

LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico-practică

LAW AND LIFE

Scientific-practical publication

ЗАКОН И ЖИЗНЬ

Научно-практическое издание

Ediție specială

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERUNIVERSITARĂ CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ

**PREVENIREA ȘI COMBATERICA CRIMINALITĂȚII:
PROBLEME, SOLUȚII ȘI PERSPECTIVE**

Ediția a V-a,

Chișinău, 18 mai 2023

Chișinău

iulie • 2023

Se editează din ianuarie 1991

Tipul C

DECIZIA

Consiliului de conducere al ANACEC nr. 17 din 24 februarie 2023

Asociați: Curtea Constituțională, Curtea Supremă de Justiție, Asociația Judecătorilor din Republica Moldova, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” (Cahul), Universitatea „Spiru Haret” (Constanța), Universitatea „Petre Andrei” (Iași)

COLEGIUL DE REDACȚIE

Redactor-șef: prof. univ., dr. **Radion Cojocaru**

Redactor-șef adjunct: conf. univ., dr. **Vitalie Ionașcu**

din Republica Moldova:

prof. univ., dr. **Iu. Larii**; prof. univ., dr. hab. **V. Cușnir**; conf. univ., dr. **D. Ostavciuc**; prof. univ., dr. hab. **Gh. Costachi**; prof. univ., dr. hab. **Gh. Gladchi**; prof. univ., dr. **V. Bujor**; prof. univ., dr. **Șt. Belecciu**; prof. univ., dr. **T. Osoianu**; conf. univ., dr. **Iu. Odagiu**; conf. univ., dr. **I. Erhan**; conf. univ., dr. **V. Ursu**; conf. univ., dr. **Ig. Trofimov**; conf. univ., dr. **M. Gherman**; conf. univ., dr. **B. Glavan**; conf. univ., dr. **Al. Pareniuc**; conf. univ., dr. **C. Rusnac**; conf. univ., dr. **V. Rusu**; conf. univ., dr. **V. Chirița**; conf. univ., dr. **M. Pavlencu**; conf. univ., dr. **Gr. Ardelean**; conf. univ., dr. **A. Nastas**; dr. **V. Jitariuc**; conf. univ., dr. **S. Pilat**; conf. univ. **Ed. Pui**; drd. **I. Chirtoacă**; drd. **A. Lungu**; drd. **Ig. Soroceanu**; drd. **V. Vasilița**.

din străinătate:

prof. univ., dr. **C. Voicu** (București, România); prof. univ., dr. **Gh. Popa** (București, România); prof. univ., dr. **G.-M. Țical** (Constanța, România); prof. univ., dr. **C. Peța** (Constanța, România); prof. univ., dr. **W. Plywaczewski** (Olsztyn, Polonia); conf. univ., dr. **C. Andruș** (București, România); dr. **M. David** (Constanța, România); conf. univ., dr. **G.-A. Nicula** (Galați, România); dr. **M.-G. Stoian** (București, România); prof. univ., dr. **O. Krișevici** (Kiev, Ucraina); conf. univ., dr. **A. Politova** (Mariupol, Ucraina).

COLEGIUL TEHNIC DE REDACȚIE

Ruslan Condrat, redactor-șef tehnic

Iulian Bogatu, redactor

Angela Pareniuc, traducător

Natalia Condrat, tehnoredactor

Victor Moțpan, tehnoredactor

Adresa redacției:

str. Gh. Asachi nr. 21, mun. Chișinău, MD - 2009, Republica Moldova

tel.: 022-234 132 (contabilitatea)

© Legea și Viața

pagina web: www.academy.police.md

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERUNIVERSITARĂ CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ

**PREVENIREA ȘI COMBATEREA CRIMINALITĂȚII:
PROBLEME, SOLUȚII ȘI PERSPECTIVE**

Ediția a V-a,

Chișinău, 18 mai 2023

INTERUNIVERSITY SCIENTIFIC CONFERENCE WITH INTERNATIONAL PARTICIPATION

**PREVENTING AND COMBATING CRIME:
ISSUES, SOLUTIONS AND PERSPECTIVES/ OUTLOOK**

5th Edition

Chișinău, 18 mai 2023

Chișinău

iulie • 2023

COMITETUL ȘTIINȚIFIC AL CONFERINȚEI

Președinte:

Dinu OSTAVCIUC, dr., conf. univ., rector al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Republica Moldova

Membri:

Iurie ODAGIU, dr., conf. univ., prim-prorector pentru studii și management al calității al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Republica Moldova

Tudorel TOADER, dr., prof. univ., rector al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România

Valeriu CUȘNIR, dr. hab., prof. univ., Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice din Republica Moldova

Igor TROFIMOV, dr., conf. univ., Secretar de Stat al Ministerului Afacerilor Interne, Republica Moldova

Anna TETERYATNIK, dr., prof. univ., șef al Catedrei „Procedură penală” a Universității de Stat de Afaceri Interne din Odesa, Ucraina

Pavel MORARU, dr. hab., conf. univ., Departamentul Relații Internaționale, Științe Politice și Studii de Securitate al Facultății de Științe Socio-Umane a Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, România

Costică VOICU, dr., prof. univ., Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, București, România

Gheorghe POPA, dr., prof. univ., București, România

Iurie LARII, dr., prof. univ. al Catedrei „Drept penal și criminologie” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Republica Moldova

George-Marius ȚICAL, dr., prof. univ., membru titular al Academiei de Științe a Securității Naționale (București, România), membru asociat al Academiei Oamenilor de Știință din România, Universitatea „Andrei Șaguna”, Constanța, România

Radion COJOCARU, dr., prof. univ., director al Școlii doctorale „Științe penale și drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Republica Moldova

Cezar PEȚA, dr., prof. univ., Universitatea „Andrei Șaguna”, Constanța, România

Veaceslav URSU, dr., conf. univ., decan al Facultății Drept, Ordine Publică și Securitate Civilă a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Republica Moldova

Gheorghe GLADCHI, dr. hab., prof. univ., Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Republica Moldova;

Tudor OSOIANU, dr., prof. univ. al Catedrei „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Republica Moldova

Gina Aurora NECULA, dr., conf. univ., decan al Facultății Transfrontaliere, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați, România

Alexandru ZOSIM, dr., conf. univ., șef al Catedrei „Drept penal și criminologie” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Republica Moldova

Mihail DAVID, dr. în drept, Asociația Internațională a Polițiștilor (IPA), Constanța, România

Aurel-Octavian PASAT, dr., conf. univ., Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați, România

Andrei NASTAS, dr., conf. univ., Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați, România

COMITETUL DE ORGANIZARE AL CONFERINȚEI

Președinte:

Radion COJOCARU, dr. în drept, prof. univ., director al Școlii doctorale „Științe penale și drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Republica Moldova

Membri:

Ștefan BELECCIU, dr. în drept, prof. univ. al Catedrei „Drept public, securitate a frontierei, migrațiune și azil” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Republica Moldova

Valentin CHIRIȚA, dr. conf. univ. al Catedrei „Drept penal și criminologie” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Republica Moldova

Oleg RUSU, dr. în drept, conf. univ., șef al Departamentului știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Republica Moldova

Constantin RUSNAC, dr. în drept, conf. univ., șef al Catedrei „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Republica Moldova

Alexandru PARENIUC, dr. în drept, conf. univ. al Catedrei „Activitate specială de investigații și anticorupție” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Republica Moldova

Mariana PAVLENCU, dr. în drept, conf. univ. al Catedrei „Drept public, securitate a frontierei, migrațiune și azil” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Republica Moldova

Liliana CREANGĂ, dr. în drept, conf. univ. al Catedrei „Drept public, securitate a frontierei, migrațiune și azil” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Republica Moldova

Victor MOȚPAN, master în drept, specialist principal al Școlii doctorale „Științe penale și drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Republica Moldova

Carolina PANUȘ, specialist principal al ȘD „Științe penale și drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare”, Republica Moldova

Natalia CONDRAT, specialist principal al ȘD „Științe penale și drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare”, Republica Moldova

Redacția revistei „Legea și Viața” nu-și asumă nicio răspundere pentru nerespectarea reglementărilor înscrise în legislația privind drepturile de autor. În caz de plagiat - parțial sau integral - întreaga răspundere, atât juridică (penală, contravențională, civilă), cât și deontologică, revine în exclusivitate autorului. De asemenea, opinia autorilor nu exprimă opinia redacției în abordarea subiectelor de referință.

Autorii poartă responsabilitatea pentru conținutul articolelor.

SUMAR:

SESIUNEA ÎN PLEN

Dinu OSTAVCIUC, Tudor OSOIANU, <i>Execution of justice – exclusive attribution of the courts, fundamental principle of the criminal process</i>	10
Mihaela-Corina BUCUR (România) <i>Cyberbullyingul – modalitate de hărțuire specifică erei tehnologice</i>	18
Iurie ODAGIU, Ghennadi EPURE <i>Rolul poliției în asigurarea executării arestului la domiciliu</i>	23
Pavel MORARU (România) <i>Problemele de siguranță națională din Basarabia în primii ani de după Marea Unire (1918-1920)</i>	29
Maria MANCAȘ <i>Victima: stare de spirit, atitudine, conduită sau strok în interacțiunea socială?</i>	38
Constantin PISARENCO, Ion HAIDARLÎ <i>Evaluarea medicală și juridică a divergenței dintre diagnosticul clinic și cel anatomopatologic</i>	45
Petru VÎRLAN, Florin ZAGAICAN <i>Coraportul dintre îmbogățirea ilicită din Codul penal al Republicii Moldova și îmbogățirea nejustificată din legea privind declararea averii și a intereselor personale</i>	50
Ion COVALCIUC <i>Tehnicile speciale de investigare în cadrul legal autohton</i>	54
Radion COJOCARU <i>The particularities of incrimination the separatism crime in the criminal legislation of the Republic of Moldova</i>	57
Daniela ȘOIMU, Olivia GRECU (Marea Britanie) <i>Abordarea teoretico-practică a infracțiunii de spălare a banilor prin prisma standardelor europene</i>	62
Andrei CAZACICOV, Doris VILLALOBOS RICARDEZ (Marele Ducat de Luxemburg) <i>The distinctive characteristics of criminal liability for the constitution of organized criminal formations in the legislation of different states of the world from the perspective of the Republic of Moldova</i>	68
Nazar MOROZYUK (Ucraina) <i>Establishment of military justice as a factor of european integration of Ukraine</i>	75
Vladimir VASILIȚA, Andrei LUNGU <i>Aplicarea poligrafului la cercetarea delictelor fiscale</i>	78
Veronica POZNEACOVA <i>Abordarea bazată pe gender privind detenția femeilor – considerații generale</i>	82

Gina Aurora NECULA (România) <i>Caracteristică criminalistică a organizării migrației ilegale.....</i>	88
Bogdan-Cătălin PĂUN (România) <i>Principalele prevederi ale caracteristicii criminalistice a infracțiunii de spălare a banilor.....</i>	94
Vladimir PUICA <i>Reflecții asupra obiectului infracțiunii de exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu în legislația penală a Republicii Moldova.....</i>	103

SECȚIUNEA I

Drept penal, execuțional penal și criminologie

Gheorghe GLADCHI <i>Răspunderea penală a participanților.....</i>	110
Ion ROTARU <i>Măsurile speciale de prevenire a criminalității violente.....</i>	117
Andrei NĂSTASE (România) <i>Particularitățile incriminării infracțiunilor contra autorităților publice în legislația penală a Republicii Moldova.....</i>	123
Ana ZABULICA <i>Reținerea în dreptul penal – cauză justificativă reflectată în jurisprudența CEDO.....</i>	128
Andrei GHIMPU, Ion BOTNARI <i>Traficul ilicit de bunuri culturale în aspectul condițiilor actuale.....</i>	132
Cristina PAPANAGA <i>Spălarea banilor – o infracțiune unică cu formă prelungită. Jurisprudența Republicii Moldova și a României.....</i>	146
Oana-Maria PĂTROC (România) <i>Adaptarea legislației la noile tendințe impuse de criptomonede.....</i>	152
Elena PÎRĂU (România) <i>Principiul proporționalității în materia dreptului penal european.....</i>	158
Veaceslav URUSU, Victor NEDELICIUC <i>Unele controverse privind angajarea răspunderii penale pentru infracțiunea de îmbogățire ilicită.....</i>	163
Vasili BEDA <i>Activitatea companiilor militare private în contextul crizei militare regionale.....</i>	169
Alexandru PARENICU, Ianis VORTOLOMEI <i>Premise istorice privind apariția și dezvoltarea fenomenului circulației ilegale a armamentului, explozivelor și a substanțelor radioactive.....</i>	173
Alexandru STOLEARENCO <i>Obiectul material al infracțiunii de purtare, păstrare, procurare, fabricare, reparare, sustragere sau comercializare ilegală a armelor și munițiilor.....</i>	180

Dianu GORDILĂ <i>Subiectul infracțiunii de dezertare în calitate de subiect special.....</i>	186
Ecaterina BORTA <i>Reglementări internaționale privind liberarea condiționată de pedeapsă penală înainte de termen.....</i>	192
Victor FRUMUSACHI <i>Migrația ilegală și migrația infracțională: manifestări cantitative, conținut, corelare.....</i>	196
Roman EREMCIUC, Alexandru MARIȚ <i>Eroarea de drept și cunoașterea antijuridicității faptei infracționale.....</i>	207
Valentina RUSSU <i>Răspunderea penală a minorului în unele state ex-sovietice.....</i>	218
Eugeniu ȘEVCIU <i>Trăsăturile funcționarului public cu statut special ca element definitiv al caracteristicii criminalistice în cadrul investigării infracțiunii de corupție.....</i>	225
Ana-Maria CHEPESTRU <i>Evoluția istorică a infracțiunii de dezordine în masă.....</i>	238

SECȚIUNEA II

Drept procesual penal, criminalistică și activitate specială de investigații

Boris GLAVAN, <i>Principiile statului de drept și activitatea specială de investigații: impact, efecte și repercusiuni practice.....</i>	244
Ion TALPA <i>Esența și particularitățile controlului judiciar asupra fazei de urmărire penală.....</i>	254
Lilia POPA <i>Particularitățile efectuării măsurilor speciale de investigații în cazurile infracțiunilor de abuz sexual online.....</i>	260
Oxana POPA <i>Argumentarea necesității înregistrărilor audio/video în procedura penală prin prisma drepturilor omului.....</i>	268
Igor SOROCEANU <i>Curtea Internațională de Război de la Haga: caracteristică și competențe.....</i>	272
Veaceslav DANDEȘ <i>Revizuirea procesului penal în temeiul hotărârii Curții Constituționale.....</i>	277
Adrian CIUMAC, Cezar PEȚA (România) <i>Impactul strategiei interactive aplicate în procesul de predare-învățare-evaluare a funcționarilor publici cu statut special și a carabinierilor din cadrul MAI.....</i>	284
Mariana PAVLENCU, Vitalie COSTIȘANU <i>Aspecte generale privind competența organului de urmărire penală al Serviciului Vamal.....</i>	291

Olesea CREȚU <i>Fapta nu a fost săvârșită de bănuț sau învinuit – temei de scoatere a persoanei de sub urmărire penală.....</i>	300
Elena CICALĂ <i>Temeiurile de dispunere a investigației sub acoperire.....</i>	305
Ion BOTNARI <i>Particularitățile cercetării infracțiunilor comise de grupurile criminale organizate dirijate din penitenciare.....</i>	312

SECȚIUNEA III Drept public și drept civil

Alexandru ARMEANIC, Eugeniu STOIAN <i>Eludarea internațională fiscală.....</i>	320
Alexandru PRISAC, Dumitrița RUSU <i>Competența generală la înaintarea acțiunii privind exercitarea dreptului de gaj.....</i>	326
Mihai MELINTEI (România), Marius ȘPECHEA (România) <i>Proiectul conductei transcaspice. Oportunitate pentru consolidarea securității energetice europene.....</i>	330
Valeria BEJENARI <i>Trăsăturile caducității din dreptul civil și adaptarea acestora în dreptul administrativ.....</i>	339
Sergiu VEREBCEANU <i>Conceptul juridic general al instituției lichidării persoanei juridice.....</i>	343
Alexandru PRISAC <i>Evoluția competenței generale în Moldova și Țara Românească.....</i>	347
Andrian CREȚU, Mihaela BEJENARI <i>Unele aspecte ale consacării principiului prezumției vinovăției în cauzele ce privesc contravențiile de mediu.....</i>	352

SESIUNEA ÎN PLEN

CZU 343.1

EXECUTION OF JUSTICE - EXCLUSIVE ATTRIBUTION OF THE COURTS,
FUNDAMENTAL PRINCIPLE OF THE CRIMINAL PROCESSÎNFĂPTUIREA JUSTIȚIEI - ATRIBUȚIE EXCLUSIVĂ A INSTANȚELOR JUDECĂTOREȘTI,
PRINCIPIU FUNDAMENTAL AL PROCESULUI PENAL

Dinu OSTAVCIUC,

PhD, associate professor

Rector, Academy Ștefan cel Mare of the MIA,
Chișinău, Republic of Moldova,
ORCID: 0000-0001-5317-3296

Tudor OSOIANU,

PhD, university professor,

Chair of Criminal Procedure, Forensics and Information Security,
Academy Ștefan cel Mare of the MIA
Chișinău, Republic of Moldova,
ORCID: 0000-0003-1506-4501

The respective article is dedicated to the fundamental principle of the criminal process – the execution of justice – the exclusive attribution of the courts. That principle is guaranteed by the Constitution of the Republic of Moldova, as well as by the ECHR. Failure to comply with this principle leads not only to the nullity of all actions and procedural acts, but also to the subjugation of the rule of law and democracy.

The subject under discussion is a guarantee for a human and the entire legal system when we refer to the separation of powers in the state. The execution of justice is the basic attribute of the courts, which, being empowered by law, establish the truth when there is a legal relationship or a conflict in criminal matters.

Thus, the execution of justice is an attribute of the rule of law, due to which various disputes are resolved, and litigants can fully realize their rights, interests and freedoms, if they consider that they have been harmed in one way or another.

Keywords: justice, court of law, judge, exclusive attribution, principle, criminal trial.

Articolul în referință este dedicat principiului fundamental al procesului penal – înfăptuirea justiției – atribuție exclusivă a instanțelor judecătorești. Principiul respectiv este garantat de Constituția Republicii Moldova, precum și de CEDO. Nerespectarea acestui principiu duce nu doar la nulitatea tuturor acțiunilor și a actelor procedurale, dar și la subjugarea statului de drept și a democrației.

Subiectul în discuție este o garanție a omului și a întregului sistem juridic atunci când ne referim la separarea puterilor în stat. Efectuarea justiției este atributul de bază a instanțelor de judecată, care fiind împuterniciți prin lege stabilesc adevărul atunci când există un raport juridic sau un conflict în materie penală.

Astfel, înfăptuirea justiției este un atribut al statului de drept, grație căreia se soluționează diferite litigii, iar justițiabilii își pot realiza pe deplin drepturile, interesele și libertățile, dacă consideră că acestea le-au fost lezate acestea într-un mod sau altul.

Cuvinte cheie: justiție, instanță de judecată, judecător, atribuție exclusivă, principiu, proces penal.

Introduction. Any form of criminality undermines the rule of law. Crime prevention involves the adoption of measures aimed at reducing the risk of committing crimes and reducing their potential harmful consequences for the individual and society, including the fear of crime, by influencing its multiple causes.

The criminal justice system deals with the consequences of criminal behavior in society and aims to protect the right to security and the exercise of human rights. These include, *inter alia*, the work of the police, prosecution, prosecutors and the criminal justice system, as well as access to legal aid, prisons, probation, restorative justice and victim protection, including against abuse, as well as the right to reparations.

“In order for criminal prosecution to materialize in the sanction provided for by law, there is a need for both a state activity and a specialized body that implements the conflict resolution mechanism between society (respectively the state) and the criminal. Therefore, in any state organization, and even more within a state of law, there is a judicial power or authority whose fundamental task is the execution of justice” [2, p. 7].

The essence of the execution of justice (its main feature) is the consideration of various legal cases and issues under the jurisdiction of the court, based on the application of the rule of law in order to resolve social and legal conflicts (disputes) and protects the law in the broadest sense of the word. Moreover, the trial of cases and the settlement of disputes, like any other intentional and orderly activity, must end with a fairly certain result - an act of justice, that is, a court decision, in which the case under discussion is resolved on the merits and which is mandatory, provided by the coercive power of the state.

“Justice has imposed itself since ancient times as a function of adjudicating lawsuits stemming from the violation of laws. The rule of law has become inconceivable without justice, the lack of such an authority meaning arbitrariness and injustice. If social life must be carried out according to the constitution and laws, it is necessary to have a power that knows them and can interpret and apply them concretely when they are violated, when the rights and freedoms of citizens are endangered or neglected” [2, p. 8].

The mentioned power in a state of law, according to the principle of separation of powers [8, art. 6], rests with the judicial authority, which is the only competent authority in resolving disputes. Justice must always be available to the litigant.

Applied methods and materials. Theoretical, normative and empirical material was used in the development of this publication. In addition, the research of the respective subject was possible by applying several scientific investigation methods specific to the criminal procedural theory and doctrine: logical method, method of comparative analysis, systemic analysis, etc.

The purpose of the research: the research and analysis of the internal normative framework, the doctrine and the jurisprudence regarding the administration of justice as the exclusive attribution of the courts, as well as the assurance of the rights and freedoms of litigants through the prism of this guarantee.

Results obtained and discussions. Execution of justice is the exclusive responsibility of the courts. Justice in criminal cases involves activities carried out by the court competent to examine and resolve criminal cases with exact and unwavering compliance with the requirements of the law and the procedure established by it, ensuring the legality, validity and reasoning of court decisions.

The exclusive authority of the courts to execute justice is regulated by both national and international acts.

According to art. 8 of the UDHR, “Every person has the right to effective satisfaction performed by the competent national legal courts against acts that violate the fundamental rights recognized by the constitution or the law.” At the same time, art. 10 of the UDHR, provides that, “Every person has the right in full equality to be heard in a fair and public manner **by an independent and**

impartial tribunal (and so on and so forth) which will decide either on his rights and obligations, or on the merits of any criminal charge against him."

The International Covenant on Civil and Political Rights contains several rules about courts (tribunals), such as: art. 6, 8, 9. In all the respective rules, the term "competent tribunal" (competent court) is found, but without specifying its notion. The most obvious and clear regulation can be found in art. 14 paragraph 1 of the respective Covenant: "*All people are equal before **the tribunals and courts of justice** (so on and so forth). Every person has the right to have the dispute in which he is involved and further to be examined in a fair and public manner by **a competent, independent and impartial tribunal, established by law** (so on and so forth), which will decide on disputes regarding his rights and obligations (...).*" Similarly, art. 14 paragraph 5 of the mentioned Covenant provides that, "*Any person convicted of a crime has the right to have his guilty plea and sentence reviewed by **a superior court**, in accordance with law.*"

"The right to equality before courts and tribunals and to a fair trial is an essential element in the protection of human rights and is one of the procedural means of ensuring the rule of law. Article 14 of the Covenant seeks to ensure the proper execution of justice and, to this end, guarantees a series of specific rights" [4].

In accordance with the provisions of point 18) of the General Comment of the UN Human Rights Committee no. 32 of 23.08.2007 [4], "*As it was used in Article 14, paragraph 1, the term "court" (so on and so forth) means, regardless of its title, **a body which is established by law, is independent of the executive and legislative branches or enjoys, in specific cases, judicial independence** (so on and so forth) in the decision on questions of law in proceedings of a judicial nature. (...) **the conviction of any person by any body other than a court is inconsistent with this provision** (...) (so on and so forth).*"

"The requirement regarding **the competence, independence and impartiality of the judiciary**, (so on and so forth) within the meaning of article 14, paragraph 1, **is an absolute right** (...) (so on and so forth)" [4].

Art. 6 of the ECHR also ensures the effective guarantees regarding the administration of justice only by the courts.

Based on the jurisprudence of the ECHR, "a court is described as such in terms of its judicial functions, namely to rule on issues that are within its competence based on the rules of law and after a properly conducted procedure. At the same time, it must meet a number of other requirements: independence, especially in relation to the executive power; impartiality; the duration of the mandate of its members; guarantees offered by the procedure, some of which appear even in the text of art. 6 § 1" [3].

The condition imposed by international acts, implicitly the ECHR, is that the court should be established by law. The ECHR jurisprudence is rich in this regard. For example, in the ECHR case, *Richert v. Poland* [15, § 43], the Court found that, "*The phrase "established by law" covers not only the legal basis for the very existence of a "tribunal", but also the composition of the court in each case (see *Buscarini v. San Marino (decision)*, no. 31657/96, 4 May 2000, and *Posokhov versus Russia*, no. 63486/00, § 39, ECHR 2003-IV). A tribunal established by law must meet a number of conditions such as the independence of its members and the duration of their mandate, impartiality and the existence of procedural guarantees (see *Coëme and Others*, cited above, § 99).*"

ECHR jurisprudence, in some cases, establishes additional conditions (criteria) for the courts, as established according to the law. For example, in the case *Findlay v. the United Kingdom* [16, § 77], the Court held that, "*(...) **the power to give a binding decision that cannot be modified by a non-judicial authority is inherent in the very notion of "tribunal"** (so on and so forth) and can also be seen as a component of "independence", a condition required by Article 6 paragraph 1 (art. 6-1) (see, mutatis mutandis, *Decision Van de Hurk versus the Netherlands from April 19, 1994, Series A no. 288, p. 16, paragraph 45).*"*

As observed, the courts must be independent and impartial. In the ECHR case, *Findlay v. the United Kingdom* [16, § 73], the Court “recalls from the outset that, in order to determine whether a tribunal can be considered “independent”, account must be taken of, among other things, the way in which its members are appointed and the duration of their mandate, the existence of guarantees against pressure and the question of whether the body presents a semblance of independence. *On the issue of “impartiality”, this requirement has two aspects. First, the tribunal must be subjectively free of personal bias or prejudice. Secondly, it must be objectively impartial, i.e. it must provide sufficient guarantees to exclude any legitimate doubt in this respect (...).*”

“The Court, in the case *Zand v. Austria*, noted that the case that the court must be established by law aims to avoid the organization of the judicial system in a democratic society on the basis of executive discretion and that this matter is to be regulated by law of parliament” [1, p. 124].

In accordance with art. 114 of the Constitution, “*Justice is administered in the name of the law only by the courts.*”

“*Justice is a special type of legal activity. Its meaning is revealed in systematic connection with the norms of art. 6, 20, 21, 22, 115, 116, 117, 119, 120 from the Constitution. The notion of “justice” and the notion of “judicial power”, enshrined in the Constitution, are not identical (...)*” [13, art. 114].

According to art. 115 of the Constitution, “*Justice is executed through the Supreme Court of Justice, through the appeal courts and through the judges. According to the law, specialized courts can function for certain categories of cases. The establishment of extraordinary courts is prohibited. The organization of the courts, their competence and the court procedure are established by organic law.*”

According to art. 1 of the Law on Judicial Organization [11], “*The judicial power is independent, separate from the legislative power and the executive power, it has its own attributions, exercised through the courts, in accordance with the principles and provisions provided by the Constitution and other laws. Justice is administered in the name of the law.*”

Therefore, the courts “*have the following characteristics:*

- legal origin;
- permanency;
- are bodies with compulsory jurisdiction;
- applies the principle of contradictory nature and the rules of law.

The forms of administration of justice are the trial by the courts of all cases regarding legal, civil, administrative and criminal relations, as well as any other cases for which the law does not establish another competence (art. 4 paragraph (2) of the Law on Judicial Organization). These courts have different powers and administer justice in different procedural forms” [13, art. 114].

According to art. 1 of the Law on the Supreme Court of Justice [10], “*Justice in the Republic of Moldova is administered by the Supreme Court of Justice and other courts in accordance with the Constitution, the Law on Judicial Organization, the Law on the Status of Judges and other legislative acts. The Supreme Court of Justice is the supreme judicial court that ensures the correct and uniform application of legislation by all courts, the settlement of disputes arising within the framework of the application of laws, guarantees the responsibility of the state towards the citizen and the citizen towards the state. The Supreme Court of Justice ensures compliance with the principle of the presumption of innocence and the principle of the rule of law, contributes to the establishment of a state of law through its activity. The Supreme Court of Justice is the only supreme judicial court. The headquarters of the Supreme Court of Justice is in the municipality of Chișinău.*”

The criminal procedural legislation regulates the administration of justice - the exclusive attribution of the courts as a fundamental principle. Thus, art. 25 paragraphs (1) and (2) of the Code of Criminal Procedure stipulates that, “*Justice in criminal cases is administered in the name of the law only by the courts. Setting up of illegitimate courts is prohibited. No one can be declared guilty of committing a crime, as well as subject to a criminal penalty, except on the basis of the final*

decision of the court, adopted under the conditions of this code.” From the analysis of the procedural rule, it is found that the respective provision corresponds to the international quality standards, as well as the constitutional one. At the same time, the analyzed norms do not allow the transfer of the stated function to another state body, except only to legally established, independent and impartial courts, ensuring effective guarantees for the parties in the process.

The mentioned provisions indicate a special form in which a criminal case can be resolved - the judiciary, as well as a special body that implements it - the court. Criminal justice is an activity strictly regulated by law, which manifests itself in the entire procedure of the judicial process and is most clearly expressed in the general conditions of the process: the immediacy, orality and adversarial nature of the judgment of the case (art. 314 of the Code of Criminal Procedure), equality of rights of the parties before the court (art. 315 of the Code of Criminal Procedure), publicity of court hearings (art. 316 of the Code of Criminal Procedure).

No one can administer criminal justice except the court, which occupies the constitutional and legal position of the judicial authority in the country. The courts are only those bodies that are specifically established by the state to exercise judicial power.

According to art. 6 point 16) of the Code of Criminal Procedure, by court is understood “*any court, a component part of the judicial system of the Republic of Moldova, which judges the criminal case in the first instance, in the order of appeal or recourse, or on the extraordinary appeals, as well as which resolves complaints against the actions and acts of the criminal investigation bodies and of bodies for the execution of court decisions and sanctions the performance of procedural actions.*”

Therefore, the principle of execution of justice only by the court extends not only to the trial of the case in the substantive court, but also to all judicial stages of the criminal process: ordinary and extraordinary means of attack. This means that annulment or modification of court decisions is allowed only by the competent higher court and only within criminal proceedings. The same rules also apply to judicial review during the criminal investigation phase.

It should be noted that only the court has the right to apply preventive detention, coercive measures of a medical nature, authorize and legalize criminal prosecution actions or special investigative measures that infringe the fundamental rights of the parties in the process.

Art. 25 paragraph (3) of the Code of Criminal Procedure, regulates that, “*The competence of the court and the limits of its jurisdiction, the manner of carrying out the criminal process cannot be changed arbitrarily for certain categories of cases or persons, as well as for a certain situation or for a certain period of time.*” This provision constitutes an effective guarantee for the parties in the process, which ensures the equality of all before the law. The respective norm provides for both the organizational and the procedural aspect of the courts in relation to a specific case and referring to a specific person.

In this regard, there are other guarantees provided for in special laws. The provisions of art. 6/1 of the Law on Judicial Organization can serve as an example. This rule states that, “*The activity of judging cases is carried out in compliance with the principle of random distribution of files through the Integrated Program for the Management of Files. (...) The formation of the court panels and the appointment of their presidents are made at the beginning of the year by order of the court president. The cases assigned to one court panel cannot be transferred to another panel except under the conditions provided by law.*” That regulation provides effective guarantees to the litigants by ensuring that the courts are impartial, and that the judges do not have any bias on the examination of a specific case or on a specific person. Such organization of the activity of judging criminal cases is beneficial for the entire democratic society, in order to reduce the acts of corruption or other illegal activities.

“*The Court reiterates, first of all, that in a democratic society it is of fundamental importance that the courts should inspire confidence to the population and, first of all, to the accused, in the case of criminal proceedings*” [17, § 28].

In accordance with art. 25 paragraph (4) of the Code of Criminal Procedure, “*No one can be deprived of the right to have his case judged by that court and that judge in whose jurisdiction it is given by law.*” That regulation reflects the need to ensure the defendant’s right to a court and a judge, not only generally but also specifically. This guarantees the management of the judicial system (which is important from the point of view of the legality of justice) and the direct connection of justice with the population (which is important from the point of view of the democratic nature of justice). Thus, the principle of administration of justice only by the court objectively determines the position of the court in the criminal process.

In other words, courts and judges come to guarantee in a democratic society the adequate protection of human rights and freedoms.

In this sense, recently, the Constitutional Court of the Republic of Moldova held that, “*Common law judges have the role of protectors of the rights guaranteed by the European Convention and, therefore, have the competence to directly apply the guarantees of the right to a fair trial (see, mutatis mutandis, DCC no. 32 from March 22, 2022, § 28)*” [14].

“The jurisdictional act stands out in the center of the criminal judicial activity and as its completion. The jurisdictional act has such social importance that it is invested with the authority of *res judicata* in order to ensure the stability of what is decided by justice. On the contrary, administrative acts do not have such power, there being no legal presumption that they always solve the case correctly and that therefore their unaltered and permanent preservation is something necessary” [2, p. 10-11].

Thus, according to art. 25 paragraphs (5) and (6) of the Code of Criminal Procedure, “*Sentences and other court decisions in criminal cases can only be verified by the respective courts under the conditions of this code. Sentences and other court decisions of illegitimate courts have no legal force and cannot be executed.*”

Conviction of the defendant, as a consequence of proving his guilt, in the name of the law takes place only when the court adopts and pronounces the sentence of conviction, because of which the criminal penalties can be applied. On the contrary, when the prosecution has not presented evidence of guilt, the person should be acquitted. Any decision of the court regarding the defendant must be legally proven, thorough and reasoned.

“*According to art. 114 and 115 of the Constitution of the Republic of Moldova, art. 1 of the Law on the Supreme Court of Justice no. 789 of March 26, 1996, art. 1 of the Law on the Status of Judge no. 544 of July 20, 1995 “Justice in the Republic of Moldova is executed in the name of the law only by the courts - through the Supreme Court of Justice and through other courts in accordance with the Constitution”. Thus, the judicial power, according to the cited legislation, is exercised only through the court in the person of the judge, constitutionally endowed with powers of administration of justice, which he executes on the basis of the law.*”¹

¹ “In this case, the Enlarged Criminal Board notes that, K. I.i was convicted by the “courts” of the “self-proclaimed T.M.R.”, which were not established according to the law and which illegally assumed the duties of administering justice in the Transnistrian region, as a result of which the latter was deprived of the right to a due process provided by law. In the following, the Enlarged Criminal Board reveals that, in accordance with art. 25 paragraph (6) of the Code of Criminal Procedure, sentences and other court decisions of illegitimate courts have no legal force and cannot be executed. According to art. 251 paragraph (1) of the Code of Criminal Procedure, it has been stipulated that the violation of the legal provisions, which regulate the conduct of the criminal process, leads to the nullity of the procedural act if a violation of the criminal procedural norms has been committed, which can only be removed by the act canceling. At the same time, paragraph (2) of the same article stipulates that the violation of the legal provisions during the court composing, attracts the absolute nullity of the procedural act. In addition, the Enlarged Criminal Board reminds that according to art. 25 paragraph (5) of the Code of Criminal Procedure, sentences and other court decisions in criminal cases can no longer be verified by the respective courts under the conditions of this code, and according to paragraph (6) of the same article, sentences and other court decisions of illegitimate courts have no legal force and cannot be executed.” PEPC of the SCJ from 28.02.2021. file no. 1re-10/2021. Available: jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=17690. [accessed: 16.10.2022].

Conclusions. From the analysis of the above, we deduce that the principle of execution of justice - exclusive activity of the courts has the following reasoning:

- no one but the court can or should do justice;
- courts of law must be established by law;
- courts of law must be independent and impartial;
- each defendant has the right to be tried by that court and by that judge in whose jurisdiction the criminal case is assigned;
- only a court can find a person guilty of a crime;
- no one can be found guilty and subject to criminal punishment on grounds other than based on a court decision that has entered into force.

Thus, the special legal status of the court and the procedure for administering justice are strictly regulated by law and are intended to ensure the legal and reasonable resolution of criminal cases in all jurisdictions.

This principle of criminal justice is rightly given the greatest importance, as it excludes the possibility of administration of justice by any body other than the court. In other words, the significance of this principle in the criminal process consists in the fact that it protects a citizen from the possibility of applying criminal punishment to him by any other body of the state, with the exception of the court of law, and therefore guarantees to every citizen the legality, validity, objectivity decision in a criminal case.

It most clearly embodies the real place of justice in the system of separation of powers and proclaims their key role in the resolution of legal conflicts arising in connection with a crime committed or in preparation.

The exclusive right of the court to administer justice is due to the special role and status of judges as representatives of the judiciary, ensuring their independence and subordination only to the law, as well as to the procedural procedure for administering justice, which provides: special guarantees for a legal and fair decision-making.

BIBLIOGRAPHY:

Specialized papers:

1. Dolea Igor și alții, Drept procesual penal, Editura Cartier Juridic, Chișinău, 2005.
2. Volonciu Nicolae, Tratat de procedură penală, Partea generală, Volumul I, Editura Paideia, București, 1996.
3. Guide regarding art. 6 of the Convention – The Right to a Fair Trial (criminal side), Council of Europe, European Court of Human Rights, 2014 (point 44). Available: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ROM.pdf [accessed: 15.10.2022].
4. General Comment of the UN Human Rights Committee no. 32, CCPR/C/GC/32, from August 23, 2007, at the 90th session, Geneva, July 9-27, 2007 (point 2). Available: <http://hrlibrary.umn.edu/russian/gencomm/Rhrcom32.html> [accessed: 17.10.2022].

Legislation:

5. The Universal Declaration of Human Rights of 10 December 1948, approved in Paris, by the General Assembly of the United Nations.
6. The Convention for the Defense of Human Rights and Fundamental Freedoms, approved in Rome, on November 4, 1950. Available: https://www.echr.coe.int/documents/convention_roman.pdf.
7. International Covenant no. 31 of 16.12.1966 on Civil and Political Rights, adopted and opened for signature by the General Assembly of the United Nations on 16 December 1966. Entered into force on March 23, 1967, cf. art. 49, for the provisions with the exception of those from art.

- 41; on March 28 for the provisions of art. 41.
8. The Constitution of the Republic of Moldova of July 29, 1994. Published on August 12, 1994 in Official Gazette No. 1 art. p. 5.
 9. The Code of Criminal Procedure of the Republic of Moldova No. 122 of March 14, 2003. Published on June 7, 2003 in Official Gazette No. 104-110 art. 447.
 10. Law no. 789 of 26.03.1996 regarding the Supreme Court of Justice. Published on: 30.05.1996 in Official Gazette No. 32-33 art. 323.
 11. Law no. 514 of 06.07.1995 regarding Judicial Organization. Published on: 19.10.1995 in Official Gazette No. 58 art. 641.

National judicial practice:

12. PEPC of the SCJ of 28.02.2021. File no. 1re-10/2021. Source - jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=17690.
13. DCC no. 21 of 23.06.97 regarding the interpretation of art. 114 of the Constitution of the Republic of Moldova (point 2). Official Gazette of the Republic of Moldova no. 45/24 from 10.07.1997.
14. DCC no. 47 of 27.04.2023 of inadmissibility of the notification no. 9g/2023 regarding the exception of unconstitutionality of the phrase "by absolute impossibility to appear in court" in Article 371 paragraph (1) point 2) of the Code of Criminal Procedure (reading the statements of the witness in the court session in his absence) (point 27).

ECHR practice:

15. ECHR Decision, Richert v. Poland, of 25.10.2011 (§ 43). Available: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-107165> [accessed: 16.10.2022].
16. ECHR Decision, Findlay v. the United Kingdom, of 25.02.1997 (§ 77). Available: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58016> [accessed: 16.10.2022].
17. ECHR Decision, Padovani v. Italy of 26.02.1993 (§ 27). Available: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57812> [accessed: 16.10.2022].

CZU: 343

CYBERBULLYINGUL – MODALITATE DE HĂRȚUIRE SPECIFICĂ EREI TEHNOLOGICE

CYBERBULLYING – TYPE OF HARASSMENT SPECIFIC TO THE TECHNOLOGICAL AGE

Mihaela-Corina BUCUR,

*membru fondator al Societății Române de Victimologie,
profesor titular, Școala Postliceală Sanitară „Carol Davila”,**studentă a Facultății de Drept, Universitatea „Bioterra” din București, România*

ORCID: 0000-0001-8904-0436

Rezumat

În era tehnologică modernă, Internetul a devenit un mijloc principal de comunicare interpersonală, s-a creat un mediu social virtual în care oamenii se pot întâlni, pot acționa, organiza dezbateri, schimba informații și bunuri. Însă, concomitent cu dezvoltarea noilor tehnologii digitale, a evoluat și bullyingul, transformându-se în forma sa modernă – cyberbullying (agresiunea cibernetică), o formă de hărțuire psihologică, prin care agresorul, în mod deliberat și repetat, maltratează și rănește psihoemoțional victima, prin intermediul tehnologiilor informaționale și comunicaționale (TIC). Cyberbullyingul are multiple forme de manifestare: cyberstalking, flaming, trolling, dissing, trickery, fraping, happy slapping, cybergrooming, sexting, bârfă, excludere, hărțuire, comentarii, profiluri false, furtul identității, dezvăluire și înșelăciune. Cyberbullyingul se aseamănă cu bullyingul tradițional prin repetitivitatea agresiunilor, însă există diferențe date de protecția anonimatului din spațiul virtual, dar și de faptul că agresorul poate să nu aibă aptitudini fizice și sociale, ci doar aptitudini de folosire a TIC. Martorii pot fi în număr enorm în spațiul virtual, iar distribuirea unor informații defăimătoare de către aceștia creează riscul răspândirii nelimitate, asociat cu mari traume psihice pentru victimă, cu consecințe potențial fatale. Prevenția cyberbullyingului se raportează la comunicarea și conștientizarea copiilor privind riscurile expunerii în online, prin implicarea părinților, profesorilor, poliției, precum și prin aplicarea politicilor publice de prevenție și de respectare a drepturilor în mediul online, mai ales a drepturilor copiilor.

Cuvinte-cheie: cyberbullying, cyberbully, hărțuire cibernetică, victimă, agresor, Internet, tehnologii informaționale și comunicaționale (TIC).

Summary

In the modern technological era, the Internet has become a main means of interpersonal communication, a virtual social environment has been created where people can meet, debate, act, exchange information and goods. But, simultaneously with the development of new digital technologies, bullying also evolved, transforming into its modern form - cyberbullying, a form of psychological harassment, through which the aggressor, deliberately and repeatedly, mistreats and psychologically injures the victim, through information and communication technologies (ICT). Cyberbullying takes many forms: cyberstalking, flaming, trolling, dissing, trickery, frapping, happy slapping, cybergrooming, sexting, gossip, exclusion, harassment, comments, fake profiles, identity theft, disclosure and cheating. Cyberbullying is similar to traditional bullying through the repetition of aggressions, but there are differences due to the protection of anonymity in the virtual space, but also the fact that the aggressor does not require physical and social skills, but only ICT skills. Witnesses can be enormously numerous in cyber-space, and the sharing of defamatory information by them creates the risk of unlimited dissemination, associated with great psychological trauma for the victim, with potentially fatal consequences. The prevention of cyberbullying refers to the communication and awareness of children regarding the risks of online exposure, through the involvement of parents, teachers, the Police, as well as through the application of public prevention policies and respect for rights in the online environment, especially the rights of children.

Keywords: cyberbullying, cyberbully, cyber bullying, victim, aggressor, Internet, information and communication technologies (ICT).

Introducere. Este incontestabil faptul că Internetul aduce beneficii majore tinerilor privind educația, exprimarea de sine și dezvoltarea socială, însă utilizarea acestuia implică, totodată, riscuri ample, la care copiii sunt mai vulnerabili decât adulții [1, p. 63].

Internetul a devenit unul dintre principalele mijloace de comunicare interpersonală, având capacitatea de a influența foarte mult luarea deciziilor umane, atitudinile, comportamentul și

chiar emoțiile. Prin intermediul Internetului, a fost creat un spațiu social virtual în care oamenii se pot întâlni, pot acționa, organiza dezbateri, schimba nu numai informații, ci și bunuri [2, p. 27].

Cyberspațiul este un termen folosit pentru a desemna un mediu de comunicare online care are loc în cadrul tehnologiilor informaționale și comunicaționale (TIC). Acesta permite conectivitate continuă cu alți utilizatori și acces constant la informații. Cyberbullyingul poate avea și o dimensiune intergenerațională: tinerii pot hărțui adulții, inclusiv părinții, profesorii și alte persoane, într-un mod diferit de lumea reală [3, p. 33]. Oamenii se comportă altfel în lumea virtuală; se întâmplă foarte des ca în spațiul cibernetic să existe o imagine deformată nu numai cu privire la alți indivizi, ci și cu privire la propria persoană.

Odată cu dezvoltarea noilor tehnologii informaționale și comunicaționale, ca apanaj al erei tehnologice, bullyingul a evoluat considerabil, trecând la un cu totul alt nivel, transferându-și formele de manifestare în online și transformându-se în forma sa modernă, numită cyberbullying (bullying informatic).

Accesul facil la TIC conduce la riscul urmăririi și răspândirii violenței, care poate fi vizualizată și diseminată prin intermediul oricărui gadget. Prin urmare, tehnologiile digitale pot fi atât utile, dacă au o utilizare rezonabilă, benefică, cât și periculoase, atunci când sunt utilizate greșit.

Metode și materiale aplicate. Cercetarea calitativă a urmărit revizuirea literaturii privind cyberbullyingul, analizând în primă instanță conceptul de bullying, cauzele și consecințele acestuia, și apoi cyberbullyingul - descrierea sensului specific, mijloace, metode, forme, actorii implicați, impact, posibilele strategii de gestionare și prevenire a acestuia.

Rezultate obținute și discuții. În societatea modernă, majoritatea persoanelor au propriul telefon mobil, computer, laptop sau tabletă cu acces la Internet și nu este nimic în neregulă cu utilizarea constantă a tehnologiilor moderne de comunicare și a Internetului, atât timp cât nu sunt folosite abuziv, sub forma cyberbullyingului, al cărui specific este că are loc în spațiul cibernetic, în lumea virtuală.

Există o idee larg răspândită, și anume că bullyingul, dacă nu are loc față în față, nu este atât de periculos și nu poate provoca prea mult rău potențialelor victime. Adevărul este că, dimpotrivă, consecințele sale pot fi adesea mai grave decât cele ale agresiunii tradiționale, clasice, unde întâlnim atacuri fizice, sau abuz psihologic, dar adesea și atacuri combinate ale unuia sau mai multor agresori împotriva victimei, în care aceasta nu este capabilă să se apere eficient.

Hărțuirea cibernetică este o formă de hărțuire psihologică, prin care una sau mai multe persoane, în mod deliberat și repetat, maltratează și rănește psihoemoțional o persoană sau mai multe, prin intermediul TIC [4, p. 84]. O serie de manifestări ale acesteia pot intra în domeniul actelor penale [5, p. 3].

În ziua de azi, însă, nu numai elevii și studenții, ci și profesorii devin victime ale cyberbullyingului, dintre care unii nu pot suporta consecințele traumatice și, în cazuri extreme, ajung până la sinucidere.

Bullyingul cibernetic poate fi asociat cu hărțuirea din lumea reală [6, p. 64].

O analiză comparativă a bullyingului tradițional și a cyberbullyingului evidențiază următoarele asemănări și diferențe:

1. În bullying, apare comportamentul agresiv repetat față de unul sau mai mulți indivizi în lumea reală, iar în cyberbullying, agresorul nu trebuie să acționeze în mod repetat; oricine folosește tehnologia de comunicare este un potențial martor, iar echivalentul repetării se produce prin vătămarea dată de amploarea audienței, practic nelimitate [7, p. 95], pentru că cyberbully va partaja conținut neadecvat – fotografii sau informații defăimătoare, care pot fi comentate și distribuite de orice persoană din lume care este conectată la Internet [8, p. 121]; dacă administratorii site-urilor web nu le șterg, atunci, prin diseminare, intensitatea atacului crește, victima este continuu traumatizată, impactul asupra sa se agravează, provocându-i daune psihologice cu implicații foarte grave, chiar fatale;

2. Bullyingul se caracterizează printr-un dezechilibru de putere între agresor și victimă, prin superioritatea fizică și socială a agresorului [9, p. 34-35], în timp ce un cyberbully nu trebuie neapărat să fie apt din punct de vedere fizic și social, ci doar să aibă aptitudini de folosire a TIC [7, p. 94], producându-se un dezechilibru de control;

3. Victima din bullying știe cine este agresorul, spre diferență de victima din cyberbullying, care de multe ori nu cunoaște adevărata identitate a agresorului; cyberbullies cunosc beneficiile comportamentului lor agresiv sub formă de hărțuire cibernetică, putând apărea sub o identitate falsă; anonimatul Internetului îi încurajează să nu aibă inhibiții și să poată escalada atacurile, având posibilitatea de a agresa în mod continuu victima, în orice moment;

4. Bullyingul se repetă de cele mai multe ori în același timp și aceleași locuri, care pot fi adesea presupuse, de exemplu: la școală, înainte sau după școală, în timp ce în hărțuirea cibernetică, atacul este unidirecțional și se datorează faptului că tinerii și în special copiii se deplasează în spațiul cibernetic aproape continuu, astfel încât agresorul îi poate căuta și îi poate găsi oricând și oriunde; cyberbullyingul diseminează foarte repede, ceea ce face să fie foarte periculos, mult mai complex și mai greu de detectat [7, p. 95];

5. În bullying se poate asocia violența fizică, care în cyberbullying este absentă, având loc în spațiul virtual.

În funcție de natura atacului, cyberbullyingul poate fi clasificat în: direct, când agresorul atacă direct victima, și indirect, când nu există o confruntare directă între acesta și victimă, cu folosirea unui intermediar, aceasta fiind mult mai periculoasă, deoarece complicități participă adesea la ea fără să știe [10, p. 22-25].

Manifestările tipice ale hărțuirii cibernetică includ preponderent: umilirea, calomnia, hărțuirea, înjurăturile, amenințarea, intimidarea, șantajul și urmărirea victimei [5, p. 27].

Cele mai comune mijloace de hărțuire cibernetică sunt constituite de mesajele SMS și MMS, apelurile de pe telefonul mobil, fotografiile și videoclipurile, e-mailurile, chatul, jocurile online, site-urile web sau blogurile și rețelele sociale cu mesagerie instant [11, p. 19].

Cyberbullyingul este un fenomen complex care poate lua mai multe forme de manifestare, realizându-se prin intermediul diverselor TIC:

1. „Cyberstalking” (urmărirea cibernetică) – desemnează însușirea unui comportament de hărțuire intimidant, repetat și escaladat, prin mesaje de amenințare, șantaj, având ca scop crearea unui conflict în viața reală, hărțuitorul solicitând o întâlnire față în față cu victima și amenințând-o fizic. Urmărirea cibernetică devine o problemă globală care creează nu numai noi tipuri de infracțiuni, ci și victime [2, p. 69-70].

2. „Flaming” – constituie discuțiile ostile sau ofensatoare ale utilizatorilor de pe Internet. Un „flamer” atacă alți useri prin mesaje ofensive, după care își intensifică atacurile, hărțuiește utilizatorii care nu îi agreează opiniile, amenință, înjură vulgar, inițiază apeluri telefonice enervante etc. [9, p. 26]

3. „Trolling” (întărâtarea) – reprezintă comportamentul unei persoane care dorește să provoace un conflict, prin insultarea violentă a altei persoane în spațiul virtual. De obicei, aceste atacuri sunt personale și generează mânia victimei, determinând-o să se piardă cu firea și să răspundă negativ [1, p. 65].

„Trolul” poate fi confundat cu „flamerul”, fiind cel care adaugă de obicei comentarii nepotrivite sau chiar vulgare în discuție, deseori fără legătură cu subiectul discutat.

4. „Dissing” (insistența abuzivă) – presupune expedierea permanentă de mesaje sau e-mailuri către o anumită persoană, în ciuda refuzului ei de a răspunde și a comunica [1, p. 65].

5. „Trickery” (înșelăciunea) – constituie demersurile prin care agresorul îi insuflă victimei sale un fals sentiment de securitate și de prietenie în vederea câștigării încrederii, astfel încât aceasta să dezvăluie secrete sau informații stânjenitoare, pe care ulterior cyberbully să le posteze online [1, p. 65].

6. „Frapping” (sabotarea) – desemnează modificarea neautorizată, într-un context offline, a informațiilor de pe pagina personală a victimei, atunci când aceasta își lasă un dispozitiv electronic deblocat sau când nu își restricționează accesul la telefon sau computer, incluzând comunicarea în numele acesteia cu persoane cunoscute sau necunoscute, urmărind denigrarea reputației victimei [1, p. 65].

7. „Happy slapping” (înregistrarea prin mijloace video a atacurilor de natură fizică) – se referă la alegerea unei victime de către cyberbully, pe care o filmează în timp ce o atacă pe neașteptate și distribuirea videoclipului în spațiul virtual, sporind astfel gradul de umilință la care este supusă aceasta [1, p. 65].

8. „Cybergrooming” – constituie comportamentul utilizatorilor de mijloace de comunicare online și de alte tehnologii pentru a câștiga încrederea unui adult sau copil printr-o identitate falsă, atrăgându-l într-o întâlnire reală [12, p. 72].

9. „Sexting” – desemnează expedierea electronică de mesaje text, fotografii sau videoclipuri cu conținut sexual; este considerat unul dintre cele mai riscante comportamente, cu consecințe care pot fi fatale, dat fiind că victima este pusă sub o presiune foarte mare, care o poate determina la autovătămare sau chiar sinucidere [12, p. 83].

10. „Gossip” (bârfa) – reprezintă postarea în spațiul virtual a unor declarații publice speculative, ce pot duce la defăimare, la denigrarea reputației unei persoane sau instigarea altor persoane în a adopta un comportament restrictiv față de aceasta [1, p. 65].

11. „Exclusion” (excluderea) – se referă la excluderea din grupuri sau din activități pe Internet (rețele de socializare, bloguri, mediul jocurilor online etc.) a unei persoane, pentru că nu este considerată demnă de a face parte din acestea. Oamenii sunt ființe sociale, așa că au nevoie de a aparține unui anumit grup, iar dacă o persoană este exclusă dintr-un grup virtual, acest lucru o influențează negativ [1, p. 65].

12. „Harassment” (hărțuirea) – presupune tratarea batjocoritoare constantă și deliberată a unei persoane [1, p. 65].

13. „Comments” (comentarii) – se referă la postarea de reacții negative și denigrante privind unele fotografii, clipuri video sau mesaje, postate de o altă persoană în spațiul virtual [1, p. 65].

14. „Fake profiles” (profiluri false) – sunt acele profiluri create de către agresorii cibernetici ce își păstrează anonimatul, cu scopul de a ușura comunicarea cu victimele pe care le vizează [1, p. 65].

15. Furtul identității – agresorul se prezintă a fi victimă sau manipulează relatarea victimei ca și cum ar fi scris-o ea însăși [13, p. 48].

16. Dezvăluire și înșelăciune – presupune difuzarea de informații secrete, personale sau jenante despre victimă, agresorul urmărind să îi producă un rău acesteia în mediul online [13, p. 48].

Atât actorii agresiunii tradiționale, cât și ai cyberbullyingului, sunt împărțiți în trei grupuri: agresorul, victima și spectatorul/martorul. Întrucât hărțuirea tradițională și hărțuirea cibernetică sunt indisolubil legate, caracteristicile actorilor sunt în mare parte aceleași, pentru primele două grupuri, accentul fiind pus pe caracteristicile personalității [8, p. 128-129].

Tineretul modern și internauții în general, care se conectează la Internet zilnic, adesea se comportă nechibzuit, publicând date personale, informații de contact și fotografii pe profilurile lor. Un cyberbully poate să folosească aceste informații în avantajul său, dar și să abuzeze de ele, ceea ce crește foarte mult riscul ca persoanele vizate să devină victime cibernetice, fiind predispușe la izolare și a nu comunica referitor la problemele lor. Dacă victimelor le este frică să vorbească despre această problemă, s-ar putea să nu poată face față situației, ceea ce poate avea consecințe fatale [14, p. 24-26]. Cyberbullyingul este legat de o mai mare dezvăluire de sine pe Internet, însă cauza sa reală se află de obicei în altă parte [9, p. 63-64].

Metodele de a întrerupe agresiunea unui cyberbully pot fi: ignorarea mesajelor răutăcioase, salvarea dovezilor de hărțuire cibernetică, raportarea agresorului către furnizorii de servicii și site-urile de socializare, blocarea agresorului pe toate platformele online și pe telefon, iar în cazul

copiilor, să comunice unui adult de încredere faptul că este agresat cibernetic.

Deși există recomandări de a scrie agresorului un mesaj public, solicitându-i să se oprească, aceasta nu pare a fi o sugestie adecvată, pentru că cyberbully își dorește ca victima să reacționeze într-un fel sau altul, el va considera că este în avantaj dacă aceasta i se adresează și va fi motivat să continue; dimpotrivă, dacă va fi ignorat, va ajunge să considere inutile strategiile de hărțuire și se va retrage la un moment dat.

În vederea prevenirii hărțuirii cibernetice, părinții ar trebui să comunice mai mult cu copiii lor, sporindu-le gradul de conștientizare față de cyberbullying, învățându-i ce este permis și ce nu este permis în mediul virtual, unde este necesar să fie respectate anumite reguli de comunicare și comportament, care ar trebui să fie similare celui din mediul offline.

Cyberbullyingul este un fenomen relativ nou, dar consecințele sale pot avea un caracter degradant, așa că este necesar să se rezolve această problemă atât cu victimele, cât și cu părinții acestora, cu profesorii sau, în cazuri mai grave, cu poliția sau cu alte instituții care se ocupă de această problemă.

O contribuție fundamentală o reprezintă, de asemenea, strategiile la nivel de politici publice de prevenție și de respectare a drepturilor în mediul online, cu accent pe drepturile copiilor.

Concluzii. O mai mare conștientizare a amenințărilor de hărțuire cibernetică conduce la o mai mare eficacitate a măsurilor preventive. Cyberbullyingul este o problemă globală, acționând ca o amenințare pentru copii și adolescenți, dar și pentru adulți. Este necesar să combatem bullyingul și cyberbullyingul cu toate mijloacele disponibile, deoarece amenințarea cyberbullyingului și nevoia de apărare împotriva acestuia cresc odată cu îmbunătățirea TIC.

Referințe bibliografice

1. Vevera A. V., Albescu A. R. Hărțuirea cibernetică. În: Romanian Journal of Information Technology and Automatic Control, 2019, 29 (2), p. 63-68, <https://doi.org/10.33436/v29i2y201905>.
2. Hulanová L. Internet crime against children: the psychology of Internet victims, perpetrators and crime. Praga: Ed. Triton – Stanislav Juhaňák, 2012. 138 p.
3. Rogers V. Cyberbullying: work materials for teachers and pupils and students. Praga: Ed. Portál, 2011. 145 p.
4. Kolář M. The pain of bullying. Praga: Ed. Portál, 2001. 167 p.
5. Krejčí V. Cyberbullying: the modern form of bullying. Studiu. Olomouc: 2010. 48 p.
6. Eckertová L., Dočekal D. Children's Internet safety: a responsible parent's guide. Brno: Ed. ComputerPress, 2013. 173 p.
7. Vágnerová K. Minimizing bullying: practical advice for parents. Praga: ed. Portál, 2009. 188 p.
8. Ševčíková A. Children and adolescents online: selected risks of Internet use. Praga: Ed. Grada, 2014. 212 p.
9. Černá A. ș.a. Cyberbullying: a guide to the new phenomenon. Praga: Ed. Grada, 2013. 142 p.
10. Kavalír A., Rottová N. Cyberbullying and its prevention: a guide for teachers. Plzeň: Ed. DragonPress, 2009. 103 p.
11. Kaiserová M. Cyberbullying and its impact on youth. Praga: TRIVIS – Higher professional school of crime prevention and crisis management, 2018. Teză de doctorat. 234 p.
12. Kožíšek M., Písecký V. Safe on the Internet: a guide to behavior in the online world. Praga: Ed. Grada Publishing, 2016. 213 p.
13. Šmahaj J. Cyberbullying as a social problem. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. 152 p.
14. Kopecký K., Krejčí V. The risks of virtual communication: a guide for teachers and parents. 2010. 139 p.

CZU: 343.263.2:351.74

ROLUL POLIȚIEI ÎN ASIGURAREA EXECUTĂRII ARESTULUI LA DOMICILIU

Iurie ODAGIU,

conferențiar universitar, doctor în drept,
prim-prorector pentru studii și management al calității
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM
ORCID: 0000-0002-2474-5299

Ghennadi EPURE,

procuror în Procuratura Anticorupție,
doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM
ORCID: 0000-0002-8165-5054

Rezumat

În ultima perioadă, practica judiciară din Republica Moldova la capitolul aplicarea măsurilor preventive privative de libertate atestă o dinamică sporită, legată de aplicarea preponderent de către instanțele judecătorești naționale a arestului la domiciliu, atunci când se solicită aplicarea celei mai aspre măsuri de constrângere – arestul preventiv.

Această practică a debutat datorită mai multor factori, unul dintre care este determinat de faptul că Republica Moldova a pierdut un număr relativ mare de cauze în fața Curții Europene a Drepturilor Omului în ultimii ani, iar o bună parte din ele se refereau la încălcarea art. 5 – Libertatea și siguranța persoanei, din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Însă practica ne demonstrează că asigurarea de către organul de poliție a respectării restricțiilor, impuse odată cu aplicarea sau prelungirea arestului la domiciliu, este problematică, din diverse motive, inclusiv: imposibilitatea supravegherii fizice timp de 24 de ore a învinuitului/inculpatului; folosirea în arest la domiciliu de către învinuit a tehnologiilor moderne de comunicare; lipsa resurselor umane (angajați ai poliției) care să asigure pe o perioadă îndelungată de timp respectarea măsurii preventive, etc.

Cuvinte-cheie: măsură preventivă, arest la domiciliu, poliție, arest preventiv, restricții, judecător de instrucție.

Summary

Recently, the judicial practice in the Republic of Moldova regarding the application of preventive custodial measures shows an increased dynamic, related to the predominantly application by national courts of house arrest, when the application of the harshest coercive measure is requested – preventive arrest.

This practice started due to several factors, one of which is determined by the fact that the Republic of Moldova lost a relatively large number of cases before the European Court of Human Rights in recent years, and a good part of them referred to the violation of art. 5 – Freedom and security of the person, from the European Convention on Human Rights.

However, practice shows us that the enforcement of the restrictions imposed by the police body with the application or extension of house arrest is problematic, for various reasons, including: the impossibility of 24 - hour physical surveillance of the accused/defendant; the accused's use of modern communication technologies under house arrest; lack of human resources (police employees) to ensure compliance with the preventive measure over a long period of time, etc.

Keywords: preventive measure, house arrest, police, preventive arrest, restrictions, investigating judge.

Introducere. Noțiunea clasică a măsurii preventive – arestul la domiciliu, a fost înscrisă de către legiuitor la alin. (1) art. 188 din Codul de procedură penală, ca fiind „...izolarea învinuitului, inculpatului de societate în locuința acestuia, cu stabilirea anumitor restricții” [1].

CtEDO a apreciat că gradul de constrângere impus de arestul la domiciliu este suficient pentru considerarea sa ca „o privare de libertate” în sensul art. 5 al CEDO, așa cum s-a evidențiat în

cauza *Vacev împotriva Bulgariei* [2].

Astfel, arestul la domiciliu a fost perceput și implementat ca măsură preventivă privativă de libertate, similară cu arestul preventiv, dar considerată mai lejeră după severitate, cu o gamă largă de măsuri menite să asigure menținerea la domiciliu sub supraveghere (umană sau electronică) a persoanelor învinuite de comiterea unor infracțiuni.

Potrivit raportului de activitate a Procuraturii Generale pentru anul 2022, se arată că „...în anul 2022, au fost arestate la domiciliu 260 persoane (la demersul procurorului au fost arestate 61 persoane), în privința la 12 persoane mandatele de arestare la domiciliu au fost emise în ordine de recurs de către curțile de apel. În instanța de judecată au fost trimise în stare de arestare la domiciliu 88 persoane, fiind învinuite pentru comiterea de infracțiuni excepțional de grave 6 persoane, deosebit de grave 28 persoane, grave 45 persoane și pentru comiterea altor categorii de infracțiuni 9 persoane” [3].

Observăm că este o cifră destul de mică din totalul de 1326 de persoane în privința cărora s-a aplicat măsura arestării preventive (inclusiv 34 arestate în lipsă) și în doar 17 cazuri s-a solicitat de procurori aplicarea măsurilor preventive alternative arestării preventive.

De asemenea, este relevant de specificat că arestul la domiciliu e cea mai solicitată măsură preventivă de către partea apărării, atunci când se pune problema aplicării sau prelungirii arestului preventiv. Motivele cele mai des invocate de către părți în susținerea aplicării arestului la domiciliu se rezumă la faptul că învinuitul sau inculpatul are un loc permanent de trai, nu are intenții să se eschiveze de la urmărirea penală sau de la judecarea cauzei, suferă de o boală ce necesită control medical permanent, este unica sursă de întreținere a familiei, are copii minori la întreținere etc.

Sub aspect comparativ, în Decizia nr. 650 din 11 noiembrie 2014, cu privire la natura juridică a măsurii preventive arestul la domiciliu, Curtea Constituțională a României a statuat următoarele: „[...] din perspectiva naturii/substanței, duratei, efectelor, modalității de executare și a intensității, atât măsura arestului preventiv, cât și măsura preventivă a arestului la domiciliu privesc o interferență majoră în dreptul la libertate individuală a persoanei. Așa fiind, atât persoanele aflate în arest preventiv, cât și cele aflate în arest la domiciliu se află într-o formă de privare de libertate, de vreme ce, spre deosebire de controlul judiciar sau controlul judiciar pe cauțiune, unde se poate impune interdicția de a părăsi țara sau o anumită localitate, ce reprezintă o restrângere a exercițiului la liberă circulație, atât în cazul arestului la domiciliu, cât și în cazul arestului preventiv inculpatul este obligat, pe durata luării măsurilor, să se afle într-un loc anume desemnat” [4].

Însă problematica pe care ne propunem să o analizăm se referă la modul de executare a arestului la domiciliu de către organul investit cu asemenea atribuții – poliția, cum are loc verificarea la domiciliu a învinuitului/inculpatului de către poliție și cât de efectivă este această măsură preventivă la momentul actual în raport cu riscurile existente într-o cauză penală.

În acest demers științific ne vom referi preponderent la supravegherea umană a executării acestei măsuri preventive, iar în sensul dat, alin. (5) din art. 188 din Codul de procedură penală, prevede că „[s]upravegherea executării arestării la domiciliu se efectuează de către organul investit cu asemenea atribuții” [5]. Din acest alineat desprindem, că organul competent pentru a asigura supravegherea fizică a învinuitului sau inculpatului la executarea măsurii preventive – arestul la domiciliu, este considerat a fi organul de poliție din raza unde își are viza de domiciliu permanentă sau temporară.

Potrivit art. 21 alin. (1) lit. m) din Legea nr. 320 din 27.12.2012 cu privire la activitatea poliției și statutul polițistului, „poliția execută controlul asupra comportamentului persoanelor arestate la domiciliu, eliberate provizoriu sub control judiciar sau pe cauțiune” [6].

Codul de executare la art. 175 alin. (8), stipulează că, „[s]upravegherea executării arestării la domiciliu se asigură de către organul afacerilor interne în a cărui rază teritorială se află domiciliul prevenitului” [7].

După procedură, în scopul punerii în executare imediată a măsurii preventive, judecătorul de instrucție sau instanța de judecată trimite încheierea și mandatul către organul de poliție din raza teritorială unde învinuitul sau inculpatul își are domiciliul. Această hotărâre este remisă postului de poliție din sectorul administrativ respectiv, iar ofițerul de sector desemnat face vizite la domiciliul prevenitului, discută cu prevenitul și cu membrii familiei lui și verifică funcționarea mijloacelor electronice de control în cazul aplicării interdicției prevăzute în art. 188 alin. (4) pct. 2) din Codul de procedură penală (monitorizarea electronică).

Însă punerea în practică a acestei măsuri preventive de-a lungul timpului s-a dovedit a fi una ineficientă și cu unele bariere de ordin subiectiv de executare din partea poliției. Ineficiența acestei măsuri preventive, atunci când este pusă în sarcina poliției, este cauzată de următoarele impedimente:

1. Imposibilitatea supravegherii permanente a învinuitului/inculpatului (24/24);
2. Imposibilitatea prevenirii riscului de a comite noi infracțiuni de către învinuit/inculpat sau de a comite în continuare infracțiunea pentru care se află în arest;
3. Imposibilitatea de a asigura respectarea interdicțiilor impuse de către instanța de judecată, în conformitate cu prevederile art. 188 alin. (3) din Codul de procedură penală, și anume: 1) interzicerea de a ieși din locuință; 2) limitarea convorbirilor telefonice, recepționării și expedierii trimerilor poștale și utilizării altor mijloace de comunicare; 3) interzicerea comunicării cu anumite persoane și primirii cuiva în locuința sa.

Sper exemplul, în speța următoare procurorul a înaintat un demers privind înlocuirea măsurii preventive din liberarea provizorie sub control judiciar, în arest preventiv, invocând faptul că învinuitul T. M. a încălcat restricțiile impuse de instanța de judecată de la art. 188 alin. (3) din Codul de procedură penală, și anume interzicerea comunicării telefonice cu anumite persoane implicate în comiterea infracțiuni. Probele care au fost prezentate în fața instanței au demonstrat că învinuitul, deși avea această interdicție, a purtat mai multe discuții telefonice cu persoane care aveau statut de învinuit în aceeași cauză penală, dându-le anumite indicații legate de comiterea infracțiunii în continuare.

Instanța de judecată a reținut drept concludente argumentele prezentate de către procuror, cu admiterea parțială a demersului înaintat de procuror și înlocuirea măsurii preventive în arest la domiciliu [8].

Speța dată ne demonstrează faptul că arestul la domiciliu, chiar și în cazul aplicării brățării electronice, nu poate preveni sau asigura comportamentul legal al învinuitului la domiciliul său și acest comportament într-o anumită măsură poate crea impedimente serioase asupra desfășurării obiective a urmăririi penale.

Din altă perspectivă, atât legislația națională, cât și practica Curții Europene a Drepturilor Omului, insistă mai mult pe cercetarea în libertate a învinuitului sau inculpatului și consideră arestul preventiv ca fiind o măsură excepțională, care poate fi aplicat doar atunci când celelalte măsuri nu și-au demonstrat utilitatea. Astfel, s-a creat deja un concept juridic care domină în mediu judiciar, ce se înclină cu predilecție spre aplicarea arestului la domiciliu, ca fiind o măsură proporțională cu riscurile existente de la caz la caz.

Este evident faptul că arestul la domiciliu are unele beneficii asupra învinuitului sau inculpatului, în raport cu arestul preventiv, și anume reducerea suprapopulării carcerale, cât și ca instrument de facilitare a reintegrării sociale și de reducere a gradului de recidivă, dar și faptul că arestul la domiciliu este o măsură mai puțin intruzivă, cu costuri mai mici.

Apariția unor deficiențe de executare a acestei măsuri pot fi identificate chiar la etapa aplicării arestului la domiciliu, prin încheierea instanței de judecată care judecă fondul cauzei sau de către judecătorul de instrucție, la faza urmăririi penale.

Așadar, după pronunțarea încheierii de aplicare sau prelungire a arestului la domiciliu, instanța este obligată să expedieze prin poștă copia încheierii organului de poliție, din raza terito-

rială unde inculpatul sau învinuitul își are domiciliul. Referitor la domiciliu, trebuie de menționat că acesta se stabilește după informația din Registrul de stat al populației sau din buletinul de identitate, care în cele mai dese cazuri sunt anexate la demersul înaintat de procurorul ce solicită aplicarea sau prelungirea măsurii.

În practică se întâlnesc cazuri când instanța poate dispune aplicarea sau prelungirea măsurii preventive – arestul la domiciliu, atunci când învinuitul sau inculpatul nu are viză de reședință înscrisă în actele oficiale. În asemenea cazuri, în interesul învinuitului sau inculpatului pot interveni cu o declarație scrisă rudele sau alte persoane din cercul de prieteni, care sunt gata să pună la dispoziție domiciliul lor, pentru aplicarea măsurii preventive.

Astfel, în speța următoare, R. L. fiind cetățeancă a Republicii Moldova, cu domiciliul stabil pe teritoriul Transnistriei (or. Bender), era cercetată penal pentru o faptă de falsificare a actelor de identitate pentru cetățenii străini, prin intermediul coruperii funcționarilor publici din cadrul Agenției Servicii Publice.

Fiind reținută la o anumită etapă, procurorul a susținut, în cadrul ședinței de examinare a demersului privind aplicarea măsurii preventive – arestul preventiv, că unul din argumentele ce impun izolarea ei totală de societate este faptul că învinuita R. L. locuiește *de facto și de jure* în mun. Bender, teritoriu necontrolat de autorități, motiv din care prezentarea ei la organul de urmărire penală va fi dificilă.

Apărătorul în ședința de judecată a invocat că, referitor la locul de trai al clienței sale, sora acesteia locuiește în localitatea Durlești, iar învinuita ar putea să se afle pe parcursul anchetei la domiciliul acesteia, fapt confirmat în scris de către familia rudelor învinuitei, și pledează în acest sens pentru aplicarea unei măsuri preventive non-privative de libertate.

Judecătorul de instrucție a reținut în motivarea încheierii că „[r]iscul *eschivării trebuie evaluat luând în considerație mai mulți factori care au legătură cu: caracterul persoanei, valorile sale morale, locuința sa, ocupația sa, bunurile sale, legăturile familiale și cu toate tipurile de legături cu statul în care el este acuzat (Hotărârea Becciev contra Moldovei, hotărârea din 4 octombrie 2005, S58). Potrivit practicii CtEDO, riscul de ascundere se referă atât la evadarea într-o țară străină, cât și la ascunderea în interiorul țării. Trebuie să existe un șir de circumstanțe care justifică presupunerea că acele consecințe și pericole ale evadării vor părea mai puțin grave în comparație cu privațiunea continuă de libertate (Stôgrntiller contra Austriei, hotărârea din 1969) [9].*

În consecință, instanța nu a reținut drept plauzibile argumentele aduse de partea apărării, invocând în acest sens că ancheta se afla în faza preliminară, iar riscurile prezentate de procuror sunt iminente și reies din probele anexate la demers. Argumentele precum că victima domiciliază „pe teritoriul din stânga Nistrului” trebuie apreciate critic, or faptul că Republica Moldova nu are acoperire juridică asupra acestui teritoriu nu trebuie să se răsfrângă asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Problema ivită cu referire la domiciliu se atestă în cazul persoanelor care au viză de reședință în stânga Nistrului, pe teritoriul Transnistriei, acolo unde poliția (judiciară) are competența să asigure supravegherea arestului la domiciliu, nu poate pătrunde din cauza conflictelor de ordin politic. Este lesne de înțeles, că invocarea unui asemenea motiv de către partea acuzării în favoarea aplicării arestului preventiv nu este plauzibil în fața instanței. Or, neaplicarea de către instanța de judecată a arestului la domiciliu față de o persoană cu domiciliul pe un teritoriu separatist, atunci când sunt temeuri rezonabile și suficiente, pe motiv că organele de drept nu dețin controlul în regiune, ar constitui o încălcare gravă a drepturilor omului.

Referitor la controlul jurisdicțional de către statele părți ale Convenției Europene, s-a expus și CtEDO în cauza *Ilașcu și alții contra Moldovei și Rusiei*, unde a menționat: „*luând în considerație articolul 1 al Convenției, înaltele Părți Contractante recunosc fiecărei persoane ce relevă de jurisdicția lor, drepturile și libertățile definite în acest document. În dreptul internațional jurisdicția teritorială a unui stat, care trebuie să fie exclusivă și totală, se numește suveranitate teritorială. Guvernul*

moldovean subliniază că absența controlului din partea Republicii Moldova asupra teritoriului aflat sub autoritatea regimului transnistrean a fost confirmată de toți martorii audiați de Curte. Guvernul a respins orice cooperare aberantă cu autoritățile Transnistrene, din contra, el afirmă că și-a respectat toate obligațiile pozitive de a aplana conflictul în regiunea din stânga Nistrului și a contribuit la garantarea drepturilor și libertăților, conform art. 1 din Convenție.

Din același articol, reiese faptul că Statele părți trebuie să răspundă de orice încălcare a drepturilor și libertăților protejate de Convenție, comise asupra indivizilor aflați sub „jurisdicția” lor. Ceea ce dă de înțeles, că competența jurisdicțională se referă la întreg teritoriul său. Curtea conștientizează, că acest control asupra eficientizării deținerii competenței poate fi limitat, de exemplu, prin instituirea unui regim separatist, unui conflict armat, revoluție etc.

Totodată, împiedicarea exercitării acestei competențe nu încetează competența jurisdicțională în sensul articolului 1 din Convenție, asupra acelei părți a teritoriului său care este temporar supusă unei autorități locale susținută de forțe rebele sau de influența unui alt stat” [10].

În mod similar s-a expus Cutea Europeană într-o hotărâre mai recentă, declarând referitor la cererile reclamațiilor Cilei și Rosip următoarele: „[...] pentru perioada 2008-2014 relevantă pentru ambele cereri, a stabilit deja că sistemul judiciar al „RMN” nu era un sistem care să reflecte o tradiție judiciară compatibilă cu Convenția [...] Din acest motiv, a considerat că instanțele „RMN” și, implicit, orice altă autoritate „RMN” nu puteau dispune arestarea sau detenția „legală” a reclamanților, în sensul articolului 5 §1 al Convenției [...]” [11].

Astfel, după expedierea de către instanță a încheierii în adresa organului de poliție competent, acesta este obligat să asigure executarea încheierii. Sarcina dată îi revine ofițerului de sector, prin viza șefului de sector. Prin urmare, una din chestiunile ridicate în practică este faptul că transmiterea încheierilor pentru executare este o procedură îndelungată în raport cu executarea imediată a încheierii, din momentul pronunțării de către instanță. Răstimp în care măsura preventivă este imposibil de asigurat. Mai mult, polițistul nu poate garanta respectarea restricțiilor impuse învinutului sau inculpatului, iar în aceste circumstanțe măsura dată devine una vulnerabilă și practic imposibilă de executat.

În acest sens, venim cu o soluție care ar elucida această problemă evidențiată în practica judiciară, și anume vorbim despre aplicarea monitorizării electronice ca măsură obligatorie în cazul aplicării arestului la domiciliu. Or, astăzi Serviciul de Probațiune deja a instituit un mecanism bine determinat ce ține de supravegherea prin aparate electronice a învinutului sau inculpatului în cazul arestului la domiciliu.

Mai mult, monitorizarea electronică în practică s-a demonstrat a fi o măsură suplimentară și oportună pentru supravegherea riguroasă a învinuților și inculpaților plasați sub o asemenea măsură.

Sub aspect comparativ, în legislația procesual-penală a Franței, arestul la domiciliu poate fi aplicat doar cu supraveghere electronică a persoanei. Astfel, acest mecanism deja se aplică și este prevăzut la art. 137 din Codul de procedură penală al Franței, care stipulează că „Orice persoană acuzată, presupusă nevinovată, rămâne liberă.

Cu toate acestea, din cauza nevoilor anchetei sau ca măsură de securitate, ea poate fi supusă uneia sau mai multor obligații de control judiciar sau, dacă acestea se dovedesc insuficiente, poate fi plasată în arest la domiciliu cu supraveghere electronică.

În mod excepțional, dacă obligațiile de control judiciar sau arest la domiciliu cu supraveghere electronică nu permit atingerea acestor obiective, ea poate fi plasată în arest preventiv” [12].

De aceea, preluarea unei asemenea prevederi în legislația procesuală a Republicii Moldova este una binevenită și va contribui la perfecționarea cadrului normativ. De asemenea, această ajustare va reduce din competențele organului de poliție, care, după cum am remarcat mai sus, nu au o eficacitate potrivită în cazul asigurării arestului la domiciliu.

În acest sens, pentru elucidarea acestor aspecte se impune completarea art. 188 alin. (1)

din Codul de procedură penală, care la moment are următorul conținut: „*Arestarea la domiciliu constă în izolarea învinutului, inculpatului de societate în locuința acestuia, cu stabilirea anumitor restricții.*”, astfel încât după completarea acestui alineat, norma respectivă să aibă următoarea reglementare: „*Arestarea la domiciliu constă în izolarea învinutului, inculpatului de societate în locuința acestuia, cu supravegherea electronică și stabilirea anumitor restricții.*”

Într-o asemenea reglementare, supravegherea electronică va purta un caracter obligatoriu și va fi posibilă monitorizarea efectivă și riguroasă a învinutului sau inculpatului plasat în arest la domiciliu.

Referințe bibliografice

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122 din 14.03.2003 // Monitorul Oficial nr. 248-251 din 05.11.2003.
2. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza *Vacev contra Bulgariei*, cererea nr. 42987/98, din 08 iulie 2004, definitivă la 08 octombrie 2004, § 72-74 [citată 04.07.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int>.
3. Raportul privind activitatea Procuraturii pentru anul 2022. Aprobata prin Ordinul procurorului general interimar nr. 25/3 din 15.03.2023.
4. Decizie nr.361 din 7 mai 2015 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 218-222 și art. 241 alin. (1[^]1) lit. a) din Codul de procedură penală. Publicat în Monitorul Oficial al României nr. 419 din 12 iunie 2015 [online] [citată la 02.05.2023]. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/168803>.
5. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122 din 14.03.2003 // Monitorul Oficial nr. 248-251 din 05.11.2003.
6. Legea nr. 320 din 27.12.2012 cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului. Publicat: 01.03.2013 în Monitorul Oficial nr. 42-47 art. 145.
7. Codul de executare al Republicii Moldova nr. 443 din 24.12.2004. În Monitorul Oficial nr. 214-220 din 05.11.2010.
8. Încheierea Judecătorei Chișinău, sediul Ciocana din 02 mai 2023. Dosarul nr. 17-130/2023.
9. Încheierea Judecătorei Chișinău, sediul Ciocana din 21 mai 2022. Dosarul nr. 14-351/2022.
10. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza *Ilașcu și alții contra Moldovei și Rusiei*, cererea nr. 48787/99, Hotărârea CtEDO din 08 iulie 2004, Strasbourg [online] [citată 04.07.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-182666>.
11. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza *Cilei și Rosip și alții contra Moldovei și Rusiei*, cererile nr.48145/10 și nr.8387/15, Hotărârea CtEDO din 13 iulie 2021, Strasbourg [online] [citată 03.05.2023]. Disponibil: <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2021/10/Hotarirea-CILEI-si-ROSIP-v.-MDA-and-RU-ROM.pdf>.
12. Codul de procedură penală al Franței (versiunea din 01.04.2023) [citată la 02.04.2023]. Disponibil: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006071154/LEGISCTA000006167427/#LEGISCTA000021331523.

CZU 93/94

PROBLEMELE DE SIGURANȚĂ NAȚIONALĂ DIN BASARABIA, ÎN PRIMII ANI DE DUPĂ
MAREA UNIRE (1918-1920)NATIONAL INTELLIGENCE'S ISSUES DURING THE FIRST YEARS AFTER THE GREAT UNION
(1918-1920)

Pavel MORARU,
conf. univ., dr. hab.,
Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu (România)
<https://orcid.org/0000-0002-5438-472X>

Rezumat

Realizarea României Mari a fost urmată de apariția unei serii de probleme de siguranță națională. În Basarabia, organele de siguranță românești s-au confruntat cu acțiuni revizioniste, expansiune ideologică, activități de subminare a ordinii constituționale (prin acțiunile teroriste, de propagandă, diversiune, spionaj), cu exodul refugiaților din stânga Nistrului, corupție la nivel înalt, activitatea unor înalți funcționari în serviciul țărilor străine etc. Condițiile în care au lucrat ele în Basarabia au fost deosebite și mult mai dificile, decât în restul țării, având în vedere puternica amenințare din Răsărit. Forțele de la Est de Nistru (sovietice, albgardiste și naționaliste ucrainene) au avut în privința Basarabiei același obiectiv – ruperea ei din cadrul României Mari.

Deși acțiunile subversive comuniste/sovietice în Basarabia au fost intense, putem spune că, grație caracterului conservator al majorității basarabenilor și a excelenței activității desfășurate de organele Siguranței, presiunile continue ale U.R.S.S., exercitate absolut pe toate căile, nu au reușit să ducă la bolșevizarea și ocuparea sovietică a Basarabiei.

Cuvinte-cheie: Basarabia, Marea Unire, siguranță, amenințări, acțiuni subversive.

Summary

The Great Union of 1918 was followed by numerous issues regarding the national security. In Bessarabia, the Romanian Intelligence Service has been faced with revisionist actions, ideological expansion, actions that undermine the constitutional order (terrorism, propaganda, diversion, spying etc.), refugee exodus from the left side of the Dniester River, high level corruption, the activity of the officials in the Intelligence Services of other countries. Also, the Soviet forces, national Ukrainian and White Guardsmen had the same aim – the separation of Bessarabia from Greater Romania. Therefore, the activity of the Romanian Intelligence Service in Bessarabia was much more difficult, than in other regions.

Even though, due to the conservative nature of the Bessarabians and the excellence of the Romanian Intelligence Service, the U.S.S.R. attempts to occupy and bolshevize Bessarabia.

Key words: Bessarabia, Great Union, Intelligence, threatening, subversive actions.

Realizarea României Mari a fost urmată de apariția inevitabilă a unei serii de probleme de siguranță națională. În principal, ele au fost generate de activitățile revizioniste din interiorul și exteriorul României, ale forțelor care nu acceptau noile realități. Pe de o parte vorbim de acțiunile unor state (Ungaria, Bulgaria și U.R.S.S.¹), îndreptate împotriva integrității teritoriale a României și a ordinii constituționale, iar pe de altă parte, de persoane și grupuri de persoane din interiorul țării, care nu s-au împăcat cu Unirea provinciilor istorice cu Regatul României. Relația dintre factorii interni și externi de insecuritate era foarte strânsă.

În primii ani de după Unire, dispozitivul de siguranță și ordine publică din Basarabia era

¹ Bolșevicii s-au instalat la putere în Rusia în octombrie 1917 și și-au consolidat pozițiile după victoria obținută în războiul civil (1918-1923). În Ungaria hortyștii au fost aleși la putere în martie 1921, iar în Bulgaria a avut loc puciul militarist din iunie 1923.

alcătuit din subdiviziunile (inclusiv informative și contrainformative) Grupului de Divizii „General Ioan Popovici” (Corpul 5 Armată, cu Diviziile a IX-a și a X-a Infanterie) [1, p. 243, 245] și structurile Ministerului de Interne al României, care și-a extins treptat activitatea în teritoriul dintre Prut și Nistru. Chesturi de poliție existau în fiecare reședință de județ, poliții erau în orașele nereședință de județ, în porturi, gări și puncte de frontieră. La 6 iulie 1918, a fost numit prefectul poliției orașului Chișinău [9, p. 77]. În comunele rurale, serviciul de poliție era executat de către organele jandarmeriei.¹ Subinspectoratul Siguranței Generale a Statului, cu sediul la Chișinău (transformat ulterior, în Inspectorat), avea în cele nouă reședințe de județ ale Basarabiei și în localitățile mai importante, câte o brigadă de siguranță sau – dacă județul era mai întins ca suprafață, era județ de graniță ori era județ cu mai multe probleme de securitate – un serviciu special de siguranță.² La 30 aprilie 1918, au fost înființate birourile vamale.³ Paza noii frontiere de stat, de pe râul Nistru, Marea Neagră și Dunăre era asigurată de către structurile teritoriale ale Corpului Grănicerilor.⁴

Împreună cu unitățile Armatei române, structurile de siguranță și ordine publică trebuiau să apere regimul constituțional, să asigure liniștea și ordinea publică și stabilitatea internă, necesare bunei dezvoltări a societății, să descopere și să prevină atentatele teroriste, să contracareze acțiunile spionajului străin, să neutralizeze agenții propagandei inamice, activitățile de subminare a autorității statului, să identifice și să răspundă la factorii interni și externi de instabilitate, la riscuri, amenințări și vulnerabilități [11, pp. 133, 151].

Trebuie subliniat faptul că organele de siguranță din Basarabia au lucrat în condiții extrem de dificile, mult mai dificile decât în restul țării. Cauze erau câteva, pe care le-am mai menționat cu alte ocazii [24, pp. 12-13]: 1. imediat după Marea Unire, Basarabia se învecina cu Ucraina, măcina-tă de instabilitate, iar ulterior – cu U.R.S.S., care revendica teritoriul dintre Nistru și Prut și nu a recunoscut vreodată apartenența lui la România; 2. între România și U.R.S.S. mult timp nu au existat relații diplomatice (13 ianuarie 1918 – 9 iunie 1934) și nu a fost încheiat un tratat bilateral de ne-agresiune; chiar și după stabilirea relațiilor diplomatice, relațiile dintre cele două țări au continuat să fie tensionate; 3. activitatea comunistă, dirijată de la Moscova, deosebit de intensă în teritoriul Basarabiei, reprezenta amenințarea principală la adresa regimului constituțional, a suveranității,

¹ Conform legii de reorganizare a Jandarmeriei din 1 iunie 1918, au fost înființate patru brigăzi de jandarmi (Brigada I-a de Jandarmi București, Brigada a II-a de Jandarmi Iași, Brigada a III-a de Jandarmi Chișinău și Brigada a IV-a de Jandarmi Cluj), care prin subdiviziunile sale acopereau întregul teritoriu al României Mari. Fiecare batalion de jandarmi avea câte un batalion de instrucție, în care, timp de un an de zile, militarii în termen își desfășurau stagiul. Brigăzile a II-a, a III-a și a IV-a de Jandarmi mai dispuneau de câte o companie mobilă de jandarmi, pentru intervenții rapide în caz de necesitate [13, p. 100]. Brigada a III-a de Jandarmi Chișinău avea în subordine Regimentul 5 Jandarmi Cetatea Albă (cu două batalioane – batalionul de jandarmi Ismail, alcătuit din companiile de jandarmi Cetatea Albă, Ismail, plutonul Delta Dunării și batalionul de jandarmi Tighina, cu companiile de jandarmi Tighina și Cahul) și Regimentul 6 Jandarmi Chișinău (cu două batalioane – batalionul de jandarmi Orhei, alcătuit din companiile de jandarmi Orhei și Chișinău, și batalionul de jandarmi Bălți, cu companiile de jandarmi Soroca și Bălți) [10, p. 46].

² Brigăzile de Siguranță Hotin, Bălți, Soroca, Orhei, Tighina, Lăpușna, Cetatea Albă, Ismail, Cahul, Reni, Bolgrad, Chilia Nouă, Vâlcov, Leova și Chișinău.

³ Birourile vamale Chișinău, Bender-gara, Bender-pod, Talmaz – Schela – Varnița, Delacheu, Ustia, Rezina – Busernița, Senatovca, Soroca – Cosăuți, Lozova, Akkerman, Palanca, Bugaz, Chilia Nouă – Vâlcov, Ismail – Cășlița, Reni, Noua Suliță, Colicăuți [9, p. 107].

⁴ La 9 aprilie 1918, paza fostei frontiere de stat de pe Prut a încetat, iar grănicerii au rămas pe loc, pentru realizarea dispozitivului de pază de pe noua graniță. Responsabilă de paza hotarului basarabean era Brigada I de Grăniceri, cu sediul la Iași, alcătuită din trei regimente: 1. Regimentul 2 de Grăniceri (Galați), cu batalioanele Ismail și Tighina (companiile Galați, Ismail, Cetatea Albă, Olănești, Tighina, Criuleni și Rezina, fiecare cu 3 plutoane, a câte 3 pichete de grăniceri; fiecare pichet avea sub pază 4-5 km de frontieră); sectorul de responsabilitate era cuprins între gura Siretului (sud Galați) și localitatea Napadova (nord Dubăsari pe Nistru); 2. Regimentul 3 de Grăniceri (Botoșani), cu batalioanele Edinți și Fălticeni (companiile Soroca, Edineț, Rădăuți Prut, Dorohoi, Burdujeni, Fălticeni, Piatra Neamț și Târgu Ocna); sectorul de responsabilitate era cuprins între Napadova și vest Hotin, către sud-vest până la Drăgoiasa, apoi către sud-est, pe Carpații Răsăriteni, până la Soveja; 3. Regimentul 1 de Grăniceri (Iași), pregătit pentru desfășurare la ordin pe frontiera din Dobrogea, Muntenia și Oltenia. Fiecare din cele trei regimente avea câte un batalion de instrucție, care formau Centrul de Instrucție al Corpului Grănicerilor, cu sediul la Negrești, județul Vaslui [17, pp. 233-234].

independenței și integrității teritoriale a României; acțiunea sovietică era vehementă, cu activități de spionaj, propagandă și acte de violență, executate de agenți veniți de peste Nistru, care găseau, de multe ori, sprijin pe loc, de la persoane atrase de ideea comunistă, persoane naive sau interesate de beneficii materiale; 4. atitudinea refractară a unor etnici minoritari (evrei, ruși, ucrainenii), dar și a unor români-basarabeni cu atitudini pro-rusești sau pro-comuniste, având în vedere că Basarabia s-a aflat în cadrul Imperiului Rus 106 ani, timp în care, a fost puternic deznaționalizată.

Una din problemele interne, care a generat stări de conflictualitate și de instabilitate, a fost problema minorităților etnice. Ea a fost o sursă de tensiune, mai ales atunci când era incitată din exterior. În perioada țaristă minoritățile etnice (rușii, ucrainenii, bulgarii, evreii etc.) au avut o poziție dominantă, iar acum nu doreau să se adapteze la noile condiții și să accepte statutul de minorități etnice. Tocmai de asta, de cele mai multe ori, ele s-au situat pe poziții diferite față de cele ale majorității românești [21, p. 96].

Evenimentele din Ucraina (asupra căreia s-a extins războiul civil din Rusia) erau atent urmărite de către organele de siguranță românești, deoarece influențau și destabilizau situația social-politică din Basarabia. Odessa era principalul centru, de unde se coordonau toate activitățile subversive sovietice, albgardiste și ucrainene privind Basarabia.⁵ Atunci când Odessa era ocupată de forțele albgardiste (conduse de generalul Anton I. Denikin), aceste activități erau desfășurate de către denikiști, când Odessa era preluată de forțele sovietice, activitățile antiromânești erau duse de către bolșevici. Aceeași situație era valabilă și pentru ucrainenii naționaliști. Cu toții urmăreau reocuparea Basarabiei. Istoricul Ion Oprea nota că, deși „bolșevicii de la Petrograd se aflau într-o luptă pe viață și pe moarte cu Republica Ucraineană Naționalistă, rușii întindeau mâna prietenește când era vorba să asigure menținerea unor teritorii cât mai întinse și a unei populații cât mai numeroase în spațiul panslavismului tradițional” [18, p. 57]. Și Piotr Șornikov, un promotor al tezelor istoriografiei sovietice, confirmă că, „față de problema ocupației românești a Basarabiei, între bolșevici și albgardiști diferențe substanțiale nu existau”; „Cu ocupația românească a Basarabiei din anul 1918 nu s-au împăcat nu doar bolșevicii, ci și albgardiștii. Obiectivul general al principalilor participanți la războiul civil a devenit pregătirea operațiunii pentru reunirea regiunii (Basarabiei – *n.n.*) cu Rusia” [27, pp. 79, 95].

Pregătirea terenului pentru „revoluție” și pentru reanexarea Basarabiei s-a încercat prin incursiuni armate. În afara celor mai cunoscute atacuri armate (numite de către propaganda și istoriografia sovietică „răscoale”), precum cele de la Hotin, Tighina sau Tatar-Bunar [16, pp. 226-236], au avut loc multe altele. Spre exemplu, în septembrie 1921, Brigada de Siguranță Hotin informa că, în decursul lunii august 1921, în județul Hotin au avut loc „patru atacuri banditești în stil mare”, împotriva a „tot ce este autoritate românească”. Până în ziua de 3 septembrie 1921, Brigada de Siguranță de la Hotin a prins 48 de bandiți și găzduitori, iar o parte au fost împușcați în timpul respingerii atacurilor [3, p. 147; 15, pp. 67-69]. Subliniem că asemenea incursiuni (spre exemplu, cea de la Hotin din ianuarie 1919) au fost executate și de către forțele albgardiste. Asta însemna că, indiferent de culoarea politică, forțele din stânga Nistrului prezentau o amenințare pentru securitatea României.

Scopul acestor incursiuni era de a provoca spaimă, sentimentul de nesiguranță, haos și neîncrederea basarabenilor în autoritățile române, precum și de a pregăti terenul pentru intervenția militară „eliberatoare” a Armatei roșii (intervenție ce trebuia să ducă la ocuparea României și chiar a Bulgariei [21, p. 94]).

Pentru a putea mai ușor combate acțiunile subversive și a asigura ordinea necesară dezvoltării

⁵ Timp de trei ani de zile, între 1917 și 1920, Odessa s-a aflat sub conducerea guvernului provizoriu rus (februarie-noiembrie 1917), a Rumcerod-ului (noiembrie 1917 – ianuarie 1918), a comuniștilor (martie-ianuarie 1918, 6 aprilie-23 august 1919, 7 februarie 1920 – ...), a Statului ucrainean, condus de Pavel Skoropadski, dar aflată sub ocupația trupelor germane și austriece (noiembrie-aprilie 1918), a Republicii Populare Ucrainene, conduse de Simon Petliura (noiembrie-decembrie 1918), sub ocupația trupelor Antantei (decembrie 1918 – aprilie 1919), a Armatei Voluntarilor condusă de Anton Denikin (mijlocul lunii decembrie 1918 – 5 aprilie 1919, 23 august 1919 – 6 februarie 1920) [31].

tării social-economice a Basarabiei [19, p. 286], încă la 1 august 1918 [30], autoritățile române au instituit în Basarabia regimul stării de asediu (cu suspendarea unor garanții constituționale). Mai exact, era vizată o fâșie de teritoriu de-a lungul Nistrului, cu o lățime ce a variat între 30 și 50 km spre interior [20, pp. 89-90]. Atunci, dar și mai târziu, această măsură a fost obiectul speculațiilor propagandei comuniste, precum că basarabienii se află sub regimul ocupației militare al României burghezo-moșierești, al abuzurilor și fărădelegilor din partea autorităților române.

Comunistul Max Goldstein, după atentatul de la Senat din 8 decembrie 1920 (a fost primul atentat cu bombă din istoria României), a fost suspectat de către organele Siguranței basarabene de comiterea altor atentate, inclusiv de aruncarea în aer, la 22 mai 1921, a unui pod dintre com. Taraclia și Chiriet-Lunga, jud. Tighina [7]. Tentative de comitere a unor atentate asupra căilor ferate au fost descoperite în mai multe sectoare. La 4 octombrie 1921, a fost prevenit atentatul pe tronsonul de cale ferată Tighina - Căușeni, unde ar fi trebuit să explodeze o bombă la trecerea unui tren personal. În noiembrie 1920, un atentat, dejucat de către agenții Siguranței, fusese pus la cale de agenții comuniști în localul Teatrului Național din Chișinău. O organizație teroristă a fost descoperită la Cetatea Albă, la 14 decembrie 1921, condusă de inginerul Alexandru Tomov. Din cercetările organelor de poliție și siguranță s-a stabilit că membrii ei au fost autorii atentatului din 14 noiembrie 1921, comis asupra Brigăzii de Siguranță din Cetatea Albă, unde s-au înregistrat victime în rândul personalului. În timpul arestării membrilor grupului au fost descoperite documente, care demonstau legătura directă cu organizațiile de la Odessa, de unde ei primeau indicații și bani pentru executarea atentatelor. În urma interogării celor arestați, agenții Siguranței au descoperit și alte instalații explozibile în diverse zone din Cetatea Albă, precum și material exploziv nefolosit. Agenții Siguranței au descoperit depozite de arme și material exploziv, trimis de peste Nistru, în mai multe localități din sudul Basarabiei [12, pp. 121-124].

La 3 februarie 1923, a fost descoperită în orașul Cetatea Albă o organizație de spionaj alcătuită din 12 persoane, care culegea informații despre dispozitivul militar românesc din Basarabia. La 28 aprilie 1923, în com. Troița, jud. Tighina, a fost descoperită o organizație teroristă care avea misiunea să comită atentate pe calea ferată și avea pentru asta material explozibil, armament, grenade. În com. Cubei, jud. Cahul, în același an au fost arestați 26 de ruși și evrei dotați cu armament, muniții, literatură comunistă, instrucțiuni teroriste elaborate la Odessa. În următorul an, 1924, au fost descoperite 8 organizații de spionaj militar și terorism sovietice, inclusiv la Chișinău (39 ruși și evrei), Puhăceni (jud. Tighina, 3 indivizi), Țipova, Horodiște (jud. Orhei, 10 ruși și 2 români basarabeni), Cetatea Albă (8 ruși și 3 evrei) etc. În ziua de 17 aprilie 1923, o bandă de teroriști sovietici, compusă din 12 indivizi, înarmați cu puști, grenade și mitraliere, au atacat și au jefuit 50 de persoane pe șoseaua Hotin - Noua Suliță. În noaptea de 12 august 1924, un grup format din 28 de indivizi înarmați, au atacat conacul moșiei Korsakov, la 8 km de Vadul-lui-Vodă, omorând proprietara și încă două persoane. Aceștia au furat obiecte de valoare, bijuterii, cai și trăsuri, și au trecut Nistrul în U.R.S.S. În anul 1924 au fost atacate de bandiții veniți de peste Nistru posturi de jandarmi, pichete de grăniceri, conace, gospodării, în special din localitățile de pe Nistru - Leuntea, Gamez, Ciuciulea, Cimișeni, Țipala, Vadul-lui-Vodă, Corjova, Tohatin, Pârlița, Zelma, Vasile Lupu, Mămăliga etc. [14, p. 203]

Actele teroriste erau urmate de acțiunea propagandistică comunistă, care prezenta atentatele și incursiunile bandelor înarmate de peste Nistru drept revoltă a populației locale față de asuprirea românească „burghezo-moșierească”, iar măsurile de siguranță luate de autorități - drept represalii împotriva populației oprimate.

Arma teroristă, aplicată de sovietici, nu a avut o țintă bine stabilită, fiind îndreptată asupra oricui apărea în cale - polițist, jandarm, militar, ceferist, primar, notar, țăran. Pierderi materiale și umane s-au înregistrat mai ales în rândul civililor. Ei au avut de suferit și de pe urma abuzurilor funcționarilor de poliție, căci într-un teritoriu în care mișunau agenții bolșevici, suspiciunea de colaborare nu ocolea pe nimeni. În special, au avut de suferit locuitorii comunelor de pe Nistru, unde

agenții bolșevici aveau mulți colaboratori, care îi găzduiau, le ofereau hrană și informații. La orice trecere frauduloasă a Nistrului spre malul românesc populația se alerta, căci organele polițienești începeau căutarea infractorilor și în timpul operației de căutare putea suferi oricine.

Numai în perioada anilor 1919-1925, serviciile speciale sovietice au organizat mai mult de 120 de acte teroriste în Basarabia, treceri clandestine ale Nistrului de către curieri, spioni și teroriști. Au fost arestați 3.002 ilegaliști, dintre care fiecare al treilea a fost acuzat de spionaj, terorism, rebeliune armată, iar ceilalți – de propagandă antiromânească, răspândire de manifeste etc. Pe parcursul a 20 de ani de subversiune bolșevică în Basarabia, din 1919 și până în 1939, au fost demascați peste 10.000 de agenți, teroriști și spioni sovietici [14, pp. 203-204].

Istoriografia sovietică califica actele teroriste comise de agenții sovietici drept „acțiuni de răspuns” la represiune. Cităm din lucrarea lui Stepan Melnik: „La asemenea metode de luptă i-a determinat pe luptătorii pentru libertate situația creată”. Comuniștii care desfășurau o activitate mai intensă erau considerați un „exemplu de înaltă organizare și disciplină” [23, p. 107].

Refugiații care veneau în Basarabia din stânga Nistrului din cauza războiului civil și a condițiilor grele de viață, au produs dificultăți autorităților române și mai ales organelor de siguranță. În primul rând, printre ei s-au infiltrat agenți sovietici de propagandă și spionaj, iar în al doilea rând, o parte dintre ei, după ce erau primiți de autoritățile românești și își redresau situația morală și materială, începeau să se manifeste împotriva autorității care i-a adăpostit. Unii chiar, voluntar sau involuntar, se puneau în serviciul fostei lor patrii, proliferând idei ce subminau autoritatea românească [12, pp. 12-13].

O altă problemă, care reprezenta o gravă amenințare la adresa siguranței naționale era corupția la nivel înalt și racolarea unor funcționari în serviciul statelor străine (mai ales în serviciul U.R.S.S.). Mai mulți funcționari, inclusiv din Siguranță, erau acuzați de corupție, contrabandă, abuz în serviciu. Unii nu rezistau în fața oportunității de a se îmbogăți rapid.

„Afaceri” importante s-au făcut cu persoanele care doreau să vină de la est de Nistru în România. Spre exemplu, la 5 octombrie 1919, agentul nr. 2 al Grupului de Divizia „General I. Popovici” informa despre unele acte de corupție din cadrul administrației județului Tighina. Era semnalat directorul prefecturii Tighina, Popescu, care, fiind în Comisia de repatriere a basarabenilor din Tiraspol, încasa sume de bani de la diferiți indivizi, cărora le înlesnea trecerea în Basarabia. Această informație viza atât abuzuri ale funcționarilor publici, cât și periclitarea siguranței de stat a României la hotarul de pe Nistru. Agentul raporta că s-ar fi încasat câte 1.000 de lei de la fiecare persoană. În Tighina circula zvonul, potrivit căruia nimeni nu putea trece Nistrul în Basarabia fără consimțământul directorului de prefectură, care pretindea pentru asta de la solicitanți diverse sume de bani [1, p. 218]. La 4 iunie 1921, Divizia a 8-a semnală că „subprefectul (județului Hotin – n.n.) Periteatco și agentul Popovici din Securenii” au eliberat ilegal peste 5.000 de bilete de identitate refugiaților, luând pentru fiecare bilet câte 100-200 de lei [3, p. 48].

Teodor Sfetcovici, șef de serviciu la Subinspectoratul General al Siguranței din Basarabia, a investiga „afacerea pașapoartelor de la Hotin” [2, pp. 127-139]. El a obținut prin cineva registrul refugiaților evrei, pentru a stabili câte pașapoarte false s-au eliberat și cine le-a primit. Cel ce i-a făcut rost de registru i-a spus că a fost contactat de niște persoane, care îi ofereau 100.000 de lei, „pentru a nu mai face rău la nimeni și a da acest registru înapoi”. Acele persoane nu erau altcineva decât „Directorul Prefecturii (Hotin – n.n.), Rabinul orașului, vreo trei șefi de la Primărie și o parte din funcționarii superiori de la Poliție”. Proporțiile financiare ale acestei „afaceri” au fost uriașe, având în vedere că „sunt 6-7 sute [de] pașapoarte liberate pe preț între 10-15 mii [de] lei fiecare” [2, p. 76].

Chiar și faimosul Nicolae (Niky) Ștefănescu, ajuns șef al Secției Contrainformații a Serviciului Secret de Informații al Armatei române (din 1933) și șef al Corpului Detectivilor (din 1938), pe când lucra în Siguranța din Basarabia a fost acuzat că a luat bani de la refugiați („afacerea Dedicenco și Iarușevici”). În martie-aprilie 1926, el, împreună cu alți doi camarazi din subordine – toți

membri în Comisia Mixtă de la Tighina –, ar fi luat mită de la doi refugiați, în schimbul scoaterii lor de sub urmărire în vederea evitării expulzării peste Nistru. Dedicenco era cunoscut „ca vestit contrabandist”, iar soția lui susținea că i-a dat mită lui N. Ștefănescu pentru scoaterea soțului din arest. Ștefănescu și cei doi funcționari ai Siguranței au fost puși sub urmărire, dar în lipsa probelor materiale, cazul a fost clasat [6, p. 208].

Acuze au existat și în privința lui Victor Precup, care în anul 1922 a fost numit în funcția de șef al Biroului 2 Informații al Comandamentului Militar Chișinău. Potrivit unor documente din epocă, în Basarabia V. Precup „s-a ocupat cu traficul de refugiați din Rusia Sovietică și a lucrat cu rea credință în cercetări comuniste, punând în libertate comuniști periculoși. Totuși, pare a fi făcut aceste lucruri numai pentru că era afacerist” [22, p. 59]. Aceste acuzații erau confirmate de către Constantin Maimuca, șef al Inspectoratului Regional de Poliție Chișinău (1930-1940): „...aflându-mă într-o chestiune de serviciu în biroul colonelului Dumitru, președintele Tribunalului Militar de la Chișinău, am văzut pe o canapea mai multe dosare, cca. 3-4 volume, întitulate «Colonel Precup». L-am întrebat ce-i cu ele și mi-a răspuns că i le cere Statul Major și sunt dosarele procesului Precup. Ajuns la birou, m-am dus direct la arhivă și am întrebat dacă există ceva lucrări în această chestiune. Mi s-a dat un dosar pe care l-am luat cu mine și l-am consultat. Din conținutul lui reieșea că Z. Husărescu, inspector general al Siguranței Statului din Basarabia (1920-1930) avusese repetate conflicte cu Precup, care pe acea vreme era maior, șef al Biroului 2 la Corpul de armată. Din rapoartele aflate în acest dosar se desprindea că maiorul Precup exercita o adevărată teroare la frontiera Nistrului și că era autorul principal al numeroase asasinat și jafuri îndreptate contra refugiaților ruși, care treceau frontiera clandestin în România. Aceștia, după ce erau despuiți de valorile pe care le aveau asupra lor, erau asasinați și aruncați în apă de Precup sau oamenii lui” [22, p. 60]. În 1923, a fost cercetat de Comandamentul Corpului 3 Armată, dar cauza a fost clasată la 9 decembrie 1925, pentru „lipsă de probe materiale” [22, p. 60].

Dosarele „cazului Precup” nu le-am putut identifica deocamdată în arhive. Dar, suspiciunea că „a lucrat cu rea credință în cercetări comuniste” se confirmă de faptul că, după instaurarea regimului comunist în România, fiind general de corp de armată, în anul 1948 a devenit primar al orașului Cluj-Napoca [29].

Pentru colaborarea cu sovieticii a fost arestat și Constantin Tibacu, pe când era șef de birou principal clasa I, la Direcția Poliției și Siguranței Generale (de la 1 februarie 1928 și până la arestare, 7 februarie 1930) [25, pp. 174-185; 26, pp. 156-172].

O parte din opinia publică românească privea cu suspiciune la unii fruntași basarabeni, bănuți că ar fi în serviciul bolșevicilor sau că ar fi folosiți de către bolșevici. Zaharia Husărescu, faimos pentru succesele obținute în fața serviciilor de spionaj sovietice cât timp s-a aflat la conducerea Siguranței din Basarabia (1920-1930), după ce a fost trecut în retragere, inexplicabil pentru mulți, a declarat în fața ziariștilor următoarele: „Chestiunea mea are un prolog ca orice dramă. Național-țărăniștii din Basarabia când erau în opoziție au atras prin programul lor demagogic multe elemente comuniste, cari se înregimentau ca membri ai acestor grupări politice, tocmai spre a scăpa de supravegherea organelor de urmărire. Sub această formă legală puteau să acționeze fără nici o primejdie, acoperind și acțiunea celor din organizațiunile ilegale, ca: uniunea muncitorilor și țăranilor revoluționari etc. Aceasta, potrivit instrucțiunilor ce [le] primeau de la soviete și pe care le urmau cu strictețe, se introduceau în cooperative, bănci populare, parvenea prin consilii comunale rurale și diferite alte instituțiuni publice și particulare, cu tendința de a forma aripi (nuclee) stângi ale grupării și a legaliza vechile formațiuni comuniste (tineretul comunist sau comsomolul, ajutorul roșu sau societatea Moprului,¹ etc.).

¹ M.O.P.R. – abreviere din limba rusă de la Международная организация помощи революционерам (M.O.П.Р.) – organizație comunistă (Organizația internațională pentru ajutorarea revoluționarilor), înființată de Komintern în anul 1922. Având secții în mai multe țări ale lumii, organizația oferea ajutor material revoluționarilor (comuniștilor) din închisori și familiilor lor, și acorda asistență juridică comuniștilor în timpul proceselor judiciare. Era folosită de

Fatalmente acești indivizi, odată descoperiți, trebuiau arestați, anchetați și trimiși judecății, or cum majoritatea lor erau partizanii național-țărăniști, organizațiile politice respective și fruntașii acestui partid așteptau împrejurări favorabile pentru a-mi da lovitura răzbunării. Ura și pornirea în contra mea au izbucnit odată cu venirea național-țărăniștilor la guvern.

Tovarășii, cari formau aripa stângă a partidului din Basarabia, beneficiind de situația lor privilegiată, au început să se dea la o propagandă, care întrecea orice limite, prin îndemnuri la ne-supunere contra organelor constituite ale statului, ale armatei, etc., pe care o combăteam și cu care luptam energetic. Aveau deci, tot interesul, ca să fiu înlăturat de la siguranță, – a cărei desființare o legiferaseră chiar (prin reorganizarea Ministerului de Interne din 1929 – *n.n.*), – pentru a nu le mai strica cuiburile și a-i stingheri în acțiunea și planurile lor, și mai ales că o serie de emisari sovietici, cari reușiseră să se introducă chiar în instituțiunile statului, au fost dați pe față și arestați. Faptul a produs panică printre național-țărăniști, cari au determinat pe fruntașii lor să ceară lui C.[onstantin] Stere, îndepărtarea mea definitivă din Basarabia, unde populația conștientă și cinstită, aprecia munca și corectitudinea mea.

Un ministru chiar, mi-a atras atențiunea să nu mai procedez pe viitor la nici o arestare în chestiunile comuniste până ce nu iau contact sau nu consult pe șefii de organizații, întrucât altfel nemulțumesc partizanii și îmi periclitez situația. Pe de altă parte, Directoratul ministerial al Basarabiei de pe atunci, scotea din arestul Siguranței pe partizanii țărăniști arestați pentru spionaj și îi cerceta dacă au fost maltratați – asigurându-i de concursul lui în fața justiției – el admonestând pe funcționarii cari nu s-au purtat politicos cu dânșii.

Rapoartele mele trimise ministerului de interne erau citite de persoanele vizate, criticate în permanent și secretul serviciului desființat prin influența oamenilor politici locali, clienți ai Siguranței – (ca [Moise] Zipstein).

C.[onstantin] Stere, ori de câte ori venea în vizite politice locale, lua contact cu reprezentanții minoritari – căroră pentru a le putea obține voturi în alegeri – le divulga conținutul rapoartelor mele în ceea ce-i priveau” [5, p. 135]. După ce a publicat această declarație, ziarul *Universul* sublinia în încheiere că „Fostul inspector general al siguranței din Basarabia ne-a dat apoi amănunte asupra mijloacelor nedemne de care au uzat foștii guvernanți național-țărăniști – apărătorii agenților sovietici revoluționari – ca să-l îndepărteze din postul său” [5, p. 135].

Aici trebuie să mai adăugăm că demiterea (trecerea în retragere a) lui Z. Husărescu a avut loc imediat după apariția „cazului Tibacu-Caramanov”. Presa îi acuza pe unii înalți demnitari, basarabeni, care l-ar fi promovat și protejat pe Tibacu, că pentru a nu se compromite au lucrat la demiterea lui Z. Husărescu [8, p. 29].

Dar, înainte de demiterea lui Z. Husărescu, ziarul „Ordinea” din 18 aprilie 1929 (care era unul antigubernamental), a publicat articolul *În Basarabia siguranța este ca și desființată*, în care era criticată reforma M.A.I. din 1929 și erau acuzați unii fruntași basarabeni, care prin acea reformă ar fi urmărit slăbirea organelor polițienești din Basarabia: „Grație trădătorului [Constantin] Stere² și [a] deșteptului [Pantelimon] Halippa, Serviciul de Siguranță din Basarabia este aproape desființat. A fost dat afară tot ce s-a putut da; funcționari vechi în serviciu au fost aruncați pe drumuri. Agenții care au adus mari servicii țării prin informațiunile aduse au fost suprimați”. Aceste lucruri, după părerea redacției ziarului, s-au întâmplat cu funcționarii care au luptat contra agenților sovietici și a propagandei bolșevice, ceea ce indica asupra alianței tacite a guvernării

Komintern la propagarea ideologiei comuniste, iar de către serviciile secrete sovietice – în acțiunile de spionaj. Banii M.O.P.R.-ului proveneau din cotizațiile „benevole” ale muncitorilor sovietici.

² Acuzele de trădare erau legate de faptul că, în anii Primului Război Mondial, Constantin Stere a rămas la București sub ocupația germană și a colaborat cu inamicul. El nu a rămas la București din proprie inițiativă, ci în baza unei delegații primite din partea primului ministru român Ion I. C. Brătianu, care i-a încredințat o misiune specială – să stabilească relații bune cu Germania, astfel ca Statul român să aibă o rezervă pregătită, în cazul în care Antanta ar fi fost învinsă în război. Deci, era nedrept să se vorbească despre o trădare din partea lui C. Stere. Acuzațiile erau aduse de dușmanii săi politici [28, pp. 543-544].

țărăniște cu comuniștii [4, p. 49].

În concluzie, menționăm că perioada interbelică a fost deosebită pentru dezvoltarea Basarabiei. Procesul de integrare în Statul unitar român era însoțit de un șir de reforme economice, legislative, administrative etc. și asta a făcut ca, în pofida greutăților existente, Basarabia să cunoască transformări pozitive majore. Iar organele de siguranță și ordine publică au reușit cu succes să combată amenințările la adresa stabilității, suveranității și integrității teritoriale a României, asigurând astfel climatul necesar pentru buna dezvoltare a Basarabiei. „Exportul” revoluției comuniste în România nu a reușit, iar Basarabia va fi reocupată numai în vara anului 1940, în urma amenințării României cu aplicarea forței.

La peste un secol de la Marea Unire, Republica Moldova se confruntă, în linii mari, cu aceleași probleme de securitate: amenințarea din Răsărit nu a dispărut, cetățenii sunt divizați pe criterii geopolitice, corupția la nivel înalt este o problemă de mare actualitate și nu lipsesc suspiciunile de trădare de patrie.

BIBLIOGRAFIE:

ARHIVE:

1. Arhiva Națională a Republicii Moldova (în continuare – ANRM), fond 706, inv. 2, dosar 2.
2. ANRM, Fond 680, inv. 1, dosar 6.
3. ANRM, Fond 680, inv. 1, dosar 20.
4. ANRM, Fond 680, inv. 1, dosar 51.
5. ANRM, Fond 680, inv. 1, dosar 2915.
6. ANRM, Fond 680, inv. 1, dosar 3065.
7. ANRM, Fond 680, inv. 1, dosar 3236.
8. ANRM, Fond 680, inv. 1, dosar 3512.

CĂRȚI:

9. Agrigoroaiei I., Palade Gh., Basarabia în cadrul României întregite (1918-1940). Ed. Universitas, Chișinău, 1993.
10. Alexe N. A., Jandarmii și milițienii de la sate. Ed. ASTRA Museum, Sibiu, 2014.
11. Bobocescu V., Momente din istoria Ministerului de Interne. Vol. I. 1921-1944 (Colecția Pro Memoria). Editura Ministerului de Interne.
12. Husărescu Z., Mișcarea subversivă în Basarabia. Atelierele Imprimeriei Statului, Chișinău, 1925.
13. Mihalache V., Suciș I. P., Jandarmeria Română. Pagini dintr-o istorie nescrisă, 1850-1949, Editura Ministerului de Interne, București, 1993.
14. Moraru A., Istoria românilor. Basarabia și Transnistria (1812-1993). Editura Aiva, Chișinău, 1995.
15. Moraru P., La hotarul românesc al Europei. Din istoria Siguranței Generale în Basarabia (1918-1940). Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului al Academiei Române, București, 2008.
16. Moraru P., Serviciile secrete și Basarabia (1918-1991). Dicționar. Editura Militară, București, 2008.
17. Neagoe S., Văduva Gh., Tender I., Istoria grănicerilor și a începutului poliției de frontieră. Ed. SCAIUL, București, 2004.
18. Rotari L., Mișcarea subversivă din Basarabia în anii 1918-1924. Editura enciclopedică, București, 2004.
19. Rudeanu Vasile, Memorii din timpuri de pace și de război. 1884-1929. Editura Cavallioti,

București, 2005.

20. Suveică S., Basarabia în primul deceniu interbelic (1918-1928): modernizare prin reforme. Editura Pontos, Chișinău, 2010.
21. Troncotă Cr., Istoria serviciilor secrete românești. De la Cuza la Ceaușescu. Cuvânt înainte de Florin Constantiniu. Postfață de Ion Cristoiu. Editura Ion Cristoiu, București, 1999.
22. Troncotă Cr., Mihail Moruzov și frontul secret. Editura Elion, București, 2004.
23. Мельник С. К., Борьба за власть Советов в Придунайском крае и воссоединение с Украинской ССР (1917-1940). Киев – Одесса. Изд. Вища Школа, 1978.

AUTOREFERATE, TEZE:

24. Moraru P., Organizarea și activitatea serviciilor de informații și siguranță românești din Basarabia în perioada anilor 1918-1944. Teză de doctor habilitat în istorie. Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei, 2016, Chișinău, http://www.cnaa.md/files/theses/2016/50625/pavel_moraru_thesis.pdf.

CONTRIBUȚII:

în reviste

25. Moraru P., Confruntări pe frontul secret. Cazul de spionaj Tibacu-Caramanov (1930). În: Gândirea militară românească. Revista de istorie și știință militară, editată de Statul Major General al Armatei Române. Ianuarie-martie 2017, nr. 1.
26. Moraru P., Reflectarea în presă a cazului de spionaj Tibacu-Caramanov (1930). În: Gândirea militară românească. Revistă de teorie și știință militară, editată de Statul Major al Apărării. Iulie-decembrie 2017, nr. 3-4.
27. Шорников П. М., Белые и красные на Днестре: саботаж гражданской войны? În: Русин, 2014, nr. 4 (38).

în volume

28. Halippa P., C. Stere și Basarabia... În: C. Stere. În viață, în literatură... Selecție din opera cugătorului, publicistului, polemistului; articole, studii, cronici și comentarii estetice, literare, filosofice, social-politice. Cartea a cincea. Editura Hyperion, Chișinău 1991.

SURSE ELECTRONICE:

29. Avram M., Primarii pe care i-a dat Clujul. În: CityNews.ro, 19 mai 2012, <http://citynews.ro/eveniment-15/primarii-pe-care-i-dat-clujul-226415> (accesat la 17.12.2017).
30. Șevcenco R., Statutul internațional al Moldovei (1812-1918). <http://statulmoldovenesc.blogspot.ro/2011/04/statutul-international-al-moldovei-1812.html> (accesat la 05.02.2018).
31. Одесса 100 лет назад и День Соборности. În: Одесская жизнь, 21 ianuarie 1918, nr. 3. <http://odessa-life.od.ua/article/8876-Odessa-100-let-nazad-i-Den-Sobornosti> (accesat la 28.01.2018).

CZU: I21, I23, M12

VICTIMA: STARE DE SPIRIT, ATITUDINE, CONDUITĂ SAU STROK ÎN INTERACȚIUNEA SOCIALĂ?

MARIA MANCAȘ,

doctor, conferențiar universitar,
Academia de Studii Economice din Moldova
ORCID ID: 0000-0002-2920-7799

Rezumat

Fenomenul „victimelor” este abordat în diverse domenii. Sub aspect juridic, victimă este „persoana care suportă daune morale, fizice sau materiale”. Sub aspect psiho-social, victima (persoana intimidată, persecutată, agresată) „suportă un atac la statutul său social”, la personalitatea sa. Cu toate acestea, „rolul” adoptat într-o interacțiune socială de către „jucători” (Victimă, Agresor, Salvator) poate fi, uneori, nelegitim (de manipulare). Pentru a depăși impasul în care se află victima, este necesar să conștientizăm impactul acestui „Sindrom al Victimei” și să învățăm a modela acest „rol”, înlocuindu-l cu cel adecvat: Vulnerabilul. Agresorul e necesar să adopte o nouă poziție – cea a Asertivului, iar Salvatorul – cea a Empaticului. În acest caz, părțile vor reuși să depășească cercul vicios – „Triunghiul dramei” și să se regăsească în „Triunghiul câștigătorului”, în care interacțiunea socială va fi una sănătoasă, asertivă, de tip „câștig-câștig” sau „Eu sunt OK! – Tu ești OK! – El/Ea este OK!” În acest scop, „Triunghiul dramatic” (model de rol în interacțiunile sociale) al lui S. Karpman versus „Triunghiul câștigătorului” al lui Avey Choy și „Analiza tranzacțională” a lui Eric Berne (tehnică de înțelegere a personalității umane, de prevenire și soluționare a conflictelor, de eficientizare a interacțiunilor umane) vor reflecta răspunsul la întrebările: Este Victima stare de spirit, atitudine, conduită sau strok în interacțiunea socială? Există legătură între Victima agresării și Agresor? Este vreo parte implicată în relația Victimă - Agresor?

Cuvinte-cheie: fenomenul „victimelor”, rolurile Victima/Vulnerabilul, Agresorul/Asertivul, Salvatorul/Empaticul, stare a Eului, strok (stimul), „Triunghiul dramei”, „Triunghiul câștigătorului”, „Analiză tranzacțională”, asertivitate.

Summary

The “victim” phenomenon is addressed in various fields. From a legal point of view, the Victim is “the person who suffers moral, physical or material damages”. From a psycho-social point of view, the Victim (intimidated, persecuted, assaulted person) “endures an attack on his social status”, on his personality. However, the “role” adopted in a social interaction by the “players” (Victim, Aggressor, Rescuer) can sometimes be illegitimate (manipulative). In order to overcome the impasse in which the Victim finds himself, it is necessary to become aware of the impact of this “Victim Syndrome” and learn to model this “role”, replacing it with the appropriate one: the Vulnerable. The aggressor should adopt a new position - that of the Assertive, and the Savior - that of the Empathic. In this case, the parties will be able to overcome the vicious circle - the “Drama Triangle” and find themselves in the “Winning Triangle”, where the social interaction will be healthy, assertive, “win-win” or “I’m Ok!” - You are OK! - He/She is Ok!” For this purpose, S. Karpman’s “Dramatic Triangle” (role model in social interactions) versus Avey Choy’s “Winning Triangle” and Eric Berne’s “Transactional Analysis” (technique for understanding human personality, preventing and conflict resolution, human interaction efficiency) will reflect the answer to the questions: Is the Victim’s state of mind, attitude, conduct or stroke in social interaction? Is there a connection between the Victim of Assault and the Assailant? Is there any party involved in the Victim-Aggressor relationship?

Keywords: the “victim” phenomenon, the roles of Victim/Vulnerable, Aggressor/Assertive, Rescuer/Empath, Ego state, stroke, “Drama Triangle”, “The Winner’s Triangle”, “Transactional analysis”, assertiveness.

Introducere. În acest articol, ne-am propus să abordăm fenomenul „victimelor” sub aspectul interacțiunii sociale. Astfel, conform literaturii de specialitate, noțiunea de „victimă” își are originea în știința de „victimologie” (din latină „victima” și „logos”), adică „știința despre victimă” [4, p. 3].

Sub aspect *juridic*, **Victima** ca ființă umană este „persoana care „fără să-și fi asumat conștient riscul, fără să vrea, ajunge să fie jertfă în urma unei acțiuni sau inacțiuni criminale” [2, p. 18]. Este

„orice persoană fizică sau juridică căreia, prin infracțiune, i-au fost aduse daune *morale* (cinstea și demnitatea victimei au fost umilite), *fizice* (viața, sănătatea, libertatea fizică a victimei au avut de suferit) sau *materiale*” [1, p. 41; 2, p. 8].

Așadar, *orice act purtător de infracțiune* provoacă apariția de *Victimă*.

Sub aspect *social*, **Victima** suportă, direct sau indirect, atac la statutul său social.

Sub aspect *psihologic*, **Victima** (persoana agresată) apare ca urmare a unor „condiții nefavorabile de socializare”, dar și a trăsăturilor de personalitate („predispunerea genetică spre autodistrugere și comportament deviant; temperament, caracter; orientările ei valorice; capacitatea persoanei de a gestiona stresul, conflictul, diferite situații periculoase; predispunerea persoanei de a reacționa la imposibilitatea realizării necesităților sale, la prăbușirea idealurilor și a valorilor” etc.) [4, p. 37].

Pentru a înțelege de ce este prezent fenomenul „victimei” la nivel le interacțiune socială, este necesar să răspundem la câteva întrebări: Este Victima stare de spirit, atitudine, conduită sau strok în interacțiunea socială? Există legătură între Victima agresării și Agresor? Este vreo parte implicată în relația Victimă - Agresor?

Răspunsurile la aceste întrebări vor fi abordate prin prisma „**Triunghiului dramatic**” al lui S. Karpman (un model de rol care stă la baza tuturor interacțiunilor sociale) versus „**Triunghiul câștigătorului**” al lui **Acey Choy** și prin prisma **Analizei Tranzacționale (AT)** a lui **Eric Berne**, AT fiind o tehnică de înțelegere, de analiză și de explicare a personalității umane, la baza căreia sunt cele trei *stări ale Eului* care influențează/ guvernează psihicul uman – **PAC**:

- Starea Eului **Părinte** reprezintă o stare a normelor, valorilor și judecăților, dar și a regulilor, interdicțiilor;
- Starea Eului **Adult** reflectă o stare a gândirii analitice, a medierii, dar și a reacției „Aici și Acum!”;
- Starea Eului **Copil** este o stare a energiei, a nevoilor biologice și psihologice, dar și a egoismului, a lamentării.

Metode și materiale aplicate. La elaborarea prezentului articol au fost aplicate metodele: documentarea bibliografică; metoda întrebărilor 5W1H: Cine? Ce? Când? Unde? Cum? De ce?; metoda de analiză și sinteză a literaturii în problematica abordată.

Motto: „Dacă justiția ar ști să cântărească anumite cazuri ca și Dumnezeu, dacă s-ar osteni să vadă că și în asasin, și în victimă există un monstru, aș rămâne, fără ezitare, printre oameni”, (Honoré de Balzac).

Pentru ca interacțiunea socială să fie UMANĂ, este necesar de a preveni, de a gestiona „Sindromul victimei”, de a *asculta, a comunica, a reacționa* astfel încât să nu provocăm „monstrul” („agresorul”) din noi, ci OMUL. Or, pe bună dreptate, Părintele Dumitru Stăniloae, cel mai mare teolog ortodox contemporan, propaga: „Să eliberăm Omul din „Fiară”, și nu „Fiara” din Om”.

Afirmația lui Honoré de Balzac scoate în evidență și „**Triunghiul dramei**” (sau „Triunghiul dramatic”) al lui **Stephen Karpman**. Interacțiunea socială din cadrul acestui „triumphi dramatic” se desfășoară pe baza a trei *roluri* (poziții) „jucate” de indivizi: **Victima, Persecutorul (Agresorul)** și **Salvatorul** – toate având atât laturi *pozitive* (atunci când sunt legitime), cât și *negative* (atunci când sunt nelegitime).

Rolurile în cauză reflectă și anumite *stări de spirit* (stări ale Eului), o anumită *atitudine*, un anumit *comportament*, un anumit *strok* (stimul) prin care se manifestă, în diferite situații, circumstanțe „jucătorii” (cetățeanul, angajatul, angajatorul, funcționarul, clientul, studentul etc.) care adoptă acel rol (de fapt, un „joc” psihologic periculos).

Stările de spirit identificate de Karpman în această „interacțiune dramatică” sunt: **Părintele Critic-Normativ** în rol de *Persecutor (Agresor)*, **Copilul Adaptat Supus/ Copilul Obedient** în rol de *Victimă*, **Părintele Afectiv (Binevoitor)** în rol de *Salvator*.

Rolul legitim de Victimă se manifestă atunci când cineva este calificat pentru o slujbă, dar este respins din cauza rasei, sexului ori a religiei.

Victima gândește astfel: „*Mi se poate face rău sau bine foarte ușor de către alții.*”

Rolul nelegitim de Victimă se manifestă atunci când cineva nu este calificat pentru o anumită sarcină/ funcție/ post, dar pretinde în mod fals că este respins din cauza rasei/ sexului/ religiei.

Rolul legitim de Persecutor (Agresor) se manifestă în cazul în care este necesară impunerea unor limite comportamentale sau se impune aplicarea unor reguli.

Persecutorul gândește astfel: „*Pot să te fac să te simț rău ... Și o voi face!*”

Rolul nelegitim de Persecutor este reflectat în situația în care cineva fixează limite stricte de comportament, însă acestea nu sunt necesare, sau delegea cuiva consolidarea unor reguli, dar acel cineva o face cu o brutalitate sadică.

Rolul legitim de Salvator se manifestă atunci când cineva vrea să ajute o persoană care trăiește inadecvat, vrea să o ajute să se reabiliteze, să-și recapete încrederea în sine.

Rolul nelegitim de Salvator este adoptat de către cineva care, sub pretextul de a fi de folos, îi ține pe ceilalți dependenți de el/ea.

Este evident că *rolurile (pozițiile) nelegitime* într-o interacțiune socială nu pot conduce la o finalitate pozitivă pentru părțile implicate. Prin urmare, *atunci când aceste roluri sunt ca niște măști*, ele sunt **nelegitime** și au ca scop **manipularea**.

Să le abordăm după cum urmează în „Triunghiul dramatic” al lui Karpman.

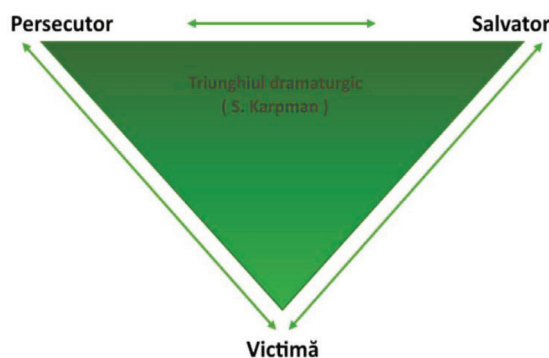

Figura 1. Model de rol „Triunghiul dramatic” după Karpman.

Sursa: Preluată și adaptată conform sursei 6, p. 166.

Atitudinea victimei (Copil Adaptat Supus/ Copil Obedient), într-o instituție de învățământ, de exemplu, poate fi manifestată prin gândirea de tip: „*De ce eu?*”/ „*Sunt inutil/ă!*”/ „*E numai vina mea că m-am pomenit în această situație!*” etc.

Comportamentul victimei: denotă un nivel ridicat de stres neuropsihic exprimat prin indecizie și timiditate, dificultatea memorării și focalizării atenției, reducerea eficienței intelectuale, dificultăți în comunicare; instabilitate emoțională, absența autocontrolului și impulsivității, iritabilitate, schimbări bruște ale dispoziției; un nivel sporit de conformitate, dorința inadecvată de subordonare, respectarea absolută și supunerea față de opinia celorlalți, lipsa de independență, acordul incontestabil cu opinia societății; anxietate crescută exprimată prin depresie emoțională, apatie, nemulțumirea față de propriul aspect, pierderea interesului pentru activități, tensiune arterială, transpirație, palpitații; incapacitatea de a renunța la prejudecăți, lipsa de opinii asupra unei anumite probleme; stima de sine necorespunzătoare exprimată în plângeri constante, tendința de a se lamenta, de a blama pe alții, vinovăție nejustificată, senzație de teama constantă de a face o greșeală, lipsa de prieteni; excesul de onestitate și de înaltă responsabilitate morală, care provoacă „disponibilitatea” de a fi o victimă; incapacitatea de a-și asuma responsabilitatea

pentru luarea deciziilor în situații dificile; conflictual și contradictoriu, se manifestă prin acuzații și ridicol, amenință ruptura relațiilor, sentimentele de speranță și de neajutorare se manifestă în concentrare asupra supraviețuirii, fricii constante, lipsei capacității de a prevedea rezultatele acțiunilor și comportamentului lor; percepția dorinței de deschidere și sinceritate ca expresie a slăbiciunii sau nevoia de sprijin ca dovadă a inutilității sale etc. [5]

Strocurile (verbali și nonverbali) condiționate negativ și necondiționate negativ lansate de victimă: îi este frică să se adreseze autorităților, ca să nu provoace efectul de „turnător”, iar alții recurge la autoapărare, deși nu poate opune o rezistență pe măsură; totuși, încearcă să solicite ajutor de la membrii familiei, colegi, prieteni pentru a supraviețui, pentru a-și asigura nevoia de securitate, de apartenență, de recunoaștere: „Am nevoie de tine!”/ „Am muncit atât de mult la acest proiect ... Nimănui nu-i pasă! Ți-aș fi recunoscător dacă ai face o expertiză!” etc.

Uneori, **Victima** (Copilul Adaptat Supus/ Copilul Obedient) este „actorul” principal din „triumful dramei”, deoarece anume ea este cea care provoacă **Agresorul** (Părintele Critic-Normativ) și îl caută pe **Salvator**. Nu întâmplător, „victimologia” ca „știință despre victimă” abordează noțiunile de „**acuzarea victimei**” (în triplă ipostază: 1 - responsabilitatea personală a victimei pentru comportamentul ei greșit; 2 - regulile sau legea psihologică a destinului victimei; 3 - regula justificării și legitimării actului agresiv) și „**apărarea victimei**” (dintr-o dublă perspectivă: 1 - responsabilitatea personală pentru conduita delictuală; 2 - responsabilitatea pentru cultura ei, mediul înconjurător, „rădăcinile” problemei care au dus la delict) [4, p. 17, 18].

Totuși, poziția **Agresorului** (Persecutorului) și cea a **Salvatorului** exercită puterea/ dominația aparentă asupra **Victimei**.

Atitudinea agresorului (Părinte Critic-Normativ), într-o instituție de învățământ de exemplu, poate fi manifestată prin gândirea de tip: „Drepturile mele sunt mai importante!”/ „Eu sunt valoros, și nu ceilalți!” etc.

Comportamentul agresorului (persecutorului): recurge la acțiuni orientate spre umilirea, ignorarea, respingerea, controlul sau izolarea socială a persoanei; luare în derâdere, poreclire cu cuvinte jignitoare, refuzul de a comunica cu persoana, de a o accepta în grup sau la alte evenimente, declarații brutale și înjositoare; deteriorarea sau sustragerea bunurilor personale (extorcarea lucrurilor sub presiune și constrângere, inclusiv sub amenințarea cu răfuiala fizică, răspândirea zvonurilor și bârfelor, provocarea suferințelor fizice și sufletești (durere, frică, umilință); amenințări orale sau scrise (electronice, prin rețele sociale), atacuri fizice și alte acțiuni cu scopul de a insufla frică, de a supune victima, de a o forța să comită anumite acțiuni etc.; atitudine preconcepțuită sau diferențiată față de o persoană, bazată pe naționalitate, sex, identitate de gen, statut socio-economic, apartenență religioasă, dizabilitate, particularități de dezvoltare sau comportament, prezența unei afecțiuni, bullyingul etc. [1, p. 11-14].

Strocurile (verbali și nonverbali) condiționate negativ și necondiționate negativ lansate de Agresor (Persecutor): recurg la amenințări, lovituri, replici: „Nu-mi place proiectul tău!”/ „Dispari din calea mea!”/ „Dacă nu vei face ceea ce-ți spun, asumă-ți consecințele!”/ „Tu m-ai provocat să reacționez astfel!”/ „E numai vina ta!” etc.

Deci, **agresorul (persecutorul)** se protejează astfel, simțindu-se, într-o anumită măsură, superior și îl atacă pe celălalt anume pentru a nu înfrunța propriile sale slăbiciuni.

Atitudinea salvatorului (Părinte Afectiv/Binevoitor) poate fi manifestată prin gândirea de tip: „Mă simt împlinit când îi ajut pe ceilalți!”/ „Ce vor crede oamenii dacă nu îl voi ajuta?!”/ „Agresorul trebuie pedepsit!”/ „Dacă nu voi salva eu această persoană, atunci cine o va face?!”/ „Dreptatea trebuie să triumfe!” etc.

Salvatorul este terțul care se implică între **Agresor** și **Victimă**. Contextul cu care se confruntă de asemenea influențează adoptarea unei astfel de poziții.

Comportamentul salvatorului (Părinte Afectiv/Binevoitor) în cadrul acestui „triumf dramatic” este, în mare parte, unul de apărare, de anihilare a **Persecutorului** (Agresorului) și/sau

a complicilor săi, salvând astfel *Victima*.

Se poate întâmpla ca *Victima* să caute pe cineva care și-ar asuma poziția de **Salvator**, cu rol firesc de a fi salvată de *Agresor (Persecutor)*, iar în cazul în care persoana care și-a asumat responsabilitatea de a interveni în interacțiunea dintre *Victimă* și *Agresor* refuză să-și onoreze acest rol sau, din anumite considerente obiective, nu reușește să facă acest lucru, poate fi percepută de către *Victimă* drept un *Persecutor*.

Uneori, **Salvatorul** poate fi **hiperprotectiv**, ceea ce poate conduce la dependență față de el. El se poate simți chiar vinovat dacă nu „salvează” pe cineva. *Victima* nu are premisele necesare pentru a învăța să-și sporească încrederea în propriile forțe, să-și asume dreptul la autonomie, la cuvânt, la replică, dreptul asertiv de a spune „Nu!” celor care fac abuz de disponibilitatea sa la locul de muncă/ de studii etc.

Strokurile (verbali și nonverbali) condiționate negativ și necondiționat negativ lansate de Salvator: acționează dintr-o poziție presupusă benefică: „Lasă-mă să te ajut!”/ „Doar eu te pot salva!”/ „Dacă nu aș fi fost aici, nu știu cum ai fi scăpat!” etc.

În lipsa **Salvatorului**, pot fi observate și alte *roluri*:

- **Observatorul indiferent** – cel care nu se implică în interacțiunea socială dintre *Victimă* și *Agresor*, nu încearcă să apere *Victima*, din frica de a nu cădea el însuși pradă abuzatorilor;
- **Apărătorul potențial** – consideră că trebuie să intervină în interacțiunea socială dintre *Victimă* și *Agresor*, să ajute *Victima*, dar nu are curajul să acționeze;
- **Apărătorul real** – se implică pentru a opri abuzul din partea *Agresorului/ Persecutorului* [1, p. 21, 22].

Indiscutabil, interacțiunea socială în „Triunghiul dramatic” creează un sistem de relații vicioase din care este dificil de ieșit. Și cu cât situația, circumstanțele sunt mai dure, nefavorabile persoanei vătămate/ oprimate/ abuzate, cu atât este mai dificil de ieșit din rolul de *Victimă*.

„Jocul” psihologic din „Triunghiul dramei” inhibă rezolvarea reală a problemelor, creează confuzie și suferință, în niciun fel soluții! Or, în acest „triunghi al dramei” aceeași persoană poate „juca” toate cele trei *roluri* și asta în funcție de situație, circumstanțe, motivația ascunsă, stimulii interni /externi și alți factori care influențează în adoptarea unui anumit *rol*.

Cum să ieșim din această interacțiune socială dramatică?

Ce poate fi contrapuz acestui „Triunghi al dramei”?

Asemenea interacțiuni social-dramatice pot fi depășite prin prisma „**Triunghiului câștigătorului**” după **Acey Choy**. În acest scop, este esențial să se adopte un *rol diferit*, care să nu implice niciun „joc”.

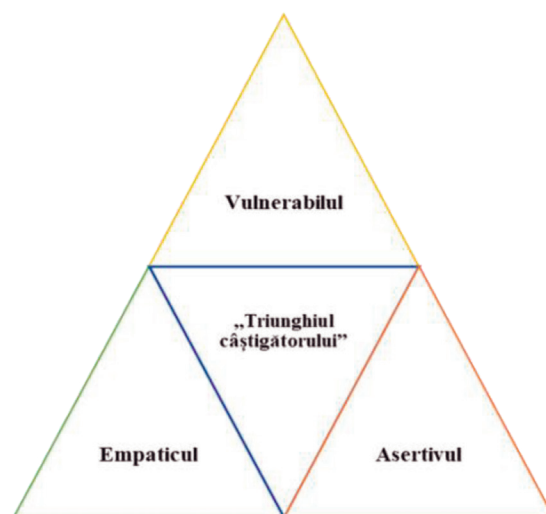

Figura 2. Triunghiul câștigătorului după Acey Choy.
Sursa: Elaborată de autoare în baza literaturii de specialitate.

În acest context, *Victima* trebuie să conștientizeze că, în anumite situații, contexte, poate fi *vulnerabilă*. Deci, să abordeze o nouă calitate – cea a **Vulnerabilului**.

Vulnerabilul trebuie să recunoască că are nevoie de ajutor în gestionarea situației/în planificarea unei strategii de comportament față de inițiatorul agresiunii și/sau față de *Salvator/Martor/Observator*.

Prin urmare, **Vulnerabilul** are de dezvoltat o nouă abilitate – cea de **rezolvare a problemelor** cu care se confruntă, în funcție de situație, circumstanțe. De exemplu: *abilități de comunicare, de dezvoltare a gândirii critice, de responsabilizare a propriului Eu, de dezvoltare a inteligenței emoționale* în vederea creșterii stimei de sine, a rezistenței la presiune, a reintegrării reușite în grup/colectiv etc. [1, p. 71, 72]

Reflecția recomandată Vulnerabilului, pentru a nu mai reveni la *rolul nelegitim* de *Victimă*, este să-și pună întrebările: „*Dacă s-ar întâmpla un miracol și aș putea să mă gândesc, să acționez pe propria răspundere, cum m-aș comporta?*”/ „*Ce sunt dispus să fac pentru a învăța să iau deciziile necesare în viața mea?*”.

Agresorul/ Persecutorul urmează, la rândul-i, să adopte un alt rol (poziție) – cea a **Asertivului** și, pentru început, să conștientizeze *consecințele comportamentului* său agresiv, a acțiunilor sale violente, să clarifice cauzele care au condus la astfel de comportament, acțiuni. În cazul în care comportamentul delinvent poate fi prevenit, este important să recunoască că are nevoie de consiliere, de ajutorul psihologului în vederea depistării cauzelor comportamentului agresiv și a dezvoltării comportamentului adecvat. De exemplu: o serie de *consultații individuale* sau un *training de grup* pentru dezvoltarea competențelor de comunicare și soluționare amiabilă a conflictelor, de gestionare a emoțiilor și de adaptare la situațiile de stres etc. pot contribui la o interacțiune socială bazată pe poziția „Eu sunt OK! – Tu ești OK – El/Ea este OK!” [1, p.72].

Deci, abilitatea pe care o are de dezvoltat **Asertivul** este anume **stilul de interacțiune asertivă**, bazată pe capacitatea de a se cunoaște, mai întâi, pe sine însuși, de a asculta și nevoile celui-lalt, de a învăța să respecte și drepturile celui-lalt.

Reflecția recomandată Asertivului, pentru a nu mai reveni la *rolul nelegitim* de Agresor/ Persecutor, este să-și pună următoarele întrebări: „*Cum m-aș simți, cum aș gândi și cum m-aș comporta dacă i-aș considera pe ceilalți responsabili de atitudinea mea, comportamentul meu?*”.

Salvatorului trebuie cineva să-i dea de înțeles că nu poate salva *Victima* 24 de ore din 24. Însă, cu certitudine, dacă *Victima* este una neajutorată (cu rol legitim de *Victimă*, deci una reală, și nu manipuloare), *Salvatorul* îi va fi de mare ajutor, iar *Victima* va ști să aprecieze atitudinea de care a dat dovadă acesta, deci să-i fie recunoscătoare.

Așadar, *Salvatorul* este încurajat să adopte poziția **Empaticului**, manifestând o mentalitate *grijulie* față de *Victimă* (exprimată prin capacitatea de ascultare, de formulare a întrebărilor lipsite de critică și de judecată, de înțelegere și de ascultare, fără a căuta cu tot dinadinsul să o ajute, să o „salveze”).

Reflecția recomandată Empaticului, pentru a nu mai reveni la *rolul nelegitim* de *Salvator*, este să-și pună următoarele întrebări: „*Oare serviciile, sfaturile și ajutorul meu au fost așteptate?*”, „*Dacă doresc să salvez Victimă de Persecutor, este ajutorul meu cu adevărat necesar și eficient?*”, „*Decizia mea de a ajuta Victimă este sinceră, făcută din suflet sau este o decizie cu motivație ascunsă – cea de obținere a recunoștinței/ recompensei?*”, „*În cazul în care sfatul/ajutorul meu nu sunt așteptate, există o altă alternativă prin care m-aș putea afirma?*” etc.

Din perspectiva **AT**, acest impas „dramatic” poate fi depășit și prin aplicarea unui „**angajament psihosocial bilateral**” explicit, cu responsabilitate asumată din *starea Eului* de **Adult** față de sine și față de celălalt, cu scopul de a face o schimbare, de a-și modela atât propriul rol, propria atitudine, propriul comportament, stocul, cât și rolul, atitudinea, comportamentul, stocul celui/ celei cu care interacționează, constituind astfel o „tranzacție” socială de tip „Eu sunt OK! – Tu ești OK! – El/Ea este OK!”.

Concluzii. În pofida faptului că *obiectivul final* al fiecărui *rol (poziție)* constă în satisfacerea propriilor nevoi ale „jucătorilor” (Victimă, Agresor, Salvator, pentru a se simți îndreptățiți în rațiunea/ comportamentele/ sentimentele lor, ei trebuie să conștientizeze că satisfacerea nevoilor proprii le va aduce un câștig pe termen scurt. Deci, vor rămâne în același cerc vicios – „triunghiul dramei” proprii (cu *rol nelegitim*: de obediență/ manipulare/ control/ persecutare). De aceea, **Victima, Agresorul, Salvatorul** trebuie să-și cultive o gândire sănătoasă, să-și dezvolte inteligența emoțională (EQ), să aibă curajul de a-și asuma responsabilitatea în luarea deciziilor/ comportamentului/ acțiunilor și libertatea de autoexprimare cu privire la propria viață (personală și profesională), să-și valorifice propriul sistem de credințe și valori etc. – acestea favorizând premisele necesare pentru un „angajament psihosocial bilateral” de tip „câștig-câștig” sau „Eu sunt OK! – Tu ești OK! – El/Ea este OK!”.

În fine, „*să educăm copilul și nu vom fi nevoiți să pedepsim adultul*”, spunea Pitagora. Așadar, să educăm Copilul *azi* pentru a preveni pedeapsa adultului de *mâine*.

Referințe bibliografice

1. Adăscăliță, V. ș.a. Prevenirea violenței în instituția de învățământ. Ghid metodologic. Chișinău, 2017. https://drepturilecopilului.md/files/Ghid_Metodologic_Prevenirea_Violentei_RO.pdf (vizitat 07.05.2023).
2. Badea Butoi T., Nicolae L.G., Dinuica D., Voinea D., Zarnescu C., Iftenie V., Butoi I.T., Butoi A., Prodan M.C., Victimologie. Curs universitar (perspectiva juridică, socio-psihologică și medico-legală asupra cuplului penal victimă-agresor). București, 2019. <https://cdn4.libris.ro/user-docspdf/1027/Victimologie%20-%20Tudorel%20Badea%20Butoi.pdf> (vizitat 08.05.2023).
3. Buguța E. Temeiurile juridice ale înlăturării răspunderii penale în legătură cu împăcarea părinților. În: *Legea și Viața*, 2012. <http://legeasiviata.in.ua/archive/2012/12-md/7.pdf> (vizitat 08.05.2023).
4. Bulat I. Victimologie și psihologia victimei. Note de curs. Chișinău, 2013. https://criminology.md/wp-content/uploads/2020/06/ispca_note_curs_d_a39.pdf (vizitat 08.05.2023).
5. Comportamentul victimelor: specie, descriere și exemple. Disponibil la: <https://amigdas.com/sex/9755-comportamentul-victimelor-specie-descriere-%C8%99i.html> (vizitat 08.05.2023).
6. Rodat S. Teorii și modele în asistența socială. București, 2016. file: ///C:/Users/user/Desktop/18%20mai%202023,%20Conf.%20%C5%9Ft.%20interuniv.,interna%C5%A3/TeoriisimodeleinAS_Rodat_editata_final_2.pdf (vizitat 08.05.2023).

CZU: 616-091+340.1+343.61

EVALUAREA MEDICALĂ ȘI JURIDICĂ A DIVERGENȚEI DINTRE DIAGNOSTICUL CLINIC ȘI CEL ANATOMOPATOLOGIC

MEDICAL AND LEGAL EVALUATION OF THE DIVERGENCE BETWEEN CLINICAL AND ANATOMOPATHOLOGICAL DIAGNOSIS

Constantin PISARENCO,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
ORCID: 0000-0001-5548-4653

Ion HAIDARLÎ,
doctor habilitat, profesor cercetător,
IMSP Institutul de Ftiziopneumologie „Chiril Draganiuc”
ORCID: 0009-0004-4499-8076

Rezumat

În acest articol, pe baza analizei literaturii de specialitate, a actelor normative și legislative, a datelor din cercetările proprii, sunt prezentate aspectele medicale și juridice ale consecințelor provocate de divergențele dintre diagnosticarea clinică și cea anatomo-morfopatologică în contextul îmbunătățirii calității asistenței medicale, siguranței pacientului, reducerii erorilor și prevenirii infracțiunilor medicale.

Cuvinte-cheie: diagnostic clinic și anatomopatologic, divergență, calitatea asistenței medicale, siguranța pacientului, eroare medicală, infracțiune medicală.

Summary

Based on the analysis of specialized literature, legal regulations, and data from original research, medical and legal aspects of the causes and divergences between the final clinical diagnosis and the pathological-anatomical diagnosis are highlighted in the context of improving the quality of medical care and patient safety, reducing the number of medical errors, and preventing legal violations.

Keywords: clinical and anatomopathological diagnosis, divergency, quality of medical care, patient safety, medical error, medical crime.

Introducere. În condițiile asistenței medicale specializate moderne o importanță deosebită prezintă acțiunile întru îmbunătățirea continuă a calității acesteia. În acest sens, o semnificație aparte în plan științifico-practic îi revine analizei clinice și anatomopatologice pentru: identificarea cauzei principale și imediate a decesului, tragerea concluziilor retrospective cu referire la cauzele erorilor de diagnostic, la eficiența joasă a măsurilor terapeutice, cât și la identificarea căilor de reducere a mortalității. Acest articol își propune să examineze cauzele acestor divergențe și să ofere o evaluare medicală și juridică a acestora.

Scopul cercetării. Evaluarea medicală și juridică a divergențelor dintre diagnosticul clinic și cel anatomopatologic în decesele intraspitalicești pentru trasarea măsurilor în vederea îmbunătățirii calității acordării îngrijirilor medicale.

Metode și materiale aplicate. Acte legislative, normative și metodice, publicații științifice legate de subiectul cercetării, selectate prin intermediul motoarelor de căutare din bazele de date medicale (PubMed, Medscape, HighWire Press, Google Scholar). Materiale de arhivă ale IMSP Institutul de Ftiziopneumologie „Chiril Draganiuc” în perioada 2013-2022: Fișe medicale ale bolnavilor de staționar (F-013/e), inclusiv Epicrize clinico-anatomice; Procese-verbale de investigație

anatomopatologică (F-003/e); Dări de seamă ale secției de Anatomie patologică; Protocele ale ședințelor de conferințe clinico-anatomice. Materialele a fost prelucrate cu ajutorul unui complex de metode de cercetare generale și specializate.

Rezultate obținute și discuții. Diagnosticul medical este o formulă a concluziilor privind starea de sănătate a pacientului examinat, boala (trauma) existentă sau cauza morții, exprimată în termeni prevăzuți de clasificările și nomenclatoarele bolilor. În medicină se disting câteva tipuri principale de diagnostic: diagnosticul clinic, diagnosticul anatomopatologic, diagnosticul medico-legal și diagnosticul epidemiologic. Diagnosticul clinic se stabilește pe baza simptomelor, acuzelor pacientului, rezultatelor examinării și istoricului medical. Diagnosticul clinic este dinamic și poate fi completat pe parcursul procesului de tratament, se modifică pe măsură ce se schimbă starea pacientului și poate fi preliminar, etapizat și final.

În diagnosticul anatomopatologic se utilizează informațiile despre modificările organice și tisulare morfopatologice identificate la autopsie. De aceea, diagnosticul anatomopatologic, fiind, în esență, clinico-anatomopatologic, în același timp, este mai complet și mai precis, fiind îndreptat spre stabilirea obiectivă a caracterului, esenței și originii proceselor patologice, a stărilor și bolilor, a determinării timpului și secvenței apariției lor, a gradului de dezvoltare și legăturii dintre ele, precum și spre stabilirea cauzei și mecanismului decesului pacientului [1].

Publicațiile tematice arată că divergențele dintre diagnosticul clinic final și cel anatomopatologic reprezintă o problemă semnificativă și că există multiple cauze și factori care contribuie la apariția acestor divergențe.

Conform datelor internaționale, procentul de divergențe între diagnosticul clinic și cel anatomopatologic este aproape constant și variază între 10-20%. De asemenea, există o regularitate clară, aproape matematică: cu cât procentul de autopsii este mai mare, cu atât procentul de divergențe este mai mic, și viceversa. Acolo unde procentul de autopsii este minim, procentul de divergențe crește până la 30% și chiar mai mult [2].

În anul 1962, acad. Ippolit Davîdovski a constatat că aproximativ o treime dintre apendicite îndepărtate, în urma examinării histologice, s-au dovedit a fi normale [3].

La etapa actuală de realizare a diagnosticului instrumental preoperator, s-a observat nu doar o scădere a numărului total de apendicectomii, ci și o scădere a proporției apendicitei simple în materialul chirurgical [4].

În același timp, la confruntarea diagnosticelor clinic și anatomopatologic, se constată divergențe în 17,9% din cazuri, în timp ce proporția proceselor mici și nemodificate în materialul chirurgical este de 11,2%. Și astfel, dezvoltarea și implementarea în practica clinică a unor noi metode de verificare sau excludere a apendicitei, forma distructivă continuă să fie una dintre sarcinile importante ale chirurgiei [5].

Confruntarea diagnosticelor în cazul sepsisului la pacienții decedați în secția de reanimare chirurgicală a evidențiat divergențe de diagnostic în 28% de cazuri. Concomitent, în 5% dintre cazuri s-a identificat o divergență de diagnostic de clasa I și în 23% – clasa II, conform sistemului Goldman [6].

În cazul diabetului zaharat de tip 2, divergențele de diagnostic au fost constatate în 33% de cazuri. În același timp, frecvența divergențelor de diagnostic (subdiagnosticare/supradiagnosticare) nu depindea de durata aflării pacientului în spital înainte de deces [7].

Prevalența divergențelor diagnostice poate fi, de asemenea, influențată de condițiile în care sunt efectuate autopsiile, cum ar fi calitatea prelevării și prelucrării mostrelor, experiența și calificarea medicilor anatomopatologi.

De exemplu, studiul calității îngrijirilor medicale acordate pacienților cu tuberculoză pulmonară a relevat o divergență între diagnosticul clinic și cel anatomopatologic în 6,4% de cazuri. Totodată, în 90% de cazuri s-au constatat numeroase defecte la completarea documentației medicale. În plus, s-a estimat că examenul histologic a fost efectuat doar în jumătate din cazuri, iar

examenul bacteriologic, prevăzut de normele din domeniu, nu s-a efectuat deloc [8].

Am stabilit că procentul de autopsii în perioada 2013-2022 a variat între 68,5% și 94,4%. Având o tendință stabilă de creștere ($R^2=0,7542$), acest indicator a fost în medie de 83,7%. Procentul divergențelor de diagnostic în anii menționați a variat între 7,0% și 24,5%, având o medie de 14,4%. Cu toate acestea, tendința de scădere a acestui indicator de la 24,5% în 2013 la 16,8% în 2022 nu a fost concludentă ($R^2=0,3097$).

Toate cazurile de divergență în diagnostic au fost discutate în cadrul ședințelor conferințelor clinico-anatomice sau ale unei comisii medicale speciale. În urma discuțiilor, s-a stabilit că cauzele divergenței de diagnostic în majoritatea cazurilor au fost obiective (termene scurte de spitalizare și severitatea stării pacientului). În 35,2% din cazuri, cauzele divergenței de diagnostic au fost de natură subiectivă (subestimarea datelor clinice sau paraclinice; investigație insuficientă; construirea sau formularea incorectă a diagnosticului clinic final). Divergențele de diagnostic identificate se refereau la categoria I și mai rar la categoria II, adică erau determinate fie de cauze ce nu depindeau de activitatea profesională a medicului, fie de deficiențe în furnizarea asistenței medicale și nu au avut un impact decisiv asupra rezultatului fatal al bolii (de exemplu, determinarea incorectă a locului principal al patologiei în diagnosticul clinic final din cauza nerespectării de către medici a regulilor pentru stabilirea diagnosticului în 15,2% din cazuri). Conform sistemului Goldman, divergențele identificate între diagnosticul clinic final și cel anatomopatologic corespundeau clasei III-IV, mai rar clasei II.

Este important să se țină cont de faptul că consecințele negative ale acțiunilor (sau inacțiunilor) personalului medical, și indiferent de corectitudinea realizării lor, reprezintă un tip de defecte în furnizarea asistenței medicale. O parte dintre acestea, care au dus la cauzarea vătămării integrității corporale sau a sănătății și/sau decesul pacientului din cauza neglijenței sau a lipsei de profesionalism [9], se încadrează în categoria infracțiunilor medicale [10].

Trebuie remarcat faptul că divergența în diagnosticare, ca criteriu de evaluare a calității îngrijirii medicale, atrage atenția nu numai a organizațiilor de sănătate, ci și a organelor de urmărire penală. Actualmente, reprezentanții instituțiilor de sănătate se implică activ în discuțiile privind problemele serviciului anatomopatologic, solicitând informații referitoare la numărul de divergențe între diagnosticul clinic și cel anatomopatologic. O asemenea atitudine a organelor de aplicare a legii asupra problemelor de corelație clinico-anatomică plasează aceste probleme în prim-plan și o astfel de abordare a reprezentanților organelor de urmărire penală față de evaluarea divergențelor în diagnosticare devine specifică. Ei consideră că indicatorul divergențelor ar trebui redus la zero, ca indicator al erorilor în munca medicilor [2].

În acest sens, observăm, că divergența între diagnostice, luând în considerare cauza acesteia, poate avea consecințe variate nu numai pentru pacient, ci și pentru lucrătorul medical, precum și pentru organizația medicală. Astfel, în cazul în care se stabilește că există divergențe dintr-un motiv subiectiv, din cauza acțiunii sau inacțiunii unui medic, ce au adus la vătămarea sănătății sau decesul pacientului, pe lângă consecințele etico-morale (pierderea încrederii, stres și suferință emoțională, responsabilitatea morală) [11], pot apărea următoarele consecințe juridice:

Latura civilă [12]: Pacientul sau familia acestuia poate înainta cererea în instanța de judecată împotriva medicului sau a instituției medicale pentru a solicita despăgubiri, care pot include compensarea cheltuielilor medicale, venitul ratat, repararea prejudiciului moral și material.

Latura penală [10]: În cazurile încălcării din neglijență de către medic sau de către un alt lucrător medical a regulilor sau metodelor de acordare a asistenței medicale, dacă aceasta a cauzat vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății și/sau decesul pacientului, poate fi intentat dosar penal. Conform art. 213 Codul Penal al Republicii Moldova, încălcarea din neglijență de către medic sau de către un alt lucrător medical a regulilor sau metodelor de acordare a asistenței medicale, dacă aceasta a cauzat decesul pacientului, se pedepsește cu închisoare de până la 3 ani cu (sau fără) privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate

pe un termen de la 2 la 5 ani.

Latura disciplinară [13]: Autoritățile de rigoare pot impune sancțiuni administrative medicului care a fost găsit responsabil pentru eroarea sau neglijența ce a cauzat prejudicii pacientului. Aceste sancțiuni pot include avertismentul, muștrarea, muștrarea aspră, concedierea.

Tragerea la răspundere poate afecta reputația medicului și a instituției medicale, ceea ce poate avea consecințe negative asupra carierei profesionale și a posibilității de a găsi noi pacienți.

În cele din urmă, în condițiile asigurării medicale obligatorii, pentru divergențele în diagnosticare de categorie II și III, instituțiile medicale nu numai sunt supuse sancțiunilor punitive, ci sunt private și de acoperirea cheltuielilor financiare pentru tratamentul pacientului [14, 15].

Este clar că instituțiile medicale de astăzi sunt interesate, în special, de indicatori obiectivi și imparțiali, care caracterizează calitatea îngrijirii medicale.

În acest context, cazurile de divergențe dintre diagnosticul clinic și cel anatomopatologic trebuie să fie subiectul unor discuții profesionale în cadrul comunității medicale, cu adoptarea, dacă este necesar, a măsurilor adecvate de prevenire și combatere [2].

Pentru a reduce riscurile de diagnosticare greșită și a preveni consecințele sale etico-morale și juridice, este esențial ca medicii să acorde o atenție deosebită calității asistenței medicale, să respecte protocoalele și ghidurile de practică, să participe la activități de formare continuă și să colaboreze cu colegii lor în efortul comun de a asigura siguranța și bunăstarea pacienților. Instituțiile medicale ar trebui să promoveze o cultură a calității și a responsabilității, să încurajeze comunicarea eficientă între profesioniști și să pună în aplicare măsuri de prevenire a erorilor comise.

Prin urmare, reducerea divergențelor între diagnosticul clinic final și diagnosticul anatomopatologic final necesită un efort coordonat și susținut din partea profesioniștilor din domeniul sănătății, instituțiilor medicale și autorităților de reglementare. Prin promovarea unei culturi a siguranței și asigurarea comunicării și colaborării interdisciplinare, utilizarea tehnologiilor și a datelor noi în procesul de diagnostic, precum și prin sprijinirea cercetării și inovării, este posibil să se reducă riscul comiterii unor erori medicale și atitudini neglijente, asigurându-se astfel că pacienții primesc îngrijirea medicală de cea mai înaltă calitate.

Materialele prezentate mai sus demonstrează rolul important al corelației clinico-anatomice în evaluarea calității asistenței medicale, precum și necesitatea reglementării corespunzătoare a acestui segment prin acte legislative și normative.

Concluzii. Evaluarea calității asistenței medicale trebuie să se concentreze pe identificarea corectă și în timp restrâns a maladiei, precum și pe identificarea cauzelor subiacente ale acesteia. Atât diagnosticul clinic, cât și diagnosticul anatomopatologic sunt importante în evaluarea calității asistenței medicale, iar o abordare integrată și interdisciplinară poate asigura o evaluare precisă și completă a calității asistenței medicale.

Confruntarea diagnosticului clinic și anatomopatologic permite să se determine gradul de precizie a stabilirii diagnosticului clinic. În cazul în care diagnosticul clinic a fost greșit sau tratamentul a fost ineficient, diagnosticul anatomopatologic poate contribui la identificarea cauzelor eșecului terapeutic, dacă a fost comisă o eroare și ce consecințe ar putea avea, precum și la stabilirea măsurilor pentru îmbunătățirea calității îngrijirilor medicale.

În cazul în care se stabilește că există divergențe dintr-un motiv subiectiv, din cauza acțiunii sau inacțiunii unui medic, ce au adus la vătămarea sănătății sau decesul pacientului, pe lângă consecințele etico-morale pot apărea diferite consecințe juridice – răspundere: disciplinară, civilă, penală.

Analiza divergenței dintre diagnostice poate ajuta la creșterea calității asistenței medicale și a siguranței pacientului, reducând astfel numărul de erori medicale.

Prin urmare, analiza divergenței dintre diagnosticele clinice finale și anatomopatologice poate fi un instrument important pentru reducerea numărului de erori medicale, îmbunătățirea calității asistenței medicale și prevenirea infracțiunilor medicale.

Referințe bibliografice

1. Мишнёв О. Д., Трусов О. А., Кравченко Э. В., Щёголев А. И. Статистика летальности и расхождений диагнозов по данным аутопсий в 2000-2005 гг. (взрослая сеть). Заместитель главного врача, 2007, № 4. 142 с.
2. Кактурский Л. В., Зайратьянц О. В. Клинико-анатомические сопоставления в оценке качества медицинской помощи. Судебная медицина, 2019, Т. 5, № 2, С. 4-10.
3. Давыдовский И. В. Проблема причинности в медицине (этиология). М.: МЕДГИЗ, 1962. 176 с.
4. Рехачев В. П. Острый аппендицит: монография. Архангельск: Изд-во СГМУ, 2010. 194 с.
5. Болознева Ю. С. Клинико-морфологические сопоставления при аппендиците. Бюллетень Северного государственного медицинского университета, 2014, № 1, с. 23-24.
6. Magrupov B. A., Sharipova V. K., Ubaydullaeva V. U., Vervekina T. A., Alimov A. Kh. et al. Comparison of the final clinical and autopsy detected diagnoses in sepsis. Arkhiv Patologii, 2022;84(4):38-44. <https://doi.org/10.17116/patol20228404138>.
7. Terekhova A. L., Zilov A. V., Melnichenko G. A., Vertkin A. L. The discrepancies between clinical and pathologo-anatomical diagnoses in the polymorbid patients presenting with type 2 diabetes mellitus: the cost of the error. Problems of Endocrinology, 2015;61(1):41-45.
8. Макарова В. Н. Судебно-медицинская оценка секционных данных с судебно-медицинским диагнозом: «туберкулез легких», по материалам Бюро судебно-медицинской экспертизы Ростовской области. Ростов-на-Дону: Изд-во РостГМУ, 2008. 180 с.
9. Legea RM nr. 263 din 27-10-2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului. Publicat: În Monitorul Oficial nr. 176-181 art. 867, 30.12.2005. Versiune în vigoare din 24.09.18 în baza modificărilor prin LP191 din 27.07.18, MO nr. 321-332/24.08.18 art. 535.
10. Codul Penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002. Publicat: În Monitorul Oficial nr. 72-74 art. 195, 14.04.2009. Versiune în vigoare din data 31.03.16 în baza modificărilor prin LP223 din 03.12.15, MO nr. 361-369/31.12.15 art. 681.
11. Codul deontologic al lucrătorului medical și al farmacistului. Aprobat prin HG nr. 192 din 24 martie 2017. Publicat: În Monitorul Oficial nr. 92-102 art. 265, 31.03.2017.
12. Codul Civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002. Publicat: În Monitorul Oficial nr. 82-86 art. 661, 22.06.2002. Modificat LP205 din 26.11.20, MO nr. 360-371/25.12.20 art.295; în vigoare 25.12.20.
13. Codul Muncii al Republicii Moldova nr. 154 din 28.03.2003. Publicat: În Monitorul Oficial nr. 159-162 art. 648, 29.07.2003. Modificat LP219 din 21.07.22, MO nr. 257-263/12.08.22 art. 516.
14. Приказ ФОМС от 01.12.2010 г. № 230 «Об утверждении Порядка организации и проведения контроля объемов, сроков, качества и условий предоставления медицинской помощи по обязательному медицинскому страхованию».
15. Приказ Минздрава России 06.06.2015 «О внесении изменений в Правила обязательного медицинского страхования, утвержденные приказом Минздравсоцразвития России от 28 февраля 2011 г. № 158н».

CZU: 343.34 (478)

CORAPORTUL DINTRE ÎMBOGĂȚIREA ILICITĂ DIN CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA ȘI ÎMBOGĂȚIREA NEJUSTIFICATĂ DIN LEGEA PRIVIND DECLARAREA AVERII ȘI A INTERESELOR PERSONALE

CO-REPORT ON ILLEGAL ENRICHMENT UNDER THE CRIMINAL CODE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND UNJUSTIFIED ENRICHMENT UNDER THE LAW ON THE DECLARATION OF WEALTH AND PERSONAL INTERESTS

Petru VÎRLAN,

doctorand, lector universitar,

Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0000-0001-9416-1427

Florin ZAGAICAN,

masterand, avocat stagiar

ORCID: 0000-0002-2894-587X

Rezumat

Acest comunicat îl justificăm cu referire la două concepte tangențiale, referitoare la fenomenul corupției și încălcarea eticii în funcțiile publice din Republica Moldova. Codul Penal prevede sancțiuni penale pentru îmbogățirea ilicită, cum ar fi confiscarea averii dobândite ilegal și pedepse privative de libertate pentru cei găsiți vinovați. Legea privind declararea averii și a intereselor personale reglementează obligația funcționarilor publici și a altor persoane cu anumite funcții sau responsabilități de a declara averea deținută și interesele personale. Aceasta are scopul de a preveni și combate corupția prin asigurarea transparenței, supravegherea averilor și intereselor acestor persoane, totodată prevede proceduri clare de declarare și verificare a averilor, iar nedeclararea sau declararea inexactă poate duce la sancțiuni administrative sau penale, inclusiv la confiscarea averilor nejustificate.

Cuvinte-cheie: îmbogățire ilicită, coraport, îmbogățire nejustificată, interes personal, declararea averii.

Summary

We justify this statement with reference to two tangential concepts, related to the phenomenon of corruption and violation of ethics in public functions in the Republic of Moldova. The Penal Code provides for criminal sanctions for illicit enrichment, such as confiscation of ill-gotten wealth and custodial sentences for those found guilty. The Law on Declaration of Wealth and Personal Interests regulates the obligation of civil servants and other persons with certain functions or responsibilities to declare their wealth and personal interests. This aims to prevent and combat corruption by ensuring transparency and supervision of the assets and personal interests of these persons, at the same time it provides clear procedures for declaring and verifying assets, and non-declaration or inaccurate declaration may lead to administrative or criminal sanctions, including the confiscation of assets unjustified.

Keywords: illicit enrichment, co-reporting, unjust enrichment, personal interest, declaration of wealth.

Introducere. În ambele cazuri (de a declara averea deținută și interesele personale), corupția și încălcarea eticii în funcțiile publice sunt considerate fapte ilegale și lipsite absolut de spiritul integrității. Scopul acestora însă este de a promova transparența și integritatea în serviciul bugetar și de a preveni îmbogățirea ilicită și îmbogățirea nejustificată a funcționarilor publici.

Eficacitatea luptei împotriva acestui flagel se axează pe importanța ca aceste măsuri să fie susținute de o legislație adecvată și de instituții independente și responsabile, astfel încât să se asigure o implementare eficientă și corectă.

În așa mod, incriminarea de către legiuitor a infracțiunii prevăzute la art. 330² Codul Penal

al Republicii Moldova (în continuare CP al RM), sub denumirea marginală de „Îmbogățirea ilicită” are următorul cuprins „(1) *Deținerea de către o persoană cu funcție de răspundere sau de către o persoană publică, personal sau prin intermediul unor terți, a bunurilor în cazul în care valoarea acestora depășește substanțial mijloacele dobândite și s-a constatat, în baza probelor, că acestea nu aveau cum să fie obținute licit [...]. (2) Aceleași acțiuni săvârșite de o persoană cu funcție de demnitate publică [...]*” [1].

Această infracțiune a fost introdusă de către legiuitorul RM prin Legea nr. 326/2013 [2] și a intrat în vigoare la 25 februarie 2014. Introducerea acestei norme are ca scop îmbunătățirea cadrului legal dedicat combaterii corupției.

De cealaltă parte a baricadei, instituția îmbogățirii nejustificate (îmbogățirea fără justă cauză) este un scop al Legii nr. 133 din 17.06.2016 privind declararea averii și a intereselor personale care îmbină „*instituirea măsurilor de prevenire și de combatere a îmbogățirii nejustificate, a conflictelor de interese, a stărilor de incompatibilitate, precum și a încălcării regimului juridic al restricțiilor*” [3]. Învederând aceste aspecte, urmăm analiza dată prin opiniile expuse *a posteriori*.

Opinii și discuții. Din punctul de vedere al tehnicii legislative, norma privind incriminarea infracțiunii de îmbogățire ilicită este parte integrantă a unui cod, conform Legii nr. 100 din 22.12.2017 cu privire la actele normative, art. 60 – „*codul este un act normativ adoptat de către Parlament care cuprinde, într-un sistem unitar, cele mai importante norme juridice dintr-o anumită ramură a dreptului*” [4]. În forma disociată, Legea nr. 133 din 17.06.2016 privind declararea averii și a intereselor personale, este o lege organică, care se definește drept *actul normativ care reprezintă o dezvoltare a normelor constituționale și poate interveni în domeniile expres prevăzute de Constituție* [3].

Totodată, știința teoriei generale a dreptului clasifică legea dată drept o lege specială care contribuie la definirea unor termeni, despre care vom relata mai jos, fără de care ar fi imposibilă operarea acestora și datorită căreia se oferă claritate în aplicarea legii.

În același context, în dispoziția normei prevăzute în art. 330² CP al RM, regăsim sintagma „*depășește substanțial mijloacele dobândite*”. În drept, există o lipsă de claritate cu privire la cât de semnificativă trebuie să fie diferența dintre mijloacele dobândite și valoarea bunurilor în cazul aplicării sintagmei „*valoare care depășește substanțial mijloacele dobândite*”. În hotărârea sa, Curtea Constituțională (CC) a evidențiat că legislația penală din Lituania face referire directă la „*mărimea sumei*” valorii bunurilor a căror depășire, dacă nu poate fi justificată, constituie infracțiune.

CC constată în pct. 100 *infracțiunea de îmbogățire ilicită sau de „avere nejustificată” cum este denumită în unele state, constituie un instrument legal de luptă împotriva actelor de corupție comise de persoane care dețin puterea*. De asemenea, Curtea a constatat că legiuitorul a reglementat în legea penală noțiunile de „*proporții deosebit de mari*”, „*proporții mari*”, „*daune considerabile*” și „*daune esențiale*” în limitele prevăzute de articolul 126 din CP al RM [5].

Prin urmare, putem înțelege din argumentele Curții Constituționale că formularea textului „*valoare care depășește substanțial mijloacele dobândite*” este imprevizibilă și necesită o clarificare mai detaliată din partea legiuitorului. Legea nr. 133 în sensul noțiunii de *diferență substanțială* definește *diferență care depășește 20 de salarii medii lunare pe economie dintre averea subiectului declarării deținută la începutul perioadei în care acesta a devenit subiect al declarării, cumulată cu veniturile obținute în această perioadă, inclusiv veniturile membrilor de familie sau venitul concubinului/concubinei, pe de o parte, și averea deținută la începutul verificării, inclusiv cheltuielile realizate în această perioadă, pe de altă parte*. Stabilim o asociere în raport cu aceste două instituții, fără de care ar fi dificil organului de urmărire penală în procesul de acumulare a probelor să stabilească adevărul pentru a emite o decizie legală și motivată pe un caz pretins de comitere a infracțiunii de îmbogățire ilicită.

Un alt raport care se atestă, se regăsește în art. 23 alin. (5) al Legii nr. 133 *persoana a cărei*

avere a fost declarată, în totalitate sau în parte, ca fiind nejustificată, printr-o hotărâre judecătorească definitivă, va fi destituită sau revocată, după caz, din funcția pe care o deține. Infrațiunea fiind o măsură de tip *ultima ratio*, a instituit în sancțiunile sale prevăzute la art. 330² aceste pedepse din care se fac trimitere la legea nr. 133 expusă mai sus; astfel, se prevede drept pedeapsă complementară *privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 10 la 15 ani*, atât la alin. (1) cât și la alin. (2).

Pe aspect comparativ, S. Brînza și M. Mareș relatează că în legislația României *dacă se constată că dobândirea unor bunuri anume determinate sau a unei cote-părți dintr-un bun nu este justificată, Curtea de Apel va hotărî fie confiscarea bunurilor sau a cotei-părți nejustificate, fie plata unei sume de bani, egală cu valoarea bunului, stabilită de instanță pe bază de expertiză. În cazul obligării la plata contravalorii bunului, instanța va stabili și termenul de plată* [6, p. 4]. Faptul care prezintă interes este că România nu are o infrațiune incriminată precum Republica Moldova, ci a dezvoltat o reglementare alternativă pentru infrațiunea de îmbogățire ilicită, care constă în introducerea obligației de a depune declarații de venituri și interese, precum și prevederea confiscării averilor nejustificate.

După cum se arată într-un studiu, *constatarea caracterului nejustificat al averii este un instrument prevăzut de Legea nr. 132/2016 cu privire la Autoritatea Națională de Integritate și Legea nr. 133/2016 privind declararea averii și a intereselor personale. Persoanei vizate îi este aplicabilă confiscarea averii nejustificate în condițiile Codului de procedură civilă al Republicii Moldova, nr. 225/2003* [7, p. 1]. Aducem precizări că prima modalitate este cea mai aspră, în baza căreia persoana va fi pasibilă de a fi condamnată conform art. 330² din CP al RM – persoana care a prejudiciat valorile ocrotite de legea penală, iar cea de a doua modalitate – secundară – la fel va fi lipsită de o avere dacă aceasta este în imposibilitate de a o justifica.

Subsecvent, dacă inspectorul de integritate constată că între averea dobândită în timpul exercitării mandatelor, a funcției publice sau de demnitate publică și veniturile obținute și cheltuielile realizate în aceeași perioadă există o diferență substanțială (în sensul art. 2 din Legea nr. 133 din 17 iunie 2016 – diferență care depășește 20 de salarii medii lunare pe economie), acesta emite un act prin care constată încălcarea regimului juridic al declarării averii și intereselor personale și se adresează în instanța de judecată în vederea încasării în folosul statului a valorii averii nejustificate sau a confiscării acesteia [8, p. 8]. În mod descendent, pe lângă faptul că normele se confruntă cu probleme similare celor invocate în legătură cu art. 330² din CP al RM, confiscarea extinsă practic dublează confiscarea averii nejustificate în folosul statului, instituție prevăzută la articolele 34 alin. (5) și 42 din Legea nr. 132 [9], precum și la articolele 278¹-278² din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova [10].

Mai menționăm că aceste acte normative sunt indisolubile în cadrul existenței lor pe aria sistemului legislativ în cadrul aplicării acestora, fapt confirmat prin actualitatea acestora, care până în prezent nu cad în desuetudine și au o aplicabilitate pro-activă, aceasta bazându-se pe o multitudine de cauze penale pornite în baza art. 330² „Îmbogățirea ilicită”, în concurs cu 352¹ „Falsul în declarații”, infrațiuni prevăzute de CP al RM.

Concluzii. Republica Moldova are două instrumente prin care poate urmări averea titularilor de funcții din sectorul public în cazul în care aceasta depășește veniturile licite: îmbogățirea ilicită și constatarea caracterului nejustificat al averii.

O metodă de combatere poate fi promovarea educației și conștientizării cu privire la consecințele îmbogățirii ilicite, cât și a îmbogățirii nejustificate, aceasta contribuind la prevenirea fenomenului analizat.

Menționăm că de cele mai multe ori există alte sancțiuni care pot fi dispuse în cazul depunerii unor declarații de avere și de interese ce nu corespund adevărului, precum cea penală și contravențională ce denotă și nerespectarea Legii nr. 133, constituind infrațiunea de fals în declarații, respectiv aceasta generează teme pentru inițierea investigațiilor în privința existenței

bănuielii rezonabile de comitere a infracțiunii de îmbogățire ilicită.

Din această aserțiune, este important să menționăm că lupta împotriva îmbogățirii ilicite necesită angajament și determinare continuă din partea guvernelor, instituțiilor și a societății în ansamblu pentru asigurarea respectării legii și a valorilor profesionale, iar legiuitorului nu-i rămâne decât să analizeze cadrul normativ existent și să revadă dacă este necesară existența unei infracțiuni distincte în raport cu alte legi speciale sau să preia experiența altor state.

Referințe bibliografice

1. Codul penal al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129.
2. Legea nr. 326 din 23.12.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr. 47-48 art. 92.
3. Legea nr. 133 din 17.06.2016 privind declararea averii și a intereselor personale. În: Monitorul Oficial nr. 245-246 art. 513, 30.07.2016.
4. Legea nr. 100 din 22.12.2017 cu privire la actele normative. În: Monitorul Oficial nr. 7-17 art. 34, 12.01.2018.
5. Hotărârea nr. 6 din 16.04.2015 privind controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și Codul de procedură penală (confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită) (vizitat 10.05.23), <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=533>.
6. Brînză S., Mareș M. Îmbogățirea ilicită – o analiză comparativă a legislațiilor din Republica Moldova și România, Studia Universitatis Moldaviae, Seria Științe Sociale, 2020.
7. Transparency International – Moldova, Sinteza nr. 1 privind punerea în aplicare a normelor privind îmbogățirea ilicită, Chișinău, 27 februarie 2022 (vizitat 10.05.23), http://www.transparency.md/wpcontent/uploads/2022/02/TI_Moldova_Sinteza_1_Imbogatire_Illicita.pdf.
8. Transparency International - Moldova, Sinteza nr. 2 privind punerea în aplicare a normelor privind constatarea caracterului nejustificat al averii în Republica Moldova din 27.02.2022, (vizitat 10.05.23), http://www.transparency.md/wpcontent/uploads/2022/02/TI_Moldova_Sinteza_2_Avere_Nejustificat%C4%83.pdf.
9. Legea nr. 132 din 17 iunie 2016 cu privire la Autoritatea Națională de Integritate, Publicată: 30.07.2016 în Monitorul Oficial nr. 245-246 art. 511.
10. Codul de Procedură Civilă al Republicii Moldova nr. 225 din 30.05.2003. În: Monitorul Oficial nr. 285-294 art. 436 din 03.08.2018.
11. Jorge, G. Cadrul legislativ din România privind îmbogățirea ilicită, proiect coordonat de ABA/CEELI, 2007 (vizitat 10.05.23), http://old.mpublic.ro/jurisprudenta/publicatii/imbogatirea_illicita.pdf.

CZU: 343.1(478)

TEHNICILE SPECIALE DE INVESTIGARE ÎN CADRUL LEGAL AUTOHTON

SPECIAL INVESTIGATION TECHNIQUES IN THE DOMESTIC LEGAL FRAMEWORK

Ion COVALCIUC,

doctor în drept, conferențiar universitar,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,

procuror-șef al Procuraturii mun. Bălți

ORCID: 0000-0003-0692-8988

Rezumat

Importanța abordării corecte și uniforme, dar și înțelesul conceptelor utilizate în actele normative sunt incontestabile, iar tehnicile speciale de investigare nu reprezintă o excepție în acest sens. Încărcătura pe care legiuitorul o acordă tehnicilor speciale de investigare este importantă atât din perspectiva agenților statului implicați în desfășurarea acestor activități, dar și din perspectiva persoanelor vizate de aceste activități. Lipsa unui concept clar al tehnicilor speciale de investigare poate genera situații în care anumite acțiuni să fie incluse sau excluse neîntemeiat în sau din categoria tehnicilor speciale de investigare. Rezultatul se va materializa fie în privarea agenților statului de instrumentarul necesar realizării atribuțiilor specifice, fie în lipsirea persoanelor vizate de garanțiile procesuale de care ar urma să beneficieze în situația utilizării tehnicilor speciale de investigație, cu consecințele de rigoare asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Cuvinte-cheie: proces penal, măsură specială de investigații, activitate specială de investigații.

Summary

The importance of the correct and uniform approach as well as the meaning of the concepts used in the normative acts is indisputable, and the special investigation techniques are no exception in this regard. The burden that the legislator gives to special investigation techniques is important both from the perspective of the state agents involved in these activities, but also not least for the persons targeted by these activities. However, the lack of clear concepts, or the lack of them, can generate situations in which certain actions can be included or excluded unjustifiably in or from the category of special investigation techniques. The result materializing either in depriving state agents of the tools necessary to carry out specific duties or depriving the persons concerned of the procedural guarantees that they would benefit from in the situation of using special investigative techniques, with severe consequences on fundamental human rights and freedoms.

Keywords: criminal process, special investigative measure, special investigative activity.

Introducere. Sinteza opiniilor exprimate în doctrină, raportate la prevederile legislației autohtone, ne permit a afirma că măsurile speciale de investigații în procesul penal reprezintă: un sistem de procedee probatorii cu regim juridic special, autorizate în modul prevăzut de lege (de procuror sau, în funcție de caz, de judecătorul de instrucție), realizate, de regulă, în mod secret de ofițeri de investigații în cadrul urmăririi penale, care este începută și desfășurată numai privitor la pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, atunci când pe altă cale este imposibilă realizarea scopului procesului penal și/sau poate fi prejudiciată considerabil activitatea de administrare a probelor, iar realizarea acestora este necesară și proporțională cu restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului [1, p. 52].

Această definiție pare să cuprindă toate măsurile speciale efectuate în cadrul procesului penal, și care au cuprins întregul bloc de tehnici speciale de investigare, așa cum acesta rezultă din prevederile cadrului penal relevant, și aici ne referim desigur la Legea nr. 59 privind activitatea specială de investigații, și la legislația procesual penală. Totodată nu putem trece cu vederea fap-

tu, că o serie de măsuri speciale de investigații pot fi efectuate și în afara (sau doar în afara) procesului penal și respectiv a urmăririi penale. Măsuri pentru care rămân la fel valabile afirmațiile menționate supra, cu excepția procedurii în care sunt efectuate fie procedura penală, fie procedura reglementată de Legea nr. 59 privind activitatea specială de investigații.

Însă măsurile speciale de investigații menționate nu acoperă întregul spectru de tehnici speciale de investigare utilizate de către legiuitor, or în o serie de alte acte normative, legiuitorul a prevăzut posibilitatea efectuării tehnicilor speciale de investigare, deși uneori a evitat să le spună pe nume, iar modul în care activitățile respective sunt reglementate, mai ales din perspectiva respectării drepturilor omului, lasă mult de dorit.

Revenind la definiția tehnicilor speciale de investigare, așa cum acestea sunt prevăzute în Recomandarea (2005) 10 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, rezultă că acestea reprezintă „tehnici, aplicate de autoritățile competente în cadrul urmăririi penale pentru depistarea sau anchetarea unor infracțiuni grave și a unor suspecți în vederea strângerii de informații în așa fel, încât persoanele în cauză să nu cunoască acest lucru” [2].

Aplicarea definițiilor menționate în reglementarea tehnicilor speciale de investigare ar exclude, pe lângă reglementările contradictorii la care ne-am referit anterior, și altele cu caracter analogic existente la moment în cadrul legal autohton și care se referă nu numai la măsuri similare celor speciale de investigații, ci și la activități analogice, cum ar fi, de exemplu, prevederile din Legea privind prevenirea și combaterea criminalității organizate nr. 50 din 22.03.2012, în special cele referitoare la încadrarea controlată în grupul sau organizația criminală și infracțiunea controlată, dar și monitorizarea preventivă a persoanelor care pot fi atrase în activitatea criminală organizată. În mod analogic, Codul Vamal al RM se referă la livrarea controlată, care, în fond, nu se deosebește cu nimic de măsura specială de investigații respectivă, aceasta fiind plasată, din motive neclare, sub un alt regim juridic, iar activitatea specială de investigații, așa cum a fost reglementată prin Legea nr. 59, în genere nu s-a regăsit în actul legislativ, acesta operând cu noțiunea de activitate operativă de investigații. În același registru se înscrie Legea nr. 325 din data de 23.12.2013 privind testarea integrității profesionale; în conformitate cu prevederile art. 11 alin. (3) al legii menționate rezultă că metodele și mijloacele de testare și fixare a testelor de integritate profesională nu reprezintă activități speciale de investigație¹. Deși în norma respectivă, după noi, mai corect era ca legiuitorul să utilizeze noțiunea de măsuri și nu de activități, or așa cum rezultă din Legea nr. 59, activitatea specială de investigații reprezintă o procedură cu caracter secret și/sau public, efectuată de autoritățile competente, procedură în cadrul căreia pot fi realizate una sau mai multe măsuri speciale de investigații.

În același registru nu putem trece cu vederea că intervenția legiuitorului în actul legislativ (Legea nr. 325 din data de 23.12.2013) pentru a explica metodele și mijloacele aplicate în cadrul testării de integritate nu este deloc întâmplătoare, or deosebirea acestor activități fără invocarea prevederilor legale menționate ar fi destul de dificilă, dacă nu chiar imposibilă, iar procedeu utilizat de către legiuitor în speță se referă mai degrabă la criteriile de formă și nu la esența activităților, care în fond rămân asemănătoare. Afirmație recunoscută indirect chiar de către forul legislativ prin modificările operate la cadrul normativ odată cu adoptarea Legii nr. 102 din 21.07.2016, prin care articolul 18 din Legea nr. 59 privind activitatea specială de investigații, cu modificările ulterioare, a fost completat cu alineatul (3¹), cu următorul cuprins: „Măsurile prevăzute la alin. (1) pct.1) lit. c), g) și h), precum și cele prevăzute la alin.(1) pct.2) pot fi efectuate în afara unui proces penal, în cadrul testului de integritate profesională, cu autorizarea judecătorului, în condițiile Legii nr.325 din 23 decembrie 2013 privind evaluarea integrității instituționale”.

Astfel, din cele menționate este ușor de observat că legislatorul și-a rezervat în mod exclusiv dreptul de a decide dacă un anumit comportament social constituie tehnică specială de

¹ Legea nr. 325 din data de 23.12.2013 privind testarea integrității profesionale.

investigare, fără ca comportamentul respectiv să aibă și trăsăturile necesare ce l-ar deosebi de acțiuni analogice, dar deosebite ca reglementare, iar utilizarea pentru definirea tehnicilor speciale de investigare doar a criteriilor legale nu este suficientă. În schimb este stringent necesară definirea activității speciale de investigații și respectiv a tehnicilor speciale utilizate în cadrul acestei activități, cu aplicarea aceluiași tratament juridic în orice împrejurări acesta ar fi avut loc, așa cum recomandă doctrina.

De altfel, pe lângă excluderea prin voința legiuitorului a unor activități din categoria tehnicilor speciale de investigare, la fel prin voința legiuitorului în categoria respectivă au fost incluse activități, care nici sub un parametru nu se încadrează în categoria tehnicilor speciale de investigare. Aici ne referim, spre exemplu, la așa măsuri speciale de investigații cum ar fi cercetarea obiectelor și documentelor, colectarea mostrelor pentru cercetare comparată etc. Or, din felul în care legiuitorul a reglementat aceste măsuri speciale de investigații nu rezultă niciun element din cele la care se referă Recomandarea (2005) 10 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei și care le-ar plasa sub noțiunea de tehnici speciale de investigare. În acest sens, așa cum rezultă din prevederile art. 31 Legea nr. 59 privind activitatea specială de investigații, colectarea mostrelor pentru cercetarea comparată constă în depistarea, ridicarea fizică și conservarea suportului material de informație (obiecte, substanțe) în scopul comparării acestor mostre cu materialele de care deja dispun subdiviziunile specializate sau în scopul depistării ulterioare a obiectelor identice cu obiectele ce prezintă interes special. De asemenea, conform prevederilor art. 32 Legea nr. 59 privind activitatea specială de investigații, cercetarea obiectelor și documentelor constă în aprecierea acestora, din punct de vedere științific, pentru a depista semnele activității criminale, în studierea conținutului, în contrapunerea cu alte obiecte și acte necesare pentru determinarea realității obiective. Este evident că nici pentru una dintre măsurile speciale de investigații menționate legiuitorul nu a prevăzut posibilitatea realizării de o asemenea manieră încât „persoanele în cauză să nu cunoască acest lucru” [2].

Acest fapt se datorează, după noi, pe de o parte tradiției istorice și contextului în care au apărut și s-au dezvoltat în Republica Moldova tehnicile speciale de investigare [3, p. 644], iar pe de altă parte inițierii procedurilor de reglementare a tehnicilor speciale de investigare în lipsa unui concept clar în acest sens. Concept care, după noi, ar trebui să delimiteze activitățile polițienești fără/sau cu impact minor în materia drepturilor omului, dar fără de care activitatea polițienească este de neînchipuit, de tehnicile speciale de investigare propriu-zise cu consecințele de rigoare. Primele anticipează inițierea procesului penal, pe când cele din urmă pot fi aplicate în condițiile legii doar atunci când metodele clasice reactive de investigare nu sunt eficiente.

Referințe bibliografice

1. Covalciuc I., Măsurile speciale de investigații autorizate de procuror în procesul penal, Teză de doctor în drept, Chișinău 2018, 175 p.
2. Recommendation Rec(2005)10 of the Committee of Ministers to Member States on „Special Investigation Techniques” in Relation to Serious Crimes Including Acts of Terrorism [on-line]. Disponibil: <http://www.refworld.org/docid/43f5c6094.html> (vizitat 20.04.2023).
3. Головкин Л., и другие, Курс Уголовного процесса. Изд. Статут, Москва, 2017, с. 644.
4. Hotărârea CtEDO în cauza Prigală c. Republicii Moldova [on-line]. Disponibil: <http://agent.gov.md/prigala-v-republica-moldova/> (vizitat 18.04.2023).
5. Decizia Colegiului Civil, Comercial și de Contencios Administrativ lărgit al CSJ, în dosarul nr. 3ra-51/2021 [on-line]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=58221 (vizitat 18.04.2023).
6. Decizia Colegiului Civil, Comercial și de Contencios Administrativ lărgit al CSJ, în dosarul nr. 3ra-50/2021 [on-line]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=60223 (vizitat 18.04.2023).

CZU 343.325(478)

THE PARTICULARITIES OF INCRIMINATION THE SEPARATISM CRIME IN THE CRIMINAL LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

PARTICULARITĂȚILE INCRIMINĂRII INFRAȚIUNII DE SEPARATISM ÎN LEGISLAȚIA PENALĂ A REPUBLICII MOLDOVA

Radion COJOCARU,
University professor, PhD,
Academy "Ștefan cel Mare" of the MIA
of the Republic of Moldova,
"Dunărea de Jos" University from Galați, Romania
ORCID: 0000-0002-3809-7392

Summary

The focal element of the present study is the Law of the Parliament of the Republic of Moldova no. 9 of 02.02.2023 for the modification of some normative acts, entered into force on 18.03.2023, by which criminal liability for the crime of separatism was provided for in the national criminal legislation under art. 3401 of the Criminal Code. For the application of the criminal law in strict accordance with the principle of the legality of incrimination, it is necessary to interpret the constituent elements and signs that are related to separatism and that characterize it as a criminal act. Starting from this non-negligible premise and in order to ensure cognitive knowledge of the phenomenon, in this study the particularities of criminalizing separatism are addressed with the approach of the constitutive signs from which the legal essence of this criminal act derives.

Keywords: criminal offence, criminal penalty, criminal liability, separatism, state security.

Rezumat

Elementul de focalizare al prezentului studiu îl constituie Legea Parlamentului Republicii Moldova nr. 9 din 02.02.2023 pentru modificarea unor acte normative, intrată în vigoare la data de 18.03.2023, prin care în legislația penală națională a fost prevăzută răspunderea penală pentru infracțiunea de separatism la art. 3401 C.pen. Pentru aplicarea normei penale în strictă corespundere cu principiul legalității incriminării este necesară interpretarea elementelor și semnelor constitutive ce sunt aferente separatismului și care o caracterizează ca faptă penală. Plecând de la această premisă deloc neglijabilă și pentru a asigura cunoașterea cognitivă a fenomenului, în cadrul prezentului studiu sunt abordate particularitățile de incriminare a separatismului cu abordarea semnelor constitutive din care decurge esența juridică a acestei fapte infracționale.

Cuvinte cheie: infracțiune, pedeapsă penală, răspundere penală, separatism, securitate de stat.

Introduction. State security is an important social value protected by the legislator against criminal acts by the commission of which it can be endangered or actually harmed. This results from the very title of Chapter XVII of the Special Part of the Criminal Code, which sounds as follows: "Crimes against public security and public order".

Currently, there is a constant concern of the national legislator to develop criminal legislation on the dimension of protecting state security. This concern is completely justified. On the one hand, the criminal rules of Criminal Code of the Republic of Moldova, by which the crimes that threaten the security of the state are described, were taken from Criminal Code of the Moldavian Soviet Socialist Republic from 1961, not being adapted to today's realities, respectively to the new dangers that may appear regarding the security of the state. Criminal rules that belong to this category are the following: art. 337 of the Criminal Code – betrayal of the country; art. 338 of the Criminal Code – espionage; art. 344 of the Criminal Code – disclosure of state secrets; art. 345 of the

Criminal Code - loss of documents that constitute state secrets, etc. On the other hand, the Republic of Moldova is currently facing new risk factors that endanger state security. These factors can be both external and internal: the existence of the Transnistrian separatist regime; the existence of regions with a potential risk of being separated from the territory of the Republic of Moldova; interferences from outside the country that influence political and administrative processes, etc.

Aware of these dangers through Law no. 9 of 02.02.2023 for the modification of some normative acts, which entered into force on 18.03.2023 [1], the legislator introduced several legislative amendments in the criminal law by wanting to supplement the criminal legal measures to protect the security of the state. Substantially, new crimes that threaten the security of the state were criminalized. Apart from the crime of separatism, which will be further analyzed, the following acts were also criminalized:

→ **Establishment of an illegal information structure** – art. 338¹ of the Criminal Code. The crime presupposes *the initiation of the establishment, organization, establishment on the territory of the Republic of Moldova of an illegal informational structure or the recruitment, instigation to the recruitment of persons in order to commit actions to the detriment of the sovereignty, independence, territorial inviolability, state security or defense capacity of the Republic of Moldova;*

→ **Conspiracy against the Republic of Moldova** – art. 338² of the Criminal Code. The crime presupposes *establishing, maintaining ties with a foreign state, with a foreign organization, with an unconstitutional entity or with their representatives for the purpose of committing the crimes provided for in art. 337, 338, 338¹ and 340¹ or expressing consent to engage in such activity.*

→ **Unauthorized collection of information** – 338³ of the Criminal Code. The crime consists in *gathering or stealing information for the purpose of storing or using it to the detriment of the sovereignty, independence, territorial inviolability, state security or defense capacity of the Republic of Moldova, if the act does not constitute treason or espionage.*

Secondly, by Law no. 9 of 02.02.2023 for the amendment of some normative acts, some crimes that threaten state security, such as treason (art. 338 of the Criminal Code) and espionage (art. 339 of the Criminal Code) were amended. The completion of these crimes consisted in expanding the recipients to whom the information constituting a state secret can be transmitted, in addition to “...a foreign state or a foreign organization...” being also provided for “the anti-constitutional entity”.

Thirdly, Chapter XIII of the General Part of the Criminal Code “Meaning of some terms or expressions in this code” was supplemented with rules of interpretation that clarify the signs of the components of the crime that were introduced in the criminal legislation, being about “unconstitutional entity” and “legal information structure”. Thus, in art. 134²³ by “unconstitutional entity is meant an alleged authority created on the territory of a state, outside the constitutional regulations of the respective state and which is not recognized in accordance with the provisions of international treaties”, but in art. 134²⁴ **of the Criminal Code through** “illegal information structure means the organization created outside the constitutional and legal regulations of the state, for the purpose of gathering, processing information that contains state secrets, other information that can be used to commit actions to the detriment of sovereignty, independence, territorial inviolability, state security or the defense capacity of the Republic of Moldova or for the purpose of recruiting people in order to provide support in such actions” [2].

Basic content. Transnistrian separatism, during the 30 years of existence of the Republic of Moldova, proved to be a negative factor of destabilization and political influence on the decisions taken by the national authorities. Moreover, the secessionist regime generates numerous impediments for the socio-economic development of the Republic of Moldova: the potential and actual danger for the outbreak of military conflicts; the presence of the Russian army on the separatist

territory; energy dependence; hindering the process of joining the EU; serious and massive violations of the fundamental rights and freedoms of the person; the vulnerability of the border in the eastern part of the country; influencing the electoral process; increase in crime, especially cross-border crime, most often manifested through drug trafficking, human trafficking and smuggling, etc. Therefore, the existence of Transnistrian separatism and the danger of the separation of other parts of territories within the territory of the Republic of Moldova determined the legislator as in art. 340¹ of the Criminal Code to provide for criminal liability for the crime of separatism.

In essence, the incriminating norm from art. 340¹ of the Criminal Code of the Republic of Moldova, enshrines criminal liability for three crimes by which separatism can be committed.

The first offense is provided for in art. 340¹ paragraph (1) of the Criminal Code and consists of the “proper crime of separatism” which involves *actions committed with the aim of separating a part of the territory of the Republic of Moldova* [2].

From the interpretation of the text of the law, it can be seen that the legislator, in defining separatism, was inspired by the Shanghai Convention on the Prevention of Terrorism, Separatism and Extremism of 15.06.2001. According to art. 2 of this legal act of regional vocation, “Separatism means any act aimed at violating the territorial integrity of a state, including the separation of a part of its territory or the territorial disintegration of the state, committed through the application of violence, including planning and the preparation of such an act, complicity and instigation, acts which are prosecuted according to the national legislation of the party states” [3].

At the same time, it should be mentioned that in art. 340¹ paragraph (1) of the Criminal Code of the Republic of Moldova, the legislator did not foresee the use of violence as a mandatory method of committing separatism. Therefore, any action that is likely to separate a part of the territory of the Republic of Moldova and that is committed with such a purpose can be classified from a legal point of view as a crime of separatism. In fact, separatism can be committed through the following actions: taking control of public institutions in a certain region of the country; formation of paramilitary resistance detachments; organizing illegal electoral polls, including referenda; territorial delimitation of the region by setting borders; establishment of illegal authorities, etc.

The second offense is stipulated in art. 340¹ paragraph (2) of the Criminal Code and involves “incitement to separatism”. The crime involves inciting separatism, as well as distributing objects, producing and/or distributing, in any form and by any means, materials and/or information that incite separatism. From the interpretation of the law, it appears that the offense provided for in art. 340¹ paragraph (2) of the Criminal Code can be done in two ways: inciting separatism and distributing objects, producing and/or distributing, in any form and by any means, materials and/or information that incite separatism.

The incitement to separatism involves the determination by any method of another person to separatism, in other words, the activity through which the subject conveys the decision to commit an act of separatism to another person. For the existence of the crime, it is not relevant whether or not the act of instigation was followed by the actual execution of the separatist actions. It should also be mentioned that the action of instigation refers to a person or to several concrete persons regarding whom the determination is exercised.

Distribution of objects, production and/or dissemination, in any form and by any means, of materials and/or information that incites separatism consists in supporting and progressively developing ideas inciting separatism. Production involves the creative activity through which the mentioned objects, materials or information are made, created or designed by the subject. The distribution activity, in turn, involves the distribution in different places and to several people of objects, materials or information inciting separatism. Unlike inciting separatism, the actions of producing or distributing inciting objects, materials or information are addressed to an unde-

terminated or undefined circle of people. In this case, it is essentially an apology for the crime of separatism, criminalized in the form of producing or distributing means, materials or information inciting separatism.

The third form of committing the crime is provided for in art. 340¹ paragraph (5) of the Criminal Code of the Republic of Moldova and constitutes the “financing of separatism”, in other words, the intentional provision or collection, by any means, directly or indirectly, of goods of any nature, acquired by any means for the purpose of using them, in whole or in part, for the organization, preparing or carrying out separatist actions or providing financial services for the purpose of using the respective goods or services or knowing that they will be used, in whole or in part, to organize, prepare or carry out separatist actions.

The financing of separatism can be carried out through three alternative actions:

a. *making available*, by any means, directly or indirectly, goods of any nature, acquired by any means. It is considered the supply or offering, free of charge or for a fee, of goods for the purposes indicated in provision of art. 340¹ paragraph (5) of the Criminal Code. The manner in which the goods are made available to the separatists is irrelevant for framing the act (physical delivery, transportation, dispatch, bank transfer, etc.). It also has no relevance if the perpetrator shares or not the separatist ideas or visions, whether or not he is part of the separatist group, etc.;

b. *intentional collection*, by any means, directly or indirectly, of goods of any nature, acquired by any means. Collecting means the selection or gathering together of those goods for the purpose of maintaining separatism. In general, the maintenance of separatism in the ex-Soviet space is based on exuberant funds of financial resources from outside. The one who collects such funds may be held criminally liable based on the rule of art. 340¹ paragraph (5) of the Criminal Code;

c. *provision of financial services* involves carrying out activities aimed at satisfying consumption needs, which normally have a financial remuneration in mind. The nature of the services offered is irrelevant (goods rental services, banking services, services based on the use of equipment, transport services, consulting services, etc.).

The crimes of separatism provided for in art. 340¹ of the Criminal Code, whatever the form of their commission, affects social relations whose existence and normal development are conditioned by the protection of the state security of the Republic of Moldova. According to art. 1 of the State Security Law no. 618/1995, by “state security is meant the protection of the sovereignty, independence and territorial integrity of the country, of its constitutional regime, of the economic, technical-scientific and defensive potential, of the legitimate rights and freedoms of the person against the informative and subversive activity of the special services and foreign organizations, against criminal attacks by certain groups or individuals” [4].

The *above-mentioned* notion is a *lato-sensu* by which a broad concept of the application of state security is established. It is understandable that separatism cannot pay attention to all social relations that are conditioned by the protection of state security, a notion that is made up of several elements: constitutional regime, economic potential, sovereignty, etc.

In the more recent specialized legal doctrine, it is argued that the special legal object of the crime of separatism consists in social relations regarding the inadmissibility of committing actions to the detriment of the sovereignty and territorial integrity of the Republic of Moldova, such as public calls for the separation of a part of its territory, the organization and participation in meetings for this purpose, the dissemination in various forms, for this purpose, of materials with such calls, etc. [5].

In our view, the special legal object of the crimes of separatism should be approached in a narrower sense, summarizing the social relations in the field of state security, whose existence and normal development are conditioned by the protection of the territorial inviolability of the

Republic of Moldova. In accordance with art. 3 paragraph (1) from the Constitution of the Republic of Moldova: “The territory of the Republic of Moldova is inalienable”, and according to paragraph (2) of the same art.: “The borders of the country are established by organic law, respecting the universally recognized principles and norms of international law” [6].

Conclusions. In order to raise the level of quality of the criminal law in terms of the provision and quality of the criminal law stipulated in art. 340¹ paragraph (5) of the Criminal Code, which provides for criminal liability for the crime of financing separatism, we propose reformulating the rule from art. 132¹ of the Criminal Code, as follows: “Assets, in the sense of art. 106, 106¹, 243, 279 and 340¹ mean financial means, any category of corporeal or incorporeal, movable or immovable, tangible or intangible values (assets), as well as documents or other legal instruments in any form, including in electronic or digital format, which certifies a title or a right, including any quota (interest) with respect to these values (assets)”.

Bibliographical references:

1. Law of the Parliament of the Republic of Moldova for the amendment of some normative acts of 02.02.2023. Published: 18-02-2023 in Monitorul Oficial No. 53-56 art. 98. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=135630&lang=ro [accessed on 2.05.2023].
2. The Criminal Code of the Republic of Moldova. Published: 14-04-2009 in Monitorul Oficial No. 72-74 art. 195. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136765&lang=ro (accessed on 12.05.2023).
3. The Shanghai Convention on the Prevention of Terrorism, Separatism and Extremism of 15.06.2001. https://eurasiangroup.org/files/uploads/files/International_legal_documents/Conventions/shanghai_conv.pdf [accessed on 12.05.2023].
4. State Security Law no. 618 of 31-10-1995. Published: 13-02-1997 in Monitorul Oficial No. 10-11 art. 117. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115238&lang=ro [accessed on 12.04.2023].
5. Cara E.. Fenomenul infracțional al separatismului: oportunități de incriminare și practici internaționale. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2022.
6. Constitution of the Republic of Moldova no. 1 of 29-07-1994. Published: 29-03-2016 in Monitorul Oficial No. 78 art. 140.

CZU: 343.37:061 EU

ABORDAREA TEORETICO-PRACTICĂ A INFRAȚIUNII DE SPĂLARE
A BANILOR PRIN PRISMA STANDARDELOR EUROPENE

THE THEORETICAL AND PRACTICAL APPROACH OF THE MONEY LAUNDERING CRIME
THROUGH THE PRISM OF EUROPEAN STANDARDS

Daniela ȘOIMU,

doctorandă,

ofițer principal în cadrul Direcției politici în domeniul ordinii
și securității publice, combaterea criminalității a MAI

ORCID ID: 0009-0002-3349-621X

Olivia GRECU,

Legal assistant of Legal Department in Arun District Council,
Littlehampton, West Sussex, England,

(Asistent judiciar la Departamentul Legal al Consiliului Raional Arun din
Littlehampton, West Sussex, Marea Britanie)

ORCID ID: 0009-0000-0393-8430

Rezumat

Natura diligentă a standardelor internaționale și modificarea continuă a metodelor de spălare a banilor prezintă noi riscuri și provocări privind situația Republicii Moldova întru combaterea acestui fenomen. Deși până în prezent au fost înregistrate o serie de progrese de ordin legislativ și instituțional în domeniul prevenirii și combaterii spălării banilor, se impune necesitatea permanentă a consolidării eforturilor privind implementarea acțiunilor în acest domeniu, racordate standardelor UE, și amplificarea cooperării autorităților competente. În calitate de lege ferenda se reclamă modificarea și completarea Codului de procedură penală (în condițiile enunțate ulterior) și a Legii nr. 308/2017 privind prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului.

Cuvinte-cheie: spălarea banilor, infracțiune predicat, bunuri infracționale, organ competent, caracter autonom al infracțiunii, standarde UE.

Summary

The diligent nature of international standards and the continuous evolution of money laundering methods present new risks and challenges for the Republic of Moldova in combating this phenomenon. Despite a series of legislative and institutional progress in the prevention and combating of money laundering, the constant need to strengthen efforts to implement actions in this field in line with EU standards and to enhance cooperation among competent authorities is imperative. As a proposed law, it is necessary to modify and supplement the Code of Criminal Procedure (under the conditions set out below) and Law No. 308/2017 on the prevention and combating of money laundering and terrorism financing.

Keywords: money laundering, primary offense, criminal assets, responsible authority, independent aspect of the crime, EU standards.

Introducere. La etapa actuală, fenomenul spălării banilor reprezintă o amenințare pentru întreaga comunitate contemporană, îndeosebi pentru caracterul său complex, sentențios și transnațional. Spălarea banilor și a infracțiunilor legate de acest flagel rămân probleme semnificative la nivelul Uniunii Europene, afectând astfel integritatea, stabilitatea și notorietatea sectorului financiar și amenințând piața și securitatea internă.

Definim *spălarea banilor* drept proces al economiei moderne, bazat pe legătura strânsă dintre sectoarele economiei deschise cu cea a economiei subterane. Acest fenomen, tipic criminalității transfrontaliere, favorizează actele de corupție, denaturează luarea deciziilor economice, acuti-

zând problemele sociale și periclitând instituțiile financiare.

Caracterul dinamic al standardelor internaționale și modificarea constantă a metodelor de spălare a banilor (în special utilizarea monedelor virtuale) prezintă noi riscuri și provocări pentru situația Republicii Moldova în ceea ce privește lupta împotriva acestui fenomen.

R. Moldova întâmpină vicisitudini la capitolul consolidării capacităților organelor competente întru investigarea, efectuarea urmăririi penale și condamnarea în raport cu săvârșirea infracțiunii de spălare de bani. Totodată, problema epuizării căilor de legalizare a veniturilor obținute pe cale ilegală, pentru realitatea economică a statului, este una relativ nouă. Eforturile ar trebui plasate pe efectuarea investigațiilor financiare paralele, precum și pe investigarea și urmărirea penală a cazurilor în care infracțiunile predicat au fost săvârșite în afara țării.

În această ordine de idei, actorii implicați vor funcționa în mod coerent pentru atenuarea riscurilor de spălare a banilor, vor spori capacitățile de cooperare cu organismele UE de combatere a spălării banilor, vor prelua bunele practici la standardele UE, întrucât perspectiva depistării și condamnării îi descurajează pe potențialii infractori să săvârșescă infracțiunii de spălare de bani.

Incriminarea infracțiunii de spălare de bani prin prisma caracterului autonom. Infracțiunea de spălare a banilor este incriminată la art. 243 din Codul penal al Republicii Moldova într-o variantă tip și două agravante [1].

Fapta prejudiciabilă incriminată la alin. (1) art. 243 Cod penal prevede săvârșirea spălării banilor prin următoarele modalități normative:

a) convertirea sau transferul bunurilor de către o persoană care știe ori trebuia să știe că acestea constituie venituri ilicite, în scopul de a tăinuși sau de a deghiza originea ilicită a bunurilor sau de a ajuta orice persoană, implicată în comiterea infracțiunii principale, de a se sustrage de la consecințele juridice ale acestor acțiuni;

b) tăinușirea sau deghizarea naturii, originii, amplasării, dispunerii, transiterii, deplasării proprietății reale a bunurilor ori a drepturilor aferente de către o persoană care știe sau trebuia să știe că acestea constituie venituri ilicite;

c) dobândirea, deținerea sau utilizarea bunurilor de către o persoană care știe ori trebuia să știe că acestea constituie venituri ilicite;

d) participarea la orice asociere, înțelegere, complicitate prin acordarea de asistență, ajutor sau sfaturi în vederea comiterii acțiunilor prevăzute la lit. a)-c).

La alin. (2) art. 243 Cod penal, legiuitorul a specificat fapta săvârșită în următoarele circumstanțe agravante:

1) de două sau mai multe persoane (lit. b);

2) cu folosirea situației de serviciu (lit. c).

Cea de-a doua variantă agravată a infracțiunii, prevăzută la alin. (3) al aceluiași articol se exprimă prin comiterea:

1) de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală;

2) în proporții deosebit de mari.

Remarcăm intenția legiuitorului de a prelua aproape în întregime dispozițiile Convenției Consiliului Europei privind spălarea banilor, depistarea, sechestrarea și confiscarea veniturilor provenite din activitatea infracțională și finanțarea terorismului, semnată la Varșovia la 16.05.2005 (în continuare Convenție) [2], ratificată de Republica Moldova prin Legea nr. 165/2007, astfel încât dispozițiile citate sunt relativ proporționale faptei incriminate la art. 243 Cod penal. În Convenție infracțiunea anterioară, generatoare de venituri ilicite, este denumită „infracțiune principală”. De fiecare dată, situația-premisă în cazul infracțiunii de spălare a banilor constă în existența unei infracțiuni anterioare (principale) care constituie sursa bunurilor ce urmează a fi „spălate” în procesul de săvârșire a infracțiunii prevăzute la art. 243 Cod penal al Republicii Moldova.

În același timp, pentru a asigura aplicarea în practică a prevederilor art. 9 din Convenție, la instrumentarea cauzelor penale privind spălarea banilor se va ține cont de următoarele:

- nu are relevanță faptul că infracțiunea predicat ține de jurisdicția penală a Republicii Moldova sau a altui stat;

- cunoașterea, intenția sau scopul, ca elemente ale componenței de spălare de bani, se va deduce din circumstanțele obiective ale faptei, potrivit prevederilor art. 27, 99-101 Cod de procedură penală;

- o condamnare anterioară sau simultană pentru o infracțiune predicat nu este o condiție pentru o condamnare pentru spălare de bani, principiu potrivit căruia existența unei urmăriri penale pentru o infracțiune predicat nu va constitui o precondiție pentru pornirea unei urmăriri penale pentru spălare de bani;

- o condamnare pentru spălare de bani este posibilă, acolo unde se dovedește faptul că bunurile, obiect al spălării banilor, provin dintr-o infracțiune predicat, fără a fi necesar să se stabilească exact precondiția pentru pornirea unei urmăriri penale pentru spălare de bani.

O abordare similară o distingem în textul Directivei (UE) 2018/1673 privind combaterea, prin măsuri de drept penal, a spălării banilor: „pentru ca măsurile de drept penal să fie eficace împotriva spălării banilor, o condamnare ar trebui să fie posibilă fără a fi necesar să se stabilească în mod clar care activitate infracțională a generat bunurile sau fără existența unei condamnări prealabile sau simultane pentru activitatea infracțională respectivă, ținând cont totodată de toate circumstanțele și probele relevante” [3].

Legislația Republicii Moldova transpune principiul universalității infracțiunilor predicat prin faptul că nu instituie o listă a faptelor infracționale care le-ar putea constitui și niciun prag valoric al bunurilor infracționale pentru a alcătui obiect al spălării banilor, ceea ce înseamnă că oricare infracțiune generatoare de profit poate constitui infracțiune predicat și orice bun infracțional, indiferent de valoare, poate constitui obiect al spălării banilor.

Potrivit reglementărilor normative în vigoare, aceeași persoană poate cumula calitatea de subiect al uneia dintre modalitățile normative specificate la art. 243 Cod penal al Republicii Moldova și cea de subiect al infracțiunii anterioare (predicat). Este evident faptul, că atunci când comite infracțiunea predicat, făptuitorul urmărește să obțină venituri în rezultatul comiterii acestei infracțiuni și în ultimă instanță, să beneficieze de aceste venituri.

Totuși, ar fi exagerat să afirmăm că aplicarea față de aceeași persoană a răspunderii pentru infracțiunea anterioară și pentru una dintre infracțiunile prevăzute la art. 243 Cod penal ar presupune sancționarea ei pentru faptul că nu a preîntâmpinat realizarea acestui din urmă scop. Săvârșind infracțiunea de spălare de bani prin una dintre modalitățile sale normative, făptuitorul urmărește introducerea în circuitul legal al bunurilor care constituie venituri ilicite, nu pur și simplu să beneficieze de aceste profituri. Acest aspect conferă o configurație distinctă infracțiunilor prevăzute la art. 243 Cod penal în raport cu infracțiunea predicat. Astfel, conchidem că infracțiunile prevăzute la art. 243 Cod penal nu trebuie privite în calitate de realizare a scopului infracțiunii premisă.

În aceeași ordine de idei, cadrul legal al UE definește infracțiunile premise/predicat (sau activități infracționale), adică relevante pentru infracțiunea de spălare de bani:

- orice fel de implicare infracțională în săvârșirea oricărei infracțiuni care, în conformitate cu dreptul intern, se pedepsește cu închisoarea sau cu o măsură de siguranță privativă de libertate a cărei limită inferioară este de cel puțin 6 luni sau a cărei limită superioară este de cel puțin 1 an;

- în măsura în care nu sunt cuprinse deja în categoria de mai sus, infracțiunile dintr-o listă de 22 de categorii de infracțiuni, inclusiv toate infracțiunile definite în legislația UE desemnată de Directiva (UE) 2018/1673 [3, art.2, pct.1].

Subsidiar, potrivit prevederilor Directivei enunțate nu ar trebui să se distingă între situațiile în care bunurile au provenit în mod direct dintr-o activitate infracțională și situațiile în care au provenit în mod indirect dintr-o activitate infracțională, în conformitate cu definiția în sens larg a noțiunii de „produse”, astfel cum este prevăzut în Directiva 2014/42/UE a Parlamentului Euro-

pean și a Consiliului [4]. În fiecare caz, atunci când se analizează dacă bunurile provin dintr-o activitate infracțională și dacă persoana respectivă știa acest lucru, ar trebui să fie luate în considerare circumstanțele specifice ale cauzei, precum faptul că valoarea bunurilor este disproporționată în raport cu venitul legal al persoanei acuzate și că activitatea infracțională și achiziționarea bunurilor au avut loc în același interval de timp [3, pct. 13]. Intenția și cunoașterea pot fi deduse din circumstanțe faptice obiective.

Consolidarea capacităților organelor abilitate cu investigarea cauzelor de spălare a banilor. Spre deosebire de SUA, UE nu are o autoritate unică de supraveghere în materie de combatere a spălării banilor, dispunând de mai multe organisme cu competențe determinate. Fiecare stat membru are o autoritate (sau autorități) de supraveghere cu competența de a monitoriza băncile și, bineînțeles, alte „entități obligate” (raportoare). Organismele UE au competențe directe limitate. Comportamentul autorităților de supraveghere este foarte diferit, ceea ce înseamnă că există un risc de tratament inegal între statele membre. În Statele Unite, Rețeaua de anchetare a infracțiunilor financiare (Financial Crimes Enforcement Network – FinCEN) este principalul organism de reglementare în domeniul combaterii spălării banilor și finanțării terorismului, monitorizând băncile, instituțiile financiare și persoanele fizice. Acțiunile FinCEN au o amploare globală, întrucât această rețea le poate interzice băncilor din afara SUA să aibă relații de bancă corespondentă cu băncile americane, dacă are motive rezonabile să concluzioneze că o bancă reprezintă un motiv semnificativ de îngrijorare în legătură cu spălarea banilor [5].

Cadrul juridic al UE pentru prevenirea spălării banilor este reprezentat aproape în întregime de directive, care trebuie puse în aplicare în legislația statelor membre. Pentru ca o directivă să producă efecte la nivel național, statele membre ale UE trebuie să întreprindă anumite măsuri de implementare a standardelor UE în domeniul vizat, de regulă să adopte un act legislativ. În această ordine de idei, Republica Moldova a transpus prevederile Directivei (UE) 2015/849 a Parlamentului European și a Consiliului din 20 mai 2015 privind prevenirea utilizării sistemului financiar în scopul spălării banilor sau finanțării terorismului, de modificare a Regulamentului (UE) nr. 648/2012 al Parlamentului European și al Consiliului și de abrogare a Directivei 2005/60/CE a Parlamentului European și a Consiliului și a Directivei 2006/70/CE a Comisiei în conținutul Legii nr. 308/2017 cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului.

În context, deși Legea RM a comportat modificări, prevederile acestei din urmă nu au fost racordate la cea de-a cincea Directivă (UE) 2018/843 de modificare a Directivei (UE) 2015/849 privind prevenirea utilizării sistemului financiar în scopul spălării banilor sau finanțării terorismului, care tratează problema noilor tendințe tehnologice cum ar fi moneda virtuală și moneda fiduciară, utilizarea portofelelor digitale și anonimatul furnizorilor acestora.

Acest lucru a fost evidențiat și de către experții UE în cadrul Raportului MONEYVAL privind măsurile de combatere a spălării banilor și a finanțării terorismului, din mai 2022, în cea de-a 15 Recomandare privind evaluarea națională a riscurilor spălării banilor și finanțării terorismului legate de noile produse și tehnologii ca noi metode de plată sau non-sisteme de verificare față în față a clienților. Metodologia FATF (Grupul de Acțiune Financiară) pentru evaluarea R.15 a fost modificată în octombrie 2019 pentru a reflecta modificările aduse standardelor FATF care includ „activele virtuale” și „furnizorii de active virtuale” [6]. Republica Moldova nu a furnizat nicio informație pentru a evalua conformitatea sa cu noile cerințe și nici modul în care țara a abordat deficiența conform Recomandării înaintate [6, R.15, p.82].

De asemenea, evidențiem lipsa unui mecanism online viabil și eficient de schimb de date între instituțiile cu competență în domeniu, drept rezultat ce tergiversează promptitudinea realizării sarcinilor impuse de acestea. Pentru a asigura succesul investigațiilor și al urmăririi penale în cazul infracțiunilor de spălare a banilor, persoanele responsabile cu investigarea sau urmărirea penală a acestor infracțiuni ar trebui să aibă posibilitatea de a se servi de instrumente de investigație eficiente, inclusiv cele utilizate la combaterea criminalității organizate sau a altor infracțiuni

grave – premise săvârșirii spălării banilor.

În calitate de entități funcționale din Republica Moldova cu competență directă în domeniul prevenirii și combaterii spălării banilor, descoperirea și documentarea cazurilor de spălare de bani, precum și recuperarea bunurilor infracționale, putem remarca următoarele: Serviciul Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor, Agenția de Recuperare a Bunurilor Infracționale, Direcția investigații infracțiuni spălarea banilor și finanțarea terorismului (Inspectoratul General al Poliției al Ministerului Afacerilor Interne), Organele Procuraturii și Judecătoriile. Inițial, se pare că toate instituțiile de resort dispun de competențe bine determinate, activează fără imixțiuni și dificultăți, însă practica dovedește contrariul, conținut elucidat în ceea ce urmează.

Prin Legea nr. 308/2017, a fost consolidat statutul și rolul Serviciului Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor [7], atribuindu-i-se calitatea de autoritate publică independentă, anterior fiind o unitate autonomă în cadrul Centrului Național Anticorupție. Acesta are un rol strategic cu sarcina de a realiza două obiective majore: prevenirea (în conformitate cu prevederile cadrului normativ național și cooperarea internațională) și investigarea financiară (inclusiv operațională și strategică) [8].

În acest sens, dacă până la adoptarea legii enunțate, unitatea de inteligență financiară avea atribuții de înregistrare, stocare, analizare, prelucrare, transmitere a informației organelor competente, precum și atribuții de realizare a măsurilor speciale de investigații în cadrul analizei privind săvârșirea faptelor prevăzute de art. 243 din Codul penal, atunci la momentul actual Serviciul prevenirea și combaterea spălării banilor are competențe doar de înregistrare, stocare, analiză, prelucrare, transmitere a informației organelor abilitate, fără a avea atribuții de efectuare a măsurilor speciale de investigații sau acțiuni de urmărire penală cu privire la săvârșirea faptelor prevăzute de art. 243 din Codul penal. Prerogativele Serviciului se limitează doar la realizarea investigațiilor financiare în scopul identificării sursei bunurilor suspecte de spălare a banilor și de finanțare a terorismului.

După cele menționate anterior, infracțiunea prevăzută la art. 243 din Codul penal poate avea caracter autonom – constituind o singură infracțiune, dar și în conexiune cu alte infracțiuni, predicate (premise/principale), printre care pot fi și cele atribuite în competența altor organe de urmărire penală, inclusiv Procuraturii. Astfel, se va impune de fiecare dată necesitatea intervenției Procuraturii, fapt ce va afecta în practică proximitatea și independența urmăririi penale.

În acest context, ar fi optim ca investigarea acestor infracțiuni să fie atribuită în competența tuturor organelor de urmărire penală împuternicite să efectueze urmărirea penală, ținându-se cont de competența, după materie, referitoare la infracțiunile predicate, iar în sensul autonom doar de către organul de urmărire penală din cadrul Ministerului Afacerilor Interne.

Astfel, considerăm oportună propunerea de legiferare prin excluderea cifrelor „243” din textul art. 269 Cod de procedură penală al Republicii Moldova [9]. Totodată, întru reglementarea complexă a problemei abordate, se impune modificarea art. 269¹ din Codul de procedură penală (Competența organelor de urmărire penală în privința infracțiunilor contra justiției), astfel încât alineatul unic va deveni alin. (1), iar alin. (2) va reglementa competența organului de urmărire penală în privința infracțiunii prevăzute de art. 243 din Codul penal, urmând a fi modificată respectiv, și denumirea art. 269¹ din Codul de procedură penală.

Pe cale de consecință, urmează a fi modificat și art. 6 din Codul de procedură penală „Termeni și expresii utilizate”, întrucât infracțiunea predicate nu este definită.

Concluzii. Deși până în prezent au fost înregistrate o serie de progrese de ordin legislativ și instituțional în domeniul prevenirii și combaterii spălării banilor, se impune consolidarea eforturilor continue pentru a asigura o bună implementare a acțiunilor în domeniu și a amplifica cooperarea între toate instituțiile responsabile.

Având în vedere mobilitatea autorilor și a produselor provenite din săvârșirea unor activități infracționale, precum și complexitatea investigațiilor transfrontaliere necesare pentru combate-

rea spălării banilor, ar trebui ca toate statele membre implicate să își determine competența pentru a le permite autorităților competente să investigheze și să urmărească penal activitățile de spălare a banilor.

În vederea garantării acestor prerogative este necesară modificarea și completarea Codului de procedură penală, art. 269 și 269¹, astfel încât investigarea infracțiunii de spălare de bani să fie atribuită în competența tuturor organelor de urmărire penală abilitate să efectueze urmărirea penală, ținându-se cont de competența, după materie, referitoare la infracțiunile predicat, iar în sensul autonom doar de către organul de urmărire penală din cadrul Ministerului Afacerilor Interne.

În acest sens, se reclamă completarea Codului de procedură penală la secțiunea Termeni și expresii utilizate privind definirea sintagmei infracțiune predicat/premisă sau încadrarea și caracterizarea acesteia expres în Legea nr. 308/2017 Cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, racordată la standardele UE.

Subsidiar, adoptarea Directivei (UE) 2018/843 de modificare a Directivei (UE) 2015/849 privind prevenirea utilizării sistemului financiar în scopul spălării banilor sau finanțării terorismului, precum și de modificare a Directivelor 2009/138/CE și 2013/36/UE, servește drept temei de armonizare a legislației naționale în domeniu, și anume a Legii nr. 308/2017 Cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului la cerințele actuale.

Referințe bibliografice

1. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18.04.2002, publicat în M.O. nr. 72-14 la 14.04.2009.
2. Convenția Consiliului Europei privind spălarea banilor, depistarea, sechestrarea și confiscarea veniturilor provenite din activitatea infracțională și finanțarea terorismului, semnată la Varșovia la 16.05.2005.
3. Directiva (UE) 2018/1673 a Parlamentului European și a Consiliului din 23.10.2018 privind combaterea prin măsuri de drept penal a spălării banilor.
4. Directiva 2014/42/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 3.04.2014 privind înghețarea și confiscarea instrumentelor și produselor infracțiunilor săvârșite în Uniunea Europeană.
5. EBA Report on European Commission's call for advice on the future EU legal framework on AML/CFT, septembrie 2020, punctul 88, p. 23, <https://www.eba.europa.eu/eba-calls-eu-commission-establish-single-rulebook-fighting-money-laundering-and-terrorist-financing> (vizitat 20.03.2023).
6. 1st Enhanced Follow-up Report MONEYVAL Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures, Moldova, May 2022, 15 - Recommendation, <https://rm.coe.int/fur-moldova-1st/1680a6d980> (vizitat 18.03.2023).
7. Legea nr. 308 din 22.12.2017 privind prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, în M.O. nr. 68-66 din 23.02.2018.
8. Strategia națională de prevenire și combatere a spălării banilor și finanțării terorismului pentru anii 2020-2025 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia, aprobate prin HG nr. 239 din 16.12.2020.
9. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122, din 14.03.2003, publicat în M.O. nr. 248-251 la 05.11.2013.

Recenzent: **Radion COJOCARU**, doctor, profesor universitar,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Republica Moldova,
Universitatea „Dunarea de Jos” din Galați, România

CZU 343.341

THE DISTINCTIVE CHARACTERISTICS OF CRIMINAL LIABILITY FOR
THE CONSTITUTION OF ORGANIZED CRIMINAL FORMATIONS IN THE LEGISLATION
OF DIFFERENT STATES OF THE WORLD FROM THE PERSPECTIVE
OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

TRĂSĂTURILE DISTINCTIVE ALE RĂSPUNDERII PENALE PENTRU CONSTITUIREA
UNOR FORMAȚIUNI CRIMINALE ORGANIZATE ÎN LEGISLAȚIILE DIFERITELOR STATE
ALE LUMII DIN PERSPECTIVA REPUBLICII MOLDOVA

Andrei CAZACICOV,

*PhD, a judge in the Edineț Court, Republic of Moldova,
e-mail: andreicazacicov@gmail.com,
ORCID: 0000-0003-1117-1684)*

Doris VILLALOBOS RICARDEZ,

*Bachelor in Communications, United Mexican States,
Program Administration Manager
at European Business University of Luxembourg, Grand Duchy of Luxembourg,
e-mail: info.dorismv@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-2900-6356)*

Summary:

The present work is dedicated to the comparative study of other states' criminal legislation, carried out to elucidate the common and distinctive features of criminal responsibility for the constitution of organized criminal groups. The common features reinforce the conviction of the necessity to keep intact the constitutive signs of the composition of the crime provided in the domestic criminal law (art. 284 Criminal Code of the Republic of Moldova), and the differences offer possibilities to reflect on current needs and future opportunities regarding this penal norm.

Keywords: criminal group, terrorist group, organized criminal group, criminal organization, a terrorist organization, organized crime, comparative analysis.

Rezumat:

Prezenta lucrare este dedicată studiului comparat al legislațiilor penale ale diferitelor state, realizat în vederea elucidării particularităților comune și distinctive ale răspunderii penale pentru constituirea unor formațiuni criminale organizate. Trăsăturile comune întăresc convingerea asupra necesității păstrării intacte a semnelor constitutive ale componenței infracțiunii prevăzute în legislația penală autohtonă (art. 284 C. pen. al R. Moldova), iar deosebirile oferă posibilitate de reflectare asupra necesităților curente și oportunităților de perspectivă în raport cu această normă de drept.

Cuvinte-cheie: grup criminal, grup terorist, grup criminal organizat, organizație criminală, organizație teroristă, criminalitate organizată, analiză comparativă.

Reviewer: **Radion COJOCARU**, PhD, university professor

Introduction. The continuous progress of humankind has increased the complexity of the interaction between people, communities, states, and civilizations. Thus, the objective of improving a constitutive part of the internal regulatory framework cannot be achieved without a comparative analysis of the criminal legislation of other states in the world.

According to the statement of the President of the Court of Justice of the European Union, Mr. Lenaerts Koen, *“the method of comparative law represents a valuable interpretation tool, used to achieve the goal of a uniform interpretation of the law”* [12, p. 15].

Therefore, highlighting the particularities of criminal responsibility for the constitution of organized criminal groups in the existing form in the legislation of other states constitutes a first and effective starting point in the improvement of the criminal norm provided for in art. 284 Criminal Code of the Republic of Moldova (Creation or leading of a criminal organization).

The circumstantial analysis of criminal responsibility for the complex forms of the criminal organization of the states in all existing legal systems, from all the populated continents of the world, presents a series of concise delimitation criteria, whose frequency of diffusion undoubtedly denotes the importance of the characteristics of the specific penal norm.

Methods and Materials Applied In the present study, the method of analysis, synthesis, statistics, and comparison was widely used. The materials applied are summarized in the normative acts and relevant scientific publications in the field.

Basic Content. According to art. 47, par. (1) Criminal Code of the Republic of Moldova: *“A criminal organization (association) shall be considered a union of criminal groups organized into a stable community whose activity is based on a division of the administration functions among the members of the organization and its structures for ensuring and executing the criminal intentions of the organization to exert influence over or otherwise control the economic or other activity of individuals and legal entities to derive benefits and economic, financial, or political gains”* [3].

In conformity with art. 284, par. (1) of the same code: *“Creating or leading a criminal organization meaning the establishment of such an organization and organizing its activities or searching for and recruiting members for the criminal organization or organizing meetings of its members or creating financial and other funds for their financial support and for the criminal activity of the organization or providing the criminal organization with weapons and tools for the commission of crimes or organizing the collection of information on potential victims and the activities of law enforcement bodies or coordinating criminal plans and actions with other criminal organizations and groups of criminals both in the country and abroad shall be punished by imprisonment for 8 to 15 years. (2) Creating or leading a criminal organization or an organized criminal group in order to commit one or more crimes of a terrorist nature shall be punished by imprisonment for 10 to 20 years or by life imprisonment”* [3].

However, the crime of creating or leading a criminal organization does not constitute a prohibitive norm of law known by all the penal systems of the states of the world, as is the case of murder or theft, and the forms of criminalization of this criminal act vary significantly from state to state, and in some cases even without analogue.

Thus, in several states of the world (Romania, France, the Federal Republic of Germany, Italy, Great Britain, the United States of America, India, the People’s Republic of China, the Islamic Republic of Iran, the Kingdom of Saudi Arabia, the United Arab Emirates, etc.) there are no legal norms that directly classify a criminal act as the constitution of a criminal organization. In such countries, we find legal norms that provide establishing criminal responsibility only in relation to organized criminal groups, whatever name is used: criminal groups, terrorist groups, mafia groups, armed gangs, criminal street gangs, criminal associations, gangsters, conspiracies or illegal concentrations of a different organized nature.

As an example, French criminal law does not provide concrete and autonomous criminal responsibility for the form of criminal participation – the criminal organization, in the meaning assigned by the criminal legislation of the Republic of Moldova. However, other forms of association are punished either in isolation (the groups formed for the preparation of certain crimes, felonies, and offences, or, in general, crimes or delinquency of a certain gravity, as in the case of criminal associations), either as qualified components of crimes, intervening as aggravating circumstances [7, p. 13].

According to the authors Stăncilă C.L. and Gîrleanu C.G.: “the close connection between crimes of a terrorist nature and the complex organization of criminal activity is being emphasized in an undoubted way. The relationship between terrorist and criminal organizations is achieved through the direct involvement of terrorist networks in related actions of organized crime such as drug trafficking, arms smuggling, ammunition, explosives, prohibited substances - of a toxic or radioactive nature -, the underground economy, illegal migration, etc.” [17, p. 66].

The terrorist orientation of the criminal organization or the organized criminal group determines the aggravation of criminal liability according to art. 284, par. (2) Criminal Code of the Republic of Moldova [3].

Out of the 24 states whose criminal legislation was analyzed, 73.91% establish criminal liability for activities aimed at the terrorist group/ association/ organization. For example, in the Russian Federation (art. 205.4 Criminal Code) or in the Republic of Ukraine (art. 258-3 Criminal Code) there is separate criminal liability for the organization of a terrorist group/ organization/ community and participation in it.

The Republic of Moldova, however, is not among the latter countries, and the notion of “terrorist group” or “terrorist organization”, provided in the Law on the prevention and combating of terrorism no. 120 of 21.09.2017, has no direct impact in relation to the regulations of the national criminal law.

It is notable that only in 65.21% of the examined cases there is a division of criminal responsibility for the activity of the criminal group/ organization from that of the terrorist group/ organization.

A particular feature found in most of the examined states (86.95%), but not in the case of the Republic of Moldova, is the criminalization of participation in the criminal group/ organization or its activity.

The European Union, being equally threatened and concerned by the danger of criminal organizations, adopted, on December 21, 1998, *Joint Action 98/733/JAI regarding the criminalization of participation in a criminal organization in the member states of the European Union* [2].

In the case of the Republic of Moldova, membership in a criminal organization or an organized criminal group, without committing criminal acts, is not criminally sanctioned. However, it is worth remembering that, based on art. 74² Criminal Code of the Moldavian Soviet Socialist Republic [5], criminal liability was established including for the activity of belonging to the criminal organization or participation in the criminal activity of this organization.

The determination of the categories of crimes committed by the organized criminal group or the criminal organization, which reflects the purpose of the crime, takes place in 56.52% of cases, and the differentiation of criminal liability according to the seriousness of the crimes committed by the organized criminal group or the criminal organization – in 47.82% of cases investigated.

Currently, the activities of prevention, combating organized crime, and international cooperation/ collaboration are ensured by a vast legal-normative arsenal that states can call upon in the case of transnational crimes, in the event of the need to initiate extradition or transfer procedures of convicted persons, formation of joint work teams, etc. In this context, the harmonization of national legislation in accordance with international norms becomes an objective of major importance.

In the present case, it is emphasized that according to the *Convention against Transnational Organized Crime*: “organized criminal group - means a structured group made up of three or more persons, which exists for a certain period and acts in agreement, in order to commit one or several serious crimes or crimes provided for by this convention, in order to obtain, directly or indirectly, a financial advantage or another material advantage” [8].

From this point of view, the numerical composition of the organized criminal group in accordance with the provisions of the *Convention against Transnational Organized Crime* establi-

shes a minimum ceiling of 3 members of the group. Along with other distinctive features of the organized criminal group, this last feature is an expression of the *in dubio mitius* principle and allows us to prove with greater precision the form of criminal participation, in the sense that the participation of only two people in the commission of the crime, in any case, will not be attributed to the concept of organized crime. Thus, a minimum of 3 members of the criminal/ organized criminal group [*tres faciunt collegium*] is established in the criminal legislation of Romania (art. 367 Criminal Code), Bulgaria (art. 321 Criminal Code), Italy (art. 416 Criminal Code), Northern Ireland (art. 2 of the 1989 Law), the United Mexican States (art. 164 Criminal Code), etc.

The definition of “criminal organization” in *the Framework Decision of the Council of the European Union on the fight against organized crime* [10, p. 42-45] is *quasi*-similar to the notion of an organized criminal group in the United Nations Convention mentioned above.

Therefore, at the moment, it is confirmed that the definition of the concept of an organized criminal group according to the criminal legislation of the Republic of Moldova differs from the notion provided by the *Convention against Transnational Organized Crime* [8]. In this case, as Postovan D. states: “the current legal framework may be powerless to prevent, stop or combat the criminal activity of specific criminal groups or organizations” [14, p. 53].

In our opinion, the notion of “criminal organization (association)” in the Criminal Code of the Republic of Moldova should be rid of the double purpose, which restricts its scope of applicability, in the spirit of the definition of the same concept enshrined in *Framework Decision no. 2008/841/JAI* [10, p. 42-45].

Thus, the aim “to influence the economic and other activity of natural and legal persons or to control it, in other forms” we consider as a reminiscence of the Soviet times (with allusion to the crimes that characterized the ‘90s of the last century: the raider attacks, blackmails known as “пекер” etc.). At the same time, this purpose falls within a broader notion of “obtaining, directly or indirectly, financial or other material advantages”.

In 47.82% of the countries whose laws were analyzed, there are special ways of releasing liability/ criminal punishment concretely for complex forms of a criminal organization, and the Republic of Moldova is among these states. However, the release from criminal liability in the case of our country can be subject to improvement, especially from the perspective of the condition of “voluntary cessation of participation in the activity of the criminal organization” and “the absence in the person’s deeds of signs of another/ other crimes” (features found in the case of 30.43% of the analyzed states), conditions that are missing in art. 47, par. (6) Criminal Code of the Republic of Moldova.

Also, in 21.73% of the criminal legislations subject to research, the method of release from liability/ criminal punishment of the leader and/ or the organizer of the organized criminal group or criminal organization can be found. The internal normative framework of the Republic of Moldova does not provide for such a possibility in the case of the creation or management of a criminal organization, being liable to release from criminal liability only the members of such an organization.

In a small number of cases - 8.69% - the legal person evolves as the subject of the crime aimed at the establishment of the criminal or terrorist group/ organization. This fact is provided for, in particular, by the criminal laws of France and the United States of America.

The aggravation of criminal liability for the activities (creation, leading, support, participation, etc.) carried out in relation to the criminal group/ organization takes place according to the criteria:

- 1) the use of the service situation (26.08%);
- 2) the seriousness of the crimes committed (47.82%);
- 3) arming the criminal group/ organization (8.69%);
- 4) the age of the participants of the criminal group/ organization (13.04%);

5) membership of the armed forces (8.69 %) or a police entity (4.34 %).

In the case of the Republic of Moldova, there is no aggravation of criminal liability in the case of the above-mentioned circumstances, and the aggravating circumstance of “using his official duties” was excluded with the repeal of art. 74² Criminal Code of the Moldavian Soviet Socialist Republic [5].

In the case of Romania and the Federal Republic of Germany, the rules of criminal law also contain mitigating circumstances for criminal liability for activities related to the establishment of an organized criminal group or criminal organization.

For example, according to art. 367, par. (5) Criminal Code of Romania: “If the person who committed one of the acts provided for in pars. (1)-(3) facilitates, in the course of the criminal investigation, the discovery of the truth and the criminal prosecution of one or more members of an organized criminal group, the special limits of punishment are reduced by half” [6]. According to art. 129, par. (7) Criminal Code of the Federal Republic of Germany, the court may order the reduction of the sentence according to its own convictions or waive the application of these provisions if the perpetrator: 1. voluntarily and seriously strives to prevent the continued existence of the group or the commission of a criminal act corresponding to one of its goals, or 2. voluntarily informs a competent institution of his knowledge so early that criminal acts whose preparation he knows can still be prevented.

At the same time, the criminal laws of some states (the Federal Republic of Brazil, the Islamic Republic of Iran, and Romania) differentiate the criminal liability for the creation of a criminal group/ organization from the criminal liability for leading an organized criminal group or criminal organization (13.04%).

Of interest are also the states where the criminal law labels certain organized criminal groups, criminal organizations, or terrorist groups and organizations directly in the text of the law.

In accordance with art. 416-bis Criminal Code of Italy, the provisions of the article also apply to the *Camorra*, *Ndraghetta*, and other groups, regardless of their local name, including foreign ones that, using the intimidation force of the connection by association, pursue goals corresponding to those of mafia-type groups [4].

According to art. 83.03, par. (1) Criminal Code of Canada, a terrorist group means: “(a) an entity that has as one of its purposes or activities the facilitation or carrying out of any terrorist activity, or (b) an entity on the list, and which includes an association of those entities” [9]. By “list of entities” is meant the list established by the Governor in Council, in accordance with section 83.05 of Criminal Code of Canada [9].

Japan, adhering to the model of labelling/ registration [16, p. 3] of certain organizations as criminals, in line with Hong Kong, Singapore, Malaysia, Queensland and South Australia, criminalizes the criminal liability attributed to organized criminal groups and criminal organizations in the special law: *Law on Prevention of Illegal Activity of Members of the Organized Criminal Group* [1], also called Anti-Boryokudan law [13, p. 4].

So, as Gragert A. Bruce states: “the Yakuza criminal organization originating in Japan and spread throughout the world, is one of the most complex and prosperous criminal organizations” [11, p. 148], included by the U.S. in the list of the 4 transnational criminal organizations that “facilitate and aggravate civil conflicts” [15, p. 801], which even has its own magazines, including *Jitsuwa Jidai*, *Jitsuwa Jiho*, *Jitsuwa Document* and *Asahi Geino*, accessible at any grocery store, shop, local library [15, p. 805].

We find inapplicable, in the context of the criminal policy of the Republic of Moldova, some subtleties of the criminal legislation of the states of the world, in the part aimed at criminalizing and sanctioning acts related to the criminal group/ organization. These peculiarities include the labelling of certain criminal (terrorist) groups/ organizations in the text of the law, or, in this

case, the involvement of law enforcement bodies in the classification of crimes is reduced, and the delimitation of criminal liability for the creation of the criminal group/ organization from the management activity of it (as well as Romania, Brazil, Iran), which is due to some mutual aspects of the reference activities.

The main penalty for forming organized criminal groups is, in all cases, prison, and its size differs from case to case.

However, there are always exceptions to the rule, and as stated by authors Zlătescu M.I. and Bulgaru A.: “the existence of religious and traditional systems confuses all classifications, they escape any criteria that are based on them” [18, p. 13].

So, for example, in the Islamic Republic of Iran, religious and traditionalist norms have a colossal impact on the way of establishing (in the part that concerns the exceptions of *moharebeh* and *efsad-e-fel-arz*), sanctions (punishments specific only to the holy scripture of Muslims *Hadd*, *Qisas*, *Diya*, *Ta'zir*, as well as those abolished on the territory of highly industrialized countries: exile, whipping/ flagellation, crucifixion, amputation, death) and sentencing (judges are free to decide the criminal norm or, as the case may be, the norm from other religious sources of law) of criminal acts.

From the penology perspective is noted a constant trend according to which: 1) the creation or leading of organized criminal groups is to be sanctioned more mildly than in relation to the same actions for the criminal organizations, with maximum penalties for the same actions in the case of terrorist groups or organizations; 2) the act of participating in the activity of an organized criminal group, a criminal organization or a terrorist organization is punished more mildly than to the creation or leading of such entities; 3) participation in the activity of a criminal organization or a terrorist organization is always punished more severely than the same act in relation to an organized criminal group or a terrorist group.

Conclusions and Recommendations. As a result of the research carried out, we consider it appropriate for the Republic of Moldova to criminalize the activity of establishing a terrorist group or a terrorist organization, the activity of participating in such groups/ organizations, as well as participating in their activities, under a distinctive criminal law.

It is also necessary to connect the notions of “organized criminal group” and “criminal organization” to international normative acts, including the *Acquis Communautaire*.

Last but not least, it is appropriate to criminalize joining a criminal organization or organized criminal group, as well as participating, in any form, in their activity, as a distinctive criminal act.

Finally, it is welcome to perfect the method of releasing the members of the criminal organization from criminal liability by including the conditions of “voluntary cessation of participation in the activity of the criminal organization” and “the absence in the person’s deeds of signs of other crime/ crimes”, conditions that are currently missing in art. 47, par. (6) Criminal Code of the Republic of Moldova.

References

1. *Act on Prevention of Unjust Acts by Organized Crime Group Members*, nr. 77 of 1991 [cited on 17.03.2022]. Available: <https://elaws.e-gov.go.jp/document?lawid=403AC0000000077>.
2. *Joint action no. 98/733/JAI of December 21, 1998, adopted pursuant to art. K.3 of the Treaty on the European Union, regarding the criminalization of participation in a criminal organization in the European Union member states*. In: Official Journal of the European Community, L 351/1, 29.12.1998, no. 19/ vol. 1.
3. *Criminal Code of the Republic of Moldova no. 985 of 18.04.2002*. In: Official Gazette of the Republic of Moldova, 14.04.2009, no. 72-74.

4. *The Criminal Code of the Republic of Italy*. In: Penal Codex, Penal Codes of the Member States of the European Union, an editorial project developed under the coordination of Prof. T. Toader [cited on 29.04.2022]. Available: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Italia-RO.html>.
5. *The criminal code of the Moldavian Soviet Socialist Republic of 24.03.1961*, was repealed on 12.06.2003. In: *Vestile*, 24.04.1961, no. 010.
6. *Criminal Code of Romania no. 286 of 2009*, in force since 01.02.2014. In: *Official Gazette of Romania*, Part I no. 510 of 24.07.2009.
7. COJOCARU R., CAZACICOV A. *Criminal liability for creating or leading a criminal organization in the Romanian-German legal system (Part I)*. Chisinau: Scientific-practical magazine "Law and Life", no. 9-10 (357-358), September-October 2021. 99 p.
8. *The United Nations Convention against Transnational Organized Crime*, was adopted in New York on November 15, 2000 (ratified by Law of the Republic of Moldova no. 15 of February 17, 2005). In: *International Treaties*, 30.12.2006, no. 35. 480 p.
9. *Criminal Code of Canada, (R.S.C., 1985, c. C-46), current to 06.12.2018*. Justice Laws Website [cited on 05.05.2022]. Available: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-46/>.
10. *Framework decision of the Council of the European Union regarding the fight against organized crime no. 2008/841/JAI of 24 October 2008*. In: *Official Journal of the European Union*, L 300/42, 11.11.2008.
11. GRAGERT A.B. *Yakuza: The Warlords of Japanese Organized Crime*. San Francisco: "Annual Survey of International & Comparative Law: Vol. 4 1, Article 9", 1997. 204 p.
12. LENAERTS K. Preface to the Compendium of Jurisprudence of the Constitutional Court of the Republic of Moldova (1995-2017). Bucharest: Wolters Kluwer, 2017. 537 p.
13. MORIYAMA T. *World Factbook of Criminal Justice Systems: Japan*. Albany: Takushoku University, 1997. 17 p.
14. POSTOVAN D. *Preventing and combating organized crime according to the provisions of the legislation of the Republic of Moldova. Some theoretical and practical aspects*. Chisinau, Review of the National Institute of Justice, 3(22), 2012. 60 p.
15. REILLY F.E. *Criminalizing Yakuza Membership: A Comparative Study of the Anti-Boryokudan Law. Vol 13 (801)*. Washington: University Global Studies Law Review, 2014. 829 p.
16. SCHLOENHARDT A. *Fighting Organized Crime in the Asia Pacific Region: New Weapons, Lost Wars*. Working Paper Series nr. 022. Singapore: Asian Law Institute, 2011. 26 p.
17. STANCILA C.L., GÎRLEANU C.G. *Combating money laundering and the phenomenon of terrorist financing*. Bacău: Rovimed Publishers, 2012. 405 p.
18. ZLĂTESCU M.I., BULGARU A. *Large systems of comparative law. Course support*. Bucharest: Ecological University, 2011-2012. 156 p.

CZU: 355:34

ESTABLISHMENT OF MILITARY JUSTICE AS A FACTOR OF EUROPEAN INTEGRATION
OF UKRAINE

N. S. MOROZYUK,

*postgraduate student of Odesa State**University of Internal Affairs*

ORCID: 0000-0001-8273-8727

Summary

The article is devoted to the study of military justice, analysis of the constituent elements of military justice, study and systematization of knowledge on European law enforcement and judicial bodies that operate and provide legal activities on the territory of independent, sovereign states.

The article describes law enforcement agencies such as military police and prosecutors on the example of highly developed countries such as the UK, USA, Germany, conducts a comparative legal analysis of judicial bodies in the field of military law of foreign countries, draws parallels between military institutions of both foreign countries and Ukraine.

The article describes the activities and specific tasks of military police and prosecutors in foreign countries, and mentions other names of law enforcement agencies and systems that do not exist in Ukraine at all.

Such a comprehensive analysis is not only necessary for the legal analysis of such concepts, but also for the implementation of legal norms and systems of foreign countries into national legislation, which would allow for the creation of a proper judicial and legal integrated system that would be able to realize all the subtleties and nuances of legal relations between military personnel and with the participation of military personnel.

Therefore, the changing nature of armed conflicts and the destructive potential of modern weapons have necessitated the introduction of new legal institutions in the military justice of Ukraine. The article analyzes the importance of adopting modern reforms for the proper functioning of the law enforcement and judicial systems of Ukraine.

Keywords: *military police, military justice, military court.*

Introduction. The relevance of the topic is due to the fact that more than ten years ago, the military court in Ukraine was liquidated, which worsened the judicial system at the level of national legislation.

The purpose of the article is to show the need to introduce new military justice bodies and modernize the old ones, and to restore military justice in general.

For me, military justice is not only a full-fledged system of law enforcement and judicial bodies, but also an effective system for the proper pre-trial investigation of criminal offenses.

Ukraine already had military courts, which were liquidated before the anti-terrorist operation on the territory of Ukraine.

For the proper administration of justice and effective coordination of the military judicial and law enforcement systems, a full-fledged military court should be established, staffed by military judges, assistant military judges, and court reporters.

The elimination of military courts in 2010 and the liquidation of the military prosecutor's office had negative consequences, as during the legal regime of martial law and during full-scale armed aggression, the functioning of the courts and law enforcement system is a necessary and integral element of ensuring the rights and freedoms of man and citizen, military personnel and society as a whole.

If at least one of the participants in the process is a military serviceman, such a case should be considered by a military court with the proper powers and rights to do so.

The problem with establishing military justice in Ukraine in 2023 is that we should not create it based on the example of a European state, but taking into account all the negative consequences caused by Russia's full-scale armed aggression against Ukraine.

The military police in Ukraine has not been created, and the issue of creating a proper institution for pre-trial investigation of crimes committed by military personnel has been raised many

times before, but this issue has not been resolved.

The Law of Ukraine “On the Military Police” has not been enacted, and there is currently a military law enforcement service in Ukraine, but it is not responsible for pre-trial investigation of criminal offenses, and according to the powers it is entrusted with, it is engaged in other activities and needs to be modernized and improved in order to meet the status of a European state. That is, at the moment Ukraine does not have an effective tool for pre-trial investigation of criminal offenses.

The military prosecutor’s office should supervise the military police in their official activities and in connection with the need to change and improve the activities of the prosecutor’s office, including the establishment of a military prosecutor’s office, which should be staffed by military personnel and act in accordance with the powers vested in it.

At present, the prosecutor’s office in the military and defense sector of the region is staffed by prosecutors who do not have military or special ranks, which actually makes it difficult for prosecutors to access military units and institutions, and complicates the interaction between the leadership of military units and the leadership of the military prosecutor’s office.

Military courts have not been functioning in Ukraine since 2010. During Russia’s full-scale armed aggression against Ukraine, military justice did not work properly for international cooperation and coordination with the law enforcement systems of partner countries.

The directions and stages of the creation of military justice should be formed and implemented taking into account the existing national and foreign experience. In France, Italy, Spain, Great Britain, Germany, and the United States, there are not only military courts, but also special military inquiry and investigation bodies that make up a single system of military justice.

Eventually, the Code of Military Justice of France (Code de justice militaire - CJM 2006) in a new version was approved by the Presidential Decree of June 1, 2006, 2006-637424 and subsequently underwent minor changes [3, p. 1].

As a result, this Law established a military court in Paris (“Tribunal aux armées de Paris”), which was responsible for cases of crimes committed by French military personnel abroad. In addition, a special procedure was established for consideration of cases where an open hearing could lead to the disclosure of state or military secrets.

In connection with the establishment of the Tribunal of the Armed Forces of Paris as a permanent court. Paris as a permanent judicial body, Article 5 of the CJM, which provided that war crimes cases should be tried in courts of general jurisdiction, was repealed.

Currently, military courts in the UK have jurisdiction over criminal cases against military personnel, as well as members of the army’s civilian staff abroad, accused of crimes related to their official activities.

In practice, this connection is understood very broadly and the jurisdiction of military courts in England is not limited to the consideration of criminal cases of military or official crimes. In addition to these crimes, the jurisdiction of military courts may include cases of accusations of committing ordinary crimes, for example, in the performance of official duties, in relation to military property and in other similar cases [1].

Similar to the United States, the United Kingdom has an Office of Judge Advocate General with similar functions. However, unlike the United States, it is not part of the Ministry of Defense. In the United Kingdom, the Judge Advocate General is appointed by the Queen, and his activities are supervised by the Lord Chancellor, who is also the Speaker of the House of Lords of the UK Parliament, the Chief Justice and the head of the UK Courts Service [2].

The UK military court system consists of courts of first and second instance. Courts of first instance include: District Courts-Martial, General Courts-Martial, and Field Courts-Martial. The Court-Martial Appeal Court is a court of second instance. The House of Lords of the Parliament, sitting as Her Majesty the Queen in Her Court of Parliament, is at the head of the entire English judicial system, including the military one [2]. In addition, the military judicial system in the UK includes the Standing Civilian Court, which considers cases involving civilian personnel of the

Armed Forces as a court of first instance.

As in the United States, military courts of first instance in the UK are not permanent, but are formed to hear a specific case (ad hoc). However, as a result of the reforms, the procedure for their creation has changed: now such courts in the UK are formed not by the military command, but by the Office of the Judge Advocate General.

There are two structures of military police in the UK:

- The Ministry of Defense Police, which has more than 5 thousand personnel. Representatives of this structure exercise their powers in military garrisons.

- Military police of the armed forces, which is subordinated to the Military Police Department of the Office of the Permanent Deputy Minister of Defense. This structure has companies of 100 people in each military district, formation, and separate unit.

The military police includes special units that are responsible for providing security for senior military leadership and organizing escorts for important military delegations.

As we can see, Ukraine significantly differs from European countries in terms of organization and structuring of law enforcement and judicial bodies. This is due to both shortcomings and gaps in the formation of the military system and martial law and the inability to finance such state legal institutions in the current situation.

If we compare the military justice of Ukraine with the UK, USA, Germany, it is worth noting that at present, due to internal and external problems, Ukraine has a number of problems that cause problems in the formation of European military justice, but in the context of economic reconstruction and proper reforms in the field of military justice, Ukraine will definitely meet European standards, as despite the war, the level of the Armed Forces of Ukraine is constantly improving, NATO standards are applied, and anti-corruption control is carried out.

Of course, all examples of advanced military justice systems in the European Union should be taken into account, but it should be noted that it is necessary to create our own system, somewhat different from others, taking into account current capabilities and needs.

The proper organization of military justice will contribute to the restoration of violated rights and freedoms of servicemen and to fair trial. With all criminal legal institutions in place, and with proper and timely pre-trial investigation and trial proceedings, Ukraine will be able to implement the best practices of partner countries to improve its own legal system. This will allow Ukraine to join the European Union and NATO, which will make the Ukrainian state even stronger, better and more powerful in all aspects.

To summarize, military justice is a separate legal system that applies to military personnel and, in some cases, to civilians whose activities are closely related to the armed forces. The main purpose of military justice is to maintain discipline and good order in the armed forces and to ensure their combat capability.

The structures, rules and procedures used in military justice can and should differ significantly from their civilian counterparts. In many cases, military justice functions as a separate system of justice when compared to the military justice systems of foreign countries.

The Ukrainian system of military justice should employ highly qualified specialists who must know both substantive and procedural law and must be familiar with military affairs, and this should be the main difference between military courts and civilian courts.

References

1. Armed Forces Act 2016. Chapter 21. URL:http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2016/21/pdfs/ukpga_20160021_en.
2. Military Law of Ukraine: a textbook / team of authors; ed.A. M. Kolodii, O. V. Kryvenko, V. Y. Pashynskyi. Kyiv: Ivan Chernyakhovsky National University. Chernyakhovsky, 2019. 392 p.
3. Code de justice militaire. Dernière modification: 01/03/2017. Edition:01/02/2018. URL: http://codes.droit.org/CodV3/justice_militaire.pdf.

CZU: 343.359.2:343.144.5

APLICAREA POLIGRAFULUI LA CERCETAREA DELICTELOR FISCALE

THE APPLICATION OF THE POLYGRAPH TO THE RESEARCH OF FISCAL OFFENSES

Vladimir VASILIȚA,

șef al Serviciului juridic al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
doctorand

ORCID: 0000-0002-7295-0932

Andrei LUNGU,

doctorand,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

ORCID: 0000-0003-0214-828X

Rezumat

Cercetarea delictelor fiscale se referă la investigarea și urmărirea penală a infracțiunilor fiscale, adică a acțiunilor ilegale care încalcă legea fiscală. Aceste infracțiuni pot include evaziunea fiscală, fraudarea fiscală, spălarea de bani și alte activități ilegale legate de impozite și taxe.

Cercetarea delictelor fiscale efectuată de autoritățile competente, cum ar fi poliția, procuratura și fiscalul, pot folosi diferite metode și tehnici de investigație: efectuarea acțiunilor de urmărire penală, interceptarea convorbirilor telefonice sau monitorizarea tranzacțiilor financiare suspecte.

În aceeași ordine de idei venim cu recomandarea aplicării cunoștințelor speciale ce se referă la analiza comportamentală și detecția comportamentului simulat la investigarea delictelor fiscale.

În acest articol ne propunem o definiție a delictelor fiscale – infracțiuni ce exprimă o modalitate a criminalității gulerelor albe.

Vom analiza formele ce le îmbracă acțiunile/inacțiunile incriminatorii, profilul psiho-criminologic al infractorului, precum și forța motivațională ce stă în spatele comiterii infracțiunilor fiscale.

Vom face referire la aspecte legate de analiza comportamentală a persoanelor și vom veni cu recomandări în acest sens.

Cuvinte-cheie: detectarea minciunii, delictes fiscale, comportament simulat, analiză comportamentală, poligraf.

Summary

Tax crime investigation refers to the investigation and prosecution of tax crimes, that is, illegal actions that violate tax law. These crimes can include tax evasion, tax fraud, money laundering and other illegal activities related to taxes and duties.

The investigation of tax crimes carried out by the competent authorities, such as the police, the prosecutor's office and the tax authorities, may use different investigative methods and techniques, such as conducting criminal investigations, intercepting telephone conversations or monitoring suspicious financial transactions.

In the same vein, we recommend the application of special knowledge related to behavioral analysis and the detection of simulated behavior in the investigation of fiscal crimes

In this article we propose a definition of fiscal crimes-crimes that express a way of white-collar crime.

We will analyze the forms that incriminating actions/inactions take, the psycho-criminological profile of the criminal, as well as the motivational force behind the commission of fiscal crimes.

We will refer to aspects related to the behavioral analysis of people and come up with recommendations in this regard.

Keywords: lie detection, tax crimes, simulated behavior, behavioral analysis, polygraph.

Introducere. Procedura de cercetare a delictelor fiscale poate fi complexă, implicând mai mulți actori, inclusiv experți în domeniul fiscal, contabili, experți în informatică și alți specialiști. În plus, cercetarea poate dura de la câteva luni până la mai mulți ani, în funcție de gravitate și

complexitatea infracțiunilor investigate.

Dacă o persoană este găsită vinovată de infracțiunea fiscală, poate fi sancționată cu amenzi sau chiar cu închisoarea, în funcție de gravitatea faptei. De asemenea, autoritățile fiscale pot recupera taxele și impozitele datorate de persoana în cauză.

În plus, cercetarea delictelor fiscale poate fi efectuată atât în cazul persoanelor fizice, cât și în cazul companiilor sau organizațiilor. În cazul companiilor, cercetarea poate fi complexă și poate implica audituri și examinări ale documentelor financiare și contabile ale companiilor.

Este important de menționat că delictele fiscale aduc daune majore guvernelor din întreaga lume, deoarece contribuie la pierderi semnificative de venituri și pot submina încrederea cetățenilor în sistemul fiscal. Prin urmare, cercetarea și urmărirea penală a infracțiunilor fiscale sunt esențiale pentru asigurarea respectării legii fiscale și pentru protejarea intereselor financiare ale statului.

În același context, constatăm că prezența infraționalității în domeniul fiscal contribuie la producerea riscurilor de reputație și de imagine a statului, generând efecte asemenea unei avalanșe, nedorite pentru sferile socio-umană și economică.

Generalizând, conchidem că cercetarea delictelor fiscale este o activitate importantă și complexă, care implică o gamă largă de competențe și tehnici. Aceasta este esențială pentru menținerea unui sistem fiscal corect și echitabil, și pentru a garanta, că toți cetățenii și companiile respectă legea fiscală.

Scopul studiului. Autorii își propun să facă o examinare a doctrinei privind metodologia testării cu aplicarea poligrafului la cercetarea delictelor fiscale, precum și o analiză a elementelor care compun specificul personalității delicventului.

Metode și materiale aplicate. În scopul realizării acestei cercetări, autorii valorifică metode de cercetare specifice teoriei și doctrinei juridice, dintre care metoda logică, metoda analizei comparative, analiza sistemică, descrierea, deducția, metoda istorică. Materialele utilizate în vederea realizării studiului le constituie publicațiile savanților din domeniu, precum și legislația relevantă. De asemenea, baza științifică a cercetării o constituie diverse studii cuprinse în culegeri de materiale ale conferințelor, articole științifice, comentarii aplicative etc.

Rezultate obținute și discuții. Delictul fiscal este un tip de activitate criminală care se dezvoltă rapid în ultima perioadă și are o arie de extindere internațională. Instrumentarul, cu un fundament științific solid, folosit la detecția comportamentului simulat, cunoscut ca poligraf, trebuie utilizat la toate etapele de dezvoltare a acestui flagel. Iar pericolul sporit al acestui fenomen este dictat de faptul că el amenință securitatea economică a țării.

De asemenea, educația și conștientizarea publică sunt importante în combaterea delictelor fiscale. Guvernele ar trebui să furnizeze informații și resurse pentru ca cetățenii și companiile să înțeleagă mai bine obligațiile fiscale și consecințele nerespectării acestora. În plus, transparența și responsabilitatea sunt esențiale în asigurarea încrederii publice în sistemul fiscal.

Un alt aspect important în combaterea delictelor fiscale este colaborarea între diferitele organizații și agenții de aplicare a legii. Aceasta poate include schimbul de informații și cooperarea în investigarea și urmărirea penală a infracțiunilor fiscale. De asemenea, este important ca agențiile de aplicare a legii să aibă resurse și capacități adecvate pentru a investiga și urmări penal infracțiunile fiscale.

În final, cercetarea delictelor fiscale este esențială pentru asigurarea funcționării corecte și echitabile a sistemului fiscal și pentru protejarea intereselor financiare ale statului. Cu ajutorul tehnologiei, cooperării internaționale și educației publice, autoritățile fiscale pot îmbunătăți capacitatea de a detecta și investiga infracțiunile fiscale. Este important ca aceste eforturi să fie susținute de un cadru legal și instituțional adecvat, precum și de o colaborare strânsă între diferitele organizații și agenții de aplicare a legii.

Mai mult decât atât, se atestă în ultima perioadă caracterul transfrontalier al acestui feno-

men. Un exemplu elocvent în acest sens servesc situațiile de fraudă care au avut loc la începutul secolului, prin alocarea de ajutoare umanitare ce nu au ajuns la destinatari. Este vorba despre investigațiile demarate de OLAF [1] pe patru contracte acordate unei societăți pentru ameliorarea condițiilor de trai în anumite regiuni defavorizate. Sumele acordate se ridicau la 2,4 milioane de euro, dar contractele nu au fost executate, banii fiind cheltuiți pe salarizări și remunerări. Este o situație clasică de fraudare a bugetului comunitar.

Posibilitatea prevenirii și combaterii acestor tipuri de infracțiuni au în vizor atât interesele financiare ale Comunității Europene, cât și cele naționale. La etapa actuală, protecția intereselor financiare ale Comunității Europene constituie o prioritate și pentru Republica Moldova. Întreaga societate este direct interesată să avem un progres pentru a ajunge la nivelul cerut de Comunitatea Europeană în ceea ce privește nivelul economic, social și politic.

Analizând multitudinea de procedee și metode clasice în combaterea delictelor fiscale, considerăm că este oportun să venim cu recomandări în aplicarea instrumentarului special, care ne permite să detectăm comportamentul simulat. În mod special ne referim la aplicarea poligrafului pentru cercetarea delictelor fiscale.

Poligraful este un instrumentar care permite înregistrarea modificărilor unor parametri fiziologici, rezultate în urma creării situațiilor de stres în organism. În cazul unei testări cu aplicarea poligrafului, starea emoțională survine ca urmare a unor stimuli de ordin auditivi.

Există păreri, precum că stimulii ar trebui să fie afectogeni, noi însă considerăm că aceștia ar trebui să se refere la situații de fapt, care în urma unui proces cognitiv al persoanei să producă o modificare la nivelul sistemului nervos vegetativ.

Poligraful este un instrumentar extrem de controversat și neagreat de mulți specialiști din domeniul aplicării legii. Acest lucru se datorează faptului că acest instrumentar de înaltă precizie nu este pe deplin promovat și prin urmare mulți specialiști nu au încredere în concluziile examinerilor de poligraf.

Considerăm că poligraful este un instrumentar cu un profund fundament științific, fapt care ne permite să-l analizăm în calitate de metodă de obținere a informației ascunsă.

Acuratețea unui poligraf din dotarea ministerelor de forță din Republica Moldova este de până la 98%. Spre exemplu, în dotarea CTCEJ din cadrul IGP la ora actuală sunt sisteme computerizate de tip Lafayette LX6 – ultima generație elaborată de un producător din SUA.

Valoarea deosebită a acestui instrumentar se manifestă prin faptul că el poate fi aplicat inclusiv la etapa conceperii infracțiunii, adică când actul infracțional nu a adus daune morale sau materiale.

De asemenea, aplicarea poligrafului ar permite să economisească din timpul persoanelor ce anchetează cauza, precum și economisirea resurselor umane și materiale.

Sunt cunoscute situații în care comiterea infracțiunilor fiscale nu lasă urme clasice de ordin material. S-au înmulțit, de asemenea, delictele fiscale electronice, care sunt extrem de greu de cercetat, pentru că implică cunoștințe speciale și moduri de evidență specifice.

În aceste cazuri, poligraful poate veni în ajutorul ofițerului de urmărire penală pentru a cerceta „urmele din cap”. Chiar dacă o persoană a reușit să „șteargă” urmele materiale, atunci urmele memoriale sunt foarte greu de înlăturat.

În 70% din cazuri ale aplicării poligrafului la cercetarea infracțiunilor, acesta este folosit pentru a demonstra neapartenența la actul infracțional. Sigur că și în acest caz poligraful este foarte util, pentru că permite reducerea cercului de suspecți și elaborarea versiunilor criminalistice.

De obicei, la etapa când au loc activități speciale de investigații și încă nu a început urmărirea penală, examinerii poligraf folosesc metoda întrebărilor de control pentru a selecta și tria persoanele suspecte.

Imediat după începerea urmăririi penale, recomandăm aplicarea poligrafului pentru a identifica infractorul prin folosirea metodei CIT – testul ce prezumă vinovăția (Concealed Information

Test).

Analizând personalitatea infractorului, deducem că acesta deseori este foarte bine pregătit din punctul de vedere al cunoștințelor speciale în domeniul finanțelor, fiind cu un grad intelectual ridicat.

Examinatorul poligraf, alcătuind bateria de teste, trebuie să aibă în vedere faptul că infracțiunile fiscale cel mai des se comit în grupuri cu roluri bine definite, cu persoane ce au legături strânse între ele și cu forțe motivaționale variate.

Mai mult decât atât, recomandăm să fie făcută o analiză comportamentală a persoanei prin prisma modului de operare. De obicei, infracțiunile fiscale comise de una sau mai multe persoane au același mod de operare, fapt care ar permite identificarea autorilor și la alte infracțiuni similare. Acest lucru presupune o bună colaborare a operatorului de poligraf cu toți membrii echipei implicate în cercetare.

Bineînțeles că este necesar să apelăm la ajutorul specialiștilor în domeniul finanțelor pentru a înțelege exact în ce constă acțiunea/inacțiunea infracțională. Anume aceste acțiuni/inacțiuni, precum și circumstanțele de timp, loc etc. va forma obiectul cercetării.

În **concluzie**, pledăm pentru aplicarea poligrafului la cercetarea delictelor fiscale, considerând că acest instrumentar nu este valorificat la nivelul corespunzător. Astfel, vom evita neglijarea unei modalități eficiente de a obține informații ascunse de persoane suspecte, bănuite.

Într-o altă abordare a problemei considerăm că combaterea delictelor fiscale este o responsabilitate comună a autorităților fiscale, guvernelor, agențiilor de aplicare a legii și a cetățenilor și companiilor. Este important să se promoveze o cultură de conformitate fiscală și să se ofere resurse și suport pentru ca cetățenii și companiile să respecte obligațiile fiscale. De asemenea, este important să se asigure o colaborare strânsă între diferitele organizații și agenții de aplicare a legii și să se promoveze o abordare coordonată și integrată în combaterea delictelor fiscale.

Cercetarea delictelor fiscale este esențială pentru menținerea integrității sistemului fiscal și pentru protejarea intereselor financiare ale statului. Cu ajutorul noilor tehnologii, educației publice și cooperării internaționale, autoritățile fiscale pot îmbunătăți capacitatea de a detecta și investiga infracțiunile fiscale. Este important ca aceste eforturi să fie echilibrate cu respectarea vieții private și drepturilor cetățenilor și să fie susținute de un cadru legal și instituțional adecvat, precum și de o colaborare strânsă între diferitele organizații și agenții de aplicare a legii.

Referințe bibliografice:

1. Oficiul European de Luptă Antifraudă investighează cazurile de fraudare a bugetului UE și acatele de corupție și de abatere gravă din cadrul instituțiilor europene și elaborează politica antifraudă. OLAF face parte din Comisia Europeană, dar este independent din punct de vedere operațional.
2. DIACONU N. Dreptul comunitar al comerțului, Editura Sylvi, București, 2004.
3. BUJOR Valeriu, POP Octavian. Criminalitatea în domeniul fiscal. Timișoara: Ed. Mirton, 2002.
4. BERLIBA Viorel. Răspunderea penală pentru delictele fiscale: Autoref. tezei de doctor habilitat în drept. Chișinău.
5. BUSUIOC Nadejda. Reflecții asupra particularităților de încadrare juridică a faptelor de evaziune fiscală. În: *Legea și Viața*, 2016, nr. 12, pp. 42-46. ISSN 1810-309X.

CZU: 305:343.82

ABORDAREA BAZATĂ PE GENDER PRIVIND DETENȚIA FEMEILOR
– CONSIDERAȚII GENERALE

GENDER-BASED APPROACH TO WOMEN'S DETENTION - GENERAL CONSIDERATIONS

Veronica POZNEACOVA,

*specialist principal la Departamentul Relații Internaționale,
Secția Proiecte și Granturi, Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0003-0762-5049***Rezumat**

Femeile reprezintă un grup deosebit de vulnerabil în cadrul sistemului execuțional-penal. Necesitățile deținuților femei diferă de cele ale bărbaților, ceea ce a determinat formarea abordării bazate pe gender, care se manifestă prin adaptarea condițiilor materiale, regulilor de la locul de detenție, programelor de resocializare ținând cont de necesitățile specifice ale femeilor. Abordarea bazată pe gender se manifestă la toate etapele privării de libertate, începând de la reținerea sau arestarea acestora, repartizarea persoanelor, ispășirea pedepsei privative de libertate, participarea la programele de resocializare, instruire profesională și vocațională, acordarea asistenței medicale, psihologice, contactele cu familia, acordarea dreptului la întâlniri de scurtă și lungă durată, petrecerea timpului liber, cât și aplicarea sancțiunilor disciplinare. În cadrul studiului respectiv am analizat importanța abordării bazate pe gender, reglementarea acesteia în cadrul standardelor universale, regionale și naționale, regulile specifice introduse în locurile de detenție a femeilor, cât și realizarea practică a acestora în Penitenciarul 7 Rusca.

Cuvintele-cheie: drepturile omului, sistem penitenciar, deținute, abordare bazată pe gender (gen).

Abstract

Women represent a particularly vulnerable group within the criminal enforcement system. The necessities of women in detention differ from the needs of men, which determined a gender-based approach, which manifests in the adaptation of material conditions, rules from the place of detention, re-socialization programs to the specific needs of women. The gender-based approach is implicit at all stages of deprivation of liberty, starting with detention or arrest, allocation, execution of punishment of deprivation of liberty, participation in programs of re-socialization, professional, vocational training, medical, psychological assistance, contacts with family, granting the right to short and long meetings, leisure time and the application of disciplinary sanctions. In this study, we examined the importance of the gender-based approach, its regulation within the framework of universal, regional, and national standards, specific rules introduced in places of detention for women, and their practical implementation in Prison 7 Ruska.

Keywords: human rights, penitentiary system, female detainees, gender-based approach.

Introducere. Este clar că femeile în detenție au nevoi diferite de cele ale bărbaților și este și mai clar că în acest domeniu paritatea genului înseamnă tratament diferit [9, p. 42]. Apărătorii drepturilor omului au susținut în repetate rânduri că aplicarea pedepsei egale pentru bărbați și femei nu determină egalitatea de gen [10], fiindcă o majoritate absolută a condamnaților sunt bărbați, iar sistemul și regimul penitenciar este modelat pentru executarea pedepsei de către bărbați, începând de la arhitectura locurilor de detenție și finalizând cu sistemul de siguranță, asistență medicală, contactul cu rude, antrenarea deținuților la munci și la studii [11, p. 45-53]. În acest context, menționăm că adaptarea sistemului penitenciar la necesitățile femeilor cuprinde domenii precum condițiile materiale de detenție, asistența medicală, asistența și programe de reabilitare psihologică, contactul cu familia și copiii, programe de instruire vocațională, profesională, de creație.

În altă ordine de idei, condițiile de detenție precare afectează toate persoanele deținute în locurile privative de libertate, atât bărbați, cât și femei. Cu toate acestea, femeile sunt deosebit de vulnerabile la condiții de detenție necorespunzătoare [4], care, în funcție de circumstanțele cauzei, pot fi calificate ca fiind tratament inuman sau degradant. Deși condițiile de detenție în sine nu pot fi calificate ca fiind discriminatorii, neadaptarea acestora la necesitățile speciale ale femeilor, deținute într-un sistem penitenciar conceput pentru detenția bărbaților, poate determina efectul discriminatoriu al condițiilor de detenție față de această categorie de persoane [5, p. 3]. Femeile aflate în custodia statului, în special mamele, au nevoi fizice, profesionale, sociale, juridice și psihologice speciale, care diferă de cele ale bărbaților [5, p. 2]. Standardele internaționale adaptate la specificul necesităților femeilor pot garanta că această categorie de persoane este tratată corespunzător, fiindu-i oferite condiții de detenție acceptabile [4], care nu înjosesc demnitatea umană și corespund cu necesitățile acestora.

Per a contrario, un număr mic de locuri de detenție corespund nevoilor deținuților de sex feminin. Penitenciarele, de regulă, nu oferă servicii de reabilitare, care corespund standardelor bazate de gender, inclusiv servicii de menținere a sănătății reproductive și mintale a femeilor, fiind constatată neacordarea atenției față de problemele de sănătate ale femeilor de vârstă reproductivă [11, p. 45-53]. În acest caz, se constată lipsa sau calitatea precară a asistenței psihologice axate pe depășirea traumelor psihologice, înlăturarea cauzelor personale care au determinat antrenarea femeii în activitatea infracțională, dezvoltarea aptitudinilor precum încrederea în forțele proprii, independența personală, capacitatea de a construi relații personale sănătoase axate pe stimă și respect reciproc. În practică, femeile în detenție reprezintă o categorie discriminată, ceea ce este determinat de viziunea generală asupra rolului femeilor în societate, calificarea comportamentului lor, ca fiind imoral, și stigmatizarea acestora, atât în procesul ispășirii pedepsei privative de libertate, cât și după eliberare din locurile de detenție.

Ținând cont de caracteristicile particulare ale femeilor, modul de comitere a infracțiunilor, cât și de deosebiri de bărbații deținuți, necesitatea tratamentului și serviciilor, bazate pe specificul de gender devine una evidentă [1]. Profilul psiho-social al femeilor deținute a determinat necesitatea adaptării sistemului penitenciar și a condițiilor executării pedepselor privative de libertate la necesitățile femeilor, abordare cunoscută în doctrina occidentală sub denumire gender based approach, adică abordare bazată pe gender. Necesitatea modificării condițiilor de executare a pedepsei privative de libertate în penitenciarele pentru femei a fost reiterată în standardele internaționale, inclusiv cele europene, fiind menționată în special în Regulile Nelson Mandela [12], Regulile Bangkok [13], Regulile Penitenciare Europene [6] și standardele elaborate de către Comitetul European pentru Prevenirea Torturii (în continuare, CPT).

În acest context, CPT a subliniat că standardele elaborate sunt unele generale și se aplică față de toate locurile privative de libertate, și pentru femei, și pentru bărbați. Cu toate acestea, numărul mic de femei deținute în sistemul penitenciar, numărul mic de penitenciare în care sunt deținute femeile, distanța mare între domiciliul lor și locul de detenție, cât și folosirea spațiilor concepute pentru detenția bărbaților, determină necesitatea acordării unei atenții sporite față de asigurarea condițiilor de detenție sigure și corespunzătoare pentru femeile private de libertate [2]. Prin urmare, față de femei se aplică standardele generale privind respectarea drepturilor omului în locurile de detenție, acestea fiind adaptate la necesitățile specifice ale deținuților.

Definirea conceptului abordării bazate pe gender o întâlnim în sistemul de drept al SUA. Oficiul pentru Justiție Juvenilă și Prevenirea Delincvenței din SUA definea serviciile orientate spre gender ca fiind cele care sunt concepute pentru a satisface nevoile specifice ale infractorilor de sex feminin, în care viziunea femeilor este luată în considerare, experiența și dezvoltarea femeilor este respectată, apreciată și analizată, care lărgesc capacitățile fetelor și femeilor tinere de a-și

dezvolta potențialul general uman și lucrează pentru modificarea viziunilor, ce împiedică fetele și femeile tinere să-și conștientizeze potențialul propriu [1]. Prin urmare, serviciile orientate spre gender se axează în principal pe valorificarea experienței femeilor participante la program, acordarea ajutorului psihologic și emoțional necesar pentru depășirea problemelor psihologice și a situațiilor de stres, contribuind la reintegrarea femeilor în comunitate după ispășirea pedepsei. Aceste servicii sunt concepute pentru femei și nu reprezintă adaptarea serviciilor destinate bărbaților la necesitățile femeilor.

Importanța adoptării unei abordări bazate pe gender este reiterată în cadrul Rezoluției Adunării Generale a ONU din 2019, în conformitate cu care „toate statele sunt chemate să adopte o abordare bazată pe gender în lupta împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante, inclusiv prin luarea în considerare a normelor Națiunilor Unite pentru tratamentul femeilor deținute și măsurile non-privative pentru femeile-infractori (Regulile Bangkok) și să acorde o atenție sporită violenței sexuale și celei bazate pe gen” [7].

Metodologie. În cadrul studiului respectiv am recurs la metoda analitică, efectuând o expunere critică a standardelor internaționale și regionale în domeniul abordării bazate pe gender la detenția femeilor. Am apelat la metoda sintetică, sistematizând idei principale expuse în articole din doctrina occidentală. Am folosit metode logice precum deducție, inducție, generalizare în vederea analizei subiectului propus pentru cercetare. Metoda comparativă s-a manifestat prin analiza comparată a noțiunii abordării bazate pe gender în cadrul diferitelor standarde, universale și regionale.

Rezultate și discuții. Referindu-ne la prevederile speciale din Regulile penitenciare europene, menționăm Regula 34 alin. (1) în conformitate cu care „*În plus față de prevederile specifice ale acestor reguli, autoritățile trebuie să respecte nevoile deținutelor femei, acordând o atenție deosebită nevoilor fizice, profesionale, sociale și psihologice, în momentul luării unor decizii care afectează aspectele detenției lor*”. În acest caz, regimul penitenciar trebuie să fie adoptat la nevoile fizice, inclusiv cele fiziologice ale femeilor, la necesitatea reintegrării sociale a acestora, prin analiza aspectelor vulnerabile și depunerea eforturilor pentru menținerea legăturii între femei și familiile lor, inclusiv prin organizarea vizitelor copiilor la locul de detenție. Administrația trebuie să acorde deținuților asistența psihologică și socială corespunzătoare. Regulile penitenciare europene instituie obligația pozitivă a autorităților de a acorda o asistență specială femeilor victime violenței în familie, a violenței fizice, psihice și celei cu caracter sexual. „*O atenție specială trebuie acordată nevoilor deținuților care au suferit violențe fizice, mentale sau sexuale.*” În plus, este imperativă consultarea deținuților la luarea deciziilor care le vizează în mod direct.

În conformitate cu recomandările Grupei din Oregon privind politica aplicării sancțiunilor față de femei-infractori din 1995, programele axate pe reabilitarea și reintegrarea socială a femeilor includ: simplificarea vizitelor femeilor cu copiii lor; organizarea îngrijirii copiilor în cadrul programelor comunitare; promovarea sistemului suportului și a relației, care ajută femeii să dezvolte legături familiare sănătoase; prezența mentorilor, care reprezintă un exemplu al puterii și creșterii individuale, cu acordarea susținerii necesare; resurse pentru tratamentul narcomaniei la femei, infracțiunile cărora sunt determinate sau influențate de dependența de substanțe narcotice [3, p. 67].

Elaborarea programelor bazate pe gender se axează pe următoarele principii:

1) egalitate nu semnifică asemănare, iar egalitate în acordarea serviciilor constă nu numai în oferirea pentru femei a accesului la servicii destinate bărbaților, ci și egalitatea în oferirea oportunităților adecvate femeilor;

2) programele orientate pe abordarea bazată pe gender nu reprezintă programe elaborate pentru bărbați, accesul la care se acordă și femeilor deținute;

3) percepția de sine a femeilor se manifestă și se dezvoltă în mod diferit în diferite grupuri de femei;

4) necesitățile și problemele unice ale femeilor, de exemplu victimizarea fizică, sexuală, emoțională, traume, sănătatea fizică și psihică, sarcina, creșterea copiilor, trebuie să fie soluționate într-un mediu sigur, de încredere și de susținere, axându-se pe sănătatea mentală a femeilor;

5) femeile trebuie să fie tratate în condiții mai puțin restrictive, iar nivelul de siguranță trebuie să fie determinat în funcție de profilul personal al femeii deținute și de necesitatea tratamentului și garantării siguranței în instituția penitenciară;

6) tratamentul și serviciile trebuie să se bazeze pe trăsăturile puternice ale femeilor și să se axeze pe asigurarea independenței femeilor;

7) încurajarea sensibilității culturale, utilizarea resurselor culturale și punctelor forte ale diferitelor comunități [1].

Abordarea bazată pe gender se manifestă la toate etapele privării de libertate, începând de la reținere sau arestare, repartizarea persoanelor, ispășirea pedepsei privative de libertate, participarea la programele de resocializare, instruire profesională și vocațională, acordarea asistenței medicale, psihologice, contacte cu familia, acordarea dreptului la întrevederi de scurtă și lungă durată, petrecerea timpului liber, cât și aplicarea sancțiunilor disciplinare. Printre alte aspecte, care formează abordarea bazată pe gender, cercetătorul V. Zaharia menționează: separarea femeilor de bărbați; crearea condițiilor de igienă personală; implementarea măsurilor de prevenire a violenței și abuzului sexual; menținerea legăturilor cu familia [8, p. 35].

Concluzii. Abordarea bazată pe gender reprezintă un aspect important al detenției femeilor și se manifestă la repartizarea femeilor în locurile de detenție, elaborarea programelor de reabilitare psihologică și socială, prevenirea suicidelor, automutilărilor, a victimizării, elaborarea programelor de instruire profesională și vocațională, stabilirea contactului între femei deținute, familia și copiii lor, acordarea îngrijirii prenatale și postnatale, cât și plasarea copiilor împreună cu mamele deținute. Importanța abordării bazate pe gender a fost reiterată în standardele universale și regionale, precum și în recomandările CPT. În prezent, legislația națională, în mare parte, corespunde cu standardele în domeniul drepturilor omului.

Cu toate acestea, în Penitenciarul 7 Rusca nu sunt elaborate programele de reabilitare și resocializare pentru anumite categorii de femei, urmate pe tot parcursul executării pedepsei privative de libertate. Programele actuale au fost evaluate din perspectiva eficacității și programate pentru o perioadă de timp foarte scurtă, după expirarea acestora deținuților cu probleme psihosociale fiindu-le acordat calificativul „nesatisfăcător”. Astfel, ele sunt poziționate în grupa de risc sporit, fiind considerate deținute problematice. De fapt, femeilor respective nu le este acordată asistență și reabilitare psihologică reală.

În prezent, abordarea bazată pe gender în Penitenciarul 7 Rusca se manifestă prin elaborarea programelor de instruire, organizarea cursurilor în învățământul profesional tehnic, organizarea recreației și modului de petrecere a timpului liber, respectarea dreptului la libertatea credinței, prezența sălii de sport în care deținute se pot antrena.

Pentru implementarea eficientă a abordării bazate pe gender se recomandă:

1) frecventarea de către psihologi a cursurilor speciale, care se referă la acordarea asistenței psihologice a persoanelor cu comportamentul deviant;

2) asigurarea independenței funcționale a psihologilor și reglementarea obligației de păstrare a confidențialității discuțiilor cu pacienții;

3) trecerea psihologilor și medicilor din subordinea ANP în cea a Ministerului Sănătății;

4) diminuarea izolării deținuților și implementarea măsurilor pentru reintegrarea lor în mediul penitenciar;

5) adoptarea abordării bazate pe gender și adaptarea procesului executării pedepselor private de libertate la necesitățile femeilor, care fac parte din grupuri de risc;

6) acordarea asistenței psihologice calificate pe toată durata de aflare a femeilor în instituția penitenciară, asistență centrată pe înlăturarea cauzelor agresivității și soluționarea problemelor psihologice în familie;

7) adoptarea atitudinii proactive a autorităților și susținerea contactelor deținuților cu familiile lor și copiii, în special prin acordarea vizitelor de scurtă și lungă durată;

8) elaborarea programelor de asistență psihologică și psihiatrică specială, implementate în Penitenciarul 7 Rusca și destinate femeilor care manifestă un comportament violent și tentative de sinucidere.

Recomandăm Administrației Naționale a Penitenciarelor:

1) elaborarea unui plan de acțiuni în domeniul protecției mintale a deținuților;

2) elaborarea unei politici naționale axate pe acordarea asistenței psihologice și psihiatrice persoanelor deținute, care să nu se limiteze la frecventarea cursurilor de 2 săptămâni cu acordarea calificativului „nesatisfăcător”, ci să se axeze pe asistență psihologică calitativă pe tot parcursul detenției.

Referințe bibliografice:

1. BARBARA E. Bloom & Stephanie S. Covington The Center for Gender and Justice La Jolla, CA Gender-Specific Programming for Female Offenders: What is it and Why is it Important? Paper presented at the 50th Annual Meeting of the American Society of Criminology, November 11-14, 1998, Washington, D.C. Online: [Gender-Specific-Programming-for-Female-Offenders-What-is-it-and-Why-is-it-Important.pdf](#) (researchgate.net).
2. Extract from the 10th General Report of the CPT CPT/Inf(2000)13-part | Section: 1/6 | Date: 18/08/2000 Women deprived of their liberty / Preliminary remarks Online: [Women deprived of their liberty / Preliminary remarks](#) (coe.int).
3. Intermediate Sanctions for Female Offenders Policy Group. (1995). Intermediate Sanctions for Women Offenders. Oregon Criminal Justice Council and the Oregon Department of Corrections. P. 67
4. Julie ASHDOWN and Mel JAMES. Women in detention. International Review of the Red Cross. Volume 92, Number 877, March 2010. Online: [Women in detention](#) (icrc.org).
5. OHCHR, Rule of Law Tools for Post-Conflict States: Mapping the Justice Sector, United Nations, Geneva, 2006.
6. Recomandarea Comitetului de Miniștri al Statelor Membre, referitoare la Regulile Penitenciare Europene REC(2006)2 (Adoptată de Comitetul de Miniștri, la data de 11 ianuarie 2006, în timpul celei de-a 952-a reuniuni a Miniștrilor Delegați). Online: [Microsoft Word - Regulile europene pentru penitenciare - Var REC_2006_2.d\205](#) (coe.int).
7. Seventy-fourth session Agenda item 70 (a) Promotion and protection of human rights: implementation of human rights instruments Resolution adopted by the General Assembly on 18 December 2019 [on the report of the Third Committee (A/74/399/Add.1)] 74/143. Torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. 22 January 2020. A/RES/74/143 <https://undocs.org/en/A/RES/74/143>.
8. ZAHARIA Victor. Metodologia de documentare și raportare a situației curente privind tortura și alte rele tratamente în Republica Moldova, Chișinău, 2014, Cartea Juridică, p. 35. Metodologie tortura.indd (irp.md).
9. TRANDAFIRESCU Z. Dimensiuni socio-juridice ale infracționalității feminine. București. 2007. 107 p.

10. Бангкокские правила ООН, касающиеся обращения с женщинами заключенными и женщинами-правонарушителями. Краткое руководство. 2015. Online: Final-PRI-Short-Guide-Bangkok-Rules-Russian.pdf (penalreform.org).
11. МАРУХНО Екатерина Юрьевна. „Женская преступность: причины и меры предупреждения». Вестник Кузбасского института, no. 1 (34), 2018, pp. 45-53. Online: Женская преступность: причины и меры предупреждения – тема научной статьи по праву, читайте бесплатно текст научно-исследовательской работы в электронной библиотеке КиберЛенинка (cyberleninka.ru).
12. Минимальные стандартные правила Организации Объединенных Наций в отношении обращения с заключенными (Правила Нельсона Манделы). Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей, 17 декабря 2015 [по докладу Третьего комитета (A/70/490)] 70/175. Семидесятая сессия. Пункт 106 повестки дня. Online: https://hand-help.ru/media/documents/A_RES_70_175_R.pdf.
13. Правила Организации Объединенных Наций, касающиеся обращения с женщинами-заключенными и мер наказания для женщин-правонарушителей, не связанных с лишением свободы (Бангкокские правила). Приняты резолюцией 65/229 Генеральной Ассамблеи от 21 декабря 2010 года. Online: Правила Организации Объединенных Наций, касающиеся обращения с женщинами-заключенными и мер наказания для женщин-правонарушителей, не связанных с лишением свободы (Бангкокские правила) — Конвенции и соглашения — Декларации, конвенции, соглашения и другие правовые материалы (un.org).

CZU 343.34

CARACTERISTICĂ CRIMINALISTICĂ A ORGANIZĂRII MIGRAȚIEI ILEGALE
CRIMINAL CHARACTERISTICS OF THE ORGANIZATION OF ILLEGAL MIGRATION

Gina-Aurora NECULA,
conf. univ. dr.,

Universitatea „Dunarea de Jos” din Galați, România,
doctorandă, Școala doctorală „Științe penale și drept public”,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: gina.necula@ugal.ro,
ORCID: 0000-0001-7151-1471

Rezumat

Articolul se referă la caracterizarea criminalistică a infracțiunii privind organizarea migrației ilegale, privită ca sistem de informare interconectat: despre identitatea migrantului, modalitatea de comitere a infracțiunii, mediul de comitere a infracțiunii, personalitatea infractorului, cauzele și condițiile săvârșirii infracțiunii. Caracterizarea criminalistică a infracțiunii de organizare a migrației ilegale este un model de informare despre conținutul criminalistic al acestor infracțiuni, creat pe baza științei și practicii, care permite cunoașterea esenței, conținutului și caracteristicilor acestor categorii de fapte ilegale. Concentrându-se asupra caracteristicii criminalistice a infracțiunii de organizare a migrației ilegale, subiecții împuterniciți de investigarea acestor fapte pot implementa eficient funcțiile de cunoaștere, probare, reprimare și prevenire a acestui gen de infracțiuni.

Cuvinte-cheie: migrație ilegală, migrant ilegal, caracteristică criminalistică, infracțiune, investigare, căutare, descoperire, identificare, infractor, organizare, organizator.

Summary

The article refers to the forensic characterization of the crime regarding the organization of illegal migration, viewed as an interconnected information system: about the identity of the migrant, the manner of committing the crime, the environment of committing the crime, the personality of the criminal, the causes and conditions of the crime commission. The forensic characterization of the crime of organizing illegal migration is a model of information about the forensic content of these crimes, created based on science and practice, which allows knowing the essence, content and characteristics of these categories of illegal acts. Focusing on the forensic characteristic of the crime of organizing illegal migration, the subjects empowered to investigate these facts can effectively implement the functions of knowledge, proof, repression and prevention of this type of crime.

Keywords: illegal migration, illegal migrant, forensic characteristic, criminal offence, investigation, search, discovery, identification, offender, organization, organizer.

Recenzent: **Dinu OSTAVCIUC**, doctor în drept, conferențiar universitar,
rector, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Potrivit art. 362¹ C.P. al R. Moldova, legiuitorul a stabilit pedeapsă penală pentru persoanele care „organizează, în scopul obținerii, direct sau indirect, a unui folos financiar sau material, a intrării, șederii, tranzitării ilegale a teritoriului statului sau a ieșirii de pe acest teritoriu a persoanei care nu este nici cetățean, nici rezident al acestui stat”.

Migrația ilegală, de regulă, poate avea drept consecințe dezvoltarea și menținerea unor sectoare necontrolate ale economiei, este asociată cu operațiuni de contrabandă și alte tipuri de afaceri din umbră (trafic de persoane pentru diferite scopuri, trafic de arme și droguri etc.). În fluxul de migranți ilegali pot exista persoane care au comis infracțiuni în patria lor și se ascund

de urmărirea penală pornită împotriva lor în țara de origine etc. Pe de altă parte, migrația persoanelor adesea aduce beneficii în plan economic, social și demografic, însă totodată ridică și multe probleme de securitate. Astfel, migrația are un impact direct asupra dimensiunii de securitate a statelor, inclusiv asupra securității Republicii Moldova [1. P.45].

Mai nou, fenomenul organizării migrației ilegale a luat amploare din cauza războiului de acaparare, pornit de Federația Rusă contra Ucrainei în luna februarie 2022, în acest sens tot mai mulți cetățeni ai statului nostru încearcă să profite de pe urma organizării migrației bărbaților din Ucraina către statele Uniunii Europene ori se implică în organizarea intrării și șederii ilegale a bărbaților din Ucraina pe teritoriul R. Moldova, contra unor remunerări financiare considerabile. De la an la an, numărul infracțiunilor comise de migranți ilegali în țara gazdă este în creștere, recordul revenind anului 2022.

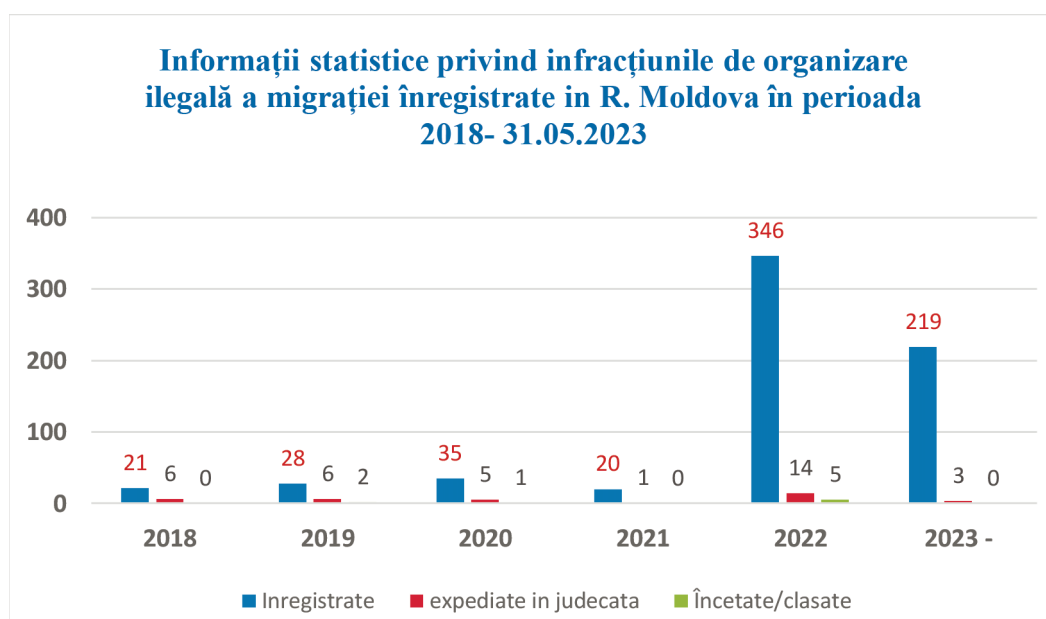

Figura 1. ¹

Experții notează că rutele migrației ilegale din țara noastră coincid adesea cu rutele traficului de droguri și ale transportului de arme.

Creșterea numărului de migranți ilegali (și legali cu drept de ședere), deseori conduce la sporirea îngrijorării din partea populației locale în privința relațiilor din comunitate referitoare la păstrarea tradițiilor și obiceiurilor, creșterea nivelului de infracționalitate etc. Această îngrijorare poate să conducă la o exacerbare a tensiunii în comunitate, la apariția unor grupuri de persoane care să cheme la acțiuni extremiste, de aplicare a violenței, a presiunilor directe asupra persoanelor străine... Totodată, observăm faptul că, în timp, organizarea migrației ilegale s-a transformat dintr-o activitate spontană a unor persoane în activități bine organizate ale grupurilor infracționale specializate pe domeniul organizării migrației ilegale.

Organizarea migrației ilegale poate fi săvârșită prin trei modalități:

- organizarea intrării ilegale în țară a cetățenilor străini;
- organizarea ilegală a tranzitării statului de către cetățeni străini, nerezidenți;
- organizarea ilegală a șederii pe teritoriul statului a persoanelor care nu sunt cetățeni și nici rezidenți.

¹ Informații statistice furnizate de Serviciul Tehnologii Informaționale al MAI al R. Moldova (31 mai 2023).

Intrarea și ieșirea din R. Moldova sunt reglementate de Legea Nr. 269 din 09-11-1994 cu privire la ieșirea și intrarea în Republica Moldova [5], potrivit căreia (alin.1 art.1), cetățenii Republicii Moldova au dreptul de a ieși și intra în țară în baza pașaportului, iar apatrizii, refugiații și beneficiarii de protecție umanitară – în baza documentelor de călătorie, eliberate de autoritățile competente. Aflarea străinilor în țara noastră este reglementată de Legea privind regimul străinilor în R. Moldova [4], care prevede intrarea, aflarea și ieșirea străinilor pe/de pe teritoriul Republicii Moldova, acordarea și prelungirea dreptului de ședere, repatrierea și documentarea acestora. Legea stipulează măsuri de constrângere în caz de nerespectare a regimului de ședere, precum și măsuri specifice de evidență a imigrației, în conformitate cu obligațiile asumate de R. Moldova prin tratatele internaționale la care este parte.

Potrivit legii penale (alin.4 art.362¹ C. pen.), victima migrației ilegale este absolvită de răspundere penală pentru faptul intrării, șederii, tranzitării ilegale a teritoriului statului sau al ieșirii de pe acest teritoriu, precum și pentru faptele de deținere și folosire a documentelor oficiale false în scopul organizării migrației sale ilegale.

Încălcarea acestor prevederi atrage, drept consecință, răspunderea contravențională. Potrivit art. 333 C. contr. [2], încălcarea regulilor de ședere în Republica Moldova (nepărăsirea teritoriului țării la expirarea termenului de aflare sau de ședere acordat, utilizarea documentelor neautentice, prin declararea de date false în vederea obținerii vizei sau actelor de identitate, nerespectarea de către cetățenii străini sau de către apatrizi a termenului de depunere la autoritatea competentă pentru străini a cererii de acordare/prelungire a dreptului de ședere etc.) se pedepsește cu amenzi de la 12 la 30 unități convenționale.

Intrarea ilegală ar însemna trecerea frontierelor fără a îndeplini cerințele necesare pentru intrarea legală în statul gazdă. În consecință, persoanele care intră în acest mod pe teritoriul statului gazdă fără permisiunea acestuia alcătuiesc categoria migranților ilegali. Șederea ilegală constituie prezența pe teritoriul statului nostru a unui străin care nu îndeplinește sau nu mai îndeplinește condițiile privind intrarea, aflarea sau șederea în Republica Moldova [4]. Circumstanțele care ar indica la ilegalitatea intrării sau șederii unei persoane pe teritoriul țării sunt:

- lipsa documentelor relevante care să ateste identitatea unui cetățean străin sau apatrid (acestea pot fi atât documente false, cât și nevalide, de exemplu, emise de un organism inexistent sau impropriu, expirate etc.);

- lipsa vizei sau a altor documente care acordă dreptul de a intra sau de a părăsi R. Moldova (viză expirată, viză falsă etc.). Aceasta ar trebui să includă și cazurile în care o viză sau alte documente care acordă drepturi relevante au fost obținute folosind documente falsificate;

- absența permisului de ședere ori a documentului de călătorie care servesc la controlul temeiurilor de aflare pe teritoriul statului.

Organizarea ilegală a tranzitării statului de către cetățeni străini, nerezidenți, ca modalitate de organizare a migrației ilegale, constituie o modalitate frecventă de săvârșire a infracțiunii. Cetățenii străini și apatrizii sunt „ajutați” de băștinași să folosească teritoriul R. Moldova pentru tranzitare către țările din Europa de Vest.

Aceste metode de organizare a migrației ilegale sunt de natură complexă și includ un set de acțiuni pentru convingerea migranților în țara de origine, deplasarea acestora peste granița de stat R. Moldova, aranjarea în muncă la locurile de ședere și alte acțiuni.

Vorbind despre împrejurările în care a fost pregătită și săvârșită infracțiunea, trebuie menționat că de cele mai multe ori astfel de delictе sunt comise cu pregătire prealabilă. Organizatorul, realizându-și intenția, caută complici la infracțiune. Acestea sunt persoane angajate în recrutarea de cetățeni străini și apatrizi în țara de origine, prin reclame în mass-media sau prin internet. Complici pot fi și persoanele care produc documente false (acte de identitate false, permise de ședere, permise de muncă, vize cu puncte de trecere a frontierei); persoane care efectuează transferul de imigranți ilegali peste graniță în remorcile mașinilor, vagoane de tren; persoanele

care asigură cazare pentru șederea temporară a viitorilor migranți în punctele din apropierea frontierei, înainte de trecerea acesteia și după aceasta, precum și persoanele care înregistrează intrarea sau șederea cetățenilor străini și apatrizilor pe teritoriul țării¹.

Caracteristica și identitatea făptuitorului constituie obiectul unui studiu independent în criminalistică. Totodată, natura infracțiunii săvârșite este în strânsă legătură cu anumite proprietăți și calități ale personalității infractorului.

Un studiu al conținutului dosarelor penale arată că organizatorii migrației ilegale sunt atât cetățeni ai R. Moldova, cât și persoane din țările vecine care mențin contactul cu participanții la infracțiune din țara din care sunt transportați migranții. De regulă, vorbesc bine limba statului de origine a migranților, precum și limba țării de destinație a acestora. De multe ori organizatorii acestei activități nu au un loc oficial de muncă. În același timp, cunosc normele legislației privind migrația, cunosc bine metodele de lucru ale funcționarilor implicați în înregistrarea și verificarea străinilor și stabilesc cu ușurință contacte și legături psihologice cu o gamă largă de persoane.

Potrivit unor autori, în 60% din cazuri organizatorii își desfășoară activitățile sub masca diferitelor organizații comerciale – turistice ori caritabile [9, p.61]. Deseori organizatorii migrației ilegale sunt persoanele care deja au emigrat în statul de destinație și de acolo, fiind contactați de persoane cunoscute din țara de baștină, organizează migrarea concetățenilor lor, aplicând metodele descrise mai sus. Identitatea organizatorului este strâns legată de motivul și scopurile infracțiunii. În cele mai multe cazuri, organizatorul are un singur scop – veniturile ilegale. La rezumarea practicii și la analizarea cauzelor penale, în toate cazurile este prezent motivul material. Totuși, putem vorbi despre alte motive, de exemplu, implicarea cetățenilor străini și a apatrizilor în săvârșirea altor infracțiuni, precum implicarea în prostituție, transportul și vânzarea de stupefiante și substanțe psihotrope, traficul de persoane, însă, în majoritatea cazurilor, persoanele implicate în activități infracționale dispun de acte de călătorie valabile și depistarea intenției de

¹ Judecătoria Chișinău (sediul Buiucani). Dosar 1-19150782-12-1-20092019. L. L., născută la..., împreună cu alte persoane neidentificate, în perioada lunii octombrie 2017, dar nu mai târziu de 28.10.2017, urmărind scopul obținerii unui folos financiar și acționând intenționat, împreună și de comun acord cu alte persoane nestabilite de organul de urmărire penală, a organizat șederea ilegală pe teritoriul Republicii Federative Germania a cetățeanului Republicii Moldova, R.I., data nașterii AA.XX.1991, care nu este nici cetățean, nici rezident al acestui stat. Astfel, în perioada indicată de timp, L.L., aflându-se în mun. Chișinău, acționând în vederea realizării intenției infracționale comune de obținere a unui folos financiar direct de pe urma organizării migrației ilegale a lui R. I., fiind informată de către acesta, despre intenția de a șede pe teritoriul Republicii Federative Germania cu scopul angajării legale în câmpul muncii, precum și despre faptul că ultimul nu dispune de documentele necesare pentru șederea legală pe o perioadă îndelungată de timp pe teritoriul Republicii Federative Germania, în cadrul unei întâlniri pe care a avut-o cu R. I., a convenit cu acesta de a-i organiza șederea în scop de a munci pe teritoriul țării de destinație contra sumei de 300 (trei sute) de euro, prin confecționarea unei cărți de identitate românești. Tot în perioada menționată de timp, L. L., acționând împreună și de comun acord cu alte persoane nestabilite de organul de urmărire penală, sub pretextul perfectării unei cărți de identitate românești în baza căreia urma să-i fie organizată migrația ilegală în Republica Federativă Germania a lui R.I., a solicitat și ulterior a primit de la acesta copia buletinului de identitate pe numele ultimului, două fotografii color ¾ pentru acte și suma de 150 de euro (echivalentul a 3080 lei), iar restul sumei convenite anterior, în mărime de 150 de euro, urmau să fie reținuți de la acesta din primul salariu obținut din munca prestată. În aceeași perioadă de timp, L. L., acționând împreună și de comun acord cu alte persoane nestabilite de organul de urmărire penală, întru realizarea scopului infracțional comun de organizare a șederii ilegale a lui R.I. pe teritoriul Republicii Federative Germania, în circumstanțe nestabilite de organul de urmărire penală, au confecționat cartea de identitate românească falsă seria XV nr. 184545, pe numele lui R.I., în care era aplicată fotografia ultimului, fapt confirmat prin raportul de expertiză judiciară nr. 34/12/1 -R-3917. În continuare, L.L., continuând realizarea intenției infracționale comune de organizare a șederii ilegale pe teritoriul Republicii Federative Germania a lui R.I., în cadrul unei întâlniri pe care a avut-o cu ultimul în mun. Chișinău, i-a transmis cartea de identitate românească falsă menționată supra, în baza căreia acesta urma să rămână ilegal pe teritoriul Republicii Federative Germania, cu scopul angajării în câmpul muncii. Ulterior, R.I., acționând conform indicațiilor primite de la L.L., la 28.10.2017, s-a deplasat în Republica Federativă Germania unde a fost întâlnit de către alte persoane nestabilite de organul de urmărire penală, care au preluat acțiunile infracționale inițiate de către L.L., și care urmau să organizeze în continuare șederea ilegală a primului pe teritoriul Republicii Federative Germania și angajarea acestuia în câmpul muncii în baza cărții de identitate românești false, pe care el a primit-o anterior de la L.L.

migrație ilegală este greu de a fi stabilită inițial.

Având în vedere caracteristica criminalistică a organizării migrației ilegale, nu se poate să nu ne oprim asupra personalității migranților ilegali. De regulă, migrantul încearcă să-și îmbunătățească situația financiară, nu se exclude încercarea de a părăsi teritoriul unui stat și intrarea ilegală în alt stat pentru a se eschiva de organele de urmărire penală ori judecată. În unele cazuri de organizare a migrației ilegale, migrantul poate fi și victimă (de exemplu, în caz de fraudă, când un migrant transmite actele și banii și primește în schimb documente false pentru dreptul de ședere sau de muncă, ori documentele îi sunt luate ilegal, el fiind obligat să muncească fără posibilitatea de a circula liber).

În literatura de specialitate sunt menționate următoarele categorii de migranți [7, P.68-69; 6, P.34; 8, p.5-6]:

A) În funcție de scopul șederii: cu scopul săvârșirii de acte ilegale (participarea la comunități criminale pe criterii de naționalitate; participarea la activitățile organizațiilor teroriste, precum și a grupurilor infracționale organizate transnaționale); cu scopul angajării în activități neinterzise de lege (de multe ori care nu necesită calificări înalte – magazine și depozite, lucrări agricole, piețe etc.); pentru deplasarea ulterioară în alte state (de pe teritoriul R. Moldova, României, Ucrainei este mai ușor să se deplaseze în țările din Europa de Vest).

B) După modalitatea de dobândire a statutului: cetățenii străini și apatrizii care au intrat pe teritoriul statului prin motivare legală, doar că scopul sosirii, consemnat în documente, nu coincide cu adevăratele lor intenții (cei mai mulți intră pe teritoriul unui stat ca oaspeți, turiști sau pentru studii, în multe cazuri se folosesc de regimul liberalizat de vize; cei care au intrat pe teritoriul statului cu documente false sau ale altcuiva, folosind canale legale sau ilegale de deplasare peste graniță; cei care au studiat sau au lucrat pe teritoriul statului, dar după încheierea studiilor sau a contractului de muncă, nu au dorit să se întoarcă în patria lor.

C) Din motive care i-au determinat pe migranți să-și părăsească țara: nemulțumirea oamenilor față de condițiile de viață și de muncă; persecuția în propria țară pe criterii politice ori de alt gen; urmărirea penală pentru săvârșirea unei infracțiuni; fuga de conflicte armate (război).

Organizarea migrației ilegale se caracterizează prin prezența unui număr mare de urme materiale. La cercetarea organizării intrării ilegale pe teritoriul statului, aceste urme trebuie căutate în documentele prezentate de migranți (vize, carduri de migrație, permise de muncă, permise de ședere, pașapoarte și cărți de identitate false, uneori lipsa oricăror acte), precum și locurile amenajate cu ascunzători (autoturisme și camioane). Atunci când se investighează organizarea șederii sau tranzitării ilegale a migranților, este necesar să se acorde atenție urmelor de aflare în anumite locuințe (gunoi menajer, obiecte de uz personal, haine, încălțăminte, valize etc.). În cazurile organizării tranzitării ilegale a migranților, principalele urme sunt documentele și ascunzătorii echipate pentru deplasarea și șederea scurtă pe teritoriul statului tranzitat.

Locul în care a fost săvârșită infracțiunea este unul dintre elementele mediului furnizor de informații obiective. În cazurile organizării migrației ilegale pot exista mai multe locuri de săvârșire a aceleiași infracțiuni. Astfel, vor fi considerate locuri ale faptei: locurile de reședință ale migranților, locurile de tranzit ale acestora, locurile de reședință ale organizatorului, locurile de producere a documentelor falsificate, locurile de muncă ale migranților... Cunoașterea mecanismului de săvârșire a faptei permite descoperirea urmelor specifice acestui gen de infracțiune. Astfel, evidențiem următoarele urme specifice organizării migrației ilegale.

1) Urme legate de migranții ilegali: acte de identitate; documente privind trecerea frontierei de stat; documente de legalizare a șederii; documente care dovedesc călătoriile prin mai multe state; urme ale activității vitale a migranților ilegali, urme la locul de trecere a frontierei de stat, ascunzătorii în transportul destinat transportării clandestine a migranților; mijloace tehnice care pot conține informații despre organizatorii migrației ilegale (laptop-uri, telefoane, tablete etc.), înscrisuri fizice.

2) Urme legate de organizatorii migrației ilegale și complicii săi: documente care conțin informații despre funcționarea unui grup infracțional, documentația persoanelor juridice folosită pentru acoperirea activităților infracționale, evidența încasărilor de numerar, a cheltuielilor etc.; mijloace tehnice care pot conține informații despre activitățile grupului infracțional, complici, modalități de comunicare cu aceștia (calculatoare personale, laptopuri, telefoane, tablete etc.), e-mailuri ale membrilor unui grup organizat, persoane fizice; suporturi de informații (caiete, blocnotes, etc.).

O atenție deosebită se va acorda examinării detaliate a suporturilor electronice de stocare, deoarece folosind cunoștințe speciale se pot extrage informații care prezintă o importanță deosebită pentru investigarea infracțiunii. Utilizarea tehnologiei informatice deschide noi oportunități pentru activități operaționale, descoperirea, investigarea și soluționarea cazurilor infracționale. De exemplu, un e-mail sau o pagină de pe o rețea de socializare poate să conțină indicii despre cercul de cunoștințe și poate identifica potențialii complici ai organizatorilor migrației ilegale.

Desigur, pentru definirea caracteristicii criminalistice a organizării migrației ilegale se va aplica metoda tradițională de elaborare a acesteia și se va porni de la interpretarea detaliată a acțiunilor ce țin de metodele și modalitățile de comitere a infracțiunii ca fiind elementul esențial și obiectiv al faptei...

Considerăm că caracterizarea criminalistică a organizării migrației ilegale merită un studiu mai amănunțit și mai complet, inclusiv luând în considerare dezvoltarea evolutivă a modalităților de săvârșire a faptei. Și celelalte elemente ale metodologiei criminalistice de investigare a infracțiunilor de organizare a migrației ilegale necesită, de asemenea, un studiu aprofundat, cum ar fi situațiile tipice de urmărire penală, particularitățile efectuării acțiunilor de urmărire penală, specificul ordonării expertizelor judiciare și cunoașterea posibilităților acestora etc.

Rezumând cele de mai sus, observăm că atât în știința criminalistică modernă, cât și în practica organelor de urmărire penală, persistă necesitatea dezvoltării în continuare a metodologiei criminalistice privind investigarea organizării migrației ilegale în vederea elaborării unor recomandări temeinice și consecvente, adaptate la politica migrațională contemporană a statului.

Surse bibliografice:

1. Buzev A., Cebotari S. Migrația ilegală – factor de amenințare a securității Republicii Moldova, *Moldoscopia*, 2019, nr.1 (LXXXIV). P. 45.
2. Codul contravențional al Republicii Moldova, Nr. 218 din 24-10-2008. Publicat: 17-03-2017 în Monitorul Oficial Nr. 78-84 art. 100.
3. Codul penal al Republicii Moldova, Nr. 985 din 18-04-2002, Publicat: 14-04-2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195.
4. Legea Nr. 200 din 16-07-2010 privind regimul străinilor în Republica Moldova. Publicat: 24-09-2010 în Monitorul Oficial Nr. 179-181 art. 610.
5. Legea Nr. 269 din 09-11-1994 cu privire la ieșirea și intrarea în Republica Moldova. Publicat: 26-01-1995 în Monitorul Oficial Nr. 6 art. 54.
6. Бирюков С. /О., Кушпель Е. В. Методика расследования организации незаконной миграции. С. 34.
7. Коллов В. Ф., Фролкин Я. П. Организация незаконной миграции: уголовно-правовая и криминалистическая характеристика: монография. М.: Юрлитинформ, 2011. С. 68-69.
8. Левченко О. Я, Портнов Ф. Я. Раскрытие и расследование преступлений, связанных с незаконной миграцией. С. 5-6.
9. Сухарникова А. В. Методика расследования преступлений, совершаемых в сфере организации незаконной миграции: дис. канд. юрид. наук. М., 2010. p. 61.
10. Judecătoria Chișinău (sediul Buiucani). Dosar nr. 1-19150782-12-1-20092019.

CZU 343.359

PRINCIPALELE PREVEDERI ALE CARACTERISTICII CRIMINALISTICE A INFRAȚIUNII
DE SPĂLARE A BANILOR

THE MAIN PROVISIONS OF THE FORENSIC FEATURE OF THE MONEY LAUNDERING CRIME

Bogdan-Cătălin PĂUN,
doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,
avocat, România
ORCID: 0009-0008-1763-3951

Rezumat

Articolul în referință este dedicat principalelor prevederi ale caracteristicii criminalistice a infracțiunii de spălare a banilor. Autorul s-a referit la importanța caracteristicii criminalistice, la conținutul acesteia și la principalele trăsături ale acesteia pentru investigarea efectivă a spălării banilor, precum și pentru planificarea și organizarea corectă a acțiunilor inițiale și ulterioare de cercetare.

În același timp, autorul a analizat o gamă largă a practicii judiciare, cercetând datele ce formează caracteristica criminalistică, cât și problematica de investigare a acestor tipuri de infracțiuni. Totodată, cercetătorul a scos în evidență legătura caracteristicii criminalistice a spălării banilor cu caracteristica criminalistică a infracțiunilor de pe urma cărora sunt obținute venituri ilegale. În final, sunt formulate concluzii obiective, care pot fi analizate nu doar din perspectiva teoretică, dar pot fi utile și pentru practicienii care investighează acest gen de infracțiune.

Cuvinte-cheie: caracteristică criminalistică, spălarea banilor, venituri ilegale, legalizarea veniturilor ilegale, investigații, organ de urmărire penală, procuror, instanță de judecată, apărare.

Summary

The referenced article is dedicated to the main provisions of the forensic characteristics of the money laundering crime. The author referred to the importance of the forensic characteristic, to its content and to its main features for the effective investigation of money laundering, as well as for the correct planning and organization of initial and subsequent research actions.

At the same time, the author analyzed a wide range of judicial practice, researching the data that make up the forensic characteristic, as well as the investigation issue of these types of crimes. At the same time, the researcher highlighted the link between the forensic characteristics of money laundering and the forensic characteristics of crimes from which illegal income is obtained. Finally, objective and correct conclusions are formulated, which can be analyzed not only from a theoretical perspective, but may be useful for practitioners investigating this type of crime.

Keywords: forensic feature, money laundering, illegal incomes, legalization of illegal incomes, investigations, criminal prosecution body, prosecutor, court of judgment, defense.

Recenzent: **Dinu OSTAVCIUC**, doctor în drept, conferențiar universitar,
rector, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Introducere. În majoritatea cazurilor penale, cea mai importantă componentă ține, fără îndoială, de modul în care sunt săvârșite aceste fapte penale. Acest lucru se datorează legăturilor destul de stabile între metoda infracțiunii și datele privind identitatea făptuitorilor, natura și cuantumul prejudiciului și alte circumstanțe care trebuie dovedite, precum și particularitățile apariției urmelor infracțiunii și legalizarea acestora.

O astfel de relație cu probabilitate ridicată se explică prin factori obiectivi precum stabilitatea relațiilor organizaționale, oficiale, materiale și financiare, bancare, societățile mixte cu investiții străine, societățile pe acțiuni, societățile cu răspundere limitată, corporațiile transnaționale implicate în activități economice, obligația de a respecta regulile și reglementările contabile, alte cerințe de reglementare.

Desigur, caracterul predominant probabilistic al tuturor acestor legături și relații nu permite tragerea de concluzii directe din informațiile conținute în caracteristicile criminalistice, chiar și pentru acele tipuri de infracțiuni economice sau de alt gen, unde se explică stabilitatea relativ ridicată a dependenței de corelație prin influența puternică a factorilor obiectivi. Acest lucru se datorează cerințelor procedurale stricte, dar absolut corecte și regulilor criminalistice. Totuși, valoarea acestor informații suplimentare pentru activitățile de căutare, pentru optimizarea procesului de versiuni, pentru depășirea cu succes a situațiilor problematice, este extrem de mare.

Unii criminaliști includ în mod justificat doctrina caracteristicii criminalistice a infracțiunilor în teoria generală a criminalisticii pe care o dezvoltă, predând semnificația metodologică a doctrinei în cauză, în primul rând pentru metodologia investigației, precum și pentru alte secțiuni ale criminalisticii [1, 140-141].

„Atunci când întreprinzătorii-infracțori urmăresc un scop ilicit cu folosirea metodelor ilegale, ei sunt ghidați de logica economică a cheltuielilor și a profitului. Cu alte cuvinte, ei sunt forțați să respecte regulile operațiilor financiare simple. Pentru infracțorii internaționali singurul sistem real de spălare a veniturilor obținute prin căi ilicite și investirea lor în activități legale este accesul la sistemul bancar internațional. Veniturile trebuie să treacă prin operațiuni obișnuite de brokeraj și canale economice investiționale existente. În cele din urmă, organizațiile infracționale trebuie să șteargă legătura dintre infracțiune și bani și să ascundă veniturile de o posibilă confiscare” [2, p. 111].

Scopul articolului constă în identificarea și lămurirea principalelor prevederi ale caracteristicii criminalistice a infracțiunii de spălare a banilor.

Metode și materiale aplicate. Pentru realizarea scopului propus, ținând cont de specificul și caracterul complex al temei investigate, au fost folosite următoarele metode de cercetare: logică, sistematică și de comparare. Cercetările întreprinse se bazează pe studierea doctrinei și practicii judiciare.

Rezultate obținute și discuții. „Caracteristica criminalistică a infracțiunii constituie descrierea amănunțită și aprecierea urmelor descoperite, însușirilor și intermediarilor infracțiunii concrete la o anumită etapă a cercetării, iar obiectul probatoriu consistă în circumstanțe, prevăzute de legea procesual-penală, care trebuie dovedite în cadrul urmăririi penale și judecării cauzei penale, indiferent de specificul și genul infracțiunii săvârșite” [3, p. 37].

Potrivit prevederilor art. 243 alin. (1) Cod penal, spălarea banilor se comite prin:

a) convertirea sau transferul bunurilor de către o persoană care știe ori trebuia să știe că acestea constituie venituri ilicite, în scopul de a tăinui sau de a deghiza originea ilicită a bunurilor sau de a ajuta orice persoană, implicată în comiterea infracțiunii principale, de a se sustrage de la consecințele juridice ale acestor acțiuni;

b) tăinuirea sau deghizarea naturii, originii, amplasării, dispunerii, transiterii, deplasării proprietății reale a bunurilor ori a drepturilor aferente de către o persoană care știe sau trebuia să știe că acestea constituie venituri ilicite;

c) dobândirea, deținerea sau utilizarea bunurilor de către o persoană care știe ori trebuia să știe că acestea constituie venituri ilicite;

d) participarea la orice asociere, înțelegere, complicitate prin acordarea de asistență, ajutor sau sfaturi în vederea comiterii acțiunilor prevăzute la lit.a)-c).”

„Acțiuni ilicite constituie și faptele comise în afara teritoriului țării dacă acestea conțin ele-

mentele constitutive ale unei infracțiuni în statul în care au fost comise și pot constitui elementele constitutive ale unei infracțiuni comise pe teritoriul Republicii Moldova [4, art. 243, alin.(4)].

„În principiu, procesul de spălare a banilor poate fi împărțit în următoarele trei etape: strângerea preventivă a capitalului, dobândit prin metode tipice pentru crima organizată; legalizarea capitalului dobândit pe căi ilicite, prin includerea lui în scheme de brokeraj; investiția capitalului spălat (o parte din profit va fi investit în operațiuni ilicite, cealaltă parte în operațiuni contractuale). Această activitate constituie esența spălării banilor, care de regulă se desfășoară și ea în trei etape: plasarea mijloacelor obținute în urma activității infracționale în circuitul bancar și financiar; efectuarea operațiunilor financiare cu scopul de a oferi acestor mijloace aparența mijloacelor de proveniență legală (în această etapă, sunt implicate frecvent mecanismele offshore); reciclarea mijloacelor în economia legală (achiziționarea de obiecte de lux, de acțiuni și de imobile)” [2, p. 111-112].

Cele mai importante trăsături specifice inerente caracteristicii criminalistice ale infracțiunii spălării banilor se reduc în principal la următoarele:

1. Date privind fapta infracțională – reflectă cele mai importante trăsături de drept penal ale acestui delict. Infracțiunile de spălare a banilor sunt, de regulă, de natură latentă, întrucât esența lor criminală este mascată cu grijă prin tehnici și metode diverse, în exterior legale. În plus, latența crescută a faptei infracționale se datorează nu numai ascunderii proceselor de legalizare în sine, ci și acoperirii infracțiunilor așa-zise „de bază sau inițiale” care generează consecințe penale, „decuplarea” informațională de la sursele reale ale apariției lor.

În cazul infracțiunilor latente, de regulă organul de urmărire penală este sesizat de organul de constatare sau se autosesează. Aici am dori să menționăm că informațiile din presă și „zvonurile publice” „nu pot servi temei de autosesizare a organului de urmărire penală, deoarece ele nu cuprind reglementările prevăzute la art. 262-264 CPP. Aceste informații servesc temei de înregistrare și examinare inițială a sesizării organului de constatare, care, ulterior, printr-o verificare a acestor informații și efectuarea acțiunilor de constatare corespunzătoare vor decide dacă este cazul de a sesiza organul de urmărire penală, adică prin procesul-verbal respectiv” [5, p. 35].

În urma analizei practicii judiciare, s-a constatat că organul de urmărire penală în 94,7% din cauze a calificat corect acțiunile făptuitorilor, prin prisma art. 243 Cod penal, fapt demonstrat prin sentințele instanțelor de judecată. Cu alte cuvinte, organul de urmărire penală sesizat a întreprins toate acțiunile necesare în vederea administrării probatoriului corespunzător și a calificării juste a faptei.

De drept exemplu, este cauza penală de învinuire a lui CA, care „în perioada noiembrie 2009 - iunie 2010, (...) în urma derulării unei scheme criminale, prin escrocherie, în urma organizării licitațiilor frauduloase pe internet, dobândesc ilicit bunurile altor persoane din regiunea SUA și Irlanda, prin înșelăciune și abuz de încredere. Urmărind scopul criminal de a obține mijloacele bănești a altor persoane, suspectii foloseau pașapoarte contrafăcute pentru a deschide conturi bancare la diferite bănci din SUA. Aceste conturi au fost deschise de către suspectii pentru ca în urma petrecerii licitațiilor frauduloase pe internet, persoane de bună credință care au câștigat licitațiile în cauză, să vireze banii în contul indicat de către suspectii, pentru bunul licitat, pe care în realitate suspectii nu îl dețin. Ulterior, în scopul voalării acțiunilor sale criminale, C.A., (...), dorind să atribuie un aspect legal sursei și provenienței mijloacelor bănești și să asigure tănuirea și deghizarea informației privind natura, originea, mișcarea și apartenența acestor mijloace bănești, provenite din săvârșirea unei infracțiuni, a transferat aceste mijloace bănești pe contul curent al lui C.A. deschis la BC „V” SA (...), care au fost ridicați în numerar de ultimul integral (...)” [6].

Există și cazuri în care organul de urmărire penală nu a calificat just acțiunile făptuitorilor (în 5,3%). Acest fapt se datorează nu atât calificării incorecte propriu-zise, ci cercetării neobiect-

ve, incomplete și nu sub toate aspectele a circumstanțelor cauzei. Datorită acestui fapt acuzatorul de stat renunță la învinuire în instanța de judecată.

Această practică este una negativă, deoarece nu s-au întreprins toate măsurile la timp, s-au încălcat drepturile părților, s-au suportat cheltuieli nejustificate de timp, de mijloace și de resurse umane. În plus, organul de urmărire penală îndeplinindu-și atribuțiile conștiincios, era obligat să propună procurorului scoaterea de sub urmărire penală a bănușilor (învinușilor), care „este actul de reabilitare și finalizare în privința persoanei a oricăror acțiuni de urmărire penală în legătură cu fapta sau faptele anterior imputate” [7, p. 370], fără să lase ca cauza penală să fie distribuită justiției.

Un exemplu elocvent în acest sens este cazul de escrocherie, urmat de „deghizarea naturii, originii și deplasării proprietății reale a bunului imobil despre care știa că constituie un venit ilicit, prin invocarea pretinsului fapt că casa individuală de locuit a fost demolată, solicitând actualizarea datelor cadastrale, acțiuni care s-au soldat cu obținerea certificatului despre rezultatele inspecției casei de locuit cu construcțiile gospodărești anexate (...). În continuare, urmărind aceleași intenții, (...) au solicitat și au obținut eliberarea procesului-verbal de recepție finală prin care bunul imobil inițial care nu a suferit în realitate careva modificări, a fost recepționat ca o nouă casă de locuit cu anexă. În rezultat pe aceeași adresă au fost înregistrate 2 construcții noi, coproprietari ai cărora au devenit inculpații” [8].

Este laudabil că acuzatorul de stat, după analiza probelor acuzării în coroborare cu probele apărării, a ajuns la concluzia, că în acțiunile inculpaților nu se constată prezența elementelor infracțiunilor incriminate, prevăzute de art. 190 alin. (5) și 243 alin. (3) lit. b) Cod penal, prezentând ordonanța privind renunțarea integrală la învinuire. Deși aceste aspecte puteau fi elucidate la faza urmăririi penale, totuși acuzarea a acționat corect, astfel încât a respectat prevederile art. 6 CEDO.

Acest exemplu arată și un alt aspect important. Atunci când organul de urmărire penală sau instanța de judecată constată că nu există elementele infracțiunii din care au fost obținute profituri ilicite, acțiunile făptuitorilor nu pot fi calificate nici în baza faptei de spălare a banilor. Cu alte cuvinte, tragerea la răspundere penală pentru spălarea banilor, în aceste cazuri, nu poate avea loc dacă nu s-a demonstrat infracțiunea de concurs.

Deși fapta infracțională are semnificație juridică penală, fără analizarea sa este imposibil să se creeze un sistem integral și complet a caracteristicii criminalistice ale infracțiunilor. Cu alte cuvinte, pe lângă funcțiile de drept penal, fapta infracțională conține un mare potențial criminalistic. Datorită datelor despre fapta infracțională putem obține informații valoroase din punct de vedere criminalistic.

2. Date cu privire la modul comiterii spălării banilor. Considerăm că aceste date ajută organul de urmărire penală să înțeleagă modul de comitere a infracțiunii, pentru a-și planifica activitatea inițială și ulterioară de cercetare. Or, „desfășurarea planificată a urmăririi penale constituie o premisă importantă pentru creșterea fermității împotriva acțiunilor infracționale” [9, p. 39].

Analiza practicii judiciare ne permite să menționăm că infracțiunea de spălare a banilor este comisă printr-o diversitate de modalități, care vor fi analizate într-o altă cercetare, deoarece la aceste aspecte se impune o analiză complexă.

3. Date cu privire la timpul comiterii infracțiunii. Spălarea banilor se efectuează în orice moment, deoarece transferurile naționale și internaționale, tranzacțiile financiare și alte tranzacții legate de procesul de legalizare sunt implementate practic în orice moment al zilei și în orice moment al anului. Durata de timp a proceselor de legalizare poate fi foarte diferită și depinde de numărul de etape ale acestui proces, de natura și de conținutul acestuia, de numărul de episoade etc. În plus, din punct de vedere al timpului, legalizarea poate fi efectuată continuu sau la intervale

diferite. Desigur, cea mai intensă activitate criminală are loc în timpul funcționării oficiale a băncilor, burselor de valori, caselor de schimb valutar, termenul licitațiilor etc.

Un exemplu elocvent este cazul de învinuire a lui GC, care timp de 2 ani a pus în circulație substanțe narcotice prin intermediul magazinului online „Философ”, creat și gestionat de el. Potrivit sentinței, „(...) pentru a deghiza proveniența acestora, pentru a crea posibilitatea de a le utiliza în continuare fără a fi identificat și fără ca numele său să figureze în careva tranzacții bancare, după cum și pentru a evita depistarea și raportarea tranzacțiilor suspecte de către instituția bancară, nu a utilizat conturile bancare înregistrate pe numele său, ci, în diferite circumstanțe, a procurat sau obținut carduri bancare (...) pe numele diferitor persoane, pe care le-a gestionat și utilizat în continuare de pe telefonul său mobil (...), după cum și de pe alte dispozitive, încasând pe aceste conturi bancare mijloace bănești provenite din activitatea ilicită specificată mai sus în sumă totală de 2 446 276,27 lei și 12 757,55 dolari SUA (...), pe care ulterior le-a transferat, utilizat sau extras prin diferite modalități” [10]. Aceste tranzacții erau efectuate în intervale diferite de timp, atât ziua, cât și noaptea, atât în zilele lucrătoare, cât și în zilele de odihnă etc.

4. Date privind locul legalizării veniturilor obținute ilegal. Locurile de legalizare a acestor venituri sunt instituțiile bancare și nebancale, întreprinderile de stat și firmele comerciale, casele de schimb valutar și întreprinderile comerciale, cazinourile și restaurantele etc. De o importanță deosebită sunt așa-numitele zone offshore, precum și teritoriile asociate cu cele mai intense activități ale mafiei drogurilor, comerțul ilegal cu arme, prostituția etc.

5. Date privind obiectul infracțiunii de spălare a banilor. Obiectul acestei fapte infracționale îl prezintă securitatea economică a statului, iar odată cu dezvoltarea ulterioară a actelor criminale, securitatea sistemului economic mondial. În plus, obiectele infracțiunii în cauză includ, desigur, funcționarea normală a sistemului de credit și financiar, inclusiv sistemul valutar al țării și instituțiile financiare nebancale.

Ca urmare a implicării tot mai mari a tuturor acestor structuri în procesele de spălare a banilor „murdari”, are loc incriminarea consecventă și activă a acestora, iar corupția funcționarilor asociată crimei organizate devine sistemică. De asemenea, trebuie avut în vedere faptul că capitalul obținut ilegal, iar ulterior legalizat (spălat) este una dintre principalele surse financiare ale corupției pe mai multe niveluri.

În ceea ce privește obiectul material, este o listă foarte diversă de fonduri, bunuri mobile și imobile, valori mobiliare etc. Este vorba, în primul rând, de numerar în valută națională sau străină, bani în conturi bancare, orice valoare, bunuri mobile și imobile, precum și diverse titluri de valoare, acțiuni, cambii, obligațiuni, bonuri de trezorerie etc., metale și pietre prețioase, terenuri, acțiuni la firme și parteneriate, obligațiuni, servituți și alte drepturi de folosință, brevete etc.

6. Date privind subiecții infracțiunii. Din analiza cauzelor penale judecate pe teritoriul R. Moldova am constatat că 93% din numărul persoanelor condamnate sunt bărbați și, respectiv, 7% sunt femei [11, 12]. Vârsta medie a acestora este de aproximativ 34 de ani. Din numărul total de persoane condamnate, 90,4% sunt persoane fizice, iar 9,6% sunt persoane juridice [13, 14]. Totodată, 83,3% sunt persoane cu funcții de răspundere [15], iar 16,7% sunt persoane fără a deține vreo funcție de răspundere. La fel, 92,6% sunt persoane care anterior nu au fost condamnate, iar 7,4% sunt persoane anterior condamnate pe diferite tipuri de infracțiuni.

Există și situații în care persoanele care au comis infracțiuni în concurs cu infracțiunea de spălare a banilor nu au fost angajate în câmpul muncii. De regulă, acestea au comis escrocherii. Exemplu elocvent este cauza de învinuire a lui TI ȘI MV, care, „în perioada noiembrie 2009 - iunie 2010, (...) în urma derulării unei scheme criminale, prin escrocherie, în urma organizării licitațiilor frauduloase pe internet, au dobândit ilicit bunurile altor persoane din regiunea SUA și Irlanda, prin înșelăciune și abuz de încredere. Urmărind scopul criminal de a obține mijloacele bănești a altor

persoane, suspectii foloseau pașapoarte contrafăcute pentru a deschide conturi bancare la diferite bănci din SUA. Conturile date erau deschise de către inculpați pentru ca în urma petrecerii licitațiilor frauduloase pe internet, persoane de bună credință care au câștigat licitațiile în cauză să vireze banii în contul indicat de către inculpați, pentru bunul licitat, pe care în realitate suspectii nu îl dețin. TI și MV, în urma înțelegerii prealabile, în perioada februarie – iulie 2010, cu alți cetățeni ai Republicii Moldova dintre care, BV, HI și RM, au deschis conturi curente în BC „Victoriabank” SA, pe numele ultimilor și în scopul voalării acțiunilor sale criminale, dorind să atribuie un aspect legal sursei și provenienței mijloacelor bănești și să asigure tănuirea și deghizarea informației privind natura, originea, mișcarea și apartenența acestor mijloace bănești, provenite din săvârșirea unei infracțiuni, suspectii au transferat aceste mijloace bănești, și anume suma de 36 000 dolari SUA lui MI, 34 000 dolari SUA lui HM, 25 000 dolari SUA lui RM și 173 400 dolari SUA lui BV pe conturile curente a acestora care au fost ridicați integral în numerar de ultimii și transmiși lui TV și în unele cazuri lui MI, MI, BV, HM, RM obținând un procent din suma totală transferată și ridicată” [16].

Din analiza efectuată, notăm câteva grupe de subiecți: angajați ai instituțiilor bancare; angajați ai altor întreprinderi; manageri de întreprinderi și instituții bancare; intermediari; neangajați în câmpul muncii.

Pe lângă aceștia, se pot distinge:

- a) Persoane care obțin venituri pe cale criminală, dar nu se ocupă nemijlocit de legalizarea acestor venituri;
- b) Persoane care nu comit alte infracțiuni, ci se ocupă doar de legalizarea veniturilor obținute pe cale criminală;
- c) Persoane care obțin venituri pe cale criminală și care, totodată, se ocupă și de legalizarea acestor venituri.

Trăsăturile tactice ale comportamentului subiecților infracțiunii se datorează în mare măsură funcțiilor acestora în procesul de legalizare a veniturilor obținute ilegal, precum și a rolului acestora în activitatea criminală. Pe baza acestor criterii, este clar vizibilă clasificarea subiecților în lideri care organizează și planifică procese complexe de spălare a banilor „murdari”, a complicilor și a intermediarilor. Desigur, printre intermediari se numără și persoane care îndeplinesc funcții mai responsabile și persoane care desfășoară doar activități secundare, auxiliare. De remarcat că unii subiecți ai infracțiunii analizate pot fi persoane cu cel mai înalt profesionalism infracțional.

Trebuie să atragem atenția și asupra unor caracteristici personale și stilului de viață al subiecților infracțiunii respective. În mare parte aceștia au studii superioare, speciale, cel mai adesea în economie, contabilitate, drept, precum și în domeniul IT.

Stilul de viață al organizatorilor și autorilor infracțiunii este destul de larg (din punct de vedere al cheltuielilor). Majoritatea din ei duc un mod de viață luxos, dețin firme, proprietăți, mașini de lux etc.

O altă analiză efectuată de noi ține de complexitatea și dificultatea obținerii informațiilor necesare. Astfel, în cazurile în care persoanele comit infracțiuni principale (de exemplu, escrocherii, evaziuni fiscale), iar ulterior tot ei săvârșesc infracțiunea de spălare a banilor, adică își legalizează veniturile obținute pe căi ilegale, organul de urmărire penală poate obține mai multe informații, chiar privitor la întregul lanț infracțional. Pe de altă parte, atunci când aceste fapte infracționale sunt comise de diferite persoane, inclusiv intermediari, organul de urmărire penală se poate afla în dificultate, ceea ce poate duce la neidentificarea tuturor autorilor infracțiunii, nelămurirea tuturor circumstanțelor, nedescoperirea întregii activități infracționale, precum și alte aspecte importante pentru cercetarea cauzei.

7. Vinovăția făptuitorilor. Analiza efectuată de noi scoate în evidență următoarele aspecte referitoare la vinovăția inculpaților. În 10,5% din cauzele penale judecate inculpaților nu li s-a

demonstrat vinovăția de comitere a infracțiunii de spălare a banilor. Spre exemplu, într-un caz procurorul și-a retras învinuirea, iar în alt caz procesul penal a fost încetat pe temeiul decesului inculpatei. Respectiv, în 9,5% din cauze vinovăția inculpaților a fost demonstrată. Din ele, în aproximativ 50% inculpații și-au recunoscut vina în comiterea infracțiunilor, iar judecata s-a făcut fie în baza probelor administrate în faza urmăririi penale, fie în baza acordului de recunoaștere a vinovăției.

Aceste date demonstrează că organul de urmărire penală a administrat suficiente probe legale pentru a demonstra vinovăția persoanelor în comiterea infracțiunilor imputate. De asemenea, această situație arată calificarea profesională a ofițerilor de urmărire penală și a procurorilor.

Totodată, „este de menționat că legea nu obligă persoana acuzată să-și demonstreze nevinovăția, deși are dreptul să o facă. Aceasta înseamnă că ea nu poate fi obligată să depună nicio mărturie, sub orice răspundere legală, iar refuzul de a depune mărturie nu poate fi interpretat ca recunoaștere a vinovăției sale sau că apărătorul învinuitului are dreptul și este obligat să-i dovedească clientului său nevinovăția sau prezența unei circumstanțe atenuante. Din prezumția nevinovăției rezultă următoarea regulă: vinovăția neprobată este egală cu nevinovăția probată” [17, p. 11-12]. Din analiza efectuată se desprinde că în cazurile în care inculpații și-au recunoscut vinovăția, acestora nu le-au fost lezate drepturile, inclusiv prezumția nevinovăției.

8. Procesul de formare și localizare a probelor. Procesul respectiv este o componentă structurală importantă a caracteristicii criminalistice, care are cele mai semnificative capacități de căutare și cognitive. Legalizarea veniturilor ilegale lasă inevitabil numeroase urme ale activității infracționale în diverse documente financiare, bancare, contabile, de numerar, vamale, de mărfuri și de altă natură, precum și în documente interne (neoficiale), acte de evidență, precum și ciorne, care joacă adesea un rol decisiv în soluționarea infracțiunilor.

Informațiile semnificative din punct de vedere criminalistic sunt întipărite atât în memoria persoanelor care comit faptele penale, cât și în memoria martorilor oculari ai anumitor evenimente și fapte. În același timp, informațiile cele mai valoroase și specifice se regăsesc în mărturiile angajaților instituțiilor financiare și nefinanciare prin care a fost expulzat capitalul infracțional, întrucât această informație are cele mai strânse corelații cu datele corespunzătoare reflectate în documente.

Drept exemplu se prezintă cauza penală de învinuire a lui EA în comiterea infracțiunilor prevăzute la art. 42 alin. (5), art. 190 alin. (5) și art. 42 alin. (2), art. 243 alin. (3) lit. b) Cod penal, unde vinovăția acestuia a fost dovedită pe deplin, inclusiv datorită audierii celor 7 martori, care au relatat instanței date importante pentru justa soluționare a cauzei [18].

Mascând caracterul criminal al veniturilor, încercând să le „separe” din sursele criminale, infractorii lasă inevitabil urme ale activităților lor de acoperire. În efortul de a ascunde urmele infracțiunii principale (de exemplu, evaziune fiscală, circulație ilegală a drogurilor), „spălătorii” lasă urme noi. În același timp, apare adesea o situație paradoxală – cu cât activitățile de deghizare a „principalelor infracțiuni” sunt mai active și mai diverse, cu atât mai semnificative ca volum și uneori chiar mai proeminente în conținutul lor, se manifestă consecințele legalizării. Dar în realitate nu există nimic paradoxal în acest fenomen. Una dintre legile obiective ale criminalistici și psihologiei juridice, în opinia noastră, este că este mai ușor să ascunzi urmele directe ale unei infracțiuni decât urmele lăsate din activitatea de mascare a acestui delict.

Acest lucru se datorează, în primul rând, anumitor complexități ale gândirii reflexive, structurii sale pe mai multe niveluri. În al doilea rând, trebuie avut în vedere faptul că majoritatea acțiunilor de mascare formează consecințe juridice în exterior și, conform infractorilor, nu au nevoie de o acoperire suplimentară specială. Cu toate acestea, studiul lor optim și utilizarea ulterioară a rezultatelor obținute vor face, în mod necesar, posibilă „smulgerea vălului” și dezvăluirea

urmelor infracțiunii. Acest proces este deosebit de eficient în cauzele penale privind legalizarea veniturilor ilegale, deoarece permite nu numai detectarea urmelor „infracțiunii principale”, ci și identificarea unui „lanț infracțional” complex și, adesea, a întregii rețele criminale.

O trăsătură specifică importantă a caracteristicii criminalistice a infracțiunii spălării banilor este cea mai strânsă corelare a acesteia cu caracteristica criminalistică a „infracțiunilor principale”, adică a acelor fapte infracționale, în urma cărora se dobândesc bani sau alte bunuri ilegale. Aceste legături au o anumită influență unele asupra altora.

Conexiunea dintre caracteristica criminalistică a infracțiunilor de pe urma cărora se obțin venituri ilegale și infracțiunea spălării banilor ne permite să le considerăm componente structurale ale unui sistem informatic complex, în care caracteristica criminalistică a legalizării veniturilor dobândite din activități ilegale este un fel de constantă, iar caracteristica criminalistică a primei infracțiuni este o structură înlocuibilă a acestei componente.

Concluzii. Caracteristica criminalistică a spălării banilor este foarte importantă pentru investigarea acestui gen de infracțiune.

Toate elementele structurale care alcătuiesc caracteristica criminalistică a spălării banilor sunt de mare importanță informativă și tactică în metodologia investigației. Cu toate acestea, cea mai importantă funcție, cu adevărat de formare a sistemului, este îndeplinită de metoda de comitere a infracțiunii cercetate. Această componentă conține informații atât de valoroase în termeni criminalistici și procesuali încât chiar și în cele mai acute situații problematice realizează eficient o funcție de căutare, permițând, cu utilizarea profesională a acestor informații generalizate, să identifice, să stabilească și apoi să dovedească toate circumstanțele care sunt importante pentru cauza penală.

Specific este că caracteristica criminalistică a spălării banilor se află în strânsă legătură cu infracțiunile de pe urma cărora s-au obținut venituri ilegale, fapt de care depinde metoda de investigare, tactica de efectuare a acțiunilor procesuale, precum și planificarea și organizarea cercetării cazului.

Caracteristica criminalistică face posibilă valorificarea la maximum a întregii game de date disponibile pentru cercetarea obiectivă, completă și sub toate aspectele a circumstanței cauzei.

Referințe bibliografice:

1. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия. Moscova, Editura C. H. Beck, 1997. C. 140-141.
2. Ostavciuc Dinu, Odagiu Iurie, Rusnac Constantin, Cercetarea infracțiunilor din materia crimei organizate, Chișinău, 2016. p. 111-112.
3. Ostavciuc Dinu, Aspecte procesual-penale și tactici criminalistice privind cercetarea traficului de copii, Chișinău, 2016. p. 37.
4. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18-04-2002. În: Monitorul Oficial nr. 72-74.
5. Ostavciuc Dinu, Sesizarea organului de urmărire penală. Monografie, Chișinău, 2020. p. 35.
6. Sentința Judecătorei Botanica municipiul Chișinău din 03.05.2011, emisă în Dosarul nr. 1-698/10. Disponibilă: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/e1fc284b-9aa0-e011-aa0b-00215ae0031b [accesată: 23.04.2023].
7. Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu, Urmărirea penală, Curs universitar, Chișinău, 2021. p. 370.
8. Sentința Judecătorei Chișinău (sediul Centru) din 05.03.2021, emisă în Dosarul nr. 1-791/18. Disponibilă: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/d450f0ed-bade-48df-abd6-342c9f241701 [accesată: 22.04.2023].
9. Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu, Odagiu Iurie, Rusnac Constantin, Tactica acțiunilor de urmărire penală, Chișinău, 2020. p. 39.

10. Sentința Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani din 26.01.2023, emisă în Dosarul nr. 1-22081527-12-1-09062022 (1-1466/2022). Disponibilă: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/db76df7c-3801-4db7-9419-9e0ea5c10022 [accesată: 23.04.2023].
11. Sentința Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani din 02.06.2021, emisă în Dosarul nr. 1-85/2021 (1-21002121-12-1-06012021). Disponibilă: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/0bff7c7f-10c4-4bba-bba8-155bfae1fa71 [accesată: 20.04.2023].
12. Sentința Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani din 23.03.2023, emisă în Dosarul nr. 1-415/2019 (1-19168492-12-1-24102019). Disponibilă: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/93d35f56-6a13-4081-8308-4908e6d2c97b [accesată: 22.04.2023].
13. Sentința Judecătoriei Buiucani mun. Chișinău din 26.10.2015, emisă în Dosarul nr. 1549/15 (1411074829102014). Disponibilă: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/d1efdf36-277e-e511-a1ab-005056a5d154 [accesată: 22.04.2023].
14. Sentința Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani din 24.05.2018, emisă în Dosarul nr. 1-1450/17. Disponibilă: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/f7388e06-0d60-e811-80d4-0050568b021b [accesată: 22.04.2023].
15. Sentința Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani din 13.02.2017, emisă în Dosarul nr. 1-443/17. Disponibilă: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/df4f30fc-9af9-e611-80d0-0050568b4c47 [accesată: 23.04.2023].
16. Sentința Judecătoriei Botanica mun. Chișinău din 30.09.2010, emisă în Dosar. nr. 1-585/10. Disponibilă: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/2b846031-83e2-df11-99e0-00215ae0031b [21.04.2023].
17. Ostavciuc Dinu. Presumption of innocence - national framework and international standards. (The article has been developed on the basis of the project “Ensuring Human Rights in the Preliminary Stages: the National Criminal Procedural Norm, European and International Practices”, within the Postdoctoral Programs for the years 2022-2023, with the number 22.00208.0807.04 / PD I), Scientific Annals of the Academy “Stefan cel Mare” of MIA of the Republic of Moldova, p. 11-12. Disponibilă: http://dspace.academy.police.md/xmlui/bitstream/handle/123456789/689/Anale_stiint_ale_Academiei_nr_15_2022%208-25.pdf?sequence=1&isAllowed=y [accesată: 21.04.2023].
18. Sentința Judecătoriei Chișinău, sediul Centru din 14.01.2020, emisă în Dosarul nr. 1-837/2016. Disponibilă: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/acc40152-8550-4d56-9e24-b321729ff4bb [accesată: 23.04.2023].

CZU 343.35

REFLECȚII ASUPRA OBIECTULUI INFRAȚIUNII DE EXCES DE PUTERE SAU DEPĂȘIRE
A ATRIBUȚIILOR DE SERVICIU ÎN LEGISLAȚIA PENALĂ A REPUBLICII MOLDOVAREFLECTIONS ON THE OBJECT OF THE CRIME OF EXCESS OF POWER OR OVERRIDING
OF THE DUTIES IN THE CRIMINAL LAW OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Vladimir PUICA,

*doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”,**Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,**ofițer, Centrul Național Anticorupție, Republica Moldova,**ORCID: 0009-0000-6710-761X***Rezumat**

În prezentul studiu este analizat obiectul infracțiunii exces de putere sau de depășire a atribuțiilor de serviciu în legislația penală a R. Moldova, care, fiind un element al componenței de infracțiune ce determină caracterul interdicției juridico-penale, caracterul și gradul prejudiciabil al infracțiunii, stabilirea corectă a acestuia are un rol important și decisiv pentru delimitarea infracțiunii date de alte încălcări de drept, caracterizarea semnelor obiective și subiective ale acestei infracțiuni.

Cuvine cheie: exces de putere, depășire a atribuțiilor de serviciu, persoană publică, persoană cu funcție de răspundere, funcționar etc.

Summary

In the present study, the object of the crime of excess of power or exceeding the duties of the service in the criminal legislation of the Republic of Moldova is analyzed, which, being an element of the composition of the crime that determines the character of the legal-criminal prohibition, the character and the prejudicial degree of the crime, the establishment its correctness has an important and decisive role for the delimitation of the crime given by other violations of law, the characterization of the objective and subjective signs of this crime.

Keywords: excess of power, overcoming of duties, public person, person in charge, civil servant etc.

Recenzent: **Radion COJOCARU**, doctor, profesor universitar,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Republica Moldova,
Universitatea „Dunarea de Jos” din Galați, România

Introducere. Noțiunea juridico-penală a obiectului a cunoscut o evoluție îndelungată. În decursul unei perioade îndelungate de timp în literatura de specialitate se poartă discuții referitoare la conținutul diferitor categorii de obiecte ale infracțiunii analizate. Odată cu modificare orânduirii social-politice se schimba și conținutul acesteia. În pofida faptului că subiectului dat i se acordă o multitudine de lucrări științifice, problema obiectului infracțiunii rămâne a fi una dintre cele mai discutabile și complicate în teoria dreptului penal.

Conținut de bază. Luând în considerație faptul că noțiunea obiectului infracțiunii este discutabilă în știința dreptului penal, ne vom axa pe concepția tradițională apreciind în calitate de obiect totalitatea relațiilor sociale apărute de legea penală cărora fapta ilegală le cauzează prejudiciu sau creează pericolul real al pricinuirii acestuia [9 p.60, 24 p.111, 33 p.62]. O astfel de poziție este actuală și astăzi, însă în ultimul timp se evidențiază și o altă abordare a noțiunii de obiect al infracțiunii. Astfel, profesorul rus A.V. Naumov consideră că teoria obiectului infracțiunii care îl apreciază în calitate de relație socială nu întotdeauna „funcționează”, și, respectiv, nu poate fi re-

cunoscută în calitate de teorie universală. A. V. Naumov menționează că „este posibilă reanimarea teoriei obiectului infracțiunii care îl apreciază ca valoare juridică, lansată încă la sfârșitul secolului trecut în cadrul școlilor clasice și sociologice a dreptului penal”. [21 p.147, 23 p.91-92]

În mijlocul secolului trecut era deosebit de răspândită așa numită teorie normativă a obiectului infracțiunii, fundamentată pe noțiunea formală a infracțiunii. În corespundere cu această teorie infracțiunea în esență constituie o încălcare a normei de drept, prin urmare, norma juridică și este obiectul infracțiunii, adică, cea la ce atentează fapta prejudiciabilă.

În afară de această teorie în secolul trecut exista și teoria dreptului subiectiv privit în calitate de obiect al infracțiunii. Această concepție era în particular împărtășită de către V.D. Spasovici. El menționa că „infracțiunea este un atentat ilicit asupra dreptului cuiva, atentat atât de esențial, încât statul, apreciind dreptul dat ca condiție necesară a conviețuirii sociale, în lipsa altor mijloace de protecție, asigură neîncălcarea lui prin intermediul pedepsei” [29 p.84]. N.S. Taganțev are, în opinia noastră, o viziune mai corectă asupra obiectului infracțiunii. El, în particular, consideră că „Manifestarea vitală a normei poate fi doar cea ce generează apariția ei, îi oferă conținut, servește drept justificare a existenței ei – interesul vital, interesul conviețuirii sociale, expresia dată fiind utilizată într-un sens larg care cumulează totul ce condiționează existența și reușita unei persoane aparte, a societății, a statului și a întregii omeniri în sferile fizică, intelectuală și morală. În acest context, transformând interesul într-o valoare juridică, dreptul nu doar recunoaște existența acestui interes, nu doar îi protejează, dar și îi modifică volumul, forma, uneori chiar și conținutul, nivelând caracterul lui individual, particular, oferindu-i o importanță socială. Astfel, atentarea la relațiile/valorile protejate de norma juridică constituie atentat la un interes vital, valoare juridică. În acest sens, nu oricărui interes i se oferă protecție juridică, ci doar celui care poate avea o importanță socială. Interesele protejate pot avea un caracter real – viața, sănătatea, inviolabilitatea posesiei, și un caracter moral – cinstea, sentimentul religios, decența etc. Aceste interese pot aparține unei persoane aparte, fizice sau juridice, sau unor comunități sociale, existente în stat, sau întregii societăți, sau, într-un sfârșit, statului în calitate de un întreg juridic organizat. Protecția juridică poate viza nemijlocit interesul, apărându-l de distrugere, deteriorare sau modificare, sau, protecția poate viza atitudinea juridică a persoanei față de astfel de valoare – protecția posibilității și libertății posesiei, administrării sau utilizării acestei valori sau interes” [30 p.31-32].

În pofida poziției unor cercetători, care nu recunosc relațiile sociale în calitate de obiect al infracțiunii [13 p.29], totuși punctul dat de vedere este dominant în știința penală [15 p.114-116]. Împărtășim și noi opinia dată, deoarece valorile, oamenii sau comunitățile umane nu pot fi privite în calitate de obiect al infracțiunii în afara relațiilor sociale.

În doctrina penală a Republicii Moldova tradițional se deosebește obiectul juridic și obiectul material al infracțiunii [1 p.152].

Cu referire la clasificarea obiectelor juridice ale atentatelor infracționale în teoria dreptului penal, la fel, nu există o poziție unică: unii autori împart obiectul infracțiunii în general, generic și nemijlocit [8 p.7]; alții deosebesc patru categorii de obiect juridic [3 p.178]. Noi însă împărtășim poziția clasică în conformitate cu care „pe verticală” obiectul juridic se împarte în general, generic și special, iar „pe orizontală” – în de bază, secundar și facultativ.

În sensul cel mai general obiectul nemijlocit al infracțiunii de exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu constituie interesele organului concret de stat, serviciului concret de stat sau ale organului de autoadministrare locală. Obiect secundar – interesele ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice, ale societății sau statului. Ne alăturăm opiniei autorului A. I. Asnis, care consideră că determinarea obiectului infracțiunilor contra bunei desfășurări a activității în sfera publică este bazată pe noțiunea obiectului general al infracțiunii [3 p.172], însă nu ne vom limita la el, deoarece el este același pentru toate infracțiunile.

Obiect generic pentru infracțiunea de exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu constituie relațiile sociale care asigură funcționarea normală a puterii publice. În lucrările lui

B.V. Zdravomâslov, în calitate de obiect generic al infracțiunilor de serviciu se indică totalitatea relațiilor sociale, care asigură funcționarea normală și legală a organelor puterii publice [14 p.56]. În opinia lui B.V. Voljenkin obiectul lor generic este puterea de stat [6 p.19-22]. V. E. Melnikova afirmă că „cum nu ar determina autorii obiectul infracțiunilor de serviciu, în ultima instanță, majoritatea dintre ei recunosc că este vorba despre munca corectă, activitatea corectă a aparatului de stat sovietic” [20 p.8].

Astfel, problema determinării obiectului infracțiunilor contra bunei desfășurării a activității în sfera publică în general și al infracțiunii de exces de putere sau depășirii atribuțiilor de serviciu în particular se referă la categoria celor care trezesc multiple discuții în literatura de specialitate.

După cum s-a menționat, în opinia lui B.V. Zdravomâslov obiect generic al infracțiunilor contra bunei desfășurării a activității în sfera publică trebuie să fie recunoscută „funcționarea corectă a aparatului de stat” [14 p.7].

Totuși se întâlnesc și aprecieri mai largi ale obiectului generic al infracțiunilor contra bunei desfășurării a activității în sfera publică, incluzându-se în conținutul lui și autoritatea organelor corespunzătoare. În opinia noastră, o astfel de poziție reflectă mai bine esența infracțiunii de exces de putere sau depășirii atribuțiilor de serviciu, asigurând o protecție mai largă intereselor serviciului public.

Există însă și oponenții aprecierii autorității serviciului public în calitate de obiect al infracțiunilor contra bunei desfășurării a activității în sfera publică. S:P. Slav consideră că „autoritatea sau prestigiul puterii de stat în general și al organelor ei constituie element al conștiinței juridice, care nu generează relații sociale și nici nu constituie relații sociale. De aceea, autoritatea ... se referă la conștiință juridică și apare în calitate de manifestare a consecințelor prejudiciabile în forma daunei morale, care este cauzată de încălcarea de serviciu pasibilă de pedeapsă penală” [25 p.15-16]. Deși considerăm că S.P. Slav justificat privește autoritatea în calitate de element al conștiinței juridice, totuși apreciem, bazându-ne în particular și pe poziția specialistului A.V. Groșev, că nu este corect de-a exclude conștiința juridică din mecanismul protecției juridico-penale [10 p.9]. Prejudicierea autorității puterii de stat generează consecințe criminale – respectiv este lezat și obiectul protejat de legea penală.

Unii autori referă la obiectul infracțiunilor contra bunei desfășurării a activității în sfera publică disciplina de stat [32 p.6, 36 p.13-14], prin care se subînțelege executarea precisă și conștientă de către toți funcționarii și toți cetățenii a obligațiilor prescrise de legi și alte acte normative [4 p.13-19]. Dacă acceptăm o astfel de poziție va reieși că oricând încălcarea a legii ar trebui să fie apreciată în calitate de atentat la obiectul infracțiunilor contra bunei desfășurării a activității în sfera publică, ceea ce nu este corect.

S-a expus și punctul de vedere în conformitate cu care obiectul nemijlocit al infracțiunii analizate ar include și interesele și drepturile protejate de lege ale cetățenilor [5 p.21]. Însă nu putem fi de acord cu o astfel de poziție, deoarece încălcarea drepturilor și intereselor cetățenilor constituie modul de încălcare a bunei desfășurării a activității în sfera publică. Analizând coraportul dintre obiect și urmări, A.V. Galahova justificat menționează că obiectul excesului de putere, adică activitatea organului sau instituției corespunzătoare, poate fi lezat „prin intermediul cauzării unui prejudiciu considerabil, în primul rând, intereselor de stat sau obștești, în al doilea rând drepturilor și intereselor cetățenilor, ori, în al treilea rând, și unor și altor interese concomitent” [7 p.87]. De aceea, drepturile și interesele ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice, cu excepția statului, pot fi apreciate doar în calitate de obiect secundar al infracțiunii respective.

În opinia noastră, specialistul rus V.I. Dineka îngustează nejustificat obiectul infracțiunii analizate menționând că „obiectul infracțiunii de exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu pot fi următoarele elemente ale acestuia: ordinea de drept privită ca stare, nivel de reglementare a relațiilor sociale, bazat pe principiile legalității, umanismului, publicității, respectării drepturilor și intereselor persoanei, realizate de către organele afacerilor interne; nemijlocit ac-

tivitatea de reglementare juridică a organelor afacerilor interne; concret activitatea de aplicare a dreptului a reprezentanților puterii publice, bazată pe respectarea strictă a drepturilor și intereselor cetățenilor” [11 p.48-490]. Este neclar de ce anumite paliere ale activității organelor puterii de stat (de exemplu, activitatea ministerelor și departamentelor, care nu se referă la organele de ocrotire a dreptului) nu au fost menționate, ceea ce a îngustat considerabil obiectul acestei infracțiuni.

În sens general, puterea publică reprezintă capacitatea și posibilitatea de a exercita o influență determinativă asupra activității, comportamentului uman prin intermediul anumitor mijloace – voinței, dreptului, violenței, dominației politice, sistemului organelor de stat [27 p.130]. Puterea publică în Republica Moldova este realizată în temeiul separării ei în putere legislativă, putere executivă și putere judiciară. În limitele competenței sale funcțiile publice sunt realizate nu doar de către organele centrale ale statului, dar și de către organele de autoadministrare locală. Formularea respectivă a obiectului generic al infracțiunilor din cap. XV CP RM se prezintă a fi destul de concretă, deoarece prin intermediul normelor formulate în acest capitol sunt puse sub protecție juridico-penală inclusiv interesele puterii locale.

Fiind formulat mai concret obiectul generic al infracțiunii de exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu și în general a cap. XV al CP RM îl constituie relațiile sociale legate de interesele puterii publice, serviciilor publice sau serviciului în organele de autoadministrare locală. O astfel de determinare reiese chiar din denumirea capitolului.

Cu referire la obiectul special al infracțiunilor contra bunei desfășurări a activității în sfera publică în literatura de specialitate se expun opinii diverse legate în primul rând de coraportul obiectului special cu obiectul generic. Autorii ruși Soloviov O.G. și Artemieva M.V. consideră că la infracțiunile contra bunei desfășurări a activității în sfera publică obiectul generic și obiectul special coincid, aceste infracțiuni având un singur obiect comun de atentare [28 p.127, 2 p.44]. Ivancin A.V. recunoscând existența la aceste infracțiuni și a obiectului generic și a obiectului special admite ca posibila coincidența lor [16 p.109].

În opinia noastră obiectul special nu poate coincide cu cel generic deoarece el apare în calitate de relație socială concretă la care atentează infractorul săvârșind o infracțiune concretă. După conținutul său ele se află în interiorul obiectului generic.

Considerăm că serviciul public, serviciul în organele de autoadministrare locală, precum, și în general, orice serviciu de stat nu poate fi cercetat îngust, doar de pe poziții juridico-penale. În primul rând, acestea constituie instituții ale dreptului administrativ, de aceea este necesar de analizat poziția respectivilor specialiști referitoare la problema dată. V.M. Manohin apreciază că serviciul de stat reprezintă una dintre laturile (părțile) activității statului cu privire la organizarea și reglementarea juridică a personalului organelor și altor organizații de stat, precum și înseși activitatea orientată spre realizarea practică și nemijlocită a funcțiilor statului efectuată de acest personal – funcționarii publici [19 p.292]. Însă este evident că noțiunea cercetată este determinată prin intermediul noțiunii apropiate de „funcționar public”, în care nejustificat sunt reunite două fenomene diferite – serviciul de stat și activitatea de organizare și reglementare juridică a acesteia. În afară de aceasta, funcționarii publici nu doar realizează funcțiile statului, însă exercită și alte sarcini sociale importante (de exemplu profesorii din instituțiile de învățământ de stat). De aceea determinarea acestei noțiuni în prezent este bazată pe alte temeuri. Iu.A. Tihomirov, astfel, apreciază că serviciul de stat reprezintă organizarea activității profesionale permanente ale angajaților referitoare la realizarea împuternicirilor atât ale organelor puterii de stat, cât și ale altor organe și instituții cu caracter public constituite de către ei” [31 p.250].

În contextul celor expuse trebuie să menționăm că în procesul săvârșirii infracțiunii de exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu se comit acțiuni care contravin intereselor serviciului, adică se încalcă doar interesele legitime ale serviciului. Stabilirea intereselor reale ale serviciului necesită o analiză serioasă a unui cerc larg de circumstanțe: a existat oare necesitatea

reală de comitere a a acțiunilor care au încălcat cerințele anumitor documente (dispoziții, instrucțiuni, normative, reguli ale executării lucrărilor, realizării operațiunilor financiare, tehnologii etc.). Nu este exclus că, în pofida unui prejudiciu intereselor protejate de lege, acesta este compensat de folosul obținut [17 p.108]. Altfel spus, soluționând problema dată trebuie de apreciat dacă nu au existat condițiile extremei necesități sau ale riscului întemeiat.

Chiar dacă persoana publică acționează din interese de serviciu pe care nu le-a înțeles corect, depășindu-și atribuțiile de serviciu, obiectul infracțiunii oricum va fi lezat. „Reprezentarea eronată a persoanei, care se conduce de interese departamentale, locale înguste, nu lipsește acțiunile comise de către ea de pericol social și nu înlătură aprecierea lor ca fiind contradictorii intereselor de serviciu [14 p.18-19]”. Totuși, această rațiune justă nu înlătură necesitatea clarificării intereselor reale ale serviciului, a datoriei de serviciu a funcționarului, care poate fi destul de controversat [35 p.52-53].

B.V. Zdravomâslov determină acest semn ca „săvârșirea acțiunii sau inacțiunii care împiedică activitatea corectă ale unor sau altor verigi ale aparatului de stat sau obștesc, care nu sunt realizate nici în baza și nici pentru executarea legilor sau altor acte normative” [14 p.17]. Într-un final, anume în actele legislative și normative se concretizează interesele serviciului.

Activitatea aparatului de stat reprezintă nu este altceva decât organizarea activității coordonate a întregului sistem al organelor puterii de stat pentru realizarea politicii statului referitoare la menținerea și reglarea relațiilor sociale existente. Aceasta cuprinde un spectru larg de direcții, inclusiv și menținerea ordinii de drept, asigurarea drepturilor și libertăților omului. Cu alte cuvinte, statul prin intermediul organelor sale reglează comportamentul uman în direcția necesară cu ajutorul normelor de drept. Activitatea aparatului de stat în legătură cu faptul dat are un caracter imperativ, fapt ce reiese din legislație. Relațiile sociale lezate în sfera dată de activitate și constituie obiectul generic al infracțiunii de exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu.

Considerăm că noțiunea obiectului special al infracțiunii de exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu poate fi formulată astfel: obiectul special al infracțiunii de exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu constituie relația socială care constă în obligația persoanei publice de a-și exercita activitatea doar în limitele atribuțiilor de serviciu, care-i sunt acordate în temeiul funcției ocupate.

În afară de clasificarea „verticală” a obiectului infracțiunii, există și clasificarea „orizontală” propusă încă de juristul sovietic E.A. Frolov [34 p.211-216]. Recunoscând posibilitatea prezenței în cazul comiterii infracțiunii a mai multor obiecte, știința juridico-penală le împarte în obiect de bază, obiect secundar și obiect facultativ. Clasificarea „orizontală” a obiectului se realizează ținând cont de aprecierea obiectului în limitele complexului de relații sociale protejate de articolul Părții Speciale a Codului Penal. Menționăm că în raport cu obiectul de bază, obiectul secundar și facultativ întotdeauna se referă la o altă sferă a relațiilor sociale. Unii specialiști evidențiază obiectul facultativ în interiorul obiectului secundar, pe care-l subîmpart în obligatoriu și facultativ [12, 18 p.29-34]. În rezultat se obține un sistem cu ajutorul căruia este mai ușor de a sistematiza infracțiunile care se aseamănă după obiectul său de atentare, indiferent de faptul dacă obiectul dat este de bază, secundar sau facultativ.

Evidențiem că în cadrul componentei infracțiunii de exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu obiectul secundar este unul obligatoriu, deoarece în lipsa acestuia, adică fără ca acesta să fie lezat în proporții considerabile, fapta își pierde caracterul infracțional.

Pentru înțelegerea și aprecierea corectă a relațiilor care constituie obiectul infracțiunii de exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu are importanță clarificarea structurii lui care reprezintă unitatea a trei elemente constitutive: 1) participanții (subiecții) relației; 2) prezența legăturii între ei; 3) valorile sociale în legătură cu care s-au născut și există respectivele relații sociale. În anumite situații ele capătă caracterul raporturilor juridice.

În procesul comiterii infracțiunii de exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu

persoana publică are relații concomitent cu mai mulți subiecți ai raporturilor juridice: organul de stat, subdiviziunea în care este angajată, persoana fizică sau juridică. Determinând în acest obiectul excesului de putere este important de a stabili concret ce relații sociale sunt prejudiciate.

Concluzii. Obiectul de bază al excesului de putere sau depășirii atribuțiilor de serviciu îl constituie activitatea normală a aparatului de stat și aparatelor organelor de autoadministrare locală concretizată în relația socială care constă în obligația persoanei publice de a-și exercita activitatea doar în limitele atribuțiilor de serviciu, care-i sunt acordate în temeiul funcției ocupate.

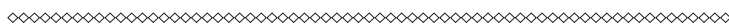
Alături de obiectul de bază al excesului de putere sau depășirii atribuțiilor de serviciu există și obiectul secundar (drepturile și interesele ocrotite de lege ale persoanelor fizice și juridice)/ facultativ (relațiile care asigură viața și sănătatea persoanei, precum și securitatea publică), rolul acestora din urmă constând în influențarea gradului prejudiciabil al infracțiunii.

Referințe bibliografice:

1. Botnaru Stela, Șavga Alina, Grosu Vladimir, Grama Mariana. Drept penal. Partea generală. Ediția a II-a, Chișinău, 2005, ISBN 9975-79-329-0, p. 620.
2. Артемьева, М.В. Коррупция и коррупционные преступления // Юридическая наука. – 2011, ISSN 2220-5500, № 1, с. 44.
3. Аснис, А.Я. Уголовная ответственность за служебные преступления в России. – М., ISBN 5-89158-131-0, 2004, с. 296.
4. Васьков П. Т. Государственная дисциплина в СССР. М, 1960, с. 144.
5. Владимиров В. А, Кириченко В. Ф. Должностные преступления: Лекция. М., 1965, с. 42.
6. Волженкин Б.В. О преступлениях против интересов службы по проекту Особенной части Уголовного кодекса // Вопросы уголовной ответственности и ее дифференциации (в проекте Особенной части Уголовного кодекса Российской Федерации): Сб. науч. ст. и тез. -Ярославль, 1994, с. 19-22.
7. Галахова А. В. Непосредственный объект превышения власти или служебных полномочий // Сборник статей адъюнктов и соискателей, Москва – 1970, с. 87.
8. Галахова, А.В. Превышение власти или служебных полномочий. Вопросы уголовно-правовой квалификации, Москва - 1978, ISBN отсутствует, Торговый код: 617801.01.99, с.96.
9. Гаухман Л.Д. Квалификация преступлений: закон, теория, практика, Москва - 2005, АО Центр „ЮрИнфоР”, ISBN 5-89158-145-0, с. 456.
10. Грошев А. В. Функции правосознания в механизме уголовно-правового регулирования: Автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук. Екатеринбург - 1997, с.366.
11. Динека В. И. Уголовная ответственность за превышение власти или служебных полномочий сотрудников органов внутренних дел: Дисс. ... канд. юрид. наук. Москва – 1992, с.208.
12. Доиджашвили Д.Д. Уголовная ответственность за превышение власти или служебных полномочий. Дис. ...канд. юрид. наук. – Москва – 1989, с.20;
13. Жалинский. А. О материальной стороне преступления // Уголовное право – 2003, № 2, с.50.
14. Здравомыслов Б.В. Должностные преступления: понятие и квалификация, Москва – 1975, с.168.
15. Здравомыслов Б.В., Ю.А. Красиков, А.И. Рарог. – Уголовное право. Общая часть: учеб. // под ред. Москва - 1994, с.535.
16. Иванчин, А.В. Служебные преступления: учеб. пособие // А.В. Иванчин, М.Н. Каплин. – Ярославль : Яросл. гос. ун-т, 2013, с.109.
17. Квициния А. К. Проблемы ответственности за должностные преступления: Дисс. ... д-ра юрид. наук. Сухуми, 1990, с.378.

18. Коржанский Н.И. Объект и предмет уголовно-правовой охраны, Москва – 1980, с.248.
19. Манохин В. М. Государственная служба // Государственное управление и административное право, Москва – 1978, с.292.
20. Мельникова В.Е. Должностные преступления. Вопросы уголовной квалификации, Москва – 1985, с.12.
21. Наумов А.В. Уголовное право. Общая часть. Курс лекций, Москва – 1996, с.560.
22. Пашковская, А.В. Объект преступления // Курс уголовного права. Общая часть. Т. 1 : Учение о преступлении // под. ред. Н.Ф. Кузнецовой, И.М. Тяжковой, Москва – 2002, с.592.
23. Российское уголовное право. Общая часть. Учебник / Под ред. В.Н.Кудрявцева и А.В.Наумова, Москва – 1997, с.454.
24. Российское уголовное право: в 2 т. Т. 1. Общая часть: учеб. /Г.Н. Борзенков (и др.); под ред. Л.В. Ино-гамовой-Хегай, В.С. Комисарова, А.И. Рарога, Москва – 2008, с. 558.
25. Слав С. П. Ответственность за должностные злоупотребления (по материалам Приднестровья): Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук, Москва – 2004, с.171.
26. Снежко А.С. Превышение должностных полномочий: законодательный и правоприменительный аспекты (по материалам судебной практики Краснодарского края): дис. ... канд. юрид. Наук, Краснодар - 2004, с.196.
27. Советский энциклопедический словарь // под ред. А.М. Прохорова, Москва – 1989, с.1632.
28. Соловьев О.Г. Уголовно-правовые средства охраны бюджетных отношений: проблемы юридической техники // Ярослав. гос. ун-т им. П.Г. Демидова, Ярославль - 2008, с.306.
29. Спасович В.Д. Учебник уголовного права. Часть Общая, ISBN: 978-5-4458-0129-0, Санкт-Петербург – 1863, с.430.
30. Таганцев Н.С. Русское уголовное право, Москва – 1994, с.380.
31. Тихомиров Ю. А. Административное право и процесс: Полный курс, Москва – 2005, с.697.
32. Трайнин А. Н. Должностные и хозяйственные преступления, Москва – 1938, с.70.
33. Уголовное право России. Части Общая и Особенная: Учеб. / М.П. Журавлев, А.В. Наумов и др. , Москва – 2004, с.569.
34. Фролов Е.А. Спорные вопросы общего учения об объекте преступления. Сб. ученых трудов. Вып.10, Свердловск – 1968, с.225.
35. Шишко И. Квалификация «служебного долга» в условиях рыночных отношений // Российская юстиция – 2003, №. 4, с.52-53.
36. Ямпольская Ц. А. Административно-правовые вопросы укрепления государственной дисциплины, Москва – 1955, с.184.

SECȚIUNEA I Drept penal, execuțional penal și criminologie

CZU: 343.2

RĂSPUNDEREA PENALĂ A PARTICIPANȚILOR

Gheorghe GLADCHI,
doctor habilitat în drept, profesor universitar,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM
ORCID: 0000-0001-9786-1111

Rezumat

Problema răspunderii penale a participanților la săvârșirea unei infracțiuni este controversată și a ocazionat exprimarea de opinii diferite în știința penală modernă. Teoria participației penale s-a dezvoltat în direcția de accesoriu limitat al participației și recunoașterii răspunderii penale de sine stătătoare a participanților cu menținerea, în același timp, a unei influențe esențiale a faptei săvârșite, în mod nemijlocit, de către autor, asupra răspunderii celorlalți participanți. Actualmente acest concept este susținut în doctrină și îmbrățișat de majoritatea codurilor penale.

Temeiul și limitele răspunderii participanților sunt stabilite, în corespundere cu aprecierea juridică penală a faptei săvârșite de autor, ce nu contravine reglementărilor legale privind temeiul general al răspunderii penale. Totodată, răspunderea fiecărui participant este de sine stătătoare și strict individuală. Toți participanții răspund pentru una și aceeași infracțiune, fiecare dintre ei răspunde pentru contribuția sa, în limitele acțiunilor comise personal, adică în funcție de rolul acestora în cadrul participației – organizator, instigator sau complice. Pedepsa pentru toți cei care răspund pentru comiterea infracțiunii se va individualiza în cadrul limitelor legale prevăzute pentru autor. Instanța urmează să stabilească pedeapsa pentru fiecare participant, ținând seama, pe de o parte, de contribuția fiecăruia la săvârșirea infracțiunii, iar pe de altă parte, de criteriile generale de individualizare.

Cuvinte-cheie: participație, participanți, formele participației, răspundere penală, temei, pedeapsă, individualizarea pedepsei, contribuția fiecăruia la săvârșirea infracțiunii, criterii generale de individualizare.

Summary

The issue of criminal liability of participants in the commission of a crime is controversial and has given rise to the expression of different opinions in modern criminal science. The theory of criminal participation has developed in the direction of the limited accessory of the participation and the recognition of the independent criminal liability of the participants while maintaining, at the same time, an essential influence of the act committed, directly, by the author, on the liability of the other participants. Currently this concept is supported in doctrine and embraced by most criminal codes.

The basis and limits of the liability of the participants are established, in accordance with the criminal legal assessment of the act committed by the author, which does not contradict the legal regulations regarding the general basis of criminal liability. At the same time, the responsibility of each participant is independent and strictly individual. All participants are responsible for one and the same crime, each of them is responsible for their contribution, within the limits of the actions committed personally, that is, depending on their role within the participation – organizer, instigator or accomplice. The punishment for all those responsible for the commission of the crime will be individualized within the legal limits provided for the author. The court will determine the punishment for each participant, taking into account, on the one hand, the contribution of each to the commission

of the crime, and on the other hand, the general criteria for individualization.

Keywords: *participation, participants, legal nature of participation, forms of participation, criminal liability, grounds, crime, composition of the crime, guilt, punishment, individualization of punishment, everyone's contribution to the commission of the crime, general criteria for individualization.*

Introducere. Problema răspunderii penale a participanților la săvârșirea unei infracțiuni este controversată în literatura juridică și în legislație. În acest sens s-au conturat două construcții teoretice principale.

Într-o primă opinie se recunoaște caracterul accesoriu al participației, adică caracterul subordonat, secundar al participației. Potrivit acestor autori, răspunderea celorlalți participanți este dependentă de răspunderea autorului. Participantul va fi supus răspunderii pentru acțiunile sale doar dacă acțiunile autorului sunt pasibile de pedeapsa penală. Ceilalți participanți la o infracțiune se sancționează cu pedeapsa prevăzută de lege pentru autor [1, p. 111, 166-169; 2, p. 230-231].

Într-o altă opinie, participația este privită ca formă de sine stătătoare a activității infracționale [3, p. 172-173; 4, p. 67-72; 5, p. 384-386]. Autorii acestei opinii, având în vedere caracterul personal al răspunderii ca principiu fundamental al dreptului penal, consideră că temeiul și limitele răspunderii participanților constau nu în acțiunile autorului, dar în acțiunile săvârșite personal de fiecare participant. Astfel, *în primul rând*, fiecare participant va purta răspundere nu pentru o infracțiune comisă de o altă persoană, dar pentru fapta sa proprie, *în al doilea rând*, principalul vinovat, în cazul participației, poate să nu fie autorul, dar alt participant și, *în al treilea rând*, nu este obligatoriu de a recunoaște, în toate cazurile, că complicele este mai puțin periculos decât autorul și merită o pedeapsă mai mică decât acesta.

Cu toate acestea, reținem că recunoașterea caracterului accesoriu al participației penale nu presupune o dependență absolută a răspunderii participanților de răspunderea autorului. Totodată, nu putem susține că acțiunile autorului nu au nicio importanță la stabilirea limitelor răspunderii celorlalți participanți. Astfel, în cazul în care autorul săvârșește o tentativă de infracțiune, ceilalți participanți vor răspunde, de asemenea, pentru tentativă, dar nu pentru o infracțiune consumată, adică în limitele acțiunilor autorului. În această ordine de idei, precizăm că dezvoltarea teoriei participației penale are loc în direcția accesoriesității limitate a participației și recunoașterii răspunderii penale de sine stătătoare a participanților cu menținerea, în același timp, a unei influențe esențiale a faptei săvârșite, în mod nemijlocit, de către autor, asupra răspunderii celorlalți participanți.

Legea noastră penală are la bază concepția *accesoriesității limitate a participației*. Din reglementările art. 42-45 Cod penal rezultă că participația se împart în două categorii: autor (coautori), care realizează latura obiectivă a infracțiunii și ceilalți participanți (organizator, instigator, complice), care nu sunt autori, nici coautori, adică nu comit în mod nemijlocit infracțiunea. Întrucât latura obiectivă a infracțiunii este executată de autor (coautori), devine vădit faptul că legiuitorul nostru stabilește răspunderea celorlalți participanți dependentă de răspunderea autorului. Astfel, toți participanții poartă răspundere conform articolului corespunzător din Partea specială a Codului penal al Republicii Moldova, care prevede infracțiunea săvârșită în mod nemijlocit de autor sau coautori. Răspunderea participanților se va individualiza în cadrul limitelor legale prevăzute pentru autor (art. 83 Cod penal). Totodată, potrivit aceluiași articol, la stabilirea răspunderii participanților „*se ține cont de contribuția fiecăruia la săvârșirea infracțiunii*”. Așadar, legea noastră penală nu cunoaște o dependență absolută a răspunderii celorlalți participanți de răspunderea autorului. În același timp, răspunderea fiecărui participant este de sine stătătoare și strict individuală.

Codul penal al Republicii Moldova nu stabilește anumite principii speciale, temeiuri sau limite ale răspunderii participanților la săvârșirea unei infracțiuni. Aceasta înseamnă, că fiecare

participant, ca și în cazul săvârșirii unei infracțiuni de o singură persoană, poartă răspundere, în primul rând, pentru fapta prejudiciabilă săvârșită în comun, împreună, care conține toate semnele componenței unei infracțiuni prevăzute de legea penală, în al doilea rând, în limitele vinovăției sale și, în al treilea rând, de sine stătător, personal.

Întrucât, participanții săvârșesc împreună una și aceeași infracțiune, răspunderea acestora va avea un temei unic și aceleași limite – în cadrul sancțiunii aceluși articol din Partea specială a Codului penal care incriminează fapta autorului. Temeiul răspunderii penale, inclusiv a participanților la săvârșirea unei infracțiuni, este prevăzut în dispozițiile art. 51 alin. (1) Cod penal: „Temeiul real al răspunderii penale îl constituie fapta prejudiciabilă săvârșită, iar componența infracțiunii, stipulată în legea penală, reprezintă temeiul juridic al răspunderii penale”. Astfel, în cazul participației penale, nu sunt stabilite temeuri speciale ale răspunderii penale. Asupra participanților se răsfrâng principiile generale ale răspunderii, potrivit cărora temei al răspunderii penale constituie fapta care conține toate semnele componenței unei infracțiuni prevăzute de legea penală.

Totodată, răspunderea participanților are particularitățile sale, stabilite în normele Părții generale și Părții speciale ale Codului penal. Toți participanții poartă răspundere conform articolului din Partea specială a Codului penal, care prevede infracțiunea săvârșită și în limitele sancțiunii acestuia. În acest sens, precizăm, *în primul rând*, că semnele componenței oricărei infracțiuni sunt prevăzute nu doar în Partea specială, dar și în Partea generală a Codului penal (caracteristicile subiectului, vinovăției, semnele infracțiunii neconsumate etc.). *În al doilea rând*, activitatea infracțională realizată în comun, împreună, de mai multe persoane este reglementată de un sistem de norme strâns legate între ele din Partea generală și Partea specială a Codului penal. Cu alte cuvinte, în cazul participației, descrierea legislativă a componenței infracțiunii săvârșite constă din semnele indicate nu doar în articolul corespunzător din Partea specială, dar și din semnele indicate în Partea generală (art. 42 Cod penal). În normele din Partea specială a Codului penal, faptele prejudiciabile sunt caracterizate așa, cum acestea se manifestă în cazul în care ele sunt săvârșite de autor sau coautori. În situația în care unii participanți nu săvârșesc în mod nemijlocit infracțiunea, se manifestă semnele generale, ce nu sunt prevăzute în normele Părții speciale ale Codului penal, dar sunt stabilite prin dispozițiile art. 42 Cod penal. De aceea, existența componenței de infracțiune în acțiunile participanților care nu au săvârșit în mod nemijlocit fapta prevăzută de legea penală, adică nu au executat latura obiectivă a acesteia descrisă în dispozițiile articolului corespunzător din Partea specială a Codului penal, este stabilită prin aplicarea acestui articol din Partea generală a Codului penal. Așadar, temeiul răspunderii penale a participanților, care nu au îndeplinit rolul de autor sau coautori, constituie existența componenței infracțiunii, semnele căreia sunt indicate în articolul corespunzător din Partea specială și în dispozițiile art. 42 Cod penal.

În unele norme din Partea specială a Codului penal se prevede expres săvârșirea infracțiunii prin participație, fie se indică în calitate de semne constitutive, fie ca semne calificative ale infracțiunilor determinate. Așa, de exemplu, organizația (asociația) criminală ca formă a participației penale este prevăzută în normele Părții speciale a Codului penal în calitate de componență de sine stătătoare a infracțiunii: organizarea unei formațiuni paramilitare ilegale sau participarea la ea (art. 282 Cod penal) ori crearea sau conducerea unei organizații criminale (art. 284 Cod penal). Ca semn calificativ al unor infracțiuni este săvârșirea faptei de două sau mai multe persoane (art. 152, 171, 186-192, 287 Cod penal), săvârșirea faptei de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală (art. 220, 236, 237, 362¹ Cod penal). Legiuitorul, formulând aceste norme, a prevăzut în conținutul lor și semnele răspunderii pentru participație. De aceea, acțiunile participanților, care cad sub incidența unor astfel de norme, se califică fără aplicarea prevederilor art. 42 Cod penal.

Deși participanții răspund doar pentru acțiunile care le-au săvârșit de sine stătător, totuși

calificarea acțiunilor acestora este dependentă de acțiunile comise de autor [6, p. 277, 278]. Dacă autorul nu a dus până la capăt infracțiunea proiectată împreună cu ceilalți participanți, din cauze independente de voința sa, el va fi supus răspunderii pentru tentativă sau pregătire (dacă infracțiunea propusă era mai puțin gravă, gravă, deosebit de gravă sau excepțional de gravă). Ceilalți participanți, de asemenea, vor răspunde, respectiv, pentru pregătire sau tentativă de infracțiune. Așadar, în situația în care activitatea infracțională a autorului a fost întreruptă la etapa pregătirii sau tentativei de infracțiune, această circumstanță trebuie luată în considerare și la calificarea acțiunilor celorlalți participanți prin aplicarea art. 26 sau 27 din Codul penal.

Spre exemplu, dacă furtul prin pătrundere în locuință a fost întrerupt la etapa tentativei de infracțiune, atunci acțiunile autorului se vor încadra conform art. 27 și 186 alin. (2) lit. c) Cod penal. Organizatorul acestei infracțiuni, care nu a săvârșit în mod nemijlocit tentativa de furt, trebuie să răspundă potrivit art. 27, 42 alin. (3) și 186 alin. (2) lit. c) Cod penal. În cazul în care organizatorul infracțiunii, concomitent, a condus săvârșirea infracțiunii în timpul executării acesteia, fiind reținut împreună cu autorul la locul faptei, atunci el este coautor al infracțiunii. Ambii infractori vor fi supuși răspunderii penale pentru tentativa de furt săvârșită de două sau mai multe persoane, prin pătrundere în locuință (art. 27 și 186 alin. (2) lit. b) și c) Cod penal). Totodată, acel fapt că unul din coautori a fost concomitent și organizator al infracțiunii va fi luat în considerare de către instanța de judecată la individualizarea pedepsei, cu trimitere la art. 77 alin. (1) lit. c) Cod penal.

Fiecare participant va răspunde pentru săvârșirea împreună a unei infracțiuni, doar în limitele vinovăției sale și dacă a acționat cu intenție directă. Intenția participantului nu se deosebește, în principiu, de intenția persoanei, care singură a săvârșit infracțiunea. Totodată, intenția participantului cuprinde, de asemenea, faptul că infracțiunea se săvârșește în comun, împreună cu altcineva. Participantului i se pot imputa doar acele fapte ale autorului, care au fost cuprinse de intenția directă a acestuia, adică în limitele înțelegerii privind săvârșirea în comun a infracțiunii.

Fiecare participant poartă răspundere de sine stătătoare pentru săvârșirea infracțiunii în comun. Chiar dacă intențiile criminale ale participanților sunt realizate de autor sau coautori, aceasta nu înseamnă că acțiunile celorlalți participanți reprezintă o activitate auxiliară, secundară, care nu are o importanță de sine stătătoare [7, p. 257].

Limitele răspunderii participanților sunt determinate de formele participației penale și contribuția fiecăruia la săvârșirea infracțiunii.

În cazul *participației simple*, fiecare participant fiind coautor, săvârșește acele acțiuni, care în ansamblu cu acțiunile altor participanți constituie componenta unei infracțiuni. Având în vedere că toate actele săvârșite formează împreună aceeași infracțiune indivizibilă, iar urmările produse sunt rezultatul activității realizate de toți participanții, fiecare din aceștia va purta răspundere pentru toate acțiunile infracționale în ansamblu. Rezultatul infracțional produs în comun este imputat fiecărui participant ca daună pricinuită de el însuși. Totodată, nu are importanță, dacă fiecare participant a realizat în întregime sau parțial și sub ce formă și dacă a realizat el oare latura obiectivă a infracțiunii. Așa, de exemplu, dacă trei participanți, împreună, i-au provocat victimei mai multe răni de cuțit, fiecare dintre aceste răni pricinuindu-i o vătămare ușoară sănătății, iar în ansamblu rănilor i-au cauzat o vătămare gravă ca urmare a unei pierderi excesive de sânge, acțiunile fiecărui participant trebuie calificate în conformitate cu prevederile art. 151 Cod penal. Acțiunile acestor participanți, luate în ansamblu, constituie, în situația dată, o altă componentă de infracțiune decât acțiunile fiecăruia din ei, privite izolat. În cazul participației simple, acțiunile fiecărui participant se califică nemijlocit conform prevederilor articolului corespunzător din Partea specială a Codului penal, fără aplicarea dispozițiilor art. 42 Cod penal.

În cazul *participației complexe*, acțiunile autorului se califică nemijlocit conform aceluși articol din Partea specială a Codului penal, care prevede răspunderea pentru săvârșirea infracțiunii, iar acțiunile celorlalți participanți potrivit aceluiași articol din Partea specială, dar cu aplicarea art. 42 Cod penal.

Răspunderea penală în cazul *grupului criminal organizat sau organizației (asociației) criminale* este stabilită prin normele Părții speciale ale Codului penal. Acțiunile organizatorilor și membrilor care au săvârșit o infracțiune în cadrul grupului criminal organizat sau organizației criminale, întrucât toți sunt considerați coautori [7, p. 259], vor fi calificate conform articolului corespunzător din Partea specială a Codului penal, fără aplicarea prevederilor art. 42 Cod penal. Răspunderea acestor persoane survine potrivit articolului din Partea specială a Codului penal, care prevede semnul calificativ respectiv. Săvârșirea infracțiunii de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală ca circumstanță calificativă este indicată într-un număr considerabil de norme, care prevăd răspunderea penală pentru săvârșirea infracțiunilor contra patrimoniului, economice, contra securității publice și a ordinii publice. În cazurile când săvârșirea infracțiunii de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală ca semn calificativ nu este prevăzută în normele Părții speciale a Codului penal, pentru a lua în considerare pericolul social sporit al acestor forme de participare, se aplică prevederile art. 77 alin. (1) lit. c) Cod penal în vederea individualizării răspunderii participanților. Însuși faptul creării unui grup criminal organizat poate fi considerat pregătire de infracțiunea pentru care acesta a fost creat.

Răspunderea pentru crearea sau conducerea unei organizații criminale este stabilită ca pentru o infracțiune de sine stătătoare consumată în art. 282, 283 și 284 Cod penal (organizarea unei formațiuni paramilitare ilegale sau participarea la ea; banditismul; crearea sau conducerea unei organizații criminale).

Prin dispozițiile art. 47 alin. (4) și (5) Cod penal sunt stabilite limitele răspunderii penale a organizatorilor și conducătorilor organizațiilor (asociațiilor) criminale, precum și a celorlalți membri ai acestor organizații criminale. Organizatorii și conducătorii organizațiilor criminale sunt supuși răspunderii penale pentru însuși faptul creării organizațiilor criminale respective. Așa cum s-a menționat *supra*, în art. 282, 283 și 284 Cod penal, această activitate infracțională este considerată infracțiune de sine stătătoare, indiferent dacă au fost sau nu săvârșite acele infracțiuni pentru care a fost creată asociația criminală. Acțiunile organizatorului și conducătorului se califică conform acestor articole, fără trimitere la prevederile art. 47 Cod penal. Pe lângă aceasta, mai precizăm că organizatorul și conducătorul organizației criminale poartă răspundere pentru toate infracțiunile săvârșite de această organizație, dacă ele au fost cuprinse de intenția acestora (art. 47 alin. (4) Cod penal). De aceea, acțiunile organizatorilor și conducătorilor se califică, în astfel de cazuri, ca concurs de infracțiuni. Membrul organizației criminale poartă răspundere penală numai pentru infracțiunile la a căror pregătire sau săvârșire a participat (art. 47 alin. (5) Cod penal).

Totodată, acțiunile participanților pot fi calificate în conformitate cu diferite alineate ale aceluiași articol din Partea specială a Codului penal. Aceasta se întâmplă, când participanții sunt caracterizați de semne diferite, ce se referă la subiectul infracțiunii (vârsta, subiectul special) sau când motivele acestora sunt diferite. În astfel de cazuri, circumstanța calificativă este imputată doar aceluși participant, la care ea se referă. Ceilalți participanți poartă răspundere pentru aceeași infracțiune, dar care nu este agravată cu circumstanța respectivă, indiferent de faptul dacă a fost cuprinsă sau nu, împrejurarea dată, de conștiința acestora. De pildă, acțiunile lui H au fost calificate ca complicitate la săvârșirea, de către C, a unei escrocherii fără circumstanțe agravante (art. 42 alin. (5), art. 190 alin. (1) Cod penal al Republicii Moldova), dar acțiunile autorului C – ca escrocherie cu circumstanțe agravante, întrucât el a comis fapta cu folosirea situației de serviciu (art. 190 alin. (2) lit. d) Cod penal al Republicii Moldova).

Motivele diferite ale participanților pot atrage calificarea diferită a acțiunilor acestora. Spre exemplu, în cazul unui omor, când instigatorul acționează din motiv de gelozie, iar autorul căruia i s-a promis o recompensă – din interes material. În acest caz, instigatorul va fi tras la răspundere conform art. 42 alin. (4) și art. 145 alin. (1) Cod penal al Republicii Moldova, iar autorul – în conformitate cu art. 145 alin. (2) lit. b) Cod penal al Republicii Moldova.

Potrivit art. 83 Cod penal al Republicii Moldova, organizatorul, instigatorul și complicele la

o infracțiune, prevăzută de legea penală, săvârșită cu intenție, se sancționează cu pedeapsa prevăzută de lege pentru autor. La stabilirea pedepsei se ține cont de contribuția fiecăruia la săvârșirea infracțiunii, precum și de prevederile art. 75.

Din aceste reglementări rezultă că acțiunile organizatorului, instigatorului și complicelui se califică conform articolului din Partea specială a Codului penal, care prevede pedeapsa pentru infracțiunea săvârșită în mod nemijlocit de autor. Deci participanții răspund pentru una și aceeași infracțiune, săvârșită în mod nemijlocit de autor (coautori). Astfel, potrivit textului legii, răspunderea participanților este relativ dependentă de răspunderea autorului. Totodată, răspunderea participanților este determinată de contribuția fiecăruia la săvârșirea infracțiunii. Prin urmare, fiecare participant trebuie să răspundă doar pentru faptele sale și în limitele vinovăției sale. Răspunderea fiecărui participant este personală și independentă.

Așa cum se observă, legiuitorul nostru a optat pentru *sistemul parificării pedepsei*. În cadrul acestui sistem, s-a propus ca toți participanții, indiferent de felul contribuției prestate, să fie sancționați, în principiu, cu pedeapsa prevăzută de lege pentru autor [8, p. 362]. Din dispoziția potrivit căreia *organizatorul, instigatorul și complicelul se sancționează cu pedeapsa prevăzută de lege pentru autor*, nu trebuie să se înțeleagă că instanța de judecată va aplica același quantum tuturor participanților, „ci doar că individualizarea se va face pornind de la limitele prevăzute de lege pentru autor” [9, p. 262]. Între aceste limite instanța urmează să stabilească pedeapsa pentru fiecare persoană implicată în comiterea infracțiunii, ținând seama, pe de o parte, de criteriile generale de individualizare a pedepsei prevăzute de art. 75 Cod penal, iar pe de altă parte, de un criteriu specific – *contribuția fiecăruia la săvârșirea infracțiunii*.

Adoptând sistemul parificării, legiuitorul nostru nu a pierdut din vedere faptul că activitățile participanților se deosebesc, totuși, prin valoarea lor contributivă în producerea rezultatului comun, ceea ce l-a obligat să înscrie, în cadrul sistemului consacrat, recomandarea legală că la stabilirea pedepsei să se țină seama, în primul rând, de *contribuția fiecăruia la săvârșirea infracțiunii*. Contribuția participantului trebuie apreciată sub aspectul *modului de realizare și încadrare în una din formele de participare* conturat de lege, precum și sub aspectul *eficienței sale reale* în săvârșirea infracțiunii.

Prin prisma contribuției sale, organizatorul și instigatorul se consideră, de regulă, mai periculoși decât ceilalți participanți. Activitățile de organizare și instigare uneori devin infracțiuni de sine stătătoare, spre exemplu, crearea sau conducerea unei organizații criminale (art. 284 Cod penal), chemările la răzburarea sau schimbarea prin violență a orânduirii constituționale a Republicii Moldova (art. 341 Cod penal) etc. [10, p. 319, 320].

În general, contribuția complicelui este mai puțin periculoasă decât a autorului, organizatorului sau instigatorului. Totuși pot exista situații în care aportul complicelui este atât de important, încât justifică o pedeapsă concretă superioară celei aplicate autorului. În practica judiciară s-a decis că poate fi aplicată complicelui o sancțiune mai mare decât cea aplicată autorului în raport cu elementele concrete de individualizare a pedepsei, dar o atare soluție nu poate avea decât caracter excepțional, deoarece, în mod obiectiv, complicelul numai înlesnește activitatea autorului, ceea ce înseamnă că are o contribuție secundară la săvârșirea faptei [11, p. 308].

La stabilirea pedepsei, pe lângă aprecierea felului contribuției participantului și a aportului său real, instanța va trebui să țină seama și de criteriile generale de individualizare prevăzute în art. 75 Cod penal. În acest sens, la stabilirea categoriei și termenului pedepsei, instanța de judecată ține cont de gravitatea infracțiunii săvârșite, de motivul acesteia, de persoana celui vinovat, de circumstanțele cauzei care atenuează ori agravează răspunderea, de influența pedepsei aplicate asupra corectării și reeducării vinovatului, precum și de condițiile de viață ale familiei acestuia.

Reținem, de asemenea, că sancționarea celorlalți nu este strict condiționată de pedepsirea autorului, care, în anumite cazuri, din motive diferite, nu poate fi supus răspunderii penale (nu a fost identificat, a decedat etc.), împrejurare ce nu antrenează exonerarea de răspundere penală a

celorlalți participanți [8, p. 363].

Așadar, temeiul și limitele răspunderii participanților sunt stabilite, într-un fel sau altul, în corespundere cu aprecierea juridică penală a faptei săvârșite de autor, ce nu contravine reglementărilor legale privind temeiul general al răspunderii penale: fapta prejudiciabilă care conține toate semnele componenței de infracțiune, prevăzută de art. 51 Cod penal. Legea penală doar precizează particularitățile juridice penale ale activității organizatorului, instigatorului și complicelui, pe de o parte, făcând-o derivată și dependentă de aprecierea juridică penală a faptei autorului, iar pe de altă parte – stabilește și concretizează conținutul laturilor obiectivă și subiectivă ale activității infracționale a participanților. Așadar, în Partea generală a Codului penal sunt formulate semnele care caracterizează activitatea organizatorului, instigatorului și complicelui și care sunt parte a componenței infracțiunii săvârșite de aceștia. În acest sens, temeiul răspunderii penale a participanților nu este determinat de rolul acestora în săvârșirea infracțiunii. Participația penală nu modifică temeiul răspunderii penale. Totodată, răspunderea fiecărui participant este de sine stătătoare și strict individuală.

Deși toți participanții răspund pentru una și aceeași infracțiune, fiecare dintre ei răspunde pentru contribuția sa, în limitele acțiunilor comise personal, adică în funcție de rolul acestora în cadrul participației – organizator, instigator sau complice. În principiu, pedeapsa pentru toți cei care răspund pentru comiterea infracțiunii se va individualiza în cadrul limitelor legale prevăzute pentru autor. Între aceste limite instanța urmează să stabilească pedeapsa pentru fiecare participant, ținând seama, pe de o parte, de contribuția fiecăruia la săvârșirea infracțiunii, iar pe de altă parte, de criteriile generale de individualizare.

Referințe:

1. Ковалев М. И. *Соучастие в преступлении. Понятие соучастия* // Свердловский юридический институт. Ученые труды. Ч. 1. 1960. 288 с.
2. *Уголовное право. Общая часть*. Отв. ред. И. Я. Козаченко и З. А. Незнамова. Москва: Издательская группа ИНФРА*М-НОРМА, 1998. 516 с.
3. Гришаев П. И., Кригер Г. А. *Соучастие по советскому уголовному праву*. Москва: Госюриздат, 1959. 255 с.
4. Бурчак Ф. Г. *Соучастие: социальные, криминологические и правовые проблемы*. Киев: Вища школа, 1986. 208 с.
5. *Курс уголовного права. Общая часть. Т. 1: Учение о преступлении*. Под ред. Н. Ф. Кузнецовой и И. М. Тяжковой. Москва: Изд-во ЗЕРЦАЛО, 1999. 592 с.
6. *Уголовное право Российской Федерации. Общая часть*. Под ред. профессора А. И. Рарога. - 2-е изд., перераб. и доп. – Москва: Юристъ, 2004. 496 с.
7. *Уголовное право России. Общая часть*. Под ред. профессора В. П. Ревина. 2-е изд., испр. и доп. Москва: ЗАО Юстицинформ, 2010. 496.
8. Zolyneak M. Drept penal. Partea generală. II. Iași: Editura Fundației „Chemarea”, 1993. 653 p.
9. Streteanu F., Nițu D. Drept penal. Partea generală. Vol. II. București: Universul Juridic, 2018. 616 p.
10. Borodac Al-dru, în colab. Manual de drept penal. Partea generală. Redactor coordonator Alexandru Borodac, profesor universitar, doctor în drept. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare”, 2005. 516 p.
11. Păvăleanu V. Drept penal general. Conform noului Cod penal. București: Universul Juridic, 2012. 503 p.

CZU: 343.9

MĂSURILE SPECIALE DE PREVENIRE A CRIMINALITĂȚII VIOLENTE

SPECIAL MEASURES TO PREVENT VIOLENT CRIME

Ion ROTARU,

asistent universitar,

Catedra „Drept penal și criminologie”,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,

ORCID: 0000-0002-2091-4905

Rezumat

Criminalitatea violentă reprezintă una din cele mai periculoase tipuri de criminalitate cu care se confruntă întreaga societate. Infracțiunile din categoria dată nu numai că atentează asupra persoanei, ci încalcă și securitatea criminologică. O astfel de securitate este înțeleasă ca o stare obiectivă de protecție a intereselor vitale și a altor interese existente ale individului, societății și statului față de atacurile infracționale, care sunt generate de diferiți factori (fenomene și procese) criminogene. Astfel, prevenirea criminalității în permanență a constituit o sarcină prioritară a oricărui stat în linii generale și a organelor de drept în parte.

Cuvinte-cheie: criminalitate, violență, prevenire, metode, cauzalitate.

Summary

Violent crime is one of the most dangerous types of crime that society as a whole faces. Crimes in the given category not only attack the person, but also violate criminological security. Such security is understood as an objective state of protection of the vital interests and other existing interests of the individual, society and the state against criminal attacks, which are generated by various criminogenic factors (phenomena and processes). Thus, the prevention of crime at all times constituted a priority task of any state in general and of law enforcement bodies in particular.

Keywords: crime, violence, prevention, methods, causality.

Introducere. Modificările sociale, economice, politice și de altă natură ce au loc în ultima perioadă de timp au o influență enormă asupra agravării situației criminogene, iar prevenirea criminalității violente depinde în mare măsură de aceste modificări ce se petrec în societate.

Prin conceptul de prevenire se înțelege luarea unor măsuri care să conducă la împiedicarea comiterii de crime [11, p. 186]. Acesta presupune preîntâmpinarea săvârșirii a acelor fapte pe care societatea le consideră prejudiciabile pentru valorile și relațiile sale, pentru o dezvoltare normală a acesteia, fapt pentru care au fost declarate ilegale și sancționate de legea penală.

Doctrinarul Iu. Larii definește prevenirea criminalității ca fiind „preîntâmpinarea săvârșirii primare a acelor acțiuni ori inacțiuni umane pe care societatea le consideră dăunătoare pentru valorile sale, din care motiv aceste comportamente au fost sancționate de legea penală” [8, p. 104]. Tot el mai comunică că „în sens restrâns, prevenirea vizează mai ales acele comportamente care prezintă un grad de pericol social suficient de mare ca să necesite o reacție prin mijloace juridico-penale împotriva făptuitorilor” [8, p. 104], iar „în sens larg, prevenirea se îndreaptă împotriva tuturor comportamentelor deviate (atât infracționale, cât și neinfracționale) care pot conduce la săvârșirea de fapte antisociale sancționate de legea penală” [8, p. 105]. De asemenea, în viziunea acestuia „prevenirea criminalității reprezintă un sistem multilateral de măsuri, orientate asupra:

a) relevării și înlăturării sau reducerii ori neutralizării cauzelor criminalității, a unor tipuri separate ale ei, precum și a condițiilor care o favorizează;

b) relevării și înlăturării situațiilor din anumite spații geografice (teritoriale) sau dintr-un anumit mediu, care motivează sau provoacă nemijlocit comiterea infracțiunilor;

c) relevării grupelor de persoane cu grad sporit de risc criminal și reducerii acestuia;

d) relevării persoanelor, comportamentul cărora indică asupra posibilității reale de a săvârși infracțiuni, precum și influenței corective asupra lor” [8, p. 105].

M. Bîrgău menționează că prevenirea infracțiunilor constituie o activitate socială specifică care asigură reorganizarea relațiilor sociale, ca rezultat al căreia sunt înlăturate, neutralizate și blocate determinantele comportamentului infracțional; profilaxia social-criminologică este orientată spre prevenirea diferitelor tipuri de criminalitate [2, p. 183].

Autorii Gh. Nistoreanu și C. Păun definesc prevenirea criminalității ca fiind „un proces social permanent, care presupune aplicarea unui ansamblu de măsuri cu caracter social, cultural, economic, politic, administrativ și juridic destinate să preîntâmpine săvârșirea faptelor antisociale prin identificarea, neutralizarea și înlăturarea cauzelor fenomenului infracțional” [9, p. 251]. La fel și Gh. Gladchi afirmă că „prevenirea criminalității este sistemul de măsuri statale și sociale orientate spre înlăturarea, minimalizarea sau neutralizarea cauzelor și condițiilor criminalității, abținerea de la săvârșirea infracțiunilor, corectarea comportamentului persoanelor ce sunt infractori potențiali” [7, p. 14]. La o concluzie similară, în urma unei analize a conceptului de prevenire a criminalității, a ajuns și V. Chirița: „prevenirea criminalității, într-un sens generalizat, presupune o activitate sistemică (ansamblu de măsuri) orientată spre înlăturarea, minimalizarea sau neutralizarea cauzelor și condițiilor criminalității” [4, p. 185].

Criminologul V. Bujor mai menționează că „prevenirea criminalității constituie o activitate socială la care participă deopotrivă actori publici (autoritățile publice centrale și locale sau instituții și organizații publice), actori obștești (organizații neguvernamentale, instituții mass-media etc.) și actori individuali (membri întâmplători ai societății sau cei care formează anturajul)” [3, p. 11].

Analizând cele declarate, ajungem la concluzia că toate noțiunile specificate mai sus redau pe înțeles esența prevenirii criminalității. Astfel, prevenirea criminalității violente, ca și concept separat, constituie un ansamblu bine-gândit de măsuri (acest lucru datorându-se gradului de pericolozitate înaltă pe care îl reprezintă) realizate de către subiecți publici, obștești și individuali, ce au drept scop depistarea și înlăturarea acelor cauze și condiții ce stau la baza apariției faptelor săvârșite prin intermediul aplicării actelor de violență.

Metode și materiale aplicate. La elaborarea acestui studiu au fost utilizate următoarele metode de cercetare: metoda descriptivă, metoda analizei logice și metoda dialectică. De asemenea, au fost utilizate lucrări ale mai multor savanți vestiți, printre care: M. Bîrgău, V. Bujor, Gh. Gladchi, Iu. Larii ș.a.

Rezultatele obținute și discuții. Ce ține de criminalitatea violentă, prevenirea acesteia, ca și în cazul oricărui tip de criminalitate, se realizează la diverse nivele, cum ar fi cel general, special și individual.

În condițiile realității moderne, atunci când se atinge problematica prevenirii unui anumit gen de criminalitate, o importanță deosebită i se acordă măsurilor de prevenire specială a acestui tip de criminalitate.

Autorul Al. Cicala specifică că „prevenirea specială, în cel mai direct mod, interferează cu prevenirea generală, doar că măsurile prevenției speciale sunt cu mult mai concrete și au limite în timp, spațiu și asupra persoanelor. Acțiunile sunt îndreptate direct spre un cerc de persoane care prezintă un pericol social sporit” [5, p. 126].

Ig. Ciobanu definește prevenirea specială ca un „ansamblul de măsuri, mijloace și metode ce au drept scop împiedicarea săvârșirii unor infracțiuni de către persoanele care anterior au comis o infracțiune” [6, p. 443]. La fel și Iu. V. Chufarovski explică faptul că prevenirea specială se caracterizează printr-un ansamblu de măsuri îndreptate nemijlocit spre înlăturarea cauzelor infracționale sau a manifestărilor infracționale specifice [15, p. 55]. O părere similară poate fi în-

tâlnită și la E. A. Gorbunova, care menționează că prevenirea specială a criminalității reprezintă activitățile subiecților de prevenire a criminalității, vizate în mod specific de înlăturarea cauzelor și condițiilor specifice ce contribuie la săvârșirea infracțiunilor [13, p. 209].

I. Oancea menționează că prevenirea specială este „o prevenire ante delictum, dar, de data aceasta, nu este vorba de combaterea unor cauze generale care constituie un teren favorabil pentru crimă, ci de combaterea specială a unor situații și persoane care duc la comiterea de crime. Este un fel de luptă prin care se împiedică producerea iminentă a crimei” [10, p. 175].

În viziunea lui Iu. Larii, „nivelul special-criminologic (profilaxia criminologică) constă în influența asupra factorilor criminogeni care generează anumite tipuri sau grupuri de comportamente infracționale (violente, generate de cupiditate etc.). Înlăturarea sau neutralizarea unor asemenea factori se realizează în procesul activității subiecților corespunzători, pentru care funcția preventivă constituie o sarcină profesională” [8, p. 135].

La rândul său, O. Bejan definește prevenirea specială ca fiind „un tip de prevenire a cărei acțiune se răsfrânge asupra unui segment social. Spre deosebire de prevenirea generală, care vizează întreaga societate, prevenirea specială este localizată în funcție de sfera socială, grupul social, comunitatea teritorială” [1, p. 75].

Ajungem la concluzia că prevenirea specială a criminalității reprezintă un sistem de acțiuni îndreptate nemijlocit asupra factorilor ce determină apariția infracțiunilor, care se referă la anumite grupuri sociale, domenii de activitate și subiecți caracterizați printr-o probabilitate crescută de comitere a infracțiunilor. Aceasta constă într-un impact țintit direct asupra factorilor criminogeni asociați anumitor tipuri și grupuri de comportament infracțional. Eliminarea și neutralizarea unor astfel de complexe de cauze și condiții specifice de comportament infracțional se realizează în cursul activităților subiecților relevanți, pentru care funcția preventivă este îndeplinirea sarcinilor lor profesionale. Ea se efectuează prin acționarea asupra unor grupuri sociale, indivizi și organizații sau domenii de activitate, în privința cărora există motive să se presupună o creștere criminogenă sau victimogenă.

Cu referire la prevenirea specială a criminalității, în baza cercetărilor criminologice, se disting grupuri sociale, domenii de activitate și subiecți cu un grad criminogen și victimogen ridicat. Din categoria grupurilor cu grad criminogen ridicat fac parte: minorii din familii social-vulnerabile; persoanele fără o anumită sursă permanentă de venit; grupuri de persoane ce se află sub pragul sărăciei, a căror venituri legale nu le pot asigura existența. Din categoria celor cu grad victimogen ridicat fac parte: subiecții care sunt cei mai vulnerabili la actele de violență; proprietarii de mari capitaluri, precum și domeniile de activitate ce sunt direct legate cu sistemul valutar sau regiunile legate cu fluxurile mari de imigranți.

Prevenirea criminalității de fiecare dată poartă un caracter diferit, luându-se în calcul caracteristicile individuale ale anumitor tipuri de infracțiuni, determinantele și cauzele acestora.

Pentru identificarea grupelor cu grad criminogen ridicat sunt luate în considerare caracteristicile criminogene de importanță înaltă cu referire la comportamentul persoanelor și mediul înconjurător al acestora. La aceste caracteristici se referă:

1. săvârșirea infracțiunilor. Obiectul prevenirii permanent îl constituie persoanele care și-au ispășit pedeapsa pentru săvârșirea unei infracțiuni, persoanele eliberate de răspundere penală, minorii cărora li s-au aplicat măsuri educative etc.;

2. săvârșirea de către persoane a altor fapte ilegale, asociate în mod firesc cu comportamentul infracțional și, de regulă, premergătoare acestuia.

3. săvârșirea de către persoane a unor fapte amorale, cum ar fi: consumul de droguri, consumul de alcool în cantități excesive, etc.;

4. acel comportament al persoanelor care nu corespunde vârstei, pozițiilor sociale, veniturilor legale și care este asociat în mod direct cu comportamentul criminal: viața sexuală desfrânată a minorilor, dependența lor de băuturi alcoolice, fumatul, abandonul școlar.

În cadrul prevenirii speciale a criminalității se disting următoarele etape: prevenirea primară, prevenirea nemijlocită, prevenirea autodeterminării criminalității. Criteriul de diferențiere a acestora este timpul aplicării măsurilor corespunzătoare cu privire la categoria comportamentului infracțional.

Prevenirea primară (profilaxia timpurie a criminalității) reprezintă eliminarea, neutralizarea determinantelor și cauzelor criminalității înainte ca acestea să genereze abateri sociale negative care preced în mod firesc comportamentul criminal. Măsurile preventive se elaborează și se pun în aplicare pe baza unor cercetări care prevăd o posibilă creștere a criminalității anumitor factori sociali.

Prevenirea nemijlocită a criminalității presupune eliminarea, neutralizarea proceselor de determinare și a cauzelor criminalității, la etapa de dezvoltare a unor simple abateri sociale negative, pentru a nu admite transformarea lor în crime. Aceasta are drept scop neutralizarea factorilor criminogeni care se regăsesc în societate.

Prevenirea autodeterminării criminalității este o prevenire a schimbărilor adverse ale criminalității sub influența propriilor caracteristici. Mecanismul acestei schimbări poate fi diferit:

1. influența directă prin implicarea mai multor persoane noi în criminalitate, creșterea profesionalismului criminal, activității criminale etc.;

2. influența prin mediul social, în care apar mai întâi schimbări nedorite (de exemplu, modificări ale legislației, sisteme de control sub influența lobby-ului pentru interes criminal), iar apoi acești factori determină extinderea activității criminale și creșterea criminalității.

Prevenirea autodeterminării criminalității este strâns legată cu interacțiunea activității grupurilor criminale și/sau a infractorilor de profesie cu activitatea infractorilor începători și/sau situaționali, având drept scop implicarea în sfera criminală a noilor categorii sau grupuri de persoane. Autodeterminarea criminalității are loc la toate nivelurile sociale, începând cu statul și societatea în ansamblu și terminând cu relații interumane. În consecință, măsurile care vizează prevenirea autodeterminării criminalității ar trebui să fie cuprinzătoare, de la crearea unui climat moral și juridic pozitiv în societate, a unei atmosfere de intoleranță față de criminalitate și manifestările sale și până la oferirea unei oportunități anumitor persoane, care au comis anterior infracțiuni, să-și realizeze potențialul personal prin mijloace legale.

Legalitatea reprezintă unul din principiile de bază ale prevenirii speciale a criminalității. Este important ca măsurile de prevenire specială a criminalității să se desfășoare în limitele legii. De asemenea, este inacceptabil să se utilizeze acele categorii de măsuri preventive care sunt discriminatorii, restrângând în mod nejustificat drepturile și interesele legitime ale cetățenilor. Restrângerea drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor poate avea loc numai în modul prevăzut de lege.

Prevenirea specială a criminalității violente include măsuri de lichidare a cauzelor și condițiilor ce pot contribui la săvârșirea infracțiunilor de acest tip, precum și măsuri de impact preventiv individual asupra anumitor persoane.

A. D. Dașieva identifică următoarele măsuri de prevenire specială a criminalității violente:

- o luptă complexă și nemijlocit îndreptată împotriva beției (alcoolism) și a dependenței de droguri;

- reacționarea operativă la conflictele familiale care se pot transforma în infracțiuni;

- asigurarea protecției efective a ordinii în locurile publice;

- acționarea preventivă și în timp util asupra persoanelor cu grad ridicat de victimizare;

- contracararea propagandei cruzimii și violenței în mass-media;

- asigurarea unei răspunderi echitabile pentru infracțiunile violente, bazată pe diferențele și semnele individuale ale acestora etc. [14, p.164]

Al. Tighineanu enumeră următoarele măsuri de prevenire specială a criminalității violente:

- eficientizarea luptei curente și continue cu alcoolismul și narcomania;

- reacționarea oportună la infracțiunile comise în temeiul conflictelor de familie sau domiciliu;
- prevenirea influenței criminogene a recidiviștilor și a infractorilor învederați;
- ameliorarea calității activității profilactice în mediul marginal;
- sporirea eficacității diagnosticării anomaliilor psihice și a trăsăturilor accentuate de comportament ale persoanelor cu comportament deviant și ale acelor trecute în evidența profilactică a organelor afacerilor interne;
 - organizarea măsurilor de combatere și profilaxie a producerii, păstrării și purtării armelor, substanțelor explozibile, muniții etc.;
 - amplificarea luptei cu criminalitatea organizată;
 - asigurarea protecției corespunzătoare a ordinii publice;
 - influența profilactică oportună asupra persoanelor cu un grad sporit de victimizare [12, p. 140-147].

Atât lista măsurilor de prevenire specială a criminalității violente redată de către A. D. Dașieva, cât și cea prezentată de Al. Tighineanu este una bine-venită, însă, după părerea personală, este incompletă. Această părere se bazează pe faptul că au fost evitați anumiți factori asupra cărora e nevoie să se atragă o atenție sporită în momentul prevenirii acestui gen de criminalitate.

Concluzii. Pentru prevenirea (specială) a cauzelor și condițiilor ce pot duce la apariția criminalității violente, putem enumera următoarele măsuri:

- reacționarea promptă la săvârșirea de către anumite categorii de persoane a unor încălcări generate de conflicte familiale, care ulterior se pot transforma în fapte infracționale, inclusiv prin sporirea capacității angajaților de poliție de a identifica, înregistra, a pune în evidență și a reacționa prompt la toate sesizările victimelor în cazul infracțiunilor de violență în familie;
- o luptă consecventă și persistentă împotriva beției și dependenței de droguri bazată pe stabilirea unor obiective clare și realiste, cum ar fi: restrângerea vânzării băuturilor alcoolice la anumite ore ale zilei și în anumite locuri; interzicerea eliberării acestora persoanelor minore, persoanelor aflate în stare de ebrietate; interzicerea distribuirii stimulentele puternice, restrângerea culturilor care le conțin, instituirea controlului asupra eliberării și răspunderii pentru fabricarea, vânzarea și consumul ilegal de astfel de substanțe; stabilirea răspunderii pentru încălcarea acestor restricții, etc.;
- întărirea controlului asupra respectării normelor speciale pentru achiziționarea și depozitarea armelor de foc; tragerea la răspundere a persoanelor pentru transportul, depozitarea, fabricarea sau vânzarea ilegală de arme, muniții și explozibili; depistarea și ridicarea de către organele de drept a armelor de la persoanele care se sustrag de la înregistrarea acestora și care încalcă sistematic ordinea publică, abuzează de alcool, suferă de boli psihice; identificarea cazurilor și locurilor de fabricare a armelor reci și a armelor de foc;
- luarea de măsuri pentru a îngreuna săvârșirea de infracțiuni violente în locuri publice: asigurarea iluminatului, încuierea mansardelor, subsolurilor, șoproanelor; repartizarea forțelor și mijloacelor organelor de drept, ținând cont de locurile în care de cele mai dese ori se săvârșesc infracțiunile violente;
- organizarea clară a activităților organelor de drept în vederea combaterii criminalității violente: elaborarea pentru procurori și ofițerii de urmărire penală a unor recomandări metodice privitoare la identificarea, cercetarea și prevenirea crimelor violente, examinarea dosarelor penale împotriva persoanelor care au comis infracțiuni violente, organizarea întrunirilor periodice a cetățenilor cu reprezentanți și conducători ai organelor de drept, intensificarea acțiunilor de lichidare a grupurilor și organizațiilor criminale, inclusiv a grupurilor criminale transnaționale și etnice, etc.;
- controlul și supravegherea de către Procuratură a corectitudinii deciziilor luate pe marginea dosarelor penale intentate în privința persoanelor care au săvârșit infracțiuni prin interme-

diul actelor de violență;

- asigurarea unei răspunderi penale echitabile pentru infracțiunile violente pe baza diferențierii și individualizării acestora;

- atragerea unei atenții sporite, inclusiv identificarea și contracararea stărilor conflictuale rasiale și etnice;

- monitorizarea permanentă a stării infracțiunilor violente de către administrația locală, discutarea periodică a acestor probleme cu implicarea părților interesate: conducători de întreprinderi, instituții, instituții de învățământ, organe de drept, etc.;

- suprimarea influenței criminogene a recidiviștilor și a persoanelor cu mare experiență infracțională asupra minorilor;

- îmbunătățirea calității muncii profilactice în mediile vulnerabile/problematic;

- intensificarea activităților de identificare a grupurilor antisociale de tineri cu tendințe de săvârșire a actelor de violență;

- interzicerea propagandei cruzimii și violenței în societate prin intermediul mass-media; reorientarea mass-media pentru a promova imaginea unui cetățean care respectă legea.

Referințe bibliografice:

1. Bejan O. Dicționar de criminologie. Chișinău: Ericon SRL, 2009, 104 p.
2. Bîrgău M. Criminologie. Chișinău: „Print-Caro” SRL, 2010. 687 p.
3. Bujor V. Unele aspecte conceptuale și metodologice ale prevenirii criminalității. În: Jurnalul Juridic Național: Teoria și Practica, nr. 3. 2016, p. 11-19. <https://bujor.md/wp-content/uploads/2020/07/UNELE-ASPECTE-CONCEPTUALE-SI-METODOLOGICE-ALE-PREVENIRII-CRIMINALITATII-2.pdf> (vizitat 20.04.2023).
4. Chirița V. Repere conceptuale privind prevenirea generală și specială a criminalității. În: Scientific Collection «InterConf»: CURRENT ISSUES AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC RESEARCH (August 19-20, 2021). <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/issue/view/19-20.08.2021>, (vizitat 20.04.2023).
5. Cicala Al. Analiza criminologică și prevenirea infracțiunilor de omor. Studiu monografic. Chișinău: Departamentul Editorial Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, 2021, 174 p.
6. Ciobanu Ig. Criminologie, Chișinău: F.E.-P. Tipografia Centrală, 2011.
7. Gladchi Gh. Criminologie generală. Chișinău: MUSEUM, 2001, 312 p.
8. Larii Iu. Criminologie, vol. I. Tipografia „Elena”. Chișinău, 2004, 152 p.
9. Nistoreanu, Gh., Păun C. Criminologie. București, 1994.
10. Oancea I. Probleme de criminologie, București, Ed. All Education S.A., 1994, 233p.
11. Pop O., Neagu Gh. Criminologie generală. Chișinău: Angela Levinga, 2005. 175 p.
12. Tighineanu Al., Analiza criminologică a infracțiunilor de mare violență săvârșite în grup. Teză de doctor. Chișinău, 2018. CZU: 343.9(043.3). 181 p.
13. Горбунова Е. А. Специально-криминологические меры предупреждения преступлений, посягающих на кредитные отношения // Пробелы в Российском законодательстве. 2011.
14. Дашиева А. Д. Уголовно-правовая и криминологическая характеристика истязания и его предупреждение (по материалам Восточно-Сибирского региона): дисс ... канд. юрид. наук / А. Д. Дашиева. Иркутск, 2009. 215 с.
15. Чуфаровский Ю. В. Криминология в вопросах и ответах: учебное пособие. Москва: Проспект, 2014. 144 с.

Recenzent: **Radion COJOCARU**, doctor, profesor universitar,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Republica Moldova,
Universitatea „Dunarea de Jos” din Galați, România

CZU 343.2/.3

PARTICULARITĂȚILE INCRIMINĂRII INFRAȚIUNILOR CONTRA AUTORITĂȚILOR
PUBLICE ÎN LEGISLAȚIA PENALĂ A REPUBLICII MOLDOVA

Andrei NĂSTASE,

doctorand, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România

Rezumat

Necesitatea instituirii unui mecanism juridico-penal eficient de prevenire a faptelor social periculoase care atentează la autoritatea publică este un subiect de maximă actualitate, mai ales în contextul instabilității politice și a vulnerabilității sporite pe care le prezintă la moment instituțiile publice din Republica Moldova. În acest demers științific autorul evidențiază particularitățile răspunderii penale pentru infracțiunile contra autorităților publice incriminate în legislația penală națională. Este caracterizat conceptul de autoritate publică ca valoarea socială protejată de legea penală, pe această bază fiind fundamentată clasificarea infracțiunilor din materie.

Cuvinte-cheie: infracțiune, răspundere penală, pedeapsă penală, autoritate publică, securitatea de stat.

Summary

The need to establish a system of legal-criminal measures for manifestations that threaten the integrity, sovereignty, security of the state and the authority of the organs of state power emerges from the specifics of the situation in the Republic of Moldova, characterized by increasing risks to national security. In this scientific approach, the author highlights the particularities of criminal liability for committing crimes against public authorities, referring to the latest amendments and additions made to Chapter XVII of the national criminal law.

Keywords: public authority, activity of public authorities, state security, crime, criminal liability

Introducere. Fiind grav afectată de fenomenul separatismului, dar și de alte riscuri care într-un mod sau altul pun în pericol activitatea normală a autorității publice și securității statului, pe lângă măsurile economice, sociale, politice sau de altă natură, Republica Moldova este pusă în situația modelării continue a măsurilor juridico-penale eficiente destinate prevenirii și combaterii faptelor sociale care atentează la aceste valori sociale. De altfel, existența acestor fenomene de pericol l-au determinat pe legiuitorul nostru să intervină cu completări și amendamente legislative la Capitolului XVII din Partea specială a CP al RM cu denumirea marginală de *Infracțiuni contra autorităților publice și a securității de stat*. În prim-plan, cadrul normativ a fost suplinit cu noi incriminări, printre care menționăm: constituirea unor structuri informative ilegale [art. 338¹ CP RM], complotul împotriva Republicii Moldova [art. 338² CP RM], culegerea neautorizată de informații [art. 338³ CP RM], separatismul [art. 340¹ CP RM], nedenunțarea infracțiunilor contra autorităților publice și a securității de stat [art. 352² CP RM] [1].

În același timp, în scopul asigurării unei interpretări și aplicări a legii penale în spiritul principiului legalității incriminării, Partea generală a CP al RM la Capitolul XIII Înțelesul unor termeni și expresii utilizate în prezentul cod a fost completată cu noi norme interpretative [1]. Astfel, în conformitate cu art. 134²³ CP al RM, prin entitate anticonstituțională se înțelege „...structura creată pe teritoriul unui stat, în afara reglementărilor constituționale ale statului respectiv și nerecunoscută în conformitate cu prevederile internaționale”, iar potrivit art.134²⁴ CP al RM, termenul de *structură informativă ilegală* desemnează „...orice structură creată în afara reglementărilor constituționale și legale ale statului, în scopul culegerii și prelucrării informațiilor ce conțin secret de stat, altor informații ce pot fi folosite pentru comiterea unor acțiuni în dauna suveranității, independenței, inviolabilității teritoriale, securității de stat sau capacității de apărare a Republicii

Moldova, precum și în scopul recrutării persoanelor în vederea acordării sprijinului în astfel de acțiuni” [1].

Menționăm că tentative de a introduce răspunderea penală pentru faptele sus-menționate au existat și anterior, însă ele nu și-au găsit materializare în legea penală. Astfel, legiuitorul, dar și unii doctrinari [2] au argumentat și mai înainte necesitatea introducerii răspunderii penale pentru separatism, instigare la separatism etc. La timpul în care au fost fundamentate, aceste idei au rămas doar la nivel de propuneri. Astăzi, riscurile iminente ce există la adresa autorităților naționale și la securitatea de stat au determinat completările pe care le-am invocat mai sus. Chiar dacă **în esență aceste amendamente legislative** vizează protejarea prioritară a securității statului, incriminarea faptelor sus-enunțate vine să **protejeze subsecvent** relaxațiile care condiționează normala activitate a autorităților publice.

În același context de idei, analizând datele statistice cu privire la nivelul infracționalității în Republica Moldova, observăm că numărul infracțiunilor contra autorităților publice pe parcursul ultimilor 5 ani este în creștere. Astfel, potrivit Biroului Național de Statistică, din numărul total de infracțiuni, infracțiunilor contra autorităților publice le revine: în anul 2018 4,5%, în 2019 5%, în 2020 5,1%, în 2021 6,7% și în 2022 – 8%. Aceste date ne demonstrează încă o dată că activitatea autorităților publice este periclitată continuu în Republica Moldova, iar politica penală trebuie să fie direcționată prioritar spre protejarea anume a acestor relații sociale [4].

Metode și materiale aplicate. În vederea realizării acestei cercetări au fost aplicate mai multe metode de cercetare, printre care: metoda logică, analiza sistemică, metoda istorică, analiza datelor statistice etc. Totodată, baza științifică a cercetării o constituie legislația penală națională, dar și diverse interpretări doctrinare relevante.

Rezultate obținute și discuții. Infracțiunile contra autorităților publice reprezintă o categorie a faptelor incriminate în Capitolul XVII din Partea Specială a Codului penal, intitulat *Infracțiuni contra autorităților publice și a securității de stat*. În doctrină, aceste infracțiuni au fost definite ca fiind „fapte socialmente periculoase, săvârșite cu intenție sau din imprudență, care lezează – în mod exclusiv sau în principal – relațiile sociale cu privire la activitatea normală a autorităților publice și securitatea de stat” [3, p. 98].

Fără a aduce vreo critică, menționăm că această abordare este una generalizată și se referă deopotrivă la două categorii de infracțiuni, care rezultă din denumirea Capitolului XVII din Partea specială a CP, și anume, *infracțiuni contra securității de stat și infracțiuni contra autorităților publice*.

În viziunea noastră, din punct de vedere conceptual infracțiunile contra autorităților publice urmează să fie definite într-un sens mai restrâns, după cum urmează: „infracțiunile contra autorităților publice sunt infracțiunile prevăzute în Capitolul XVII din Partea specială a CP al RM, săvârșite din intenție, care atentează prioritar la relațiile sociale din anume domenii ale exercitării autorităților publice de către organele autorităților de stat”. Considerăm că această noțiune particularizează esența infracțiunilor din domeniu prin trăsături definitorii care vor fi evidențiate și caracterizate prin studii ce urmează să le întreprindem pe marginea acestui subiect de o rezonanță deosebită.

Conceptul propus de către noi evidențiază conținutul relațiilor sociale la care atentează infracțiunile contra autorităților publice, fiind vorba de fascicule de relații sociale ce există în legătură cu exercitarea autorității de către stat prin intermediul organelor sale.

În ceea ce privește autoritățile publice, menționăm că, în general, termenul „autoritate” provine de la „autorité” în franceză, iar latinescul „auctoritas, -atis” are mai multe sensuri: „drept, putere, împuternicire de a comanda, de a da dispoziții sau de a impune cuiva ascultare”, „organ al puterii de stat competent să ia măsuri și să emită dispoziții cu caracter obligatoriu sau reprezen-

tant al unui asemenea organ al puterii de stat”, „prestigiu de care se bucură cineva sau ceva sau persoană care se impune prin cunoștințele sale, prin prestigiul său” [6, p. 75].

O definiție legală a termenului de *autoritate publică* se regăsește la art. 7 din Codul administrativ. Potrivit textului de lege, *autoritate publică se consideră orice structură organizatorică sau organ instituită/instituit prin lege sau printr-un alt act normativ, care acționează în regim de putere publică în scopul realizării unui interes public* [7]. Totodată, menționăm că având în vedere rolul deosebit de important al autorităților publice într-un stat de drept, Constituția Republicii Moldova conține un titlu separat (Titlul III), destinat reglementării activității și funcționării autorităților publice.

După cum se evidențiază și în doctrina juridică de specialitate, „statul constituie nucleul societății noastre, în jurul căruia se coagulează toate autoritățile publice. Statul își exercită multiplele funcții prin intermediul organelor sale și de aceea activitatea normală a autorităților publice constituie o valoare socială ocrotită de legea penală” [5, p. 6].

În baza rațiunilor expuse mai sus, identificăm următoarele infracțiuni incriminate la Capitolul XVII din PS al RM care atentează la relațiile sociale din domeniul autorităților publice (infracțiuni contra autorităților publice): atentarea la viața Președintelui Republicii Moldova, a Președintelui Parlamentului sau a Prim-ministrului (art. 342 CP al RM); instigarea la acțiuni violente pe motive de prejudecată (art. 346 CP al RM); profanarea simbolurilor de stat (art. 347 CP al RM); amenințarea sau violența săvârșită asupra unei persoane cu funcție de răspundere sau a unei persoane care își îndeplinește datoria obștească (art. 349 CP al RM); uzurparea de calități oficiale (art. 351 CP al RM); samavolnicia (art. 352 CP al RM); falsul în acte publice (art. 352¹ CP al RM); eschivarea de la serviciul militar în termen, de la serviciul militar cu termen redus sau de la serviciul militar ca rezerviști concentrați sau mobilizați (art. 353 CP al RM); eschivarea de la mobilizare (art. 354 CP al RM); eschivarea sau refuzul de a îndeplini obligațiile serviciului de alternativă (art. 355 CP al RM); eschivarea pe timp de război de la îndeplinirea prestațiilor (art. 356 CP al RM); organizarea sau conducerea unei greve ilegale, precum și împiedicarea activității întreprinderii, instituției ori organizației în condițiile stării de urgență, de asediu și de război (art. 357 CP al RM); cumpărarea sau vânzarea documentelor oficiale (art. 359 CP al RM); luarea, sustragerea, tăinuirea, degradarea sau distrugerea documentelor, imprimatelor, ștampilelor sau sigiliilor (art. 360 CP al RM); confecționarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor oficiale, a imprimatelor, ștampilelor sau sigiliilor false (art. 361 CP al RM); trecerea ilegală a frontierei de stat (art. 362 CP al RM); organizarea migrației ilegale (art. 362¹ CP al RM); folosirea ilegală a însemnelor Crucii Roșii (art. 363 CP al RM).

Corecta identificare a *obiectului juridic subgeneric* al unui grup de infracțiuni, cum sunt în cazul nostru *Infracțiunile contra autorităților publice*, oferă posibilitatea elucidării conținutului obiectului juridic special al respectivelor infracțiuni. Prin urmare, **obiectul juridic special** al infracțiunilor contra autorităților publice îl formează fasciculele de relații sociale concrete ce vizează protejarea unor domenii speciale ale autorității publice, ca valoare socială supusă protecției juridico-penale. Aplicând această regulă de interpretare, care rezultă din relația de parte-întreg ce există între obiectul juridic generic și cel special al infracțiunii, putem oferi următoarele exemple: în cazul infracțiunii de *uzurpare a calităților oficiale* (art. 351 CP al RM), obiectul juridic special îl constituie fascicolul de relații sociale din domeniul autorităților publice ce sunt condiționate de exercitarea funcțiilor oficiale doar de către persoane care au fost investite în condițiile stabilite de lege; în cazul infracțiunii de *confecționare, deținere, vânzare sau folosire a documentelor oficiale, a imprimatelor, ștampilelor sau sigiliilor false* (art. 361 CP al RM) – fascicolul de relații sociale din domeniul autorităților publice ce sunt condiționate de legalitatea circulației documentelor

oficiale, a imprimatelor, ștampilelor sau sigiliilor false care pot fi emise doar de către autoritățile competente în domeniul; în cazul infracțiunii de *trecere ilegală a frontierei de stat* (art. 362 CP al RM) – fascicolul de relații sociale din domeniul autorităților publice ce sunt condiționate de respectarea regimului de trecere a frontierei de stat care poate fi instituit și monitorizat doar de către autoritățile cu competențe speciale în domeniu etc.

Referitor la clasificarea infracțiunilor contra autorităților publice este de menționat că până la momentul implementării amendamentelor legislative menționate *supra* în Capitolul XVII din Partea specială a CP al RM Legea din 02.02.2023 pentru modificarea unor acte normative, în literatura juridică de specialitate au existat multe viziuni.

În opinia autorilor S. Brînză și V. Stati, ținând seama, în principal, de interconexiunile mai strânse care există între obiectele juridice speciale ale unor sau altor infracțiuni prevăzute în Capitolul XVII al Părții Speciale a Codului penal, se promovează următoarea clasificare a infracțiunilor consemnate: 1) infracțiuni ce atentează la securitatea externă a țării (art. 337 și 338 CP RM); 2) infracțiuni ce atentează la legitimitatea autorităților publice (art. 339-341 CP RM); 3) infracțiuni ce atentează la viața înalților demnitari de stat (art. 342 CP RM); 4) infracțiuni ce atentează la baza economică și la capacitatea de apărare a țării (art. 343-345 CP RM); 5) infracțiuni contra principiului egalității cetățenilor (art. 346 CP RM); 6) infracțiuni care afectează autoritatea statului sau a unor organizații internaționale, exprimată în anumite însemne oficiale (art. 347 și 363 CP RM); 7) infracțiuni ce atentează la activitatea normală a autorităților publice (art. 349, 351, 352, 352¹ și 357 CP RM); 8) infracțiuni presupunând eschivarea de la îndeplinirea cu credință a unor obligații ale cetățenilor față de stat (art. 353-356 CP RM); 9) infracțiuni cu impact asupra circulației documentelor, imprimatelor, ștampilelor sau sigiliilor (art. 359-361 CP RM); 10) infracțiuni cu impact asupra regimului de trecere a frontierei de stat sau asupra regimului de intrare, ședere, tranzitare a teritoriului statului sau de ieșire de pe acest teritoriu (art. 362 și 362¹ CP RM) [5, p. 8].

În opinia autorului A. Borodac, în funcție de obiectul juridic special al infracțiunii, infracțiunile contra autorităților publice și ale securității de stat pot fi sistematizate în următoarele grupe: 1) infracțiuni contra securității externe a Republicii Moldova (art. 337, 338 CP al RM); 2) infracțiuni contra sistemului politic al Republicii Moldova (art. 339, 340, 341, 342 CP al RM); 3) infracțiuni contra sistemului economic al Republicii Moldova (art. 343 CP al RM); 3) infracțiuni contra ordinii de păstrare a secretelor de stat (art. 344-345 CP al RM); 4) infracțiuni contra bazelor administrării de stat (art. 346, 357, 358 CP al RM); infracțiuni contra autorității statului sau însemnelor Crucii Roșii (art. 347 și 363 CP al RM); infracțiuni contra reprezentanților serviciului de stat sau contra unei persoane care își satisface datoria obștească: - art. 348, 349, 350 CP al RM); infracțiuni contra ordinii de realizare de către cetățeni a drepturilor lor (art. 351 și 352 CP al RM); infracțiuni contra ordinii de completare și aprovizionare a Forțelor Armate a Republicii Moldova (art. 353-356 CP al RM); infracțiuni contra ordinii de mînuire a documentelor (art. 359-361 CP al RM); infracțiuni contra inviolabilității frontierei de stat a Republicii Moldova (art. 362 CP al RM).

Clasificările de mai sus, cu mici rezerve, sunt conforme spiritului legii, însă în afară de infracțiunile contra autorităților publice mai includ și gruparea infracțiuni contra securității de stat. În viziunea noastră, în funcție de obiectul juridic special, infracțiunile contra autorităților publice pot fi clasificate după cum urmează:

1. Infracțiuni contra autorităților publice cu caracter general (art. 346, 347, 351, 352, 357, 363 CP al RM);
2. Infracțiuni contra autorităților publice legate de circulația în condiții de legalitate a documentelor, imprimatelor, ștampilelor sau sigiliilor (art. 352¹, 359- 361 CP RM);
3. Infracțiuni contra autorităților publice ce constau în eschivarea de la îndeplinirea obliga-

țiilor cu caracter militar față de autorități (art. 353-356 CP RM);

4. Infracțiuni contra autorităților publice legate de încălcarea regimului de trecere a frontierei de stat (art. 362 și art. 326¹ CP al RM);

5. Infracțiuni contra autorităților publice săvârșite prin împiedicarea activității legale a reprezentanților autorităților publice (art. 342 și art. 349 CP al RM).

Concluzii. Într-un stat de drept, autoritatea publică este constituită din valori sociale ce necesită o protecție de ordin juridico-penal. Realitățile actuale, în care se fac tot mai multe tentative de a submina autoritatea organelor de stat, organizându-se diferite structuri ce desfășoară activități ilegale de informații și contrainformații, comploturi împotriva statalității, demonstrează încă o dată necesitatea de adoptare a diferitelor măsuri, inclusiv a celor de ajustare a cadrului normativ penal, pentru a putea face față acestor provocări. Or, atâta timp cât autoritatea puterii în stat este amenințată, aceasta nu-și poate realiza corespunzător și eficient atribuțiile în interesele cetățeanului și nu poate asigura, pe lângă altele, mediul de securitate de care acesta are nevoie.

Referințe bibliografice:

1. Legea Nr. 9 din 02.02.2023 pentru modificarea unor acte normative. Publicat: 18.02.2023 în Monitorul Oficial Nr. 53-56 art. 98.
2. Cojocaru R. Perspectiva incriminării separatismului în legislația penală a Republicii Moldova. În: Criminalitatea politică: reflecții istorico-juridice, manifestări, consecințe. Conferința științifico-practică națională din 6 ianuarie 2015, p. 242-247.
3. Brînză S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Volumul II, Chișinău: S.n., 2015. 1300 p.
4. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. https://statistica.gov.md/ro/statistic_indicator_details/9 (vizitat: 10.04.2023).
5. Brînză S. Răspunderea penală pentru infracțiunile ce atentează la securitatea externă a țării. În: STUDIA UNIVERSITATIS, 2011, nr.8(48) p. 5-19.
6. Dicționarul explicativ al limbii române. ediția a II-a. Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura: Univers Enciclopedic, 1998. 1192 p.
7. Codul administrativ al Republicii Moldova din 19.07.2018. În: Monitorul Oficial Nr. 309-320 art. 466.

CZU: 343.125:341.231.14

REȚINEREA ÎN DREPTUL PENAL – CAUZĂ JUSTIFICATIVĂ REFLECTATĂ
ÎN JURISPRUDENȚA CEDO

DETENTION IN CRIMINAL LAW – JUSTIFIABLE CAUSE
REFLECTED IN JURISPRUDENCE OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

Ana ZABULICA,
șef Serviciu Resurse Umane,
Universitatea de Stat „Alecă Russo” din Bălți, Republica Moldova
ORCID: 0009-0000-1983-3705

Rezumat

În contextul sporirii graduale a infracțiunilor pe teritoriul Republicii Moldova și a vulnerabilității societății în fața criminalității, instituția reținerii în dreptul penal își sporește importanța și actualitatea astfel încât devine indispensabilă necesitatea aplicabilității acesteia.

Cuvinte-cheie: reținere, caracter penal al faptei, cauză justificativă, cauză care înlătură caracterul penal al faptei, componentă de infracțiune.

Summary

In the context of gradual increase in crimes on the territory of the Republic of Moldova and the vulnerability of society to crime, the institution of detention in criminal law increases its importance and actuality so that the need for its applicability becomes indispensable.

Keywords: restraint, criminal character of the deed, justifying cause, cause that removes the criminal nature of the act, component of the crime.

Introducere.

Considerații preliminare în dreptul penal cu privire la instituția reținerii

În dreptul penal, instituția reținerii pe bună dreptate își are rolul și importanța sa indiscutabilă, fiind un mijloc de curmare a infracționalității, un element indispensabil de reținere a infractorilor, o metodă de menținere intactă a probelor de pe urma infracțiunii.

Articolul 35 din capitolul III al Codului penal al RM stipulează exhaustiv cauzele care înlătură caracterul penal al faptei, și anume: legitima apărare; reținerea infractorului; starea de extremă necesitate; constrângerea fizică sau psihică; riscul întemeiat; executarea ordinului sau dispoziției superiorului.

În dreptul penal, legiuitorul oferă o definiție privind reținerea – „nu constituie infracțiune fapta, prevăzută de legea penală, săvârșită în scopul reținerii persoanei care a comis o infracțiune și al predării ei organelor de drept” (art. 37 CP). În dreptul penal reținerea este una dintre cauzele care înlătură caracterul penal al faptei, altfel spus cauză de neimputabilitate/justificativă efectuată în scopul reținerii persoanei care a comis infracțiunea. De altfel, pentru a oferi o explicație în ceea ce prezintă termenul „cauză ce înlătură caracterul penal al faptei” constă din anumite stări, întâmplări sau împrejurări existente în timpul săvârșirii faptei care duc la situația ca fapta săvârșită să nu prezinte caracter penal, adică să nu prezinte trăsăturile esențiale ale infracțiunii [1, p. 151].

În opinia unor autori [2, p. 37], sintagma „caracterul penal al faptei” ar trebui înlocuită cu ceea ce de „cauze ce înlătură vinovăția” din motivul că se subînțelege că poate înlătura și pericolul social.

Instituția reținerii, prin urmare, în dreptul penal este valorificată de mai mulți autori; de exemplu, E. M. Glușkova menționează pe bună dreptate că consolidarea instituției în cauză este

una independentă și de o importanță primordială, deoarece contribuie la o participare mai activă a cetățenilor care respectă legea la reprimarea atacurilor criminale și, de asemenea, previne comiterea de noi acte periculoase din punct de vedere social de către persoane care au comis deja infracțiuni [3, p. 220].

Potrivit autorului Xenofon Ulianovschi, prin reținerea persoanei care a săvârșit o infracțiune se înțeleg acțiunile cetățenilor legate de cauzarea unui prejudiciu acestei persoane în legătură cu opunerea de către aceasta a unei rezistențe active și refuzul acesteia de a fi dusă în fața organelor competente [4].

Efectele juridice a reținerii în dreptul penal

Reținerea are, în dreptul penal, ca efect juridic privarea de libertate pe termen scurt a persoanei care a comis infracțiunea. În anumite condiții, pot fi aplicate măsuri de constrângere fizică în cazul opunerii de rezistență, inclusiv cauzarea de prejudicii [5].

Reținerea în dreptul penal produce efecte juridice cu privire la:

- lipsirea de libertate a persoanei prin imobilizarea acesteia și aducerea ei către organele competente;
- prevenirea posibilității făptuitorului să se eschiveze de răspunderea penală;
- menținerea intactă a corpurilor delictive astfel încât făptuitorul să nu poată distruge sau ascunde probele infracțiunii;
- prevenirea posibilității făptuitorului de a comite noi infracțiuni;
- excluderea influențării cu rea-credință a coparticipanților, martorilor, experților;
- excluderea pericolului de a împiedica stabilirea adevărului în cauza penală.

Reținerea de facto are loc când libertatea persoanei este limitată într-o anumită măsură. Conform autorilor A. Cocârță, V. Munteanu și R. Foltea, reținerea nu implică neapărat încătușarea persoanei ori aducerea forțată la Sectorul sau Inspectoratul de poliție. Situația dată ar putea fi constatată în cazul chemării persoanei la sediul poliției fără citație sau fără explicarea în alt mod a motivului chemării, însoțirea persoanei de către polițist de la domiciliu la sediul poliției, solicitarea persoanei de a aștepta un ofițer de poliție o perioadă indefinită, fără a fi explicată necesitatea așteptării și cauza întârzierii polițistului [6].

A. V. Piven consideră că persoana este reținută din momentul reținerii faptice, adică din momentul când ea este imobilizată, ținută cu aplicarea violenței sau fără de aceasta, fiind lipsită de posibilitatea de a dispune de sine. Acest moment poate anticipa, într-o anumită măsură, aducerea celui reținut la organul de urmărire penală. Este necesar ca persoana reținută să fie adusă cât mai de curând la organul de urmărire penală [7].

Constituția Republicii Moldova la art. 25 stipulează, că libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile. Reținerea unei persoane este permisă numai în cazurile și cu respectarea procedurilor prevăzute de lege. În ceea ce privește prevenirea posibilității făptuitorului să se eschiveze de la răspunderea penală ca efect juridic în urma reținerii, remarcăm faptul că este oportună și vădit necesară reținerea persoanei în cazurile în care există riscurile privind nimicirea, schimbarea sau deteriorarea probelor, influențarea cu rea-credință a coparticipanților, martorilor, experților, sau existența pericolului de a împiedica stabilirea adevărului în cauza penală [8].

Aplicabilitatea reținerii în dreptul penal prin prisma jurisprudenței CEDO

Actualitatea și importanța instituției reținerii în dreptul penal își fortifică pozițiile prin multiplele cazuri examinate de Curtea Europeană pentru Drepturile Omului.

Astfel, art. 5, par. 1, lit. c) din CEDO vizează exclusiv privarea de libertate în cadrul unei proceduri penale. Scopul art. 5 este de a asigura că nimeni nu este lipsit de libertate în mod arbitrar. Pentru a dispune reținerea pe acest motiv, trebuie să existe suspiciuni rezonabile că persoana a comis infracțiunea, altfel reținerea este arbitrară. Suspiciunea este rezonabilă atunci când există fapte, date sau informații care ar convinge un terț – observator obiectiv – că persoana a comis acea infracțiune. Atare fapte sau date au un grad de certitudine mai mic decât cel necesar în cazul probelor cerute pen-

tru a fi formulată învinuirea. Totuși o persoană nu poate fi reținută pe baza declarației unei pretinse victime sau atunci când există motive de a pune la îndoială credibilitatea martorilor [9].

Jurisprudența CEDO în cauzele moldovenești demonstrează, că atât în dosarele penale, cât și în cele contravenționale, trebuie să fie respectate standardele prevăzute de art. 5 CEDO.

În cauzele *Leva, Hyde Park ș.a., Lipencov, Ganea, Petru Roșca, Boicenco, Braga, Guțu, Mătășaru și Savișchi*, CEDO a condamnat Republica Moldova pentru violarea dreptului la libertate în legătură cu neglijarea drepturilor și garanțiilor procesuale ale persoanei reținute [10]. Proclamând „dreptul la libertate”, articolul 5 din Convenție vizează libertatea fizică a persoanei, având ca scop să garanteze ca nimeni să nu fie privat de libertate în mod arbitrar. Articolul nu se referă la simplele restrângeri ale libertății de circulație prevăzute de o normă, și anume de articolul 2 din Protocolul nr. 4 (*De Tommaso c. Italiei [MC]*, § 80; *Creangă c. României [MC]*, § 92; *Engel și alții c. Olandei*, § 58) [11].

Examinând dacă au fost întrunite cerințele minime pentru rezonabilitatea bănuielilor care să justifice reținerea unei persoane, Curtea ține seama de contextul general al unui caz particular, de statutul reclamantului, de consecutivitatea evenimentelor, de conduita autorităților și de modul în care a fost efectuată urmărirea penală (*Ibrahimov și Mammadov c. Azerbaidjanului*, § 113-131) [11].

În cazul persoanelor reținute în vederea extrădării, informațiile comunicate pot fi chiar mai puțin detaliate (*Suso Musa c. Maltei*, § 113 și 116; *Kaboulov c. Ucrainei*, § 144; *Bordovskiy c. Rusiei*, § 56), deoarece reținerea lor nu implică vreo soluție pe fondul tuturor capetelor de acuzații (*Bejaoui c. Greciei*, decizie a Comisiei). Totuși, aceste persoane trebuie să fie informate într-o așa măsură încât să fie capabile să-și exercite dreptul la contestarea legalității detenției în fața unei instanțe judiciare în sensul articolului 5 § 4 (*Shamayev și alții c. Georgiei și Rusiei*, § 427) [11].

Convenția stipulează rolul primordial al dreptului la libertate într-o societate democratică. Astfel, încă de la prima sa hotărâre consacrată examinării fondului unei cauze privitoare la aplicarea dispozițiilor acestui text (*Lawless vs. Marea Britanie*) – Curtea Europeană a arătat că scopul Convenției „este acela de a proteja libertatea și siguranța persoanei împotriva arestărilor și deținerilor arbitrare”, deoarece „nimeni nu poate fi privat de libertatea sa”. Articolul 5 începe prin afirmarea dreptului fiecărei persoane la libertate și la siguranță și determină, în același timp, cazurile și condițiile în care este permis să se deroge de la acest principiu, în special în vederea asigurării ordinii publice, ceea ce impune reprimarea infracțiunilor [12, p. 225-226].

Sub aspect procesual reținerea se deosebește de arestarea preventivă, conform jurisprudenței CEDO, întrucât aceasta reprezintă lipsirea de libertate cu referire la reținerea penală (hotărârea în cauza *Străisteanu și alții vs. Moldova*, din 7 aprilie 2009, par. 85-88; hotărârea în cauza *Lazoroschi vs. Macedonia*, din 8 octombrie 2009, par. 44), cât și arestarea preventivă sau arestarea la domiciliu (hotărârea *Mancini vs. Italia*, nr. 44955/98, par. 17; hotărârea în cauza *Nikolova vs. Bulgaria*, nr.40869/98, par. 60, 74 din 30 septembrie 2004).

Astfel, garanțiile instituite contra unei privări ilegale de libertate se atribuie în egală măsură ambelor acțiuni de constrângere penală [13, p. 30]. În jurisprudența CEDO se operează cu noțiunea rezonabilitatea suspiciunii sau motive verosimile de a se bănui că persoana în privința căreia ar putea fi luată decizia de reținere ar fi comis infracțiunea [14]. De exemplu, 15 ianuarie 2015, caporal S.A., militar în termen al batalionului 1 al unității militare XX a DTC, a reținut un bărbat care a sustras o geantă de la un trecător. Astfel, în jurul orei 11.00, pe drum spre unitate, la stația de troleibuz din preajma cinematografului „Gaudeamus”, la carabinier s-a adresat un cetățean care s-a interesat dacă militarul nu a observat o persoană de gen masculin și, descriind cu amănunte semnalmentele și hainele în care era îmbrăcat, a subliniat că acesta a furat o geantă. Deși militarul nu văzuse bărbatul, s-a mobilizat la căutarea acestuia pe urme fierbinți. În scurt timp persoana a fost reținută și predată organelor de poliție. Bărbatul reținut de către caporal S.A. se afla în căutare pentru furt din case și automobile [15].

Concluzii și recomandări. Reținerea în dreptul penal este o cauză justificativă importantă pentru integrarea societății în procesele juridice. Adică evoluția atitudinilor sociale față de realitatea

juridică de la indiferența juridică la conștiința juridică și cultura juridică trece prin intensificarea proceselor de participare a populației în contextul construirii unui stat de drept. Astfel, conștiința juridică ca pilon fundamental al statului de drept se bazează pe un grad înalt de implicare a cetățenilor în asigurarea ordinii juridice ca trăsătură importantă a securității personale, publice și de stat.

În consecință, instituția reținerii infractorului necesită modernizare: ea trebuie să treacă de la paradigma „componentelor fictiv funcționale” ale realității juridice la paradigma unui fenomen juridic aplicat activ. Aceasta necesită modernizarea însăși atât a instituției reținerii infractorului, cât și a condițiilor care reglementează legitimitatea acesteia.

În consecință, legiuitorul ar trebui să se concentreze pe popularizarea instituției reținerii infractorului în contextul extinderii cadrului legal al articolului analizat prin garantarea securității comportamentului util din punct de vedere social. Prin urmare este necesară desfășurarea unor evenimente de informare, care să dezvăluie importanța participării civice în realizarea obiectivelor de scădere a criminalității, evidențierea necesității aplicabilității reținerii persoanei care a săvârșit infracțiunea. Acțiunile de reținere a infractorului sunt recunoscute social utile și legale, conducând la consolidarea unui stat de drept, la siguranță și la menținerea ordinii publice.

Referințe bibliografice:

1. Alecu Gh. Instituții de Drept Penal. Partea generală și partea specială. Constanța, Ovidius University Press, 2010.
2. Antoniu G. Partea generală a Codului penal într-o viziune europeană. Revista de drept penal, nr. 1/2004, București.
3. Маковецкая Т. О., Эртелева Д. И. Проблемные аспекты правомерности причинения вреда при задержании лица, совершившего преступление. Revista „Государственная служба и кадры”, nr. 2/2021, p. 220.
4. Ulianoschi X. Starea de extremă necesitate și reținerea infractorului. În: Revista Națională de Drept, nr. 8. 2015.
5. Диденко В. П. Правомерность причинения вреда при задержании. Киев: КВШ МВД СССР, 1984. 72 с.
6. Cocârță A., Munteanu V., Foltea R. Ghid practic de monitorizare a respectării drepturilor persoanei deținute. Chișinău: Ed. Epigraf, 2015. 80 p.
7. Пивень А. В. Право подозреваемого на защиту в российском уголовном процессе: Дис. ... канд. юрид. наук. Краснодар, 1999. 166 с.
8. Уголовно-процессуальный кодекс Федеративной Республики Германии. Москва: Изд. фирма «Манускрипт», 1994. 203 с.
9. Danileț C., Malic Gh., Bulat E. et al. Reținerea în procesul penal. Îndrumar pentru practicieni. Chișinău: Ed. Cartier Juridic, 2014. 92 p.
10. Gribincea Vl. Executarea hotărârilor CtEDO de către Republica Moldova, 1997-2012. Chișinău: CRJM, 2012. 196 p.
11. Ghid privind articolul 5 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Dreptul la libertate și la siguranță. Actualizat la 31 decembrie 2021.
12. Bîrsan C. Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu pe articole. București: Ed. C.H. BECK, 2010. 1887p. ISBN 978-973-115-676-7.
13. Osoianu T., Vidaicu M. Reținerea persoanei de către poliție. Concluziile unei cercetări. Chișinău: Ed. Cartier Juridic, 2015.
14. <https://juridicemoldova.md/7170/retinerea-sau-arestarea-ilegala-implicatii-juridico-penale-si-ingerinte-in-respectarea-drepturilor-omului-la-nivel-national.html>.
15. Inspectoratul General de Carabinieri: „Un carabinier a reținut un infractor aflat în căutare” [online] (cit.: 27.04.2023). Disponibil: <https://carabinier.gov.md/ro/content/un-carabinier-reținut-un-infractor-aflat-în-căutare>.

CZU: 343.7

TRAFICUL ILICIT DE BUNURI CULTURALE ÎN ASPECTUL CONDIȚIILOR ACTUALE

Andrei GHIMPU,
ofițer superior de investigații,
INI al IGP al MAI al RM,
doctorand al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0009-0006-1233-8668

Ion BOTNARI,
INI al IGP al MAI al RM,
doctorand al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-4262-9777

Rezumat

Istoria culturii începe odată cu apariția omului, cu primele unelte pe care și le-a confecționat pentru a supraviețui de-a lungul timpului la diferite etape ale evoluției umane. Din antichitate și până astăzi toate popoarele au creat opere de cultură și de artă, ce au circulat și circulă până în prezent în lume, redând mesajul lor peste frontiere și timpuri.

Cuvinte-cheie: *traficul ilicit de bunuri culturale, bunuri de valori culturale, grup criminal.*

Summary

Our ordinary era with technical-scientific, social-political and economic progress also knows an extension of criminality, accompanied by violence and aggression, including a true expansion of international crimes.

Keywords: *the illicit traffic of cultural goods, goods of cultural values, criminal group.*

Introducere. Una dintre cele mai mari probleme actuale ale umanității rămâne a fi traficul ilicit de bunuri culturale, ceea ce reprezintă un fenomen complex, care are un impact negativ asupra patrimoniului cultural al unei țări, reprezentând o pierdere în timp a culturii naționalității. Acest fenomen reprezintă orice activitate ilegală care implică transferul sau vânzarea de obiecte culturale fără autorizație sau în afara regulilor legale.

În contextul actual, traficul ilicit de bunuri culturale a devenit una dintre principalele probleme cu care se confruntă lumea, mai ales din cauza implicării grupurilor criminale organizate.

Acest fenomen are o serie de consecințe negative, inclusiv pierderea valorii și a patrimoniului cultural, și poate contribui la finanțarea activităților criminale, inclusiv terorismul etc. De asemenea, poate duce la distrugerea sau pierderea unor obiecte culturale importante, care ar putea fi pierdute pentru totdeauna.

Totodată, în acest articol vom explora unele aspecte ale traficului ilicit de bunuri culturale prin prisma legislației naționale ca aspect de apărare a acestor valori, cât și implicarea grupurilor criminale organizate în traficul ilicit de bunuri culturale, în contextul condițiilor actuale; în special ne vom concentra pe modul în care acestea acționează, metodele utilizate și consecințele acestui fenomen asupra patrimoniului cultural global.

Definirea conceptului de trafic ilicit de bunuri culturale și importanța problemei cercetate. Conceptul traficului ilicit de bunuri culturale se referă la activitățile ilegale prin importul, exportul și transferul sau vânzarea de bunuri culturale (*articole importante pentru arheologie, preistorie, istorie, literatură, artă sau știință*), fără autorizație sau în afara regulilor legale, luând diferite forme: furtul din entitățile de patrimoniu cultural sau din colecții private. Acestea pot fi apoi vândute pe piața neagră sau prin intermediul site-urilor ilegale, ceea ce le face disponibile

pentru cumpărătorii din întreaga lume.

Activitatea ilegală este amplificată de implicarea grupurilor criminale organizate, care utilizează traficul ilicit de bunuri culturale pentru a-și finanța activitățile criminale și a genera profituri mari. Acestea acționează prin intermediul rețelelor complexe, care le permit să își desfășoare activitățile în mod discret și să evite capturarea de către autorități.

Consecințele traficului ilicit de bunuri culturale sunt negative și includ pierderea valorii și a patrimoniului cultural, precum și finanțarea activităților criminale.

Conceptul traficului ilicit de bunuri culturale reprezintă un fenomen complex și periculos, care are un impact negativ asupra patrimoniului cultural și care este amplificat de implicarea grupurilor criminale organizate. Este important să se acționeze pentru a preveni și a combate acest fenomen, pentru a proteja valorile și patrimoniul cultural al unei țări [1].

Importanța problemei cercetate. Traficul ilicit de bunuri culturale este un fenomen care afectează patrimoniul cultural global, fie ca o sursă, ca o zonă de tranzit, fie ca o destinație de contrabandă cu obiecte culturale, și în același timp poate avea implicații negative asupra economiei, securității și stabilității sociale. După cum am văzut în ultimele cinci sondaje, un obiect cultural poate fi, de exemplu, furat în Țara A, transportat în Țara B și apoi vândut în țara C [2].

Cercetarea acestui fenomen devine astfel esențială pentru înțelegerea mecanismelor sale și identificarea soluțiilor eficiente pentru a împiedica și combate acțiunile ilicite.

Prin cunoașterea cauzelor și mecanismelor care stau la baza traficului ilicit de bunuri culturale, sunt elaborate strategii eficiente de prevenire, de la nivel local până la cel global. În plus, cercetarea acestui fenomen ajută la identificarea bunurilor culturale furate sau dispărute și la recuperarea acestora.

De asemenea, cercetarea traficului ilicit de bunuri culturale contribuie la îmbunătățirea cadrului legal internațional și național, prin identificarea nevoilor de îmbunătățire a legilor și regulilor care reglementează acest domeniu.

Astfel, cercetarea traficului ilicit de bunuri culturale are o importanță crucială pentru protejarea patrimoniului cultural, economiei, securității și stabilității sociale, precum și pentru îmbunătățirea cadrului legal și a instrumentelor de prevenire și combatere a acestui fenomen.

Scopul cercetării este de a înțelege și analiza acest fenomen complex în vederea dezvoltării soluțiilor eficiente pentru a împiedica și combate acțiunile ilicite.

Condițiile actuale ale traficului ilicit de bunuri culturale. Traficul ilicit de bunuri culturale este un fenomen global cu impact negativ asupra patrimoniului cultural al națiunilor. Condițiile actuale ale acestui trafic sunt influențate de mai mulți factori, precum creșterea tehnologiei, accesibilitatea crescută la informații și circulația globală a bunurilor culturale. Acest fenomen criminal devine tot mai sofisticat și mai organizat, iar grupurile criminale specializate sunt implicate în traficul de bunuri culturale într-un mod tot mai activ. În plus, căutarea continuă a obiectelor de valoare istorică și culturală a crescut cererea pentru acestea, ceea ce a determinat o creștere a traficului ilicit. De asemenea, sistemele de securitate și de control din țările cu patrimoniu cultural valoros sunt, uneori, insuficiente, ceea ce permite traficantilor să acționeze fără probleme [3]. Toate acestea au condus la o creștere a traficului ilicit de bunuri culturale, iar cercetarea fenomenului respectiv devine tot mai importantă pentru a înțelege modul în care acesta poate fi prevenit și contracarat.

Creșterea valorii bunurilor culturale pe piața neagră este una dintre caracteristicile fenomenului traficului ilicit de bunuri culturale. Acest lucru se datorează faptului că bunurile culturale au o valoare sentimentală și istorică, în plus față de valoarea lor materială. De asemenea, cererea pentru aceste bunuri a crescut în ultimii ani, în special din partea colecționarilor și a investitorilor, ceea ce a determinat creșterea valorii acestora și pe piața neagră. În plus, există un număr limitat de obiecte de acest fel, ceea ce face ca acestea să devină tot mai rare și, prin urmare, tot mai valoroase. Acest fenomen poate avea impact negativ asupra patrimoniului cultural al unei

țări, deoarece bunurile culturale pot fi exportate ilegal, pierzându-se astfel din țara de origine.

Ineficiența sistemelor de protecție a bunurilor culturale în unele țări are un impact negativ asupra patrimoniului cultural și poate contribui la creșterea traficului ilicit de bunuri culturale. Acest lucru se datorează faptului că sistemele de protecție sunt insuficient dezvoltate sau au lacune care pot fi exploatare de către traficanți. De exemplu, există țări unde inventarele bunurilor culturale sunt incomplete sau unde sistemele de control nu sunt suficient de riguroase. Acest lucru poate face ca bunurile culturale să fie vulnerabile la furt sau la export ilegal. În plus, în unele țări, personalul responsabil cu protecția bunurilor culturale poate fi corupt sau puțin pregătit, ceea ce face dificilă detectarea și prevenirea traficului ilicit [4]. De aceea, este important ca țările să investească în sisteme de protecție eficiente și în personal calificat pentru a proteja patrimoniul cultural al națiunii.

Implicarea grupurilor criminale organizate. Potrivit Consiliului European, criminalitatea organizată reprezintă o amenințare majoră pentru cetățeni, întreprinderi și instituțiile europene, precum și pentru economia europeană. În 2019, veniturile provenite din săvârșirea de infracțiuni pe principalele piețe infracționale s-au ridicat la 1% din PIB-ul UE, adică 139 de miliarde de euro. Grupurile infracționale sunt prezente în toate țările UE și își desfășoară adesea activitatea la nivel transfrontalier. 70% dintre grupurile infracționale sunt, de fapt, active în mai mult de trei state membre [5].

Astfel, în ultimii ani, s-a observat o creștere a implicării grupurilor criminale organizate în traficul ilicit de bunuri culturale reieșind din potențialul în acest domeniu și posibilitatea obținerii de profituri mari prin vânzarea de obiecte rare și valoroase.

De asemenea, grupurile criminale organizate au tendința de a avea acces la informații valoroase, cum ar fi conținutul muzeelor și colecțiile private, precum și capacitatea de a se mișca rapid și „eficient” pe piața neagră.

În plus, condițiile actuale, cum ar fi globalizarea și tehnologia avansată, au creat un mediu propice pentru grupurile criminale organizate ca să se dezvolte și să-și consolideze activitățile ilegale. De exemplu, tehnologia le permite să comunice rapid și în siguranță, să își coordoneze activitățile și să se întâlnească în mod imediat și constant cu clienții.

Analiza surselor deschise, ne-a permis relevarea mai multor crime de rezonanță cu implicarea cetățenilor din Republica Moldova:

– 18 noiembrie 2015, 13 indivizi mascați și înarmați au pătruns în muzeu și au furat opere de artă în valoare totală de aproximativ 15 milioane de euro. Furtul celor 17 tablouri din Muzeul Castelvecchio din Verona a fost calificat drept unul din cele mai grave din istoria artei italiene. Pânzele sunt semnate de pictori celebri și sunt foarte valoroase [6].

Ulterior au fost depistate în Ucraina și returnate autoritățile italiene. Pe cazul dat pe teritoriul Republicii Moldova au fost depistați 2 conaționali de 36 și 38 de ani, din raioanele Criuleni și Strășeni, care au fost condamnați la 12 și 13 ani de închisoare.

– în noaptea de 15 spre 16 octombrie 2012, tot cu participarea conaționaliilor pe plan internațional este și cazul furtului a șapte tablouri de la muzeul Kunsthal din Rotterdam. Operele sustrase sunt „Tete d’Arlequin” de Pablo Picasso, „La Liseuse en Blanc et Jaune” de Henri Matisse (cel mai scump tablou furat, estimat la 39 de milioane de euro), „Waterloo Bridge” și „Charing Cross Bridge” de Claude Monet, „Femme devant une fenetre ouverte, dite la fiancée” de Paul Gauguin, „Autoportrait de Meyer de Haan” și „Woman with Eyes Closed” de Lucian Freud [7].

În Republica Moldova fenomenul traficului ilicit de bunuri culturale a luat amploare în diferite etape ale dezvoltării acesteia după independență, inclusiv prin prisma legislației pe care o avem în domeniul protecției patrimoniului. R. Moldova, ca orice altă țară, se confruntă cu forme ale criminalității organizate, printre care și contrabanda cu bunuri culturale, spălarea banilor proveniți din aceste activități ilicite, în detrimentul economiei naționale. Se observă faptul că în țară se produce o „profesionalizare” (specializare) a mediilor criminale în domeniul traficului ili-

cit de bunuri culturale și se atestă o amplificare a acestor cazuri [8], fapt confirmat și prin postările difuzate în mass-media:

1. La 5 noiembrie 2009 apare articolul Angelinei Olaru în ziarul local *Timpul*: „Interpolul pe urmele căutătorilor de comori din Republica Moldova”. Articolul reflectă problema acestui fenomen, fiind prezentat și cazul contrabandei depistate la Aeroportul din Amsterdam din anul 2006, când în poșta diplomatică moldovenească au fost descoperite 26 de obiecte arheologice în valoare de peste 300 000 euro (ulterior au fost repatriate în Republica Moldova) [9].

2. Portalul *Unimedia* la 26 mai 2011 a publicat informația cu privire la un cetățean din Republica Moldova care a fost arestat pentru contrabandă cu monede antice. Vameșii ucraineni de la postul vamal Cuciurgan au găsit într-o pungă de plastic, printre lucrurile personale ale bărbatului, o monedă de argint și 20 de monede de cupru. Potrivit oamenilor legii, suspectul le-a achiziționat în Odessa, iar, potrivit experților, monedele confiscate datează cu sec. III-I î.Hr. și IV-III î.Hr. [10]

3. Statistica cazurilor reflectate în presă continuă cu știrea din 5 mai 2012, din care aflăm despre contrabanda cu monede istorice la frontiera moldo-română, difuzată de postul de televiziune publică [11].

4. La 12 noiembrie 2012 în ziarul *Adevărul* apare articolul „Falerele de la Tvardița vor fi căutate de poliție”. Articolul reflectă faptul că arheologii vor sesiza organele de drept pentru a investiga cazul celor două falere din argint poleite cu aur, dispărute din satul Tvardița, Taraclia. Aceste piese de mare valoare, care datează din secolele III-II î.Hr., au fost găsite în 1965 de un tractorist, în timpul lucrărilor agricole și mult timp au înfrumusețat o fântână din sat. Obiectele, lucrate cu multă finețe, s-au păstrat ba acasă la fostul director al muzeului din sat, ba în safeul băncii din localitate, iar din 2010 urma lor a fost pierdută [12].

5. În *Jurnal de Chișinău* din 18 februarie 2014 avem un articol semnat de Ștefănița Ponta – „Arheologii cer înăsprirea pedepselor pentru căutătorii ilegali de comori”. Este prezentat cazul celor 728 de monede găsite de vameșii moldoveni printre coletele ce urmau să ajungă din Turcia în Republica Moldova [13].

6. La 22 iunie 2015, apare știrea despre contrabanda cu monede rusești la frontiera moldo-română. Peste 700 de monede de colecție rusești, bătute în scop aniversar pentru a marca o sută de ani de la nașterea lui Lenin, au fost descoperite de polițiștii de frontieră de la Albița, ascunse în bagajele unui tânăr din Republica Moldova [14].

7. Colecție de monede antice confiscată la vama Cahul-Oancea sau gruparea criminală care se ocupa de comerțul bunurilor culturale, depistată în luna aprilie 2016 [15].

8. 23 august 2022, funcționarii postului vamal Leușeni au supus controlului de specialitate un microbuz ce se deplasa din Franța spre Republica Moldova. În rezultatul controlului vamal au fost depistate obiecte de anticariat etc. [16]

9. La data de 01.02.2023, o vioară de model „George Kolz” a fost găsită de vameșii de la Leușeni, după ce au supus controlului un microbuz care venea din Germania spre Republica Moldova. Se presupune că instrumentul muzical ar avea o vechime de aproape 300 de ani (1726) [17].

Impactul traficului ilicit de bunuri culturale. Proprietatea culturală face parte integrantă a moștenirii și istoriei unei țări. Cu toate acestea, în timpul ultimului deceniu, lumea a asistat la o creștere considerabilă a distrugerii patrimoniului cultural din cauza conflictelor armate, precum și a jafurilor /tâlhăriilor/sustragerilor organizate, traficului ilicit și vânzării de bunuri culturale.

Acest tip de criminalitate are un impact negativ asupra patrimoniului cultural al țării și poate contribui la pierderea identității culturale a unei națiuni. Aceste obiecte pot genera venituri considerabile pentru grupurile teroriste și de crimă organizată. Jefuirea patrimoniului cultural fiind pe aceeași treaptă cu traficul de alte bunuri, reprezintă o sursă comună și profitabilă de venit pentru aceste grupuri.

În plus, operele de artă valoroase sunt, de asemenea, vizate de hoți pentru a-și finanța fondul grupului criminal. Comerțul ilicit cu lucrări de artă este susținut de cererea din partea piețelor

de arte, deschiderea granițelor, îmbunătățirea sistemelor de transport, instabilitatea politică și conflictele armate [18].

În aceeași ordine de idei, crește riscul furtului și distrugerii unor obiecte unice și valoroase. De asemenea, traficul ilicit are un impact negativ asupra economiei, deoarece reduce veniturile din turism și distorsionează piața legală a artefactelor culturale. În același timp, implicarea grupurilor criminale organizate în acest trafic amplifică activitățile infracționale, precum spălarea banilor și finanțarea terorismului.

În prezent Republica Moldova, prin canalele Interpol, are anunțate în căutare 15 obiecte de artă (toate aceste opere de artă reprezintă obiectul a patru dosare penale și evenimente Interpol din 1995, 2007, 2013 și 2014). Informații cu privire la sustrageri:

• La data de 9 iunie 1996 din Muzeul Național de Artă al Republicii Moldova:

1. Bătălie de cavalerie, autor Querfurt August (1696-1761), Austria, ulei pe pânză;
2. Portret de fetiță, autor necunoscut, din prima jumătate a sec. al XIX-lea, școala germană, ulei pe pânză; 46,6/42,9 cm.;

3. Târgul de pe malul mării (Portmarin), autor Castels Peter, sec. al XVII-lea, Flandra, ulei pe pânză, 34/42,2 cm. (1875-1949);

4. În beci (Degustare de vinuri), autor Hasenclever Iohann Peter (1810-1853), Germania, ulei pe pânză, 42,5/56 cm;

5. Icoană cu șase sfinți, începutul sec. al XIX-lea, lemn, tempera, aurie, 34/26,5 cm;

6. Autoportret, autor Pavel A. Piskariov, ulei pe pânză, 38/39 cm [19].

• În anul 2006 au fost anunțate în căutare internațională obiecte având valoare culturală sustrate din biserica „Sfântul Alexandru Nevski”, or. Călărași:

1. Icoană cu chipul lui Aleksandr Nevski, pictată pe lemn cu dimensiunile 19/28 cm; icoana a fost pictată în culori vii, cu margini aurii;

2. Evanghelia, coperte din argint, dimensiunile aproximative de 25/35 cm. În partea de sus a cărții erau gravate în relief chipurile celor patru sfinți, iar la mijloc era chipul lui Isus Hristos cu steag în mână. Semne caracteristice: lângă mâna stângă a lui Isus Hristos – steagul era rupt și lipsea;

3. Crucea cu postament, înălțimea aproximativ 50 cm, greutatea aproximativă 1 kg, semne caracteristice nu avea;

4. Două falere din argint poleite cu aur, dispărute din satul Tvardița, Taraclia. Falerele care datează din secolele III-II î.Hr., au fost găsite în 1965 de un tractorist, în timpul lucrărilor agricole și mult timp au înfrumusețat o fântână din sat [19].

Bunuri culturale prezentate în anexă sunt căutate de către Republica Moldova prin intermediul Interpol, iar alte date cu privire la bunurile culturale aflate în căutare pe plan internațional de către alte state le poate accesa orice utilizator, informațiile fiind de ordin public, fiind furnizate prin intermediul aplicației gratuite ID-Art pentru dispozitivele mobile Apple și Android, ce ne ajută la identificarea bunurilor culturale furate, la reducerea traficului ilicit și la creșterea șanselor de recuperare a bunurilor furate [19].

Aplicația este disponibilă publicului și constituie în esență baza de date a Interpol cu opere de artă furate, conținând peste 52.000 de obiecte din 134 de țări membre.

ID-Art poate fi folosit de ofițerii de poliție, oficialii vamali, publicul larg, colecționarii privați, dealerii de artă, jurnaliștii, studenții sau pasionații de artă în vederea:

– accesării informațiilor cu privire la operele de artă furate, eventual pentru a verifica dacă acesta este înregistrat ca furat;

– creării unui inventar al colecțiilor private de artă;

– raportării unui articol ca fiind furat;

– raportării site-urilor culturale cu potențial risc sau săpăturilor ilicite, urmărindu-se scopul de informare și verificare, astfel consolidându-se răspunsul la protejarea moștenirii noastre

comune [20].

Finanțarea activităților criminale. Traficul ilicit de bunuri culturale contribuie la finanțarea activităților criminale prin lichiditățile obținute de grupurile teroriste și de crimă organizată ca urmare a comercializării bunurilor obținute pe cale ilicită. Acestea își utilizează câștigurile pentru a finanța alte activități criminale, cum ar fi spălarea de bani, tranzacții ilegale de droguri sau arme și, în general, pentru consolidarea poziției lor în mediul criminal. De asemenea, aceste grupuri pot folosi banii pentru a-și spori capacitatea de a obține și mai multe bunuri culturale prin mijloace ilegale. Prin urmare, finanțarea activităților criminale din traficul ilicit de bunuri culturale are un impact major asupra economiei ilegale și a securității publice [3].

Afectarea economiei și a culturii. Pe de o parte, traficul ilicit distruge patrimoniul cultural prin vânzarea ilegală a obiectelor de valoare istorică și artistică, eliminând astfel posibilitatea de a fi apreciate și studiate de generațiile viitoare. Pe de altă parte, acesta afectează economia prin faptul că scade investițiile în sectorul cultural, precum și prin faptul că generarea de venituri prin vânzări ilegale poate distorsiona piața legală și afecta astfel profitabilitatea acesteia.

În plus, traficul ilicit de bunuri culturale pe lângă faptul că finanțează activități criminale, încurajează corupția și încălcă drepturile de proprietate intelectuală. Toate acestea au un impact negativ asupra economiei, culturii, valorilor morale și sociale ale societății [21].

Prin urmare, este important ca guvernele și societatea să acorde o atenție sporită acestui fenomen și să implementeze măsuri eficiente pentru a împiedica și combate traficul ilicit de bunuri culturale, pentru a proteja patrimoniul cultural și a asigura o economie și o cultură sănătoase.

Măsurile pentru combaterea traficului ilicit de bunuri culturale. Încă din primii ani de independență, autoritățile Republicii Moldova au adoptat mai multe norme care vizau ocrotirea patrimoniului cultural. Baza normativă care fundamentează patrimoniul cultural național este reglementată de Constituția Republicii Moldova [22].

De asemenea, aspectele juridice în care este legiferat patrimoniul cultural sunt cuprinse în Legea RM nr. 280/2011 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil; Legea RM nr. 58/2012 privind protejarea patrimoniului cultural imaterial; Legea nr. 1530/1993 privind ocrotirea monumentelor; Legea nr. 192/2011 ce reglementează regimul juridic general al înființării, realizării, amplasării, administrării și protejării monumentelor de for public; Legea nr. 218/2010 privind protejarea patrimoniului arheologic; Registrul monumentelor ocrotite de stat ș.a.

Prin adoptarea acestor legi autoritățile au avut intenția să cultive și dezvolte respectul cetățenilor pentru recunoașterea valorilor patrimoniale la nivel local și național. În acest context, menționăm că patrimoniul cultural național constituie tezaurul spiritual al națiunii acumulat de-a lungul veacurilor și cuprinde „totalitatea valorilor și bunurilor culturale” [23].

Aspecte particulare privind patrimoniul cultural sunt menționate și în alte legi, precum art. 2 al Legii Culturii a Republicii Moldova nr. 413/1999, care menționează că prin valoare culturală se înțelege un rezultat al activității creatoare, ce are putere de semnificație într-un anumit spațiu socio-cultural. În dispozițiile acestui act normativ se operează și cu noțiunea de bun cultural, care semnifică un produs al activității culturale, a cărui valoare poate avea un preț exprimat monetar. În plus, se specifică, că patrimoniul cultural reprezintă totalitatea valorilor și bunurilor culturale [23], Legea nr. 262/217 a Muzeelor, Legea nr. 880/1992 privind Fondul Arhivistic al Republicii Moldova, Legea nr. 1350/2000 cu privire la activitatea arhitecturală, Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a culturii „Cultura 2020” și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia, etc.

Dintre infracțiunile care atentează la bunurile istorico-culturale, cel mai des se înregistrează cele comise prin contrabandă, fiind succedate de sustrageri, indiferent de forma pe care o îmbracă. În legislația națională noțiunea de sustragere semnifică luarea și/sau trecerea ilegală intenționată și gratuită a averii străine în folosul făptuitorului sau al unor persoane terțe, care a cauzat un prejudiciu material real proprietarului sau altui posesor al averii respective, săvârșită

în scop de obținere de profit. Conform datelor statistice ale forțelor de ordine, se constată că majoritatea bunurilor istorico-culturale se sustrag prin furt, jaf și tâlhărie.

Codul penal al Republicii Moldova nu conține articole speciale referitoare la sustragerea acestor bunuri, însă cap. VI al prezentului cod reglementează infracțiunile contra patrimoniului, dedicând doar câte un singur alineat obiectelor dobândite prin:

– sustragerea, alin. (2¹) art. 186, furtul bunurilor de patrimoniu cultural din siturile arheologice sau din zonele cu potențial arheologic, se pedepsește cu amendă în mărime de la 1350 la 2350 unități convenționale sau cu închisoare de la 2 la 5 ani;

– jaful, alin. (2¹) art. 187, jaful bunurilor de patrimoniu cultural din siturile arheologice sau din zonele cu potențial arheologic, se pedepsește cu închisoare de la 6 la 8 ani cu amendă în mărime de la 1350 la 2350 unități convenționale;

– tâlhăria, alin. (2¹) art.188, tâlhăria în scopul sustragerii bunurilor de patrimoniu cultural din siturile arheologice sau din zonele cu potențial arheologic, se pedepsește cu închisoare de la 8 la 10 ani cu amendă în mărime de la 1350 la 2350 unități convenționale;

– escrocherie, alin. (3) art. 190, dobândirea prin escrocherie a bunurilor de patrimoniu cultural din siturile arheologice sau din zonele cu potențial arheologic, se pedepsește cu amendă în mărime de la 1850 la 2350 unități convenționale sau cu închisoare de la 5 la 7 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 5 ani [24], abordând doar o anumită zonă specifică, situată în perimetrul de protejare a obiectelor arheologice.

Tot în acest capitol legiuitorul se referă și la delapidarea averii străine, art. 191 alin. (2²), deteriorarea sau distrugerea bunurilor de patrimoniu cultural (art.199¹); efectuarea lucrărilor neautorizate în siturile arheologice sau în zonele cu potențial arheologic (art.199²); tănuirea sau păstrarea ilegală a bunurilor arheologice mobile (art.199³); comercializarea neautorizată a bunurilor arheologice mobile și a bunurilor culturale mobile clasate (art.199⁴); accesul neautorizat cu detectoare de metale sau cu alte aparate de teledetecție și utilizarea lor în siturile arheologice sau în zonele cu potențial arheologic (art. 199⁵) [24]. În unele situații la această categorie de infracțiuni mai pot fi atribuite și art. 288 – vandalismul (pângărirea edificiilor sau a altor încăperi, care sunt monumente ale istoriei și culturii, precum și nimicirea acestora).

Pe profilul menționat, acest domeniu interacționează cu codurile naționale prin Codul vamal, Capitolul V – „Controlul metalelor prețioase, al obiectelor și al bijuteriilor din metale și pietre prețioase, al valorilor valutare și culturale”, art. 375 reglementează normele privind introducerea și scoaterea valorilor culturale de pe teritoriul Republicii Moldova, în care sunt prevăzute unele reguli privind regimul acestor bunuri.

Astfel, prin prisma normei menționate, prin valori culturale se înțeleg bunurile culturale mobile, clasate în patrimoniul cultural național cu valoare deosebită sau excepțională istorică, arheologică, documentară, etnografică, artistică, științifică și tehnică, literară, cinematografică, numismatică, filatelică, heraldică, bibliofilă, cartografică, epigrafică, estetică, etnologică și antropologică, reprezentând mărturii materiale ale evoluției mediului natural și ale relației omului cu acest mediu, ale potențialului creator uman [25].

Codul penal, art. 248 alin.(5), la definirea infracțiunii de contrabandă cu valori culturale în aspect normativ penal se pune accentul doar pe trecerea peste frontiera vamală a Republicii Moldova a valorilor culturale prin eludarea controlului vamal ori tănuirea de el prin ascundere în locuri special pregătite sau adaptate în acest scop, precum și nereturnarea pe teritoriul vamal al Republicii Moldova a valorilor culturale scoase din țară, în cazul în care returnarea lor este obligatorie [24].

Art. 9 al Legii nr. 1569/2002, cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoanele fizice prevede dreptul lor de a introduce pe teritoriul Republicii Moldova „*valori culturale cu condiția prezentării la organul vamal a*

autorizației eliberate de autoritatea competentă a statului de expediere, respectării măsurilor de politică economică, achitării drepturilor de import și declarării în modul stabilit” [26].

În cadrul legislației naționale mai există un șir de norme juridice menite să implementeze actele legislative sau să reglementeze relațiile din domeniul protecției patrimoniului cultural, precum este Codul contravențional, art. 74 „Încălcarea legislației cu privire la patrimoniul cultural, patrimonial arheologic sau monumentele de for public”, Codul civil, Codul fiscal ș. a.

Pentru sprijinirea acțiunilor de salvagardare a patrimoniului, Republica Moldova a ratificat un șir de convenții, dintre cele mai importante menționăm:

- Convenția europeană privind protejarea patrimoniului arheologic;
- Convenția UNESCO privind protecția patrimoniului mondial cultural și natural;
- Convenția UNESCO privind salvagardarea patrimoniului cultural imaterial;
- Convenția UNESCO privind protecția și promovarea diversității de expresii culturale;
- Convenția-cadru europeană privind valoarea patrimoniului cultural pentru societate etc.

În acest sens, autoritățile statului au încercat să armonizeze legislația națională la convențiile internaționale și să le implementeze conform competențelor autorităților executive. Chiar dacă legislația confirmă supremația tratatelor internaționale la care Republica Moldova a aderat, această clauză, de regulă, nu este aplicată fiindcă ratificarea actelor internaționale este urmată de obligația statului de a-și ajusta legislația națională – un lucru dificil de realizat.

Astfel, constatăm că din cele 11 convenții din domeniul patrimoniului cultural semnate de Republica Moldova, doar Legea nr. 218/2010 privind protejarea patrimoniului arheologic, aprobată de către Parlament, îndeplinește prevederile Convenției de la Valletta. Celelalte modificări legislative rămân în fază de proiect și intenție [27].

Totodată, legiuitorul având ca obiectiv protejarea acestei norme, a prevăzut unele aspecte în formă indirectă menite să protejeze aceste valori, fapt prevăzut în art. 189 (Șantajul), art. 199 (Dobândirea sau comercializarea bunurilor despre care se știe că au fost obținute pe cale criminală), art. 243 (Spălarea banilor), art. 279 (Finanțarea terorismului) [24].

Potrivit unei analize ample efectuate pe o perioadă de 20 de ani, de către forțele de drept au fost examinate 153 de cauze penale, unde sunt vizate obiectele de bunuri culturale. Cea mai mare parte îi revine infracțiunii de contrabandă cu 53 de cauze penale și 36 de sustrageri [28].

Tabel nr.1

Art. din Codul penal	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	TOTAL
186 al. (2 ¹), (4), (5)										2	1	2	5	10	8		3	2		3		36
187 al. (2 ¹), (4), (5)																						
188 al. (2 ¹), (4), (5)																	1					1
190 al. (2 ¹), (3), (4), (5), (6)									1		1					1	1					4
191 al. (2 ²), (4), (5)													1									1

199 ¹														2	1	1	1		1	2	8	
199 ²																		1	1		2	
199 ³																						
199 ⁴																						
199 ⁵													1				1	1		2	5	
248 al. (4), (5), (6)		2	1	1	2	2	1	1		1	3	1	3	2	8	5	2	8	2	3	4	53
288 al. (2)					2	1	1		2	1	4		1	2	1	2	2	3	3	2	2	29
189 al. (3), (4), (5)																						
199														3	1	1	2	2	2	3	14	
243																						
197 al. (1), (2)																						
279																						

Totodată, după competența teritorială, cele mai multe fapte au fost înregistrare și examinate de către organul de urmărire penală a Direcției de Poliție mun. Chișinău, cu 42 de cauze penale, Serviciul Vamal cu 28 de cauze penale, Procuratura cu 12 cauze penale și Inspectoratul General al Poliției de Frontieră – 10 cauze penale [28].

Tabel nr.2

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	TOTAL	
I mun. CHIȘINĂU																							42
DP mun. CHIȘINĂU															1		1				2		4
CIOCANA																							
CENTRU							1				1		2	2			1	1					8
RÂȘCANI										2			1	2	2		1						8
BOTANICA				1									3	1	1								6
BUIUCANI												1		2	2		3	1		3	4		16
II NORD																							21
MUN. BĂLȚI					1				1		1						1						4
BRICENI																							
DONDUȘENI														1									1
DROCHIA																							
EDINEȚ																		1	1				2

FĂLEȘTI						1		1		1	2				5
FLOREȘTI															
GLODENI			1											1	2
OCNIȚA									1						1
RÂȘCANI										2					2
SÂNGEREI							1								1
SOROCA						1			1	1					3
III CENTRU															23
ANENII-NOI											1	1			2
CĂLĂRAȘI									1					2	3
CRIULENI						1									1
DUBĂSARI				1					1	1					3
HÂNCEȘTI							2				1			1	4
IALOVENI															
NISPORENI							1								1
ORHEI														2	2
REZINA										2					2
STRĂȘENI										1					1
ȘOLDANEȘTI															
TELENEȘTI					1					2					3
UNGHENI													1		1
IV. SUD															4
BASARABEAS- CA															
CAHUL														1	1
CANTEMIR															
CĂUȘENI										1					1
CIMIȘLIA					1										1
LEOVA															
ȘTEFAN-VODĂ														1	1
TARACLIA															
V UTA GAGAUZIA															4
COMRAT															
CIADÂR-LUNGA										1		1	1		3
VULCĂNEȘTI										1					1
VI mun.BENDER										1				2	3

topoare din bronz de tip celt, fragmente de cuțit și vârfuri de săgeată din fier care conform raportului de expertiză nr. 18/01-09 constituie obiecte arheologice cu o valoare istorico-culturală importantă și datează din sec. IV în. de Cr. până în sec. XVI, iar astfel de cazuri sunt mult mai multe [30].

În contextul cercetării efectuate, dar și al activității practice, efectuată în sensul descoperirii infracțiunilor, se impun un set de activități pentru prevenirea și combaterea traficului ilicit de bunuri culturale, și anume:

- *îmbunătățirea cooperării internaționale între agențiile de aplicare a legii, instituțiile de protecție a patrimoniului cultural și agențiile vamale, care sunt implicate în prevenirea și combaterea traficului ilicit de bunuri culturale. Cooperarea poate include schimbul de informații și date, formarea și instruirea personalului, precum și coordonarea acțiunilor de investigare și de recuperare a bunurilor culturale furate. În plus, un parteneriat puternic poate ajuta la prevenirea intrării în țară a bunurilor culturale furate sau la recuperarea acestora dacă au fost deja introduse în țară. Acest lucru poate fi realizat prin măsuri cum ar fi verificarea documentației și a istoriei de proprietate, evaluarea valorii bunurilor culturale, precum și prin implementarea sistemelor de alertă la nivel internațional.*

- *creșterea conștientizării publice cu privire la importanța protejării bunurilor culturale și implicarea comunității în combaterea traficului ilicit. Comunitatea joacă un rol important prin informarea autorităților despre orice activitate suspectă și prin educarea publicului cu privire la consecințele negative ale acestui fenomen. De asemenea, creșterea conștientizării publice duce la o mai bună înțelegere a valorii patrimoniului cultural și la o mai mare implicare a comunității în inițiative de protejare și conservare. Educația cu privire la istoria și valoarea bunurilor culturale poate ajuta la formarea unei societăți mai conștiente de importanța acestora și poate spori interesul pentru protejarea lor.*

- *îmbunătățirea sistemelor de supraveghere și control al piețelor cu obiecte de artă și antichități, precum și monitorizarea tranzacțiilor cu acestea. Acest lucru poate fi realizat prin implementarea de măsuri de monitorizare a tranzacțiilor cu aceste bunuri, precum și prin creșterea gradului de transparență în acest sector. De exemplu, ar putea fi instituite cerințe clare privind originea și autenticitatea bunurilor, precum și obligații privind înregistrarea și raportarea tranzacțiilor. În plus, s-ar putea lua măsuri pentru a îmbunătăți colaborarea între agenții de aplicare a legii, instituții de protecție a patrimoniului cultural și agențiile vamale, astfel încât să fie posibilă o supraveghere mai eficientă a piețelor cu obiecte de artă și antichități și să se prevină traficul ilicit al acestor bunuri.*

- *cercetarea și monitorizarea continuă a traficului ilicit de bunuri culturale, precum și identificarea și confiscarea acestor bunuri. Monitorizarea piețelor online și fizice de antichități și identificarea posibilelor obiecte furate sau dispărute. Identificarea acestor bunuri poate fi realizată prin colaborarea cu colecționari, muzeologi și experți în arte, precum și prin compararea cu baze de date de bunuri culturale dispărute. Confiscarea acestor bunuri se poate face prin acțiuni judiciare sau prin negocieri cu proprietarii acestora.*

- *punerea în aplicare a legilor și reglementărilor în vigoare care interzic traficul ilicit de bunuri culturale, precum și impunerea de sancțiuni adecvate împotriva persoanelor implicate. Acest aspect este crucial pentru protejarea patrimoniului cultural al unei țări. Legile trebuie să fie clare și eficiente în prevenirea și combaterea acestui tip de activitate ilicită. Implementarea lor include acțiuni precum supravegherea piețelor de antichități și a site-urilor web care vând aceste bunuri, precum și colaborarea cu alte țări și organizații internaționale care luptă împotriva traficului de bunuri culturale. De asemenea, este foarte important să se impună sancțiuni adecvate împotriva persoanelor implicate în acest tip de activitate ilicită, astfel încât acestea să servească drept exemplu pentru alte persoane tentate să se angajeze în acest tip de activitate ilicită. Aceste sancțiuni pot include amenzi, închisoare sau confiscarea bunurilor obținute din activități ilegale [21].*

- *acțiuni educative și de prevenire care să încurajeze importanța protejării patrimoniului*

cultural și să informeze publicul despre consecințele negative ale traficului ilicit de bunuri culturale:

- campanii de conștientizare – realizate pentru a informa publicul despre importanța patrimoniului cultural și consecințele negative ale traficului ilicit de bunuri culturale.
- educație în școli – inclusiv programe educaționale care să abordeze importanța protejării patrimoniului cultural și consecințele negative ale traficului ilicit de bunuri culturale.
- colaborare cu industria turistică pentru a sensibiliza călătorii și ghizii asupra importanței protejării patrimoniului cultural și a evitării achiziționării sau comercializării bunurilor culturale ilegale.
- implementarea unor regulamente clare privind comerțul cu bunuri culturale pentru a preveni achiziționarea ilegală și comercializarea acestora [21].

În concluzie, putem pune că traficul ilicit de bunuri culturale este încă o problemă foarte majoră care pune în pericol patrimoniul cultural inestimabil și necesită acțiuni coordonate și eficiente pentru a fi combătut atât pe plan național, cât și internațional.

- **Problema persistă:** Traficul ilicit de bunuri culturale continuă, iar furturile de aceste obiecte, opere de artă etc., sunt în continuare o problemă națională și globală.
- **Necesitatea de acțiune:** Este necesară o coordonare la nivel internațional pentru a combate acest gen de infracțiune și pentru a proteja patrimoniul cultural.
- **Riscuri pentru patrimoniul cultural:** Traficul ilicit de bunuri culturale pune în pericol patrimoniul cultural, iar pierderea acestora poate avea consecințe negative pentru cultură și istorie.
- **Eficacitatea regulilor:** Regulamentele clare și sancțiunile adecvate impuse împotriva persoanelor implicate în traficul ilicit de bunuri culturale sunt esențiale pentru a reduce această activitate ilegală.
- **Importanța educației și prevenirii:** Acțiunile educative și de prevenire sunt esențiale pentru a sensibiliza publicul și a preveni traficul ilicit de bunuri culturale.

Perspectiva de viitor sugerează că există măsuri concrete care pot fi luate pentru a combate traficul ilicit de bunuri culturale și a proteja patrimoniul cultural, prin:

- elaborarea unor noi prevederi legislative care ar reglementa activitatea pieței interne de comercializare a operelor de artă (cu specificarea faptului că preluarea spre vânzare a obiectelor neidentificate, de proveniență necunoscută, este interzisă etc.);
 - elaborarea unui sistem eficient de circulație a informației privind operele de artă pe plan național;
 - crearea unei baze naționale de date care ar conține informații privind operele de artă din țară, cu marcarea fiecărui obiect și prezența unor fotografii color;
 - crearea unei secții specializate în cadrul Inspectoratului General al Poliției, care s-ar ocupa de investigarea acestor genuri de infracțiuni; asigurarea participării reprezentanților acestei secții la traininguri și conferințe internaționale dedicate acestui domeniu de activitate.
 - aplicarea cu mai multă duritate a legilor interne privind evidența și protecția operelor de artă.
- Cooperarea internațională, utilizarea noilor tehnologii, sensibilizarea publicului, implementarea de reguli clare și investițiile în protecția patrimoniului cultural sunt elemente cheie pentru a combate traficul ilicit de bunuri culturale.

Referințe bibliografice

1. Neil Brodie, Jennifer Doole, Peter Watson. „The Illicit Trade in Cultural Property: A Criminological Analysis”. Ed.: Routledge, 2013 (accesat 03.02.2023).
2. <https://www.interpol.int/> (accesat 03.02.2023).
3. Felipe Dias de Oliveira. „Trafficking in Cultural Property: A Crime Against Humanity”. Ed.: Springer, 2016.
4. O’Keefe P.J.. „Illicit Traffic in Cultural Goods: The Transnational Movement of Looted Antiquities”. Ed.: Routledge, 2009.

5. <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/eu-fight-against-crime/> (vizitat 03.02.2023).
6. <https://www.mold-street.com/?go=news&n=4601> (accesat 03.02.2023). <https://protv.md/actualitate/doi-moldoveni-condamnati-la-12-si-respectiv-13-ani-de-inchisoare-de-judecatoria-chisinau-pentru-furtul-unor-tablouri-dintr-un-muzeu-din-italia-pccocs-urmasu-sa-fie-vandute-cu-trei-milioane-euro-video---2635883.html> (accesat 03.02.2023).
7. <https://www.cancan.ro/actualitatedecizie-incredibila-in-celebrul-jaf-al-secolului-din-olanda-cum-a-fost-eliberat-romanul-care-a-furat-tablouri-de-picasso-sau-monet-15573245> (vizitat 03.02.2023).
8. Maia Mileac. Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”. Cunoașterea de către elevi a fenomenului traficului ilicit de bunuri culturale, p. 25-27.
9. „Interpolul, pe urmele căutătorilor de comori”, Timpul, 5 noiembrie 2009, <http://www.timpul.md/articol/interpolulpe-urmele-cautatorilor-de-comori-din-rm-4854.html> (accesat 03.02.2023).
10. <http://unimedia.info/stiri/un-moldovean-arestat-pentru-contrabanda-de-monede-antice-34342.html> (accesat 03.02.2023).
11. http://www.publika.md/contrabanda-cu-monede-istorice-la-frontiera-moldo-romana_829381.html (accesat 03.02.2023).
12. Anastasia Nani. „Republica Moldova a ajuns prada vânătorilor de comori”, Adevărul, 17 august 2012, http://adevarul.ro/moldova/actualitate/republica-moldova-ajuns-prada-vanatorilor-comorivezi-video1_50aec6db7c42d5a663a0463a/index.html (accesat 03.02.2023).
13. <http://www.jc.md/arheologii-cer-inasprirea-pedepselor-pentru-cautatorii-ilegali-de-comori/> (accesat 03.02.2023).
14. <http://independent.md/foto-contrabanda-cu-monede-rusesti-la-frontiera-moldo-romana/#.VuQUAcKaQ1g> (accesat 03.02.2023).
15. <https://primul.md/obiecte-de-anticariat-aduse-in-moldova-prin-contrabanda-2> (accesat 03.02.2023).
16. <http://www.echipa.md/2023/02/01/o-vioara-care-ar-avea- peste-300-de-ani-confiscata-la-vama-leuseni/> (accesat 03.02.2023).
17. Ugo Bardi. „International Cooperation in Combating Illicit Traffic in Cultural Goods”. Ed.: Springer, 2016. (accesat 03.02.2023).
18. <https://www.interpol.int/Crimes/Cultural-heritage-crime> (accesat 03.02.2023).
19. <https://www.interpol.int/Crimes/Cultural-heritage-crime/ID-Art-mobile-app> (accesat 03.02.2023).
20. Michael Freeman. „Cultural Heritage Crimes: A Global Perspective”. Ed.: Routledge, 2019.
21. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994.
22. Legea culturii nr. 413-XIV din 27.05.99. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 83-86/401 din 05.08.1999, art. 2.
23. Codul Penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002.
24. Codul vamal nr.1149 din 20.07.2000.
25. Legea nr. 1569 din 20.12.2002 cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoane fizice (accesat 03.02.2023).
26. Sergiu Musteață. Patrimoniul cultural al Republicii Moldova – probleme de legislație și management, Patrimoniul cultural al Republicii Moldova: de la realitate la necesitate, Chișinău, Ed. „Continental Grup SRL”, 2011.
27. Informația din baza de date a STI a MAI RM.
28. Gheorghe-Iulian Ioniță. Infrațiuni din sfera criminalității informatice, Ed.: Pro Universitaria, București, 2013. p. 53.
29. Datele statistice ale STI al MAI în perioada 2010-2020.

CZU: 343.37(478+498)

SPĂLAREA BANILOR – O INFRAȚIUNE UNICĂ CU FORMĂ PRELUNGITĂ.
JURISPRUDENȚA REPUBLICII MOLDOVA ȘI A ROMÂNIEI

MONEY LAUNDERING – AN UNIQUE CRIME WITH EXTENDED FORM. JURISPRUDENCE
OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND ROMANIA

Cristina PAPANAGA,
doctorandă, Școala doctorală „Științe Juridice”,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0002-9516-1207

Rezumat

Cercetarea scoate în evidență forma prelungită a unității infracționale de spălare a banilor, din perspectiva cazurilor juridico-practice atât din Republica Moldova, cât și din România. Au fost definite și caracterizate noțiunile acestei forme a unității infracțiunii spălării banilor în ambele legislații, ulterior identificându-se și exemple relevante din practica judiciară, cu implicarea modalităților normative alternative și ale circumstanțelor agravante ce țin de acțiunile de spălare a banilor.

În concluzie, au fost aduse cele mai importante și actuale idei, ce necesită a fi introduse în teoria și practica specialității de drept penal.

Cuvinte-cheie: unitate de infracțiuni, infracțiune prelungită, spălare de bani, modalități normative alternative, interval de timp.

Summary

The research highlights the extended form of the money laundering criminal unit, from the perspective of juridical-practical cases both from the Republic of Moldova and from Romania. The notions of this form of the money laundering crime unit have been defined and characterized in both legislations, subsequently identifying relevant examples from judicial practice, with the involvement of the alternative normative ways and the aggravating circumstances of the action of money laundering.

In conclusion, the most important and current ideas were brought, necessary to be introduced in the theory and practice of the criminal law specialty.

Keywords: crime unit, extended crime, money laundering, alternative normative ways, time period.

Introducere. Conștientizarea rolului instituției infracțiunii unice, în special a infracțiunii unice prelungite, este evidențiată atât în doctrina de specialitate a dreptului penal, cât și în practica judiciară.

În materia infracțiunii prelungite, rămâne a fi destul de relevantă aplicarea corectă a legii, pentru a putea face delimitarea acesteia de alte forme ale unității infracționale. Astfel, infracțiunea prelungită se deosebește printr-o legătură intrinsecă accentuată între acțiunile ilegale identice, având același scop, intenție unică, precum și un termen scurt între episoade infracționale.

Rezultate și discuții. Trăsăturile esențiale ale infracțiunii unice prelungite pot fi extrase nemijlocit din prevederile legale ale art. 30 alin. (1) din Codul penal al Republicii Moldova [1], potrivit cărora „se consideră infracțiune prelungită fapta săvârșită cu intenție unică, caracterizată prin două sau mai multe acțiuni infracționale identice, comise cu un singur scop, alcătuint în ansamblu o infracțiune”.

În legislația română, însă, forma analizată poartă denumirea de „infracțiune continuată”, și o regăsim la art. 35 alin. (1) din Codul penal român, conform căruia „Infracțiunea este continuată când o persoană săvârșește la diferite intervale de timp, dar în realizarea aceleiași rezoluții și

împotriva aceluiași subiect pasiv, acțiuni sau inacțiuni care prezintă, fiecare în parte, conținutul aceleiași infracțiuni” [2].

Cu toate că suntem în prezența cadrului legal expres al infracțiunii unice prelungite, persoanele împuternicite cu aplicarea legii penale încă mai întâmpină dificultăți în procesul delimitării acestora de alte forme ale unității sau pluralității de infracțiuni, însă de cele mai dese ori, de concursul de infracțiuni.

Ab initio menționăm opinia cercetătorului S. Copețchi, potrivit căruia „Intervalul de timp mare sau relativ mare între episoadele infracționale mărturisește, de regulă, despre prezența unor intenții diferite față de fiecare episod infracțional, cele comise urmând a fi apreciate drept concurs de infracțiuni. Per a contrario, intervalul mic sau relativ mic între episoadele infracționale poate constitui unul dintre criteriile de bază în delimitarea infracțiunii unice prelungite de concursul de infracțiuni. Acesta însă nu este unicul criteriu și nici criteriul de bază în disocierea celor două forme infracționale. Nu este exclus ca un interval mic între episoadele infracționale să nu constituie o împrejurare suficientă pentru a stabili prezența unei infracțiuni unice prelungite. Chiar și în condițiile unei durate mici între acțiunile/inacțiunile făptuitorului se poate atesta un concurs de intenții, nu însă o intenție unică” [3, p. 101].

Într-adevăr, criteriul de bază în diferențierea formelor infracționale diferite, analizate supra, rămâne a fi momentul apariției intenției făptuitorului de a comite repetat infracțiunea deja săvârșită. Dacă intenția de săvârșire repetată a infracțiunii apare ulterior momentului de consumare a primei fapte infracționale, rezultă generarea unei noi intenții. De aceea, ultimei i se dă o calificare juridico-penală separată, aplicându-se anume prevederile legale ale concursului de infracțiuni.

Potrivit pct. 28 al hotărârii din Cazul Rohlena împotriva Cehiei „Infracțiunea continuată constă din mai multe acțiuni sau inacțiuni..., săvârșite la intervale mici de timp” [4].

În confirmarea celor analizate supra, identificăm concluzia autorului V. Prisacari, potrivit căruia „Este limpede că legea penală nu poate reglementa durata exactă sau aproximativă a intervalului de timp între acțiunile (inacțiunile) prejudiciabile comise pentru a aprecia cele comise în calitate de infracțiune prelungită. Acest lucru e cu neputință. Durata intervalului de timp trebuie stabilit de la caz la caz. Durata poate diferenția în funcție de natura infracțiunii comise” [5, p. 184].

Astfel că, „în cazul săvârșirii acestora în baza unei singure intenții și a unui scop unic vom avea o infracțiune prelungită, însă în lipsa acestei legături subiective faptele vor cădea sub sfera de incidență a concursului de infracțiuni” [6, p. 27].

În general, pentru a evita cumulara pedepselor pentru infracțiuni similare repetate, raportată la criteriile identificate mai sus, conchidem că totalitatea mai multor infracțiuni, de același gen, săvârșite succesiv, având aceeași intenție și același scop, reprezintă o singură infracțiune.

Într-o altă ordine de idei, S. Brînză și V. Stati identifică că prin „două sau mai multe acțiuni infracționale identice” se înțeleg „infracțiunile având semne care intră sub incidența aceluiași alineat sau a aceluiași articol (format din alineat unic) al legii penale; infracțiuni omogene au semne care intră sub incidența unor alineate diferite ale aceluiași articol al legii penale; infracțiuni omogene au semne care intră sub incidența unor articole diferite ale legii penale” [7, p. 15].

Analizând prevederile Codului penal al Republicii Moldova și al României, sesizăm faptul că trăsăturile definitorii ale infracțiunii unice prelungite, mai cu seamă infracțiunile identice succesive, le depistăm frecvent în cazul săvârșirii spălării banilor. Meritorie, în acest sens, este analiza acțiunii prejudiciabile cu modalitatea normativă, prevăzută la art. 243 alin. (1) lit. a) al Codului penal al Republicii Moldova, și anume: „convertirea sau transferul bunurilor de către o persoană care știe ori trebuia să știe că acestea constituie venituri ilicite, în scopul de a tăinuși sau de a deghiza originea ilicită a bunurilor sau de a ajuta orice persoană, implicată în comiterea infracțiunii principale, de a se sustrage de la consecințele juridice ale acestor acțiuni” [1], respectiv stipulată la art. 49 alin. (1) lit. a) din Legea României nr. 129 din 11 iulie 2019 pentru prevenirea și com-

baterea spălării banilor și finanțării terorismului, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative: „schimbarea sau transferul de bunuri, cunoscând că provin din săvârșirea de infracțiuni, în scopul ascunderii sau al disimulării originii ilicite a acestor bunuri ori în scopul de a ajuta persoana care a săvârșit infracțiunea din care provin bunurile să se sustragă de la urmărire, judecată sau executarea pedepsei” [8].

Mai întâi de toate, „Convertirea presupune orice activitate prin care se realizează [...] schimbul unor mari cantități de bancnote de mică valoare având o proveniență infrațională în bancnote de valoare mare; schimbul de sume mari de bani având o proveniență infrațională dintr-o valută în alta etc.; iar transferul presupune operațiunea de transmitere a drepturilor referitoare la un bun ce provine din săvârșirea unei infracțiuni către o altă persoană: [...] transferul de bani are o proveniență infrațională în sau din străinătate cu instrucțiuni de plată în numerar; transferul repetat de bani are o proveniență infrațională în străinătate cu ordin de plată a sumei în numerar către destinatar; transferul de bani are o proveniență infrațională de la o bancă spre altă bancă și înapoi către prima bancă; [...] etc.” [9, p. 293-294].

Pe această cale, este relevant a evidenția cazul când, „prin rechizitoriul emis de către Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Cluj în cursul anului 2012 s-a dispus trimiterea în judecată a inculpaților A și B, ambii cercetați în stare de libertate, pentru săvârșirea infracțiunii de spălare a banilor în formă continuată, faptă prevăzută și sancționată de art. 29 alin. (1) lit. a) din Legea nr. 656/2002, cu aplicarea art. 41 alin. (2) din vechiul Cod penal și art. 5 Cod penal. Astfel, s-a susținut de către Parchet faptul că inculpatul A, în calitate de administrator de fapt al societății X, fiind împuternicit să efectueze tranzacții pe conturile bancare ale societății X, în mod repetat a efectuat transferul unor sume de bani primite de la numitul C, proveniți din infracțiuni, pentru a le ascunde și disimula adevărata proveniență și pentru a justifica plata unor facturi fiscale fictive, fiind transferată în contul societății administrate de către C suma totală de 144.960 lei, banii fiind încasați de îndată sau folosiți de către numitul C” [10].

Trebuie punctat faptul că, într-adevăr, mai întâi de toate, trebuie să se fi stabilit vinovăția lui C, care i-a oferit sumele de bani inculpaților, datorită cărora aceștia din urmă să achiziționeze utilajele ce aparțin societății lui C prin intermediul firmelor ai căror administratori sunt. Adicional, trebuie accentuată lipsa surselor financiare ale inculpaților privind achiziționarea acestor utilaje, precum și faptul că operațiunile economice sunt fictive, într-un final banii fiind reînțorși în proprietatea inculpatului C, împreună cu acele utilajele care, în cele din urmă, rămân firmei acestuia.

Ideea principală este că, pentru a fi în prezența infracțiunii spălării banilor, una din condițiile obligatorii este conștientizarea de către inculpat a originii infraționale a banilor, condiție neargumentată în cazul analizat. Cu alte cuvinte, nu există parcursul banilor rulați prin contul societății X, care e administrată de inculpatul A, care provin de la C.

În continuare, vom reține conținutul următoarei spețe, când procurorii din cadrul Direcției Naționale Anticorupție – Serviciul Teritorial Oradea a dispus trimiterea în judecată, sub control judiciar, a inculpaților: K.A.I.F., vicepreședinte al Consiliului Județean Bihor, cu privire la săvârșirea infracțiunilor de spălare a banilor, în formă continuată (patru infracțiuni), R. B., administrator al grupului de societăți SELINA Oradea, cu privire la săvârșirea infracțiunilor de spălare a banilor, în formă continuată (două infracțiuni), B. V. L., administrator al unei societăți comerciale, la data faptelor, cu privire la săvârșirea infracțiunilor de spălare a banilor, în formă continuată (patru infracțiuni), M.F.L., M.F. și R.G.I., administratori ai unei societăți comerciale, la data faptelor, cu privire la săvârșirea infracțiunii de spălare a banilor, în formă continuată.

Pentru a disimula adevărata natură a provenienței banilor, în mod repetat, participanții la comiterea infracțiunilor au încheiat mai multe contracte fictive de comision cu firme paravan ori au încorporat foloasele necuvenite în prețul de achiziție al cărbunelui. Sumele de bani, reprezentând foloasele necuvenite, au fost retrase, în numerar, din conturile bancare ale firmelor paravan și au fost remise inculpatului K.A.I.F. de inculpatul B. V. L. [11].

Reieșind din cele identificate mai sus conchidem că banii spălați, utilizați în operațiunile descrise supra, formează folosul necuvenit pe care inculpatul R.B., având calitatea atât de proprietar, cât și de administrator al grupului de societăți ELINA Oradea, i-a achitat inculpatului K. A. I. F. în scopul favorizării societății SELINA SRL, în timpul proceselor efectuate de către Consiliul Județean Bihor, în scopul vânzării unor anumite terenuri ale municipiului Oradea.

Drept urmare, apreciem corecta analiză a celor săvârșite de către infractori drept infracțiuni unică prelungită, cea care generează consecințe procesual-penale, și corespunzător, consecințe privind aplicabilitatea pedepselor penale, cu luarea în considerare a criteriilor de individualizare.

În completarea cercetării cazurilor mai sus analizate, cu implicarea repetată a operațiunilor bancare, suntem de acord cu concluziile avocatului general Eleanor Sharpston de la pct. 31, prezentate la 5 decembrie 2006(1) în Cauza C-367/05, Norma Kraaijenbrink, în sensul că, „Spălarea banilor presupune în general o succesiune de operațiuni financiare efectuate cu scopul de a ascunde proveniența ilicită a banilor și de a-i recicla prin repunerea lor în circulație ca bani de proveniență legitimă. De obicei, spălarea unei sume de bani se face prin mai multe tranzacții, dintre care unele pot include schimburi valutare efectuate la intervale scurte în diferite locuri. Suma care rezultă este deseori inferioară sumei originale și poate fi exprimată într-o monedă diferită” [12].

Dacă ne referim la o altă modalitate normativă a acțiunii prejudiciabile, și anume deținerea bunurilor de către o persoană care știe ori trebuia să știe că acestea constituie venituri ilicite, vom identifica Decizia Curții de Casație și Justiție nr. 16/2016 privind dezlegarea unor chestiuni de drept cu privire la infracțiunea de spălare a banilor, atunci când „cel care deține un bun despre care știe că provine din săvârșirea unei infracțiuni comite infracțiunea de spălare de bani. Dacă ulterior această persoană transferă acest bun, vom fi în prezența aceleiași infracțiuni, realizându-se doar o nouă modalitate a elementului material, fără relevanță juridică. Dacă infracțiunea de spălare de bani s-a produs prin realizarea mai multor modalități ale elementului material, aparținând unor variante distincte, acest aspect va fi valorificat în încadrarea juridică, prin reținerea tuturor acestor variante” [13].

Suntem în prezența conținutului constitutiv alternativ al infracțiunii dacă norma legală constă din minim două modalități faptice de săvârșire ale aceleiași infracțiuni; așa cum este și în cazul spălării banilor, care poate fi săvârșită prin convertire sau transfer, tănuire sau deghizare, dobândire, deținere sau utilizare, participare la orice asociere, înțelegere, complicitate. Astfel, realizarea oricărei acțiuni din cele enumerate atrage după sine reținerea infracțiunii, respectiv săvârșirea a două sau mai multe acțiuni nu afectează unitatea infracțiunii, în așa fel conferindu-i doar caracterul de infracțiune prelungită (continuată).

În contrastul celor stipulate supra, în cazul nesanționării aceleiași infracțiuni în condițiile săvârșirii mai multor modalități normative alternative ale aceleiași fapte infracționale, sub imperiul aceleiași intenții infracționale, la stabilirea pedepsei inculpatului există riscul încălcării principiului non bis in idem, deoarece persoana vinovată de comiterea infracțiunii principale/predicat, ce formează obiectul material al infracțiunii spălării banilor, este pedepsită încă o dată pentru obținerea unora și acelorași bunuri.

O situație aparte este săvârșirea spălării banilor de două sau mai multe persoane, prevăzută la art. 243 alin. (2) lit. b) din Codul penal al Republicii Moldova. Demnă de remarcat este Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 30.10.2015, potrivit căreia s-a constatat vinovăția inculpatului împreună cu alte persoane, privind obținerea unui beneficiu material pentru sine și/sau, după caz, pentru alții, intenționat fiind întreprinse acțiuni în vederea creării unui website destinat pentru plasarea anunțurilor fictive de comercializare a bunurilor, cu includerea modalității de plată electronică de tip „hipay”, în vederea procurării fictive de bunuri, prin transferul mijloacelor financiare sustrate din conturi bancare străine, pe un cont bancar al unei persoane interpușe, pentru a fi ulterior retrase în numerar [14].

În sensul celor descrise mai sus, intervenim cu o completare privind fapta spălării banilor, comisă de două sau mai multe persoane, și anume cu respectarea următoarelor semne calificative: participarea în calitate de autor, organizator și instigator la pregătirea spălării banilor, săvârșită prin: transferul bunurilor de către o persoană care știe că acestea constituie venituri ilicite, urmând scopul ascunderii, deghizării naturii originii ilicite a bunurilor, ajutând alte persoane la comiterea infracțiunii predicat.

Mai mult decât atât, aceste acțiuni s-au manifestat prin repetarea următoarelor acțiuni: procurarea fictivă a bunurilor, transferul mijloacelor financiare sustrase din conturi bancare străine, pe un cont bancar al unei persoane interpușe, precum și retragerea acestora în numerar.

În fine, nu mai puțin relevante studiului analizat sunt cazurile privind săvârșirea spălării banilor în proporții deosebit de mari. În conformitate cu prevederile Deciziei Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 01.10.2018, Curtea a constatat că faptele inculpatului includ toate elementele constitutive ale infracțiunii prevăzute la art. 243 alin. (3) lit. b) din Codul penal al Republicii Moldova. Mai concret, inculpatul care deținea funcția de director și contabil-șef al SRL „Elitor Plus”, administrând această societate și având dreptul de a semna documentele contabile și bancare, a folosit intenționat situația de serviciu în interes material, a utilizat contrar destinației, mijloacele financiare în sumă de 3.371.658,08 lei, transferate de S.A. „Partener Invest” către SRL „Elitor Plus”, în baza contractului de antrepriză din 20 august 2007, și a cauzat acestei companii un prejudiciu material în proporții considerabile.

Tot el, deținând aceeași funcție în Companie și administrând aceeași societate, a folosit intenționat situația de serviciu în interes material, a indicat angajaților săi să introducă date eronate în procesele-verbale de recepție a lucrărilor cu privire la volumul și costul lucrărilor efectuate, care au fost majorate cu 1.127.835 lei, și a cauzat acestei companii un prejudiciu material repetat în proporții considerabile [15].

În corespundere cu cele menționate mai sus, prejudiciul repetat cauzat se exprimă în valoarea mijloacelor bănești, a bunurilor sau a veniturilor ilicite, formând obiectul material al infracțiunii spălării banilor care depășește limita de 5.000 de unități convenționale.

Concluzii. Pentru a fi calificată fapta de spălare a banilor în forma sa prelungită, este obligatorie îndeplinirea tuturor elementelor sale constitutive, una dintre acestea fiind realizarea și conștientizarea de inculpat a originii ilegale a bunurilor.

Totodată, dacă infracțiunea spălării banilor a fost săvârșită prin realizarea mai multor modalități ale elementului material, făcând parte din variante diferite, rezultă că aspectul dat va fi valorificat în încadrarea juridică, prin reținerea tuturor acestor variante. Dacă, în condițiile analizate, persistă o singură intenție și un scop unic, vom avea o infracțiune prelungită, însă în lipsa acestora, faptele vor fi pedepsite potrivit regulilor concursului de infracțiuni. Deci, ansamblul mai multor infracțiuni, de același gen, săvârșite succesiv, având aceeași intenție și același scop, constituie o singură infracțiune.

Referințe bibliografice

1. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18-04-2002. În: Monitorul Oficial nr. 72-74.
2. Codul penal al României din 17 iulie 2009. În: Monitorul Oficial nr. 510 din 24 iulie 2009.
3. Copețchi S. Infracțiunea prelungită: privire critică asupra încadrării juridice. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale) nr. 3(143) din 2021, p. 94-102.
4. Cauza Rohlena împotriva Republicii Cehe. <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Rohlena-impotriva-RepubliciiCehe.pdf> (vizitat 04.04.2023).
5. Prisacari V. Infracțiunea prelungită: concept, studiu comparat, reguli de calificare. În: Studia Universitatis Moldaviae nr. 11, 2021, p. 177-188.
6. Cojocaru R. Trăsăturile definatorii și formele concursului de infracțiuni potrivit Codului penal al Republicii Moldova. În: Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republi-

- cii Moldova, Ediția a XI-a, nr. 2, Chișinău, 2011, p. 22-27.
7. Brînză S., Stati V. Conceptul „repetarea infracțiunii”: argumente în favoarea excluderii din Codul penal al Republicii Moldova. În: Revista Națională de Drept nr. 2, februarie 2007, p. 14-19.
 8. Legea României nr. 129 din 11 iulie 2019 pentru prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative. În: Monitorul Oficial nr. 589 din 18 iulie 2019.
 9. Stati V. Elementele constitutive și elementele circumstanțiale agravante ale infracțiunilor prevăzute la art. 243 CP RM. În: Studia Universitatis Moldaviae nr. 3(73), 2014, p. 290-301.
 10. SCA Costaș, Negru & Asociații. Spălare de bani. Lipsa probelor. Achitare, 5 noiembrie 2018. <https://costas-negru.ro/spalare-de-bani-lipsa-probelor-achitare/> (vizitat 04.04.2023).
 11. Mihalcea M., Luciu G.-C. DNA-Oradea. Spălare a banilor, luare de mită, trafic de influență, abuz în serviciu. Trimitere în judecată, 19 iunie 2015. <https://www.juridice.ro/381773/dna-oradea-spalare-a-banilor-luare-de-mita-traffic-de-influenta-abuz-in-serviciu-trimitere-in-judecata.html> (vizitat 04.04.2023).
 12. Cauza C-367/05, Norma Kraaijenbrink, 5 decembrie 2006. https://curia.europa.eu/juris/document/document_print.jsf;jsessionid=9ea7d2dc30d5a966b52cb17c4bcebbad97b030617c3a.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxyKbxn0?doclang=RO&text=&pageIndex=0&part=1&mode=DOC&docid=66340&occ=first&dir=&cid=61302 (vizitat 05.04.2023).
 13. Decizia Curții de Casație și Justiție nr. 16/2016 privind dezlegarea unor chestiuni de drept cu privire la infracțiunea de spălare a banilor. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 654 din 25 august 2016. <https://www.iccj.ro/2016/06/08/decizia-nr-16-din-08-iunie-2016/> (vizitat 05.04.2023).
 14. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 30.10.2015. https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/ef010bff-10a0-e511-a1ab-005056a5d154 (vizitat 06.04.2023).
 15. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 01.10.2018. https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/69990f62-d6dc-e811-80d6-0050568b7027 (vizitat 06.04.2023).

CZU: 347.73

ADAPTAREA LEGISLAȚIEI LA NOILE TENDINȚE IMPUSE DE CRIPTOMONEDE

ADAPTING THE LEGISLATION TO THE NEW TRENDS IMPOSED BY CRYPTOCURRENCIES

Oana-Maria PĂTROC,

Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, București, România

ORCID ID: 0009-0005-8321-0701

Rezumat

Odată cu dezvoltarea societății din punct de vedere economic, putem observa o tendință de creștere a înlocuirii valurilor fizice, bancnote și monede, cu metode de plată mai ușor de utilizat și rapide. Această tendință prezintă rațiuni privind protecția mediului, hârtia în fabricarea bancnotelor nu mai este atât de des utilizată, și, probabil aspectul cel mai important este facilitarea metodelor de plată. Ținând cont de faptul că majoritatea tranzacțiilor au loc online, asigurate de bănci, persoana fizică sau juridică nu mai este nevoită să predea fizic banii pentru plăți, acestea putând fi efectuată în momentul plasării unei comenzi. Această evoluție continuă a dus chiar la proiectarea unor monede virtuale, valoarea acestora fluctuând în funcție de rata pieței. La început s-au luat în considerare investițiile în aceste monede, urmând ca mai apoi să fie recunoscute pentru tranzacții de tot felul. Monedele virtuale surâd marilor investitori, astfel că pot reprezenta niște metode de îmbogățire rapidă, sau dimpotrivă, un mijloc de a pierde o sumă mare investită în cel mai scurt timp.

Cuvinte-cheie: criptomonede, inovație, investiție, criminalitate, legislație, infracțiuni, societate.

Summary

With the economic development of society, we can see an increasing trend in the replacement of physical currencies, banknotes and coins with easier-to-use and fast payment methods. This trend states reasons of environmental protection, paper in banknote manufacturing is no longer so often used, and perhaps the most important aspect is facilitating payment methods. Given the fact that most transactions take place online, insured by banks, the natural or legal person no longer has to physically hand over the money for payments, which can be made when placing an order. This continuous evolution has even led to the design of virtual currencies, their value fluctuating according to the market rate. At first, investments in these currencies were considered, and then they were recognized for transactions of all kinds. Virtual currencies smile at big investors, so they can be a method of getting rich quickly, or on the contrary, a means of losing a large amount invested in the shortest time.

Keywords: cryptocurrency, innovation, investment, crime, legislation, crime, society.

Introducere. Inovația în domeniul relațiilor economice și sociale la nivelul cetățenilor privind evoluția monetară poate avea un impact atât pozitiv, cât și negativ. Facilitarea efectuării tranzacțiilor prezintă un avantaj în favoarea cetățenilor care utilizează acest tip de operațiuni în viața de zi cu zi, fie că e vorba de o achiziționare, fie de efectuarea unor cumpărături fizice. Perspectiva negativă o putem sesiza însă la creșterea valorilor criminalității economice, legislațiile statelor lumii fiind în anumite situații depășite de fenomenul criminologic în creștere.

În urma unor studii și cercetări s-a ajuns la concluzia că anumite monede virtuale pot reprezenta chiar viitorul, acestea denotând siguranță și productivitate din punct de vedere financiar. Conform Admiral Markets, în topul celor mai bune criptomonede se află Bitcoin, Ethereum, Stellar, Dash, Monero, Litecoin, Polkadot, Solana, Polygon, Uniswap. Acestea sunt cele care au determinat cea mai mare satisfacție în anul 2022, existând șanse mari să-și impună succesul și în 2023 [1].

Puterea legislativă prezintă concordanță și adaptabilitate privind noua ordine economică în anumite state, astfel normele legislative pot reglementa infracțiunile sau domeniul în care se poate acționa privind piața investițiilor. În aceste situații putem lua în considerare statele cu o stabilitate economică bine înrădăcinată, inclusiv acelea care au prezentat statornicie de-a lungul

timpul, cât și cele care au marcat o creștere a societății în perioada contemporană. Printre acestea se numără țările din Europa de Vest și Centrală, Statele Unite ale Americii, Emiratele Arabe Unite etc. În ultimii ani influența monedelor virtuale a fost prezentă și în alte state ale lumii, evidențiind un procent în creștere privind investițiile și în Europa de Est.

Legislația economică:

a. România.

Un prim pas în realizarea unui echilibru și anticiparea privind noile tendințe îl reprezintă adaptarea legislației potrivit realității actuale. Astfel, în România tranziția spre criptomonede se realizează începând cu anul 2019 prin Legea 30/2019 privind veniturile realizate în 2019. Modificarea Codului fiscal privind reglementarea criptomonedelor a fost absolut necesară, întrucât elimina incertitudinile care amenințau regimul de impozitare a veniturilor realizate prin această metodă.

Cel mai important aspect îl poate constitui impozitarea. Astfel că, spre exemplu, la tranzacțiile în care se utilizează sume reprezentate de monede virtuale pentru a achiziționa alt tip de monede sau monedă, persoana fizică va obține un anumit venit care reprezintă diferența de preț, această diferență fiind impozabilă. Pe lângă această, orice persoană fizică care deține monede virtuale și dorește să efectueze tranzacții privind achiziționarea unor bunuri sau servicii, va fi de asemenea în prezența necesității de a achita un impozit.

O situație delicată o reprezintă caracterul anonim și nereglementat al tranzacțiilor, deoarece se generează o imposibilitate atât pentru contribuabil, cât și pentru organele abilitate de a declara și taxa elementele de venit cât timp nu se consolidează și nici disting în ecosistemul financiar. Din moment ce monedele virtuale nu sunt recunoscute de către legislația română drept valute, persoana fizică dobândește beneficii în clipă conversiunii criptomonedelor în unități de valută sau bunuri ori servicii de care o persoană poate beneficia.

Conform regulilor generale, baza impozabilă în cazul veniturilor din surse alternative reprezintă venitul brut obținut. Astfel că o consecință o reprezintă impozitarea suplimentară, inechitabilă din punct de vedere subiectiv, a unor sume utilizate de către persoanele fizice pentru acoperirea costurilor de achiziție prezumate a fi acoperite din sumele rezultate după plata obligațiilor fiscale aferente altor venituri (e.g. cele salariale, câștiguri de capital, dividende, etc.). Luând în considerare caracterul tranzacțiilor, putem considera mai facilă o prevedere apropiată de reglementările privind impozitarea veniturilor din investiții. În această situație ar putea fi introdus un element adiacent de echitate, corectitudine în stabilirea sarcinii fiscale, întrucât pierderile produse în timp de un an pot astfel să depășească veniturile realizate dintr-un altul.

Noile reglementări stabilesc astfel o exceptare privind regulă impozitării pentru fiecare tranzacție al cărei câștig nu depășește suma de 200 de lei, sub condiția că suma câștigurilor raportată la un an fiscal să nu depășească 600 de lei. Aceste prevederi pot ajuta la trasarea intenției legiuitorului și consolidarea interpretării conform căreia astfel de câștiguri nu pot fi considerate drept neimpozabile privind reglementarea anterioară. În situații concrete, este operată o distincție între tranzacțiile curente care prezintă un caracter speculativ (câștig sau tranzacție de peste 200 de lei și/sau câștig anual de peste 600 de lei) și tranzacțiile care nu au drept scop realizarea unui profit și au o recurență redusă. Cota de impozit reprezintă 10 % pe venit, fiind aplicabilă bazei de impozitare determinată conform mențiunilor cu privire la diferențierea pentru anul 2018, comparativ cu anul 2019 [2].

b. Republica Moldova.

În situația utilizării în mod frecvent a unor scheme de moneda virtuală, atât la nivel internațional, cât și pe piață serviciilor de plata aflate în Republica Moldova, Banca Națională a Moldovei pune în evidență riscurile legate de utilizarea acestora [3].

Întrucât Banca Națională a Moldovei consideră criptomonedele că fiind active virtuale, în cazul convertirii unor monede virtuale care pot proveni din săvârșirea unor infracțiuni contra

altor monede virtuale de proveniență licită, al convertirii altor monede provenite din săvârșirea unei infracțiuni contra unor semne bănești care au proveniență licita, putem lua în calcul drept temei al aplicării lit. a) alin. (1) art. 243 Codul Penal al Republicii Moldova. Astfel, în această situație pentru a reprezenta obiectul imaterial al infracțiunilor specifice art. 243 CP RM, criptomonedele ar trebuie să provină dintr-o infracțiune. Or, potrivit art. (3) al Legii nr. 308 din 2017 cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, bunuri ilicite reprezintă „bunurile destinate, folosite sau rezultate, direct sau indirect, din săvârșirea unei infracțiuni, orice beneficiu obținut din aceste bunuri, precum și bunurile convertite sau transformate, parțial sau integral, din bunuri destinate, folosite sau rezultate din săvârșirea unei infracțiuni și beneficiul obținut din aceste bunuri” [4].

În această situație, neavând un cadru care să reglementeze domeniul prezentat, autoritatea de reglementare a ținut să interzică tranzacțiile cu criptomonede în Republica Moldova. O situație similară întâlnim în Algeria, Bangladesh, Bolivia, China, Egipt, Macedonia, Vietnam etc.

Reglementarea respectivă nu vizează însă persoanele fizice, interdicția vizând operatorii de plăți. Pentru utilizatorii obișnuiți decizia reprezintă imposibilitatea de alimentare sau retragere a mijloacelor prin contul sau cardul bancar deschis în Republica Moldova, întrucât prestatorii de servicii de plată sunt nevoiți să blocheze asemenea operațiuni în cazul în care există vreo suspiciune că plata ar avea legătură cu monedele virtuale. Banca Națională a acordat astfel operatorilor 30 de zile din ziua obținerii documentului pentru executarea solicitării. Instituția și-a motivat introducerea interdicției prin împrumuturile pe care i le oferă Legea cu privire la serviciile de plată și monedă electronică. Printre cauzele invocate putem întâlni „riscurile înalte de atragere în activitățile de spălare de bani și de finanțare a terorismului”.

În documentul semnat de guvernatorul Băncii Naționale a Moldovei sunt enumerate directive și recomandări europene, care cer Republicii Moldova eforturi sporite privind prevenirea răspândirii unor astfel de amenințări, întrucât utilizarea frecventă a criptomonedei în acest loc nu aduce ameliorări. Nefiind monitorizate tranzacțiile cu bani virtuali, reiese faptul că nu există de fapt o dorința reală de a stopa rata criminalității, întrucât dorința ar fi însemnat o serie de recomandări sau chiar solicitări la adresa cetățenilor [5].

I. Infracțiuni săvârșite privind criptomonedele

➤ Blockchain.

Termenul constituie acea tehnologie prin intermediul căreia se pot tranzacționa monede virtuale sau NFT-uri. Se evidențiază acea peer-to-peer în care se află un sistem de contabilitate distribuită. În această rețea nu există o autoritate centrală, astfel că se centralizează într-un algoritm distribuit între mai multe sisteme informatice de rețea. În cazul anumitor blockchain-uri, operațiunea de atribuire a unei valori hash (număr de identificare) reprezintă realizarea unei suite de procese matematice, prin intermediul sistemului informatic. Intrarea în blocul în lanț generează un număr de monede, altfel formându-se minerea. În anumite situații minerii își pun la dispoziție sistemele informatice, ajutând la compunerea blocului în schimbul unor monede sau procente din tranzacționare. Avem astfel în vedere faptul că blockchain-ului se tranzacționează, în fapt, doar o linie criptată de cod [6].

➤ Transferul neautorizat de criptomonede.

Se are în vedere Legea nr. 129/2019 privind prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului și Directiva (UE) 2019/713 cu privire la combaterea fraudelor și a contrafacerii în legătură cu mijloacele de plată fără numerar care vin în consolidarea normelor cu referire la piața criptomonedelor [7].

În cazul transferului neautorizat se pot folosi conduite de tip phishing, cum ar fi clonarea unor pagini web și infracțiunea de înșelăciune se va reține astfel în concurs cu aceea de fals informatic prevăzut în art. (325) din Codul penal român. Ipoteza tipică constă într-un atac informatic care are ca țintă portofelul virtual al persoanei vătămate. În acesta se află cheile private aferente

criptomonedelor deținute de aceasta și care vor fi transferate de agent către un alt portofel virtual. Însă dacă această faptă ar fi fost săvârșită cu privire la monede electronice, ea s-ar fi plasat în sfera de incriminare a art. (250) din Codul penal, conform căruia se sancționează efectuarea de operațiuni financiare în mod fraudulos. Conform art. (180), prin această noțiune se înțelege un instrument care permite efectuarea de către titular a retragerilor în numerar, precum și încărcarea și descărcarea unui instrument de monedă electronică, transferuri de fonduri, altele decât celea ordonate și executate de către instituții financiare. Putem avea în vedere că art. (249) prezintă introducerea unor date informatice în scopul de a obține un beneficiu, determinând astfel o pagubă persoanei care deține accesul la datele respective.

Transferul neautorizat de criptomonede poate duce la reținerea unui concurs de infracțiuni, deoarece, de cele mai multe ori, agentul comite anumite infracțiuni-mijloc pentru facilitarea accesului la portofelul virtual al victimei. Dacă agentul interacționează, în vederea transferului, cu un sistem informatic aparținând persoanei vătămate, atunci infracțiunea de fraudă informatică se va reține în concurs cu infracțiunea de acces ilegal la un sistem informatic, sancționată de art. (360) din Codul penal. În schimb, dacă agentul realizează transferul portofelului virtual pe o altă cale de stocare a datelor informatice, fraudă informatică se va putea reține în concurs cu infracțiunea de transfer neautorizat de date informatice, sancționată de art. (364) din Codul penal.

➤ Minarea neautorizată de criptomonede.

Acțiunea se utilizează în sistemul criptomonedelor, deoarece minerii își pun la dispoziție procesarea propriilor sisteme informatice. Exista situații în care unele monede virtuale necesita solicitarea la maximum a puterii de procesare informatice. În situația monedei Bitcoin din cauza dificultății ridicate a procedeeleor matematice a unității menite să proceseze, minarea este dificil de realizat de pe anumite dispozitive. În acest sens vom avea în vedere aparate al căror cost de piață și întreținere este destul de ridicat.

Minerii au realizat în scurt timp că ar putea să își crească profiturile combinând mai multe unități GPU. Drept urmare, ferme întregi de minare au fost constituite în regiuni unde accesul la electricitate este ieftin [8].

S-a dezvoltat totodată practica de folosire a unor terțe persoane, denumită crypto-jacking. Prin intermediul acesteia, infractorul instalează un software în sistemul informatic al victimei. În urma acestor procedee, victima va mina criptomonede fără voința ei, conduita fiind realizată prin intermediul unor pagini web care la momentul accesării pot capta din capacitatea de procesare a sistemului informatic utilizat de către victime.

Din perspectiva dreptului penal, în lipsa unui text special, conduita este susceptibilă de a fi încadrată în mai multe norme de incriminare, printre care cele vizând distrugerea, furtul de energie electrică sau fraudă informatică.

Deoarece inexistența temeiului legislativ determină aplicarea unei soluții doctrinare, ca de exemplu reținerea infracțiunii de furt de energie electrică, se poate argumenta faptul că agentul controlează sistemul informatic, generând prin urmare un cost de energie electrică suplimentar. Beneficiul obținut de către utilizatorul sistemului informatic pentru minarea criptomonedelor nu constă în obținerea directă a acestora, ci în evitarea unor costuri legate de curentul electric la care minerul neautorizat ar fi supus. Astfel că beneficiul agentului rezidă în evitarea unei pierderi de către acesta, deoarece întrebuițarea sistemelor informatice a unor terțe persoane în vederea desfășurării procesului de minare, înainte de a-i procura criptomonede, îl scutește de costurile suplimentare la energie electrică și, eventual de costurile de întreținere ale propriilor sisteme informatice.

Pe lângă infracțiunile amintite anterior, putem menționa și săvârșirea unor infracțiuni-mijloc, respectiv accesul ilegal la un sistem informatic, alterarea integrității datelor informatice sau fals informatic [6].

II. Impactul asupra societății și cetățenilor

În prezent, conceptul de monede virtuale nu mai prezintă o raritate, întrucât lumea a devenit din ce în ce mai familiarizată cu acest concept, astfel că s-au putut forma păreri și opinii cu privire la noua tendință economică.

Totodată, societatea din zilele noastre beneficiază de o dezvoltare a tehnologiei, fapt ce a înlesnit înrădăcinarea concepției privind monedele virtuale. Aspectul este determinat de faptul că internetul este utilizat zilnic pentru diferite activități, astfel că accesibilitatea privind universul digital este mai mult decât facilă.

Se poate lua în considerare și faptul că monedele virtuale beneficiază de un control descentralizat. Autonomia acestui tip de valută atrage atenția celor care doresc să investească, determinând atât de aspectele legate de securitate și anonimitate, cât și de lipsa implicării entităților financiare. Faptul este susținut de existența ghidurilor pentru investitori, dar totodată și de informațiile despre criptomonede vechi sau noi.

Accesibilitatea poate reprezenta totodată un avantaj căutat de investitori, întrucât tranzacțiile cu acest tip de valută pot fi realizate chiar și prin intermediul telefoanelor de tip smartphone. Tranzacțiile cu monede virtuale pot fi realizate indiferent de oră, pe tot parcursul anului. Totodată putem ține cont și de viteza care determină realizarea tranzacțiilor, mulțumită tehnologiei digitale, astfel că moneda virtuală poate fi văzută ca fiind superioară altora [9].

III. Concluzii

Din punctul de vedere de vedere al evoluției sociale și economice, apariția și dezvoltarea monedelor virtuale prezintă o zonă de interes inovativ care necesită adaptabilitate și deschidere, ținând cont de multitudinea mijloacelor de plată și investiții în perioada actuală. Concomitent cu aceste noi tendințe trebuie avută în vedere realitatea legislativă, care necesită și ea un grad ridicat de adaptabilitate și rigurozitate.

Se poate observa că, odată cu inocularea tranziției de la bani fizici la cei virtuali, rata criminalității prezintă un curs ascendent, diversitatea metodelor de înșelăciune și furt fiind prezente. Reglementarea noilor realități reprezintă un prim pas către regresarea numărului de infracțiuni comise prin intermediul acestui domeniu de activitate, întrucât doar în acest fel autoritățile pot lua măsurile aferente în urmă studierii fenomenului și a dinamicii ratei privind valoarea criptomonedelor.

Concluzionând, putem sesiza o creștere a interesului cetățenilor, în special când vine vorba de investitori, întrucât accesibilitatea, viteza tranzacției și alte avantaje pot determina câștigul unei sume de bani în timp record. Vigilența însă trebuie menținută, întrucât mijloacele de câștig rapide pot reprezenta și mijloace de a comite infracțiuni privind securitatea datelor cu caracter personal sau cea a propriilor sume. În aceste situații, investitorii ar trebui să mențină prudență, întrucât nereglementarea globală a utilizării monedelor virtuale îi poate pune în ipostaze în care autoritățile nu dispun de o bază legală pentru a acționa cu promptitudine.

Referințe bibliografice:

1. <https://admiralmarkets.com/ro/education/articles/cryptocurrencies/cele-mai-bune-criptomonede> (vizitat la 06.05.2023).
2. <https://www2.deloitte.com/ro/ro/pages/tax/articles/criptomonede-si-prima-reglementare-specifica-din-legislatia-nationala-prin-codul-fiscal.html> (vizitat la 06.05.2023).
3. <https://www.bnm.md/ro/content/moneda-virtuala-si-riscuri-asociate> (vizitat la 06.05.2023).
4. <https://juridicemoldova.md/10786/fabricarea-sau-punerea-in-circulatie-a-monedelor-virtuale-in-republica-moldova-conotatii-juridico-penale.html> (vizitat la 06.05.2023).
5. https://bani.md/activitatea-cu-criptomonede-moldova-pe-aceiasi-treapta-cu-bangladesh-irak-si-etioopia/?doing_wp_cron=1683460599.6188530921936035156250 (vizitat la 06.05.2023).

6. https://www.chirita-law.com/criptomonedele-infracțiuni-cu-si-in-legatura-cu-criptomonedele-transferul-neautorizat-de-criptomonedede-minarea-neautorizata-de-criptomonedede-crypto-jacking/#_ftn4 (vizitat la 06.05.2023).
7. <https://www.revista.penalmente.ro/wp-content/uploads/2021/10/1.pdf> (vizitat la 07.05.2023).
8. <https://kriptomat.io/ro/criptomonedede/ce-este-minarea-criptomonedede/> (vizitat la 07.05.2023).
9. <https://stiintabanilor.ro/impactul-criptomonedelor-asupra-societatii-din-prezent/> (vizitat la 07.05.2023).
10. Codul penal al României.
11. Legea nr. 129/2019.
12. Legea 30/2019.
13. Directiva (UE) 2019/713.
14. Codul penal al Republicii Moldova.
15. Javier Oliván, Top 10 cele mai bune criptomonede de investit în 2022, 05.05.2023.
16. Raluca Bontaș și Cătălin Barbu, Criptomonedele și prima reglementare specifică din legislația națională prin Codul fiscal, 08.02.2019.
17. Moneda virtuală și riscuri asociate, 10.07.2017.
18. Vitalie Stati, Fabricarea sau punerea în circulație a monedelor virtuale în Republica Moldova: conotații juridico-penale, 05.01.2021.
19. Lupu Eduard, Activitatea cu criptomonede! Moldova, pe aceeași treaptă cu Bangladesh, Irak și Etiopia, 01.12. 2022.
20. Avocat Cosmin-Daniel Bulea, Criptomonedele. Infracțiuni cu și în legătură cu criptomonedele. Transferul neautorizat de criptomonede. Minarea neautorizată de criptomonede (Crypto-jacking). Aspecte generale. Monede electronice vs. Monede virtuale.
21. Av. dr. George Zlati1, Baroul Cluj, Tehnologia blockchain, monedele virtuale și dreptul penal. Blockchain technology, virtual currencies and criminal law, 2021.
22. Kriptomat, Cum funcționează minarea de criptomonede.
23. Impactul criptomonedelor asupra societății din prezent, 07.11.2018.

CZU: 341.4

PRINCIPIUL PROPORȚIONALITĂȚII ÎN MATERIA DREPTULUI PENAL EUROPEAN

THE PRINCIPLE OF PROPORTIONALITY IN THE MATTER OF EUROPEAN CRIMINAL LAW

Elena PÎRĂU,

masterandă, Universitatea „Dunărea de Jos”,

Galați, România

ORCID: 0009-0002-3155-4826

Rezumat

La stabilirea proporționalității pedepsei penale sunt explorate o serie de probleme, inclusiv stabilirea pedepsei în limitele legii penale, problema resurselor și scopurile legitime ale pedepsei. Proporționalitatea este un concept de echilibru între puterea statului prin acțiunea de restrângere a libertății și dreptul fundamental restrâns. Principiul proporționalității, conform căruia pedepsele sunt proporționale ca severitate cu gravitatea comportamentului penal al inculpatului este o cerință de bază a echității. În soluționarea conflictelor dintre interesul public de pedeapsă a infractorului și drepturile fundamentale în general ale indivizilor, statul este obligat să acționeze într-o manieră rațională și nearbitrară.

Cuvinte-cheie: drepturi fundamentale, proporționalitate, pedeapsă, pedeapsă inumană, sentință, libertate, proprietate, confiscare, restrângere, ingerință.

Summary

Several issues are explored in the proportional stability of criminal punishment, including the stability of punishment within the limits of the criminal law, resource issues and the legitimate purposes of punishment. Proportionality is a concept as a balance between the power of the state through the action of restricting freedom and the restricted fundamental right. The principle of proportionality, according to which punishments are proportional in severity to the gravity of the defendant's criminal behavior, is a basic principle of fairness. In resolving conflicts between the public interest in punishing the offender and the general fundamental rights of individuals, the statute is required to act in a rational and non-arbitrary manner.

Keywords: fundamental rights, proportionality, punishment, inhuman punishment, sentence, liberty, property, confiscation, restraint, interference.

Introducere. Proporționalitatea este un principiu de bază în dreptul internațional, care prevede că legalitatea unei acțiuni se stabilește în funcție de respectarea echilibrului dintre obiectivele, mijloacele și metodele utilizate, precum și de consecințele acțiunii. Deci, proporționalitatea este un test pentru a determina dacă o ingerință într-un drept este justificată.

Articolul 49 din Carta Drepturilor Fundamentale a UE stabilește principiile legalității și proporționalității infracțiunilor și pedepselor [3]. Astfel, conform alin. (1) și (3), nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau omisiune care, în momentul săvârșirii, nu constituia infracțiune potrivit dreptului intern sau dreptului internațional. De asemenea, nu se poate aplica o pedeapsă mai mare decât cea aplicabilă la momentul săvârșirii infracțiunii. În cazul în care, ulterior săvârșirii infracțiunii, legea prevede o pedeapsă mai ușoară, se aplică aceasta din urmă. Pedepsele nu trebuie să fie disproporționate față de infracțiune.

Potrivit alin. (2), articolul 49 din Cartă nu aduce atingere judecării și pedepsirii unei persoane ce s-a făcut vinovată de o acțiune sau omisiune care, în momentul săvârșirii, era incriminată pe baza principiilor generale recunoscute de comunitatea națiunilor.

La fel și art. 7, paragraful 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului stabilește că nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau o omisiune care, în momentul săvârșirii, nu con-

stituia o infracțiune potrivit dreptului național sau internațional. De asemenea, nu se poate aplica o pedeapsă mai severă decât aceea aplicabilă în momentul săvârșirii infracțiunii. Iar paragraful 2 prevede că articolul dat nu va aduce atingere judecării și pedepsirii unei persoane vinovate de o acțiune sau de o omisiune care, în momentul săvârșirii, era considerată infracțiune potrivit principiilor generale de drept recunoscute de națiunile civilizate.

Garanția consacrată la art. 7, element esențial al statului de drept, ocupă un loc primordial în sistemul de protecție al Convenției, astfel cum o atestă faptul că art. 15 nu autorizează nicio derogare, nici în caz de război sau de alt pericol public.

Deci, după cum decurge din obiectul și din scopul său, acesta trebuie interpretat și aplicat astfel încât să se asigure o protecție efectivă împotriva urmării penale, a condamnărilor și a sancțiunilor arbitrare.

Articolul 7 nu se limitează la a interzice aplicarea retroactivă a dreptului penal în defavoarea inculpatului. Acesta consacră totodată, la modul mai general, principiul legalității infracțiunilor și a pedepselor (*nullum crimen, nulla poena sine lege*), precum și cel care dispune să nu se aplice legea penală în mod extensiv în defavoarea inculpatului, mai ales prin analogie [7].

În acest context, principiul justiției proporționale este folosit pentru a descrie ideea că pedeapsa unei anumite infracțiuni ar trebui să fie proporțională cu gravitatea infracțiunii în sine. Cu alte cuvinte, trebuie să existe o coordonare și echilibru între infracțiune și pedeapsă pentru a asigura dreptatea.

Așadar, una dintre principalele dificultăți ale condamnării este determinarea pedepsei potrivite pentru fiecare inculpat. Aceasta presupune respectarea principiului proporționalității pedepsei penale, deoarece în teoria sentinței, noțiunea de proporționalitate între infracțiune și pedeapsă are o importanță deosebită.

În sarcina Consiliului Europei sunt Standardele în domeniul penal, întemeiate ferm pe principiile consacrate în Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO).

Motivarea pentru pronunțarea sentinței, proporționalitatea, caracterul excepțional al pedepselor privative de libertate, individualizarea pedepsei, circumstanțele atenuante și agravante, recidiva, motivarea hotărârilor judecătorești și întreaga gamă de alternative la pedeapsa cu închisoarea sunt, în mare parte, reglementate în mod adecvat și în conformitate cu standardele Consiliului Europei [6].

Potrivit regulii 6 din Recomandarea nr. R (92) 16 a Comitetului de Miniștri, natura și durata sancțiunilor și măsurilor aplicate în comunitate trebuie de asemenea să fie proporțională cu gravitatea infracțiunii pentru care un delincvent a fost condamnat sau o persoană este inculpată, și să se țină seama de situația personală a acestuia [5]. Regula 70 și 74 din Regulamentul dat stabilește că executarea de sancțiuni și măsuri aplicate în comunitate trebuie să se bazeze pe gestionarea de programe individualizate și pe dezvoltarea de relații corespunzătoare de muncă între delincvent, persoana care-l are în grijă, precum și celelalte organizații comunitare sau persoane individuale din comunitate, iar activitățile de control vor fi exercitate doar în limitele în care ele sunt necesare pentru o strictă executare a sancțiunii sau a măsurii aplicate în comunitate și bazate pe principiul intervenției minime. Ele vor fi proporționale în funcție de această sancțiune sau măsură și limitate la scopurile care îi sunt atribuite.

Regulile menționate mai sus subliniază principiile legalității, proporționalității și procesului echitabil de care trebuie să beneficieze toți infractorii.

O atenție deosebită se acordă adecvării și valorii sancțiunilor și măsurilor comunitare ca alternative la închisoare. În acest sens, autoritățile relevante trebuie să se asigure că nicio categorie de infractori nu este exclusă, *ab-initio*, de la aplicarea acestor tipuri de sancțiuni și măsuri [1].

Convenția Europeană a Drepturilor Omului nu conține nicio interdicție expresă a pedepselor disproporționate, iar Curtea, în jurisprudența sa, s-a dovedit reticentă în a decide dacă o anumită sentință este adecvată sau nu.

Cu toate acestea, având în vedere faptul că pedeapsa penală afectează drepturile omului, există în mod evident potențialul ca o cerință de proporționalitate între ingerința unui drept al omului și pedeapsă să acționeze ca o restrângere a pedepsei, luând în considerare relevanța relației dintre sentință și interzicerea torturii și a pedepselor inumane și degradante, dreptul la libertatea și securitatea persoanei, dreptul la viață privată, dreptul la libertatea de exprimare și de întrunire, dar și dreptul la proprietate.

Trebuie luată în considerare importanța acestor aspecte pentru teoria și practica pedepsei, întrucât proporționalitatea acționează ca o constrângere asupra puterii statului de a pedepsi indivizii prin restrângerea măsurii în care are dreptul de a interfera cu drepturile fundamentale ale omului.

Curtea a statuat că în soluționarea conflictelor dintre interesul public de pedeapsă a infractorului și drepturile fundamentale în general ale indivizilor, statul este obligat să acționeze într-o manieră rațională și nearbitrară. Statul este responsabil pentru atribuirea vinovăției și impunerea pedepselor, dar această putere nu este absolută. Așa cum statului i se permite doar să impună pedepse unei persoane vinovate pentru comportamentul care a fost în mod clar demonstrat prin probele administrate, la fel există și restricții privind amploarea și natura pedepsei care pot fi aplicate persoanei vinovate de comiterea infracțiunii în limitele legii penale.

Interferența proporționalității pedepsei penale în raport cu art. 10 CEDO [4] (dreptul la libertatea de exprimare). Curtea Europeană a Drepturilor Omului acordă o atenție deosebită severității unei sancțiuni penale pentru calomnie, în special în ceea ce privește o chestiune de interes public. Astfel în *cauza Cumpănă și Mazăre împotriva României* [9], CtEDO menționează că deși stabilirea pedepselor este în principiu de competența instanțelor naționale, aplicarea pedepsei închisorii pentru o infracțiune în domeniul presei nu este compatibilă cu libertatea de exprimare a jurnaliștilor, garantată de art. 10 din Convenție, decât în circumstanțe excepționale, mai ales atunci când au fost grav afectate alte drepturi fundamentale, ca de exemplu în cazul difuzării unui discurs de incitare la ură sau la violență.

În *cauza Mătășaru împotriva Moldovei* [10], Curtea a concluzionat că, deși ingerința autorităților naționale în dreptul reclamantului la libertatea de exprimare ar fi putut fi justificată de preocuparea de a restabili echilibrul între diferitele interese concurente în joc, sancțiunea penală aplicată asupra sa de către instanțele naționale a fost vădit disproporționată în natura și gravitatea sa față de scopul legitim urmărit de autoritățile interne. Astfel, instanțele interne au depășit ceea ce ar fi echivalat cu o restricție „necesară” a libertății de exprimare a reclamantului.

Interferența proporționalității pedepsei penale în raport cu art. 3 CEDO (interzicerea torturii). În *cauza Babar Ahmad și alții împotriva Regatului Unit* [11], Curtea a stabilit că este pregătită să accepte că, deși, în principiu, chestiunile legate de condamnarea adecvată nu fac parte în mare parte din domeniul de aplicare al Convenției, o pedeapsă extrem de disproporționată ar putea echivala cu rele tratamente contrare articolului 3 la momentul impunerii acesteia. Curtea a subliniat faptul că „vădita disproporționalitate” constituie un criteriu strict și că va fi îndeplinit doar în ocazii rare și unice.

Interferența proporționalității pedepsei penale în raport cu art. CEDO (nicio pedeapsă fără lege). În conformitate cu art. 7, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO) poate sancționa o eroare comisă de instanțele naționale în determinarea cuantumului pedepsei pronunțate, luând în considerare pedeapsa aplicabilă persoanei în cauză cu circumstanțele atenuante avute în vedere de aceste instanțe (*cauza Gabarri Moreno împotriva Spaniei*) [13]. Aplicarea prin analogie a unei pedepse poate, de asemenea, duce la încălcarea principiului „*nulla poena sine lege*” consacrat la art. 7 (*cauza Başkaya și Okçuoğlu împotriva Turciei (MC)*, în ceea ce privește pedeapsa cu închisoarea aplicată unui editor, în conformitate cu dispoziția aplicabilă redactorilor-șefi) [7]. Este de menționat faptul că art. 7 nu se aplică decât atunci când persoana a fost „condamnată” pentru săvârșirea unei infracțiuni.

În ceea ce privește severitatea pedepsei, CtEDO se limitează la a verifica să nu fie aplicată o pedeapsă mai severă decât aceea care era aplicabilă în momentul săvârșirii infracțiunii, întrucât aspectele care se raportează la caracterul adecvat al unei pedepse ies din sfera de aplicare a art. 7 din Convenție, iar Curtea nu are competența de a decide care este durata încarcerării sau tipul pedepsei care se aplică pentru o anumită infracțiune. Însă aspectele legate de proporționalitatea unei pedepse pot totuși să fie examinate din perspectiva art. 3 din Convenție [7].

Interferența proporționalității pedepsei penale în raport cu art. 1 din Protocolul nr. 1 la CEDO (protecția proprietății, confiscarea produselor infracțiunii). O confiscare a produselor infracțiunii poate avea loc în cadrul procesului penal, fiind condiționată, de regulă, de o condamnare. CtEDO examinează, din punctul de vedere al testului de proporționalitate al articolului 1 din Protocolul nr. 1, procedurile de confiscare a bunurilor legate de presupusa săvârșire a diferitelor infracțiuni grave care implică îmbogățirea fără justă cauză.

În *cauza Gogitidze și alții împotriva Georgiei* [12], Curtea a stabilit că, în ceea ce privește bunurile presupuse a fi dobândite fie integral, fie parțial cu veniturile din infracțiunile de trafic de droguri sau din alte activități ilicite ale organizațiilor criminale sau de tip mafiot, nu este nicio problemă în a considera măsurile de confiscare proporționale chiar și în lipsa unei condamnări care să stabilească vinovăția persoanelor învinuite. De asemenea, Curtea a considerat legitim ca autoritățile interne relevante să emită ordonanțe de confiscare pe baza unei preponderențe de probe care sugerează că veniturile legale ale intimaților nu ar fi putut fi suficiente pentru ca aceștia să dobândească bunul în cauză. Într-adevăr, ori de câte ori o hotărâre de confiscare a fost rezultatul unor proceduri civile reale care se refereau la produsul infracțiunilor provenite din infracțiuni grave, Curtea nu a cerut dovada „dincolo de orice îndoială rezonabilă” a originii ilicite a bunului în cadrul unor astfel de proceduri. În schimb, s-a dovedit a fi suficientă în sensul testului de proporționalitate prevăzut la articolul 1 din Protocolul nr. 1. Autoritățile au primit, în plus, în temeiul Convenției, o marjă de libertate pentru a aplica măsuri de confiscare nu numai persoanelor acuzate direct de infracțiuni, ci și membrilor familiei acestora și altor rude apropiate despre care se presupunea că posedă și gestionează în mod neoficial bunurile obținute ilegal în numele infractorilor suspectați, sau care altfel nu aveau statutul de bună-credință necesar.

Față de obligațiile procedurale generale în temeiul art. 1 din Protocolul nr. 1, anumiți factori sunt relevanți atunci când se stabilește proporționalitatea unei măsuri de confiscare, în special durata măsurii, deși acest lucru nu este definitiv, necesitatea menținerii acesteia, având în vedere desfășurarea procedurii penale, precum și consecințele măsurii asupra părții interesate, comportamentul reclamantului și al autorităților statului care intervin și disponibilitatea unei căi de atac efective, inclusiv accesul la instanțe, prin care un reclamant poate contesta confiscarea (continuă). Totodată, Curtea a constatat și o încălcare a art. 6 § 2 din CEDO într-o cauză în care a fost pronunțată o hotărâre de confiscare a bunurilor, în pofida faptului că proprietarul fusese achitat în cadrul procedurii penale pentru infracțiunea din care se presupusese că au provenit produsele (*cauza Geerings împotriva Țărilor de Jos*) [8].

Atunci când nu se ține cont de principiul proporționalității pedepselor penale, inclusiv când este aplicată pedeapsa cu închisoarea ca pedeapsă principală în majoritatea cazurilor de condamnare, se ajunge la creșterea numărului de deținuți în penitenciare. Totodată, unul dintre factorii centrali ai creșterii numărului deținuților în penitenciare este durata pedepselor, indiferent dacă este dictată de imperative legislative sau de practica judiciară.

Abordarea duratei pedepsei este un mecanism cheie care trebuie folosit pentru a reduce valoarea și prejudiciile consecvente ale închisorii. Cu toate acestea, pe lângă durata pedepselor, utilizarea sancțiunii închisorii în multe cazuri este, fără îndoială, disproporționată, mai ales atunci când infracțiunea implicată este minoră. Or, severitatea pedepsei aplicate de legiuitor nu trebuie să fie vădit disproporționată față de gravitatea obiectivă și subiectivă a infracțiunii. Acest lucru se întâmplă, în special, atunci când legiuitorul stabilește o limită prea mare pentru minimul de

pedeapsă, obligând astfel judecătorii să aplice pedepse care pot fi, în unele cazuri, vădit excesive în raport cu gravitatea infracțiunii [2].

Concluzii. Principiul proporționalității presupune că oricare decizie sau măsură adoptată de organele abilitate urmează să se bazeze pe o justă și echitabilă evaluare a faptelor și echilibrare adecvată a intereselor implicate, precum și pe o selectare coerentă a mijloacelor și mecanismelor, care urmează a fi utilizate în vederea atingerii unui scop predefinit.

La stabilirea pedepsei penale, procurorii și judecătorii trebuie să-și poată individualiza deciziile sau sentințele în funcție de gravitatea infracțiunii, prejudiciul cauzat victimei și circumstanțele personale ale infractorului. Prin urmare, sancțiunile și măsurile de pedeapsă trebuie să fie flexibile și să poată fi combinate între ele cu alte sancțiuni, în funcție de fiecare caz *in concreto*.

Referințe bibliografice:

1. Geiran Vivian, Durnescu Ioan. *Implementarea sancțiunilor și măsurilor comunitare*, Chișinău, Tipografia Centrală, 2020. 110 p.
2. Ulianoschi Gheorghe, ș.a. *Ghid cu privire la aplicarea pedepsei*, Chișinău, 2014. 93 p.
3. Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene (2010/C 83/02), Jurnalul Oficial al Uniunii Europene C 83/389 din 30.3.2010.
4. Convenția Europeană a Drepturilor Omului.
5. Recomandarea nr. R (92) 16 a Comitetului de Miniștri către statele membre referitoare la regulile europene asupra sancțiunilor aplicate în comunitate (adoptată de Comitetul de Miniștri în 19 octombrie 1992, cu ocazia celei de a 482-a reuniuni a Delegațiilor de Miniștri).
6. Raport privind aplicarea sancțiunilor penale în Republica Moldova, Ildir Peci, Consiliul European, decembrie 2021. <https://rm.coe.int/report-criminal-sanctions-rom/1680a1c6f1> (vizitat 09.05.2023).
7. Ghid privind art. 7 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Nicio pedeapsă fără lege: principiul legalității infracțiunilor și pedepselor. https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_7_ROM.pdf. (vizitat 01.05.2023).
8. Ghid privind art. 1 din Protocolul nr. 1 – Protecția proprietății. https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_1_Protocol_1_ROM.pdf (vizitat 02.05.2023).
9. Case of Cumpănă and Mazăre v. Romania (Application no. 33348/96), Judgment Strasbourg, 17 December 2004. <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22itemid%22:%5B%22001-67816%22%7D> (vizitat 10.05.2023).
10. Case of Mătășaru v. The Republic of Moldova (applications nos. 69714/16 and 71685/16), Judgment Strasbourg, 15 January 2019 Final 15/04/2019. <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22:%5B%22document%22%5D%2C%22itemid%22:%5B%22001-215342%22%7D> (vizitat 05.05.2023).
11. Case of Babar Ahmad and others v. The United Kingdom (applications nos. 24027/07, 11949/08, 36742/08, 66911/09 and 67354/09) Judgment Strasbourg 10 april 2012 final 24/09/2012. <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-110267%22%7D> (vizitat 05.05.2023).
12. Case of Gogitidze and others v. Georgia (application no. 36862/05) Strasbourg 12 may 2015 final 12/08/2015. <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22002-10540%22%7D> (vizitat 05.05.2023).
13. Affaire Gabarri Moreno c. Espagne (requête no 68066/01), arrêt Strasbourg, 22 juillet 2003, définitif 22/10/2003. <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-71150%22%7D> (vizitat 06.05.2023).

Recenzent: **Radion COJOCARU**, doctor, profesor universitar,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Republica Moldova,
Universitatea „Dunarea de Jos” din Galați, România

CZU: 343.35

UNELE CONTROVERSE PRIVIND ANGAJAREA RĂSPUNDERII PENALE
PENTRU INFRAȚIUNEA DE ÎMBOGĂȚIRE ILICITĂSOME CONTROVERSIES REGARDING THE EMPLOYMENT OF CRIMINAL
LIABILITY FOR THE CRIME OF ILLEGAL ENRICHMENT

Veaceslav URSU,

doctor în drept, conferențiar universitar,
decan al Facultății Drept, Ordine Publică și Securitate Civilă
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
ORCID: 0000-0002-0696-4391

Victor NEDELICIUC,

doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,
ORCID: 0009-0003-0957-9733

Rezumat

„Justiția înseamnă a face ceea ce este corect, chiar dacă întreaga lume se opune”, afirmația dată îi aparține lui George Bernard Shaw, care se regăsește în lucrarea sa „Man and Superman”, publicată în 1903. În această lumină, articolul nostru se concentrează asupra răspunderii penale pentru infracțiunea de îmbogățire ilicită în Republica Moldova, explorând aspecte importante legate de definiția și sancțiunile aplicabile.

Prin intermediul acestui articol, ne propunem să oferim o analiză detaliată a aspectelor legale și practice ale acestei infracțiuni, încercând să abordăm subiectul din mai multe unghiuri, pornind de la istoricul său și terminând cu problemele actuale și soluțiile propuse.

Articolul descrie infracțiunea de îmbogățire ilicită în Republica Moldova, care a fost introdusă în Codul penal în 2013 și este inspirată de Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva corupției. Aceasta incriminează deținerea de bunuri în valoare mare în raport cu veniturile obținute, iar pedepsele variază în funcție de gravitatea infracțiunii. Cu toate acestea, există critici și probleme legate de aplicarea acestei legi, inclusiv conflicte cu principii constituționale și dificultăți în stabilirea caracterului ilicit al averii. Articolul subliniază necesitatea revizuirii normelor relevante pentru a asigura eficiența și compatibilitatea cu sistemul de drept național.

Cuvinte-cheie: îmbogățire ilicită, deținerea bunurilor obținute ilicit, depășire substanțială, mijloace dobândite, bunuri.

Summary

„Justice is doing what is right, even if the whole world opposes”, the given statement belongs to George Bernard Shaw, which is found in his work “Man and Superman”, published in 1903. In this light, our article focuses on criminal liability for the crime of illicit enrichment in the Republic of Moldova, exploring important aspects related to the definition and applicable sanctions.

Through this article, we aim to provide a detailed analysis of the legal and practical aspects of this crime, trying to approach the subject from several angles, starting from its history and ending with current problems and proposed solutions. The article discusses the offense of illicit enrichment in the Republic of Moldova, which was introduced into the penal code in 2013 and is inspired by the United Nations Convention against Corruption. It criminalizes the possession of assets of significant value in relation to one’s income, and the penalties vary depending on the gravity of the offense. However, there are criticisms and issues regarding the implementation of this law, including conflicts with constitutional principles and difficulties in establishing the illicit nature of wealth. The article emphasizes the need to revise the relevant norms to ensure effectiveness and compatibility with the national legal system.

Keywords: illicit enrichment, possession of ill-gotten goods, substantial excess, acquired means, goods.

Introducere. Având drept surse de inspirație un șir de acte normative internaționale, care

au recomandat incriminarea faptei de *îmbogățire ilicită*, și recunoscând activitatea respectivă ca infracțiune, prin Convenția inter-americană împotriva corupției (adoptată de Organizația Statelor Americane la Caracas (Venezuela) la 29.03.1996 (în vigoare din 06.03.1997)), Convenția Uniunii Africane (adoptată la Maputo (Mozambic) la 11.07.2003 (în vigoare din 05.08.2006) și Convenția ONU împotriva corupției (adoptată de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite la New York la 31.10.2003 (în vigoare din 14.12.2005)), la 23.12.2013 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr. 326 pentru modificarea și completarea unor acte legislative [1]; astfel, conform acestei legi, Codul penal a fost completat cu articolul 330², denumit ca „*Îmbogățirea ilicită*”.

Astfel, la nivel internațional, Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva corupției (Convenția) este singurul instrument ce comportă un caracter universal.

Către 18 noiembrie 2021 Convenția era semnată de 189 de state, printre care și Republica Moldova, care a semnat Convenția la 28 septembrie 2004, ratificând-o prin Legea nr. 158/2007.

Convenția [2] constituie cel mai important tratat internațional anticorupție, având o acoperire globală, dar și un caracter cuprinzător al aspectelor reglementate, care conține prevederi referitoare la cinci domenii esențiale: măsurile de prevenire a corupției; incriminarea unor acte de corupție; cooperarea internațională; recuperarea de bunuri; asistența tehnico-juridică.

Asumându-și obligațiile pozitive și negative rezultate din conținutul Convenției, Republica Moldova a întreprins un șir de măsuri și acțiuni în vederea implementării prevederilor acesteia, printre care și cele de ordin legislativ, raliind prevederile dreptului său intern, inclusiv dreptul penal, la prevederile internaționale. Argumentul autorilor care au propus instituirea răspunderii penale și a pedepsei penale pentru îmbogățirea ilicită a fost preluat din înseși prevederile Convenției care la art. 20 încurajează statele părți să incrimineze fapta de îmbogățire ilicită, lăsând chestiunea dată la discreția legislatorilor naționali și venind cu interpretarea noțiunii analizate. Astfel, conform articolului invocat (20) „*Sub rezerva Constituției sale și a principiilor fundamentale ale sistemului său juridic, fiecare stat-parte are în vedere să adopte măsurile legislative și alte măsuri care se dovedesc a fi necesare pentru a atribui caracterul de infracțiune, în cazul în care actele au fost săvârșite cu intenție, îmbogățirii ilicite, adică o mărire substanțială a patrimoniului unui agent public pe care acesta n-o poate justifica rezonabil în raport cu veniturile sale legitime*” [3]. În plus, autorii au convins legiuitorul prin faptul că mai multe state semnatare au incriminat îmbogățirea ilicită în legislațiile sale, atât cele din America Latină, cât și din Asia sau Europa.

Incriminarea faptei de îmbogățire ilicită este menită, printre altele, să promoveze și să eficientizeze, implicit intensificând lupta cu manifestările de corupție și, nu în ultimul rând, să recupereze sursele/activele delapidate de către corupții „mari”. Recunoscând intențiile nobile ale autorităților naționale, în același timp considerăm că norma de la art. 330² Cod penal al RM nu este lipsită de anumite neajunsuri/imperfecțiuni ce contravin regulilor tehnicii legislative, dar și obiceiurilor normative, despre care vom discuta în cele ce urmează.

Conținut de bază. Astfel, în art.330² al Codului penal al Republicii Moldova [3], sub denumirea de „îmbogățire ilicită” sunt reunite două variante-tip de infracțiuni. Prima variantă-tip, specificată la alin. (1) art. 330² CP, constă în deținerea de către o persoană cu funcție de răspundere sau de către o persoană publică, personal sau prin intermediul unor terți, a bunurilor în cazul în care valoarea acestora depășește substanțial mijloacele dobândite și s-a constatat, în baza probelor, că acestea nu aveau cum să fie obținute licit.

Respectiv, cea de a doua variantă-tip de infracțiune, prevăzută de alin. (2) art. 330² Cod penal, se exprimă în deținerea de către o persoană cu funcție de demnitate publică, personal sau prin terți, a bunurilor în cazul în care valoarea acestora depășește substanțial mijloacele dobândite și s-a constatat în baza investigațiilor, că acestea nu erau cu putință să fie obținute licit. În primul și al doilea caz pedepsele prevăzute diferă, prima variantă-tip fiind o infracțiune gravă, iar a doua variantă-tip fiind considerată ca o infracțiune deosebit de gravă.

Este important de remarcat că, în sensul art. 123 din Codul penal, subiecți ai infracțiunii pot

constitui:

– persoană cu funcție de răspundere, și anume persoana căreia, într-o întreprindere, instituție, organizație de stat sau administrație publică locală ori într-o subdiviziune a lor, i se acordă, permanent sau provizoriu, prin stipularea legii, prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări, anumite drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor autorității publice sau a acțiunilor administrative de dispoziție ori organizatorico-economice;

– persoană publică care este funcționarul public, inclusiv funcționarul public cu statut special (colaboratorul serviciului diplomatic, al serviciului vamal, al organelor apărării, securității naționale și ordinii publice, altă persoană care deține grade speciale sau militare), angajatul autorităților publice autonome sau de reglementare, al întreprinderilor de stat sau municipale, al altor persoane juridice de drept public angajatul din cabinetul persoanelor cu funcții de demnitate publică; persoana autorizată sau investită de stat să presteze în numele acestuia servicii publice sau să îndeplinească activități de interes public;

– persoană cu funcție de demnitate publică, și anume persoana al cărei mod de numire sau de alegere este reglementat de Constituția Republicii Moldova sau care este investită în funcție, prin numire sau prin alegere, de către Parlament, președintele Republicii Moldova sau Guvern, altă persoană cu funcție de demnitate publică stabilită prin lege, precum și persoana căreia persoana cu funcție de demnitate publică i-a delegat împuternicirile sale.

Este de menționat că din momentul incriminării, Republica Moldova nu a obținut mari succese în urmărirea penală pe asemenea cazuri, având în vedere mai multe discrepanțe legislative care îngreunează stabilirea răspunderii penale pentru infracțiunea dată.

În ceea ce privește aplicarea articolului 330² din Codul penal, există unele rezerve generate de critici din perspectiva compatibilității cu sistemul de drept național. Atât din punct de vedere teoretic, cât și în practică, se pune la îndoială concordanța prevederilor cu mai multe principii constituționale și procesual-penale. Un argument frecvent adus în discuție este neconformitatea componentei infracțiunii cu principiul prezumției caracterului licit al dobândirii proprietății, așa cum este stipulat la articolul 46 alineatul (3) din Constituția Republicii Moldova.

Prin urmare, conform alin. (3) al art. 46 din Constituție, „*Averea dobândită licit nu poate fi confiscată. Caracterul licit al dobândirii se prezumă*”.

După cum rezultă din dispoziția art. 330² Cod penal, răspunderea penală a subiectului survine doar în cazul când acesta din urmă deține bunuri:

1. Valoarea cărora depășește substanțial mijloacele dobândite;
2. Constatarea că bunurile nu aveau cum să fie obținute licit (altfel spus, bunurile deținute sunt obținute ilegal).

Prin urmare, organele competente trebuie să stabilească toate bunurile pe care subiectul le-a obținut din surse legale (proveniența bunurilor este legală: de exemplu, au fost obținute din salariu, alte activități legitime – activitate de antreprenor, donații, moștenire, câștig la loto, etc. Legislația în vigoare prevede o multitudine de surse legale de obținere a bunurilor), cât și cele pe care acesta le-a dobândit ilicit, de exemplu, prin comiterea actelor de corupție (dar nu este neapărat ca faptele comise de către subiect să fie de caracter penal); esențial este ca sursa de proveniență a bunurilor trebuie să fie ilegală, de exemplu, rezultate din comiterea contravențiilor sau altor fapte ilicite.

O altă problemă este determinarea caracterului substanțial al bunurilor ilicite deținute în raport cu cele dobândite legal.

În privința angajării răspunderii pentru infracțiunea de îmbogățire ilicită, Curtea Constituțională a dezvoltat o jurisprudență extinsă în ceea ce privește aceste dispoziții, în special cele prevăzute la alin. (3). Chiar dacă nu au fost declarate neconstituționale, constatările făcute de Curtea Constituțională le fac practic inaplicabile și fără nicio utilitate.

Astfel, în Hotărârea nr. 6/2015, Curtea constituțională a statuat:

„108. [...] *Potrivit reglementărilor vizate, nu doar discrepanța dintre valoarea averii și mijloacele dobândite legal duce la condamnarea funcționarului public. Textul „a fost stabilit în baza probelor că aceste bunuri nu ar fi putut fi obținute în mod legal” indică asupra faptului că sunt necesare dovezi suplimentare, prezentate în modul stabilit de lege de către autoritățile statului, care urmează să demonstreze caracterul ilicit al averii” [5].*

În argumentare, Curtea Constituțională își reiterează jurisprudența anterioară, în special Hotărârea nr. 21/2011, prin care s-a consolidat, în sistemul constituțional național, principiul universal al prezumției licității averii:

„23. *Această prezumție, asigurând securitatea juridică și legalitatea proprietății persoanei, presupune responsabilitatea statului, în special a procurorului, de a prezenta probe care ar demonstrează că proprietatea a fost dobândită ilegal. 24. Această prezumție se întemeiază pe principiul general potrivit căruia orice act sau fapt juridic este prezumat licit până la proba contrarie, impunând, în ceea ce privește averea unei persoane, ca dobândirea ilicită a acesteia să fie dovedită. Prezumția constituțională atribuie sarcina probei exclusiv organelor statului” [6].*

Cu referire la hotărârile Curții Constituționale, se poate spune că o persoană poate fi trasă la răspundere pentru îmbogățire ilicită numai în cazul în care se dovedește că bunurile în cauză sunt de proveniență ilicită, prin probarea unei fapte infracționale cum ar fi corupția pasivă. Prin urmare, incriminarea îmbogățirii ilicite nu are sens în absența unei astfel de probe. Normele din art. 330² din Codul penal ar putea compromite eforturile de urmărire penală în astfel de cazuri, impunând necesitatea unei revizuirii fundamentale a tuturor normelor relevante, inclusiv cele constituționale, penale și procesual-penale.

Nu doar schimbările la nivel constituțional sunt esențiale, ci și îmbunătățirile aduse articolului 330² din Codul penal. În continuare, vom menționa doar câteva din problemele legate de componența infracțiunii, care au fost identificate atât de specialiști în domeniu, cât și de practicieni.

Odată ce, pentru angajarea răspunderii pentru îmbogățire ilicită, se impune probarea faptei generatoare de bunuri ilicite, infracțiunea de îmbogățire ilicită nu poate fi tratată distinct. Pornind de la redacția actuală a art. 330² din Codul penal, „deținerea bunurilor” nu reprezintă altceva decât scopul urmărit prin infracțiunile generatoare de bunuri ilicite. În general, din orice infracțiune generatoare de un profit ilicit (bunuri/venituri), făptuitorul tocmai urmărește să obțină și să dețină acest profit.

Prin incriminarea îmbogățirii ilicite, în redacția actuală a normelor, legiuitorul pedepsește dublu aceeași faptă, sancționând epuizarea infracțiunii primare, aducătoare de profit, consumarea acesteia fiind sancționată și potrivit altor articole (cum ar fi coruperea pasivă).

Normele art. 330² din Codul penal, în actuala lor redacție, incriminează o infracțiune secundară, care nu poate fi imputată distinct, în lipsa unei infracțiuni primare. Astfel, în cazul în care se impune angajarea răspunderii atât pentru una, cât și pentru alta, făptuitorul riscă o dublă sancționare pentru aceeași faptă, ceea ce este incompatibil cu unul din principiile de bază ale procesului penal – *non bis in idem* – neadmiterea dublei sancționări pentru aceeași faptă, reflectată în Codul de procedură penală [7].

O altă problemă rezidă în noțiunea de „bunuri” din art. 330² din Codul penal. În conformitate cu art. 132¹ din Codul penal, prin bunuri, în sensul art. 106, 106¹, 243 și 279, se înțeleg mijloace financiare, orice categorie de valori (active) corporale sau incorporale, mobile sau imobile, tangibile sau intangibile, precum și acte sau alte instrumente juridice sub orice formă, inclusiv în format electronic ori digital, care atestă un titlu ori un drept, inclusiv orice cotă (interes) cu privire la aceste valori (active). Din câte observăm, noțiunea este aplicabilă, în exclusivitate, art. 106, 106¹, 243 și 279 din Codul penal.

De asemenea, este controversată sintagma „în cazul în care valoarea acestora depășește substanțial mijloacele dobândite”, care nu este clarificată în Codul penal. Sunt eronate eventualele referințe la definiția „*diferență substanțială*” din art. 2 din Legea nr. 133/2016, ce prevede „...”,

diferență care depășește 20 de salarii medii lunare pe economie dintre averea subiectului declarării deținută la începutul perioadei în care acesta a devenit subiect al declarării, cumulată cu veniturile obținute în această perioadă, inclusiv veniturile membrilor de familie sau al concubinului/concubinei, pe de o parte, și averea deținută la începutul verificării, inclusiv cheltuielile realizate în această perioadă, pe de altă parte”. Or, cercul eventualilor subiecți ai infracțiunii de îmbogățire ilicită este mai extins decât subiecții declarării averii și intereselor personale determinați de art. 3 din Legea nr. 133/2016.

Sunt controversate și eventualele consecințe ale angajării răspunderii pentru îmbogățire ilicită. Potrivit art. 106¹ din Codul penal, în cazul în care persoana este condamnată pentru comiterea infracțiunilor prevăzute, inclusiv la articolul 330² din Codul penal, și dacă fapta a fost comisă din interes material [8].

Confiscarea extinsă se dispune dacă sunt întrunite cumulativ următoarele condiții:

– valoarea bunurilor dobândite de persoana condamnată timp de 5 ani înainte și după săvârșirea infracțiunii, până la data adoptării sentinței, depășește substanțial veniturile dobândite licit de aceasta;

– instanța de judecată constată, în baza probelor prezentate în dosar, că bunurile respective provin din activități infracționale de natura celor prevăzute, între aceste regăsindu-se cele incriminate prin art. 330² din Codul penal.

Pe lângă faptul că normele se confruntă cu probleme similare celor invocate în legătură cu art. 330² din Codul penal, confiscarea extinsă dublează confiscarea averii nejustificate în folosul statului, procedură prevăzută de articolele 34 alin. (5), ce prevede „Autoritatea aplică orice măsuri de asigurare necesare și se adresează în instanța de judecată de la sediul Autorității în vederea încasării în folosul statului a valorii averii nejustificate sau a confiscării acesteia. Acțiunea respectivă se depune la Judecătoria Chișinău în termen de un an din momentul în care actul de constatare rămâne definitiv” și art. 42 din Legea nr. 132/2016, precum și articolele 278¹-278² din Codul de procedură civilă, care cuprind capitolul XXII¹ și descriu procedura de confiscare a averii nejustificate în folosul statului.

Așa cum se menționează în prevederile citate, inspectorul de integritate poate emite un act prin care constată încălcarea regimului juridic al declarării averii și intereselor personale și se adresează în instanța de judecată în vederea încasării în folosul statului a valorii averii nejustificate sau a confiscării acesteia. Aceasta înseamnă că dacă inspectorul de integritate constată o diferență substanțială între averea dobândită în timpul exercitării mandatelor, a funcției publice sau de demnitate publică și veniturile obținute și cheltuielile realizate în aceeași perioadă, acesta poate demara procedura de recuperare a averii nejustificate. Această procedură poate fi realizată prin intermediul instanței de judecată, care poate decide încasarea valorii averii nejustificate în folosul statului sau confiscarea acesteia.

În atare condiții, unui subiect al infracțiunii, în cazul în care acesta este și subiect al declarării averii și intereselor, ar trebui să se aplice ambele instrumente, ceea ce nu este posibil, din motivul că un bun nu poate fi confiscat decât o singură dată.

Astfel, revizuirea normelor privind îmbogățirea ilicită ar trebui să se efectueze în coroborare cu revizuirea normelor privind constatarea/confiscarea averii nejustificate, care suscită critici, în special, din perspectiva art. 46 alin. (4) din Constituție.

Unul din principiile de bază ale Constituției, și anume principiul prezumției nevinovăției, susține că sarcina probei îi revine acuzării, iar situațiile îndoielnice sunt interpretate în favoarea celui acuzat (in dubio pro reo) [10].

Concluzii. În lumina analizei prezentate, se poate concluziona că există o serie de probleme legate de reglementarea juridică a infracțiunii de îmbogățire ilicită în Republica Moldova. În primul rând, statisticile nu demonstrează eficiența urmăririi penale pe aceste cazuri, ceea ce ridică semne de întrebare cu privire la eficacitatea și utilitatea unei astfel de incriminări.

În al doilea rând, normele actuale sunt considerate controversate și problematice atât de către doctrinari, cât și de către practicieni, iar incriminarea îmbogățirii ilicite poate duce la o dublă sancționare a făptuitorului pentru aceeași faptă.

În aceste condiții, se impune o revizuire fundamentală a tuturor normelor aferente, care ar trebui să fie efectuată în coroborare cu revizuirea normelor privind constatarea și confiscarea averii nejustificate. În procesul de amendare a cadrului normativ aferent, este important să se respecte toate standardele de legiferare, iar consultarea părților interesate, în special a autorităților publice responsabile de aplicare, trebuie să fie autentică.

În concluzie, este necesară o abordare integrată și responsabilă în vederea îmbunătățirii reglementărilor juridice privind îmbogățirea ilicită în Republica Moldova, pentru asigurarea eficienței și eficacității acestui instrument de luptă împotriva corupției și promovării integrității în sfera publică.

Referințe

1. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr. 47-48.
2. United Nations Convention against Corruption, Mérida and New York, 09 December 2003.
3. <https://ani.md/sites/default/files/Conventia%20ONU.pdf>.
4. Codul penal al Republicii Moldova nr.985 din 18.04.2002.
5. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. Publicată: 12.08.1994 în Monitorul Oficial nr. 1, data intrării în vigoare: 27.08.1994.
6. <http://new.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=533>.
7. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=11028&lang=ro.
8. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122/2003, art. 22.
9. Din lucrările Mesei rotunde „Cauzele de nefuncționare a normei de incriminare prevăzute la art. 330² CP RM (Îmbogățirea ilicită)”, organizată la 28 aprilie 2022 de Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova, <https://juridicemoldova.md/11133/masa-rotunda-cauzele-de-nefunctionare-anormei-de-incriminare-prevazute-la-art-330-2-cp-rm-imbogatirea-ilicita-in-cadrul-departamentul-drept-penal-alfacultatii-de-drept-a-usm.html>.
10. Ostavciuc Dinu, Prezumția de nevinovăție – cadrul național și standardele internaționale, *Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM: Științe Juridice*, nr.15/2022/ISSN 1857-0976.

CZU: 341.3

ACTIVITATEA COMPANIILOR MILITARE PRIVATE ÎN CONTEXTUL
CRIZEI MILITARE REGIONALEACTIVITY OF PRIVATE MILITARY COMPANIES IN THE CONTEXT
OF THE REGIONAL MILITARY CRISIS

Vasili BEDA,

*doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”,**Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,**ORCID: 0000-0002-7873-371X***Rezumat**

Criza militară actuală din regiunea Mării Negre a generat o dezbateră asupra rolului companiilor militare private (CMP) în conflictele contemporane. Companiile militare private au fost implicate în conflicte din întreaga lume, oferind o gamă largă de servicii, de la securitate până la operațiuni de luptă. Regiunea Mării Negre a suferit un șir de influențe de ordin militar crescânde în ultimii ani. Acest articol examinează activitatea CMP-urilor în contextul actualei crize militare din regiunea Mării Negre. Acesta analizează implicațiile juridice și etice ale utilizării companiilor militare private în conflicte, precum și eficacitatea acestora în atingerea obiectivelor militare.

Cuvinte-cheie: companii militare private, activitatea mercenarilor, drept internațional, securitate națională, reglementare juridică, conflict armat.

Summary

The current military crisis in the Black Sea region has sparked a debate on the role of private military companies (CMPs) in contemporary conflicts. Private military companies have been involved in conflicts around the world, offering a range of services from security to combat operations. The Black Sea region has seen increased military activity in recent years. This article examines the activity of CMPs in the context of the current military crisis in the Black Sea region. It analyzes the legal and ethical implications of using private military companies in conflicts, as well as their effectiveness in achieving military objectives.

Keywords: private military companies, mercenary activity, international law, national security, legal regulation, armed conflict.

Introducere. Regiunea Mării Negre a fost o zonă de importanță strategică de secole, având loc mai multe conflicte în trecut. Începând cu anexarea Crimeii de către Rusia în 2014, regiunea a cunoscut o dinamică sistematică și permanentă de crize militare. Zona respectivă prezintă și în timpul actual teritoriul de concentrare a conflictelor armate și a disputelor de ordin geopolitic.

Actuala criză militară din regiunea Mării Negre a fost caracterizată de creșterea activității militare, în special a Rusiei, care a anexat Crimeea și a oferit sprijin rebelilor separatiști din estul Ucrainei.

Companii militare private (CMP) au fost activ implicate în aceste conflicte pe tot parcursul ostilităților, iar activitățile lor au atras atenția semnificativă a comunității internaționale.

În sensul acestei lucrări prin CMP se subînțeleg companii militare și de securitate private care furnizează servicii militare și de securitate clienților, de obicei guverne sau corporații, fiind implicate în conflicte din întreaga lume, oferind o gamă largă de servicii, de la securitate până la operațiuni de luptă.

Acest articol urmărește să exploreze activitatea companiilor militare private în contextul actualei crize militare din regiunea Mării Negre.

Problematica metodelor de desfășurare și dinamica riscurilor generate de activitatea companiilor militare private a fost analizată prin aplicarea unor metode clasice de cercetare științifică,

cum ar fi: *metoda istorică* (pentru a evidenția etapele și elementele specifice ale dezvoltării și evoluției CMP în cadrul conflictelor armate pe parcursul dezvoltării relațiilor interstatale la nivel regional și internațional), *metoda comparativă* (aplicată în scopul realizării cercetării, comparând diferite domenii de acțiune a CMP), *metoda sistemică* (la care s-a recurs pentru efectuarea unei analize sistemice a stipulărilor normative, elaborate pentru reglementarea mecanismului de acțiune și control a CMP), *metoda logică* (aplicată pentru studierea critică a reglementărilor normative, în vederea evidențierii principalelor direcții, orientări și abordări față de funcționarea CMP ca entități generatoare a riscurilor militare și hibride în conflictele interstatale actuale), *metoda analizei sintetice* (ne-a fost utilă în cadrul tragerii concluziilor necesare).

Context. Utilizarea companiilor militare private în conflictele armate nu este un fenomen nou. Asemenea companii au fost folosite în diferite operațiuni militare de pe tot globul, popularitatea lor crescând în secolul XXI. CMP-urile sunt entități private care oferă clienților servicii militare și legate de securitate, în principal guvernelor și corporațiilor. Aceste companii sunt adesea alcătuite din foști militari și operează într-o zonă gri a legislației, devenind controversate în acest sens.

Potrivit lucrărilor efectuate de mai mulți autori autohtoni și străini, care au cercetat domeniul de referință, **companiile militare private sunt organizații nestatale, care prezintă o formă specifică a mercenariatului, posedând competențe oferite de stat pentru rezolvarea diverselor sarcini legate de activitatea militară a statului** [1, p. 173].

Primul stimulente pentru dezvoltarea serviciilor CMP a fost o serie de modificări structurale în segmentul economic, cu o ofertă impunătoare a serviciilor militarilor pensionați și disponibilitatea lor către restructurare în organizații private ca parte a politicii economice a statului. Aceste fenomene au fost esențiale pentru apariția organismelor militare corporative, în condiții, în care mai existau și:

- **lacune de securitate.** Ordinea mondială s-a schimbat odată ce confruntarea din perioada Războiului Rece s-a încheiat. Într-o nouă ordine mondială, în care a apărut o varietate de provocări noi, inclusiv state eșuate, grupuri teroriste sau conflicte reanimate, până acum rezolvate cumva de partenerii imperiali;

- **modalități inovatoare de purtare a conflictelor armate.** Dacă până atunci conflictele armate s-au bazat pe o serie de tehnologii clasice, unde statul avea o prioritate determinată față de organismele neguvernamentale, în secolul tehnologiilor informaționale și cibernetice companiile civile au un mare avantaj față de colegii lor militari, angajații companiilor private având o calificare mult mai înaltă;

- **solicitarea serviciilor CMP în sfera de business.** În epoca privatizărilor masive și economiei de piață, întreprinderile corporative globale au sesizat necesitatea de a-și proteja activele străine, rezolvând adesea această problemă prin angajarea unor firme militare și de securitate private înalt specializate;

- **globalizarea și remanieri în ordinea economică mondială.** Odată cu eforturile de globalizare, autoritățile locale de stat s-au slăbit, în cele din urmă bazându-se foarte mult pe accesul la *hardware* militar de fabricație străină, într-o mișcare care a pregătit industria militară privatizată de înaltă tehnologie pentru extindere în continuare. Astfel, pentru protejarea infrastructurii și intereselor corporative au fost elaborate și implementate programe de instruire a forțelor locale.

În ultimii ani, regiunea Mării Negre a cunoscut o activitate militară în creștere, ca urmare a anexării Crimeii de către Rusia în 2014. Conflictul a escaladat într-un război pe scară largă între forțele guvernamentale ucrainene și separatiștii susținuți de ruși din regiunile Donețk și Luhansk.

Anexarea a dus la o criză militară, mai multe țări crescându-și prezența militară în regiune. A fost raportată utilizarea CMP-urilor în conflict, unele dintre aceste companii oferind sprijin ambelor părți.

Companiile militare și de securitate private au fost acuzate de exacerbarea conflictului și de implicare în încălcări ale drepturilor omului. Implicarea CMP-urilor în conflict au provocat, de asemenea, îngrijorări la nivel internațional cu privire la privatizarea războiului și erodarea suveranității statului.

Activitatea acestor companii militare și de securitate private cade sub incidența diferitelor tratate care reglementează activitatea mercenarilor, precum și utilizarea forței și armelor fatale în încălcarea drepturilor universale ale omului. Fiecare stat în particular, încearcă să formuleze un răspuns la nivel legislativ, care ar urmări reglementarea forțelor armate private și suportul militar, precum și ar promova valorile publice în cadrul operațiunilor armate private [4, p. 145].

Majoritatea companiilor de referință devin atractive pentru angajatori ca rezultat al eficienței formulei cost-beneficiu sau în condițiile unei nevoi de urgență și scurtă durată. În pofida faptului că doctrina de specialitate nu prevede o clasificare universal stabilită și recunoscută pentru toate organismele internaționale și naționale preocupate de problematica respectivă, specialiștii din cadrul Asociației Internaționale a Operațiunilor de Stabilizare (ISOA), Doug Brooks și Hanna Streng propun 4 categorii de clasificare ale acestor entități în funcție de acțiunile prestate [2, p.307]:

➤ **Companii de logistică și suport** — furnizează servicii în diverse ramuri private ale industriei, cum ar fi: aviația, logistica, construcții etc.

➤ **Companii de securitate private** — au ca obiectiv ocrotirea, paza unor persoane, locuri și alte lucruri similare grupurilor de persoane sau locației acestora. Aceste companii furnizează inclusiv servicii de pază de corp (bodyguard) și protecție diplomatică, evaluarea amenințărilor și riscurilor, precum și consultații pe acest palier.

➤ **Organizații în domeniul reformelor în securitatea privată și dezvoltare** —

- ✓ elaborarea soluțiilor de lungă durată solicitate cu scop de restructurare a statului;
- ✓ reforme în domeniul legislativ și aplicare a legii;
- ✓ reformarea sistemelor educaționale și instruire;
- ✓ formare în domeniul militar și menținerea păcii;
- ✓ implementarea proiectelor de dezvoltare;
- ✓ consolidarea capacităților;
- ✓ instruirea guvernamentală;
- ✓ alte activități similare în acest domeniu.

➤ **Organizații de susținere a industriei militare** —

- ✓ servicii și consultații legale;
- ✓ contabilitatea în domeniu;
- ✓ relații cu publicul și purtători de cuvânt;
- ✓ comunicarea de criză;
- ✓ recrutarea angajaților;
- ✓ supravegherea personalului în câmpul muncii;
- ✓ firme de asigurare.

În multe țări funcționează legi care interzic utilizarea serviciilor mercenarilor, ei fiind definiți ca persoane care nu sunt cetățeni ai unei părți în conflict și sunt motivate de promisiunea unei despăgubiri materiale.

Companiile militare private au fost criticate pentru lipsa de responsabilitate și transparență. Spre deosebire de forțele militare guvernamentale, CMP-urile nu sunt supuse aceluiași niveluri de control și supraveghere. Acest lucru deseori duce la abuzuri, inclusiv la încălcări ale drepturilor omului și la folosirea forței excesive. CMP-urile sunt, de asemenea, motivate de profit, ceea ce poate duce la un conflict de interese cu clienții lor. Totodată, acestea pot acorda prioritate propriilor interese financiare față de interesele clienților lor sau ale civililor afectați de conflict.

Referindu-ne la eficacitatea CMP-urilor în atingerea obiectivelor militare, constatăm că aceasta prezintă un subiect de dezbatere. CMP-urile au avut succes în furnizarea de servicii specializate, cum ar fi informații și suport logistic. Ele pot fi, de asemenea, eficiente în operațiuni de luptă, în special în situațiile în care forțele guvernamentale nu pot sau nu doresc să se angajeze în luptă directă. CMP-urile pot oferi, de asemenea, flexibilitate în desfășurarea forțelor militare, deoarece pot fi angajate pentru contracte pe termen scurt și pot fi dislocate rapid.

Cu toate acestea, CMP-urile nu pot fi un substitut pentru forțele militare guvernamentale. Le lipsește același nivel de pregătire, disciplină și experiență, care există la forțele guvernamentale. De asemenea, CMP-urile nu sunt supuse aceluiași lanț de comandă ca și forțele guvernamentale, ceea ce poate duce la probleme de coordonare și comunicare. În același timp, CMP-urilor le poate lipsi același nivel de loialitate și angajament față de misiune pe care îl au forțele guvernamentale, deoarece angajații primei structuri sunt motivați prioritar de profit, decât de patriotism.

Una dintre cele mai notabile CMP care operează în regiunea Mării Negre este „Grupul Wagner”, o Companie rusă care a fost implicată inclusiv în anexarea Crimeii și în conflictul din estul Ucrainei. „Grupul Wagner” a fost acuzat că a comis crime de război, inclusiv uciderea civililor și a prizonierilor de război. Implicarea grupului în conflict a atras critici din partea comunității internaționale, mai multe țări impunând sancțiuni membrilor și asociaților grupului.

Totodată, pe teritoriul Ucrainei ar fi activ și operează CMP american „ACADEMI”, anterior cunoscut ca „BLACKWATER”. S-a raportat că compania furnizează servicii de securitate guvernului ucrainean, ridicând îngrijorări cu privire la implicarea lor în conflict [5].

Activitatea CMP-urilor în regiunea Mării Negre cauzează un impact semnificativ asupra crizei militare. Implicarea acestor companii generează escaladarea conflictului, cu rapoarte de violență sporită și încălcări ale drepturilor omului. Recurgerea la serviciile CMP-urilor conduce, de asemenea, la erodarea suveranității țării aceste companii funcționând în afara controlului statal.

Pe lângă toate acestea, implicarea companiilor militare private în conflict a catalizat creșterea tensiunilor între Rusia și Occident. Mai multe țări au impus sancțiuni CMP-urilor ruse și asociaților acestora, afectând relațiile dintre aceste state și totodată îngreunând comunitatea internațională să găsească o soluție la criză, aceste companii acționând în afara sferei canalelor diplomatice tradiționale.

Concluzii. Implicarea companiilor militare și de securitate private în actuala criză militară din regiunea Mării Negre a stârnit îngrijorări semnificative cu privire la privatizarea războiului și erodarea suveranității statului. Aceste companii operează în afara controlului statelor.

Tendențele de dezvoltare a fenomenului de mercenariat arată creșterea potențialului pericol pentru securitatea națională a Republicii Moldova la revenirea acestora pe teritoriul național. Concomitent, în asemenea cazuri nu putem exclude o posibilă dezvoltare a ideologiei extremist-terroriste la mercenarii reveniți în statul de origine. De asemenea, aceștia ar putea fi mai ușor predispuși să activeze în componența grupărilor criminale organizate, unde pot aplica cu iscusință deprinderile căpătate la teatrele de operații din zonele de conflict armat [4].

Referințe bibliografice

1. Beda V., Pareniuc A. Companiile militare private ca factor generator al evoluării activității de mercenariat. *Anale Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM nr. 13, Chișinău 2021.* ISSN 1857-0976. CZU 341.32.343.33.
2. Brooks D., Strengh H. The Stability Operations Industry: The Shared Responsibility of Compliance and Ethics. *Criminal Justice Ethics*, Vol. 31, No. 3, December 2012, p. 307.
3. Ceban P. Statutul juridic al companiilor militare și de securitate private. 29.07.2022. *Juridice Moldova*. URL: <https://juridicemoldova.md/14859/statutul-juridic-al-companiilor-militare-si-de-securitate-private.html> [Data accesării: 14.05.2023].
4. Zacon C. Clasificarea Companiilor Militare Private prin prisma provocărilor generate de conflictele armate contemporane. Conferința „Știința juridică autohtonă prin prisma valorilor și tradițiilor europene”. Chișinău, 16.10.2018. CZU: 341.1/8+327.5+355.216, p. 145.
5. Солдаты «серой зоны». Как работают украинские ЧВК и когда их легализуют. *Украина*. 14.04.2021. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/soldaty-seroy-zony-rabotayut-ukrainskie-chvk-1618321025.html> [Data accesării: 10.05.2023].

CZU 343.344

PREMISE ISTORICE PRIVIND APARIȚIA ȘI DEZVOLTAREA FENOMENULUI CIRCULAȚIEI ILEGALE A ARMAMENTULUI, EXPLOZIVILOR ȘI A SUBSTANȚELOR RADIOACTIVE

HISTORICAL PREMISES REGARDING THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF THE PHENOMENON OF ILLEGAL TRAFFIC OF WEAPONS, EXPLOSIVES AND RADIOACTIVE SUBSTANCES

Alexandru PARENIUC,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM
ORCID: 0000-0002-6642-4610

Ianis VORTOLOMEI,
doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM
ORCID: 0009-0001-1449-7586

Rezumat

Premise istorice privind apariția și dezvoltarea fenomenului circulației ilegale a armamentului, explozivelor și a substanțelor radioactive este un subiect, care prezintă interes major la etapa actuală a istoriei lumii. Importanța publicației e legată de apariția fenomenului circulației legale (permise de lege) și ilegale a armamentului, explozivilor și a substanțelor radioactive. Însuși apariția și existența omenirii pe pământ de-a lungul timpului a fost legată de armament și substanța explozivă care au lăsat o amprentă importantă în dezvoltarea societății. Producerea de arme a mers în pas cu diferite stadii de dezvoltare a capacității de a prelucra mai întâi materialele disponibile și ulterior, cu apariția metalelor, îmbunătățirea capacităților tehnice a armelor.

Cuvinte-cheie: armament, apariția armamentului, circulație ilegală, explozivi, istorie, investigare, producere de arme, substanțe radioactive, societate.

Summary

Historical premises regarding the emergence and the development of the phenomenon of illegal arms circulation, explosives and radioactive substances is a subject, which is of major interest at the current stage of world history. The importance of the publication is related of appearance of the phenomenon of legal circulation (permitted by law) and illegal weapons, explosives and radioactive substances. The very appearance and existence of mankind on earth throughout time, it was linked to the weaponry and the explosive substance who left an important mark in the development of society. Arms production went through different stages of developing the ability to process available materials first and subsequently, with the advent of metals, improving the technical capabilities of weapons.

Keywords: weaponry, the emergence of weaponry, illegal traffic, explosives, the history, investigation, weapons production, radioactive substances, the society.

Introducere. Istoria apariției diferitelor categorii de arme preistorice este percepută de multe persoane ca o reflectare a istoriei uneltelor de muncă. Cercetarea istorică nu va putea prezenta probabil, niciodată, dacă primele obiecte folosite de omul primitiv, indiferent dacă acestea au fost simple pietre neprelucrate sau bucăți de crengi de copac, pot fi numite unelte sau arme, pentru că nu putem ști la ce au fost folosite. Aceași piatră simplă poate fi unealtă dacă se sparge cu ea coaja unui fruct tare sau armă dacă se lovește cu ea o altă ființă vie în scopul răpunerii sau imobilizării acesteia. Deci, dacă nu putem stabili o primordialitate, ajungem inevitabil la concluzia dualității inițiale: unelte - arme. Având însă în vedere cunoscuta orientare inițială a omului primitiv spre cules și vânătoare și doar mult mai târziu spre cultivat și prelucrat, pe lângă perma-

nenta luptă pentru supraviețuire în fața unor animale mult mai puternice, am putea afirma, fără prea multe riscuri, că armele l-au însoțit pe om mai mult decât orice alte obiecte, din momentul apariției sale și probabil îl vor mai însoți încă mult timp [6].

Scopul studiului. Autorii își propun să facă o analiză profundă a aspectelor istorice legate de apariția și dezvoltarea fenomenului circulației ilegale a armamentului, explozivilor și a substanțelor radioactive.

Metode și materiale aplicate. La elaborarea acestei publicații a fost folosit material empiric, teoretic și normativ. În procesul studiului au fost aplicate diverse metode, printre care: analiza istorică, sinteza, comparația și conștientizarea logică.

Rezultate și discuții. În general istoria apariției armamentului a fost influențată de diferite puncte culturale, politice, tehnice și a evoluat diferit după țări și epoci. Primele informații cu referire la armament și aplicarea acestuia apar în lucrările cronice ale Chinei în veacul XI e.n. Ulterior, praful negru de pușcă apare în Europa prin secolul XIV-XV, ivindu-se posibilitatea de a folosi energia prafului pentru efectuarea împușcăturii din armele confecționate.

Primele arme de foc au fost încărcate din față prin gura principală. Tragerea se efectua prin aplicarea unui fier fierbinte sau a unui fitil care ardea pe praful de pușcă situat într-o adâncitură (canal) de pe suprafața exterioară. Canalul a fost conectat la partea exterioară în sine, care a fost umplută cu praf. Praful de pușcă, aprins în adâncitură, a aprins și încărcătura de pulbere și, în acest fel, s-a tras o lovitură.

Cu referire la substanțe explozive se cunoaște că prima folosire a explozivului se atestă în domeniul militar. Nu este cunoscut nici până la momentul exact cine a inventat sau cui aparține descoperirea proprietăților pulberii negre. De la început pulberea neagră este utilizată ca mijloc de ardere, dar mai târziu, în sec. XIII, arabii descoperă puterea de azvârlire (propulsie) a gazelor rezultate din arderea pulberii. Astfel, următorul pas este apariția tunurilor care sunt folosite în cadrul acțiunilor militare, la momentul actual fiind unele de o precizie înaltă și cu o distanță de tragere mai mare de 30 km.

Analizând evoluția în timp a armelor de foc, constatăm că deși pulberea, cunoscută astăzi sub denumirea de praf de pușcă, a fost utilizată în Europa încă din sec. XIV, abia peste două sute de ani armele mici de foc au căpătat o largă răspândire.

Din Orient, meșteșugul preparării pulberii a trecut în Europa. Invenția este preluată de spanioli care folosesc armele de foc în luptele pentru cucerirea Gibraltarului în anul 1308. După spanioli, se pare că francezii, germanii, apoi italienii și englezii au luat contact cu noua descoperire care se extinde pe parcursul sec. XIV-XV aproape în întreaga Europă. Utilizarea proprietăților balistice ale pulberii în Evul Mediu a avut urmări deosebit de importante pe plan economic și științific, iar perfecționările tehnico-științifice realizate permanent asupra echipamentului militar au condus la schimbarea tacticii și strategiei militare, precum și la apariția unor tipuri noi de arme – cele de foc. Prin urmare, puștile, pistoalele și tunurile câștigă întâietate în dotarea armatelor, iar armele albe precum spada, sabia și pumnalul vor deveni pe parcursul secolelor următoare arme de ceremonii sau de duel. Acest fenomen se datorează nu doar perfecționării armelor de foc, ci și scăderii costurilor de producție a acestora, făcând facilă cumpărarea lor și utilizarea la scară largă.

Astfel, după descoperirea prafului de pușcă au apărut și primele arme de foc, numite „bombarde”, denumire sub care au fost cunoscute în majoritatea țărilor europene. În cronicile vechi românești aceste arme mai sunt întâlnite sub denumirea de „puști” [1, p. 12].

Bombarda era o mașină de război care servea la lansarea unor pietre mari și care, odată cu descoperirea proprietăților balistice ale pulberii, s-a transformat în ceea ce numim astăzi tun. Sistemul lor de construcții era realizat sub forma unor țevi masive de fier forjat, compuse din mai multe bare care erau îmbinate și întărite cu cercuri metalice numite „frete”. În prezent, sunt cunoscute două tipuri de astfel de arme: bombarde propriu-zise și bombarde de mână (viitoarele puști). Încărcarea bombardei se efectua, de regulă, pe la culată și mai rar pe la gura țevii. Pentru

executarea tragerii, praful de pușcă era introdus în țevă, umplând aproape o treime din lungimea ei, după care se introducea ghiuleaua. Aprinderea încărcăturii se efectua cu ajutorul unei vergele înroșite în foc, iar mai târziu, cu ajutorul unui fitil dispus în partea superioară a țevii. Bombarda de mână reprezenta o piesă din artileria ușoară, care avea țeava scurtă construită din fontă, bronz sau fier forjat, ce trăgea până la o distanță de aproximativ 400-700 de metri, lansând ghiulele de piatră sau de plumb.

Paralel cu bombardele de mână, spre mijlocul sec. XIV, apar în Europa „culevrinele”. Tehnica de construcție a acestor arme era foarte simplă – 1) Culată – partea dinapoi a țevii unei arme de foc, în care se află locașul închizătorului. 2) Culevrină – tun de tip vechi, cu țeava foarte lungă, se confecționa prin forjare dintr-o placă groasă de fier, îndoită și transformată astfel într-o țevă despărțită spre mijlocul ei cu un tampon metalic. Partea dinainte a țevii, până la locul unde era despărțită, servea la proiectarea glonțului prin presiunea gazelor rezultate din explozia pulberii.

Partea dinapoi, fixată, de obicei, într-un butuc de lemn, servea drept pat la care se adaugă și ulucul (placă din lemn care acoperă jumătatea inferioară a țevii și care proteja mâna trăgătorului de căldura excesivă degajată prin arderea pulberii și mișcarea glonțului). Mărimea acestor arme era diferită, însă în majoritatea cazurilor ele fiind mari, erau greu de manevrat, iar încărcarea pe la gura țevii micșora mult ritmul de tragere, deoarece necesita foarte mult timp pentru răcire.

La începutul sec. XV, culevrinele portative se vor transforma în primele puști, cunoscute sub numele de „archebuze” sau „puști grele”. Procedul de construcție a acestor arme era mai modern, în comparație cu cele anterioare, bazându-se pe turnarea metalului în forme. Foarte grea, archebuza era în majoritatea cazurilor sprijinită pe un suport din metal care se fixa în pământ. Pentru mânuirea ei era nevoie uneori de doi ostași, unul care trebuia să ia ținta, iar altul care dădea foc încărcăturii de pulbere. Proiectilul, de o formă aproximativ sferică, era împins prin gura țevii peste o încărcătură de praf de pușcă. La capătul țevii exista un mic orificiu care se continua printr-o placă semisferică de mici dimensiuni ce era umplută cu o altă cantitate de praf de pușcă. Acesta era aprins manual, aruncând astfel proiectilul. Deoarece aprinderea era dificilă, procedul de tragere necesita foarte mult timp, iar bătaia și precizia erau nesatisfăcătoare. Archebuzierii nu puteau să tragă decât un foc la 2-3 minute și doar la o distanță de aproximativ 100-200 de metri. Din cauza că, proiectilul nu avea o viteză mare, acesta nu penetra platoșele care protejau soldații, decât dacă era tras din apropiere. Utilizate la început ca arme portative, archebuzele se vor transforma în tunuri, după modelul bombardei, cu deosebirea că țevile erau mai lungi [2, p. 255].

Odată cu trecerea timpului, necesitatea îmbunătățirii calității tehnice și balistice a armelor de foc a crescut. Prin urmare, la mijlocul sec. XV apare o altă armă – „pușca cu fitil”, aceasta fiind și prima mare simplificare a sistemului de dare a focului la armele portative [3, p. 8]. Noua armă reprezenta un sistem mecanic de dare a focului. Trăgătorul putea aprinde încărcătura cu ajutorul unui mecanism care deplasa un fitil aprins într-o încărcătură de inițiere, lucru care a permis luptătorilor să aibă o mai mare mobilitate. Pușca cu fitil era formată dintr-o țevă neghintuită, cu profilul de cele mai multe ori tronconic, mecanism de dare a focului, pat, uluc și diverse accesorii. Pentru lansarea glonțului, la pușca cu fitil se apăsă pe trăgaci, iar un dispozitiv special lasă cocoșul cu port-fitilul pe pulberea din locașul tigăiței, astfel aceasta aprinzându-se. Flacăra produsă se transmitea printr-un orificiu al țevii încărcăturii explozive, în urma căreia detonația aruncă glonțul. Este necesar să menționăm că, inițial, gloanțele armelor erau, de fapt, bucățele de piatră sau bile metalice înfășurate într-un bandaj de hârtie sau material textil.

În cele din urmă, armele de foc au fost dezvoltate, iar aceste elemente au fost plasate în fața unei încărcături explozive de praf de pușcă din interiorul unei țevi de foc. Procedul de tragere la astfel de arme era foarte complicat, nesigur și se puteau produce o serie de neajunsuri în funcționare – fitilul și pulberea nu se aprindeau dacă erau ude sau dacă timpul de afară era umed, o cantitate prea mare de praf de pușcă în interiorul țevii putea duce ușor la explozia ei, cadența de tragere era foarte redusă, precizia slabă și bătaia mică.

Pușca cu fitil se va păstra la armatele europene până la sfârșitul sec. XVII. Locul ei va fi luat treptat de alte două tipuri de arme: „pușca cu cremene și roțiță” și „pușca cu cremene”. Pușca cu cremene și roțiță își face apariția la începutul sec. XVI. Spre deosebire de cea cu fitil, pușca cu cremene și roțiță avea aprinderea mult mai ușoară, iar mecanismul de dare a focului cu cremene și roțiță a rezolvat problema portului armelor încărcate și gata de executare a focului fără pericolul ca jarul fitilului să se stingă. Sistemul cu cremene și roțiță s-a răspândit foarte repede și s-a folosit, cu mici excepții, până în sec. XVIII. Descoperirea armelor cu cremene s-a dovedit deosebit de importantă. Inventat în Franța de mecanicul armurier Martin Le Bourgeois în anul 1620, mecanismul cu cremene putea fi utilizat în două poziții: una de tragere, și alta de siguranță. Arma cu cremene fiind modelul căreia permanent i se aducea mici îmbunătățiri, avea să domine câmpurile de luptă din acele vremuri. În același timp, era și o armă civilă importantă, utilizată în dueli, pentru autoapărare, precum și la vânatoare [4, p. 40].

Aceasta, prin continuă perfecționare, va înlocui treptat toate celelalte arme cu sistemele amintite, devenind la sfârșitul sec. XVII, arma portativă de bază a tuturor armatelor europene. Sistemul de aprindere a pulberii din interiorul țevii la arma cu cremene se producea în felul următor: cocoșul port-cremene era aruncat de arcul său pe lama amnarului, împingând-o înainte; scânteile astfel produse aprindeau pulberea din tigăiță, iar focul de aici se transmitea încărcăturii explozive.

Altă armă individuală de mare importanță care a apărut în sec. XVI a fost pistolul. Inventatorul acestuia este considerat Camille Vetelli [3, p.7]. Indiferent de originea lui sau de numele inventatorului, pistolul apare aproape simultan în mai multe țări: Italia, Germania, Franța și Anglia.

Se poate spune cu certitudine că apariția lui a fost o necesitate pentru trupele de cavalerie, deoarece archebuzele și muschetele erau foarte greu de mânuit și puțin eficiente pe câmpurile de luptă, în timp ce pistolul putea fi ușor manipulat cu o singură mână [5, p. 42].

În sec. XVI și în prima jumătate a celui următor, pistoalele aveau linia patului aproape în același plan cu axul țevii, unghiul format de pat cu țeava fiind foarte mare. Din a doua jumătate a sec. XVII, vor predomina pistoalele cu deschiderea unghiulară între pat și țeavă mult mai mică. În perioada ce a urmat, pistoalele au suportat aceleași transformări în sistemul de încărcare și de dare a focului ca și puștile.

Întrebuințarea pe scară largă a pistoalelor va începe din a doua jumătate a sec. XVI, când aproape toate trupele de cavalerie vor fi dotate cu această armă. În sec. XVI-XVII existau unități de pistolari care aveau tactici și pregătiri speciale de luptă. De la sfârșitul sec. XVIII, pistolul va deveni una din principalele arme de apărare individuală.

Dezvoltarea științei și tehnicii la sfârșitul sec. XVIII, aduce după sine și unele inovații noi, printre care și principiul utilizării fulminatului de mer Amnar – bucată de oțel cu care se scot, prin lovire, scânteii din cremene.

Camille Vetelli era un meșter italian, originar din orașelul Pistoia, regiunea Toscana. Unii cercetători consideră că etimologia cuvântului pistol se trage de la localitatea în care s-a născut și a activat Camille Vetelli – Pistoia, alții susțin că cuvântul ar fi de origine cehă – pištala, în traducere acesta însemnând fluier pentru aprinderea prin lovire a încărcăturii de pulbere, concept ce a aparținut lui Alexander John Forsyth. Compușii fulminatului de mercur au proprietatea de a se aprinde prin lovire, punându-se, astfel, bazele „armelor cu percuție”.

Noul sistem va fi cunoscut sub numele de pușcă cu capsă și va intra în dotarea armatelor europene. La începutul sec. XIX, acesta oferă aprindere instantanee și rezistență crescută la vremea umedă [4, p. 56]. În forma cea mai comună, o capsă conținând încărcătură detonată era plasată pe o duză de oțel, lovită de ciocănelul armei, capsă exploda trimițând prin duză un jet de flăcări spre praful de pușcă. La început, armele cu percuție se încărcău tot prin gura țevii, capsă fiind separată de praful de pușcă și glonț. Ulterior, capsă a fost încorporată într-un cartuș metalic, împreună cu praful de pușcă și glonțul. Carcasa metalică închidea încărcătura explozivă, anticipând, astfel, modelul actual de încărcare prin închizătorul puștii.

Odată cu evoluția armelor de foc portative s-a perfecționat și dispozitivul lor de ochire. Inițial, la primele arme de foc, luarea țintei se făcea după experiența trăgătorului. Începând cu sec. XV apare un sistem foarte simplu de luare a liniei de ochire cu ajutorul unui țel dispus la gura țevei (cătare) sau, uneori, cu al unei creștături la culată. Ulterior, sistemele de ochire se vor compune dintr-un țel și un înălțător alcătuit dintr-o lamă creștată sau din două aripioare, permițând în felul acesta îndreptarea armei în direcția țintei. Mai târziu, va apărea un alt dispozitiv de ochire – înălțătorul mobil, iar gradarea acestuia se va face abia la sfârșitul sec. XVIII. Între timp, unele arme au mai continuat să aibă înălțătorul înlocuit cu un tub, ochirea în acest caz făcându-se prin orificiul acestuia și prin țel.

La începutul sec. XIX, își fac apariția și unele arme specializate, cum ar fi: „lansatoarele de grenade”, arme destinate să distrugă unele obiective mai mari, cum ar fi fortificațiile. Acestea aveau un aspect impunător, scopul cărora era să mărească mult cadența de tragere. Trebuie să precizăm că primele tipuri de grenade erau confecționate din bile sferice de argilă cu cavități interioare goale în care se introducea pulberea, iar aprinderea se făcea cu ajutorul unui fitil. În sec. XVI-XVII, corpul grenadelor era confecționat deja din sticlă, lemn, plumb și fontă. Grenadele din fontă vor predomina începând cu sec. XVII, procedeul de aprindere rămânând în majoritatea cazurilor cu ajutorul fitilului.

Ca o concluzie generală a evoluției armelor de foc pe parcursul mai multor secole, constatăm că dezvoltarea științei și tehnicii, dar și a forțelor de producție de la începutul sec. XIX, a adus după sine transformări care s-au răsfrânt și asupra armelor de foc portative, acestea devenind, ulterior, principalele mijloace de luptă ale epocii moderne.

Armele sau armamentul este împărțit pe categorii din punct de vedere tehnic: Arme cu coardă (arcul, arbaleta), arme explozive (sticle incendiare (de exemplu, „cocktail Molotov”), bombe, grenade, mine, torpile, arma termobarică), arme de împuns și tăiat sau arme albe (sabia, spada, iataganul, pumnalul, baioneta), arme istorice (catapulta, berbecul, sulia, halebarda), arme cu aer comprimat sau arme de tir sportiv, arme de foc sau cu gaze fierbinți formate de explozie (tunul, pușca, pistolul, pușca automată, mitraliera etc.), arme cu acțiune în masă (arme biologice, chimice, nucleare).

Din punctul de vedere al utilizatorilor armele se pot împărți în: arme de vânătoare; arme personale (sau arme de calibru mic), concepute pentru a fi utilizate de către o singură persoană; arme de sprijin pentru infanterie, de calibru mai mare decât armele cu caracter personal, care necesită două sau mai multe persoane pentru funcționare; arme pentru fortificații, montate într-un amplasament permanent (fortificație); arme pentru vehicule, pentru a fi montate pe orice tip de vehicul militar; arme pentru aeronave, desfășurate și utilizate de către un anumit tip de avion, elicopter sau alte vehicule aeriene; arme navale, montate pe nave de suprafață și submarine; arme spațiale, concepute pentru a fi utilizate în spațiu sau lansate din spațiu.

Armament militar. Armament militar terestru ușor: pistoale, puști cu repetiție, semi-automate sau automate, mitraliere; armament militar terestru greu: artileria, blindatele; armament militar aerian: avioanele (de vânătoare, de recunoaștere, bombardiere) și rachetele; armament militar naval (nave de luptă): cuirasate, crucișătoare, distrugătoare, torpiloare, portavioane, submarine.

În august 2007, Institutul pentru Studii Internaționale Superioare (IWMI) din Geneva a publicat un raport privind proliferarea armelor de foc în lume. Potrivit Institutului, există o armă de foc pentru fiecare al 7-lea locuitor al planetei. Cele mai înarmate sunt Statele Unite ale Americii, unde populația civilă deține aproximativ 270 de milioane de arme de foc. Acest scurt istoric ne demonstrează cât de actual este compartimentul privind apariția și dezvoltarea fenomenului circulației armamentului și explozivilor în dezvoltarea și evoluția omenirii, precum și amprenta lăsată pe parcursul secolelor asupra fenomenelor petrecute în societate la ziua de astăzi.

În alt context, ne vom referi la radioactivitatea care este un fenomen fizic prin care nucleul unui atom instabil, numit și radioizotop, se transformă spontan (se dezintegrează), degajând energie sub formă de radiații diverse (alfa, beta sau gama), într-un atom mai stabil. Substanța radioactivă în formă naturală a fost descoperită în 1896 de Henri Becquerel, pe când studia luminescența

unor săruri ale uraniului. Se credea că materialele ce conțineau uraniu absorbau lumina de la soare și emiteau raze X. Becquerel a plănuț un experiment pentru a demonstra acest lucru cu utilizarea unei plăci fotografice, razele X fiind cunoscute ca înnegrind aceste plăci. În ziua experimentului cerul era înnorat, așa ca Becquerel și-a asumat faptul că experimentul a fost un eșec. El a decis să dezvolpeze oricum placa fotografică și a descoperit că acest compus emitea radiație în ciuda faptului că nu era soare, împrejurare ce contrazicea teoria sa anterioară. Următoarea lui sarcină a fost aceea de a afla dacă era sau nu vorba despre raze X sau despre alte forme diferite de radiație. Pentru acest lucru a plasat sursa de radiații într-o incintă vidată în prezența unui câmp magnetic și a unei plăci fotografice. Razele X sunt cunoscute ca fiind neutre, așadar nu pot fi curbate în prezența câmpului magnetic. Totuși, după ce a dezvoltat placa fotografică, a observat că radiația a fost curbată de către câmp. Când a schimbat sursa a observat faptul ca radiația a fost deviată în direcție opusă comparativ cu cea anterioară. Acest lucru a arătat existența a trei tipuri de radiații emise de către materie: pozitive, negative și neutre.

În 1898, soții Marie și Pierre Curie au descoperit poloniul și radiul, două elemente cu radioactivitate mult mai puternică decât a uraniului. Radioactivitatea artificială a fost descoperită de soții Irène și Frédéric Joliot-Curie în 1934. Legile generale ale radioactivității au fost elaborate de către Ernest Rutherford și Frederick Soddy în 1903 [7, p. 325-328].

Dezintegrarea radioactivă este fenomenul spontan prin care nucleul unui izotop radioactiv instabil emite radiații nucleare. În funcție de radiația emisă putem avea dezintegrare alfa, beta sau gama. Transformarea unui element radioactiv în alt element prin dezintegrare se mai numește și transmutație nucleară naturală.

Procesul nu depinde de temperatură, presiune sau de combinația chimică în care apare atomul al cărui nucleu suferă dezintegrarea. Pe de altă parte, dezintegrarea este un fenomen aleatoriu: nu se poate determina când se va dezintegra un anumit nucleu atomic, deși pentru o populație mare de nuclee de un anumit tip se poate estima câte nuclee vor suferi dezintegrarea într-un anumit interval de timp. Radioactivitatea în natură a fost prezentă de la început. Cei peste 60 de radionuclizi prezenți în natură se clasifică în trei categorii: 1. Primordiali – prezenți de la formarea Pământului; 2. Cosmogenici – formați în urma interacțiunii cu radiația cosmică; 3. Produși sau potențați de om – formați prin activități umane. Radionuclizii se găsesc în roci, aer, apă, sol și în organismele vii, inclusiv în cel uman.

În funcție de starea de agregare sursele de radiații pot fi clasificate în gazoase, lichide sau solide. În funcție de prezența/absența încapsulării, se pot clasifica în surse închise și surse deschise. Acestea pot provoca efecte adverse prin expunere externă sau contaminare internă (ingestie, inhalare).

Monitorizarea de zonă se face cu ajutorul detectorilor de radiații. Aceștia reprezintă sisteme care pun în evidență existența radiațiilor nucleare și permit determinarea calitativă sau cantitativă a unora dintre caracteristicile lor: numărul de particule nucleare, energia, masa particulelor, etc.

Radioactivitatea artificială este datorată prezenței în mediul înconjurător a unor radionuclizi care își datorează existența activității omului. Radiația artificială este folosită în multe ramuri de activitate. De exemplu, în industrie este folosită pentru controlul proceselor și calității produselor, iar în scop de studiu este folosită în institute de cercetare și de învățământ superior. Tot aici trebuie inclusă și activitatea medicilor sau a personalului sanitar care lucrează cu radiații. La acestea trebuie adăugate dozele pe care le primește omul și de la ceasurile luminate cu substanțe radioactive sau de la televizoare (televizoarele moderne sunt bine ecranate).

În încheiere, este de consemnat că există multe surse care relatează despre apariția armamentului, explozivelor și a substanțelor radioactive sub aspectul istoric și totodată despre evoluția și modernizarea acestora, ele fiind citate în publicație. Cât privește apariția primelor legi care reglementează circuitul armelor, explozivelor și a substanțelor radioactive, o publicație cu acest generic va fi prezentată ulterior, în care vom expune aspectele normative ale acestui fenomen de circulație ilegală.

Referințe bibliografice:

1. Adrian Stroea, Gheorghe Băjenaru. Artileria Română în date și imagini. București, 2010.
2. M. Mănrăzan 2005: Colecția de arme medievale a Muzeului Județean Mureș. Marmația 8/2, 2005, p. 250-257.
3. А. Б. Жук. Революеры и пистолеты. Москва. 1983.
4. Byam, Michèle 2004, Arms & armor.
5. C. Vlădescu, C. Konig, D. Popa. Arme în muzeele din România. București. 1973.
6. Z. K. Pinter. Spada și sabia medievală în Transilvania și Banat (secolele IX-XIV). Reșița. 1999.
7. S. Dobrea. Considerații privind istoricul apariției și evoluției armelor de foc portative (sec. XIV XIX). Tyragetia s.n. VII/2, 2013.
8. Z. Marcov, S. Galiș. Pistoale și revolvere. Colecția de arme a Muzeului Banatului din Timișoara. 2014.
9. Registru de predare în gestiune a colecției de arme din patrimoniul MNIM, 1-1428, 181 file.
10. Ф. Бабак. Стрелковое оружие вермахта. Санкт-Петербург: Полигон. 2002.
11. А. А. Благодоров. Материальная часть стрелкового оружия, книга первая. Москва: Оборонгиз. 1946.
12. А. Б. Жук. Современные пистолеты и револьверы. Москва. 2002.
13. М. С. Лаврик. Оружие победы. Москва: Молодая гвардия. 1975.
14. М. М. Денисова. Краткий определитель русского боевого оружия XI-XIX вв. Москва: Госкультпросветиздат. 1953.
15. С. Л. Федосеев. Все пистолеты и револьверы СССР и России. В: Стрелковая энциклопедия. Москва. 2015.
16. ГКП: Главная книга поступления, Государственный Историко-Краеведческий Музей МССР, nr. 1, 1-4440; nr. 2, 4441-6291; nr. 3, 6292-7723.
17. В. Е. Маркевич. Ручное огнестрельное оружие, 2-е изд. Санкт-Петербург: Полигон. 2005.
18. М. Попенкер, М. Милчев. Вторая мировая война оружейников. Москва: Яуза. 2008.
19. Я. Хогг, Д. Уикс. Все пистолеты мира. Москва. 1999.

CZU: 343.344

OBIECTUL MATERIAL AL INFRAȚIUNII DE PURTARE, PĂSTRARE, PROCURARE,
FABRICARE, REPARARE, SUSTRAGERE SAU COMERCIALIZARE ILEGALĂ
A ARMELOR ȘI MUNIȚIILOR

THE MATERIAL OBJECT OF THE CRIME CARRYING, KEEPING, PROCUREMENT, MANUFACTURE,
REPAIR OR OF ILLEGAL MARKETING OF WEAPONS AND AMMUNITION, THEIR THEFT

Alexandru STOLEARENCO,
asistent universitar,
Catedra „Drept penal și criminologie”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
ORCID: 0000-0001-9484-0796

Rezumat

Pericolul social existent în urma comiterii infracțiunilor, exprimat în acțiuni de purtare, păstrare, procurare, fabricare, reparare, comercializare ilegală sau sustragere a armelor și munițiilor, constă în faptul că cele din urmă creează condiții și împrejurări permissive pentru săvârșirea unor noi infracțiuni caracterizate de un grav pericol social, fiind astfel unul din dintre motivele sau indicatorii de bază ai evoluției criminalității armate. Având în vedere faptul că unele infracțiuni sunt inseparabile de cele ce vizează nerespectarea regimului juridic al armelor, considerăm necesar de a realiza un studiu privind subiectul cercetat, și anume obiectul material al infracțiunii prevăzute la art. 290 Cod penal al RM.

Cuvinte-cheie: armă, muniție, armă de foc, infracțiune, ilegalitate.

Summary

The social danger of criminal actions expressed in illegal manipulations regarding the carrying, keeping, procuring, manufacturing, repairing or illegal trading of weapons and ammunition, their evasion consists in the fact that they create conditions for the commission of serious crimes particularly, being one of the basic indicators of the increase in armed crime. Some crimes are inextricably linked to the illegal handling of weapons and ammunition and for this reason it is appropriate to carry out a qualitative research on the subject studied, namely the material object of the crime provided for in art. 290 Criminal Code.

Keywords: weapon, ammunition, firearm, crime, illegality.

Introducere. La momentul actual este greu de găsit o țară în care subiectul privind controlul armelor și înarmării statului să nu trezească interes din partea conducerii, a societății, precum și a membrilor acesteia priviți ca subiecți individuali de drepturi și libertăți.

Astfel, începând de la premisa că arma inițial a fost concepută în scopuri pașnice și luată în considerare ca fiind instrument de vânătoare sau de protecție împotriva invaziilor externe, cea din urmă nu a cauzat o oarecare amenințare specială, însă odată cu apariția și proliferarea armelor de foc și a dorinței de extindere a puterii și influenței asupra societății, a apărut și necesitatea reglementării legale a regimului juridic privind circulația tuturor tipurilor de arme.

Așadar, în condițiile realității moderne, aproape fiecare cetățean poate dobândi legal arme, ceea ce în final creează o obligație activă a oamenilor legii să controleze circulația armelor, fapt pentru care legislația internă a fiecărui stat deține astfel de norme de drept care stabilesc un regim și o evidență legală a armelor și munițiilor în scop de a legifera reguli operative de conduită privind manipulările ilegale cu arme și muniții.

Prin urmare, în scopul garantării normelor de drept și a identificării tuturor categoriilor de arme și de muniții cu destinație civilă, precum și în scopul stabilirii condițiilor legislative în care acțiunile de procurare, înstrăinare, deținere, port, folosire a acestor arme, a munițiilor și a ope-

rațiunilor cu ele sunt permise pe teritoriul Republicii Moldova, legiuitorul național adoptă Legea nr. 130 din 08.06.2012 privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, act normativ care reprezintă temelia și baza juridică ce garantează ocrotirea relațiilor sociale cu privire la protejarea securității publice, condiționată de circulația în condiții de legalitate a armelor de foc sau a munițiilor.

De asemenea, forța coercitivă a statului este impusă prin incriminarea art. 290 Cod penal care prevede răspunderea penală pentru purtarea, păstrarea, procurarea, fabricarea, repararea sau comercializarea ilegală a armelor și munițiilor, precum și pentru sustragerea lor.

Astfel, având în vedere faptul că în conformitate cu datele Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, în perioada anilor 2020-2023 rata comiterii infracțiunilor cu aplicarea armelor de foc, explozivelor și grenadelor a variat de la 0,33% la 0,38% [13] și, deși poate la prima vedere acest coeficient este unul foarte redus, totuși nu trebuie să uităm de pericolozitatea nemijlocită și directă pe care o generează armele și munițiile, precum și de gravitatea indirectă, generată de posibilele ilegalități care pot fi comise prin utilizarea acestora drept instrument al infracțiunii, fapt pentru care putem concluziona că armele și munițiile cu adevărat constituie mijlocul cel mai eficace de punere în executare a intenției criminale, având în vedere faptul că termenii de armă și muniții mereu creează o stare de teamă și frică pentru viața și sănătatea personală, dar și a celor din jur.

Prin urmare, având drept scop de a apăra împotriva infracțiunilor, persoana ca titular de drepturi și libertăți, proprietatea acestora, pacea și securitatea omenirii, precum și întreaga ordine de drept [4], legea penală datorită incriminării normei prevăzute la art. 290, garantează protecția nemijlocită a relațiilor sociale cu privire la circulația legală de muniții sau de arme de foc, având în vedere că obiectul material al infracțiunii examinate îl reprezintă nu altceva decât munițiile și armele de foc, excepție fiind arma de foc cu țeavă lisă.

Prin urmare, în cele din urmă menționăm faptul că obiectivul realizării studiului respectiv însuși îl constituie stabilirea obiectului material al infracțiunii nominalizate și expunerea propriilor concluzii, urmate de propuneri de *lege ferenda* cu scopul de a îmbunătăți și eficientiza cadrul legislativ național care incriminează fapta infracțională studiată.

Literatura de specialitate, într-un caracter general, definește obiectul material al infracțiunii ca fiind un obiect al relațiilor obiective ce se exprimă printr-o entitate a lumii materiale, spre care este îndreptată activitatea materială descrisă de norma penală, sau altfel spus, ceea ce atentează infracțiunea în doctrina dreptului penal tradițional poartă denumirea de „obiect al infracțiunii” [10].

Așadar, în acest sens, I. Oancea menționează faptul că prin obiectul material al infracțiunii urmează a fi înțeleasă acea expresie corporală a tuturor valorilor sociale și a relațiilor existente în jurul acestora, cărora le este adusă atingere prin intermediul acestui obiect [8, p. 131]. Altfel spus, obiectul material al infracțiunii îl reprezintă acel element material asupra căruia se atentează nemijlocit prin comiterea faptelor prejudiciabile prevăzute expres de legea penală, fapt pentru care în doctrină uneori, obiectul material al infracțiunii mai este numit și „obiectul nemijlocit al infracțiunii” sau „obiectul influențării nemijlocite infracționale” [9, p. 25].

De o asemenea părere este și autorul rus I.V. Kuznețov, care consideră că obiectul material al infracțiunii mereu este un obiect sau un element obiectiv al realității asupra căruia făptuitorul nemijlocit atentează și care la rândul său are semnificația unui semn constitutiv nu în toate componentele de infracțiuni, ci doar în acelea în care această necesitate o stabilește chiar norma de incriminare” [11, p. 26].

Potrivit doctrinei, nu toate infracțiunile au obiect material, ci numai acelea în cazul săvârșirii cărora valoarea socială ocrotită se proiectează într-o entitate materială, astfel că valoarea socială și, implicit, relațiile sociale ocrotite de legea penală pot fi vătămate sau amenințate prin influențarea asupra acestei entități [3, p. 675].

Astfel, fiind adepții acestei teze, putem concluziona faptul că obiectul material ca semn fa-

cultativ al componentei de infracțiune devine semn obligatoriu doar în situația unor componente de infracțiune concrete, precum este în cazul infracțiunii prevăzute la art. 290 CP RM, unde obiectul material reprezintă semn obligatoriu în baza interpretării textului legii, și anume utilizând metoda gramaticală putem stabili că obiectul material al infracțiunii sus-menționate este reprezentat de înseși armele și munițiile, iar din dispoziția normei putem identifica că prin săvârșirea acestei infracțiuni se aduce atingere relațiilor sociale condiționate de protejarea regimului legal de circulația a armelor de foc, cu excepția armelor de vânatoare cu țeavă lisă sau a munițiilor.

Așadar, după cum deja a fost specificat anterior, pentru a putea stabili cu certitudine obiectul material al infracțiunii cercetate, având în vedere că termenii de arme, arme de foc și muniții în sine înglobează o totalitate de varietăți, legiuitorul național prin dispoziția de blanchetă a normei de incriminare prevăzută la art. 290 CP RM cu scopul de a oferi o claritate cu privire la subiectul ce vizează armele de foc, face trimitere la Legea nr. 130 din 08.06.2012 privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă.

Conform art. 2 din legea specificată, prin termenul de armă trebuie înțeles orice obiect sau dispozitiv prevăzut în categoriile din anexa nr. 1, conceput sau adaptat, prin care alicele, gloanțele ori alte proiectile sau substanțe nocive, indiferent de starea de agregare, pot fi proiectate prin presiune explozivă, gazoasă sau atmosferică ori prin intermediul altor agenți propulsori [7].

De asemenea, legiuitorul se expune cu privire și la definirea termenului de armă de foc prin care trebuie înțeleasă orice armă portabilă cu țeavă care poate arunca, este concepută să arunce sau poate fi transformată să arunce alice, un glonț ori un proiectil prin acțiunea unui combustibil de propulsie. Se consideră că un obiect poate fi transformat pentru a arunca o alice, un glonț sau un proiectil prin acțiunea unui combustibil de propulsie dacă are aspectul unei arme de foc și, ca urmare a construcției sale ori a materialului din care este confecționat, poate fi transformat în acest scop. În sensul prezentei legi, în definiția armelor de foc nu sunt incluse armele prevăzute la categoriile C și D din anexa nr. 1 [7].

O definiție asemănătoare, ce oferă o mai mare claritate cu privire la trăsăturile necesare armelor de foc, o oferă Consiliul Comunităților Europene, care prin Directiva 91/477/CEE din 18 iunie 1991 privind controlul achiziționării și deținerii de arme, la art. 1, alin. (1), definește arma de foc ca fiind *orice armă portabilă cu țeavă care poate expulza, este concepută să expulzeze sau poate fi transformată să expulzeze o alice, un glonț sau un proiectil prin acțiunea unui combustibil de propulsie, cu excepția cazului în care este exclusă de la definiția respectivă pentru unul dintre motivele enumerate în secțiunea III din anexa I* [5].

Referitor la termenul de muniție, dicționarul explicativ a limbii române îl definește ca fiind acea denumire generică dată cartușelor pentru armamentul de infanterie, grenadelor de tot felul, proiectilelor de artilerie, bombelor de aviație etc. [12], însă, de asemenea, prin termenul de muniții urmează a fi înțeleasă și totalitatea elementelor componente ce fac parte din compoziția acestora, cum ar fi, de exemplu, încărcătura de azvârlire, focoasele, capsă de aprindere, detonatoare, încărcăturile suplimentare, precum și alte elemente care sunt livrate și asamblate într-o formă deplină înainte de a fi utilizate.

În continuare, examinând normele legislative naționale și internaționale, ne propunem să identificăm care sunt acele genuri de arme care reprezintă obiectul atentării infracționale, și anume care pot fi incluse drept obiect material al infracțiunii de purtare, păstrare, procurare, fabricare, reparare, sustragere sau comercializare ilegală a armelor și munițiilor.

Așadar, conform definiției prevăzute de lege, nu orice armă poate fi considerată drept obiectul infracțiunii prevăzute la art. 290 Cod penal, ci doar armele care fac parte din categoria armelor de foc și muniții interzise, precum și cele din categoria armelor de foc supuse autorizării.

Astfel, legiuitorul național indică expres care sunt acele obiectele ce pot fi considerate arme în sensul textului legii, și anume după cum urmează:

- a) Instrumentele și lansatoarele militare cu efect exploziv;

b) Armele de foc automate, cu excepția armelor de foc automate introduse, purtate și folosite pe teritoriul Republicii Moldova de către însoțitorii delegațiilor străine care asigură securitatea demnitarilor străini aflați în vizită pe teritoriul Republicii Moldova;

c) Armele de foc camuflate sub forma unui alt obiect, ansamblurile, subansamblurile și dispozitivele care se pot constitui și pot funcționa ca arme de foc;

d) Munițiile cu proiectile perforante, explozive și incendiare, precum și proiectilele pentru aceste muniții;

e) Munițiile pentru pistoale și revolvere cu proiectile expansive, precum și aceste proiectile, cu excepția munițiilor pentru armele de vânătoare sau de tir sportiv ale persoanelor care au dreptul de a le folosi;

f) Orice dispozitiv conceput sau adaptat pentru a reduce zgomotul provocat de tragerea unui foc de armă;

g) Armele de foc scurte semiautomate sau cu repetiție;

h) Armele de foc scurte cu o singură lovitură, cu percuție centrală;

i) Armele de foc scurte cu o singură lovitură, cu percuție circulară (marginală), cu o lungime totală mai mică de 28 de centimetri;

j) Armele de foc lungi semiautomate al căror încărcător sau cameră conține mai mult de trei cartușe;

k) Armele de foc lungi semiautomate al căror încărcător sau cameră conține mai mult de trei cartușe, al căror încărcător este inamovibil sau armele pentru care nu este garantată transformarea, printr-un utilaj curent, în arme al căror încărcător sau cameră poate să conțină mai mult de trei cartușe;

l) Armele de foc lungi cu repetiție și semiautomate cu țeavă lisă, a căror țeavă nu depășește 60 de centimetri;

m) Armele de foc civile semiautomate care au aparența unei arme de foc automate;

n) Armele de foc lungi cu repetiție, altele decât cele menționate la lit.f);

o) Armele de foc lungi cu o singură lovitură prin țeavă ghintuită;

p) Armele de foc lungi semiautomate, altele decât cele cuprinse la lit.d)–g);

q) Armele de foc scurte cu o singură lovitură, cu percuție circulară (marginală), de o lungime totală de 28 de centimetri sau mai mare;

r) Armele de foc lungi cu o singură lovitură prin țeavă lisă, precum și muniția corespunzătoare;

s) Armele scurte (pistol sau revolver) cu proiectile din cauciuc, precum și muniția aferentă;

t) Părțile esențiale ale armelor de foc prevăzute la lit.f)–r), mecanismele de închidere, camera și țeava armelor de foc, în calitate de obiecte separate [1].

Așadar, în urma celor reflectate mai sus, și anume analizând lista exhaustivă prin care legiuitorul indică expres care arme de foc pot fi considerate drept obiect material al infracțiunii incriminate la art. 290 CP RM, menționăm faptul că elementele anterior indicate dețin un caracter alternativ, suficient fiind ca infractorul să fi influențat cel puțin una dintre entitățile obiective ale lumii materiale; la calificare este irelevant momentul dacă prin comiterea faptei prejudiciabile a fost vizată doar muniția sau doar o arma de foc, ori simultan au fost vizate ambele obiecte materiale, însă totuși cu privire la acest subiect, instanța de judecată urmează să țină cont de acest fapt la individualizarea pedepsei penale, din considerentul că armele nu diferă doar după construcție sau după destinația sa, dar și după gradului și caracterului prejudiciabil pe care le dețin, și prin urmare trebuie a fi diferențiată răspunderea penală pentru comiterea aceleiași acțiuni alternative prin care se realizează fapta prejudiciabilă, însă care atentează la diferite obiecte material, adică diferite tipuri de arme.

De asemenea, pentru calificarea faptei în baza art. 290 CP RM, nu are importanță dacă arma de foc este militară, sau civilă, cu o singură lovitură sau cu repetitive, semiautomată sau automată, lungă sau scurtă, de fabricație industrială sau artizanală etc., însă astfel de circumstanțe pot fi

luate în considerare la individualizarea pedepsei [2, p. 630].

Pentru a defini termenul de armă de foc și pentru a stabili cu certitudine care tip de armă poate fi considerat drept obiect material al infracțiunii prevăzute la art. 290, legiuitorul autohton prevede expres lista exhaustivă de arme ce cad sub incidența acestei definiții, precum și lista de obiecte care nu pot fi obiecte material ale infracțiunii, fiind vorba în acest sens despre armele care fac obiectul declarării precum și alte armele nesupuse autorizării.

Așadar, anexa I din Legea nr. 130 stipulează expres care obiecte pot face obiectul declarării infracționale, și anume care este obiectul infracțiunii de purtare, păstrare, procurare, fabricare, reparare, sustragere sau comercializare ilegală a armelor și munițiilor. Așadar, este vorba despre:

- a) Armele scurte sau lungi cu aer comprimat sau cu gaze sub presiune (pneumatice), cu energia la gura țevii mai mare de 3 J.
- b) Replicile de arme de tip airsoft, cu energia la gura țevii mai mare de 4 J.
- c) Armele cu cartușe de tip Flaubert.
- d) Pistoalele de start folosite în competițiile sportive, precum și muniția aferentă.
- e) Armele scurte (pistol sau revolver) confecționate special pentru a împrăști gaze nocive, iritante sau de neutralizare, precum și muniția aferentă.
- f) Armele de asomare, precum și muniția aferentă.
- g) Armele cu tranchilizante, precum și muniția aferentă.
- h) Dispozitivele destinate pescuitului cu harpon, precum și muniția aferentă.
- i) Arbaletele și arcurile destinate tirului sportiv, precum și săgețile aferente.
- j) Pistoalele de semnalizare, precum și muniția aferentă.
- k) Armele vechi, precum și muniția aferentă.
- l) Armele scurte sau lungi cu aer comprimat sau cu gaze sub presiune (pneumatice), cu energia la gura țevii mai mică de 3 J.
- m) Replicile de arme de tip airsoft, cu energia la gura țevii mai mică de 4 J.
- n) Armele dezactivate.
- o) Armele de recuzită, precum și muniția aferentă.
- p) Armele concepute în scopuri de salvare, cu condiția ca acestea să nu poată fi folosite decât în aceste scopuri, poziția tarifară.
- q) Armele albe.
- r) Dispozitivele industriale, precum și muniția aferentă.
- s) Dispozitivele electroșoc.
- t) Spray-urile cu gaze lacrimogene sau iritante.
- u) Marcatoarele de paintball și bilele de paintball.

Prin urmare, instanțele judecătorești la judecarea cauzelor penale urmează să țină cont că toate pistoalele sportive, pistoalele de semnalare, pistoalele cu aer comprimat, cele de construcție, toate felurile de petarde, încărcăturile destinate pentru acestea, precum și alte mijloace de artificiu în niciun caz nu se referă la arme de foc, muniții sau substanțe explozive, fapt pentru care păstrarea, purtarea, fabricarea, comercializarea, sustragerea acestora nu poate duce la răspunderea penală în baza art. 290 CP, context pentru care în acest sens este necesar de a respecta condiția precum că în urma investigării cauzei penale nu se va demonstra că subiectul infracțiunii a avut intenția de a modifica armele pentru aplicarea lor ca arme de foc, muniții sau substanțe explozive.

De asemenea, este necesar de evidențiat prevederea legislativă națională conform căreia răspunderea penală, în baza art. 290 CP. RM, survine chiar și în cazul în care acestea nu erau bune pentru utilizare la momentul oportun, dar făptuitorul avea intenția și posibilitatea reală de a le repara, perfecționa pentru ca mai apoi să le folosească conform destinației [6].

Așadar, dacă făptuitorul prin activitatea sa criminală a sustras arme sau muniții, care în acel moment nu aveau capacități inițiale, însă acesta cunoștea că cele sustrate dețin capacitățile necesare de a fi realizată tragerea, el va purta răspundere penală pentru tentativă de sustragerea

a armelor sau munițiilor.

Cu privire la excepțiile specificate de norma penală, și anume ceea ce ține de obiectele sau tipurile de arme care nu pot fi considerate obiectul material al infracțiunii incriminate la art. 290 CP, dorim să ne expunem asupra faptului că legiuitorul consideră că purtarea, păstrarea, procurarea, fabricarea, repararea comercializarea sau sustragerea armelor vechi, precum și muniția aferentă nu poate genera răspunderea penală conform normei penale cercetate.

În acest sens, menționăm faptul că prin termenul de armă veche, în sensul legii trebuie înțeleasă orice armă letală produsă înainte de anul 1877 sau reproducere a acesteia pentru a fi păstrată în colecții [7] și, din această cauză, suntem de părerea că astfel de armă produsă pentru a fi ulterior păstrată în colecții s-ar încadra perfect sub noțiunea de armă de foc și ar putea fi recunoscută drept obiect material al infracțiunii din simplul considerent că replicarea unei arme vechi, și anume fabricarea acesteia în condițiile tehnologice ale actualității, poate prejudicia acele relații sociale cu privire la protejarea securității publice, condiționată de legalitatea regimului armelor de foc sau a munițiilor cu destinație civilă.

Așadar, în urma celor expuse, considerăm oportun de modificat norma juridică a Legii nr. 130 din 08.06.2012 privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, și anume de exclus armele vechi din categoria armelor care fac obiectul declarării și nu pot fi obiect material al infracțiunii prevăzute la art. 290 și introducerea acesteia în categoria armelor de foc supuse autorizării.

De asemenea, cu scopul de a exclude orice interpretate extensivă cu privire la termenul de *armă* întâlnită în denumirea articolului 290 CP și a termenului de *armă de foc* prezentă în dispoziția normei aceluiași articol, noțiuni ce în final nu sunt asemănătoare, propunem de specificat concret tipul armei care face obiectul infracțiunii, și anume de a înlocui termenul de *armă* din denumirea articolului 290 CP cu termenul de *armă de foc* care include nemijlocit tipul armelor și a munițiilor purtarea, păstrarea, procurarea, fabricarea, repararea, comercializarea sau sustragerea cărora atrage după sine răspunderea penală.

Referințe bibliografice

1. Anexa nr.1 din Legea nr. 130 din 08.06.2012 privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă.
2. Brînză S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea speciala. Vol. II. Chișinău, 2015, p. 630.
3. Brînză S. Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005, p. 675.
4. Codul penal al Republicii Moldova. Publicat: 14.04.2009 în Monitorul Oficial nr. 72-74 art. 195.
5. Directiva 91/477/CEE din 18 iunie 1991 privind controlul achiziționării și deținerii de arme.
6. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre purtarea (portul), păstrarea (deținerea), transportarea, fabricarea, comercializarea ilegală, sustragerea armelor de foc, a munițiilor sau a substanțelor explozive, păstrarea neglijentă a armelor de foc și a munițiilor nr. 31 din 09.11.1998.
7. Legea nr. 130 din 08.06.2012 privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă.
8. Oancea I. Drept penal. Partea generală. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1971, p. 131.
9. Reșetnicov A. Obiectul material al infracțiunii și obiectul imaterial al infracțiunii: necesitatea delimitării. Revista Națională de Drept nr. 9, Chișinău 2007, p. 25.
10. Zosim A., Hrytenko O. Abordarea noțiunii obiectului infracțiunii în doctrina penală actuală. Conferința „Pregătirea profesională a cadrelor pentru subdiviziunile Ministerului Afacerilor Interne și alte organe de drept”, Chișinău, 2020, p. 512.
11. Кузнецов И.В. Понятие и виды предметов преступлений в уголовном праве России / Автореферат дисс... канд. юрид. наук. Москва, 2006. 26 с.
12. <https://dexonline.ro/definitie/muni%C8%9Bie> (accesat la 17.05.2023).
13. https://statistica.gov.md/index.php/ro/nivelul-infractionalitatii-in-anul-2022-9478_60321.html (accesat la 15.05.2023).

CZU 343.343.5

SUBIECTUL INFRACTIUNII DE DEZERTARE ÎN CALITATE DE SUBIECT SPECIAL

THE SUBJECT OF THE CRIME OF DESERTION AS A SPECIAL SUBJECT

Dianu GORDILĂ,

doctorand, Școala Doctorală „Științe penală și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID ID: 0009-0003-6565-5198

Rezumat: Constituția Republicii Moldova indică că devotamentul față de țară este sacru, iar militarii răspund de îndeplinirea cu credință a obligațiilor ce le revin și, în cazurile prevăzute de lege, depun jurământul cerut de ea. Apărarea Patriei reprezintă un drept și o datorie sfântă a fiecărui cetățean. Serviciul militar se satisface în cadrul forțelor militare, destinate apărării naționale, pazei frontierei și menținerii ordinii publice, în condițiile legii. Apărarea Patriei fiind o datorie sfântă, revine tuturor cetățenilor, în sensul contribuției pe care comunitatea națională este justificată să o reclame pentru apărarea sa. Apărarea Patriei (țării) este o îndatorire fundamentală față de comunitatea națională și, în acest sens, are o rezonanță morală esențială: cea a patriotismului, a dragostei și devotamentului față de Patrie.

Cuvinte-cheie: dezertare, militar, rezervist, părăsirea unității militare, serviciu militar, neprezentare la serviciu ori la concentrare sau mobilizare.

Summary: The Constitution of the Republic of Moldova indicates that devotion to the country is sacred, the military are responsible for the faithful fulfillment of their obligations and, in the cases provided by law, take the oath required by it. The defense of the homeland represents a right and a sacred duty of every citizen. Military service is satisfied within the military forces, intended for national defense, border guarding and maintaining public order, in accordance with the law. The defense of the homeland, being a sacred duty, belongs to all citizens, in the sense of the contribution that the national community is justified to claim for its defense. The defense of the country is a fundamental duty towards the national community and, in this sense, has an essential moral resonance: that of patriotism, love and devotion to the homeland.

Keywords: desertion, military, reservist, leaving the military base, military service, absence from work, from concentration or from mobilization.

Introducere: Serviciul militar este o formă specială a serviciului public ce rezidă în îndeplinirea de către cetățeni a datoriei constituționale privind pregătirea pentru apărare și apărare a Patriei exclusiv în cadrul Forțelor Armate ale Republicii Moldova.

Serviciul militar este obligatoriu pentru toți bărbații, cetățeni ai Republicii Moldova, și se îndeplinește în următoarele forme:

- serviciul militar prin contract;
- serviciul militar în termen;
- serviciul militar cu termen redus;
- serviciul militar ca rezerviști concentrați sau mobilizați.

Totodată, este important de remarcat că sunt considerați în serviciul militar și studenții instituțiilor de învățământ din domeniul militariei (ex. Academia „Ștefan cel Mare” a MAI)

Femeile la rândul lor având pregătire specială necesară, pot îndeplini serviciul militar prin contract.

Când vorbim despre serviciu militar, trebuie să atingem neapărat și noțiunea de armată. Armata este o importantă instituție a statului de drept, cu misiuni complexe și de o largă diversitate într-o societate democratică. Cu alte cuvinte, armata, ca instrument specializat în apărarea teritoriului național, contribuie la asigurarea cadrului legal prielnic de manifestare a democrației constituționale prin însuși faptul că există ca instituție legitimă a statului, cu funcții riguros defini-

te în Constituție și în alte legi ale țării. Astfel, armata va acționa întotdeauna prin metode adecvate stării mediului de securitate intern, regional și global, pentru asigurarea securității individuale, de grup și statale, ca element definitoriu al garantării democrației constituționale.

Astăzi atestăm riscuri greu de prevăzut, cum ar fi riscurile regionale, asimetrice și transnaționale, precum și evenimentele neprevăzute cu implicări directe asupra securității militare.

Riscurile regionale cuprind: a) dezechilibrele strategice ale potențialelor formațiuni militare din regiune; b) prezența unor tensiuni și conflicte militare ce se pot extinde; c) separatismul și condițiile politice și social-economice interne care afectează direct potențialul militar și care știrbesc prestigiul autorităților publice; d) apariția unor disfuncții în sistemele financiar, informațional, energetic, de comunicații și telecomunicații ale statelor; e) rivalitățile politico-militare dintre statele noi-apărute [1, p. 1162].

Conchidem deci că Forțele Armate reprezintă un element esențial al garantării independenței și al securității Republicii Moldova. Astfel, legislația penală autohtonă a găsit de cuviință să incrimineze faptele ce pun în pericol echilibrul securității militare din Republica Moldova.

Conținut: Analizând capitolul XVIII („Infrațiuni militare”) al Codului Penal al Republicii Moldova [5], observăm că sunt incriminate 24 de fapte ce sunt calificate drept infrațiuni ce atențiază la securitatea apărării Republicii Moldova. În acest context s-a propus să analizăm un element important al componenței de infrațiune, și anume *subiectul* infrațiunii de dezertare.

Subiectul infrațiunii prevăzute la art.371 Cod Penal al Republicii Moldova este persoana fizică responsabilă, care la momentul săvârșirii infrațiunii a atins vârsta de 18 ani. În plus, *subiectul* are calitatea specială de *militar sau rezervist*, el fiind persoana care îndeplinește serviciul militar ca rezervist concentrat sau mobilizat.

În opinia lui V.A. Șapovalov, destrucțiunea statalității începe, de regulă, cu descompunerea forțelor armate. De aceea, ordinea și disciplina militară trebuie privite nu doar ca asigurare a apărării împotriva inamicului extern, ci și ca indiciu al stabilității interne a statului, cum am menționat anterior. Infraționalitatea militară este produsul condițiilor sociale negative. Acestea contribuie la demoralizarea tinerilor, la inocularea experienței criminale în mediul militar, la refuzul de satisfacere a serviciului militar. Din aceeași cauză este săvârșită fapta de dezertare [4, p. 7-8].

Într-adevăr, disciplina militară, adică respectarea strictă de către militari a ordinii și regulilor stabilite prin legi și regulamentele militare, cere fiecărui militar să fie în permanență prezent la unitate sau serviciu, pentru a-și îndeplini întocmai sarcinile decurgând din programul pregătirii de luptă. Absența militarilor din unitate este o dovadă evidentă de indisciplină, o încălcare flagrantă a datoriei obștești. În același timp, o asemenea faptă este de natură să tulbure activitatea unității sau a serviciului, activitate ce trebuie să se desfășoare în mod desăvârșit; drept urmare este salutăată și justificată poziția legiuitorului de a incrimina, în articolul 371 a Codului Penal, fapta de dezertare.

Potrivit DEX-ului limbii române, se consideră militar acea persoană care face parte din cadrul armatei sau care este chemată în armată pentru efectuarea stagiului militar, la concentrare sau la mobilizare. Prin îndeplinirea obligațiilor serviciului militar se are în vedere:

- a) participarea la acțiuni militare;
- b) exercitarea funcțiilor de serviciu;
- c) executarea serviciului de alarmă;
- d) participarea la exerciții și antrenamente militare;
- e) aflarea pe teritoriul unității militare pe durata stabilită de orarul zilnic sau în orice timp, dacă aceasta este în interes de serviciu;
- f) aflarea în misiune, participarea la operațiuni de menținere a păcii sau aflarea la tratament;
- g) deplasarea la și de la locul de serviciu, de tratament sau locul misiunii;
- h) participarea la concentrări militare;
- i) apărarea vieții, sănătății, onoarei și demnității persoanei;
- j) acordarea de ajutor organelor de drept pentru asigurarea legalității și ordinii de drept;

k) participarea la acțiunile de prevenire și lichidare a consecințelor calamităților naturale, ale avariilor tehnogene și ale catastrofelor;

l) alte acțiuni ale militarului, calificate de instanța de judecată ca fiind săvârșite în interesul persoanei, societății și statului;

m) aflarea în prizonierat (cu excepția cazurilor de predare benevolă), în situația de ostatic sau de persoană internată;

n) dispariția militarului până la declararea dispariției sau morții sale, în modul stabilit de lege. Potrivit art.18 din legea nr. 1245 din 18-07-2002 cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei [9], durata executării serviciului militar ce presupune îndeplinirea acțiunilor enumerate mai sus este:

a) pentru militarii care îndeplinesc serviciul militar în termen – 12 luni;

b) pentru militarii care îndeplinesc serviciul militar cu termen redus – 3 luni;

c) pentru militarii care îndeplinesc serviciul militar prin contract – perioada indicată în contract;

d) pentru rezerviștii concentrați – durata concentrărilor.

Durata serviciului militar se consideră executată:

a) pentru cetățenii încorporați în serviciul militar în termen sau în serviciul cu termen redus – din ziua includerii în tabelul nominal al unității militare;

b) pentru cetățenii încadrați în serviciul militar prin contract – din momentul intrării în vigoare a contractului;

c) pentru cetățenii înmatriculați în instituțiile de învățământ din domeniul milităriei – din ziua înmatriculării;

d) pentru rezerviștii concentrați sau mobilizați – din ziua încorporării de către centrul militar.

Perioada aflării cetățeanului în serviciul militar se consideră din ziua în care acesta, prin ordinul comandantului Centrului militar, este încorporat sau încadrat în serviciul militar și trimis în unitatea militară și până în ziua în care militarul, prin ordinul comandantului unității militare, este exclus din tabelul nominal al unității militare în legătură cu trecerea în rezervă sau în retragere. Pe durata aflării în serviciul militar, toți militarii dispun de legitimație de serviciu, eliberată de comandantul unității militare sau de serviciul personal al organelor centrale ale componentelor Forțelor Armate.

Militarul nu este exclus din tabelul nominal al unității militare în cazul în care:

a) se află la tratament într-o instituție medicală;

b) se află în concediu;

c) este detașat în interes de serviciu;

d) este eliberat din funcție pentru a urma diferite forme de instruire, perfecționare sau pentru a desfășura activitate științifică în interes de serviciu;

e) se află în prizonierat (cu excepția cazurilor de predare benevolă), în situația de ostatic sau de persoană internată.

Militarul care a părăsit fără voie unitatea militară sau locul de serviciu militar este radiat din tabelul nominal al unității militare în modul stabilit de Legea cu privire la statutul militarilor. Perioada în care militarul lipsește, fără motive întemeiate, din unitatea militară sau de la locul de serviciu militar sau nu se prezintă la serviciu mai mult de 10 zile, termenul de executare de către militarul în termen sau militarul cu termen redus a pedepsei penale munca neremunerată în folosul comunității, precum și termenul de executare a sancțiunii disciplinare sub forma ținării în arest, nu se includ în durata serviciului militar.

Părăsirea unității militare, a centrului de instrucție sau a locului de serviciu presupune lăsa-rea, abandonarea neautorizată a acestor locații. La această modalitate normativă se referă următoarea speță: C. V. a fost condamnat în baza alin.(l) art.371 CP RM. în fapt, acesta a fost încorporat în serviciul militar în termen la 11.11.2009, fiind repartizat pentru îndeplinirea serviciului în Brigada 2 Infanterie Motorizată, având gradul militar de soldat. La 20.09.2010, în jurul orei 17.00, C. V. se afla la parcul auto al Brigăzii 2 Infanterie Motorizată. Urmărind scopul eschivării de la serviciul militar acesta a părăsit

neautorizat locul de executare a serviciului. C. V. s-a aflat ilegal în afara unității până la 04.04.2011, când a fost reținut de angajații Inspectoratului de Poliție al sectorului Botanica, mun. Chișinău [11].

Neprezentarea la serviciu ori la concentrare sau mobilizare – în cazurile permisiilor din unitatea militară sau din centrul de instrucție, repartizării, transferării, întoarcerii din misiune, din concediu sau din instituția curativă – presupune omisiunea neautorizată a făptuitorului de a reveni, în împrejurările relevate, la serviciu ori la concentrare sau mobilizare. La această modalitate normativă se referă următoarea speță: B.A. a fost condamnat conform alin.(1) art.371 CP RM. În fapt, acesta era militar prin contract în Brigada 2 Infanterie Motorizată, având gradul de maior. În perioada 26.12.2011-21.02.2012, fără a anunța conducerea unității, în lipsa unor motive întemeiate, urmărind scopul eschivării de la serviciul militar, B.A. nu s-a prezentat la serviciu, lipsind de la el pe parcursul a 58 de zile [6].

Infrațiunea de dezertare presupune o absență prelungită dincolo de termenul stabilit de lege și numai dacă făptuitorul a beneficiat de libertate de voință și acțiune, având posibilitatea de a opta între revenirea la unitatea militară, la centrul de instrucție sau la locul de serviciu și rămânerea în poziția de dezertor. Dacă, însă, un militar este, de exemplu, reținut în momentul în care mai avea posibilitatea să se întoarcă de bunăvoie în unitate înainte de expirarea termenului, el nu va răspunde pentru infrațiunea de dezertare, întrucât se afla la dispoziția organelor care au dispus reținerea.

Modul de permisie din locul de dispunere a unității este reglementat în pct.412-419 din anexa nr. 1 (Regulamentul Serviciului interior al Forțelor Armate ale Republicii Moldova) la Decretul Președintelui Republicii Moldova privind aprobarea regulamentelor militare ale Forțelor Armate ale Republicii Moldova, nr.2327 din 03.09.2009 [7]. Conform acestora, militarii în termen au dreptul să se deplaseze liber în afara locului de amplasare a unităților militare, în limitele garnizoanelor în care sunt învoiți, conform biletului de permisie. Militarul în termen, dacă are rezultate bune la pregătirea de luptă și nu i-a fost aplicată o sancțiune disciplinară, are dreptul la o permisie pe săptămână în afara locului de dispunere a unității. Totodată, permisia militarilor trebuie să fie reglementată între subunitățile unității astfel ca ea să nu fie în detrimentul capacității de luptă a unității.

Am menționat anterior așa organ judecătoresc, precum Judecătoria militară, care începând cu 01.04.2017 și-a încetat activitatea. Fiind egală în grad cu judecătoriile de drept comun, sub aspect funcțional, judeca cauzele penale numai în primă instanță.

Conceptual ca și judecătoria de drept comun, judecătoria militară avea o competență generală în materie (fiind aptă de a examina cauzele privind infrațiunile prevăzute de Partea specială a Codului penal, cu excepția celor ce reveneau curților de apel (art. 17 Legea cu privire la sistemul instanțelor judecătorești militare), însă această determinare abstractă a competenței materiale era limitată de factorul calității făptuitorului. Competența funcțională și materială era completată de o competență personală.

Instanțele judecătorești militare erau prevăzute de lege ca instanțe specializate, care judecau în realitate orice cauză penală cu privire la infrațiunile săvârșite de militari, acestea putând fi atât infrațiuni militare, cât și orice altă faptă prevăzută de legea penală ca infrațiune. Astfel, competența specială a instanțelor judecătorești militare, stabilită de art. 1 al Legii cu privire la sistemul instanțelor judecătorești militare, se înlocuia cu o competență personală determinată de calitatea făptuitorului. Deci nu obiectul cauzei penale, ci fapta prevăzută de legea penală era criteriul determinant la stabilirea competenței judecătoriei militare - faptul că infrațiunea este comisă de un militar. Într-o bună parte din statele lumii instanțele judecătorești militare au competența de a examina cauzele penale ce au ca obiect încălcarea statutelor militare. Doctrinarii au propus limitarea competenței instanțelor judecătorești militare la examinarea cauzelor penale privind infrațiunile militare pornind de la specializarea în acest domeniu a judecătorilor acestor instanțe [3, p. 130].

Dispoziția art. 37 din Codul de procedură penală care a fost exclus, a dezvăluit detaliat competența personală a judecătoriei militare, încadrând:

1) persoanele din efectivul de soldați, din corpul de sergenți și din corpul de ofițeri al instituțiilor prevăzute expres de pct. 1) al art. 37 din Codul de procedură penală;

2) persoanele atestate din efectivul instituțiilor penitenciare;

3) supuși ai serviciului militar în timpul concentrărilor (persoane care temporar sunt atrase de executiv pentru a exercita obligația de militar);

4) alte persoane referitor la care există indicații speciale în legislație: instituind rezerva completării cercului de persoane evidențiate mai sus, prin noi prevederi legale.

La determinarea competenței personale a judecătoriei militare avea relevanță statutul de militar al persoanei, organizarea după principiile militare a activității acestor persoane în cadrul instituțiilor menționate. Un alt factor hotărâtor la determinarea competenței personale îl constituie momentul comiterii faptei infracționale. Urmează a se observa calitatea pe care o are făptuitorul la momentul comiterii infracțiunii. Dacă infractorul la momentul săvârșirii infracțiunii avea o calitate care atrage competența personală, aceasta nu se păstrează prin pierderea calității până la momentul procesului penal, cu excepția cazului când fapta are legătură cu atribuțiile de serviciu [2, p. 302].

De asemenea, Codul de Procedură Penală prevede o măsură specială preventivă atunci când **subiectul** unei infracțiuni are calitatea de **militar**, potrivit art.371 Cod Penal al Republicii Moldova. Această măsură este prevăzută de art. 183 al Codului de procedură penală, și anume transmiterea sub supraveghere a militarului.

Potrivit alin. (1) al art. 183 din Codul de procedură penală, transmiterea sub supraveghere a bănuțului, învinuțului, inculpatului militar constă în punerea în sarcina comandantului unității militare a obligației de a asigura comportarea respectivă și prezentarea bănuțului, învinuțului, inculpatului militar la citare în organul de urmărire penală sau în instanță. Transmiterea militarului sub supraveghere se dispune de către procuror sau după caz, de către instanță.

Aplicarea acestei măsuri este posibilă față de toți militarii, dar va fi realizat un regim de supraveghere eficient numai în privința militarilor ce-și satisfac serviciul militar în termen în baza obligațiunii militare, ce se află nemijlocit sub supravegherea comandamentului militar. Față de militarii angajați prin contract în serviciul militar e posibilă aplicarea acestei măsuri în cazul aflării acestora în regim de cazarmă. Totodată, această măsură poate fi aplicată în privința supușilor militari în timpul concentrărilor, precum și în privința persoanelor ce satisfac serviciul militar de scurtă durată. Această măsură preventivă se poate aplica și față de studenții din instituțiile de învățământ militar.¹

Comandantului unității militare i se înmânează ordonanța (sau, după caz, încheierea) de aplicare a măsurii preventive de trimitere sub supraveghere a militarului; i se aduc la cunoștință fondul cauzei, obligațiile și responsabilitatea lui, fapt care se consemnează în procesul-verbal, alin. (2) al art. 183 din CPP.

Comandantul unității militare nu este în drept să renunțe la exercitarea supravegherii învinuțului (inculpatului) militar. Executarea supravegherii asupra militarului este înfăptuită de comandantul nemijlocit (comandantul de companie) în subdiviziunea căreia își satisface serviciul militar învinuțului (inculpatul).

Pentru exercitarea obligațiilor sale asupra militarului luat sub supraveghere, comandantul unității militare este în drept să aplice față de el măsurile prevăzute de Statutul disciplinar al Forțelor Armate, alin. (3) al art. 183 din C.P.P. Astfel, potrivit art. 46 al Legii cu privire la aprobarea Regulamentului disciplinar al Forțelor Armate din 13.03.1996 [10], pot fi aplicate următoarele măsuri:

1) neacordarea permisiei convenite din amplasamentul unității;

2) numirea peste rând de serviciu (cu excepția de gardă și de alarmă) sau la munci de gospodărie.

Pe perioada aplicării măsurii preventive, militarul transmis sub supraveghere comandantu-

¹ Potrivit art.4 al Legii cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei din 18.07.2002, instruirea în instituțiile de învățământ militar este considerată serviciu militar (MO al RM, nr.137-138 din 10.10.2002).

lui este lipsit de dreptul de a purta armă și nu se trimite la lucru în afara unității militare, alin. (4) al art. 183 din Codul de procedură penală.

Dacă militarul bănuț, învinuit, inculpat a comis acțiuni prevăzute în alin. (1) al art. 176 din Codul de procedură penală (s-a eschivat de la urmărirea penală sau judecată, a încercat să împiedice aflarea adevărului în procesul penal, a săvârșit alte infracțiuni), comandantul imediat informează procurorul sau, după caz, instanța de judecată în vederea înlocuirii acestei măsuri preventive cu alta mai aspră, de regulă, cu arestarea preventivă.

Persoanele obligate să exercite supravegherea bănuțului, învinuitului, inculpatului militar, care nu au executat aceste obligații, poartă răspundere conform Statutului disciplinar al Forțelor Armate.

Concluzii. Constituirea statalității Republicii Moldova și dezvoltarea sistemului ei național de apărare s-au desfășurat într-un mediu geopolitic și geostrategic în continuă schimbare.

Statul nostru nu are inamici declarați, se bucură de relații pașnice cu vecinii, iar probabilitatea apariției unei amenințări majore la adresa securității sale este minimă. Totuși, instabilitatea regională poate determina accentuarea riscurilor pe termen scurt.

Republica Moldova își realizează dreptul inalienabil la autoapărare și își asigură securitatea militară prin toate mijloacele de care dispune. În Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Concepției reformei militare, nr. 1315 din 26.07.2002, se stabilește că sistemul de asigurare a securității militare a statului reprezintă un ansamblu de forțe, mijloace și acțiuni care asigură prevenirea, descurajarea, contracararea și lichidarea riscurilor, amenințărilor și agresiunilor cu caracter militar la adresa suveranității, independenței, unității, integrității teritoriale a țării și a democrației constituționale.

Elementul de bază în realizarea acestor deziderate îl constituie Armata Națională, care asigură pe timp de pace și război, integrarea într-o concepție unitară a activității tuturor forțelor care participă la acțiunile de apărare a țării.

Astfel, îndeplinirea conștiințioasă de către militari a obligațiilor militare, apărarea patriei și devotamentul pentru țară constituie premise ale asigurării unei stabilități militare în țară. Din aceste considerente se impune o revizuire permanentă și o aplicare corectă a legislației penale în ceea ce privește săvârșirea infracțiunilor militare, pentru a reduce rata criminalității în rândul militarilor și a insufla executarea serviciului militar în vederea asigurării securității, independenței și integrității Republicii Moldova.

Referințe bibliografice:

1. Brînză S., Stati V. Tratat de drept penal, Partea specială, Vol. II, Chișinău, 2015, p.1162.
2. Dolea I., Roman D., ș.a. Drept Procesual Penal, ed. Cartea Juridică, 2009, p.302.
3. Volonciu Nicolae. Drept Procesual Penal, p.130.
4. Шаповалов В. А. Дезертирство: уголовно-правовая и криминологическая характеристика, Владивосток, 2009, 7-8 с.
5. Codul Penal al Republicii Moldova din 18.04.2002, Publicat: 14-04-2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195.
6. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 16.01.2013. Dosarul nr.1ra-115-13.
7. Decretul Președintelui Republicii Moldova privind aprobarea regulamentelor militare ale Forțelor Armate ale Republicii Moldova, nr.2327 din 03.09.2009.
8. Legea cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei din 18.07.2002, prin care instruirea în instituțiile de învățământ militar se consideră serviciu militar (MO al RM, nr.137-138 din 10.10.2002), art.4.
9. Legea nr. 1245 din 18-07-2002 cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei, publicată în Monitorul Oficial Nr. 137-138.
10. Monitorul Oficial al RM, nr.46-47 din 11.07.1996.
11. Sentința Judecătorei Militare a mun. Chișinău din 16.05.2011. Dosarul nr.1-29/2011.

CZU 343.265:341.4

REGLEMENTĂRI INTERNAȚIONALE PRIVIND LIBERAREA CONDIȚIONATĂ
DE PEDEAPSĂ PENALĂ ÎNAINTE DE TERMENINTERNATIONAL REGULATIONS ON EARLY CONDITIONAL RELEASE FROM
CRIMINAL SENTENCES

Ecaterina BORTA,

*doctorandă, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,
consultant al procurorului în Procuratura raionului Ialoveni
ORCID: 0000-0003-2026-863X***Rezumat**

În ultima perioadă de timp, instituțiile de aplicare a dreptului, atât interne cât și internaționale, pun accent tot mai mult pe aplicarea alternativelor la detenție, adică a pedepselor neprivative de libertate, ceea ce denotă faptul că libertatea unei persoane reprezintă un drept fundamental consacrat prin lege și care poate fi îngrădit doar ca o ultimă soluție. Deși comunitatea internațională recunoaște că liberarea condiționată prezintă una din cele mai eficiente căi de prevenire a recidivei și promovare a plasării, reintegrării planificate, asistenței și supravegherii deținutului în comunitate, totuși prevede anumite condiții de acordare a acestui „privilegiu”, a căror nerespectare conduc la revocarea acestei măsuri. Totodată, plasarea condamnatului în penitenciar reprezintă o premisă a fenomenului supraaglomerării închisorilor și inflației populației închisorilor. În acest context, s-au adoptat un șir de acte normative internaționale și recomandări referitoare la instituția liberării condiționate, care vor fi expuse succint în prezentul articol.

Cuvinte-cheie: infracțiune, liberare condiționată, drept internațional, recomandări.

Summary

In the last period of time, the law enforcement institutions, both domestic and international, emphasize more and more on the application of alternatives to detention, i.e. non-custodial punishments, which denotes the fact that a person's freedom is a fundamental right enshrined by law and which can only be fenced in as a last resort. Although the international community recognizes that conditional release is one of the most effective ways to prevent recidivism and promote the placement, planned reintegration, assistance and supervision of the detainee in the community, it nevertheless provides certain conditions for granting this "privilege", the non-compliance of which leads to upon revocation of this measure. At the same time, the placement of the convict in the penitentiary represents a premise of the phenomenon of prison overcrowding and prison population inflation. In this context, a series of international normative acts and recommendations regarding the institution of parole were adopted, which will be briefly presented in this article.

Keywords: crime, parole, international law, recommendations.

Introducere. Totalitatea formelor sub care apare ilicitul penal la un moment dat poartă denumirea de infracționalitate sau criminalitate. Criminalitatea este definită ca fiind ansamblul infracțiunilor comise într-o societate într-o perioadă anumită de timp. Această definiție acoperă însă doar noțiunea de infracționalitate (criminalitate) reală, nu și celelalte forme sub care ea apare.

Fenomenul infracțional nu poate fi eradicat, fie și numai prin faptul că este greu de conceput o societate care să nu normeze comportamentul membrilor săi, aceasta însemnând negarea propriei sale existențe, disoluția ei. În același timp, orice normare a comportamentului uman constituie o constrângere, o limitare a libertății individului și totdeauna se va găsi o minoritate care să încalce ori să conteste norma instituită de majoritate sau de cei ce acționează în numele ei [1, p. 9, 10].

Deoarece infracțiunea constituie o faptă ilegală, contrară legii penale, evident că săvârșirea acesteia atrage după sine și pedeapsa penală. Această pedeapsă se prezintă mai mult ca formă de corectare a persoanei culpabile, decât ca o măsură de constrângere.

În cazul în care pedeapsa penală prevede aplicarea închisorii, deși legea penală incriminează

acțiunile făptuitorului, totuși prevede și unele avantaje, cum ar fi instituția liberării condiționate.

În ultima perioadă de timp, instituția liberării condiționate în dreptul intern și internațional se prezintă ca un mecanism juridic prin care condamnatul liberat poate demonstra că este din nou util societății. Reglementările internaționale referitoare la acest capitol sunt primordiale și obligatorii pentru doctrina internă și se prezintă sub formă de acte normative legiferate sau recomandări.

Metode și materiale aplicate. În calitate de metode de cercetare au fost folosite metoda logică, sistematică, descrierea, deducția și metoda de comparare. Materialele utilizate în vederea realizării studiului sunt publicații ale cercetătorilor în domeniu, precum și legislația relevantă. În baza analizei materialelor sunt formulate concluziile asupra acestui subiect.

Conținut de bază. Liberarea condiționată reprezintă liberarea devreme a deținuților sancționați conform condițiilor individualizate de post-eliberare. Amnistia și grațierea nu sunt incluse în această definiție. Această instituție reprezintă o măsură comunitară, iar introducerea ei în legislație și aplicarea la cazuri individuale sunt expuse în Regulamentul European cu privire la sancțiunile și măsurile comunitare. Liberarea condiționată are drept scop de a trece de la viața penitenciară la viața supusă legilor în comunitate prin condițiile post-eliberare și supraveghere care promovează și contribuie la siguranța publică și reducerea infracțiunilor în comunitate.

Pentru a reduce efectele dăunătoare ale închisorii și a promova reintegrarea deținuților conform condițiilor care urmăresc a garanta siguranța comunității din afară, legea trebuie să facă accesibilă liberarea condiționată pentru toți deținuții condamnați, inclusiv deținuții pe viață.

Totodată, legislația și practica liberării condiționate trebuie să corespundă principiilor fundamentale ale statelor democratice guvernate de regula de drept, al cărui obiectiv primar este de a garanta drepturile omului în conformitate cu Convenția Europeană a Drepturilor Omului și jurisprudența organelor împuternicite cu aplicarea ei [2].

Justiția penală contemporană funcționează pe două sisteme de principii, consfințite în normele dreptului internațional și dreptului național [9, p. 9].

Instrumentele internaționale ce vizează protecția drepturilor omului se poziționează la nivel de principii fundamentale, constituind un standard ce este impus subiecților dreptului internațional, implicit statelor semnatare [10, p. 23].

Reforma Sistemului de Justiție Penală este eficientă în cazul în care este continuă, consecventă și utilă. Fiind conștienți de acest fapt, Republica Moldova a continuat promovarea unor idei fundamentale. Direcțiile de activitate s-au păstrat, acestea fiind însă extinse, inclusiv prin stabilirea unei colaborări cu partenerii naționali și internaționali. Conducându-se de strategia elaborată, ce ține atât de reforma legislației în domeniul justiției penale, inclusiv a sistemului de pedepse penale, cât și de perfecționarea instituțiilor de drept existente, a fost realizat un număr considerabil de activități de diferit gen.

Institutul de Reforme Penale a colaborat cu Consiliul Europei în vederea efectuării unor cercetări privind politica penală în Republica Moldova, precum și cu Forumul European pentru Mediere și Justiție Restaurativă. Activitatea nemijlocită s-a materializat pentru organizarea grupurilor de lucru privind elaborarea sau modificarea unor proiecte de legi în domeniul Justiției Penale, organizarea mai multor conferințe și ateliere de lucru, activități de sensibilizare și informare, precum și de editare. O atenție sporită s-a acordat instruirii personalului organelor de drept, activității în cadrul sistemului penitenciar, inclusiv pregătirii pentru liberare condiționată din locurile de detenție și dezvoltării sistemului de acces la informație al deținuților [3].

Legislația penală în vigoare a Republicii Moldova prevede posibilitatea eliberării condiționate înainte de termen de pedeapsă cu anumite condiții. Această modalitate de eliberare de pedeapsă penală este în esență un act de stimulare a celor condamnați care au pășit pe calea corectării și reeducării și merită să fie eliberați. Este de asemenea o metodă de încurajare și a celorlalte persoane condamnate, care își execută pedeapsa în aceeași instituție de executare a pedepsei penale. În acest context, în art. 91 (alin. 1) CP este specificat că persoanelor, care își execută pedeapsa sub formă de închisoare sau tri-

mitere într-o unitate militară disciplinară și care au reparat integral paguba cauzată prin infracțiunea pentru care sunt condamnate, li se poate aplica liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen dacă instanța judecătorească va constata o corectare posibilă a condamnatului fără executarea deplină a pedepsei. Totodată persoana poate fi liberată în întregime sau parțial și de pedeapsa complementară. Aplicând liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen, instanța de judecată îl poate obliga pe condamnat să îndeplinească întocmai anumite obligații, în termenul de pedeapsă rămas neexecutat, și anume să nu-și schimbe fără consimțământul organului competent domiciliul, să nu frecventeze anumite localuri, să urmeze un tratament, în caz de abuz de băuturi spirtoase, de narcomanie sau o boală venerică și să îndeplinească alte obligații care pot contribui la corectarea condamnatului. Această instituție de drept penal se aplică condamnaților de instanța judecătorească a locului de executare a pedepsei pe baza propunerii comune a organului care pune în executare pedeapsa. Controlul asupra comportării celor liberați condiționat de pedeapsă înainte de termen îl exercită organele competente, iar în privința militarilor îl exercită comandamentul militar respectiv [4].

Deși cadrul juridic al Republicii Moldova prevede o listă destul de mare de alternative la pedeapsa cu închisoare, acestea nu sunt aplicabile în majoritatea cazurilor de infracțiuni deosebit de grave sau recidive periculoase și extrem de periculoase. În majoritatea cazurilor, o persoană poate fi liberată de răspunderea penală numai atunci când comite pentru prima dată o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă. Astfel, în cazul infracțiunilor deosebit de grave și al recidivelor periculoase/extrem de periculoase, Codul penal prevede aproape exclusiv închisoarea, cu șanse practice iluzorii de liberare anticipată, înainte de expirarea termenului de închisoare [5, p. 26].

Recomandarea Rec (2000) 22 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la stimularea implementării Regulamentului european privind sancțiunile și măsurile comunitare stabilește expres principiul îndrumătoare pentru obținerea unei mai largi și mai eficiente utilizări a sancțiunilor și măsurilor comunitare, printre care și liberarea condiționată din închisoare, urmată de supraveghere post-eliberatorie. Însă toate procesele vor fi desfășurate în spiritul Regulilor Europene, fiind monitorizate și evaluate cu atenție. Experimentele trebuie să fie în concordanță cu standardele etice ale comunității internaționale [6].

Privarea de libertate trebuie considerată o sancțiune sau măsură extremă și, de aceea, va fi impusă numai când, din cauza gravității infracțiunii, orice altă sancțiune sau măsură ar fi evident inadecvată. Extinderea capacității închisorilor trebuie să fie o măsură mai curând excepțională, deoarece în general este puțin probabil să ofere o soluție durabilă pentru problema supraaglomerării. Țările în care capacitatea închisorilor poate fi suficientă în termeni generali, dar nu este adaptată la nevoile locale, trebuie să încerce să obțină o distribuire mai rațională a capacității închisorilor. Trebuie depuse eforturi pentru reducerea recurgerii la sentințe privative de libertate, care împovărează sistemul penitenciar, și substituirea sentințelor privative de libertate scurte cu sancțiuni și măsuri comunitare. În stabilirea sancțiunilor și măsurilor comunitare care pot fi folosite în locul privării de libertate, trebuie acordată atenție următoarelor:

- suspendarea aplicării unei condamnări la închisoare cu condiții impuse;
- eliberarea condiționată ca sancțiune independentă;
- supravegherea sporită [7].

Recomandarea nr. 22 (99) a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la supraaglomerarea închisorilor și inflația populației închisorilor reliefează efectele negative ale crizelor economice asupra bunei funcționări a sistemului justiției penale, fiind identificate, printre altele, și următoarele soluții:

- evitarea oricărei creșteri a utilizării arestului preventiv și a pedepsei închisorii de scurtă durată, concepând alternative adecvate, susceptibile, de punere în aplicare în perioade de criză economică;
- restrângerea, pe cât posibil, a încarcerării infractorilor minori și tineri, pentru care reabilitarea este cu atât mai dificilă în perioadele de criză economică;
- dezvoltarea măsurilor alternative la arestul preventiv și dezincriminarea unor fapte [8].

Concluzii. Dreptul internațional reprezintă ansamblul statelor angajate în raporturi internaționale, reglementate de dreptul internațional. În raporturile cu caracter juridic, normele de drept sunt create prin acordul dintre state, acestea devenind obligatorii pentru executare. Comunitatea internațională este astăzi mai mult ca oricând preocupată de promovarea cât mai largă a drepturilor omului, de crearea unui cadru legal cât mai diversificat de colaborare internațională în acest domeniu, de realizarea unui sistem cât mai complet de apărare pe diferite căi legale a drepturilor omului în variate domenii și de asigurarea cât mai deplină a transpunerii în practică a acestora, inclusiv prin sancționarea încălcărilor aduse normelor de drept existente, indiferent ce forme ar lua ele.

Instituția liberării condiționate de pedeapsă penală înainte de termen este, de asemenea, prevăzută în diverse acte cu caracter internațional, fiind prezentată mai mult ca un instrument juridic sau un procedeu anticipat de eliberare din detenție.

Această instituție, în ultima perioadă de timp, reprezintă o premisă de restabilire a libertății unei persoane aflate în conflict cu legea și a cărei libertate a fost îngrădită în strictă conformitate cu prevederile legale, datorită pericolului social al faptei comise.

Deși mecanismele juridice de protecție și garantare a libertății umane prin prisma dreptului internațional prevăd expres condițiile pe care trebuie să le întrunească deținutul în cazul liberării sale condiționate din detenție, în niciun caz aceste condiții nu pot fi stabilite prin derogare de la lege.

Astfel, atât normele juridice interne, cât și internaționale referitoare la instituția liberării condiționate din detenție trebuie să colaboreze între ele pentru promovarea respectării universale și efective a drepturilor și libertăților fundamentale și să-și asume obligații privind recunoașterea prin legislația lor a acestor drepturi.

Comunitatea internațională reprezintă nucleul juridic al tuturor drepturilor statelor membre ca fundament al libertății, dreptății și păcii în lume.

Referințe bibliografice

1. Pașca V. Curs de drept penal. Partea generală, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 552.
2. Recomandarea Rec (2003) 22 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la liberarea condiționată / Adoptată de către Comitetul de Miniștri la 24 septembrie 2003, la cea de-a 853-a întrunire a prim-miniștrilor. În <https://rm.coe.int/16806f407a>, accesat la 17.04.2023.
3. Institutul de Reforme Penale, Raportul Misiunii de Evaluare „Implementarea probațiunii în Republica Moldova: realități și perspective (16-19 iulie 2003)”, Proiectul Asistența Reformei Penale în Moldova.
4. Vasilo D. Drept penal. Partea generală, Chișinău, 2013.
5. Raportul privind aplicarea sancțiunilor penale în Republica Moldova. Elaborat de: Ildir Peci, p. 26. În <https://rm.coe.int/report-criminal-sanctions-rom/1680a1c6f1>, accesat la 19.04.2023.
6. Recomandarea Rec (2000) 22 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la stimularea implementării Regulamentului european privind sancțiunile și măsurile comunitare / Adoptată de către Comitetul de Miniștri la 29 noiembrie 2000 la cea de-a 731-a întrunire a prim-miniștrilor. În <https://rm.coe.int/16806f407c>, accesat la 17.04.2023.
7. Recomandarea nr. 22 (99) a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la supraaglomerarea închisorilor și inflația populației închisorilor / Adoptată de către Comitetul de Miniștri pe 30 septembrie 1999, la cea de-a 681-a adunare a reprezentanților miniștrilor. În <https://rm.coe.int/rec-99-22-on-prison-overcrowding-and-population-inflation-romanian/16808b60b9>, accesat la 17.04.2023.
8. Rezoluția 3 – „Criza economică și infracționalitatea” – a celei de-a 13-a Conferințe a miniștrilor de Justiție din Europa (1982). https://irp.md/uploads/files/2014-04/1397133887_brosura-cu-privire-la-probatiune.pdf, accesat la 17.04.2023.
9. Ostavciuc D. Principiile procesului penal. Monografie. Chișinău: Print-Caro, 2022, 719 p.
10. Ostavciuc D. Legalitatea procesului penal. În: Legea și Viața, nr. 5-6, 2022 p. 20-35.

CZU: 343.343.6

MIGRAȚIA ILEGALĂ ȘI MIGRAȚIA INFRAȚIONALĂ:
MANIFESTĂRI CANTITATIVE, CONȚINUT, CORELAREILLEGAL AND CRIMINAL MIGRATION:
QUANTITATIVE MANIFESTATIONS, CONTENT, CORRELATION

Victor FRUMUSACHI,

*doctorand, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,**Chișinău, Republica Moldova,**ORCID ID: 0000-0002-7167-7700***Rezumat**

Fenomenul migrației impulsionează dezvoltarea economică a statelor lumii. Însă, în ipoteza acestui fenomen, se identifică anumite manopere frauduloase care califică migrația ca fiind ilegală. Această migrație ilegală nu întotdeauna ia forma unei infracțiuni, particularitățile specifice fiind dictate de legislația statelor care sunt implicate în prevenirea și combaterea fenomenului migrației ilegale la general. În limitele răspunderii conform CP RM, legiuitorul tratează fenomenul migrației ilegale prin prisma unei infracțiuni tipice, trecerea ilegală a frontierei de stat, și a unei infracțiuni atipice – organizarea migrației ilegale, care prezumă inclusiv organizarea trecerii ilegale (intrării/ieșirii) a frontierei de stat. În multe state ale lumii (inclusiv România) organizarea migrației ilegale este tratată din perspectiva unui fenomen clar definit – traficul de migranți. În acest sens, există un ansamblu de factori care contribuie la răspândirea fenomenului legat de traficul ilicit de migranți – ca element care indică la migrația ilegală (lipsa de informare cu privire la oportunitățile de angajare în străinătate, așteptările exagerate ale imigranților, apariția și răspândirea de informații false, gradul scăzut de școlarizare al celor care emigrează, lipsa abilităților practice, pe alocuri completată de tendința de a avea încredere în intermediarii falși etc). Conținutul acestor factori nu variază mult la nivel internațional și regional, un aspect delimitativ mai vădit identificându-se la nivel statal. Acești factori urmează a fi cunoscuți, pentru a aborda problema complexă a migrației ilegale, în special infracționale, din perspectivă multidimensională. De asemenea, mecanismele calitative de reacție contra fenomenului migrației ilegale urmează să fie completat de analiza comprehensivă a unor indicatori cantitativi, care pune în acțiune cunoașterea locului și rolului fenomenului infracțional în cadrul unei anumite structuri infracționale și a dinamicii infracționale.

Cuvinte-cheie: trafic de migranți, transnațional, transfrontalier, migrație ilegală, migrație infracțională.

Summary

The phenomenon of migration is a phenomenon that boosts the economic development of the states of the world. However, in the hypothesis of this phenomenon, certain fraudulent maneuvers are also identified that qualify the migration as illegal. And, this illegal migration does not always take the form of a crime; its specific features are dictated by the legislation of the states that are involved in preventing and combating the phenomenon of illegal migration in general. Within the limits of liability according to CC of RM, the legislator treats the phenomenon of illegal migration through the prism of a typical crime - illegal crossing of the state border, and an atypical crime - organization of illegal migration, which also includes organization of the illegal crossing (entry / exit) of the state border. In many countries of the world (including Romania) the organization of illegal migration is viewed from the standpoint of a well-defined phenomenon - migrants trafficking. In this regard, there are a number of factors that contribute to the spread of the phenomenon of illicit migrants trafficking - as an indicator of illegal migration (lack of information about employment opportunities abroad, exaggerated expectations of immigrants, the appearance and spread of false information, low level of education of those who emigrate, lack of practical skills, sometimes supplemented by the tendency to trust false intermediaries, etc.). The content of these factors does not vary much at the international and regional level, a more obvious delimiting aspect is identified at the state level. These factors need to be known in order to approach to the complex problem of illegal migration, particularly criminal, from a multidimensional perspective. Also, the qualitative mechanisms of response against the phenomenon of illegal migration are to be supplemented by the comprehensive analysis of quantitative indicators, which puts into action the knowledge of the place and role of the criminal phenomenon within a certain criminal structure and criminal dynamics.

Keywords: migrants trafficking, transnational, transboundary, illegal migration, criminal migration.

Introducere. Articolul științific „Migrația ilegală și migrația infrațională: manifestări cantitative, conținut, corelare” vizează analiza elementelor care configurează noțiunea de migrație ilegală, pe de o parte, precum și a migrației infraționale – ca parte componentă a migrației ilegale, pe de altă parte. În raport cu scopul publicației, au fost trasate următoarele obiective:

- identificarea semnelor care caracterizează migrația ilegală – ca fenomen negativ;
- stabilirea particularităților definitorii ale migrației infraționale și corelația acestora cu fenomenul migrației ilegale, în ansamblu;
- particularizarea unor indicatori cantitativi cu referire la migrațiunea ilegală.

Scopul și obiectivele trasate au fost materializate prin operarea mai multor metode și procedee științifice, principalele fiind: metoda logică, metoda sistematică, metoda statistică (procedeele cercetării cantitative) etc.

Domeniul reglementării problemelor migrației ilegale este vizat de legislația internațională, în baza acordurilor interstatale bilaterale în domeniul speciale, în baza legislației naționale, iar normativul național în domeniul migrației vizează aspecte precum analiza cantitativă și calitativă a fenomenului migraționist; prevenirea fenomenului migrației ilegale, inclusiv prin controlul proceselor migratorii și gestionarea integrată a frontierelor; combaterea fenomenului migrației ilegale, inclusiv prin mijloace de drept penal etc.

Conținut de bază. Migrația ilegală, menționează A. STOICA, influențează toate domeniile importante de activitate ale societății, inclusiv securitatea statului și a cetățenilor săi [21, p. 13]. Adică, în acest sens, în timp ce condițiile economice precare și situația socială și politică instabilă a țărilor în tranziție sunt factorii principali care îi determină pe migranți să părăsească țara de origine în căutarea unui loc de muncă bine plătit, politicile imigraționiste restrictive, combinate cu anumite elemente discriminatorii, lipsa resurselor economice de bază și a informațiilor veridice despre viața în alte state, sunt factorii suplimentari care măresc gradul de vulnerabilitate a migranților, în special a femeilor [1, p. 6-7].

După cum consemnează autorii A. ADAMOVA și A.-I. NICOLAE, migrația reprezintă un fenomen aflat în strânsă relație cu dezvoltarea economică [2, p. 32-33; 3, p. 7], acest fenomen fiind perceput mai intens după perioada anilor 1875-1925, când a avut loc un proces de migrație masivă către SUA, succedându-se în permanență de atunci.

A.I. NICOLAE făcând referire la o analiză statistică, conchide că indicii cantitativi ai migrației reflectă faptul că la începutul sec. XXI, o persoană din 35 posedă statutul de migrant, toate țările din lume fiind implicate în procesul migrației, având statut de: țară de origine, țară de tranzit sau țară de destinație [3, p. 4].

Un studiu desfășurat de către Europol remarcă faptul că deja în 2014, numărul migranților ilegali care au ajuns în UE a crescut, ajungând la peste un milion de migranți în anul următor. Anume evoluția constantă în aspect cantitativ a avut un impact profund asupra tabloului infrațional al Europei, rețelele criminale crescând în mod substanțial implicarea lor în contrabanda cu migranți [4]. În 2015, se estima faptul că rețelele criminale implicate în contrabanda cu migranți au avut o cifră de afaceri cuprinsă între 3-6 miliarde de euro. Facilitarea imigrației ilegale este una dintre prioritățile EMPACT, domeniile prioritare ale criminalității Europol, în cadrul Ciclului de politici UE 2018-2021. Într-o operațiune din 2016, forțele de poliție și de gestionare a frontierelor din Austria, Bulgaria, Croația, fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei, Germania, Ungaria, România, Serbia, Slovenia și Elveția și-au unit forțele într-o acțiune de 36 de ore de-a lungul traseului Balcanilor de Vest. Echipa EMSC Mobile Analyst (EMAST) a fost trimisă în principalele hub-uri criminale din Germania, Austria și Ungaria pentru a facilita schimbul de informații în timp real și în vederea efectuării unor corespondențe live. Operațiunea a avut ca rezultat arestarea a 39 de contrabandiști migranți și 580 de migranți[4].

Ca fenomen negativ, este evident că apogeul crizei migrației în UE a fost înregistrat în anii 2015-2016 [23]. În acest ultim context, UE a pus în aplicare măsuri pentru a îmbunătăți controlul

frontierelor externe și al fluxurilor de migrație, sosirile neregulate în UE fiind reduse cu peste 90% [23]. CoE, UE și statele sale membre și-au intensificat eforturile pentru a institui o politică europeană eficientă, umanitară și sigură în domeniul migrației [23]. Cu toate acestea, se identifică, la nivelul UE, anumite rezerve de reglementare, cât și practici inclusiv în perioada actuală. Or, se stabilesc particularități specifice și inopinate de generare a fluxurilor de migranți, reacția statelor UE fiind necesară să se impună într-un mod activ și imediat și activă. În acest ultim aspect, facem referință la masele de migranți care au blocat hotarul între Republica Belarus și Polonia în luna noiembrie 2021 [30; 31; 32].

Referitor la R. Moldova, urmează să se menționeze faptul că, pe parcursul a mai multor decenii, aceasta a fost recunoscută drept țară de emigrare și de tranzit, dar schimbările geopolitice în regiune din ultimul deceniu, în special existența hotarului comun cu țările UE, apariția unor noi perspective de integrare, au determinat ca RM să devină țară pentru imigrarea unor categorii de cetățeni străini [5].

În acest curs de idei, remarcăm faptul că RM (potrivit datelor înregistrate oficial de Biroul Național de Statistică) se înscrie prin statele în care migrația este tratată ca un fenomen intens, doar în anul 2017 aproape 110000 imigranți au (re)venit în Moldova și aproape 160000 emigranți au părăsit țara, formând o migrație netă negativă de aproximativ 50000 persoane [6, p. 3].

Înșuși textul Strategiei Naționale în domeniul migrației și azilului (2011-2020) nuanțează faptul că perioada de după proclamarea independenței RM se caracterizează prin intensificarea migrației externe atât definitive, cât și a celei temporare. În ambele cazuri, soldul migrațional este negativ, ceea ce prezumă că numărul persoanelor plecate din țară definitiv sau temporar depășește numărul persoanelor intrate cu asemenea scopuri în RM [5].

Astfel, numărul populației, estimat la începutul anului 2019, a constituit 2680000 de persoane, ceea ce reprezintă o descreștere a populației cu aproape 190000 de persoane din 2014.

În ultimii ani, rata de creștere anuală a fost negativă, constituind circa -1,8% anual. Motivul principal al descreșterii populației, stabilit deja la nivel de stat, este migrația netă negativă care a crescut de la (-)24600 de persoane în anul 2014 la (-)48600 de persoane în 2018 [6, p. 3].

Migrația ca fenomen social, dar și ca fapte individuale care completează fenomenul respectiv, a fost în centrul atenției multiplelor cercetări științifice desfășurate de către sociologi, geografi, economiști, juriști etc. C. HARUȚA nuanțează faptul că eficiența luptei contra fenomenului migrațional, care comportă un caracter vădit transnațional și transfrontalier, este redusă. În acest sens, în ipoteza migrației, direcțiile sau fluxurile transnaționale coincid cu asimetriile derivate ale puterilor economice și politice ale statelor lumii [25, p. 45-46].

Activitățile migranților trebuie să îndeplinească două condiții importante: să fie simultane (simultaneity), afectând mai multe sfere ale vieților migranților și ale non-migranților, și să fie caracterizate de un anumit grad de regularitate (regularity) [25, p. 34].

Prioritară și pentru RM devine constatarea faptului lipsei unui act normativ care să indice direct la o listă exhaustivă a infracțiunilor care sunt sau pot avea caracter transnațional [26, p. 240-302]. Or, indicii cantitativi înregistrați în mod oficial în RM nu oferă un tablou evident al infracțiunilor care au sau pot avea caracter transfrontalier, mesajele autorităților, în fiecare raport anual, creând posibilități diferite de interpretare statistică (cantitativă). Menționăm acest ultim fapt, luând în vedere indicii statistici înregistrați la nivelul MAI RM, care reflectă tabloul cantitativ al unor asemenea tipuri de infracțiuni, legate de regimul juridic al frontierei de stat.

Astfel, fluxul de persoane pe segmentul de frontieră s-a repartizat în felul următor:

În anul 2018:

- 9398732 persoane (40%) pe segmentul de frontieră Republica Moldova – România (95,16%);

- 8130945 persoane (46%) pe segmentul de frontieră Republica Moldova – Ucraina (104,25%);

- 2890767 persoane (14%) pe segmentul aerian [8, p. 8] (93,29%).

În anul 2019 (*baza fixă*):

- 9876522 persoane (48%) pe segmentul de frontieră Republica Moldova – România;

- 7791757 persoane (37%) pe segmentul de frontieră Republica Moldova – Ucraina;

- 3098572 persoane (15%) pe segmentul aerian [7, p. 6].

Încălcarea legislației de frontieră a vizat, în anul 2016, au vizat identificarea:

- 1972 încălcări frontaliere (75,49%) [9, p. 3];

- 372 cazuri de trafic ilicit la frontieră (99,15%);

- 1071 cazuri de migrațiune ilegală (83,08%);

• încălcarea frontierei de stat – 51 persoane (42,85%);

• încălcarea regimului de ședere – 1042 persoane (87,85%);

- 524 alte încălcări (29,37%)

În anul 2017, aceste încălcări au constituit:

- 2676 încălcări frontaliere (102,45%);

- 338 cazuri de trafic ilicit la frontieră (89,18%);

- 1240 camigrațiunemigrație ilegală (96,19%);

• tentative de trecere a frontierei de stat în scop de migrare – 65 persoane (54,62%);

• încălcarea regimului de ședere – 1186 persoane (100%) [8, p. 10];

- 3243 alte încălcări (181,78%) [8, p. 8].

În anul 2018, aceste încălcări au constituit:

- 2268 încălcări frontaliere (86,83%);

- 341 cazuri de trafic ilicit la frontieră (89,97%);

- migrațiunezuri de migrație ilegală (110,24%);

• tentative de trecere a frontierei de stat în scop de migrare – 116 persoane (97,47%);

• încălcarea regimului de ședere – 1330 persoane (112,14%) [7, p. 7];

- 1403 alte încălcări (78,64%) [7, p. 6].

În anul 2019 (*baza fixă*), aceste încălcări au vizat:

- 2612 încălcări frontaliere;

- 379 cazuri de trafic ilicit la fronmigrațiune 1289 cazuri de migrație ilegală;

• tentative de trecere a frontierei de stat în scop de migrare – 119 persoane;

• încălcarea regimului de ședere – 1186 persoane [7, p. 7];

- 1784 alte încălcări [7, p. 6].

Analiza indicilor statistici în perioada anilor 2016-2019 denotă o creștere evidentă a numărului de încălcări ale legislației la frontieră în RM, bazat pe un flux mult mai consistent de treceri (intrare/ieșire) a frontierei de stat. Adică, indicii cantitativi înregistrați în RM denotă un cadru semnificativ de mare al numărului de infracțiuni de trecere ilegală a frontierei de stat, pe de o parte, făcându-se alegația la o descreștere a numărului de cauze penale remise instanței de judecată, precum și o creștere a numărului de cauze penale încetate, precum și un număr semnificativ de infracțiuni de organizare a migrației ilegale, pe de altă parte. Potrivit Raportului de activitate al MAI pentru anul 2019, „din punct de vedere **al tentativelor de trecere frauduloasă a frontierei de stat, situația migrației ilegale** la frontiera Republicii Moldova, în anul 2019 a înregistrat o ușoară creștere cu circa 13%, comparativ cu anul 2018, fiind depistați 119 migranți ilegali, comparativ cu 116 înregistrați în anul 2018” [33, p. 14]. „Ponderea cea mai mare a tentativelor de migrare ilegală o deține segmentul de frontieră moldo-român cu-50%, apoi frontiera cu Ucraina - 22 de cazuri, sau 19% din numărul total. Pe segmentul de frontieră aerian au fost înregistrate 37 cazuri de tentativă de migrare ilegală sau 31%” [33, p. 14].

În baza Notei anuale de activitate a MAI pentru anul 2020, „pe parcursul anului 2020 la frontiera de stat au fost depistați 77 cetățeni ai RM **pentru tentativa de trecere a frontierei cu scop de migrare ilegală**, constituind astfel 62% *din numărul total de migranți ilegali depistați*” [34,

p. 24]. După categoriile de infracțiuni, în anul 2-20 au pornit cauze penale:

- 25 - organizarea migrației ilegale (+212%);
- 302 - trecere ilegală a frontierei de stat (+37%) ” [34, p. 25].

Conform Raportului privind activitatea procuraturii pentru anul 2019 [35, p. 78], infracțiunea de organizare a migrației ilegale este tratată ca fiind o infracțiune de trafic de ființe umane și conexă acestora, în anul 2018 fiind înregistrate 21 de infracțiuni de organizare a migrației ilegale, iar în anul 2019 – 28 de asemenea infracțiuni.

În acest concurs de situații tipice diferite, constatăm faptul că trecerea ilegală a migrației ilegale constituie, în esență elementul-cheie al migrației ilegale, și o examinare separată a acestor elemente nu ar indica la un tablou întregit al fenomenului migrației ilegale. În același sens, în ipoteza în care infracțiunea de organizare a migrației ilegale constituie inclusiv organizarea trecerii (intrării/ieșirii) ilegale a frontierei de stat, adică este o variantă atipică a infracțiunii de trecere ilegală a frontierei de stat, rezultă cu claritate că în cazul în care se operează cu fenomenul migrației infracționale, se pune în evidență în mod direct și nemijlocit atât infracțiunile de trecere ilegală a frontierei de stat, cât și organizarea acestei treceri, adică organizarea migrației ilegale.

Migrația ilegală se manifestă prin operarea diferitor manopere frauduloase, care își identică descrierea faptică în cadrul unor infracțiuni ori a altor încălcări de lege. Adică, vorbind despre migrația ilegală, nu se are în vedere în mod obligatoriu o infracțiune legată de migrația ilegală. Limitele includerii în acțiune a migrației ilegale prin prisma răspunderii penale depind de particularitățile specifice adoptate în fiecare stat, preponderent raportate la politicile de prevenire și combatere a fenomenului infracțional în ansamblu. Este evident, că legiuitorul din RM și-a proiectat reacția distinctă contra unor infracțiuni care formează direct și nemijlocit fenomenul migrației ilegale (în special este vorba de infracțiunile prevăzute la art. 362-362¹ CP RM, adică trecerea ilegală a frontierei de stat și organizarea migrației ilegale; cea din urmă infracțiune fiind o derivată a primei), precum și multiplele infracțiuni conexe fenomenului migrației ilegale. Aname organizarea migrației ilegale este definită, în multe alte state, ca fiind traficul ilicit de migranți.

Este justificată opinia autorului M. MEGHEREA care remarcă faptul că această înregistrare a infracțiunilor legate de organizarea migrației ilegale nu poate fi deplină, pe măsură ce multe state nu plasează aceste fapte prejudiciabile ca fiind incidente răspunderii penale, nefiind atestată, ca efect, o sesizare a organelor competente din RM referitor la răspunderea juridică pentru asemenea gen de fapte prejudiciabile [27, p. 120-121].

Pe măsura creșterii numărului de încălcări legate de migrație și regimul juridic al frontierei de stat, se impune necesitatea securizării la frontieră, precum și crearea/perfecționarea cadrului normativ aferent răspunderii juridice corespunzătoare pentru comiterea acestora (identificarea și racordarea sistemului de reglementări la nivel regional și internațional/european). Adică, după cum nuanțează literatura de specialitate, configurarea unui sistem eficient de combatere a infracțiunilor și infracționalității care afectează regimul juridic al frontierei de stat a devenit iminentă, luându-se în vedere practica europeană și internațională în acest domeniu [27, p. 8].

Cu siguranță, domeniul migrației rămâne a fi o prioritate pe agenda de dezvoltare a RM, luând în considerație relevanța factorului migrație în planificarea dezvoltării, asigurarea coerenței instituționale și sinergiei între instrumentele de integrare, cât și pentru dezvoltarea unui cadru legislativ cuprinzător în domeniul migrației și mobilității [10].

Prin Legea nr. 125 din 31 mai 2012, Republica Moldova a ratificat *Acordul dintre Guvernul Republicii Moldova și CIDPM cu privire la statutul Organizației în Republica Moldova și cooperarea în domeniul migrației* (semnat la Viena la 9 ianuarie 2012) [11]. Potrivit art. 1 alin. (1) din acest acord, CIDPM va sprijini R. Moldova în consolidarea capacităților sale instituționale și administrative pentru gestionarea comprehensivă a migrației, în special în domeniul migrației legale și ilegale, managementului frontierei, vize, traficul de ființe umane, reînțoarcerea și readmisia și alte subiecte relevante în domeniul justiției, libertăților și securității [12].

V. CUȘNIR conchide asupra faptului că un factor determinant privind mobilitatea și armonizarea legislației naționale, inclusiv în materie de securitate, constituie implementarea Acordului de Asociere a RM la UE, cu precădere în ceea ce privește: statul de drept, buna guvernare, combaterea corupției, dezvoltarea economică, modernizarea sistemului național de apărare – măsuri de natură să contribuie inclusiv la dezvoltarea calitativă a dimensiunii juridice a securității [13, p. 75].

În ipoteza *Acordului de asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte* s-a decis asupra aprofundării dialogului și cooperării cu privire la mobilitate, migrație, azil și gestionarea frontierelor în spiritul cadrului politicii UE în domeniul migrației externe, care vizează cooperarea în materie de migrație legală, inclusiv migrația circulară și combaterea migrației ilegale [12].

În acest cadrul de reglementări adoptate de RM s-a reafirmat importanța gestionării comune a fluxurilor de migrație între teritorii și s-a consolidat dialogul amplu cu privire la toate aspectele legate de migrație, inclusiv migrația legală, protecția internațională, migrația ilegală, *traficul de migranți* și *traficul de persoane*. În acest ultim aspect, limitele cooperării se axează pe instituirea unei politici preventive eficace împotriva migrației ilegale, a traficului de migranți și de persoane, inclusiv a unor mijloace de combatere a rețelelor de traficanți de migranți și de persoane și de asigurare a protecției victimelor acestui tip de trafic (...), precum și pe prevenirea și combaterea tuturor formelor de activități infracționale și ilegale, organizate sau nu, inclusiv cele cu caracter transnațional, cum ar fi (...) *traficul de migranți și traficul de persoane* (art. 16 alin. (1) lit. (a)) [14].

Pe această cale, analizând cadrul de acțiune vizat expres de dispozițiile Declarației comune a Consiliului și a reprezentanților guvernelor statelor membre reuniți în cadrul Consiliului, a Parlamentului European și a Comisiei Europene (2017/C 210/01) - **Noul consens european privind dezvoltarea „Lumea noastră, demnitatea noastră, viitorul nostru”** (pct. 20), stabilim că UE și statele membre urmează să abordeze sistematic (dar selectiv) un sistem de elemente transversale, care să asigure o dezvoltare durabilă și să accelereze transformarea, punându-se în evidență inclusiv **mobilitatea și migrația** [15, p. 6].

În context, făcându-se distincție clară între mobilitatea și migrația ilegală, pe de o parte, și migrația neregulamentară (ilegală), pe de altă parte, se stabilește că migrația neregulamentară (ilegală) poate genera provocări majore și are un impact negativ asupra țărilor de origine, de tranzit și de destinație [15, p. 10]. Dar, totuși, se menționează că anume **abordarea migrației sub toate formele sale, legale sau neregulamentare, necesită intervenții, politici și cadre juridice transsectoriale atât pe termen scurt, cât și pe termen lung, astfel încât să răspundă nevoilor migranților și ale populațiilor-gazdă și să le garanteze siguranța**. Or, introducerea ilegală de migranți și traficul de ființe umane vor fi tratate ca surse de instabilitate, fiind necesară o luptă continuă împotriva acestor fenomene, de asemenea fiind necesară și chiar esențială crearea de parteneriate solide cu țările de origine, de tranzit și de destinație, cu politici susținute, pe termen lung, care să abordeze diferitele dimensiuni ale provocării [15, p. 10, 17-18].

Migrația este un fenomen complex, global, de lungă durată, care necesită o reacție politică atent planificată, echilibrată, bazată pe date concrete și durabilă, care să respecte competențele naționale și, în special, să nu afecteze dreptul statelor membre, în temeiul art. 79 alin. (5) din Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene, de a stabili volumul admiterii pe teritoriul acestora a resortisanților unor țări terțe, provenind din țări terțe, în căutarea unui loc de muncă. În același timp, migrația neregulamentară poate genera provocări majore și are un impact negativ asupra țărilor de origine, de tranzit și de destinație [15, p. 10].

În această ipoteză, toate reglementările la nivelul UE semnifică necesitatea de a controla, după cum consemnează autorul A. SPOIALĂ, procesul de migrare, reflectând îngrijorarea crescândă cu referire la migrațiunea latentă și impactul acesteia asupra crimei organizate, în general, și asupra traficului de ființe umane, în special [16, p. 254]

Susținem opinia autorilor N. OSMOCHESCU și M. MEREUȚĂ, precum că creșterea libertății

de circulație a persoanelor prin desființarea controalelor la frontierele interne și cerințele asigurării securității interne a statelor UE, în contextul unor evoluții noi pe plan internațional, caracterizate prin recrudescența terorismului și a altor manifestări extremiste, impun abordarea și înfăptuirea unitară a conceptului de securitate europeană, în cadrul normativ al instituțiilor comunitare și cel al cooperării transfrontaliere, prin perfecționarea continuă a instrumentelor juridice și mijloacelor specifice de prevenire și combatere a terorismului, criminalității organizate, traficului de ființe umane și droguri, imigrației ilegale și altor forme de manifestare a criminalității transfrontaliere [17, p. 15].

Pe acest fundal de analize, securizarea frontierelor se percepe prin aplicarea unei strategii comune, care să cuprindă măsuri complexe specifice controlului trecerii frontierelor externe și supravegherii lor și nu poate fi delimitată de activitățile legate de combaterea criminalității transfrontaliere în variatele ei forme de manifestare [17, p. 13-14].

În același sens, autorul I. COLENOV determină limitele securizării frontierelor prin intermediul unui sistem de măsuri și acțiuni complexe și multidimensionale, care vizează asigurarea și protecția frontierei, respectarea cadrului normativ aferent acestui domeniu, desfășurarea activităților de supraveghere a frontierei și a unui control riguros la trecerea acesteia, asigurarea intereselor suverane ale statului în relațiile cu statele vecine cu referire la protecția regimului juridic al frontierei [18, p. 15]. În viziunea autorului citat, acest proces nu este finit, ci din contra, permanent se perfecționează, reieșind din necesitatea combaterii fenomenelor infracționale transfrontaliere [18, p. 15].

M. BENCHECI subliniază faptul că necesitatea securizării frontierelor RM este dictată de doi factori:

- pe de o parte, din cauza diferendului transnistrean, fapt care implică riscuri majore asupra securității naționale (separatismul, migrația ilegală, terorismul etc.),
- pe de altă parte, deoarece RM se află în imediata vecinătate cu UE, fapt care impune securizarea frontierelor conform unor criterii europene [19, p. 109].

În acest cadru de premise legate de securizarea la frontiere, intervin frontierele cu România și Ucraina, care urmează a se dezvolta prin eficientizarea luptei cu infracționalitatea transfrontalieră/transnațională, iar securizarea frontierei să fie privită ca o măsură care să asigure securitatea și siguranța persoanei [19, p. 117-118]. În context, susținem opinia autorului L. CREANGĂ, care menționează faptul că un rol important în prevenirea și combaterea criminalității transfrontaliere îi revine colaborării directe dintre regiunile învecinate, regăsite de-a lungul unei frontiere [28, p. 93-94].

Cu adevărat, lumea contemporană se află într-un proces impredictibil de schimbare, caracterizat prin accelerarea interdependențelor economice, politice și de securitate dintre state, iar problemele de securitate devin din ce în ce mai complexe și multidimensionale. În acest sens, deși, pe de o parte, actorii statali nu mai au posibilitatea să prevină și să combată amenințările la adresa securității înăuntrul propriilor granițe, fiind vorba despre o globalizare a riscurilor și amenințărilor, respectiv, despre o criminalitate organizată transnațională care utilizează toate facilitățile [29, p. 181], însă, pe de altă parte, regimul juridic al frontierelor, fiind o misiune a limitelor suveranității și securității statului, impune adoptarea măsurilor și mijloacelor eficiente de combatere a migrației ilegale la nivel național. În ansamblu, este justificată o abordare generală la nivel de prevenire și combatere a infracționalității care vizează migrația ilegală, dar nicidecum la nivelul îngust al elementului de legiferare a mijloacelor și metodelor, inclusiv normativ-penale, de combatere a acestui fenomen.

În limitele fenomenului migrației ilegale, se identifică traficul de migranți, iar acest trafic poate lua conturul unor fapte de natură infracțională. S. METELEVA [citată după 20, p. 11] susține că anume migrația infracțională constituie un fenomen socialmente periculos, pe larg răspândit, care se manifestă în deplasarea teritorială a persoanelor în scopul comiterii de infracțiuni, precum și în

vederea transferului de tehnologii infracționale. Deși susținem opțiunile autorului citat, în special cele referitoare la existența migrației infracționale, nu achiesăm la punctul de vedere prin prisma conținutului pe care-l determină autorul. Or, în acest sens, se precizează că caracterul migrației infracționale este prestabilit de un factor subiectiv: tendința de a comite o infracțiune/mai multe infracțiuni ori a desfășura o activitate infracțională profesională. Motivația acestor infracțiuni poate fi diferită (de exemplu, motive materiale, din răzbunare, motivație politică, tendința de a-și extinde sfera de influență infracțională, de a se eschiva de la răspunderea penală etc.). În context, migrantul-infractor își dă seama că schimbarea permanentă sau provizorie a locului de trai este direct legată de activitatea infracțională, își dă seama că acesta se deplasează în spațiu, încălcând normativul penal și cu scopul de a le săvârși în timp restrâns [20, p. 11-12].

În fapt, S. METELEVA operează cu contextul unor efecte ale migrației, aceasta (migrația) pu-tând fi încadrată atât în limitele celei legale, cât și celei ilegale. În fapt, în opinia noastră, migrația ilegală și traficul de migranți se atestă la nivelul mijlocului ilegal, dar nicidecum la momentul care vizează efectul procesului migrațional sau scopul acestui proces complex și multidimensional.

Un aspect principial detaliat de către autorul S. METELEVA este faptul că nu trebuie referit la fenomenul migrației ilegale, în special la cel infracțional, deplasarea persoanelor în scop de angajare la muncă, dacă această deplasare este benevolă și individual-independentă, chiar dacă activitatea persoanelor implicate în deplasarea cetățenilor străini (legată de intrarea ilegală în țară sau ieșirea ilegală din țară) este cuprinsă de noțiunea de migrație infracțională [20, p. 12]. Pe de altă parte, autorul M. BARANNIK susține, însă, că nu este suficient de motivată ideea de a evidenția o trecere ilegală a frontierei de stat, care să fie descrisă în afara caracterului infracțional al acesteia [20, p. 12]. Operând cu textul legii penale a RM, constatăm faptul că trecerea ilegală a frontierei de stat poate fi și în afara caracterului infracțional al acesteia, în cazul în care nu este comisă prin metode strict și limitativ prevăzute de art. 362 alin. (1) CP RM, adică prin eludarea controlului sau sustragerea de la controlul efectuat la frontieră.

Din aceste premise invocate, se deduce clar că domeniul reglementării problemelor migrației (inclusiv azilul) ilegale este reglementat:

- în baza legislației internaționale,
- în baza acordurilor interstatale bilaterale în domenii speciale,
- în baza legislației naționale [22, p. 45].

Normativul național în domeniul migrației vizează multiple aspecte:

- analiza cantitativă și calitativă a fenomenului migraționist;
- prevenirea fenomenului migrației ilegale, inclusiv prin controlul proceselor migratorii și gestionarea integrată a frontierelor;
- combaterea fenomenului migrației ilegale, inclusiv prin mijloace de drept penal etc.

CONCLUZII

● Analiza indicilor statistici în perioada anilor 2016-2019 denotă o creștere evidentă a numărului de încălcări ale legislației la frontieră în RM, bazat pe un flux mult mai consistent de infracțiuni legate de migrația ilegală (trecerea (intrare/ieșire) ilegală a frontierei de stat și organizarea migrației ilegale).

● Indicii cantitativi înregistrați în RM denotă un cadru semnificativ de mare al numărului de infracțiuni de trecere ilegală a frontierei de stat, pe de o parte, făcându-se alegația la o descreștere a numărului de cauze penale remise instanței de judecată, o creștere a numărului de cauze penale încetate, precum și un număr semnificativ de infracțiuni de organizare a migrației ilegale, pe de altă parte.

● În limitele fenomenului migrației ilegale se identifică traficul de migranți, iar acest trafic poate lua conturul unor fapte de natură infracțională.

● Operând cu textul legii penale a Republicii Moldova, constatăm faptul că trecerea ilegală a frontierei de stat poate fi și în afara caracterului infracțional al acesteia, în cazul în care nu este

comisă prin metodele strict și limitativ prevăzute de art. 362 alin. (1) CP RM, adică prin eludarea controlului sau sustragerea de la controlul efectuat la frontieră. În același context, în cazul în care nu este incidentă o organizare a trecerii anume ilegale a frontierei de stat (dacă nu ne axăm pe contextul faptei de organizare a șederii/tranzitării teritoriului RM), atunci nu poate fi atestată nici organizarea migrației ilegale.

● Normativul național în domeniul migrației vizează multiple aspecte: analiza cantitativă și calitativă a fenomenului migraționist; prevenirea fenomenului migrației ilegale, inclusiv prin controlul proceselor migratorii și gestionarea integrată a frontierelor; combaterea fenomenului migrației ilegale, inclusiv prin mijloace de drept penal etc.

Referințe bibliografice

1. Centrul Parteneriat pentru Egalitate. Prevenirea traficului cu ființe umane. Ghid de educație pentru diminuarea riscului de vulnerabilitate la traficul de ființe umane. 91 p. [citat 03.04.2020]. Disponibil: <http://www.cpe.ro/wp-content/uploads/2016/03/Ghid-de-educatie-pentru-prevenirea-trafficului-cu-fiinte-umane.pdf>.
2. Адамова А. Международная трудовая миграция в условиях Российского региона: результаты исследования (на примере Воронежской и Белгородской областей). În: Журнал, 2018, p. 32-40 [citat 26.04.2020]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/mezhdunarodnaya-trudovaya-migratsiya-v-usloviyah-rossiyskogo-regiona-rezultaty-issledovaniya-na-primere-voronezhskoy-i-belgorodskoy/viewer>.
3. Nicolae A.-I. Rolul rețelelor de migranți în economiile țărilor de origine. Teză de doctorat. Rezumat. 57 p. [citat 03.03.2020]. Disponibil: <http://doctorate.ulbsibiu.ro/wp-content/uploads/REZUMAT-Nicolae.pdf>.
4. EUROPOL. Facilitation of illegal immigration [citat 15.10.2020]. Disponibil: <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/crime-areas/facilitation-of-illegal-immigration>.
5. Strategia Națională în domeniul migrației și azilului (2011-2020), aprobată prin Hotărârea Guvernului din 8 septembrie 2011, nr. 655. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 16 septembrie 2011, nr. 152-155 [citat 26.04.2020]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=56020&lang=ro.
6. Biroul Național de Statistică prezintă numărul revizuit al populației Republicii Moldova și datele despre migrația internațională. Notă informativă cu privire la numărul revizuit al populației Republicii Moldova, inclusiv datele despre migrația internațională: perioada 2014-2019 (2019 – provizoriu). 9 p. [citat 25.04.2020]. Disponibil: <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&id=6409&idc=30>.
7. Raportul de activitate al POLIȚIEI de Frontieră pentru anul 2019. 40 p. [citat 25.04.2020]. Disponibil: <http://www.border.gov.md/images/docs/2020/RAPORT%20IGPF%20%202019.pdf>.
8. Raportul de activitate al POLIȚIEI de Frontieră pentru anul 2018. 48 p. [citat 25.04.2020]. Disponibil: <http://www.border.gov.md/images/docs/2019/Raportul%20de%20activitate%20al%20IGPF%20pentru%20anul%202018%20%20%20%20.pdf>. Vizitat: 25.04.2020.
9. Raportul de activitate al POLIȚIEI de Frontieră pentru anul 2017. 22 p. [citat 25.04.2020]. Disponibil: <http://www.border.gov.md/images/docs/Raport%20activitate%20IGPF%202017.pdf>.
10. Uniunea Europeană - Republica Moldova. Parteneriatul de mobilitate. În: Buletin Informațional, decembrie 2013, nr. 8 [citat 24.04.2020]. Disponibil: https://www.mfa.gov.md/img/docs/bulletin-information_8_ro.pdf.
11. Legea pentru ratificarea Acordului dintre Guvernul Republicii Moldova și Centrul Internațional pentru Dezvoltarea Politicilor în Domeniul Migrației (CIDPM) cu privire la statutul Organizației în Republica Moldova și cooperarea în domeniul migrației din 31 mai 2012, nr. 125

- (în vigoare la 13 iulie 2012). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 13 iulie 2012, nr. 143-148.
12. Acordul dintre Guvernul Republicii Moldova și Centrul Internațional pentru Dezvoltarea Politicilor în Domeniul Migrației (CIDPM) cu privire la statutul Organizației în Republica Moldova și cooperarea în domeniul migrației. Viena: 9 ianuarie 2012 [citat 22.04.2020]. Disponibil: <http://www.parlament.md/LegislationDocument.aspx?Id=0ff742a7-e175-4acf-9de6-0aef7b67eca>.
 13. Cușnir V. Dimensiunea juridică a securității: aspecte internaționale și naționale. În: Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul evoluțiilor geopolitice regionale. Coordonator V. Varzari. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM, 2016 (180 p.), p. 54-76.
 14. Acord de asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, din 27 iunie 2014. Ratificat prin Legea din 2 iulie 2014, nr. 112. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 18 iulie 2014, nr. 185-199/442.
 15. (Comunicări) Declarații comune (Parlamentul European, Consiliu, Comisia Europeană). Declarație comună a Consiliului și a reprezentanților guvernelor statelor membre reuniți în cadrul Consiliului, a Parlamentului European și a Comisiei Europene (2017/C 210/01). Noul consens european privind dezvoltarea conceptului „Lumea noastră, demnitatea noastră, viitorul nostru”. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene din 30 iunie 2017, nr. C210/1. 28 p. [citat 24.04.2020]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2017:210:FULL&from=EN>.
 16. Spoială A. Particularitățile traficului de ființe umane în spațiul Uniunii Europene. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale din 6-7 octombrie 2005 cu genericul Prevenirea și combaterea crimelor transnaționale: probleme teoretice și practice: traficul de ființe umane, terorismul, spălarea banilor, traficul de droguri și armament. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare”, 2005 (400 p.), p. 254-259.
 17. Osmochescu N., Mereuță M. Extinderea Uniunii Europene și regimul juridic al frontierelor statelor membre. În: Avocatul poporului, 2006, nr. 5-6, p. 11-16.
 18. Colenov I. Amenințările generate de crima transfrontalieră determină securizarea frontierei. În: Buletinul informativ, 2006, nr. 5, p. 15-16.
 19. Bencheci M. Securizarea frontierelor Republicii Moldova ca oportunitate de încadrare în sistemul securității internaționale. În: Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul evoluțiilor geopolitice regionale. Coordonator V. Varzari. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM, 2016 (180 p.), p. 109-128.
 20. Баранник М. Криминологические и правовые проблемы борьбы с незаконной миграцией. Владивосток: Владивостокский Центр по изучению организованной преступности, 2002 93 p. [citat 26.04.2020]. Disponibil: <http://www.law.edu.ru/script/cntsource.asp?cntID=100087549>.
 21. Stoica A. Migrația ilegală la confluența cu traficul de persoane. București: Pro Universitaria, 2014. 18 p. [citat 06.03.2020]. Disponibil: <http://www.prouniversitaria.ro/carte/migratia-ilegala-la-confluenta-cu-traficul-de-persoane/rasfoire/>.
 22. Moșneaga V. Migrație și dezvoltare: aspecte politico-juridice. Manual. Organizația Internațională pentru Migrațiune, Misiunea în Moldova. Chișinău: S. n., 2017. 118 p. http://iom.md/sites/default/files/publications/docs/Migra%C8%9Bie%20%C8%99i%20dezvoltare_aspecte%20politico-juridice.pdf.
 23. Consiliul European. Consiliul Uniunii Europene. Politica UE în domeniul migrației [citat 20.02.2020]. Disponibil: <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/migratory-pressures/>.
 25. Haruța C. Migrația ca fenomen social. Perspective și abordări teoretice transdisciplinare. În: Revista Transilvană de Științe Administrative, 2018, nr. 2(43), p. 33-53 [citat 02.04.2020].

- Disponibil: <http://rtsa.ro/rtsa/index.php/rtsa/article/download/572/569/572-1137-1-SM.pdf>.
26. Пихов А. Теоретические основы противодействия транснациональной преступности. Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. Специальность — 12.00.08, уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Краснодар: «Краснодарский университет Министерства внутренних дел Российской Федерации», 2017. 488 p. [citat 05.03.2020]. Disponibil: <https://www.dissercat.com/content/teoreticheskie-osnovy-protivodeistviya-transnatsionalnoi-prestupnosti/read>.
 27. Megherea M. Infracțiuni care afectează regimul frontierei de stat a Republicii Moldova. Teză de doctorat. Chișinău: USM, 2018. 175 p. [citat 01.03.2020]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2018/54168/marin_meghera_thesis.pdf.
 28. Creangă L. Construcția europeană – cadrul legal în prevenirea și combaterea criminalității transfrontaliere. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale - Criminalitatea transfrontalieră și transnațională: tendințe și forme actuale de manifestare, probleme de prevenire și combatere. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, S.n., 2018 (500 p.), p. 92-97 [citat 05.03.2020]. Disponibil: <http://academy.police.md/assets/files/pdf/conferintu.pdf>.
 29. Rusu O. Organizarea migrației ilegale ca formă de manifestare a criminalității organizate transnaționale. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale - Criminalitatea transfrontalieră și transnațională: tendințe și forme actuale de manifestare, probleme de prevenire și combatere. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, S.n., 2018 (500 p.), p. 181-187 [citat 05.03.2020]. Disponibil: <http://academy.police.md/assets/files/pdf/conferintu.pdf>.
 30. Suferința oamenilor de la granița cu Belarus [citat 16.01.2022]. Disponibil: <https://www.dw.com/ro/suferin%C8%9Ba-oamenilor-de-la-grani%C8%9Ba-cu-belarus/a-59820244>.
 31. Polonia declară stare de urgență la frontiera cu Belarus [citat 16.01.2022]. Disponibil: <https://www.dw.com/ro/polonia-declar%C4%83-stare-de-urgen%C8%9B%C4%83-la-frontiera-cu-belarus/a-59071629>.
 32. Cehia trimite militari în Polonia pentru protecția graniței cu Belarus [citat 16.01.2022]. Disponibil: <https://romania.europalibera.org/a/polonia-granita-belarus-ajutor/31600834.html>.
 33. Raport de activitate al Ministerului Afacerilor Interne pentru anul 2019. 43 p. [citat 16.01.2022]. Disponibil: <https://www.mai.gov.md/sites/default/files/rapoarte/rapoarte%202019/Raport%20de%20activitate%20al%20MAI%20pentru%20anul%202019.pdf>.
 34. Nota anuală de activitate a Ministerului Afacerilor Interne pentru anul 2020. 59 p. [citat 16.01.2022]. Disponibil: <https://www.mai.gov.md/sites/default/files/rapoarte/rapoarte%202020/Nota%20de%20activitate%20MAI%202020%20din%2003.03.2021.pdf>.
 35. Raportul privind activitatea Procuraturii pentru anul 2019. 185 p. [citat 16.01.2022]. Disponibil: <http://procuratura.md/file/Raport%20public%20Procuratura%202019%20rectificat%2004.05.2020%20.pdf>.

CZU 343.2

EROAREA DE DREPT ȘI CUNOAȘTEREA ANTIJURIDICITĂȚII FAPTEI INFRAȚIONALE

Roman EREMCIUC,

drd., Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

ORCID: 0000-0002-4466-8884

Alexandru MARIȚ,

dr., prof. univ.,

Academia de Studii Economice din Moldova

e-mail: alexmarit@mail.ru

ORCID: 0000-0002-3198-8395

Rezumat

În scopul de a stabili o ordine socială necesară existenței normale într-o societate civilizată, este nevoie de cunoașterea și respectarea strictă a dreptului penal. Astfel, legiuitorul a intenționat ca destinatarii normelor penale să aibă un interes deosebit cu privire la cunoștințele de conduită care trebuie să le adopte și să acționeze într-o cunoaștere și responsabilitate deplină. De asemenea, a încercat să descurajeze infractorul și justificările puerile ale acestuia de a invoca necunoașterea legii penale. Cu toate acestea, se pune întrebarea dacă, în realitate, pot exista unele situații care, prin specificul lor, sunt doar excepții reale de la principiul de mai sus, și care, dacă sunt ignorate, ar putea ajunge la o răspundere penală obiectivă.

Cuvinte-cheie: legalitate, principiu, pedeapsă, normă, autor, tipicitate, persoane, cunoaștere, activitate, elaborare, aplicare, organe, constituțional, penal, reprezentare, antijuridicitate, greșeală, proces, săvârșire, infracțiune, componență.

Summary

In order to establish a social order required normal coexistence in a civilized society, it requires the knowledge of criminal law strictly be observed. Preceding this way the legislature intended that recipients criminal criminal rules to show a particular concern about your knowledge of conduct that must adopt and act in a full knowledge and responsibility. Also attempted to deter the offender childish justifications began to claim ignorance of the criminal law. The question nevertheless arises whether in reality there may be some situations which by their specificity are only real exceptions to the above principle which, if ignored could reach an objective criminal liability.

Keywords: legality principle, punishment, time, author, typical people, knowledge, business development, implementation bodies, constitutional, criminal, representation, error, process, committing, composition.

Introducere. Așadar: „Conștiința este un substrat al omului nedespărțit de el. Între acesta și realitățile lui înconjurătoare există o legătură indisolubilă și o interdependență dialectică, care influențându-se reciproc formează un proces unic al cunoașterii [14, p. 292-293]. Care, după unii autori [78, p. 118], constituie o **aptitudine** sau un **complex de abilități** rezistent la patimi și ispite.

Într-un sens mai extins, unii autori îi atribuie noțiunii și conținutul de **conștiința morală** [31, p. 13]. Alții [73, P. 325] însă fac o deosebire a **vinovăției** de simpla **conștiință morală**, unde subliniază că **vinovăția** este o **varietate a conștiinței** care este un **fenomen ereditar a stimula procesele de gândire concrete**, iar **vinovăția** este un **aspect de specie** al acestora. Unii autori [65, p. 457] susțin că aceasta presupune și disponibilitatea omului de a merge la diferite compromise cu sine însuși, cu societatea, cu valorile sociale ale ei și cu cele **normative** [54, p. 98].

Așadar, **conștiința** este abordată ca un **proces psihic** care presupune o **cunoaștere, înțelegere, reprezentare**, sau o **activitate intelectuală și psihică** sau o **cunoaștere imediată despre lumea exterioară** [52, p. 205]. În același sens se mai menționează că legile penale sunt elaborate pe baza

unui *minim etic comun conștiinței* întregii societăți, [26, p. 238] în plus argumentându-se *concordanța deplină dintre morală și unele norme juridice* elaborate de stat.

Eroarea de **drept penal** poate fi definită ca fiind acea formă a erorii în care făptuitorul *nu cunoaște sau cunoaște greșit* o normă cu caracter penal în momentul comiterii faptei. În cazul erorii de drept penal, obiectul îl constituie *o normă penală*. Prin urmare, *eroarea de drept penal* există în cazul în care făptuitorul, săvârșind o faptă oarecare, *nu a cunoscut că aceasta este interzisă de legea penală, ci a considerat că, în condițiile în care a comis-o, fapta este permisă de lege* [12, p. 327].

În vederea stabilirii unei *ordini sociale necesare* conviețuirii normale într-o societate civilizată, *se impune cu strictețe cunoașterea normelor penale* care trebuie respectate. Astfel, legiuitorul penal a dorit ca destinatarii normelor penale să manifeste o preocupare deosebită cu privire la *cunoașterea conduitei* pe care trebuie să o adopte și să acționeze *într-o deplină cunoștință* de cauză și *responsabilitate*. Totodată s-a încercat descurajarea de la început *a justificărilor puerile ale făptuitorului de a invoca necunoașterea legii penale*. Se pune totuși întrebarea dacă în realitate nu pot apare unele situații care, prin specificul lor, nu sunt altceva decât veritabile excepții de la principiul de mai sus și care, dacă ar fi nesocotite, s-ar ajunge la *o răspundere penală obiectivă* [20, p. 239].

Pot fi situații în care legiuitorul **nu reușește o redactare accesibilă a legii** penale, conținutul normei fiind **neclar și greu de înțeles**; or, **sistematizarea normelor penale fiind defectuoasă**, iar asemenea **dificultăți de interpretare** din ce în ce mai mari, sau **oscilații jurisprudențiale** evidente, fac ca prezumția că cetățenii cunosc legile penale devine o **ficțiune juridică** [20, p. 239].

Metode și materiale aplicate. În studiu au fost utilizate metoda comparativă de analiză, metoda logică prin aplicarea procedeeilor logice de inducție, deducție și sinteză.

Scopul prezentului demers științific îl reprezintă abordarea succintă, doar substanțială a problematicii previzibilității legii în general și a legii penale în special.

Așadar, vorbind despre cunoașterea antijuridicității faptei și despre eroarea de drept vom face anumite remarce.

Așa cum am arătat deja, vinovăția presupune *un reproș la adresa autorului pentru fapta sa tipică și antijuridică*. Pentru a putea reține vinovăția, este astfel necesar ca subiectul să fie *responsabil*, adică să aibă *capacitatea de a-și reprezenta semnificația actelor sale și de a fi stăpân pe ele*. Această condiție nu este însă suficientă, fiind necesare și alte elemente suplimentare: *cunoașterea actuală sau posibilă a caracterului ilicit al conduitei și respectiv posibilitatea reală de a acționa în conformitate cu exigentele ordinii juridice*. Eroarea a fost astfel definită în doctrină ca *o falsă cunoaștere a realității naturale sau normative* [61, p. 376], ori ca o discordanță între cunoaștere și obiectul acesteia [63, p. 470].

Conceptual, eroarea nu se confundă cu **ignoranța**, căci, dacă *ignoranța* presupune *absenta cunoașterii unui element*, eroarea presupune *o cunoaștere deformată a acestuia* [63, p. 471]. Cu toate acestea, din punctul de vedere al dreptului penal, cele *două noțiuni au aceeași semnificație juridică*.

În același timp însă, eroarea trebuie delimitată de *simpla îndoială, de starea dubitativă* în care autorul are reprezentarea posibilității ca imaginea pe care și-a format-o asupra realității să nu fie corectă. De aceea, **îndoiala** nu are niciodată ca efect o exonerare de răspundere penală, căci, atâta vreme cât nu are o reprezentare certă a realității, subiectul trebuie să se abțină de la comiterea acțiunii. Relevanța **îndoielii** este limitată la eventuala distincție între **intenția directă** și cea **indirectă** [59, p. 377].

Astfel, în doctrină s-a făcut distincția între *eroarea directă și eroarea inversă*. Eroarea inversă (negativă) constă și în presupunerea că există elemente constitutive ale infracțiunii sau ale unei agravante, deși în realitate acestea lipsesc. Legislația penală modernă nu acordă nicio semnificație erorii inverse; lipsind o manifestare exterioară obiectivă de încălcare a legii penale în asemenea situații, *subiectul nu poate fi tras la răspundere penală*; acesta nu poate să creeze incriminări, ci numai legiuitorul [28, p. 45-46].

Potrivit unei alte clasificări, se face distincție între *eroarea vincibilă* și *eroarea invincibilă* [3, p. 140]. Eroarea este *vincibilă* sau *culpabilă* este atunci când ea **ar fi putut fi evitată dacă autorul ar fi acționat cu diligența necesară**. Ea **exclue existența intenției, dar nu și existența culpei**, astfel că în prezența ei, **autorul nu va răspunde pentru o infracțiune intenționată**, ci pentru o infracțiune din culpă, în măsura în care fapta este incriminată și în această modalitate. **Eroarea este invincibilă** atunci când **nu ar fi putut fi evitată, cu toată diligența autorului, în acest caz, va fi exclusă** atât **intenția** cât și **culpa**, ceea ce face ca autorul să nu poată fi tras la răspundere penală [63, p. 472].

Alți autori disting între *eroarea-motiv* și *eroarea-inabilitate* [59, p. 377].

Cea mai importantă clasificare a formelor erorii, potrivit doctrinei noastre [2, p. 266], este cea care distinge între *eroarea de fapt* și *eroarea de drept*.

Mai trebuie precizat însă faptul că la ora actuală nu puține sunt sistemele juridice naționale care consideră depășită, într-o oarecare măsură, distincția între eroarea de fapt și eroarea de drept, propunând în schimb o clasificare a formelor erorii realizată prin raportare la trăsăturile infracțiunii: *eroare asupra elementelor constitutive (tipicității)* și *eroare asupra antijuridicității faptei*.

Eroarea asupra *tipicității* poartă asupra unui *element constitutiv al infracțiunii* și are ca efect, în măsura în care este *invincibilă, înlăturarea tipicității faptei*, în acest caz autorul acționează cu convingerea că *fapta sa nu întrunește elementele constitutive ale unei infracțiuni*.

Eroarea asupra antijuridicității poartă asupra interdicției comportamentului în cauză, asupra caracterului său ilegal și, **în măsura în care este invincibilă, înlătură vinovăția**, în acest caz *autorul este conștient de comiterea unei fapte tipice, a unei fapte prevăzute de legea penală, dar consideră că fapta sa este autorizată de ordinea juridică*, ceea ce în realitate nu se întâmplă. Spre exemplu, comite fapta sub imperiul **erorii asupra antijuridicității** cel care consideră în mod eronat că acționează în condițiile legitimei apărări; în cazul în care *eroarea este invincibilă* ea înlătură vinovăția, iar *dacă este vincibilă* determină o *atenueare a pedepsei* [63, p. 473].

Numeroase sisteme juridice au îmbrățișat astăzi distincția între *eroarea asupra tipicității* și *eroarea asupra antijuridicității*. Cu titlu de exemplu [71, p. 122] se poate cita dreptul *german, austriac, spaniol, elvețian, portughez, brazilian, peruan* etc.

Considerăm și noi că aceasta este soluția preferabilă și că, *de lege ferenda*, ea și-ar găsi locul și în dreptul nostru [63, p. 473]. *De lege lata* însă, în condițiile în care codul nostru penal respinge în mod explicit ideea recunoașterii unor efecte de exonerare a erorii de drept penal, este aproape imposibil de fundamentat posibilitatea aplicării acestei teorii [63, p. 473].

Ținem să precizăm însă că am ales să tratăm eroarea **în contextul reprezentării de către autor a antijuridicității faptei** mai mult pentru a respecta tradiția conturată în doctrina noastră de a trata în mod unitar *cauzele care înlătură caracterul penal al faptei*; în realitate, **eroarea poate viza fie tipicitatea, fie vinovăția**. În dreptul nostru, eroarea privește cel mai adesea *tipicitatea*, căci ea poartă de cele mai multe ori asupra unor **elemente constitutive** ale infracțiunii atunci când poartă asupra unui element constitutiv al infracțiunii. Doar **eroarea de fapt** sau **de drept** care poartă asupra **antijuridicității** sunt veritabile cauze de înlăturare a vinovăției [63, p. 473].

Adevărat se menționează în literatura de specialitate românească faptul că: „*necunoașterea legii la infracțiunile grave* ar fi fără temei deoarece ele sunt condamnabile și din punct de vedere *moral, cunoscute fiind încă de timpuriu*” [17, p.13]. **Eroarea asupra unei norme penale** în dreptul nostru, potrivit art.51 alin. final C.pen. *necunoașterea sau cunoașterea greșită a legii penale* nu înlătură caracterul penal al faptei. Pe această bază, se admite în mod unanim în doctrina și practica judiciară că eroarea asupra existenței unei norme penale nu poate avea niciodată efect exonerator. Așa cum am arătat deja, majoritatea sistemelor de drept europene au abandonat concepția potrivit căreia în privința legii penale trebuie să opereze o *prezumție absolută de cunoaștere*. Această *prezumție reprezintă o simplă ficțiune, greu de conciliat cu principiul răspunderii penale subiective*

[63, p. 486].

Astfel, în urma tuturor celor menționate, este de apreciat redacția proiectului de cod român, unde la Art.28 „Eroarea de drept penal” se prevede: „*Necunoașterea sau cunoașterea greșită a legii penale din cauza unei împrejurări care nu putea fi evitată*” înlătură caracterul penal al faptei. Dacă eroarea de drept penal *putea fi evitată* sunt aplicabile prevederile art. 75, Cod penal adică „Efectele circumstanțelor atenuante”, ceea ce constituie un salt calitativ în acest fel. Credem că introducerea unei asemenea inițiative ar contribui practic la o schimbare *complexă și esențială* a vinovăției penale. Și în același sens, se va debarasa și de conceptul politico-legislativ asupra conștientizării ilicitului penal. Și în acest fel *s-ar organiza propagande de studiu asupra juridicului penal printr-o cimentare, sau rezervă* adecvată asupra „*experienței de viață a legilor penale*”, [40, p. 36] dar și prin *respectarea tradiționalistă* de către înșiși legiuitorii penali și de întreaga națiune (s.n.).

Ulterior în doctrină au mai fost expuse câteva teorii anume asupra **conștientizării sau cunoașterii ilegalității penale**, ulterior îmbrățișate sau nu de alte legislații.

Teoria intenției pure presupune **o cunoaștere efectivă a caracterului ilegal** al actului său din partea făptuitorului care trebuie să fie constatată chiar la *momentul comiterii actului*. **Intenția** la comiterea infracțiunii nu ar presupune o cunoaștere **printr-o simplă posibilitate de cunoaștere**, și **nicio cunoaștere posterioară** sau **ulterioară** asupra caracterului ilegal al actelor comise.

Argumentul propus în favoarea acestei teorii este foarte simplă: „Definiția intenției criminale presupune **o dorință de a încălca legea**, ce ar fi de conceput într-un mod logic și în situația în care agentul nu are o cunoaștere perfectă a legii la care se presupune încălcarea”.

Acestei teorii i s-au adus unele reproșuri chiar de către unii părtași ai ei, și anume s-a susținut că dacă agentul chiar dacă **nu cunoaște legea pe care a încălcat-o, poate dispune de posibilitatea de a o cunoaște**, și astfel *nu va trebui să fie absolvit complet de răspundere penală* sau va fi expus la o răspundere pentru *o faptă neintenționată*. Prin urmare, la aceste infracțiuni *chiar prin absența unei cunoașteri efective a legii* (aspect care poate fi ușor simulat și greu de demonstrat) ar duce la o achitare care nu este în mod sigur compatibilă cu interesele societății (s.n.).

Iar adepții unei noi concepții, și anume ai **teoriei intenției criminale** caută să scape reproșurile adresate *teoriei intenției pure*. Astfel susținându-se ideea că *intenția ar fi constatată nu numai acolo unde agentul cunoaște efectul legii*, dar și acolo unde el posedă *posibilitatea de a o cunoaște*. Dar și acestei teorii i s-au adus reproșuri de natură a ajunge la concluzia că prin aceasta nu se constată doar **natura specifică intenției criminale**, dar și *concepția greșelii neintenționate elementele căreia de asemenea le introduce în concepția intenției criminale*. Or intenția infracționară, cel puțin cea în forma directă presupune la rândul ei *o dorință efectivă a acesteia de a încălca* într-un mod implicit și norma penală, așa că nu ar trebui să se presupună natura sa de cunoaștere, ci aceasta trebuie dovedită. Ideea *posibilității simple de a cunoaște* este compatibilă și cu *natura greșelii*, iar ea *este incompatibilă cu natura intenției criminale*, cel puțin sub aspectul *dorinței* (în cazul formei de vinovăție cu intenție directă). Reproșul adresat acestei teorii se rezumă deci la faptul că ea stabilește o *confuzie* între *intenție* și *greșală*, în ciuda diferenței de esență și naturii acestor elemente constitutive care le separă.

Iar părtașii **teoriei culpabilității** caută să evite la rândul lor criticele care au fost adresate teoriei precedente și caută în același timp să stabilească o sistematizare a ideilor luate de la ea.

Ei apreciază și recunosc faptul, că **natura intenției criminale** cere **o cunoaștere efectivă a textului încălcat**, dar acesta este punctul teoretic al problemei. Se mai adaugă că pentru ocrotirea intereselor societății s-ar cere să se pună **pe picior de egalitate cunoașterea efectivă a legii** și simpla **posibilitate a acestei cunoașteri**. După respectiva concepție *locul cunoașterii legii nu este în sânul intenției criminale*, ci se găsește în **elementul moral** al infracțiunii.

Iar caracterul dezaprobat al dorinței *constituie esența și conținutul culpabilității* sau al *elementului moral* al infracțiunii. Și *separarea* dintre *intenția criminală* și *cunoașterea legii ar fi* în drept de a determina această cunoaștere, fără să mai fie legată de *natura intenției*. Elementul

culpabilității ar putea fi determinat **ca și cum într-un fel înglobând cunoașterea efectivă și cunoașterea posibilă**. În aceste două cazuri există o contrarieritate între **dorința și ordinul juridic**, deoarece are loc o dezaprobare juridică din partea care *n-a asigurat conformitatea între dorința sa și ordinul juridic*.

Analizând elementul **moral al infracțiunii intenționate**, conform teoriei respective s-ar putea conchide că aceasta se compune din două părți: pe de o parte **intenția**, în sensul faptului infracțional, pe de altă parte **cunoașterea efectivă a legii și a sensului acesteia sau posibilitatea de această cunoaștere**. În așa fel făptuitorul ar fi recunoscut că a acționat intenționat dacă **știind și dorind** fapta infracțională corespunzător și elementele constitutive ale infracțiunii **avea posibilitatea de a lua cunoștință** de textul incriminator pe care l-a încălcat, **chiar dacă nu l-a știut**. Această teorie a fost aprobată de marea majoritate autorilor germani. Ea constituie sursa jurisprudenței Curții federale și a devenit sursa art.17 al Codului penal al Germaniei în noua sa redacție [79, p. 603].

În ceea ce ne privește, apreciem că totuși la ultima teorie se remarcă puterea argumentului într-un mod evident, dar nu și suficient. Or, noi credem că problema ar trebui pusă mai extins și printr-o complexitate de abordare mai evidentă. Astfel credem că nu este posibil în mod logic de a se pune un semn al egalității între **posibilitatea de a cunoaște** și o **cunoașterea efectivă** și, în acest sens, o înglobare „ca și cum” a cunoașterii, chiar dacă aceasta efectiv nu a cunoscut sau nu a știut ilegalitatea faptei infracționale, este o abordare sau o apreciere obiectivă asupra faptei infracționale. Tot după respectiva concepție (a culpabilității) se constată că *locul cunoașterii legii nu este în sânul intenției criminale, dar în elementului moral al infracțiunii* Or, după cum vom expune în cele ce urmează, tocmai **intenția** este cel mai reprezentativ element al aspectului moral (vinovăției) al infracțiunii (s.n.).

Pe aceeași poziție se situează și doctrina penală română, care chiar dacă a recunoscut necesitatea faptului că în compunerea **dolului** să intre și **conștiința** [27, p. 237] sau aspectul de *prevedere* [11, p. 115] asupra urmărilor *social periculoase* ale acțiunii și inacțiunii – elemente ale **factorului intelectual** al infracțiunii (s.n.).

Așadar, cum s-a menționat în literatura de specialitate românească mai veche: „Pentru existența **intenției**, nu se pretinde **cunoașterea ilicitului penal al faptei**, ... socotindu-se a fi suficient știința sau cunoștința făptuitorului că este *contrară datoriei*” [24, p. 458-460].

În *doctrina rusă* s-a mai menționat de asemenea, că **înțelegerea ilegalității** acțiunii sau inacțiunii **nu este o condiție de bază a elementului intelectual al intenției**, [47, p. 36] adică o infracțiune intenționată se poate comite și fără **cunoașterea sau conștientizarea ilegalității penale** a infracțiunii ce se comite [43, p. 145-159].

Într-o altă opinie contrară s-a mai menționat despre **conștientizarea ilegalității penale** că aceasta nu ar avea importanță decât doar la **intenția directă** [48, p. 414], adică: „Legiuitorul evaluează **caracterul periculos** al faptei infracționale în momentul când *se decide să o incrimineze în legea penală*. Odată descrisă în norma penală de incriminare, fapta este în mod implicit și una **socialmente periculoasă**, deoarece prin comiterea acesteia se aduce atingere valorilor sociale ocrotite de legea penală” [48, p. 414].

S-a menționat și o opinie mai moderată în acest sens, adică pentru includerea și aprecierea **conștientizării ilicitului penal în factorul intelectual al intenției penale** [30, p. 70-75], factor care **ar cuprinde cunoașterea din partea subiectului că** fapta sa interzisă va fi sancționată de legea penală [6, p. 32]. În acest sens, într-un mod expres s-a exprimat și opinia că: „*Intenția include în sine conștientizarea ilegalității acțiunilor sau inacțiunilor sale* [32, p. 350] și dacă aceste prevederi ar fi expuse într-un mod explicit în ceea ce privește: „Prevederea obligativității cunoașterii ilegalității penale, ar edifica conceptul de **responsabilitate subiectivă**” [42, p. 17].

Considerăm că este greșită concepția cel puțin prin identificarea **elementului material** (periculozitatea socială a faptei infracționale), cu cel **moral** (în contextul respectiv este vorba despre

conștientizarea ilegalității faptei) (s.n.).

Deoarece **prezumția de cunoaștere a legii** penale de către cetățeni nu este una irefragabilă, dar abordarea acestei prezumții: „Necesită o expunere într-un context mai suplă, susceptibil de excepții”, menționăm că aprecierea proceselor psihice în cazul **infracțiunilor intenționate** trebuie făcute în raport cu **cunoașterea sau conștientizarea ilegalității penale sau a caracterului de ilegalitate penală** a faptei infracționale comise (s.n.).

Nu suntem de acord cu mențiunea că: „Prevederea la intenție ar include și **posibilitatea** de prevedere a **urmărilor** acțiunilor sale. Care îl face să înțeleagă și să-și însușească legile vieții sociale, sau să se conducă pe baza unor principii sociale, să acționeze în conformitate cu ideile morale superioare”.

Unii autori corect în acest sens constată că **prevederea** [25, p. 621] se referă la **rezultatului faptei sale** și nicidecum la **posibilitatea reprezentării sau prevederii** lui [11, p. 115]. **Factorului intelectual** al infracțiunilor în forma **intenționată** se compune din **elemente raționale, intelective**, denumite și **proces de conștiință** care se manifestă printr-o **reprezentare sau cunoaștere nemijlocită**. Acestea sunt niște fenomene psihice complexe, fiind recunoscute atât de **penaliștii clasici** sau **spiritualiști** [21, p. 342] de **doctrina penală pozitivistă** [22, p. 355], cât și de majoritatea penaliștilor români mai vechi [14, p. 342], dar și actuali sau cei străini [18, p. 124]. Mai mult decât atât, existența proceselor **intelective de înțelegere, percepere, cunoaștere sau conștientizare** sunt consemnate și de legea penală română.

Nu suntem de acord nici cu faptul expus în **teoria culpabilității** unde **intenția** se compune din **două părți**: pe de o parte **intenția** în sensul **faptului infracțional**, pe de altă parte **cunoașterea legii sau a posibilității asupra unei asemenea cunoașteri**. Or, în sens contrar se remarcă faptul că: „La intenție ar trebui să existe **o reprezentare concretă asupra lezării dispozițiilor penale legale de incriminare** și a periclitării valorilor ocrotite de lege” [1, p. 186].

Mai mult decât atât, în cazul **intenției directe** față de valorile ocrotite de lege se manifestă caracterul dezaprobat în ceea ce privește **dorința lezării lor** ca un factor **volitiv** [40, p. 164], care constituie **esența și conținutul** acestei forme de **intenție**, ce constituie și un **factor mobilizator** la producerea rezultatului infracțional [29, p. 164]. Aceasta presupune o **atitudine de angajare activă și perseverentă** sau la care se presupune o **implicare totală, intelectuală**, a făptuitorului, în acțiunea sa și producerea rezultatului [74, p. 399] din partea infractorului. Iar dorința realizării acțiunii sau inacțiunii sunt tot timpul **motivate și orientate spre un scop anume, de fiecare dată ilicit** (s.n.) [49, p. 238]. Intenția la rândul său exprimă legătura imediată și cea mai strânsă dintre acțiune (inacțiune) și autor, care este **întotdeauna suficientă pentru a atrage răspunderea penală**, reprezentând **contestarea cea mai directă a valabilității preceptului normei**, printr-un atentat nemijlocit la stabilitatea ordinii juridice” [17, p. 242]. Apreciem corectă și mențiunea faptului că: „La infracțiunile intenționate, mai ales în cazul infracțiunilor în forma intenției directe, subiectul ia hotărârea de a acționa nu numai în baza unei **înțelegeri profunde și a calculării eventualelor posibile** evenimente. Or, pentru evitarea **responsabilității obiective** la aprecierea **aspectului intelectual al vinovăției intenționate** este necesar de a se aprecia și conștientizarea ilicitului penal din partea acestuia [40, p. 38].

Astfel o **separare** dintre **intenția criminală și cunoașterea legii** ar constitui după noi lipsire de esență a acesteia.

În sistemul de **drept comun** termenul **vinovăție** a fost apreciat și interpretat „drept ca o existență a unei **intenții** necesare pentru încălcarea legii” prin care trebuie să determine „gradul de vinovăție” pentru fiecare element al fiecărei încălcări. Instanțele din sistemul **dreptului comun** prezintă locul central al acestei erorii ca **o intenție** valabilă, și aprecierea unei erori valabile se bazează pe logica **negării intenției**.

O a doua precizare, care se impune, vizează caracterul culpabil sau neculpabil al erorii, în măsura în care **eroarea nu se datorează culpei autorului (el nu a putut să își dea seama că atacul**

sau pericolul nu este real) se va opera o justificare completă. Dacă însă eroarea se datorează culpei autorului, justificarea va fi incompletă, în sensul că el nu va răspunde pentru fapta **intenționată**, dar va răspunde pentru fapta comisă din culpă, dacă ea este incriminată și în această variantă [64, p. 379-380].

În timp ce unii autori consideră că aspectele *subiective ale tipicității* se cer analizate doar în cazul **infracțiunilor intenționate**, alții admit că și în cazul *infracțiunilor neintenționate* tipicitatea presupune în egală măsură un element obiectiv și un element subiectiv [55, p. 158].

Chiar dacă majoritatea autorilor consideră că doar în cazul **infracțiunilor intenționate** se poate vorbi de un conținut subiectiv al faptei-tip, există și opinia potrivit căreia atât intenția cât și culpa se includ în acest conținut.

Așa cum s-a arătat în doctrină [62, p. 320], **intenția** reprezintă forma originală, fundamentală, comună și cea mai gravă. Este forma originală pentru că infracțiunea intenționată a fost primul pas în trecerea de la *răspunderea obiectivă* la *răspunderea penală bazată pe vinovăție*.

În literatura de specialitate s-a arătat că **intenția**, denumită și dol, poate fi înțeleasă sub două accepțiuni: *dolul natural*, care presupune un *element intelectual* și un element volitiv, concretizate în *prevederea* și respectiv *urmărirea* producerii prevăzute de incriminarea-tip; *dolus malus*, care pe lângă cele două elemente, *cuprinde și cunoașterea caracterului antijuridic al faptei*. În contextul analizei tipicității, ne interesează însă doar *dolul natural*, căci *conștiința antijuridicității faptei* nu tine de tipicitate, ci de vinovăție, ca a treia trăsătură generală a infracțiunii [8, p. 294].

Elementul intelectual – denumit de legiuitorul nostru *prevedere* – se raportează, potrivit definiției din art. 19 C.pen., doar la rezultatul faptei. În realitate, elementul intelectual presupune cunoașterea de către autor *a tuturor elementelor ce caracterizează fapta tipică*, mai exact a tuturor elementelor de factură obiectivă de a căror întrunire depinde existența infracțiunii [15, p. 35]. *Cunoașterea acestor elemente obiective trebuie să fie o certitudine și nu o simplă posibilitate*, dar nu este necesară cunoașterea exactă a unor detalii de care nu depinde existența faptei tipice. De asemenea, *cunoașterea trebuie să fie actuală*, adică să se raporteze la momentul comiterii infracțiunii și nu la un moment anterior.

S-a mai pus problema găsirii unei soluții în cazul în care autorul se află în dubiu cu privire la împrejurările de care depinde existența infracțiunii. *Starea dubitativă* nu presupune *nici ignoranță și nici cunoaștere greșită*, ci pur și simplu reprezentarea alternativă a două posibile situații, unde deși subzistă dubiul, se apreciază în doctrină că *este îndeplinită condiția existenței factorului intelectual, fiind deci posibilă din acest punct de vedere reținerea intenției, căci autorul a acceptat riscul comiterii unei infracțiuni* [67, p. 319]. În schimb, nu va fi posibilă reținerea intenției în ipoteza dubiului cu privire la împrejurările esențiale, atunci când din conținutul normei de incriminare se desprinde cerința cunoașterii certe a unuia sau mai multor elemente de care depinde existența infracțiunii. Astfel, în cazul infracțiunii de represiune nedreaptă, cel care pune în mișcare acțiunea penală, dispune arestarea sau trimiterea în judecată trebuie să aibă convingerea că persoana este nevinovată, în măsura în care are dubii cu privire la vinovăția acesteia, iar fapta nu va constitui infracțiune [9, p. 368].

În general, proba *factorului intelectual* nu ridică probleme în cazul elementelor descriptive folosite în norma de incriminare, căci acestea pot fi percepute și evaluate prin propriile simțuri, în schimb, *atunci când este vorba de elemente normative, când pentru descrierea faptei tip legiuitorul recurge la noțiuni juridice, se pune problema gradului de cunoaștere al acestor noțiuni*, necesar pentru a fi întrunită cerința factorului intelectual [9, p. 368].

În doctrină se consideră că nu este indispensabilă o cunoaștere exactă a definiției juridice a noțiunii în cauză, fiind suficient ca autorul să aibă o reprezentare paralelă, în sfera „laică”, asupra acesteia [67, p. 318-319]. Pentru a proba *existența prevederii*, se va avea în vedere situația personală a autorului, experiența sa de viață, pregătirea profesională etc.

În doctrina europeană există actualmente un curent de opinie care preconizează *renunțarea*

la evidențierea factorului volitiv din conținutul intenției, fiind considerat suficient *factorul intelectual*. În acest sens se arată că cel care *cunoaște pericolul concret generat de acțiunea sa* și totuși o săvârșește, probează o *atitudine clară de dispreț pentru valoarea socială ocrotită de norma penală, ceea ce apare ca suficient pentru calificarea faptei ca fiind intenționată* [58, p. 228]. Această teorie are ca principală consecință ștergerea diferențelor dintre formele intenției, dar și dispariția *culpei cu prevedere* ca formă a culpei. Cum **caracterul intenționat** al faptei este dat de *prevederea pericolului creat de acțiune pentru valoarea ocrotită*, doar culpa fără prevedere mai poate fi considerată ca fiind o veritabilă culpă. Deși teoria este interesantă și ar conduce la rezolvarea mai simplă a problemelor legate de delimitarea diferitelor forme ale vinovăției, ea nu poate fi conciliată cu reglementarea legală din art. 19 C.pen., așa încât, cel puțin deocamdată, nu poate găsi un teren fertil în dreptul român [8, p. 371].

Intenția directă există atunci când autorul *dorește* producerea *urmării prevăzute de norma de incriminare*. Această *formă a intenției presupune cea mai mare intensitate a factorului volitiv, voința autorului fiind îndreptată nemijlocit spre realizarea urmării faptei tip*.

În doctrină [55, p. 214] s-a considerat că suntem în prezența unei intenții directe nu doar atunci când urmarea produsă *reprezintă chiar scopul urmărit de făptuitor*, ci și atunci când această urmare apare ca **un mijloc necesar pentru realizarea scopului propus**. S-a menționat că se va reține forma intenției directe chiar dacă *producerea rezultatului nu este certă, ci doar posibilă pentru autor*, în măsura în care *el dorește producerea acestui rezultat*. Așa, de pildă, dacă victima se află la distanță mare de autor, iar acesta știe că nu este un bun trăgător cu arma, uciderea victimei prin împușcare nu este certă. Cu toate acestea, în măsura în care autorul deschide focul asupra victimei, este posibilă reținerea intenției directe [67, p. 328].

Intenția directă este susceptibilă de clasificare în *intenție directă de gradul întâi și intenție directă de gradul doi*.

Intenția directă de gradul întâi corespunde situațiilor deja menționate, când autorul își propune cauzarea urmării prevăzute de norma de incriminare fie **ca scop final, fie ca mijloc pentru realizarea scopului final**.

Intenția directă de gradul doi se realizează atunci când autorul nu își propune producerea rezultatului ca un scop în sine sau ca un mijloc pentru realizarea altui scop, ci *rezultatul apare ca o consecință necesară a modului sau mijloacelor de comitere a infracțiunii*.

Această intenție directă de gradul doi se situează pe o poziție intermediară între intenția directă de gradul întâi și intenția eventuală, motiv pentru care uneori s-a considerat că ea este o formă a intenției eventuale. Cu toate acestea, dată fiind *legătura strânsă dintre mijloacele alese de infractor spre a fi folosite la comiterea infracțiunii și urmarea accesorie*, precum și *gradul ridicat de probabilitate al producerii acesteia din urmă, nu se poate spune că autorul nu a dorit producerea ei* atunci când a conceput în acest mod comiterea infracțiunii. În acest sens s-a arătat și în doctrina noastră că „atunci când rezultatul faptei *era inevitabil, iar autorul, conștient de aceasta, a acționat mai departe, nu mai are nicio însemnătate dacă toate consecințele au fost dorite sau nu de făptuitor, în această ipoteză ne aflăm întotdeauna în fața unei fapte comise cu intenție directă* [3, p. 89]. De acord cu soluția autorului citat, vom preciza totuși că, în opinia noastră, rezultatele accesorii *nu trebuie să fie neapărat inevitabile, fiind suficient ca producerea lor să fie foarte probabilă, nu neapărat inevitabilă* [9, p. 373].

Situația este însă diferită în ipoteza în care *producerea urmării accesorii nu prezintă un grad de probabilitate ridicat, fiind o simplă posibilitate*.

Potrivit art.19 C.pen., intenția eventuală există atunci când autorul prevede rezultatul faptei sale și, deși nu-l urmărește, acceptă posibilitatea producerii lui în această ipoteză. Autorul prevede de fapt cel puțin două urmări: o urmare pe care *o dorește* și care poate să fie sau să nu fie prevăzută de legea penală, și o urmare prevăzută de legea penală, pe care *nu o dorește*, dar a cărei realizare apare ca fiind posibilă și este acceptată de autor [80, p. 151].

Spre deosebire de intenția directă de gradul doi, în cazul intenției indirecte cea de-a doua urmare apare doar ca o simplă eventualitate, nefiind în mod necesar legată de realizarea urmării principale. Astfel, într-o speță s-a reținut că inculpatul, dorind să o ucidă pe concubina sa, care locuia împreună cu alte două colege, a incendiat camera în care acestea stăteau, fără a se interesa dacă la acel moment cele două colege se aflau în cameră. În acest caz, față de concubină, moartea a fost cauzată cu intenție directă, iar față de cele două colege cu intenție eventuală [81, p. 173]. Dacă însă inculpatul *ar fi știut cu certitudine* că la acel moment colegele concubinei se aflau în cameră, moartea lor i-ar fi fost imputabilă cu titlu de intenție directă (de gradul doi) [62, p. 374].

Concluzii. În mod regretabil, nu de puține ori instanțele noastre nu se preocupă de corecta stabilire a modalității intenției, recurgând la o formulare imprecisă de genul „procedând astfel inculpatul a dorit sau cel puțin a acceptat producerea rezultatului”.

Referințe bibliografice:

1. Augustin Ungureanu, *Drept penal român (parte generală)*, Ed. Lumina LEX, București, 1995, p. 86.
2. C. Bulai, *Manual de drept penal (partea generală)*, Ed. „ALL”, București 1997, p. 266.
3. C. Mitache, *Drept penal român (parte generală)*, Ed. „ALL”, București, 1997, p. 140.
4. Constantin Bulai, *Manual de drept penal, partea generală*, Editura AII, București, 1997, p. 271.
5. D. Pavel, *Infrațiunea de delapidare*, București, Edit. Științifică, 1959, pag. 80-81.
6. Enrico Ferri, *Principii de drept criminal, vol. II*, București, 1929, pag. 32.
7. Enrico Ferri, in *Principii di Diritto criminale*, pag. 418.
8. Florin Streteanu, *Drept penal, parte generală*, Ed. „ROSETI”, 2003, p. 294.
9. Florin Streteanu, *Drept penal, parte generală*, Ed. „ROSETI”, 2003, p. 368.
10. G. Antoniu, *Examen critic al unor dispoziții din Codul penal. Partea generală în Reforma legislației penale*, p. 180.
11. G. Antoniu, *Vinovăția penală*, Ed. Enciclopedică și Academică, București, 1994, p. 115.
12. George Antoniu, *Vinovăția penală*, Editura Academiei Române, București, 1995, p. 327.
13. I. Oancea, op. cit., pag. 183-184.
14. I. Tanoviceanu, *Tratat de drept și procedură penală*, Ed. a II-a, revăzută, doctrina de Vintilă Dongoroz „Curier Judiciar”, București, 1924. Vol. 1, p. 585.
15. Ion Mircea, *Vinovăția în dreptul penal român*, Ed. „Lumina Lex”, București, 1998, pag. 10, pag. 292-293.
16. Ion Mircea, *Vinovăția în dreptul penal român*, Ed. „Lumina Lex”, 1998. p. 35, pag. 93;
17. L. Biro, M. Basarab, „Curs de drept penal”, al R.P.R., Edit. „Didactică și Pedagogică”, București, 1963, pag. 91.
18. M. Basarab, *Drept penal, parte generală*, Ed. „Lumina Lex”. Vol. I-II, 2001, p. 159.
19. G. Antoniu, *Eroarea de drept penal*, *Revista de Drept penal*, an.1, nr.1, Serie nouă, București, 1994, p.13.
20. M. Basarab, *Drept penal, partea generală, vol. I*, Universitatea „Babeș Bolyai, Cluj-Napoca, 1988, pag. 124.
21. Matei Basarab, *Drept penal, partea generală*, Editura Lumina Lex, vol. II, București, 1997, p. 159.
22. Mihai Apetrei, Ilie Pascu, Cleopatra Drimer, *Cauzele care înlătură caracterul penal al faptei (art. 44-51)*, Ed. „ECOLOGICĂ”, București, 2001, p. 239.
23. Nicolae T. Buzea, *Infrațiunea și culpabilitatea. Doctrină, legislație, jurisprudență*, Tipografia „Sabin-Solomon”, Alba Iulia, 1944, p. 342.
24. Norbert Sillamy, LAROUSSE. *Dicționar de psihologie (Traducere, prefață și completări privind psihologia românească de dr. Leonard Gavrilu)*. Ed. „Univers Enciclopedic”, București, 1996, p. 78-79.

25. Tr. Pop, Drept penal comparat, partea generală, vol. II, Cluj, 1923, pag. 458-460.
26. V. Dali, Dicționar de termeni juridici, Vol. 2, Moscova, 1881, p. 621.
27. Vintilă Dongoroz, Drept penal, București, 1939, pag. 238.
28. Vintilă Dongoroz, Drept penal, București, 1939, p. 237.
29. Vintilă Dongoroz, Iosif Fodor, Siegfried Kahane, Nicoleta Iliescu, Ion Oancea, Constantin Bulai, Rodica Stănoiu, Explicații teoretice ale Codului penal român, partea generală, vol. I, Editura Academiei Române, București, 1969, p. 423.
30. Vintilă Dongoroz, Tratat, p. 363.

31. Б.В. Здравомыслов, «Уголовное право Российской Федерации (общая часть)», Изд. «Юрист», Москва, 1999, p.164.
32. V. I. Cofman, Revista „Jurisprudența”, Raporturile vinovăției și ilegalitatea în dreptul civil, 1957, Nr. 1, p. 70-75.
33. А. Г. Ковалев «Мораль и право», Свердловск, 1970, с. 158-159.
34. А.А. Пионтковский, «Вопросы общей части уголовного права в практике судебно-прокурорских органов», Москва, 1954, p. 350.
35. А.А. Пионтковский, Б.С. Маньковский, «Задача ответственности в уголовном праве», Учебное издательство Московского Университета, 1949, стр.105-111.
36. А.И. Рарог «Субъективная сторона преступления», Изд. Спартак, Москва, 1997, с.131.
37. Б.С. Волков «Задача волевого фактора в рамках уголовной ответственности», Издательство Казанского Университета, 1965, стр.24.
38. Б.С. Маньковский, «Задача ответственности в советском уголовном праве», Москва, 1949, стр.111.
39. Б.С. Утевский, «Вина в советском уголовном праве», Изд. «Госюздат», Москва, 1950, с. 40.
40. В.А. Якушин «Ошибка в уголовном праве и ее юридическое значение», Изд. Казанского Университета, 1988 p.
41. В.М. Чхиквадзе (редактор) «Советское уголовное право», часть общая, Москва, 1952, стр. 154.
42. В.В. Лунев, «Субъективное вменение». Изд. «Спартак», 2000, p. 36.
43. В.Г. Мальцев «Круглый стол», Журнал «Советское государство и право», №7, 1975, стр. 48.
44. В.Е. Квашин, «Предотвращение неосторожных деяний», Москва, 1978, стр. 17.
45. В.Ф. Кириенко «Уголовное право (общая часть)», Москва, 1962, с. 145-159.
46. И.И. Козаченко, З.А. Незнамова, Уголовное право (общая часть), Изд. «Норма-Инфра», Москва, 1999, p. 186.
47. К. К. Платонов, «Ответственность и поведение», Москва, 1984, с. 134.
48. К. Сайто «Японское уголовное право в «Современное зарубежное уголовное право»», т.1, Москва, 1957, с.337-338.
49. Комментарий к Уголовному Кодексу Российской Федерации, 1996, с. 36 (Comentarii la Codul penal al Federației Ruse din 1996, Moscova, 1996, p. 36.)
50. Курс советского уголовного права (общая часть), Том-1, стр. 414.
51. Н.С. Таганцев «Российское уголовное право (общая часть)», Т.1, Москва, Учебное издательство, 1999, с.238.
52. П.С. Дагель, Р.И. Михеев, «Динамика и значение умысла для квалификации преступлений», «Советское право», №17, Москва, стр. 47.
53. Ф.Р. Сидоров, «Социально-психологические и юридические аспекты коррекции и перевоспитания правонарушителей», Казань, 1976, с. 38.

54. „Dicționar enciclopedic” Ed. „Cartier”, 2001, p. 205.

55. B. Maher, *Philosophy of juridical*, Los Angeles, 1966.
56. B. Maher, *Philosophy of juridical*, Los Angeles, 1966, p. 98.
57. C. Fiore, *Diritto penale*, vol. I, Torino, UTET, 1997, p. 158.
58. D. Ausubel, *Un principles in the moral conscience*, Orleando, 1955, p. 227.
59. D. Unger, *The moral consciousness*, Bohn, 1962, p. 13.
60. Enrique Bacigalupo, *Principios de derecho penal. Parte general*, p. 228.
61. Ferrando Mantovani, *Diritto penale. Parte generale*, p. 377.
62. Ferrando Mantovani, *Diritto penale, parte generale, secondo edizione „CEDAM”*, Padova, 1988, p. 377.
63. Ferrando Mantovani, *Diritto penale, parte generale, secondo edizione „CEDAM”*, Padova, 1988, p. 376.
64. Ferrando Mantovani, *Diritto penale, parte generale, secondo edizione „CEDAM”*, Padova, 1988, p. 320.
65. Florin Streteanu, *Concursul de infracțiuni*, Ed. „Lumina Lex”, București 1999, p. 470.
66. Francesco Antolisei, *Manuale de diritto penale, parte generale*, Milano, 1994, p.379-380.
67. Freedman Ellington, Bless, *The psychic aspects of the compromise*, 1967 p. 457.
68. Sigmund Freud 1921. *Psychologie des foules et analyse du moi*, în *Essais de psychanalyse*, traducere franceză, Paris, Payot, 1981, p. 188-121.
69. Giovanni Fiandaca, Enzo Musco, *Diritto penale, parte generale*. Zanischelli editore Bologna, 1999, p. 231.
70. G. Lewis, *Emotions of the moral consciensess*, Jacksonville, 1971, p.127.
71. G. Mandler, *The quorelation of the penal guiltiness and the alarm of the sour*, San Francisco, 1975, p. 121.
72. W. Rolsenhan, *The guiltiness*, London, 1970 p. 137.
73. Georges Vidal et Joseph Magnol, *Cours de droit criminel et de science penitenciaire*, I, n. 122. Ancien Doyen, *Revue de science criminelle et de droit penal compare*, Nr. 4, *L’erreur de droit et son influence sul la resposabilite penale*, Editions Dalloz, Paris, 2002, p. 712.
74. J. Cerezo Mir, *Curso de derecho penal espanol*, vol. III, p.122.
75. J. Lekschas, *Die Schuld als subjektive Seite der Verbrecherischen Handlung*, Berlin, 1955.
76. C. Izard, *Emotions in the moral consciensess*, Bohn, 1976, p. 325.
77. M. Donini, *Illecito colpevolezzo nell’imputazione del reato*, Giuffrè Editore, Milano, 1991, p. 399.
78. M. Cobo del Rosal, T.S. Vives Anton, *Derecho penal. Parte general*, p.660.
79. McKennan, Miller Swanson, *Guiltiness a psychic independent aspect*, 1938, 1956, p. 349.
80. O. Mowrer, *Juridical socilogy*, Washington 1961, p. 235.
81. B. Maher, *Philosophy of juridical*, Los-Angeles 1966, p. 95.
82. R. Johnson, *Social cosciensess*, New-York, 1968, p. 118.
83. Rene Garraud, *Traite theorique et pratique de droit penal francais*, I, n. 367, p. 603.
84. S. Brahy, *De l’effet justificatif de l’erreur en droit penal*, în *Revue de droit penal et de criminologie*, fevrier, nr. 5/1977, p. 354-356.
85. S. Plawski, *Quelques aspects du nouveau droit penal polonais*, în *Revue de droit penal compare*, nr. 2/1958, apud A.A. Piontkovski, op.cit., p. 356.
- ***
86. T.S., s.pen., dec.nr.736/1076, în *Repertoriu II*, p. 279; C.S.J., s.pen., dec.nr.194671996, în *B.J.1996*, p. 151.
87. T.S., s.pen., dec.nr.239/1972 în *R.R.D. nr.9/1972*, p. 173.

CZU 343.224.1

RĂSPUNDEREA PENALĂ A MINORULUI ÎN UNELE STATE EX-SOVIETICE

CRIMINAL LIABILITY OF MINORS IN SOME EX-SOVIET STATES

Valentina RUSSU,

doctorandă, asistent universitar,
Catedra „Drept penal și criminologie”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
ORCID: 0000-0002-1809-9745

Rezumat

Minorul, nefiind încă la stadiile inițiale ale dezvoltării sale fizice, dar și psiho-morale, beneficiază de un regim juridico-penal special, atenuat. Acest deziderat este dictat de standardele internaționale și are în vedere, în primul rând, interesul superior al copilului, fiind transpus în majoritatea statelor lumii. În prezentul demers științific, autorul realizează o analiză a cadrului legal penal din unele state ex-sovietice aferent răspunderii penale a persoanelor minore, cu evidențierea particularităților de rigoare.

Cuvinte-cheie: minor, infracțiune, răspundere penală, pedeapsă, vârsta răspunderii penale, liberare de răspundere penală, măsuri cu caracter educativ.

Summary

The minor, not yet at the initial stages of his physical, but also psycho-moral development, benefits from a special, mitigated legal-penal regime. This desire is dictated by international standards and considering, first of all, the best interest of the child, being transposed in most states of the world. In this scientific approach, the author analyzes the criminal legal framework in some ex-soviet states related to the criminal responsibility of minors, highlighting the particularities of rigor.

Keywords: minor, crime, criminal liability, punishment, age of criminal liability, release from criminal liability, educational measures.

Introducere. Una din direcțiile de bază ale activității statului este apărarea drepturilor și intereselor legale ale personalității, în special ale copilului, care, având în vedere imaturitatea sa fizică și mentală, necesită o grijă deosebită din partea statului și societății [1, p. 7]. Interesul superior al copilului trebuie să primeze și atunci când acesta intră în conflict cu legea penală. Majoritatea statelor recunosc necesitatea unui regim sancționator față de minori deosebit de cel al maturilor, având în vedere imaturitatea cognitivă și emoțională a acestei categorii de subiecți ai răspunderii penale. De asemenea, sunt prevăzute proceduri separate de investigare și judecare a cauzelor cu minori și, totodată, se impun condiții speciale de desfășurare a acțiunilor de urmărire penală, ținând cont, după cum se arată în doctrină, de starea de minoritate, concentrarea minorului la acțiunea de urmărire penală, starea de oboseală mintală etc. [2, p. 336].

În sensul legii penale, prin *minor* se are în vedere persoana care nu a atins vârsta de 18 ani – *lato sensu*, însă minorul este pasibil de răspundere penală începând cu o anumită vârstă, în multe state aceasta fiind de 16 ani, vârsta generală, iar pentru unele categorii de infracțiuni – 14 ani. Totodată, răspunderea penală a minorului include în sine și alte particularități ce vizează discernământul, pedepsele și măsurile de siguranță, liberarea de răspundere și de pedeapsă penală, individualizarea etc. Deci, minorul beneficiază de un regim sancționator distinct.

Metode și materiale aplicate. În vederea realizării acestui demers științific autorul valorifică mai multe metode de cercetare, printre care: metoda logică, analiza sistemică, metoda

comparativă etc. Totodată, baza științifică a cercetării o constituie legislația penală a unor state ex-sovietice, dar și diverse interpretări doctrinare relevante.

Rezultate obținute și discuții.

Federația Rusă. Potrivit autorului Z.A. Astemirov, în măsura în care are loc formarea, socializarea personalității umane, una sau altă formă de răspundere juridică îi devine o caracteristică internă. De asemenea, în viziunea autorului citat, la o etapă sau alta de formare și dezvoltare a personalității umane, omul este supus (ori poate fi supus) răspunderii, doar într-o anumită măsură, într-o formă sau alta, în funcție de nivelul de conștiință, de conturare a elementelor ei structurale. Anume în acest sens, stabilirea răspunderii penale are loc nu într-un mod haotic, ci cu luarea în vedere a legităților de formare a personalității, condițiilor obiective și subiective ale acestui proces [3, p. 13-15].

Persoana umană în formare poate fi recunoscută subiect activ al răspunderii penale de la o anumită vârstă, de la o anumită etapă de obținere a nivelului corespunzător de conștiință juridică, care presupune capacitatea de conștientizare a pericolului social, a importanței dispozițiilor legii penale, menționează Z.A. Astemirov [3, p. 17]. Această vârstă este, potrivit legii penale ruse, de 16 ani, iar în unele cazuri – 14. Or, potrivit art. 20 CP FR, persoana care a împlinit vârsta de 16 ani în momentul săvârșirii infracțiunii este supusă răspunderii penale [4]. Totodată, la alin. (2) al aceluiași articol sunt expres enumerate infracțiunile răspunderea penală pentru săvârșirea cărora survine de la 14 ani, printre care: omor (art. 105), săvârșirea intenționată a vătămării corporale grave (art. 111), provocarea intenționată a vătămării corporale medii (art. 112), răpire (art. 126), viol (art. 131), agresiune sexuală (art. 132), furt (art. 158), tâlhărie (art. 161) etc. [4].

Este important să accentuăm prevederile alin. (3) art. 20 CP FR. Astfel, potrivit textului de lege, dacă un minor a împlinit vârsta prevăzută de alineatul 1 sau 2 al acestui articol, dar din cauza unei retardări mintale neasociate cu o tulburare mintală, în momentul săvârșirii unei fapte periculoase din punct de vedere social, el nu și-a putut conștientiza pe deplin natura și pericolul social al acțiunilor (inacțiunilor) sale (inacțiunea) sau nu le-a putut dirija, nu este supus răspunderii penale [4]. Considerăm oportun de a fi stipulate astfel de reglementări și în legea penală națională (CP RM nu prevede astfel de reglementări), ori capacitatea de a discerne nu este dezvoltată la toți la vârsta de 16 sau 14 ani, ea fiind prezumată de către legiuitor, de aceea se impune cerința de a fi stabilită în fiecare caz.

Mulți dintre doctrinari sunt de părerea că împlinirea vârstei de 18 ani nu înseamnă că o persoană este capabilă să-și asume responsabilitatea și să înțeleagă semnificația acțiunilor sale. Astfel, I.M. Muhaceva consideră: „Ar trebui remarcat că legiuitorul, determinând vârsta de la care apare răspunderea penală, presupune că toți minorii care se află în perioada de vârstă de la 14 la 18 ani sunt capabili să conștientizeze semnificația, pericolul social al acțiunilor (inacțiunii) lor și să le gestioneze. Dar minorii care au aceeași vârstă cronologică au adesea o dezvoltare fizică și psihică diferită” [5].

Alți autori consideră că ar trebui să se acorde o mare importanță iresponsabilității legate de vârstă, care este consacrată în alin. (3) art. 20 CP FR, iar analizând acest concept, ei concluzionează că pentru aplicarea alin. (3) art. 20 CP FR, o importanță determinantă o are discrepanța dintre vârsta reală cronologică și nivelul de dezvoltare mentală, ceea ce nu permite unei persoane să realizeze pe deplin natura reală a acțiunilor (inacțiunilor) sale în timp ce comite un act social periculos [6].

CP FR include un capitol separat destinat reglementării particularităților răspunderii penale a minorilor. Potrivit art. 87 CP FR, sunt recunoscute drept minori persoanele care la momentul săvârșirii infracțiunii aveau paisprezece ani, dar nu optsprezece ani [4].

Reieșind din prevederile art. 88 tipurile de pedepse aplicate minorilor sunt: amendă; privarea de dreptul de a exercita anumite activități; munca obligatorie; munca corecțională; restrângerea libertății; privare de libertate pe o perioadă determinată [4]. Este de menționat că pedeapsa

sub formă de privare de libertate se aplică minorilor condamnați care au săvârșit infracțiuni la vârsta de până la șaisprezece ani, pe un termen de cel mult șase ani. Aceeași categorie de minori care au săvârșit infracțiuni deosebit de grave, precum și alți condamnați minori, sunt condamnați la o pedeapsă de cel mult zece ani și execută pedeapsa în colonii de învățământ. Pedeapsa sub formă de privare de libertate nu poate fi aplicată unui condamnat minor care, la vârsta mai mică de șaisprezece ani, a săvârșit pentru prima dată o infracțiune de gravitate ușoară sau medie, precum și altor condamnați minori care au comis infracțiuni de gravitate ușoară pentru prima dată [4].

O particularitate constă în faptul că atunci când un minor este condamnat la pedeapsa privativă de libertate pentru săvârșirea unei infracțiuni grave sau deosebit de grave, limita inferioară a pedepsei prevăzută de articolul relevant din partea specială a CP FR se reduce la jumătate. De asemenea, la impunerea unei pedepse penale minorului, pe lângă circumstanțele generale luate în considerare la impunerea pedepsei unui adult, sunt avute în vedere și condițiile de viață și creștere a minorului, nivelul de dezvoltare mentală, alte trăsături de personalitate, precum și influența persoanelor adulte asupra sa. În plus, vârsta minoră în sine este luată în considerare ca circumstanță atenuantă. Un alt specific vizează faptul că minorul nu poate fi condamnat la închisoare pe viață.

În conformitate cu art. 90 CP FR, minorul care a săvârșit o infracțiune de gravitate ușoară sau medie, poate fi eliberat de răspundere penală dacă se recunoaște că îndreptarea acestuia se poate realiza prin aplicarea măsurilor obligatorii de influență educativă. Următoarele măsuri educaționale obligatorii pot fi atribuite minorului: a) avertismentul; b) transferul sub supravegherea părinților sau a persoanelor care îi înlocuiesc sau a unui organ de stat de specialitate; c) impunerea obligației de reparare a prejudiciului cauzat; d) restrângerea timpului liber și stabilirea unor cerințe speciale pentru comportamentul minorului. Totodată, în cazul nerespectării sistematice de către un minor a unei măsuri coercitive de influență educațională, această măsură, la recomandarea unui organ de stat de specialitate, se anulează și materialele se transmit pentru tragerea minorului la răspundere penală [4].

Un specific al răspunderii penale a minorului în FR îl comportă și termenele de prescripție. Astfel, termenul de prescripție pentru eliberarea minorilor de răspundere penală sau de executare a pedepsei se reduce la jumătate. Termenele pentru anularea condamnărilor pentru minori sunt, de asemenea, relativ mai scurte decât termenele pentru anularea condamnărilor prevăzute pentru adulți (articolele 86, 95 CP FR).

Având în vedere cele descrise mai sus, D. Aksenova și S. Medvedev disting următoarele trăsături ale răspunderii penale și ale condamnării unui minor: vârsta minorului este o împrejurare care atenuază responsabilitatea; din cauza vârstei, nu este posibilă aplicarea anumitor tipuri de pedepse minorilor (pedeapsa cu moartea sau închisoarea pe viață); atunci când un minor săvârșește o infracțiune, o astfel de pedeapsă se aplică mai întâi prin plasarea într-o colonie de învățământ, apoi într-o colonie de corecție; o caracteristică este și plasarea în unele cazuri într-o instituție de învățământ de tip închis; posibilitatea de a fi eliberat de răspundere penală dacă cazul permite aplicarea măsurilor de influență educativă; minorilor li se aplică alte termene de stingere a antecedentelor penale și de eliberare anticipată condiționată [6, p. 287].

Ucraina. La fel ca și în CP FR, în CP al Ucrainei este prevăzută o secțiune aparte ce reglementează răspunderea penală a minorilor. Conform normelor legislației în vigoare, persoanele cu vârsta sub 18 ani sunt recunoscute drept minori. Răspunderea penală este prevăzută pentru orice fapte penale începând cu vârsta de 16 ani, iar pentru infracțiuni grave – de la vârsta de 14 ani. Minorii sub 14 ani nu răspund penal, întrucât legiuitorul consideră că la această vârstă o persoană nu este capabilă să-și dea seama de consecințele acțiunilor sale [7]. Totodată, legiuitorul ține cont de gravitatea infracțiunii și, de asemenea, ia în considerare indicatori precum: corespunderea fizică și intelectuală a persoanei cu vârsta conform actelor; dezvoltarea mentală a unui minor; capacitatea de a evalua în mod adecvat rezultatele acțiunilor lor; condițiile de creștere [7].

În cazul infracțiunilor săvârșite de minori se aplică reguli speciale:

- la condamnare, vârsta minoră este o circumstanță atenuantă;
- privarea de libertate pentru un minor nu trebuie să dureze mai mult de 2 ani;
- restrângerea libertății nu poate fi impusă la comiterea de infracțiuni minore pentru prima dată;
- condamnaților în vârstă de 14-16 ani nu li se atribuie termene de închisoare mai mari de 6 ani;
- persoanele sub 16 ani sunt condamnate la mai mult de 10 ani numai pentru infracțiuni de tip deosebit de grave;
- se aplică penalități fie minorului, fie părinților/părinților adoptivi/tutorilor acestuia;
- la aplicarea pedepsei se preferă influențele pedagogice coercitive [7].

La aplicarea pedepsei unui minor, instanța, pe lângă circumstanțele prevăzute la articolele 65-67 din CP al Ucrainei, ia în considerare condițiile vieții și educației sale, influența adulților, nivelul de dezvoltare și alte trăsături de personalitate ale minorului.

Minorilor, potrivit legii penale a Ucrainei, le pot fi aplicate următoarele pedepse: amendă; lucrări publice; muncă corecțională; arestare; privare de libertate pentru o perioadă determinată [8]. De asemenea, minorii pot fi supuși unor pedepse suplimentare sub formă de amendă și privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a se angaja în anumite activități. Totodată, atunci când un minor este condamnat pentru infracțiuni sau pedepse penale cumulate, pedeapsa definitivă sub forma privativă de libertate nu poate depăși cincisprezece ani.

Minorul care a săvârșit o infracțiune poate fi eliberat de la executarea pedepsei cu aplicarea probațiunii în conformitate cu articolele 75-78 din CP al Ucrainei. Perioada de probă se stabilește de la 1 la 2 ani. În cazul în care un minor este eliberat de executarea unei pedepse cu probațiune, instanța poate impune unei persoane fizice, cu acordul acesteia sau la cererea acesteia, obligația de a supraveghea persoana condamnată și de a desfășura activități educaționale cu aceasta [8].

În conformitate cu art. 105 din CP al Ucrainei, minorul care a săvârșit o infracțiune minoră poate fi eliberat de pedeapsă de către instanță dacă se recunoaște că, din cauza pocăinței sincere și a unui comportament ireproșabil, nu necesită aplicarea pedepsei la momentul pronunțării sentinței. În acest caz, instanța aplică minorului următoarele măsuri educaționale obligatorii: 1) avertizare; 2) restrângerea timpului liber și stabilirea unor cerințe speciale pentru comportamentul minorului; 3) transferul minorului sub supravegherea părinților sau a persoanelor care îi înlocuiesc sau sub supravegherea unui colectiv pedagogic sau de muncă cu acordul acestuia, precum și a cetățenilor persoane fizice la cererea acestora; 4) impunerea unui minor care a împlinit vârsta de cincisprezece ani și are bunuri, fonduri sau câștiguri, obligația de a despăgubi prejudiciul material cauzat; 5) trimiterea unui minor într-o instituție de învățământ special pentru copii și adolescenți pentru corectarea acestuia, dar pe o perioadă care nu depășește trei ani. De asemenea, instanța poate considera necesară numirea unui educator pentru minor în modul prevăzut de lege [8].

Vorbind despre liberarea de la executarea pedepsei a persoanelor minore, vom invoca prevederile art. 107 din CP al Ucrainei potrivit cărora persoanelor care execută o pedeapsă sub formă de privare de libertate pentru o infracțiune săvârșită la vârsta de până la optsprezece ani li se poate acorda eliberarea anticipată condiționată de la executarea pedepsei, indiferent de gravitatea infracțiunii săvârșite. Această liberare se aplică dacă condamnatul și-a dovedit corectarea prin comportament și atitudine față de muncă și studiu conștiincioase [8]. Un alt specific este că pentru minori nu se aplică înlocuirea părții neexecutate a pedepsei cu o pedeapsă mai blândă.

Referindu-ne la stingerea antecedentelor penale, menționăm că în conformitate cu art. 108 din CP al Ucrainei, se consideră că nu au antecedente penale minorii:

- 1) condamnați la o pedeapsă neprivativă de libertate, după executarea acestei pedepse;
- 2) cei condamnați la pedeapsa închisorii pentru infracțiuni minore, dacă nu săvârșesc o

nouă infracțiune în termen de un an de la data executării pedepsei;

3) cei condamnați la pedeapsa închisorii pentru o infracțiune gravă, dacă nu săvârșesc o nouă infracțiune în termen de trei ani de la data executării pedepsei;

4) cei condamnați la pedeapsa închisorii pentru o infracțiune deosebit de gravă, dacă nu săvârșesc o nouă infracțiune în termen de cinci ani de la data executării pedepsei [8].

Kazahstan. În lucrarea sa *Особенности привлечения к уголовной ответственности несовершеннолетних лиц в Республике Казахстан*, autorul С. Aitbaev menționează că anume caracteristicile specifice ale criminalității minorilor au și determinat ca legiuitorul din Republica Kazahstan să se impună cu reglementări foarte complexe referitoare la răspunderea penală a minorilor, derogând de la regulile generale ale răspunderii și pedepsei penale [9, p. 23]. La general, minoritatea făptuitorului este o circumstanță care atenuează răspunderea și pedeapsa penală, potrivit art. 53 CP al Kazahstanului. Totodată, stipulări similare legii penale a Ucrainei și FR vizează individualizarea răspunderii și pedepsei penale în cazul minorilor, astfel încât la aplicarea pedepsei unui minor, pe lângă criteriile generale de individualizare, sunt luate în considerare și condițiile de viață și creșterea acestuia, nivelul de dezvoltare psihică, alte trăsături de personalitate, precum și influența persoanelor în vârstă asupra lui.

Asemănător Federației Ruse și Ucrainei, în CP al Kazahstanului, reglementările privind răspunderea penală a minorilor se conțin într-un compartiment separat (secțiunea a șasea). Evidențiem că particularitățile răspunderii penale a minorului sunt dictate anume de vârsta acestora. Potrivit legii penale a Kazahstanului, răspund penal persoanele care au comis infracțiuni și au atins vârsta de 16 ani (alin. (1) art. 15), iar pentru săvârșirea infracțiunilor prevăzute la alin. (2) art. 15, răspunderea penală survine de la 14 ani. De asemenea, specificul răspunderii penale a minorilor este dictat de posibilitatea de realizare a ei ori cu liberarea de răspundere penală și aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ, ori cu atragerea la răspundere penală [9, p. 23].

Tipurile de pedepse aplicate minorilor sunt prevăzute la art. 81 din CP al Kazahstanului, acestea fiind: 1) privare de dreptul de a se angaja în anumite activități; 2) amendă; 3) muncă corecțională; 4) implicare în lucrări publice; 5) restrângerea libertății; 6) privare de libertate.

CP al Kazahstanului prevede posibilitatea de eliberare a minorilor de răspundere penală și pedeapsă. Astfel, minorul care a săvârșit un delict sau o infracțiune de gravitate ușoară, ori care a săvârșit pentru prima dată o infracțiune de gravitate medie, poate fi eliberat de către instanță de răspundere penală, dacă se constată că îndreptarea lui este posibilă fără răspundere penală. În același timp, i se pot aplica măsuri coercitive de influență educațională. Aceste măsuri sunt: 1) avertizare; 2) transferul sub supravegherea părinților sau a persoanelor care îi înlocuiesc sau a unui organ de stat de specialitate; 3) impunerea obligației de reparare a prejudiciului cauzat; 4) restrângerea timpului liber și stabilirea unor cerințe speciale pentru comportamentul minorului; 5) plasarea într-o organizație de învățământ cu regim special de detenție; 6) impunerea obligației de a cere scuze victimei; 7) instituirea probațiunii [10].

Un specific îl comportă și termenele de prescripție, acestea fiind reduse în jumătate. Or, potrivit art. 88, termenul de prescripție pentru atragerea răspunderii penale sau a sentinței de vinovăție atunci când minorii sunt eliberați de răspunderea penală sau de la executarea pedepsei se reduce la jumătate [10].

Estonia. Având în vedere vârsta de la care minorii răspund penal în Estonia, este de menționat că potrivit art. 33 din CP, o persoană este pasibilă de vinovăție dacă, la momentul săvârșirii faptei, este capabilă mintal și are cel puțin paisprezece ani. Legea penală a Estoniei nu prevede diferite limite de vârstă ale răspunderii penale, ci stabilește vârsta generală, pentru toate infracțiunile – de la 14 ani. În Estonia sunt prevăzute și limite speciale (reduse) ale pedepselor aplicate în privința minorilor. Astfel, pentru o infracțiune, instanța poate aplica o pedeapsă pecuniară de la treizeci la cinci sute de cote zilnice. Dacă în momentul săvârșirii faptei, persoana are

vârsta mai mică de optsprezece ani, instanța poate aplica o pedeapsă pecuniară de la treizeci până la două sute cincizeci de tarife zilnice. Totodată, o pedeapsă pecuniară nu se aplică unei persoane cu vârsta mai mică de optsprezece ani dacă aceasta nu are niciun venit independent [11].

Vorbind despre pedeapsa închisorii, evidențiem că pentru o infracțiune, instanța poate aplica pedeapsa închisorii de la treizeci de zile la douăzeci de ani sau închisoare pe viață. Însă, pedeapsa închisorii mai mare de zece ani sau închisoarea pe viață nu se aplică persoanei care la momentul săvârșirii infracțiunii are vârsta mai mică de optsprezece ani [11].

Interesant este faptul că în lista circumstanțelor atenuante prevăzute la art. 57 CP al Estoniei nu este prevăzută așa circumstanță ca *săvârșirea infracțiunii de către un minor*, ori poate legiuitorul nu a considerat necesar de a accentua că minoritatea făptuitorului atenuază răspunderea (incluzând acest semn în lista circumstanțelor atenuante), dar a efectuat acest lucru prin stipulările de rigoare în textul legii penale la capitolul pedepselor, eliberării condiționate de la executarea pedepsei, probațiunii etc.

O particularitate ține de eliberarea condiționată a infractorului care era minor la momentul săvârșirii infracțiunii. Astfel, instanța poate elibera condiționat un infractor care avea vârsta mai mică de optsprezece ani la momentul săvârșirii infracțiunii: 1) în cazul unei infracțiuni de gradul II sau al unei infracțiuni de gradul I săvârșită din neglijență, dacă acesta a executat efectiv cel puțin o treime din termenul pedepsei aplicate, dar nu mai puțin de patru luni; 2) în cazul unei infracțiuni de gradul I săvârșite cu intenție, dacă acesta a executat efectiv cel puțin jumătate din termenul pedepsei aplicate, dar nu mai puțin de patru luni [11].

La art. 87 din CP al Estoniei sunt stipulate sancțiunile aplicabile minorilor. Potrivit textului legii, ținând seama de nivelul de dezvoltare morală și psihică a unei persoane cu vârsta cuprinsă între paisprezece și optsprezece ani și capacitatea acesteia de a înțelege nelegalitatea faptei sale sau de a acționa conform acestei înțelegeri, instanța poate elibera persoana de pedeapsă impunând următoarele sancțiuni: 1) avertizare; 2) supunerea la supravegherea conduitei; 3) plasament într-un cămin de tineret; 4) plasarea într-o școală pentru elevii care au nevoie de tratament special din cauza problemelor de comportament; 5) supunerea la programe sociale [11]. Astfel, instanța de judecată poate supune o persoană cu vârsta mai mică de optsprezece ani supravegherii comportamentului pe o perioadă de până la un an. În cazul nerespectării cerințelor de supraveghere sau a neîndeplinirii obligațiilor impuse, consilierul de probațiune poate emite o notificare scrisă prin care să-l avertizeze sau instanța poate prelungi termenul de supraveghere a comportamentului care i-a fost impus cu până la un an sau ca excepție până când infractorul împlinește vârsta de optsprezece ani sau impune obligații suplimentare. De asemenea, persoana în vârstă de mai puțin de optsprezece ani este plasată într-un cămin de tineret sau într-o școală pentru elevii care au nevoie de tratament special din cauza unor probleme de comportament pe o perioadă de până la doi ani, ținând cont de sfârșitul anului universitar. Instanța poate prelungi cu până la un an termenul de ședere într-un cămin de tineret sau într-o școală pentru elevii care au nevoie de tratament special din cauza unor probleme de comportament, ținând cont de sfârșitul anului universitar [11].

Concluzii. Analizând legislația penală a unor state ex-sovietice, observăm aceeași tendință de a reglementa un regim juridico-penal aplicabil minorilor distinct, cu unele particularități, fiind unul mai blând decât cel aplicabil adulților, iar minoritatea făptuitorului este recunoscută întotdeauna drept circumstanță ce atenuază răspunderea și pedeapsa penală. Totodată, evidențiem că se acordă prioritate măsurilor cu caracter educativ și posibilităților de eliberare de răspundere și pedeapsă penală, iar detenția este o măsură de ultimă instanță. Susținem decizia legiuitorilor din statele ex-sovietice (dar și din statele europene) de a concentra reglementările privind răspunderea penală a minorilor într-un capitol separat. În legea penală națională aceste reglementări sunt haotice, neexistând o secțiune destinată regimului juridic aplicabil minorilor care au săvârșit infracțiuni. Concentrarea într-un singur capitol a reglementărilor ce vizează răspunderea

penală a minorilor ar ușura lucrul cu legea, dar și ar asigura o interpretare sistemică eficientă. Deci, propunem de a introduce în legea penală națională un capitol separat care să vizeze toate particularitățile ce țin de răspunderea penală a minorilor.

Referințe bibliografice:

1. Ostavciuc D. Aspecte procesual-penale și tactici criminalistice privind cercetarea traficului de copii. Chișinău: Tipografia Centrală, 2021. 192 p.
2. Osoianu T., Ostavciuc D. Particularitățile audierii copiilor în procesul penal. În: Interesul superior al copilului: abordare socio-culturală, normativă și jurisprudențială. Volumul I. Materialele conferinței internaționale. Chișinău, Republica Moldova, 2022, p. 335-347.
3. Астемиров З.А. Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних. Под редакцией Н.А. Стручкова. Москва: Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел, 1970. 126 p.
4. Codul penal al Federației Ruse din 13.06.1996 (modificat la 28.04.2023) http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/fd969cc22a68d513db2c83a94d6ad355a95dbec7/ (vizitat: 14.04.2023).
5. Мухачева И.М. Применение положений ч. 3 ст. 20 УК РФ о «возрастной незрелости». În: Актуальные проблемы российского права. № 6 2018, p. 118-125.
6. Аксенова Д., Медведев С. Особенности уголовной ответственности и наказаний несовершеннолетних. În: Вопросы студенческой науки №5 (57), 2021, p. 285-290.
7. Când sunt supuși răspunderii penale minorii? https://uristy.ua/articles/criminal-law/ugolovnaya-otvetstvennost-nesovershennoletnih/#h_0 (vizitat: 14.04.2023).
8. Codul penal al Ucrainei din 05.04.2001. <https://meget.kiev.ua/kodeks/ugolovniy-kodeks/razdel-15/> (vizitat: 14.04.2023).
9. Айтбаев К. Особенности привлечения к уголовной ответственности несовершеннолетних лиц в Республике Казахстан. În: Закон и жизнь, № 8, 2012, p. 23.
10. Codul penal al Republicii Kazahstan din 03.07.2014. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000226> (vizitat: 10.04.2023).
11. Codul penal al Estoniei din 06.06.2001. <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522012015002/consolide> (vizitat: 10.04.2023).

Recenzent: **Radion COJOCARU**, doctor, profesor universitar,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Republica Moldova,
Universitatea „Dunarea de Jos” din Galați, România

CZU: 343.352

TRĂSĂTURILE FUNCȚIONARULUI PUBLIC CU STATUT SPECIAL CA ELEMENT
DEFINITORIU AL CARACTERISTICII CRIMINALISTICE ÎN CADRUL INVESTIGĂRII
INFRAȚIUNII DE CORUPȚIETHE TRAITS OF THE PUBLIC OFFICIAL WITH SPECIAL STATUS AS A DEFINING ELEMENT
OF THE CRIMINAL CHARACTERISTICS WITHIN THE INVESTIGATION
OF THE CORRUPTION CRIME

Eugeniu ȘEVCUIUC,

*doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”,**Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,*

ORCID:

Rezumat

Scopul prezentei cercetări este studierea aprofundată a trăsăturilor caracteristice ale statutului funcționarului public cu statut special ca element determinant al caracteristicii criminalistice în cadrul investigării infracțiunilor de corupție (art. 324-326 CP RM).

Pentru realizarea acestui demers științific, autorul a utilizat metodele de cercetare teoretice și doctrinare, printre care metoda logică, metoda analizei comparative, descrierea, metoda inducției și cea a deducției. Materialele utilizate în vederea realizării studiului sunt ghidate de legislația relevantă, practica judiciară și publicațiile savanților din domeniu, atât naționale, cât și internaționale.

Autorul intervine cu concluzii și unele propuneri ce vizează o serie de trăsături și aspecte juridice ce urmează a fi luate în considerare la stabilirea calității de funcționar public cu statut special, element caracteristic în procesul de investigare a infracțiunilor de corupție.

Una din concluziile scoase în evidență în această lucrare este că funcționarii publici cu statut special sunt persoane publice care activează prioritar în domeniul de ordine publică și securitate a statutului. Aceștia dispun de pregătirile și cunoștințele necesare despre tacticile și metodele de investigare a infracțiunilor, circumstanță care urmează a fi luată în considerare de către autoritățile anticorupție în procesul de investigare și acumulare a probelor pe fapte de corupție săvârșite de funcționarii publici cu statut special.

O altă concluzie conturată este că legislația penală și extrapenală este în disonanță și urmează a fi armonizată cu privire la definirea și trăsăturile funcționarului public cu statut special și atribuirea la această categorie de funcționari a militarilor.

Cuvinte-cheie: infracțiune, investigare, corupție, funcționar public, statut special.

Summary

The purpose of this research is the in-depth study of the characteristic features of the status of the public official with special status as a determining element of the forensic characteristics in the investigation of corruption crimes (art.324-326 of the Criminal Code of the Republic of Moldova).

To achieve this scientific approach, the author used theoretical and doctrinal research methods, including the logical method, the method of comparative analysis, description, induction and deduction. The materials used to carry out the study are guided by the relevant legislation, judicial practice and the publications of both national and international scholars in the field.

The author intervenes with conclusions and some proposals regarding a series of features and legal aspects to be taken into account when establishing the quality of a public official with special status, a characteristic element in the process of investigating corruption crimes.

One of the conclusions highlighted in this paper is that civil servants with special status are public persons who primarily work in the field of public order and status security. They have the necessary training and knowledge about the tactics and methods of investigating crimes, a circumstance to be taken into account by the anti-corruption authorities in the process of investigating and accumulating evidence on acts of corruption committed by public officials with special status.

Another conclusion outlined is that the criminal and extra-criminal legislation is in dissonance and needs to be harmonized regarding the definition and features of the public official with special status and the assignment of military officials to this category of officials.

Keywords: criminal offence, investigation, corruption, public official, special status.

Recenzent: **Dinu OSTAVCIUC**, doctor în drept, conferențiar universitar,
rector, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Introducere. De-a lungul istoriei omenirii, corupția a fost un factor determinant al stagnării dezvoltării societății și degradării unor societăți prospere. Acest flagel continuă și în zilele noastre să afecteze majoritatea țărilor lumii. Indicele Percepției Corupției (în continuare – IPC) pentru anul 2021 atestă că nivelurile corupției rămân în impas la nivel mondial, 86% dintre țări realizând progrese mici sau deloc în ultimii 10 ani. 27 de țări au atins minime istorice. Tot în 2021, Republica Moldova a înregistrat un scor al IPC de 36 de puncte, situându-se pe locul 105 din 180 de țări (comparativ cu anul 2020 – 34 de puncte și locul 115) [1].

Anul 2022 nu a adus progrese semnificative în domeniul combaterii corupției, comparativ cu anul 2021. IPC 2022 atestă că, în pofida eforturilor depuse, amploarea problemei este enormă: media globală – un scor de 43 de puncte a indicelui rămâne neschimbată pentru al 11-lea an consecutiv, iar mai mult de 2/3 din țările din clasament au probleme serioase la acest capitol, cu scoruri a indicelui sub 50 de puncte [2].

Datele statistice deținute de Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova (în continuare – MAI RM) ne prezintă o dinamică fluctuantă a numărului de infracțiuni prevăzute de art.324 și 325 Cod penal al Republicii Moldova (în continuare CP RM): în anul 2016 - 146/88 [3]; în anul 2017 - 157/88 [4]; în anul 2018 - 179/125 [5]; în anul 2019 - 212/213 [6]; în anul 2020 - 168/132 [7]; în anul 2021 - 233/125 [8]. Aceste date reflectă o situație îngrijorătoare a cazurilor de corupere pasivă și o ușoară scădere a celor de corupere activă. Infracțiunile de corupere pasivă au înregistrat o creștere constantă în perioada anilor 2016-2019, o diminuare nesemnificativă în 2020 și un număr record de cazuri pentru 2021.

Fenomenul corupției este un flagel care afectează grav sferile sociale ale unei țări, creând impedimente în dezvoltarea și consolidarea unui stat de drept în care se pune accent pe garantarea și apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Rolul de gardieni ai respectării drepturilor, libertăților și demnității umane, principiu consfințit în art. 10 Cod de procedură penală (în continuare CPP RM) [9], îi revine actorilor din sistemul justiției – judecători, procurori și, deopotrivă cu aceștia, funcționarilor publici cu statut special, iar integritatea acestora contribuie direct la garantarea supremației legii și succesul consolidării unei societăți democratice.

Pe bună dreptate, doctrinarul Dinu OSTAVCIUC, cu privire la acest principiu, menționează că „respectarea drepturilor, libertăților și demnității umane se înscrie printre cele mai valoroase principii și reprezintă, în sine, o trăsătură integrală a statului de drept. Aceasta presupune că fiecare persoană reprezintă cea mai înaltă valoare socială, în care drepturile, libertățile și demnitatea acestei persoane trebuie protejate indiferent de gradul social, valorile și nivelul de dezvoltare etc. Acest principiu își are funcționalitatea asupra protecției drepturilor, libertăților, demnității umane, moralității, interzice tortura, tratamentele cu cruzime, inumane ori degradante, precum și condițiile umiltoare de detenție, participarea persoanei la acțiuni procesuale care lezează demnitatea umană. În același timp, principiul în discuție garantează protecția persoanei prin asigurarea ei cu mijloace adecvate și oportune de a-și apăra interesele, atunci când consideră că aceste valori au fost lezate sau limitate în cadrul procesului penal, implicit prin asigurarea recuperării prejudiciului cauzat urmare a acestor încălcări sau limitări” [41, p. 98].

Guvernul Republicii Moldova s-a implicat plenar în fortificarea capacităților de luptă împotriva corupției, asumându-și unele responsabilități prin Hotărârea Guvernului nr. 235/2021 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni al Guvernului pentru anii 2021-2022, inclusiv stabilirea competențelor la investigarea cazurilor de corupție de nivel înalt [10; acțiunea 3.8.4 din Plan].

Pe marginea fenomenului corupției au fost elaborate mai multe cercetări și studii, însă mai puțin despre investigarea infracțiunilor de corupție comise de funcționari publici cu statut spe-

cial. În acest articol vom aborda unele aspecte juridice și trăsături ale statutului funcționarului public cu statut special ca element definitor al caracteristicii criminalistice în cadrul investigării infracțiunii de corupție. Or, „structura caracteristicii criminalistice a grupei de infracțiuni indicate include următoarele elemente: (...) date privind personalitatea infractorului (...)” [42, p. 41].

De aceea, analiza trăsăturilor funcționarilor publici cu statut special se încadrează în structura caracteristicii criminalistice, deoarece se referă anume la personalitatea și statutul acestora.

Mai mult decât atât, același doctrinar, menționează faptul că „potrivit practicii investigării criminalistice, există o serie de împrejurări ce trebuie explicate prin „formula celor 7 întrebări”, care servește la elucidarea neclarităților unei cauze penale plecând de la elementele constitutive ale infracțiunii: [...] identificarea subiectului activ, a tuturor participanților ca și identificarea subiectului pasiv al faptei penale [...]” [43, p. 31], iar cunoașterea trăsăturilor funcționarului public cu statut special acordă posibilitatea justificării și demonstrării întrunirii subiectului special al infracțiunii.

Scopul studiului. Autorul își propune efectuarea unui studiu aprofundat orientat la identificarea trăsăturilor caracteristice prin prisma reglementărilor juridice cu privire la funcționarul public cu statut special ca subiect special al infracțiunilor de corupție (art. 324-326 CP RM), infracțiuni care sunt încadrate în categoria actelor de corupție din art. 44 alin. (2) al Legii integrității a Republicii Moldova nr.82/2017 [11].

Metode și materiale aplicate. Pentru realizarea acestei lucrări, autorul a utilizat metodele de cercetare teoretice și doctrinare, printre care metoda logică, descrierea, metoda analizei comparative, inducției și deducției. Materialele utilizate în vederea realizării studiului sunt legislația relevantă, practica judiciară și publicațiile savanților din domeniu. Cercetarea științifică s-a bazat pe diverse studii cuprinse în publicații științifice naționale și internaționale.

Rezultate obținute și discuții. CP RM stabilește în art. 21 alin.(1) condițiile generale pentru subiectul infracțiunii – sunt pasibile de răspundere penală personale fizice responsabile care, în momentul săvârșirii infracțiunii, au împlinit vârsta de 16 ani [12]. În același timp, legislația penală determină și existența unor condiții speciale pentru subiecții la anumite categorii de infracțiuni. Condițiile speciale pot fi prevăzute expres în conținutul normei penale sau rezidă din aceasta.

Subiectul căruia legislația îi impune deținerea condiției speciale la calificarea infracțiunii este denumit subiect special.

Subiectul infracțiunilor prevăzute la art. 324-326 CP RM este persoana fizică responsabilă care la momentul comiterii faptei a atins vârsta de 16 ani. Concomitent, la art. 324 CP RM subiectul infracțiunilor trebuie să aibă și calitatea de persoană publică sau persoană publică străină. În schimb, la art. 325 și 326 CP RM nu se impune ca subiectul să dețină calitatea specială, însă acțiunile de corupere sunt îndreptate în privința persoanelor publice, inclusiv celor străine, pentru a-i determina să îndeplinească sau nu ori pentru a întârzia sau a grăbi îndeplinirea unei acțiuni în exercitarea funcției sale sau contrar acesteia. Totuși, nu sunt excluse cazuri de comitere a infracțiunilor prevăzute de art.325 și art.326 CP RM de către funcționarii publici cu statut special.

Conform datelor prezentate de Serviciul protecție internă și anticorupție al MAI, doar în anul 2021, în privința funcționarilor publici cu statut special din cadrul MAI au fost pornite 10 cauze penale pentru trafic de influență [13].

O analiză aprofundată la acest capitol a fost efectuată de către autorii documentului analitic „Judecarea și sancționarea corupției – analiza practicii judecătorești”, I. Chirtoacă, V. Gribincea, O. Brighidin și D. Goinic [14; p. 9; 24], care au studiat 416 hotărâri judecătorești ale Curții Supreme de Justiție, emise în perioada 01.01.2017 - 31.12.2020, în privința a 553 de persoane. Referitor la 343 de persoane (62%), hotărârile judecătorești analizate au devenit irevocabile. Din numărul total de cauze examinate, 84% se referă la patru componente de infracțiune art.328 CP RM 146 de persoane sau 26%, art.326 CP RM 117 persoane sau 21%, art.324 CP RM 108 persoane sau 20% și art.191 CP RM – 96 de persoane sau 17%. În același timp, un sfert din hotărârile judecătorești

se referă la sancționarea (după caz achitarea) polițiștilor (25%). Tot din categoria funcționarilor publici cu statut special au fost vizați inspectorii vamali (2%), polițiști de frontieră (1%), șef, penitenciar (1%).

Datele analizei respective conturează o rată ridicată (mai mult de 25%) a funcționarilor publici cu statut special în raport cu ceilalți subiecți ai infracțiunilor de corupție vizați în hotărârile judecătorești. Din aceste raționamente a apărut necesitatea efectuării unui studiu detaliat a cadrului normativ de reglementare a acestei categorii de subiecți ai infracțiunilor de corupție.

Prin persoană publică, în sensul art. 123 alin. (2) CP RM, se înțelege: funcționarul public, inclusiv funcționarul public cu statut special (colaboratorul serviciului diplomatic, al serviciului vamal, al organelor apărării, securității naționale și ordinii publice, altă persoană care deține grade speciale sau militare); angajatul autorităților publice autonome sau de reglementare, al întreprinderilor de stat sau municipale, al altor persoane juridice de drept public; angajatul din cabinetul persoanelor cu funcții de demnitate publică; persoana autorizată sau investită de stat să presteze în numele acestuia servicii publice sau să îndeplinească activități de interes public [12].

Conform Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a RM nr. 11 din 22.12.2014 cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție, noțiunea „funcționar public” este subsecventă față de noțiunea „persoană publică” utilizată în art. 324 alin. (1) CP, iar interpretarea ei se regăsește în sfera cadrului normativ extrapenal [15].

Din prevederile art. 123 alin. (2) CP RM distingem o categorie aparte a subiecților speciali, și anume funcționarii publici cu statut special. Tot prin Hotărârea nr. 11 din 22.12.2014, Plenul Curții Supreme de Justiție a RM a făcut concretizarea că sintagma „funcționar public cu statut special”, utilizată în art. 123 alin. (2) CP, nu întotdeauna desemnează un funcționar public în sensul strict al legii. În unele cazuri, această sintagmă se referă la persoane care se asimilează unui funcționar public și care dețin grade speciale sau militare [15].

Mai jos vom încerca să analizăm statutul juridic al funcționarului public cu statut special prin prisma prevederilor art. 123 alin. (2) CP RM și a cadrului normativ extrapenal existent la nivel național.

Pe parcursul perioadei de independență a Republicii Moldova, din anul 1991 până în prezent, nu a fost elaborat un act normativ distinct care să reglementeze statutul juridic al funcționarilor publici cu statut special. Statutul personalului care exercită funcții publice cu statut special este reglementat de legile speciale ale entităților publice în cadrul cărora sunt prevăzute asemenea categorii de funcționari, neexistând o reglementară uniformizată, explicită, coerentă și exhaustivă, care ar stabili trăsăturile distincte ale acestora în raport cu funcționarii publici.

Unul din primele acte legislative în care se face referire la statutul funcționarului public cu statut special este Legea nr.158/2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public [16]. Însă legea respectivă nu definește termenul de funcționar public cu statut special și nu intervine cu o reglementare exhaustivă cu privire la categoriile și trăsăturile statutului special al funcționarilor publici și stabilirea expresă a domeniilor în care activează această categorie de funcționari. În art. 4 alin. (2) din lege doar se face mențiunea că prevederile prezentei legi se aplică și funcționarilor publici cu statut special, enumerând în acest sens câteva categorii de funcționari publici cu statut special, și anume: colaboratori ai serviciului diplomatic, serviciului vamal, ai organelor apărării, de prevenire și combatere a corupției, securității naționale și ordinii publice, altor categorii stabilite prin lege, în partea care nu este reglementată prin legi speciale [16]. Sintagma „altor categorii” lasă loc de interpretare și manevră la stabilirea statutului special.

Mai mult decât atât, această normă este în disonanță cu prevederile art. 123 alin. (2) CP RM, care deopotrivă cu art. 4 alin. (2) al Legii nr.158/2008 încadrează în categoria funcționarului public cu statut special colaboratori ai serviciului diplomatic, ai serviciului vamal, ai organelor apărării, securității naționale și ordinii publice, însă nu prevede și colaboratorii de prevenire și combatere a corupției, alte categorii stabilite prin lege, în schimb face mențiunea că din categoria

funcționarilor publici cu statut special fac parte și alte persoane care dețin grade speciale sau militare.

După cum vom vedea mai jos, deținerea gradelor speciale și militare este una din trăsăturile determinante ale funcționarului public cu statut special, după cum este specificat în art. 123 alin. (2) CP RM, însă există și unele excepții.

Ținând cont de faptul că cel mai mare număr de funcționari publici cu statut special se regăsesc în cadrul MAI, vom iniția analiza trăsăturilor funcționarilor respectivi pornind de la această autoritate publică de aplicare a legii.

Din 2010 până în prezent, MAI a trecut printr-un amplu proces de reformare, având la bază mai multe studii și analize funcționale efectuate cu suportul experților europeni. Actualmente, Ministerul are o arhitectură organizațională destul de complexă și realizează politici guvernamentale în domeniile de activitate ce îi sunt încredințate, prin subdiviziunile sale din cadrul aparatului central, iar implementarea acestor politici se realizează prin autoritățile administrative și instituțiile din subordinea MAI pe domeniile de ordine și securitate publică; managementul integrat al frontierei de stat; combatere a criminalității organizate; gestionare a fluxului migrațional, azilului și integrării străinilor; prevenire și lichidare a consecințelor situațiilor de urgență și excepționale, protecția civilă, apărarea împotriva incendiilor și acordarea primului ajutor calificat; evidența populației și cetățeniei, evidența vehiculelor și conducătorilor de vehicule; rezervele materiale de stat și de mobilizare [17].

În statele de personal ale MAI, ale autorităților administrative și ale instituțiilor din subordinea acestuia se regăsesc câteva categorii de salariați – persoane cu funcții de demnitate publică, funcționari publici, funcționari publici cu statut special, militari (carabinieri) și personal contractual. Cea mai mare rată a angajaților sunt cei cu statut special, circa 90% din numărul total de unități de personal. Din categoria funcționarilor publici cu statut special fac parte polițiștii, polițiștii de frontieră, salvatorii și pompierii. O altă categorie de funcționari sunt carabinierii în privința cărora se răsfrânge statutul militarului.

Până la 25.05.2017, data intrării în vigoare a Legii nr. 288/2016 privind funcționarul public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne [18], statutul polițiștilor, polițiștilor de frontieră, salvatorilor și pompierilor era reglementat prin legile lor speciale: Legea nr. 320 din 27.12.2012 cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului [19], Legea nr. 283 din 28.12.2011 cu privire la Poliția de Frontieră [20] și Legea Inspectoratului General pentru Situații de Urgență nr. 93 din 05.04.2007 [21]. Aceste trei legi reglementau diferit și neunitar statutul funcționarilor publici cu statut special, creând dificultăți în procesul de asigurare a managementului de resurse umane la nivelul MAI. Din aceste considerente s-a impus necesitatea unificării normative a situației juridice a acestor categorii de funcționari, iar în Planul de acțiuni al Guvernului pentru anii 2016-2018, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 890 din 20.07.2016, la Capitolul VI (Afacerile interne și siguranța cetățeanului) a fost inclusă acțiunea 4 „Adoptarea și implementarea cadrului legislativ și instituțional cu privire la statutul unic al angajaților Ministerului Afacerilor Interne” [22].

La 16.12.2016, Parlamentul Republicii Moldova a aprobat Legea nr. 288/2016 [18], fiind unul din primele acte legislative la nivel național care a unificat și reglementat statutul juridic al tuturor categoriilor de funcționari publici cu statut special din MAI (*funcționari publici cu statut special din aparatul central al Ministerului, polițiști, polițiști de frontieră, salvatori și pompieri*).

O altă lege la nivel național care reglementează statutul juridic, garanțiile sociale, atribuțiile, împuternicirile și îndatoririle funcționarului public cu statut special din sistemul penitenciar este Legea nr. 300 din 21.12.2017 cu privire la sistemul administrației penitenciare [23].

Legea nr. 288/2016 definește pentru prima dată termenul de *funcțional public cu statut special* ca fiind persoană angajată în cadrul aparatului central al Ministerului Afacerilor Interne, în autoritățile administrative sau instituțiile din subordinea acestuia, care deține grade speciale și

exercită sarcini ce țin de competența entității din care face parte, în conformitate cu legislația în vigoare [18, art. 2].

Din definiția prezentată putem distinge unele din principalele trăsături caracteristice ale funcționarului public cu statut special, după cum urmează:

1) **Persoana urmează să fie angajată** în cadrul aparatului central al MAI sau în una din autoritățile administrative și instituții subordonate acestuia, condiție ce impune existența unor raporturi juridice de muncă cu entitățile publice menționate, iar aceste raporturi i-au naștere din momentul emiterii actului administrativ și se stinge odată cu încetarea raporturilor de serviciu, în condițiile legii. Statutul special al funcționarului public nu se răsfrânge asupra persoanelor care nu au asemenea raporturi de muncă. Este de menționat că una din cerințele pentru angajare într-o funcție publică cu statut special, stabilită de legislație, este deținerea vârstei minime de 18 ani.

2) **Angajatul trebuie să dețină unul din gradele speciale care se deosebesc de cele militare.** Dacă în privința gradelor militare, la nivel mondial, există un consens asupra denumirii și statutului acestora, atunci în privința gradelor speciale există o diferență substanțială, cu unele excepții, în funcție de spațiu geografic, istorie, cultură, etc. Gradele speciale aplicate în privința funcționarilor publici cu statut special din cadrul MAI și Administrația Națională a Penitenciarelor (în continuare – ANP) sunt practic identice cu cele ale României și Regatului Belgiei. Această trăsătură este una determinantă în marea majoritate a funcțiilor publice cu statut special, existând unele excepții doar în privința unui grup mic de funcționari cu statut special.

În acest context, este relevantă constatarea efectuată de R. Popov în lucrarea „Cercetări științifice privind subiectul infracțiunilor prevăzute în capitolele XV și XVI din Partea Specială a Codului penal” precum că „[...] este cu totul impropriu a utiliza sintagma „funcționar public cu statut special”, de exemplu, în raport cu: soldatul serviciului intern; ostașul serviciului de salvare; ostașul de justiție etc. În același timp, nu putem ignora nici faptul că, pentru definirea noțiunii „funcționar public cu statut special”, legiuitorul utilizează definatorul „persoană care deține grade speciale sau militare”, fără a face vreo diferențiere a respectivelor grade. Deci, persoană publică se consideră: atât soldatul serviciului intern, cât și general-colonelul serviciului intern; atât ostașul serviciului de salvare, cât și general-maiorul serviciului de salvare; atât ostașul de justiție, cât și general-maiorul de justiție etc.” [24, p. 139].

Considerăm judicioasă constatarea efectuată de R. Popov, fiindcă funcționarul public cu statut special, indiferent de gradul corpului de ofițeri sau de subofițeri, trebuie calificat ca persoană publică, reieșind din faptul că atât ofițerii, cât și subofițerii îndeplinesc activități de interes public, iar gradele speciale determină doar ierarhia funcției deținute și delimitarea unor responsabilități din domeniul serviciului public.

3) **Angajatul exercită sarcini specifice ce țin de competența entității din care face parte.** Sarcinile specifice ale autorităților în cadrul cărora activează funcționarii publici cu statut special sunt stabilite prin legile speciale ale entităților, regulamentele de organizare și funcționare aprobate prin hotărâri de Guvern, alte acte normative din domeniul de activitate, precum și contractele de muncă și fișele de post.

Unele din aceste sarcini specifice din sectorul public ar fi asigurarea, menținerea și restabilirea ordinii publice, prevenirea și combaterea infracționalității, inclusiv a corupției, apărarea națională și securității statului, etc.

Totuși, pe lângă funcționarii publici cu statut special din MAI și ANP, la nivel național, atât în art. 4 alin. (2) al Legii nr. 158/2008, cât și în art. 123 alin. (2) CP RM, în categoria funcționarului public cu statut special sunt incluși colaboratorii serviciului diplomatic, serviciului vamal, organelor apărării, securității naționale și ordinii publice. Legile speciale ale autorităților publice din domeniile respective stabilesc expres că una din categoriile de personal care activează în cadrul entității sunt funcționari publici cu statut special.

Astfel, art. 9 alin. (2) al Legii nr. 761/2001 cu privire la serviciul diplomatic stabilește că

membrii personalului instituțiilor serviciului diplomatic angajați în funcții diplomatice și consulare sunt funcționari publici cu statut special, cu excepția persoanelor cu funcții de demnitate publică și a personalului din cabinetul ministrului. Totodată, alin. (3) al aceluiași articol menționează că în cadrul instituțiilor serviciului diplomatic activează:

a) diplomați de carieră – funcționari publici cu statut special, care sunt incluși în statul de personal al instituțiilor serviciului diplomatic al Republicii Moldova, au ranguri diplomatice și sunt autorizați să reprezinte R. Moldova în relațiile internaționale;

b) diplomați specializați – funcționari publici cu statut special, care sunt delegați de către autoritățile sau instituțiile naționale pentru a activa în cadrul misiunilor diplomatice sau al oficiilor consulare ale Republicii Moldova și sunt autorizați să reprezinte R. Moldova în relațiile internaționale, având competențe limitate la un anumit domeniu de activitate [25].

Legea nr. 302/2017 cu privire la Serviciul Vamal stabilește în articolul 11 alin. (1) că personalul Serviciului Vamal este constituit din funcționari publici cu statut special din cadrul Serviciului și personal contractual [26].

În ce vizează organele apărării, reglementarea despre includerea militarilor în categoria funcționarilor publici cu statut special este una echivocă și interpretativă. Așadar, Legea nr. 1245/2002 cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei menționează în art. 15 alin. (2) că cetățenii care îndeplinesc serviciul militar au statut special, stabilit de lege [27], însă din prevederile normei respective nu este clar dacă e vorba de statutul special al funcționarului public sau e vorba despre un statut deosebit pentru militari. Totodată, Legea nr. 162/2005 cu privire la statutul militarilor nu prevede că asupra militarilor se răsfrânge statutul juridic de funcționar public cu statut special [28].

Cu toate acestea, în anexa nr. 5 (*Grupul ocupațional „Apărare națională (C)”*) la Legea nr. 270/2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar [29], militarii sunt atribuiți la categoria funcționari publici cu statut special. Prin urmare, cu excepția prevederilor legii date, art. 4 alin. (2) al Legii nr. 158/2008 și art. 123 alin. (2) CP RM, legislația este una ambiguă cu privire la apartenența militarilor la categoria de funcționari publici cu statut special.

O altă clasă de funcționari publici cu statut special sunt cei din domeniul securității naționale și ordine publică. Acest grup este cel mai numeros, iar Legea nr. 270/2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar, în anexa nr. 6 (*Grupul ocupațional „Ordine publică și securitate a statului (D)”*) include MAI cu autoritățile administrative și instituțiile din subordinea sa, Centrul Național Anticorupție, Serviciul Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor, Serviciul de Informații și Securitate, Serviciul de Protecție și Pază de Stat, Administrația Națională a Penitenciarelor cu subdiviziunile sale subordonate [29].

În același timp, statutul special al funcționarilor din cadrul acestor autorități este consfințit și în legile lor speciale. Cu referire la MAI și ANP actele legislative au fost expuse mai sus, iar în ce vizează celelalte entități publice nominalizate în Legea nr. 270/2018 redăm mai jos unele din prevederile cadrului normativ distinctiv, după cum urmează:

Legea nr. 1104/2002 cu privire la Centrul Național Anticorupție stabilește în art. 12 alin. (1) că colaboratorul Centrului este funcționar public cu statut special [30].

Legea nr. 308/2017 cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului reglementează în art. 23 alin. (1) că aparatul Serviciului Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor este compus din funcționari publici cu statut special, funcționari publici și personal contractat, angajați în bază de concurs în conformitate cu legislația [31].

Cât despre SIS, Legea nr. 170/2007 privind statutul ofițerului de informații și securitate prevede în art. 4 alin. (3) statutul special pentru ofițerii de informații [32].

Legea nr. 134/2008 cu privire la Serviciul de Protecție și Pază de Stat consfințește în art. 21 alin. (2) că ofițerii de protecție ai Serviciului sunt persoane cu funcții de demnitate publică și funcționari publici cu statut special [33].

După cum am remarcat mai sus, Legea nr. 158/2008 include în categoria funcționarilor publici cu statut special colaboratori de prevenire și combatere a corupției, categorie care nu se regăsește în art. 123 alin. (2) CP RM. Din această categorie fac parte Centrul Național Anticorupție cu competențe exclusive în domeniul prevenirii și combaterii corupției, dar și Autoritatea Națională de Integritate a cărei misiune este asigurarea integrității în exercitarea funcției publice sau funcției de demnitate publică și prevenire a corupției prin realizarea controlului averii și al intereselor personale și privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor [34].

Legea nr. 132/2016 cu privire la Autoritatea Națională de Integritate prevede în art. 17 alin. (2) că funcția de inspector de integritate este o funcție publică cu statut special, fiind exercitată în modul stabilit de prezenta lege și Legea nr. 158-XVI din 4 iulie 2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public în măsura în care prezenta lege nu prevede altfel [34].

O categorie aparte de funcționari publici cu statut special care nu este prevăzută expres în art. 123 alin. (2) CP RM și art. 4 alin. (2) al Legii nr. 158/2008, dar statutul acestora poate fi interpretat din prevederile acestor norme, fiindcă prima normă încadrează în această categorie altă persoană care deține grade speciale sau militare, iar a doua normă – alte categorii stabilite prin lege.

Din această categorie fac parte funcționarii fiscali ai căror statut special este prevăzut de art. 137¹ alin. (1) Codul fiscal al Republicii Moldova nr. 1163/1997. Această normă stabilește că funcționarul fiscal cu statut special este funcționarul fiscal care exercită atribuțiile Serviciului Fiscal de Stat în domeniul constatării infracțiunilor, urmăririi penale și activității speciale de investigații. Concomitent, art. 137³ al codului dat stabilește unele reglementări cu privire la gradele speciale ale funcționarului fiscal cu statut special [35].

O altă categorie de funcționari publici cu statut special, într-un număr mai redus, sunt prevăzuți în art. 90 alin. (1) al Legii nr. 3/2016 cu privire la Procuratură, care stabilește că în cadrul Procuraturii activează: a) procurori; b) funcționari publici; c) funcționari publici cu statut special; d) personal tehnic. În același timp, art. 52 alin. (1) al aceleiași legi vine să specifice că statutul de funcționar public cu statut special este aplicat inspectorilor din cadrul Inspecției a procurorilor [36].

Lista funcționarilor publici cu statut special menționați mai sus nu este una exhaustivă, fiindcă normele prevăzute la art. 123 alin. (2) CP RM și art. 4 alin. (2) al Legii nr. 158/2008 creează premise pentru instituirea și altor asemenea categorii de funcționari, cu condițiile prevăzute în normele respective, și anume să dețină grade speciale sau militare sau să fie stabilite prin lege.

În ultima perioadă de timp, ținând cont de varietatea de acte normative și reglementări neuniforme ale statutului juridic la funcționarului public cu statut special, se încearcă încadrarea acestei categorii de funcționari sub o singură lege, după modelul Legii nr. 158/2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public. În acest sens, Guvernul a inclus în Planul său de acțiuni pentru anii 2021-2022 acțiunea nr. 24.7.2 „Elaborarea proiectului de lege privind toate categoriile de funcționari publici cu statut special din cadrul autorităților administrației publice, în vederea uniformizării statutului, drepturilor, obligațiilor, restrângerilor, interdicțiilor și incompatibilităților specifice, reglementărilor privind disciplina muncii, precum și protecția juridică și specială a acestora” [10].

La nivel național există deja un act legislativ care, în mare parte, încadrează această categorie de funcționari în unele domenii distincte – ordine publică și securitate a statutului și apărare națională. Este vorba de Legea nr. 270/2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar, iar unele din principii pe care a fost fundamentată această lege țin de nediscriminare, echitate și coerență [29, art. 3 alin. (1) lit. b)].

Prin urmare, pe lângă trăsăturile caracteristice funcționarului public cu statut special menționate mai sus, se conturează cel al domeniului distinct de activitate a acestor categorii de

funcționari – ordine publică și securitate a statului (MAI, CNA, SPCSB, SIS, SPPS, ANP), apărare națională (MA), afaceri externe (MAE), integritate (ANI), finanțe (SV și SFS) și procuratură. Cel mai numeros domeniu ocupațional în care activează funcționarii publici cu statut special este cel al ordinii publice și securitate a statului. Mai mult decât atât, în acest domeniu ar putea fi încadrat și Serviciul Vamal care este parte a sistemului organelor securității statului, conform art. 13 alin. (1) al Legii securității statului nr. 618/1995, desfășurând activități specifice domeniului de securitate economică [37].

Marea majoritate a acestor autorități publice sunt responsabile de supravegherea și controlul aplicării legislației, de prevenire și combatere a infracționalității, inclusiv a actelor de corupție, iar funcționarii publici cu statut special din autoritățile respective dispun de cunoștințe și abilități necesare pentru investigarea delictelor și sunt familiarizați cu metodele și tacticile de acumulare a probelor în cadrul unui proces penal. Circumstanța respectivă ar putea crea dificultăți semnificative în cursul investigării cazurilor de corupție săvârșite de funcționarii publici cu statut special, iar orice eroare de procedură ar putea duce la nulitatea probelor.

De asemenea, este neapărat de luat în considerație o altă trăsătură caracteristică funcționarilor publici cu statut special – **uniforma de serviciu și dotările specifice** necesare exercitării atribuțiilor funcționale. Uniforma este atributul pentru majoritatea autorităților publice nominalizate mai sus (MAI, MA, CNA, SPCSB, SIS, SPPS, ANP, SV și SFS), cu unele excepții (serviciul diplomatic și ANI), inclusiv dotările cu arme, muniții și mijloace speciale (MAI, MA, CNA, SPCSB, SIS, SPPS, ANP și SV), exceptând serviciul diplomatic, ANI, SFS și IGSU, activitatea cărora nu presupune aplicarea armelor sau mijloacelor speciale.

Examinând în comparație cadrul normativ național cu cel al României cu privire la domeniul de reglementare a statutului special al funcționarului public, s-a constatat că statutul funcționarilor publici este prevăzut în Partea a VI-a a Codului administrativ al României, iar art. 366 al codului dat stabilește că prezenta parte constituie cadrul general în materia funcției publice și a funcționarilor publici și se aplică și funcționarilor publici cu statut special, acolo unde legea specială nu prevede altfel [38].

La data intrării în vigoare a Codului administrativ al României, la 05.07.2019, a fost abrogat art. 5 alin. (1) al Legii nr. 188/1999 privind Statutul funcționarilor publici, care reglementa domeniile serviciilor publice a căror funcționari pot beneficia de statutul special, după cum urmează: a) structurile de specialitate ale Parlamentului României; b) structurile de specialitate ale Administrației Prezidențiale; c) structurile de specialitate ale Consiliului Legislativ; d) serviciile diplomatice și consulare; e) autoritatea vamală; f) poliția și alte structuri ale Ministerului Administrației și Internelor; g) alte servicii publice stabilite prin lege [39].

Odată cu abrogarea acestor prevederi, statutul special al funcționarului public este reglementat de legile speciale ale autorităților publice în cadrul cărora sunt instituite asemenea funcții, lăsând spațiu de manevră pentru atribuirea statutului special și altor categorii de salariați care activează în alte domenii decât cele prevăzute anterior la art. 5 alin. (1) al Legii nr. 188/1999.

În același timp, în art. 175 Codul penal al României [40] se operează cu noțiunea de funcționar public și nu cu cea de persoană publică sau persoană cu funcție de demnitate publică, iar funcționarul public cu statut special nu este distins într-o categorie aparte a funcționarilor publici.

Din prevederile art. 175 Cod penal al României rezidă că funcționar public, în sensul legii penale, este persoana care, cu titlu permanent sau temporar, cu sau fără o remunerație: a) exercită atribuții și responsabilități, stabilite în temeiul legii, în scopul realizării prerogativelor puterii legislative, executive sau judecătorești; b) exercită o funcție de demnitate publică sau o funcție publică de orice natură; c) exercită, singură sau împreună cu alte persoane, în cadrul unei regii autonome, al altui operator economic sau al unei persoane juridice cu capital integral sau majoritar de stat, atribuții legate de realizarea obiectului de activitate al acesteia [40].

Astfel, legislația României nu-i distinge într-o categorie aparte pe funcționarii publici cu statut special, pe criteriile de grade speciale sau militare, dar îi încadrează într-o singură categorie de funcționari publici, respectând raportul de „parte-întreg”.

Din analiza generală a celor expuse, distingem și o altă latură, care constă în faptul unei planificări și organizări a activității de către organul de urmărire penală, implicit analiza trăsăturilor funcționarului public cu statut special. Pe bună dreptate, în literatura de specialitate se menționează că „pentru atingerea scopului procesului penal și pentru realizarea rolului activ al organului de urmărire penală, activitatea ultimului trebuie să fie una organizată și planificată” [44, p. 297].

Totodată, „este elocvent faptul că în procesul de cercetare și descoperire a infracțiunilor angajații poliției, procuratori se ciocnesc cu probleme de ordin practic, nu gnoseologic. Iar pentru soluționarea acestora este necesară folosirea mijloacelor, procedeele și metodelor de cunoaștere care asigură dobândirea informației maxime în privința infracțiunilor săvârșite și participanților la ele” [45, p. 111].

Întrunirea trăsăturilor funcționarului public cu statut special se vor verifica atât la etapa sesizării organului de constatare și a organului de urmărire penală, precum și la faza de verificare a sesizării organului de urmărire penală [46, p. 12, 28; 47, p. 55]. Aceste aspecte, pe lângă circumstanțele cauzei, se prezintă de un mare interes și o importanță deosebită.

Concluzii. Funcționarul public cu statut special reprezintă unul din subiecții speciali ai infracțiunilor de corupție, fiind parte integrantă a noțiunii de funcționar public, iar acesta, la rândul său, se încadrează în cea de persoană publică.

Deci, funcționarii publici cu statut special sunt persoane publice care activează prioritar în domeniul de ordine publică și securitate a statului, domeniu responsabil de aplicare a legislației penale, procesual-penale și activității speciale de investigații. Categoriile date de funcționari sunt formați și dețin cunoștințe necesare despre tacticile și metodele de investigare a infracțiunilor. Această circumstanță urmează a fi luată în considerare de către autoritățile anticorupție responsabile de investigarea și acumularea probelor pe fapte de corupție săvârșite de funcționarii publici cu statut special. Orice eroare la acumularea probelor ar putea fi folosită de către acești funcționari în procesul de apărare, fapt ce le-ar permite să se eschiveze de la răspunderea penală.

Una din trăsăturile caracteristice ale funcționarilor publici cu statut special sunt gradele speciale sau militare, însă la calificarea infracțiunilor de corupție, acestea nu trebuie să fie privite diferențiat între grade și responsabilitățile personalului din corpul de ofițeri sau subofițeri. Mai mult decât atât, încercarea de a-i delimita pe funcționarii publici cu statut special pe categorii de ofițeri și subofițeri ar crea dificultăți la calificarea infracțiunilor de corupție. Așadar, atât ofițerii, cât și subofițerii urmează a fi calificați drept funcționari publici – parte componentă a noțiunii mai largi de persoană publică, fiindcă și unii și alții, în virtutea atribuțiilor și obligațiilor stabilite de lege, realizează prerogativele de putere publică.

În același timp, legislația extrapenală urmează a fi ajustată astfel încât să existe o claritate cu privire la statutul militarului. În privința acestor categorii de funcționari există anumite ambiguități privind atribuirea lor la categoria de funcționari publici, inclusiv a celor cu statut special, cu excepția art. 123 alin. (2) CP RM, art. 4 alin. (2) al Legii nr. 158/2008 și Legii nr. 270/2018. Legile speciale care reglementează statutul militarului nu prevăd expres că aceștia sunt funcționari publici cu statut special.

Normele prevăzute la art. 123 alin. (2) CP RM și art. 4 alin. (2) al Legii nr. 158/2008 urmează a fi armonizate, deoarece ele sunt în disonanță. Norma penală menționează că din categoria funcționarilor publici cu statut special fac parte și alte persoane care dețin grade speciale sau militare, astfel limitând grupul persoanelor care pot beneficia de acest statut prin impunerea deținerii gradelor speciale sau militare, pe când norma extrapenală oferă posibilitatea obținerii statutului special pentru alte categorii de funcționari publici, fără a deține grade speciale sau militare, cu

condiția ca acest lucru să fie stabilit prin lege.

Reieșind din faptul că în legislația penală și extrapenală din R. Moldova funcționarii publici cu statut special sunt încadrați în categoria de funcționari publici, în vederea excluderii unor confuzii de interpretare la stabilirea subiectului special al infracțiunilor de corupție, în cadrul normativ național ar putea fi preluat modelul românesc, operându-se doar cu o singură noțiune, aceea de funcționar public. Tot în categoria funcționarilor publici e bine să fie incluși și militarii, cu excepția celor care exercită serviciul militar în termen, fiindcă aceștia din urmă nu au raporturi de muncă cu una din entitățile publice, trăsătură caracteristică necesară pentru obținerea statutului de funcționar public cu statut special.

Referințe bibliografice

1. Indicele Percepției Corupției 2021 relevă un deceniu de stagnare a nivelurilor corupției pe fundalul încălcării drepturilor omului și al declinului democrației (<http://www.transparency.md/2022/01/25/indicele-perceptiei-coruptiei-2021-releva-un-deceniu-de-stagnare-a-nivelurilor-coruptiei-pe-fundalul-incalcarii-drepturilor-omului-si-al-declinului-democratiei/>, accesat la 10.11.2022, ora 07.46).
2. Indicele Percepției Corupției 2022: majoritatea țărilor din clasamentul IPC au progresat puțin sau n-au progresat în combaterea corupției pe parcursul ultimului deceniu (<http://www.transparency.md/2023/01/31/3663/>, accesat la 11.04.2023).
3. Informația-operativă privind starea infracționalității (fără clasate) pe teritoriul Republicii Moldova pentru luna decembrie 2017. Disponibilă: <https://mai.gov.md/ro/date-statistice>.
4. Informația-operativă privind starea infracționalității (fără clasate) pe teritoriul Republicii Moldova pentru luna decembrie 2017. Disponibilă: <https://mai.gov.md/ro/date-statistice>.
5. Informația-operativă privind starea infracționalității (fără clasate) pe teritoriul Republicii Moldova pentru luna decembrie 2018. Disponibilă: <https://mai.gov.md/ro/date-statistice>.
6. Informația-operativă privind starea infracționalității (fără clasate) pe teritoriul Republicii Moldova pentru luna decembrie 2019. Disponibilă: <https://mai.gov.md/ro/date-statistice>.
7. Informația-operativă privind starea infracționalității (fără clasate) pe teritoriul Republicii Moldova pentru luna decembrie 2020. Disponibilă: <https://mai.gov.md/ro/date-statistice>.
8. Informația-operativă privind starea infracționalității (fără clasate) pe teritoriul Republicii Moldova pentru luna decembrie 2021. Disponibilă: <https://mai.gov.md/ro/date-statistice>.
9. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122 din 14.03.2003. Publicat în Monitorul Oficial al RM din 05.11.2013 nr. 248-251 art. 699 (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=135680&lang=ro#, accesat la data de 12.04.2023).
10. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 235 din 13.10.2021 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni al Guvernului pentru anii 2021-2022. Publicată în Monitorul Oficial al RM din 05.11.2021 nr.266-272 art.541 (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128407&lang=ro, accesată la data de 10.11.2022).
11. Legea integrității a Republicii Moldova nr. 82 din 25.05.2017. Publicată în Monitorul Oficial al RM din 07.07.2017 nr. 229-243 art. 360 (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120706&lang=ro, accesată la data de 21.11.2022).
12. Codul penal al Republicii Moldova nr.985 din 18.04.2002. Publicat în Monitorul Oficial al RM din 14.04.2009 nr. 72-74 art. 195 (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120077&lang=ro, accesat la data de 10.11.2022).
13. Nota de activitate a Serviciului protecție internă și anticorupție pe parcursul anului 2021 ([https://mai.gov.md/sites/default/files/SPIA/rapoarte/Nota%20activitate%20SPIA%20anul%202021%20final%20\(site\).pdf](https://mai.gov.md/sites/default/files/SPIA/rapoarte/Nota%20activitate%20SPIA%20anul%202021%20final%20(site).pdf), accesată la 29.11.2022).
14. Chirtoacă, I., Gribincea, V., Brighidin, O., Goinic, D. Judecarea și sancționarea corupției – analiza practicii judecătorești Chișinău, 2021, p. 9, 24 (https://crjm.org/wp-content/uploads/2022/01/Judecarea-si-sanctionarea-coruptiei_2022-RO.pdf, accesat la 29.11.2022).

15. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.11 din 22.12.2014 cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție. Publicat în Buletinul Curții Supreme de Justiție a RM, 2015, nr. 5, p.4.
16. Legea Republicii Moldova nr. 158 din 04.07.2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public. Publicată în Monitorul Oficial al RM din 23.12.2008 nr. 230-232 art. 840 (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120077&lang=ro, accesată la data de 10.11.2022).
17. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 693 din 30.08.2017 cu privire la organizarea și funcționarea Ministerului Afacerilor Interne. Publicată în Monitorul Oficial al RM din 01.09.2017 nr.322-328 art.795 (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117232&lang=ro, accesată la data de 14.11.2022).
18. Legea Republicii Moldova nr. 288 din 16.12.2016 privind funcționarul public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne. Publicată în Monitorul Oficial al RM din 10.02.2017 nr.40-49 art. 85 (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120707&lang=ro, accesată la data de 14.11.2022).
19. Legea Republicii Moldova nr. 320 din 27.12.2012 cu privire la Poliție și statutul polițistului. Publicată în Monitorul Oficial al RM din 01.03.2013 nr. 42-47 art. 145 (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120699&lang=ro#, accesată la data de 14.11.2022).
20. Legea Republicii Moldova nr.283 din 28.12.2011 cu privire la Poliția de Frontieră. Publicată în Monitorul Oficial al RM din 20.04.2012 nr. 76-80 art. 245 (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=106470&lang=ro, accesată la data de 14.11.2022).
21. Legea Republicii Moldova nr. 93 din 05.04.2007 Inspectoratului General pentru Situații de Urgență. Publicată în Monitorul Oficial al RM din 08.06.2007 nr. 78-81 art. 358 (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120660&lang=ro#, accesată la data de 14.11.2022).
22. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 890 din 20.07.2016 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni al Guvernului pentru anii 2016-2018. Publicată în Monitorul Oficial al RM din 22.07.2016 nr. 217-229 art. 966 (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=100974&lang=ro#, accesată la data de 15.11.2022).
23. Legea Republicii Moldova nr. 300 din 21.12.2017 cu privire la sistemul administrației penitenciare. Publicată în Monitorul Oficial al RM din 16.02.2018 nr. 48-57 art. 124 (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105744&lang=ro, accesată la data de 15.11.2022).
24. POPOV R. Cercetări științifice privind subiectul infracțiunilor prevăzute în capitolele XV și XVI din Partea Specială a Codului penal. Publicat în Studia Universitatis Moldaviae, 2015, nr.8(88), p. 129-143
25. Legea Republicii Moldova nr. 761 din 27.12.2001 cu privire la serviciul diplomatic. Publicată în Monitorul Oficial al RM din 02.02.2002 nr. 20 art. 80 (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125189&lang=ro#, accesată la data de 21.11.2022).
26. Legea Republicii Moldova nr. 302 din 21.12.2017 cu privire la Serviciul Vamal. Publicată în Monitorul Oficial al RM din 02.03.2018 nr. 68-76 art. 143 (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132908&lang=ro#, accesată la data de 16.11.2022).
27. Legea Republicii Moldova nr. 1245 din 18.07.2002 cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei. Publicat în Monitorul Oficial al RM din 10.10.2002 nr. 137-138 art. 1054 (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121249&lang=ro, accesat la data de 21.11.2022).
28. Legea Republicii Moldova nr.162 din 22.07.2005 cu privire la statutul militarilor. Publicată în Monitorul Oficial al RM din 30.09.2005 nr. 129-130 art.618 (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121250&lang=ro#, accesată la data de 21.11.2022).
29. Legea Republicii Moldova nr. 270 din 23.11.2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar. Publicată în Monitorul Oficial al RM din 30.11.2018 nr. 441-447 art. 715 (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133551&lang=ro#, accesată la data de 16.11.2022).

30. Legea Republicii Moldova nr.1104 din 06.06.2002 cu privire la Centrul Național Anticorupție. Publicată în Monitorul Oficial al RM din 27.06.2002 nr.91-94 art.668 (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=127720&lang=ro, accesată la data de 16.11.2022).
31. Legea Republicii Moldova nr. 308 din 22.12.2017 cu privire la prevenirea și combaterea spă-lării banilor și finanțării terorismului. Publicată în Monitorul Oficial al RM din 23.02.2018 nr. 58-66 art.133 (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125309&lang=ro, accesată la data de 16.11.2022).
32. Legea Republicii Moldova nr. 170 din 19.07.2007 privind statutul ofițerului de informații și securitate. Publicată în Monitorul Oficial al RM din 02.11.2007 nr. 171-174 art. 667 (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=114927&lang=ro, accesată la data de 16.11.2022).
33. Legea Republicii Moldova nr. 134 din 13.06.2008 cu privire la Serviciul de Protecție și Pază de Stat. Publicată în Monitorul Oficial al RM din 31.12.2015 nr. 361-369 art. 673 (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=114811&lang=ro, accesată la data de 16.11.2022).
34. Legea Republicii Moldova nr. 132 din 17.06.2016 cu privire la Autoritatea Națională de Integritate. Publicată în Monitorul Oficial al RM din 30.07.2016 nr. 245-246 art. 511 (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131218&lang=ro#, accesată la data de 21.11.2022).
35. Codul fiscal al Republicii Moldova nr. 1163 din 24.04.1997. Publicat în Monitorul Oficial al RM din 08.02.2007 nr. ed. specială art. 4, cu modificările și completările ulterioare (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133844&lang=ro#, accesat la data de 21.11.2022).
36. Legea Republicii Moldova nr. 3 din 25.02.2016 cu privire la Procuratură. Publicată în Monitorul Oficial al RM din 25.03.2016 nr. 69-77 art. 113 (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133648&lang=ro#, accesat la data de 21.11.2022).
37. Legea Republicii Moldova nr. 618 din 31.10.1995 securității statutului. Publicat în Monitorul Oficial al RM din 13.02.1997 nr. 10-11 art. 117 (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131343&lang=ro#, accesată la data de 16.11.2022).
38. Codul administrativ al României. Publicat în Monitorul Oficial al României din 05.07.2019 nr.555 (<https://lege5.ro/gratuit/gm2dcnrygm3q/codul-administrativ-din-03072019>, accesat la data de 29.11.2022).
39. Legea României nr.188 din 08.12.1999 (*republicată*) privind statutul funcționarilor publici. Publicat în Monitorul Oficial al RO din 22.03.2004 nr. 251 (<https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/50608>, accesată la data de 25.11.2022).
40. Codul penal al României nr. 510 din 24.07.2009. Publicat în Monitorul Oficial al RO din 24.07.2009 nr.510 (<https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/223635>, accesat la data de 25.11.2022).
41. OSTAVCIUC Dinu. Principiile procesului penal, Chișinău, 2022.
42. OSTAVCIUC Dinu. Cercetarea traficului de copii, Chișinău, 2016.
43. OSTAVCIUC Dinu, ODAGIU Iurie, RUSNAC Constantin. Cercetarea infracțiunilor din materia crimei organizate, Chișinău, 2016.
44. OSTAVCIUC Dinu, RUSNAC Constantin. Features of planning of the investigation of crimes committed by organized criminal groups. În: ВІСНИК Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. Науковий журнал. 2021, випуск 1 (93), Северодонецьк, Луганська область, Україна, с. 297. УДК 34:378.2. В53. DOI: 10.33766/2524-0323.93. Categoria – В.
45. OSTAVCIUC Dinu, RUSNAC Constantin. Forensic assistance in investigation of crimes committed by organized criminal groups. În: Соціально-правові студії. 2021. Випуск 1 (11). Львів, Україна, с. 111. (УДК) 343.147:343.9.02(045). Categoria – В. Disponibil: <http://www.sls.lvduvs.edu.ua/arkhiv-ua/689-vipusk-1-11-2021>.
46. OSTAVCIUC Dinu. Sesizarea organului de urmărire penală, Chișinău, 2020.
47. OSOIANU Tudor, OSTAVCIUC Dinu. Urmărirea penală, Chișinău, 2021.

CZU: 343.34

EVOLUȚIA ISTORICĂ A INFRAȚIUNII DE DEZORDINI ÎN MASĂ

HISTORICAL DEVELOPMENT OF THE CRIME OF MASS DISORDER

Ana-Maria CHEPESTRU,

doctorandă, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,
ofițer principal al Direcției politice în domeniul ordinii
și securității publice, combaterii criminalității a MAI
ORCID: 0000-0002-2988-8440

Rezumat

Securitatea națională și ordinea publică este o prioritate pentru fiecare stat, or în contextul actual aceasta necesită o atenție sporită din partea organelor de drept. Sistemul de drept al Republicii Moldova progresa într-un mod accentuat, iar o importanță primordială i se acordă domeniului securității naționale și ordinii de drept a statului. La sorginea oricărei valori sociale se află anumite circumstanțe și împrejurări care înglobează întreaga evoluție a acesteia. Studiarea originii infracțiunii de dezordini în masă va asigura realizarea unei incursiuni în spațiul și timpul istoric, în scopul evidențierii celor mai marcante evenimente care s-au manifestat prin acțiuni de dezordini în masă.

Cuvinte-cheie: sorginte, evoluție, ordine de drept, securitate națională, dezordini în masă.

Summary

National security and public order is a priority for every state, but in the current context it requires increased attention from law enforcement agencies.

The legal system of the Republic of Moldova is progressing in a marked way, and primary importance is given to the field of national security and the legal order of the state. At the base of any social value are certain circumstances that encompass its entire evolution. The study of the origins of the crime of mass disorder will provide a foray into historical space and time in order to highlight the most significant events that manifested themselves in actions of mass disorder.

Keywords: source, evolution, law and order, national security, mass disorder.

Introducere. Securitatea publică este o categorie socială complicată, pentru care nici până în prezent nu a fost elaborată o concepție unică. Prin securitate publică se înțelege un sistem de reguli care asigură ocrotirea celor mai importante valori ale persoanei, valori materiale și spirituale ale societății, autoritatea puterii oficiale, precum și suveranitatea și inviolabilitatea teritorială a țării. Ordinea publică reprezintă un sistem de reguli de conviețuire socială, funcționarea normală a organelor de stat sau obștești, precum și relațiile sociale dintre cetățeni în toate domeniile activității sociale, acceptate de societate [3, p. 35].

Actualmente, ordinea și securitatea publică este o valoare socială destul de vulnerabilă în fața conjuncturii mondiale. Analizând contextul internațional și național cu privire la subiectul abordat, se remarcă că încă din trecut acestei valori i-a fost acordată o atenție specială din partea organelor de drept. În trecut, societățile s-au confruntat cu stări antagoniste în formele lor incipiente și tranzitorii, iar față de aceste acte prejudiciabile se aplicau diferite tipuri de pedepse. Din retrospectiva istorică, se menționează că în timpurile străvechi, dezordinile în masă se manifestau sub formă de războaie, invazii, revolte, răscoale, bătălii. Acestea erau generate de conflictualitatea apărută între diverse popoare sau chiar în cadrul unei colectivități. Este de menționat că acțiunile violente nu sunt și nici nu au fost binevenite într-o societate, deoarece relațiile sociale instabile și tensionate provoacă stări de panică, instabilitate și anxietate, fapt ce poate genera un haos social.

Scopul studiului constă în realizarea unei cercetări ample și multilaterale a spectrului cronologic cu privire la infrafracțiunea de dezordini în masă, în special determinarea originii acestei fapte ilicite.

Metode și materiale aplicate. În calitate de metode de cercetare au fost utilizate: 1) metoda logică, bazată pe analiza inductivă și deductivă, generalizare și specificare a problematicii abordate; 2) metoda istorică, utilizată în scopul realizării studiului evoluției acțiunilor de dezordini în masă. Totodată, se comunică că baza științifică a cercetării o constituie doctrina și informațiile din mediul online, care se referă exclusiv la dezordinile în masă sub aspect istoric.

Rezultate obținute și discuții. Printre primele ciocniri atestate istoric în spațiul autohton, se evidențiază războaiele daco-romane din anii 101-102 și anii 105-106, în timpul domniei împăratului Traian. În anul 117, după moartea lui Traian, dacii s-au revoltat de nenumărate ori, cauzele acestor tulburări fiind de tip social, și anume legate de măsurile severe impuse de către Traian. În această perioadă, autohtonii se considerau blocați într-un perimetru izolat și viciat, iar împăratul Traian le-a impus un cens dificil în calitate de pedeapsă pentru faptul că nu se lăsau bătuți și rezistau tuturor tipurilor de presiune. În timpul acestor lupte, a fost omorât guvernatorul Gaius Iulius Quadratus Bassus, noul împărat devenind Hadrian. Pentru a întrerupe luptele și a pune în dificultate escaladarea dacilor, au avut loc mai multe răscoale. Cea mai îndelungată și intensă răscoală s-a desfășurat între anii 166-174, fiind amenințată inclusiv capitala provinciei romane Dacia – Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Răscoalele au fost stopate de către împăratul Marcus Aurelius Commodus Antonius care a intervenit personal în Dacia și a înfrânt dacii liberi. Între anii 180-184, dacii liberi atacau cu regularitate provinciile romane, deoarece noul împărat Commodus Antonius nu și-a onorat angajamentele de ordin financiar față de aceștia, iar între anii 213-214 au avut loc revolte din cauza Edictului Constituția Antoniniana, numit și Edictul de Caracalla, care la data promulgării acorda cetățenia romană oricărui om liber al Imperiului ce nu o dobândise încă [10].

Reieșind din analiza etnogenezei, se constată că geto-dacii, care erau succesorii dacilor și romanilor, sunt practic cei mai vechi strămoși ai așezării geografice a Republicii Moldova. Încă de pe atunci, în colectivități se evidențiază spiritul patriotic și se opta pentru independență. Un eveniment important în perioada epocii medievale s-a produs în anul 395, atunci când Imperiul Roman a fost divizat în Imperiul Roman de Apus și Imperiul Roman de Răsărit. Imperiul care a reușit să se mențină și să reziste invaziilor popoarelor migratoare a fost cel de Răsărit, iar cel de Apus a căzut în anul 476. Cu toate că Imperiul Roman de Răsărit a fost atacat frecvent de forțe ce aveau drept scop să cucerească întreaga lume, acesta a rezistat încă timp de 1000 ani, însă în anul 1453 a fost cucerit de către Imperiul Otoman.

O perioadă istorică victorioasă s-a remarcat în intervalul anilor 1457-1504, și anume în timpul domniei lui Ștefan cel Mare. În acest răstimp a fost observată o ascensiune în echilibrarea domeniilor politice și sociale. Corelând perioada vizată cu subiectul studiului, se menționează că pe perioada domniei lui Ștefan cel Mare au fost duse circa 40 de războaie, o bună parte din ele fiind soldate cu victorii (de exemplu, bătălia de la Baia din anul 1467, bătălia de la Vaslui din anul 1475, bătălia de la Codrii Cosminului din anul 1497 etc.). În perioada vizată, Țara Moldovei s-a afirmat pe plan internațional ca fiind una dintre cele mai viguroase puteri în spațiul Europei Centrale și de Sud-Est.

Un alt eveniment istoric marcant a fost anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, în anul 1812. Astfel, în urma războiului ruso-turc din anii 1806-1812, câștigat de către Imperiul Țarist, rușii cereau anexarea ambelor țări românești (Țara Românească și Moldova). Doar iminența atacului lui Napoleon a făcut ca pretențiile rusești să se reducă treptat și să se limiteze la ținuturile turcești dintre Nistru și Prut (Basarabia pe hărțile europene).

Mai târziu, în anul 1918, a avut loc unirea Basarabiei cu România, stare care a durat timp de 22 de ani. Urmare încheierii Pactului Ribbentrop-Molotov din 23 august 1939, prin care Germania nazistă și Uniunea Sovietică au împărțit sferile de influență teritorială în Europa Răsăriteană, la 26 iunie 1940 România a primit un ultimatum de la guvernul Sovietic, prin care solicita cedarea

Basarabiei către Uniunea Sovietică. Basarabia a fost ocupată abuziv de către armata roșie în timp de 48 de ore, administrația și armata română retrăgându-se, într-un mod haotic, la vest de râul Prut [8]. Ulterior, ocupația sovietică și existența Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești a durat aproape 50 de ani (1940-1941, 1944-1991), și anume până la momentul loviturii de stat de la Moscova din august 1991, când superiorii din Comandamentul de sud-vest au încercat să impună starea de urgență în Moldova, dar au fost învinși de către Guvernul moldovenesc.

După eșuarea loviturii de stat de la Moscova, la 27 august 1991, Moldova și-a declarat independența, iar în octombrie, R. Moldova a început să-și organizeze forțele armate. Uniunea Sovietică s-a destrămat rapid, iar Republica Moldova nu se putea baza decât pe forțele sale, pentru a putea preveni escaladarea violențelor din Republica Nistreenă și restul țării. În anul 1992, flacăra violenței s-a reaprins din nou în Transnistria. Un acord de încetare a focului a fost negociat de președinții Snegur și Elțîn în luna iulie. O linie de demarcație trebuia să fie menținută de o forță de pace tripartită (compusă din forțe moldovenești, ruse și transnistrene), iar Moscova s-a angajat să-și retragă Armata a 14-a, dacă se aproba o Constituție pentru Transnistria. De asemenea, Transnistria urmărea să aibă un statut special în cadrul Moldovei, prin care își rezerva dreptul la secesiune în cazul unirii Moldovei cu România [9].

Cauzele originare ale conflictului menționat se regăsesc în ultimii ani de existență a Uniunii Sovietice, atunci când clasa politică a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești s-a divizat cu privire la două probleme fundamentale: natura relațiilor dintre Chișinău și Moscova și locul limbilor rusă și română/moldovenească în domeniul public. În timp ce forțele politice, care urmăreau dublu scop de a se separa de Uniunea Sovietică și de a crește rolul și statutul limbii române, au preluat controlul în Chișinău, o parte din funcționarii sovietici (în special directorii întreprinderilor industriale), care își doreau păstrarea Uniunii Sovietice au instituit, cu susținerea influențelor cercuri politice de la Moscova, un centru alternativ de putere politică la Tiraspol. În septembrie 1990, ei au proclamat Republica Sovietică Socialistă Nistreenă în componența Uniunii Sovietice, instigând nemulțumirea populației rusofone față de pierderea poziției dominante a limbii ruse și frica în fața reunirii Moldovei cu România. Autoritățile noii republici transnistrene, cu complicitatea forțelor armate sovietice, și-au extins teritoriul, recurgând la violență, ajungând în anul 1992 să controleze aproape tot malul stâng al râului Nistru și un mare oraș industrial Tighina/Bender de pe malul drept.

Primele ciocniri s-au declanșat în perioada 1-2 noiembrie 1990, pe podul de la Dubăsari, atunci murind și primii polițiști și localnici din localitate. Astfel, începând cu 1 noiembrie 1990, pe drumurile din oraș au fost instalate puncte de control, s-a blocat podul de peste Nistru, iar la 2 noiembrie au fost scoase cu forța mulțimii dirijată de separatiști, organele locale ale puterii (instanța de judecată, procuratura, executivul) din sediile administrative. Pentru restabilirea ordinii la Dubăsari, au fost trimise subunități ale Ministerului Afacerilor Interne ale Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, deja suverane. Pe drumul de acces spre Dubăsari au avut loc ciocniri cu populația civilă, în timpul cărora s-au înregistrat victime; în noiembrie 1991, pe același pod de la Dubăsari, au mai decedat încă trei polițiști din trupele cu destinație specială. În esență, anume cu aceste evenimente a început confruntarea armată între poliția (ulterior armata) moldovenească și formațiunile separatiste înarmate [12].

Cel mai important este faptul că existența unei regiuni separatiste nerecunoscute pe teritoriul Moldovei constituie o amenințare gravă pentru eforturile Republicii Moldova de a-și consolida statutul și economia. Incapacitatea statului moldovenesc de a controla un segment mare de frontieră externă (452 km) sau de a-și exercita puterea efectivă asupra 12% din teritoriul său recunoscut internațional nu duce decât la întărirea impresiei despre o statalitate moldovenească incompletă și provizorie. Existența continuă a regimului separatist la Tiraspol mai înseamnă că statul moldovenesc nu este capabil să asigure protecția legală a drepturilor și libertăților cetățenilor săi care locuiesc în Transnistria, or aproximativ 65% dintre locuitorii Transnistriei sunt cetățeni

țeni ai Republicii Moldova. Problema prezenței trupelor rusești în Republica Moldova a fost unul din cele mai mari impedimente care a dus la suspendarea Tratatului cu privire la Forțele Armate Convenționale în Europa [6, p. 7-9]. Recentele evoluții interne din Republica Moldova și din Transnistria, în actuala situație internațională, au creat condiții favorabile unice pentru un efort reînnoit de a soluționa conflictul transnistrean. Pentru a profita de această ocazie, părțile interesate nu ar trebui să facă pur și simplu mai mult, dar trebuie să se asigure că, în acțiunile lor, ele țin seama de lecțiile care pot fi învățate din eșecul eforturilor anterioare de a ajunge la o soluție [6, p. 24].

Un alt eveniment dramatic care a avut loc în Republica Moldova s-a produs în luna aprilie 2009. Punctul de pornire a acestuia a fost rezultatul alegerilor parlamentare, urmare cărora Partidul Comuniștilor din Republica Moldova a obținut o majoritate de voturi (60 de fotolii). Astfel, între 6-7 aprilie 2009, la Chișinău, au avut loc proteste din motiv că se bănuia falsificarea alegerilor. În după amiaza zilei de 7 aprilie 2009, protestul pașnic s-a transformat într-un protest violent, protestatarii devenind foarte agresivi. Potrivit surselor mass-media, la 6 aprilie 2009, în special tinerii s-au mobilizat cu ajutorul rețelelor de socializare și au ieșit la protest (cel puțin 10 000 de persoane). Mulțimea s-a deplasat de la monumentul lui Ștefan cel Mare spre Președinție, scandând lozinci anticomuniste, după care a revenit în Piața Marii Adunări Naționale. La ora 21.00, protestul s-a încheiat cu anunțul că manifestații vor reveni în piață a doua zi.

La 7 aprilie 2009, s-au adunat mai multe persoane, aproximativ 30 000 de manifestați. Unele surse scriu că la data menționată au fost organizate două proteste simultane: unul în fața Guvernului, care s-a desfășurat pașnic și fără violențe, altul între Președinție și Parlament, la care au participat multe persoane, unde s-a produs un haos total. Protestele s-au transformat în violențe, tinerii au aruncat cu pietre din pavaj spre clădirea Președinției. În cadrul protestelor au fost răniți grav mai mulți polițiști. Ulterior, unii manifestați au intrat la primele două etaje ale Președinției și au scos de acolo diverse bunuri. La fel s-a întâmplat și în clădirea Parlamentului, unde se aflau deputați și chiar președintele legislativului din perioada vizată. Anumite surse menționează că vandalizarea și incendierea de la Parlament ar fi început din interiorul clădirii, iar haosul din perimetrul Președinției și Parlamentului a fost cauzat de mesaje neclare transmise de liderii din opoziție, motiv pentru care mulți tineri au fost nemulțumiți [7].

La Președinție, manifestații au pătruns în clădire forțând ușa și stricând geamurile cabinetelor. De acolo au fost sustrate documente importante (care ulterior au fost aruncate pe fereastră și/sau arse), mobilier, computerele Aparatului Președintelui, precum și alte lucruri de birou. În Parlament, manifestații au ocupat câteva birouri, iar în celelalte s-au baricadat polițiștii pentru a putea liniști spiritele. Persoanele care au pătruns în clădirea Parlamentului au aruncat în stradă o parte din mobilier și i-au dat foc. Poliția din capitală a intervenit, utilizând tunuri de apă și gaze lacrimogene. În replică, protestatarii au răspuns acțiunilor Poliției printr-un bombardament cu pietre.

După calmarea protestelor, în zilele imediat următoare violențelor, protestele s-au desfășurat în mod pașnic în Piața Marii Adunări Naționale. Proteste de solidaritate față de manifestații din Chișinău au avut loc în Cimișlia, Bălți, Ungheni etc. Totuși, în unele orașe (mai ales în regiunea autonomă Găgăuzia) au fost condamnate acțiunile protestatarilor din 7 aprilie 2009. În România au avut loc proteste în semn de solidaritate cu manifestații din Republica Moldova în orașele București, Iași, Timișoara, Cluj Napoca, Brașov, Constanța, Suceava, Galați, Hunedoara, Valea Jiului etc. Manifestații au avut loc și în fața Ambasadei Republicii Moldova la Washington, precum și în Boston (Statele Unite ale Americii) și Londra (Regatul Unit) [11].

Urmare evenimentului din 7 aprilie 2009, au fost reținute mai multe persoane și intentate mai multe cauze penale. Totodată, după noaptea 7 spre 8 aprilie 2009 a fost depistată o persoană decedată – Valeriu Boboc. La fel, peste o perioadă au apărut sesizări din partea protestatarilor, precum că în noaptea 7 spre 8 aprilie au fost maltratați de către angajații Poliției. Se specifică că urmare celor întâmplate în anul 2009, până la moment nu există hotărâri definitive și irevocabile în baza art. 285 din Codul penal nr. 985/2002, care incriminează fapta de dezordini în masă.

Totuși, se remarcă că succesul oricărei investigații, în special investigarea unei infracțiuni nedescoperite, depinde în mare măsură de evaluarea corectă și utilizarea abilă a materialului probator deja administrat în cadrul cauzei penale și a informațiilor obținute din măsurile speciale de investigații [5, p. 16].

De aici se desprinde necesitatea respectării cu strictețe a drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor în cadrul procesului penal, or legalitatea este înțeleasă ca respectarea și punerea în aplicare constantă a prevederilor Constituției Republicii Moldova, legilor și altor acte normative corespunzătoare acestora de către toate instituțiile și organizațiile statale și nestatale, funcționari, cetățeni etc. Legalitatea procesului penal indică faptul că întreaga desfășurare a acestuia, cuprinzând toate principiile, toate regulile, toate normele de amănunt, este obligatoriu să fie prevăzută de lege. Din această perspectivă, a cadrului juridic de reglementare, legalitatea constituie un principiu-cadru, dat fiind că nimic din regulile procesului penal, incluzând și toate celelalte principii, nu poate exista în afara lui [4, p. 14].

Într-o altă ordine de idei, și ținând cont de faptul că anterior Republica Moldova s-a aflat sub ocupația rusească o perioadă lungă de timp, se remarcă că pentru prima dată faptele de dezordine în masă au fost înverdate în Codul penal din anul 1961. Astfel, în partea specială a Codului penal era prevăzut „Capitolul întâi – Infracțiuni contra statului. 1. Infracțiuni deosebit de periculoase contra statului”, iar în cadrul acestuia erau incriminate chemările la răsturnarea sau schimbarea prin violență a orânduirii de stat sau la încălcarea prin violență a integrității teritoriale a Republicii Moldova la art. 67, chemările la săvârșirea unor crime împotriva securității statului la art. 67¹, propaganda războiului la art. 68.

Potrivit art. 67 alin. (1) din Codul penal din anul 1961, chemările publice la răsturnarea sau schimbarea prin violență a orânduirii de stat sau la încălcarea prin violență a integrității teritoriale a Republicii Moldova, precum și difuzarea prin diferite forme în acest scop de materiale cu un asemenea conținut, se pedepsesc cu privațiune de libertate pe un termen de până la trei ani sau cu amendă în mărime de până la 50 de salarii minime. Potrivit alin.(2) al aceluiași articol, aceleași acțiuni săvârșite repetat sau de un grup de persoane cu înțelegere prealabilă, se pedepsesc cu privațiune de libertate pe un termen de până la șapte ani sau cu amendă în mărime de până la 80 de salarii minime. În conformitate cu alin.(3) al aceluiași articol, acțiunile prevăzute în alineatele (1) și (2) din articolul vizat săvârșite din însărcinarea unor organizații străine sau a reprezentanților lor, se pedepsesc cu privațiune de libertate pe un termen de până la 10 ani cu sau fără confiscarea averii [1]. Acest articol a fost introdus în Codul penal, prin Legea din 23 februarie 1993.

Articolul 67¹ din Codul penal din anul 1961 reglementează expres răspunderea pentru chemările la săvârșirea unor crime împotriva securității statului. Potrivit articolului dat, chemările publice la trădarea Patriei, la săvârșirea unui act terorist sau a unei diversiuni – se pedepsesc cu privațiune de libertate pe un termen de până la 3 ani sau cu amendă în mărime de până la 50 de salarii minime [1]. Acest articol a fost introdus în Codul penal, prin Ucazul din 21 iunie 1989 și ulterior, a suferit modificări prin Legea din 23 februarie 1993.

La 18 aprilie 2002, prin Legea nr. 985, a fost adoptat un nou Cod penal al Republicii Moldova, care a intrat în vigoare la 12 iunie 2003, care se aplică și la momentul actual, însă păstrează inclusiv și reglementări din Codul penal din anul 1961. În conținutul acestuia, săvârșirea infracțiunii examinate în prezenta lucrare este incriminată la art. 285, sub denumirea dezordini în masă. Aceasta prevede răspunderea penală pentru 3 infracțiuni distincte: 1. organizarea sau conducerea unor dezordini în masă, însoțite de aplicarea violenței împotriva persoanelor, de pogromuri, incendieri, distrugerii de bunuri, de aplicarea armei de foc sau a altor obiecte utilizate în calitate de armă, precum și de opunere de rezistență violentă sau armată reprezentanților autorităților; 2. participarea activă la săvârșirea acțiunilor prevăzute la alin. (1); 3. chemările la nesupunere violentă activă cerințelor legitime ale reprezentanților autorităților și la dezordini în masă, precum și la săvârșirea actelor de violență împotriva persoanelor [2].

Consecvent, se remarcă că de la momentul adoptării legii penale în vigoare și până în perioada actuală, la art. 285 a fost operată o singură modificare. Respectiv, articolul menționat a fost amendat prin pct. 164 din Legea nr. 207/2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative și anume, în sancțiunea art. 285 alin. (3), textul „de la 200 la 500” a fost substituit cu textul „de la 550 la 850”.

Concluzii. Prezentarea istorică realizată în studiul dat permite realizarea unei incursiuni ample și explicite în domeniul supus cercetării. Astfel, se reliefează necesitatea și importanța studierii originii dezordinilor în masă. Sub aspect practic poate fi creată o retrospectivă cu privire la evenimentele din trecut și modalitățile de organizare și desfășurare a revoltelor, războaielor, însă prin prisma teoretică poate fi pătruns amplu în sorginta normativă a art. 285 din Codul penal, care incriminează dezordinile în masă. Cunoașterea particularităților reliefate în prezenta cercetare este incontestabilă, or încercarea autorului de a realiza o sinteză cu privire la dezordinile în masă în spațiul și timpul trecut va avea un aport remarcabil în studierea aprofundată a domeniului abordat.

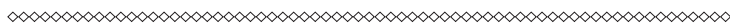
În contextul actual, menținerea ordinii și securității publice în Republica Moldova este foarte importantă, or la moment, Republica Moldova este foarte vulnerabilă la acest capitol, respectiv acest domeniu necesită o atenție deosebită atât din partea persoanelor cu funcții de răspundere, cât și din partea membrilor societății.

Referințe bibliografice

1. Codul penal, adoptat la 24 martie 1961. În: *Veștile R.S.S.M.*, 1961, nr. 10, art. 41, disponibil la: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=314072>, (vizitat: 04.04.2023).
2. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985/2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 72-74, art. 195).
3. Chirița V. *Infrațiunea de luare de ostatici: Studiu monografic. Ediție revizuită și adăugită.* Chișinău, 2021. ISBN 978-9975-121-80-4, 206 p.
4. Ostavciuc D. *Principiile procesului penal.* Chișinău: Print-Caro, 2022, 719 p.
5. Ostavciuc D., Odagiu I. *Metodica cercetării infracțiunilor din anii precedenți în care nu a fost identificat făptuitorul: Ghid metodic pentru ofițerii de urmărire penală.* Chișinău: Cartea militară, 2020, 42 p.
6. Raport al unui grup de experți internaționali: *Conflictul Transnistrean după 20 de ani.* Chișinău: IDIS „Viitorul”, 2011, ISBN 978-9975-4216-1-4, 27 p. Disponibil la: http://www.viitorul.org/files/library/STUDIU_TRANSNISTRIA.pdf (vizitat 04.04.2023).
7. https://ro.frwiki.wiki/wiki/%C3%89dit_de_Caracalla (vizitat 28.03.2023).
8. https://ro.wikipedia.org/wiki/Unirea_Basarabiei_cu_Rom%C3%A2nia (vizitat: 20.03.2023).
9. [https://ro.wikipedia.org/wiki/Istoria_Republicii_Moldova#A_doua_independen%C8%9B%C4%83_\(1991\)](https://ro.wikipedia.org/wiki/Istoria_Republicii_Moldova#A_doua_independen%C8%9B%C4%83_(1991)) (vizitat: 20.03.2023).
10. <https://moldova.europalibera.org/a/27929130.html> (vizitat: 04.04.2023).
11. https://ro.wikipedia.org/wiki/Protestele_de_la_Chi%C8%99in%C4%83u_din_2009 (vizitat: 29.03.2023).
12. https://ro.wikipedia.org/wiki/R%C4%83zboiul_din_Transnistria (vizitat: 13.04.2023).

SECȚIUNEA II

Drept procesual penal, criminalistică și activitate specială de investigații

CZU 343.132:340.12

PRINCIPIILE STATULUI DE DREPT ȘI ACTIVITATEA SPECIALĂ DE INVESTIGAȚII:
IMPACT, EFECTE ȘI REPERCUSIUNI PRACTICE*

THE PRINCIPLES OF THE RULE OF LAW AND THEIR IMPACT ON SPECIAL
INVESTIGATIVE ACTIVITIES

Boris GLAVAN,

doctor în drept, conferențiar universitar,
secretar științific al Senatului Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
ORCID: 0000-0002-3838-4308

Rezumat

Acest articol explorează relația complexă dintre principiile statului de drept și activitatea specială de investigații. Pornind de la definirea și importanța principiilor statului de drept, se analizează modul în care acestea influențează și limitează activitatea specială de investigații. Sunt evidențiate aspecte precum protecția drepturilor și libertăților individuale, legalitatea acțiunilor de investigații speciale și controlul judiciar asupra acestora. Prin intermediul studiilor de caz și al analizei comparative, se dezvoltă o înțelegere mai profundă a modului în care abordările conceptuale diferite în diverse sisteme juridice pot afecta activitatea de investigații în cadrul statului de drept. În final, articolul oferă sugestii pentru consolidarea principiilor statului de drept în acest domeniu sensibil și propune îmbunătățiri pentru protecția drepturilor individuale în activitatea specială de investigații.

Cuvinte-cheie: principii, statul de drept, activitate specială de investigații, protecția drepturilor individuale, legalitate, control judiciar.

Summary

This article explores the complex relationship between the principles of the rule of law and the special activity of investigations. Starting from the definition and importance of the principles of the rule of law, it is analyzed how these principles influence and limit the special activity of investigations. Issues such as the protection of individual rights and freedoms, the legality of special investigation actions and judicial review over them are highlighted. Through case studies and comparative analysis, a deeper understanding of how different conceptual approaches in different legal systems can affect the activity of investigations within the rule of law is developed. Finally, the article provides suggestions for strengthening the principles of the rule of law in this sensitive area and proposes improvements for the protection of individual rights in special investigative work.

Keywords: rule of law, principles, special investigative activity, protection of individual rights, legality, judicial review.

* Lucrarea este elaborată în cadrul Proiectului de cercetare „Abordări conceptuale privind activitatea specială de investigații în condițiile statului de drept”, cifrul 22.00208.0807.07/PD II, susținut din bugetul de stat.

Introducere. Activitatea specială de investigații reprezintă un instrument esențial în lupta împotriva infracționalității și a amenințărilor la adresa securității naționale. Cu toate acestea, utilizarea acestui instrument ridică numeroase suspiciuni și implică riscuri în ceea ce privește respectarea principiilor statului de drept și protecția drepturilor și libertăților individuale. Scopul acestui articol constă în examinarea modului în care principiile statului de drept influențează și modelează activitatea specială de investigații, precum și evidențiază impactul acestor principii asupra protecției drepturilor individuale.

Metodologia studiului cuprinde metodele tradiționale de cercetare: logică, gramaticală, analiză și sinteză, deducție și inducție, observație și comparație. În baza analizei materialelor pertinente (legislația națională și literatura de specialitate, hotărâri și recomandări ale instanțelor de judecată, alte materiale relevante) sunt formulate concluziile și propunerile corespunzătoare.

Rezultate obținute și discuții. Activitatea specială de investigații reprezintă un domeniu distinct al sistemului de ocrotire a normelor de drept și al asigurării securității naționale, care implică utilizarea unor metode și instrumente specifice pentru a aduna și evalua informații în cazurile complexe de infracționalitate și insecuritate. Această activitate are ca scop prevenirea și combaterea infracțiunilor grave, asigurarea securității naționale și protejarea intereselor publice.

Activitatea specială de investigații joacă un rol crucial în prevenirea și combaterea criminalității, precum și în asigurarea securității naționale. Într-o lume în continuă schimbare, cu amenințări tot mai complexe la adresa siguranței societăților, aceasta devine tot mai relevantă. În linie cu aprecierile Curții Europene a Drepturilor Omului, se constată că societățile democratice moderne sunt confruntate cu provocări majore, cum ar fi spionajul complex și terorismul [1].

Pentru a combate eficient aceste amenințări, statele trebuie să aibă capacitatea de a monitoriza în secret elementele potențial subversive care operează pe teritoriul lor. În acest context, activitatea specială de investigații devine o unealtă esențială în arsenalul de securitate al unui stat. Însă, trebuie menționat că aceasta trebuie să fie întotdeauna desfășurată în conformitate cu principiile statului de drept, respectând drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei, asigurându-se astfel că măsurile speciale de investigații nu depășesc limitele necesare și proporționale într-o societate democratică.

Una dintre caracteristicile distinctive ale activității speciale de investigații este faptul că se desfășoară într-un cadru aparte, cu proceduri și reguli specifice, care permit utilizarea unor metode și mijloace mai avansate și mai intruzive decât în investigațiile obișnuite. Aceste metode pot include monitorizarea electronică, investigarea sub acoperire, interceptarea comunicațiilor, percheziții speciale și alte tehnici specifice.

Prin natura sa sensibilă și adesea intruzivă, activitatea specială de investigații poate crea dileme și incertitudine în ceea ce privește necesitatea și utilitatea investigațiilor speciale în societate, protecția drepturilor persoanei și echilibrul între eficiență și respectarea principiilor statului de drept. Întrebarea de bază care a impulsat realizarea acestui studiu este: Cum influențează conceptul și principiile statului de drept desfășurarea și rezultatele activității speciale de investigații? Această problemă este de o importanță crucială într-o societate democratică și bazată pe statul de drept.

Pentru a înțelege mai bine impactul principiilor statului de drept asupra activității speciale de investigații, este necesar să clarificăm conceptul de stat de drept și să prezentăm principiile fundamentale care îl guvernează.

Termenul „stat de drept” provine de la cuvântul german „Rechtsstaat” și definește o doctrină apărută la sfârșitul secolului al XVIII-lea, conform căreia un stat trebuie să asigure supremația Constituției sale și să-și supună acțiunile în conformitate cu principiile acesteia. În terminologia anglo-saxonă, un termen parțial analogic, dar neidentic „statului de drept” este denumit adesea „Rule of Law”, cea ce în traducere ar însemna „supremația legii”. Totuși, trebuie menționat că

aceste noțiuni, ca și sens, nu se suprapun în totalitate și nu reflectă pe deplin conceptul de „stat de drept”. Din acest motiv, traducerile în engleză pentru „statul de drept” sunt „The Legal state” sau „the Law-bound state” [2].

În perioada sovietică, conceptul de stat de drept a fost respins, iar în locul său s-a impus teoria numită „legalitate socialistă” [3]. Cu toate acestea, după prăbușirea Uniunii Sovietice, ideea de stat de drept a fost introdusă și în jurisprudența țărilor ex-sovietice, inclusiv în Republica Moldova, acest concept devenind fundamentul pentru construirea unei entități statale democratice în întregul spațiu ex-sovietic.

Prin adoptarea în 1994 a Constituției Republicii Moldova [4], țara noastră s-a autoproclamat a fi un stat de drept (art.1), fără însă să ofere și o definiție a acestui concept. Problema este că nici în actele internaționale nu am întâlnit definirea conceptului stat de drept.

Profesorul I. Guceac susținea că este important să se țină cont de faptul că statul de drept nu este o realitate desăvârșită și că niciun stat nu poate pretinde că a atins perfecțiunea statului de drept fără a fi învinuit de îngâmfare. El menționa că statul de drept este mai degrabă un ideal, o valoare spre care omenirea tinde, dar care este departe de a fi o utopie [5].

Conceptul de stat de drept este adesea interpretat în societate ca implicând subordonarea guvernării în fața legii. Cu toate acestea, o astfel de înțelegere este, desigur, insuficientă pentru a descrie adevăratul conținut al unui stat de drept. Profesorul A. Kondrașev [2] a subliniat că, în această interpretare, chiar și regimul hitlerist poate fi considerat un stat de drept, dat fiind faptul că restricțiile asupra drepturilor populației germane au fost impuse pe baza legislației. Aceasta includea „Legea pentru protecția sângelui german și a onoarei germane” (Gesetz zum Schutze des deutschen Blutes und der deutschen Ehre) și „Legea Cetățeanului Reichului” (Reichsbürgergesetz), adoptate la inițiativa lui Adolf Hitler la 15 septembrie 1935, în timpul Congresului Partidului Național-Socialist din Germania nazistă, la Nürnberg. Aceste legi, bazate pe programul secret al partidului din 1920, au fost adoptate în unanimitate într-o sesiune specială a Reichstagului, convocată la Nürnberg pentru congres [6; 7].

Statul de drept, așa cum este adesea interpretat, se poate degrada într-un stat autoritar, în care activitatea specială de investigații poate fi afectată în mod negativ în mai multe moduri:

Controlul politic excesiv: Guvernul sau liderii politici pot avea un control direct și disproporționat asupra activității speciale de investigații, deschizând astfel poarta către potențiale abuzuri. Aceasta poate duce la situații în care puterea este folosită pentru a elimina opoziții politice sau a proteja persoane influente implicate în acte ilegale.

Restricționarea abuzivă a drepturilor și libertăților individuale: Într-un stat autoritar, drepturile și libertățile individuale pot fi restrânse nejustificat sau chiar anulate. Rezultatul poate fi o încălcare gravă a drepturilor fundamentale ale persoanelor suspectate sau ale martorilor, cu măsurile speciale de investigații fiind efectuate fără respectarea procedurilor legale adecvate.

Subminarea independenței judiciare: În astfel de contexte, puterea judecătorească poate fi subordonată guvernului sau liderului politic. Deciziile judecătorești pot fi astfel influențate politic și orientate în favoarea guvernului sau a persoanelor influente, fără a se mai respecta principiile obiectivității și imparțialității.

Cenzura și controlul asupra mass-media: Guvernul poate exercita controlul asupra mass-media, suprimând sau distorsionând informațiile care ar putea scoate la lumină corupția sau abuzurile din cadrul activității speciale de investigații. Astfel, publicul poate fi împiedicat să aibă acces la informații reale despre acțiunile ilegale sau nedrepte ale autorităților.

Impunitate și lipsa răspunderii: Într-un stat autoritar, adesea nu există responsabilitate pentru acțiunile ilegale ale celor implicați în activitatea specială de investigații. Acest fapt poate genera un mediu în care abuzurile pot fi comise fără repercusiuni, deoarece organele de ocrotire a normelor de drept sau serviciile specializate în investigații speciale se pot bucura de o imunitate

nereglementată.

Toate aceste aspecte negative ale unui stat de drept autoritar pot duce la o corupție și un abuz generalizat în cadrul activității speciale de investigații. Respectarea drepturilor fundamentale, independența judiciară și transparența instituțiilor sunt elemente esențiale pentru ca activitatea de investigații să fie corectă și să servească scopului menținerii ordinii și justiției într-o societate democratică.

Se pare că astfel de efecte negative s-au făcut simțite nu doar în perioada comunistă, ci și după proclamarea independenței și instituirea statului de drept în Republica Moldova. Un exemplu relevant este cauza Iordachi și alții contra Moldovei [8], care evidențiază consecințele persistente ale unui sistem în care activitatea specială de investigații poate fi afectată negativ. În acest context, putem identifica și alte cazuri relevante care ilustrează impactul negativ al sistemului asupra activității speciale de investigații [9; 10; 11].

Un stat de drept autentic nu înseamnă doar subordonarea puterii de stat în fața legii sau obligația statului de a respecta propriile legi, ci mai degrabă presupune o structură a instituțiilor statale, formarea lor, interacțiunea și îndeplinirea funcțiilor de stat, care se bazează pe criteriile de justiție și egalitate și care sunt supuse controlului și dependenței de instituțiile societății civile [12, p.67].

În acest context, este semnificativ Documentul Reuniunii de la Copenhaga a Conferinței privind dimensiunea umană a CSCE, finalizat pe 29 iunie 1990. Acest document subliniază că statul de drept nu se limitează doar la o legalitate formală, care asigură regularitatea și consecvența în implementarea și aplicarea ordinii democratice, ci se referă și la justiție bazată pe recunoașterea și acceptarea deplină a valorii supreme a personalității umane. Aceasta este garantată de instituții care oferă un cadru pentru exprimarea completă a acesteia [13].

De asemenea, relevanță are și Carta de la Paris din 21 noiembrie 1990, prin care s-a recunoscut importanța contribuției Consiliului Europei la promovarea drepturilor omului, principiilor democrației și statului de drept [14].

Statul de drept este un principiu al guvernării în care toate entitățile, inclusiv statul însuși, sunt supuse legilor care sunt în mod liber adoptate, publicate, se aplică în mod egal și sunt independent interpretate de instanțele de judecată. Aceasta presupune existența unor legi clare, stabile și echitabile, aplicate în mod egal, și a unui sistem judiciar independent.

Democrația este o formă de guvernare în care puterea este exercitată de popor, fie direct, fie prin reprezentanți aleși liber. Aceasta presupune existența unor alegeri libere și corecte, a drepturilor civile și politice, cum ar fi libertatea de exprimare și de asociere, și a unui sistem politic pluralist.

Abordarea statului de drept ar putea avea loc și în absența democrației, dar că aceasta va fi incompletă și adesea defectuoasă. Legile pot să existe și instituțiile pot să funcționeze conform anumitor reguli stabilite, dar fără procesele democratice prin care legile sunt adoptate și liderii sunt aleși, și fără protecția drepturilor civile și politice, acest tip de „stat de drept” există mai mult pentru înăbușirea disidenților și concurenților politici și pentru menținerea la putere a regimului autoritar.

Statul de drept și democrația implică în mod inerent o discuție despre principiile care stau la baza acestor valori fundamentale. Statul de drept nu este doar un concept simplu, ci unul extrem de complex, fundamentat pe mai multe principii interconectate. Acestea includ supremația legii, egalitatea în fața legii, separarea puterilor, respectarea drepturilor și libertăților fundamentale, accesul la justiție, legalitatea și predictibilitatea, transparența și responsabilitatea [15].

Elaborarea acestor principii nu se subscrie unui singur autor, ele fiind dezvoltate de-a lungul istoriei în diferite sisteme juridice, filosofice și politice. Putem spune că rădăcinile acestor principii se regăsesc în filosofia antică greacă și romană, în dreptul roman, în filosofia Iluminismu-

lui și în multe alte tradiții și culturi.

Principiile fundamentale ale statului de drept se regăsesc într-o serie de documente internaționale importante. Printre acestea se numără Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a ONU în 1948, care enunță drepturile fundamentale ce ar trebui garantate în toate societățile moderne. Aici se regăsesc evident principiul egalității în fața legii și cel al respectării drepturilor și libertăților fundamentale.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului, adoptată în 1950 de Consiliul Europei, include, de asemenea, principiile de bază ale statului de drept. Aceasta stipulează dreptul la un proces echitabil și protecția împotriva discriminării.

Un alt document important este Carta Națiunilor Unite, semnată pe 26 iunie 1945, la San Francisco. Aceasta funcționează ca o constituție de facto pentru ONU și subliniază principiul egalității suverane a tuturor membrilor săi, ceea ce impune recunoașterea supremației legii la nivel internațional.

În final, documentele și tratatele Uniunii Europene, precum Tratatul de la Lisabona, cuprind și ele principiile statului de drept. Printre acestea se numără separarea puterilor, legalitatea, predictibilitatea, transparența și responsabilitatea.

Multe constituții naționale, inclusiv cea a Republicii Moldova, cuprind aceste principii esențiale. Iată cum se reflectă acestea în Constituția Republicii Moldova:

Supremația Legii: Potrivit Articolului 1, alineatul (3), Titlul I, „Republica Moldova este un stat de drept, unde demnitatea umană, drepturile și libertățile sale, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic constituie valori supreme și sunt garantate”.

Egalitate în fața Legii: Conform Articolului 16 din Titlul II, „Cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, indiferent de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau origine socială”.

Separarea Puterilor: Titlul III, „Autoritățile Publice”, este organizat în capitole separate pentru Parlament (Puterea Legislativă), Președinte și Guvern (Puterea Executivă), precum și Curți și Procuratură (Puterea Judecătorească).

Respectarea Drepturilor și Libertăților Fundamentale: Acestea sunt detaliat enumerate în Titlul II al Constituției, „Drepturile, Libertățile și Îndatoririle Fundamentale”.

Accesul la Justiție: Articolul 20 din Titlul II specifică că „Orice persoană are dreptul la un remediu efectiv, printr-un tribunal competent, împotriva acțiunilor care îi încalcă drepturile, libertățile și interesele sale legitime”.

Legalitatea și Predictibilitatea: Acestea reprezintă idei fundamentale ce stau la baza întregii Constituții, fiind explicit menționate în Articolul 1, alineatul (3), așa cum s-a menționat mai sus.

Transparența și responsabilitatea: Deși aceste principii nu sunt explicit menționate, ele sunt implicit incorporate în diverse prevederi ale Constituției care impun desfășurarea activităților guvernamentale într-un mod deschis și responsabilitatea funcționarilor guvernamentali.

Există o relație strânsă între aceste principii și activitatea specială de investigații, iar respectarea lor este esențială pentru garantarea unui sistem de justiție corect și pentru protejarea drepturilor individuale în cadrul investigațiilor speciale. Se poate argumenta existența acestei legături prin următoarele aspecte:

Principiul supremației legii este un pilon fundamental al statului de drept, presupunând necesitatea ca activitatea statului și a autorităților publice să fie în conformitate cu legea. Acest principiu găsimu-și reflectare și în legea de bază a activității speciale de investigații [17] subliniază importanța ca orice acțiune sau decizie în cadrul activității speciale de investigații să se bazeze pe o bază legală solidă și să respecte prevederile legale existente.

În contextul activității speciale de investigații, principiul supremației legii presupune că toate acțiunile întreprinse în cadrul investigației trebuie să fie prevăzută de lege. Aceasta înseamnă

că investigația trebuie să fie inițiată și desfășurată în conformitate cu o lege sau un cadru legal clar și precis.

În contextul interpretării principiului supremației legii, în cauza *Rotaru versus România*, Curtea Europeană a reiterat jurisprudența sa constantă, conform căreia termenul „prevăzut de lege” nu se referă doar la o bază legală existentă în dreptul intern, ci implică și calitatea legii respective [18]. Astfel, legea trebuie să fie accesibilă persoanei în cauză și să fie previzibilă în ceea ce privește consecințele sale [19].

De asemenea, principiul supremației legii implică respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor implicate în investigație. Toate acțiunile și măsurile luate în cadrul investigației trebuie să fie proporționale și să respecte standardele legale și constituționale privind protecția drepturilor individuale, precum dreptul la viață privată, dreptul la un proces echitabil și dreptul la prezumția de nevinovăție.

În plus, respectarea principiului supremației legii în activitatea specială de investigații presupune că rezultatele investigației trebuie utilizate în conformitate cu prevederile legale. Aceasta înseamnă că probele și informațiile obținute în cadrul investigației trebuie să fie admisibile în instanță și să respecte standardele de autenticitate și integritate.

Prin respectarea principiului supremației legii în activitatea specială de investigații, se asigură că toate acțiunile și deciziile sunt fundamentate în lege și respectă drepturile și libertățile individuale. Acest lucru contribuie la încrederea în sistemul juridic și în autoritățile responsabile cu aplicarea legii, precum și la protejarea statului de drept și a drepturilor fundamentale ale cetățenilor [20, p.157].

Principiul egalității în fața legii este un alt pilon fundamental al statului de drept și se aplică în mod egal și nediscriminatoriu în cadrul activității speciale de investigații. Acest principiu presupune că toți indivizii, indiferent de statutul lor social, funcție sau poziție, trebuie să beneficieze de aceleași drepturi și să fie supuși acelorași obligații în fața legii.

În ceea ce privește activitatea specială de investigații, principiul egalității impune că toți cetățenii, inclusiv cei care sunt supuși investigațiilor, trebuie să aibă aceleași garanții și protecții legale. Niciun individ sau grup nu trebuie să fie tratat în mod favorabil sau defavorabil din motive arbitrare, cum ar fi rasă, etnie, sex, religie, origine socială sau orice alt criteriu irelevant din punct de vedere legal.

Acest principiu se aplică atât în etapa de desfășurare a investigației, cât și în ceea ce privește consecințele și sancțiunile care pot rezulta din investigație. Procedurile și regulile aplicate în cadrul investigației trebuie să fie clare, accesibile și transparente pentru toți cei implicați și pentru public, cu excepția cazurilor în care confidențialitatea este necesară în vederea protejării integrității procesului și a securității persoanelor implicate.

De asemenea, principiul egalității în fața legii în cadrul activității speciale de investigații implică responsabilitatea subiecților implicați pentru acțiunile lor. Aceștia trebuie să acționeze conform legilor și regulilor în vigoare și să respecte drepturile persoanei. În cazul în care apar abateri sau nereguli în cadrul investigației, trebuie să existe mecanisme prin care acestea pot fi investigate și sancționate conform legii.

Este important să se sublinieze că respectarea principiului egalității în fața legii în cadrul activității speciale de investigații contribuie la menținerea încrederii cetățenilor în sistemul juridic și în autoritățile responsabile cu aplicarea legii. Aceasta asigură un tratament corect, imparțial și nediscriminatoriu al tuturor persoanelor și contribuie la protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor [21].

Principiul respectării drepturilor și libertăților fundamentale: Activitatea specială de investigații trebuie să se desfășoare într-un cadru care respectă pe deplin drepturile și libertățile fundamentale ale persoanelor investigate. Acest principiu subliniază faptul că orice act de

investigație trebuie să fie proporțional, legitim și necesar într-o societate democratică [20, p.219].

Dreptul la viață privată, la protecția datelor personale, la demnitate, la libertate și securitate, precum și la un tratament echitabil și uman sunt esențiale în acest context. Respectarea acestor drepturi presupune limitarea colectării de informații la ceea ce este strict necesar pentru obiectivele investigației, garantând în același timp că informațiile colectate sunt gestionate în mod corespunzător și nu sunt folosite în mod abuziv.

Pe de altă parte, acest principiu presupune că autoritățile de investigații trebuie să acționeze cu transparență și responsabilitate, asigurându-se că procedurile și metodele de investigație sunt conforme cu normele legale și etice. În cazul în care drepturile și libertățile fundamentale sunt încălcate în cadrul unei investigații, persoanele afectate ar trebui să aibă acces la mecanisme de remediere eficiente și la un control judiciar adecvat.

În sfârșit, acest principiu impune respectarea unor garanții specifice în cazul copiilor, persoanelor cu handicap sau a altor grupuri vulnerabile, asigurându-se că acestea nu sunt supuse la o discriminare sau la un tratament inuman sau degradant în cadrul activităților speciale de investigații. Astfel, în orice situație, respectarea drepturilor și libertăților fundamentale rămâne o prioritate și o cerință esențială a activității de investigații speciale.

Principiul accesului la justiție: Oricine face obiectul unei activități speciale de investigații beneficiază de dreptul de a fi tratat în conformitate cu standardele legale și etice. Asta nu presupune neapărat accesul la un proces echitabil în sensul procesual penal, dat fiind că activitatea de investigații speciale se concentrează asupra colectării informațiilor și nu neapărat a probelor judiciare. În acest context, accesul la justiție poate însemna dreptul de a fi protejat împotriva colectării nelegitime de informații, dreptul la respectarea vieții private și a confidențialității, dreptul de a fi protejat împotriva utilizării abuzive a informațiilor colectate și dreptul de a avea acces la mecanisme de remediere în cazul în care aceste drepturi sunt încălcate. În unele situații, dreptul individului de a fi informat despre colectarea și stocarea informațiilor sale poate fi limitat, dar aceste restricții trebuie să fie proporționale, prevăzute de lege și supuse controlului judiciar efectiv. De asemenea, este important ca informațiile colectate să fie gestionate în mod corespunzător, cu o atenție deosebită acordată stocării și utilizării acestora pentru scopuri ulterioare legitime, precum planificarea și efectuarea ulterioarelor investigații.

Principiul transparenței și responsabilității: Procesele de investigație trebuie să fie transparente, iar cei implicați în investigațiile speciale trebuie să fie responsabili pentru acțiunile lor. Transparența și responsabilitatea nu exclud în mod necesar confidențialitatea sau secretul necesar în anumite aspecte ale investigațiilor speciale. Transparența, în acest context, se referă mai degrabă la procesele și regulile care guvernează modul în care aceste investigații se desfășoară, și nu neapărat la detalii specifice ale unei investigații individuale.

Într-un stat de drept, metodele și procedurile de investigare trebuie să fie bine definite și cunoscute de către public. Acest lucru înseamnă că, deși o investigație individuală poate fi confidențială pentru a proteja integritatea procesului și securitatea celor implicați, regulile și principiile care o guvernează sunt transparente.

În ceea ce privește responsabilitatea, aceasta se aplică la nivelul persoanelor implicate în efectuarea investigațiilor. Aceștia trebuie să fie responsabili pentru respectarea legilor și regulilor, iar abaterile de la acestea trebuie să fie pasibile de sancțiuni. În plus, există mecanisme prin care investigațiile pot fi supuse unui control judiciar, permițând astfel contestarea legalității sau proporționalității anumitor acțiuni de investigare.

Prin urmare, chiar dacă unele aspecte ale investigațiilor speciale pot fi secrete, principiile de transparență și responsabilitate rămân esențiale pentru a asigura că aceste investigații sunt efectuate într-un mod care respectă drepturile și libertățile fundamentale.

Principiul separării puterilor în stat: În contextul activității speciale de investigații, prin-

cipiul separării puterilor se referă la împărțirea autorității guvernamentale în trei ramuri distincte: legislativă, executivă și judiciară, fiecare cu atribuțiile, responsabilitățile și puterile sale proprii. Ideea este de a evita concentrarea puterii în mâinile unei singure entități sau persoane, și de a asigura un echilibru de putere prin intermediul unui sistem de verificări și echilibre.

În ceea ce privește organele de investigații, deși ele pot fi într-adevăr parte a ramurii executive (de exemplu, fiind o parte a Ministerului Afacerilor Interne), ele trebuie să funcționeze independent și să nu fie supuse influenței politice neadecvate. Acest lucru înseamnă că, deși pot exista linii de raportare ierarhică, activitatea concretă de investigare trebuie să fie liberă de interferență politică.

Pe de altă parte, acțiunile acestor organe de investigații sunt supuse controlului judiciar. Înseamnă că, dacă o persoană consideră că drepturile sale au fost încălcate în timpul unei investigații, aceasta poate aduce problema în fața instanțelor de judecată.

Astfel, principiul separării puterilor este respectat prin independența operativă a organelor de investigații și prin supunerea lor la controlul judiciar.

Un caz emblematic în practica judiciară națională, ce subliniază violarea principiului separării puterilor în stat prin intermediul investigațiilor speciale, îl reprezintă hotărârea pronunțată de Curtea Constituțională. Aceasta a declarat neconstituțională prerogativa Serviciului de Informații și Securitate de a verifica candidații pentru funcția de judecător și pe judecătorii în activitate, conform art. 5 lit. a) și art. 15 alin.(2), (4) și (5) din Legea nr. 271/2008 [22].

În cadrul acestei hotărâri, Curtea Constituțională a subliniat necesitatea independenței puterii judecătorești față de puterea legislativă și cea executivă. Acest principiu fundamental nu este doar un privilegiu al judecătorilor, ci mai degrabă un mecanism de protecție împotriva posibilelor presiuni exterioare în procesul de luare a deciziilor. În acest fel, judecătorii sunt în măsură să își îndeplinească rolul esențial de gardieni ai drepturilor și libertăților individului. De aceea, independența judecătorului reprezintă o componentă cheie a statului de drept și este o garanție a unui proces echitabil. (pct.67) [23].

Curtea a subliniat în continuare că art.1 alin.(3) din Constituție evidențiază principiul fundamental al statului de drept. Acesta stipulează obiectivele principale ale acțiunii de stat, reflectate în ceea ce este denumit *domnia legii*. Această expresie presupune subordonarea statului față de lege, facilitând mecanismele prin care legea poate evalua și moderare deciziile politice și posibilele abuzuri ale structurilor de stat.

Statul de drept susține supremația Constituției, compatibilitatea legilor și a tuturor actelor normative cu aceasta și existența unui regim de separație a puterilor publice. Acestea sunt menite să funcționeze în limitele legii, respectiv în cadrul unei legislații ce reflectă voința generală a populației. În plus, statul de drept garantează un set de protecții, inclusiv la nivel jurisdicțional, care promovează respectarea drepturilor și libertăților cetățenilor prin autolimitarea statului. Astfel, autoritățile publice sunt înconjurate de principiile dreptului (pct.95).

Într-o altă speță [24], Curtea Constituțională a pus în evidență principiul supremației legii în legătură cu activitatea specială de investigații, făcând referință la practica Curții Europene, în care se atenționează că atunci când este vorba de chestiuni legate de drepturile fundamentale, puterea de apreciere acordată executivului trebuie să-i fie limitată puterea pentru a evita încălcarea preeminenței dreptului, unul dintre principiile fundamentale ale unei societăți democratice consacrate prin Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Prin urmare, Curtea Constituțională a concluzionat că existența unor garanții adecvate și suficiente împotriva abuzurilor, inclusiv procedurile de control exercitate eficient de către puterea judiciară, este esențială în cadrul activității speciale de investigații [25]. În absența acestor măsuri, există riscul ca acestea să submineze sau chiar să distrugă democrația în sine, așa cum s-a observat și în Cauza Rotaru împotriva României.

Aceste cazuri subliniază importanța asigurării unor mecanisme solide de control și protecție a principiilor statului de drept împotriva abuzurilor și încălcărilor drepturilor fundamentale în cadrul activității speciale de investigații. Prin implementarea unui sistem de control judiciar eficient și prin respectarea principiului supremației legii, se garantează că activitatea specială de investigații se desfășoară în limitele legii și respectă drepturile și libertățile cetățenilor, contribuind astfel la protejarea statului de drept și a democrației.

Concluzii

În această lucrare, am explorat și analizat impactul principiilor statului de drept asupra activității speciale de investigații. Am prezentat contextul general al activității de investigații, definind principiile statului de drept și importanța lor în cadrul unei societăți democratice.

Am argumentat legătura strânsă dintre principiile statului de drept și activitatea specială de investigații, evidențiind modul în care respectarea acestor principii influențează desfășurarea și rezultatele investigațiilor. Am discutat despre principiul legalității și respectarea drepturilor fundamentale, principiul separației puterilor și independența organelor de investigații, principiul proporționalității și limitarea intervențiilor abuzive, precum și principiul transparenței și controlul democratic.

Am analizat, de asemenea, studii de caz relevante și am evaluat impactul aplicării sau nerespectării principiilor statului de drept în activitatea de investigații. Am identificat provocări și dileme specifice și am propus soluții și recomandări pentru îmbunătățirea colaborării și respectării principiilor statului de drept în activitatea specială de investigații.

În concluzie, respectarea principiilor statului de drept în activitatea specială de investigații este esențială pentru asigurarea unei justiții echitabile, protejarea drepturilor individuale și menținerea încrederii publicului. Un echilibru adecvat între eficiența investigațiilor și respectarea drepturilor fundamentale este crucial pentru un sistem de investigații speciale funcțional și legitim.

Este important ca organele de investigații, autoritățile judiciare și societatea civilă să colaboreze în vederea consolidării aplicării principiilor statului de drept în activitatea de investigații. Prin promovarea transparenței, responsabilității și controlului democratic, putem asigura un sistem de investigații speciale eficient, echitabil și respectuos față de drepturile individuale.

Lucrarea noastră deschide calea pentru cercetări ulterioare și dezbateri în acest domeniu important, cu scopul de a continua îmbunătățirea și evoluția activității speciale de investigații în conformitate cu principiile statului de drept.

Surse bibliografice:

1. Klass și alții c. Republicii Federale Germania. Hotărârea din 09.06.1978, (§42).
2. КОНДРАШЕВ А.А. Идея правового государства в России: конституционная мифология и правовая реальность // Lex Russica. 2017. №3 (124). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ideya-pravovogo-gosudarstva-v-rossii-konstitutsionnaya-mifologiya-i-pravovaya-realnost> (data обращения: 13.02.2023). <https://en.wikipedia.org/wiki/Rechtsstaat>
3. ЗЕМЦОВ Б.Н. Объективные предпосылки нарушений социалистической законности в СССР // Вестник Северного (Арктического) федерального университета. Серия: Гуманитарные и социальные науки. 2015. №6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/obektivnye-predposylki-narusheniy-sotsialisticheskoy-zakonnosti-v-sssr> (data обращения: 07.06.2023).
4. Constituția RM Nr. 1 din 29-07-1994. Publicată: 29-03-2016 în Monitorul Oficial Nr. 78 art. 140.
5. GUCEAC Ion. Curs elementar de drept constituțional/ Ion Guceac; - .: S.n., 2001 Tipografia „Re-

- clama". Vol.I.-200L- p. 280 ISBN 9975-930-26-3 p.146.
6. <https://quidest.ro/adoptarea-legilor-rasiale/>.
 7. Нюрнбергские расовые законы — Википедия (wikipedia.org).
 8. Iordachi și alții c. Republicii Moldova, Hotărârea din 10 februarie 2009.
 9. CSJ Dosarul nr. 4-1re-203/2014 din 30 octombrie 2014.
 10. CSJ Dosarul nr. 1ra-3/2014 din 21 ianuarie 2014; http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=1339.
 11. CSJ Dosarul 1ra-433/2015 din 19 mai 2015; http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=4327.
 12. CÂRNAȚ T., Drept constituțional. Chișinău 2004. 143p. Disponibil: <https://elibrary.ceiti.md/files/12/Televca/Juridica/Drept%20constitutional%20Teodor%20Carnat.pdf>.
 13. DOCUMENT OF THE COPENHAGEN MEETING OF THE CONFERENCE ON THE HUMAN DIMENSION OF THE CSCE. <https://www.osce.org/files/f/documents/9/c/14304.pdf>.
 14. CARTA DE LA PARIS PENTRU O NOUĂ EUROPĂ Nr. 305 din 21-11-1990. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115579&lang=ro.
 15. Hous. L. Rev. Robert A. Stein, *What Exactly Is the Rule of Law?*, 57 Hous. L. Rev.185 (2019).
 16. DOMENCO I. Respectarea principiilor statului de drept în Republica Moldova. *Intellectus* 3-4/2021. p.127-143.
 17. Legea nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații.
 18. Cauza Rotaru contra României (Cererea nr.28341/95) din 04.05.2000, § 52.
 19. Cauza Amann contra Elveției (Cererea nr.27798/95) din 16.02.2000, § 50.
 20. GLAVAN B. *Activitatea specială de investigații și procesul penal. Aspecte comune și delimitări*. Chișinău: S.n., 2022 (Print-Caro). – 475 p. CZU 343.1 G 61. ISBN 978-9975-135-63-4. p.157.
 21. CRIJICICOVSCHI A., PÂNTEA A. Principiul egalității – un concept contestat. În: *Mecanisme naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului în contextul valorilor europene*, Ed. 1, 27 ianuarie 2022, Chișinău: Adrilang, 2022, pp. 16-26. ISBN 978-9975-3423-8-4.
 22. Legea nr. 271-XVI din 18 decembrie 2008 privind verificarea titularilor și a candidaților la funcții publice.
 23. Vezi în acest sens și HCC nr. 23 din 25 iulie 2016, §§56-58.
 24. Cauza Malone contra Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (Cererea nr.14038/88) din 02.08.1984, § 68.
 25. Cauza Rotaru contra României (Cererea nr.28341/95) din 04.05.2000, §§ 55, 59.

CZU 343.1

ESENȚA ȘI PARTICULARITĂȚILE CONTROLULUI JUDICIAR ASUPRA
FAZEI DE URMĂRIRE PENALĂ

THE ESSENCE AND PARTICULARITIES OF JUDICIAL CONTROL OVER
THE CRIMINAL PROSECUTION PHASE

Ion TALPA,

președinte al Curții de Apel din Bălți, Republica Moldova,
doctorand, Universitatea de Studii Europene din Moldova
ORCID: 0009-0004-3579-846X

Rezumat

Controlul judiciar al procedurii prejudiciare în cauzele penale reprezintă o funcție specifică a puterii judecătorești în privința soluționării conflictelor social-juridice, care apar în cadrul fazelor prejudiciare ale procesului penal, având ca scop prevenirea încălcării sau restabilirea drepturilor încălcate (contestate), activitate realizată cu ajutorul justiției penale.

În ultima perioadă de timp, pe fundalul unor tendințe generale, concentrate pe implementarea unor valori juridice internaționale în sistemul justiției naționale, știința dreptului procesual penal acordă o mare atenție problemelor legate de controlul judiciar asupra acțiunilor de urmărire penală, care îngreșesc drepturile și libertățile constituționale ale persoanei. Controlul judiciar asupra fazei de urmărire penală și funcționarea eficientă a acesteia reprezintă o garanție juridică substanțială privind asigurarea drepturilor și libertăților persoanei, precum și a altor valori sociale, ocrotite de stat. Totodată, această instituție procesual-penală este departe de a fi perfectă, fiind însoțită de un spectru larg de probleme de ordin practic și procesual penal, care generează dificultăți substanțiale în activitatea de toate zilele a organelor de drept. Astfel, pașii făcuți în această direcție trebuie să fie foarte prudenți, realizați treptat, cumpătat, având caracter corespunzător. Or, acest subiect reprezintă obiectul unor discuții permanente de ordin științific.

Cuvinte-cheie: urmărire penală, control judiciar, procedură prejudiciară, acțiuni de urmărire penală, plângere, proces penal, justiție, garanție juridică, drepturi și libertăți.

Summary

The judicial control of the pretrial procedure in criminal cases represents a specific function of the judiciary power regarding the resolution of social and legal conflicts, which arise within the pretrial phases of the criminal trial, with the aim of preventing the violation or restoring the violated (contested) rights, an activity carried out with the help of criminal justice.

In the last period of time, against the background of some general trends, focused on the implementation of some international legal values in the national justice system, the science of criminal procedure law pays a great attention to the issues related to the judicial control over criminal prosecution actions which limit the constitutional rights and freedoms of the person. Judicial control over the criminal prosecution phase and its efficient operation represent a substantial legal guarantee regarding the insurance of the rights and freedoms of the person, as well as other social values protected by the state. At the same time, this criminal procedure institution is far from perfect, being accompanied by a wide spectrum of practical and criminal procedure problems, which generate substantial difficulties in the day-to-day activity of law enforcement bodies. Thus, the steps taken in this direction must be very cautious, taken gradually, sparingly, having an appropriate character. However, this topic is the subject of permanent scientific discussions.

Keywords: criminal prosecution, judicial control, pretrial procedure, criminal prosecution actions, action, criminal trial, justice, legal guarantee, rights and freedoms.

Introducere. Acțiunile de urmărire penală au ca scop descoperirea și administrarea probelor. Controlul judiciar trebuie să se extindă asupra acelor acțiuni de urmărire penală, a căror

realizare este legată de limitarea drepturilor constituționale ale persoanei, în special a dreptului la inviolabilitatea domiciliului (ridicarea, percheziția, cercetarea încăperii de locuit și a reședinței) și a dreptului la inviolabilitatea persoanei (arestul, cercetarea și ridicarea comunicărilor poștale, telegrafice, interceptarea convorbirilor telefonice). Acțiunile de urmărire penală care atentează la drepturile și libertățile constituționale ale persoanei sunt supuse controlului judiciar și prealabil, și ulterior executării lor [1, p. 619].

Anumite dispute de ordin teoretic stârnește subiectul identificării criteriului în baza căruia unele acțiuni de urmărire penală pot fi atribuite la categoria măsurilor de constrângere procesual-penală care îngrădesc drepturile și libertățile persoanei. Mai mulți autori ne oferă răspunsuri contradictorii la această întrebare. Unii largesc substanțial, alții, dimpotrivă, îngustează cercul acțiunilor de urmărire penală, atribuite la categoria măsurilor de constrângere procesual-penală. Astfel, A. CIUVILEV susține că atribuirea oricărei acțiuni de urmărire penală cu excepția reținerii bănuțului la categoria măsurilor de constrângere procesual-penală nu este justificată din punct de vedere teoretic. Totodată, el atribuie anumite acțiuni de urmărire penală la categoria celor de constrângere, dacă ele sunt efectuate în mod forțat [13, p. 45-46].

Un alt autor, S. ȘEIFER, este de părerea că toate acțiunile de urmărire penală au caracter de constrângere, deoarece obligă participanții la proces să se supună voinței statale, realizate prin intermediul organelor de urmărire penală. Caracterul de constrângere al unor acțiuni de urmărire penală, de exemplu, percheziția și ridicarea, este evident, deoarece ele sunt însoțite de măsuri organizatorico-administrative și de căutare, care îngrădesc inviolabilitatea persoanei și a domiciliului. De asemenea, declară el, și în cadrul altor acțiuni de urmărire penală de asemenea se regăsește constrângerea, deși nu este atât de evidentă și pronunțată [14, p. 18-20].

Nu există îndoieli în privința faptului că orice acțiune de urmărire penală are ca scop strângerea probelor, fiind asigurată cu forța de constrângere, însă gradul acesteia, de la caz la caz, este diferit. Reieșind din acest fapt, este justificată selectarea unui grup separat de acțiuni de urmărire penală – cu caracter de constrângere procesual-penală, a căror efectuare atrage după sine consecința juridice negative pentru persoană sub forma îngrădirii anumitor drepturi și libertăți constituționale, și anume a dreptului la libertate și inviolabilitate personală, la secretul corespondenței, la domiciliu, la viața intimă, familială și privată.

Astfel, de exemplu, în cazul percheziției este îngrădit substanțial dreptul constituțional al persoanei la inviolabilitatea domiciliului, a vieții intime, familiale și private [10, p. 127].

Percheziția reprezintă o acțiune de urmărire penală, cu un caracter tactico-organizațional, ce constă în căutarea forțată și ridicarea ulterioară a obiectelor și documentelor care ar avea importanță pentru descoperirea și cercetarea infracțiunii [4, p. 115]. În procesul efectuării perchezițiilor persoanele sunt „prejudiciate” de pe urma pătrunderii persoanelor cu funcție de răspundere în sfera vieții lor private. Intervenția la domiciliul persoanei are loc contrar voinței ei, mai ales în momente incomode pentru ea.

În cadrul efectuării acestei acțiuni de urmărire penală sunt căutate obiecte și documente ce conțin informații despre viața privată a persoanei, este îngrădit dreptul la intimitate și comunica-re cu alte persoane. Persoanelor aflate în încăperea li se interzice să comunice între ele, iar în caz de necesitate, ele pot fi supuse percheziției corporale, pot fi reținute până la finalizarea acestei acțiuni de urmărire penală. De asemenea, este afectat și dreptul la odihnă și folosirea timpului liber la propria discreție pe durata căutării pot fi prejudiciate bunurile persoanei, iar publicitatea care însoțește percheziția poate cauza daune morale cetățeanului, îi înjosește onoarea și demnitatea [5, p. 63-64].

Totodată, percheziția nu este unica acțiune de urmărire penală însoțită de pătrunderea în locuința persoanei și de îngrădirea drepturilor constituționale ale ei. În particular, fără a pătrunde în încăperea este imposibilă cercetarea ei, ridicarea anumitor obiecte și documente. Efectuarea

acestor acțiuni de urmărire penală este legată direct de îngrădirea unor valori sociale ale persoanei, la care se atribuie inviolabilitatea domiciliului, a vieții intime, familiale și private.

O astfel de acțiune de urmărire penală ca ridicarea, de asemenea, poate fi efectuată în locuința persoanei, încălcând dreptul acesteia la inviolabilitatea domiciliului. Or, ridicarea de obiecte sau documente este o acțiune de urmărire penală și de tactică criminalistică și constă în preluarea obiectelor sau documentelor ce au importanță pe cauza cercetată, predate benevol, în unele cazuri, de persoana care le deține, la cererea organului de urmărire penală [3, p. 509]. Deci, ea presupune transmiterea benevolă sau luarea forțată a anumitor obiecte, documente importante pentru cauza penală de la anumite persoane fizice sau juridice care le dețin, fără a efectua activități de căutare ale acestora [8, p. 32].

Reprezentantul organului de urmărire penală, întocmind ordonanța cu privire la efectuarea ridicării, trebuie să analizeze probele acumulate pentru a prevedea în mod rezonabil dacă urmează a fi căutate anumite bunuri sau obiecte fie că ele vor fi transmise de bună voie. Însă acest lucru nu poate fi prevăzut nici pe departe de fiecare dată. În legătură cu acest fapt, toate varietățile de ridicare efectuate în locuința persoanei contrar voinței acesteia trebuie efectuate în baza autorizării judecătorului, ca și percheziția.

Urmează să reținem că în unele state (SUA, Marea Britanie, Franța) percheziția și ridicarea se efectuează în baza unui mandat eliberat de magistrat (judecător) după examinarea demersului prezentat de organele de poliție în această privință. Plângerile privind ilegalitatea acestor acțiuni sunt examinate de către instanța de judecată [6, p. 42; 12, p. 26].

Inviolabilitatea domiciliului este încălcată și în cazul cercetării la fața locului, în cazul în care locuința constituie obiect al acestei acțiuni de urmărire penală.

Cercetarea la fața locului reprezintă activitatea procedurală, al cărei conținut îl constituie examinarea nemijlocită de către organul de urmărire penală a unui teren deschis ori a unei încăperi, în care a avut loc fapta sau în perimetrul cărora s-au manifestat consecințele ei, a obiectelor ce alcătuiesc ambianța acestora, în vederea descoperirii, fixării și ridicării urmelor infracțiunii și a altor mijloace materiale de probă necesare stabilirii naturii infracțiunii, identificării făptuitorului, a modului și împrejurărilor în care s-a activat [2, p. 295].

Scopul cercetării la fața locului ține de obținerea informațiilor relevante pentru procesul penal cu privire la obiectul cercetat și a urmelor ce au legătură cu acesta [9, p. 177].

După gradul de îngrădire a drepturilor și libertăților persoanei în a cărei locuință se efectuează cercetarea, această acțiune aproape că nu se deosebește de percheziție (deschiderea încăperilor, inclusiv forțată etc.). Din acest considerent, ar fi probabil întemeiată prevederea conform căreia efectuarea cercetării la fața locului fără acordul proprietarului sau al posesorului încăperii va fi posibilă numai în baza unei hotărâri a instanței de judecată. Mai reținem și faptul că deosebirea esențială dintre cercetare la fața locului și percheziție constă în următoarele: prima este efectuată în lipsa informațiilor privind obiectele ce urmează a fi găsite și ridicate, în timp ce a doua acțiune are ca scop găsirea unui obiect, document deja cunoscut [11, p. 185-196]. Astfel, cercetarea la fața locului reprezintă o examinare multilaterală a circumstanțelor și urmelor infracțiunii, iar percheziția presupune o căutare țintită a unor obiecte concrete.

În literatura de specialitate se menționează că autorizarea judecătorului pentru cercetarea la fața locului în locuința persoanei, de fapt ca și în cazul percheziției, este necesară și în acele cazuri, când proprietarul sau posesorul locuinței nu se opune în acest sens. Or, până a începe cercetarea locuinței sau pe durata efectuării ei poate apărea necesitatea aplicării constrângerii, din care considerent urmează să obținem autorizarea corespunzătoare pentru efectuarea acestei acțiuni de urmărire penală [10, p. 129-130].

Încălcarea secretului corespondenței, al telegramelor, trimiterilor poștale, al convorbirilor telefonice poate, de asemenea, cauza un anumit prejudiciu persoanelor. În legătură cu acest fapt,

este inadmisibilă încălcarea arbitrară a drepturilor constituționale ale persoanei. Or, legea procesual-penală prevede expres condițiile privind reținerea, cercetarea, predarea, percheziționarea sau ridicarea trimiterilor poștale (art. 133 Cod de procedură penală al Republicii Moldova). De asemenea, îngrădirea drepturilor privind secretul convorbirilor telefonice poate avea loc doar în baza unei autorizări din partea judecătorului de instrucție.

Nu mai puțin importantă este și chestiunea privind posibilitatea aplicării constrângerii în procesul efectuării acțiunilor de urmărire penală în privința părții vătămate. Astfel, în caz de refuz al părții vătămate de la efectuarea examinării corporale, a expertizei, interesele stabilirii adevărului în cauzele penale intră în contradicție cu exprimarea voinței personale. Or, efectuarea acțiunilor de urmărire penală în privința părții vătămate în ordine forțată poate avea loc doar în baza autorizării judecătorului de instrucție. De asemenea, reprezentantul organului de urmărire penală trebuie să-i explice părții vătămate că refuzul acesteia se poate reflecta substanțial asupra materialului probator și a rezultatelor urmăririi penale. Astfel, de exemplu, refuzul victimei infracțiunii de viol de la efectuarea examinării corporale, a expertizei medico-legale poate complica substanțial desfășurarea cercetării sau, în general, să pună la îndoială, corectitudinea atragerii făptuitorului la răspundere penală.

Judecătorul de instrucție, examinând chestiunea privind autorizarea efectuării forțate a examinării corporale, a dispunerii expertizei trebuie să aprecieze circumstanțele faptice ale cauzei, motivele refuzului părții vătămate privind acceptarea acestor acțiuni, precum și influența acestui refuz asupra stabilirii adevărului în cauza penală. Refuzul judecătorului de instrucție privind autorizarea acestor acțiuni de urmărire penală nu poate servi ca temei pentru încetarea urmăririi penale.

Gradul înalt al constrângerii la efectuarea unor asemenea acțiuni de urmărire penală precum percheziția, ridicarea, cercetarea la fața locului la locul de trai al persoanei, contrar voinței proprietarului sau posesorului locuinței, reținerea, cercetarea, predarea, percheziționarea, ridicărilor poștale, interceptarea convorbirilor telefonice etc., precum și importanța drepturilor restrânse pentru asigurarea libertății constituționale a persoanei au determinat introducerea controlului judiciar al legalității și temeiniciei efectuării lor. Or, toate erorile legate de efectuarea forțată a acțiunilor de urmărire penală trebuie reduse la minimum nu doar în baza unor reglementări juridice clare a temeiurilor și ordinii efectuării procedurilor probatorii, dar și datorită controlului judiciar exercitat asupra acestora [10, p. 131].

Prevederile legale referitoare la necesitatea obținerii autorizării judecătorești pentru efectuarea acțiunilor de urmărire penală care îngrădesc drepturile constituționale ale persoanei, în primul rând disciplinează persoana care efectuează urmărirea penală, consolidează responsabilitatea acesteia în raport cu acțiunile efectuate și hotărârile luate; în al doilea rând, ele obligă judecătorul să verifice legalitatea și temeinicia acțiunilor și hotărârilor organului de urmărire penală; în al treilea rând, servește în calitate de garanție suplimentară în ceea ce privește respectarea drepturilor constituționale ale omului și cetățeanului. Prioritatea controlului judiciar în privința autorizării efectuării acțiunilor de urmărire penală constă în faptul că judecătorul este independent în luarea hotărârilor și nu răspunde pentru lucrul efectuat de organele de urmărire penală [10, p. 132].

În doctrina de specialitate întâlnim opinia conform căreia controlului judiciar preliminar îi sunt specifice mai multe „defecte” substanțiale de ordin organizatoric și procesual. Unul dintre ele constă în faptul că prin intermediul controlului judiciar preliminar, în practică, sunt create bariere juridice suplimentare pentru desfășurarea rapidă și eficientă a investigațiilor la etapa inițială a cercetării. Or, complexitatea obținerii în prealabil a autorizării judecătorești pentru efectuarea acțiunilor de urmărire penală generează încă o problemă de ordin practic – tendința de a abuza de dreptul privind cercetarea la fața locului, percheziția și ridicarea în condiții imprevizibilitate. Ast-

fel, organele de urmărire penală, în unele cazuri, pur și simplu „maschează” acțiunile de urmărire penală ca fiind urgente și care nu suferă amânare, creând condiții corespunzătoare în acest sens. Ca urmare, cercetarea la fața locului, percheziția și ridicarea pot fi efectuate în lipsa autorizării judecătorului.

În aceste circumstanțe, mecanismul controlului judiciar asupra acțiunilor de urmărire penală nu justifică încrederea acordată, ci dimpotrivă, exercită o influență mai mult negativă asupra practicii juridice. Pe de o parte, el creează dificultăți suplimentare de ordin tehnico-organizațional, complicând activitatea eficientă a organelor de urmărire penală; pe de altă parte – determină creșterea abuzurilor în vederea realizării împuternicirilor pe care le au [7, p. 227-228].

Mecanismul de obținere a autorizării judecătorești pentru efectuarea acțiunilor de urmărire penală nu doar că este unul ineficient, dar mai e și dificil. În opinia autorului S. ROSSINSCHI, acesta generează și cazuri de impunitate a acțiunilor ilegale din partea organelor de urmărire penală. Or, acestea intrând în posesia autorizării judecătorului privind efectuarea cercetării la fața locului, a percheziției, ridicării, obțin împuterniciri destul de largi. Acționând în spatele și sub acoperirea acestui act judecătoresc, organele de urmărire penală pot acționa, practic, fără control. Totodată, legalitatea și temeinicia efectuării lor este incontestabilă, deoarece anterior au fost autorizate de judecător, obținând aprobarea acestuia.

Rezumând cele menționate, în opinia autorului menționat, se poate concluziona că modalitatea de bază privind asigurarea drepturilor constituționale ale persoanei în procesul efectuării acțiunilor de urmărire penală – controlul judiciar preventiv – reprezintă o garanție procesuală ineficientă, slabă și dubioasă, iar aplicarea ei exercită, mai degrabă, o influență negativă asupra practicii judiciare [7, p. 230-231].

Concluzii. Controlul judiciar asupra legalității și temeiniciei efectuării acțiunii de urmărire penală constă nu atât în autorizarea efectuării ei, cât în faptul ca instanța, în cazul autorizării efectuării acesteia, să verifice corespunderea întregului spectru de cerințe legale referitoare la scopul și temeiurile efectuării acțiunii. Controlul judiciar asupra necesității efectuării acțiunii de urmărire penală, care îngrădește drepturile constituționale ale persoanei, necesită o analiză minuțioasă a temeiurilor specificate de lege în acest sens. Pe durata controlului judiciar asupra legalității și temeiniciei efectuării acțiunilor de urmărire penală, care îngrădesc drepturile și libertățile constituționale ale omului și cetățeanului, trebuie apreciate și condițiile legalității întregii activități procesual penale, fapt posibil doar după începerea urmăririi penale. Or, ordinea de realizare a controlului judiciar asupra legalității și temeiniciei efectuării acțiunilor de urmărire penală, care îngrădesc drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului, este constituită din patru etape: 1) întocmirea și prezentarea demersului privind autorizarea efectuării acțiunii de urmărire penală; 2) examinarea și soluționarea de către judecător a demersului prezentat; 3) punerea în executare a încheierii judecătorului; 4) verificarea de către instanță de judecată a legalității și temeiniciei acțiunii de urmărire penală efectuate.

De asemenea, considerăm că e necesar ca legea procesual penală să fixeze următoarea regulă: dacă judecătorul consideră că demersul înaintat nu este suficient întemeiat, acesta poate solicita de la reprezentanții organelor de drept informații suplimentare în vederea admiterii demersului înaintat.

Referințe bibliografice:

1. Dolea I., Roman D., Sedlețchi Iu., Vizdoagă T. ș.a. Drept procesual penal. Chișinău: Ed. Cartier Juridic, 2005. 960 p.
2. Doraș S. Criminalistica. Chișinău: Ed. Cartea Juridică, 2011. 630 p.
3. Gheorghiuță M. Tratat de criminalistică. Chișinău: F. E.-P. „Tipografia Centrală”, 2017. 871 p.
4. Osoianu T., Ostavciuc D., Odagiu Iu., Rusnac C. Tactica acțiunilor de urmărire penală. Chișinău:

Ed. Cartea Militară, 2020. 339 p.

5. Петрухин И. Л. Личная жизнь: пределы вмешательства. М., 1989. 135 p.
6. Пешков М. А. Особенности проведения обыска в уголовном процессе США. Следователь, №5/1997, p. 37-49.
7. Россинский С. Б. Размышления об эффективности судебного контроля за производством следственных действий. В: Вестник Томского Государственного Университета, № 423/2017, с. 225-235.
8. Рыжаков А. П. Следственные действия. Москва: Издательский Дом «ИНФРА-М», 2001. 136 p.
9. Следственные действия. Криминалистический рекомендации. Типовые образцы документов. Под редакцией В. А. Образцова. Москва: Изд. Юристъ, 2001. 499 p.
10. Устимов М. А. Судебный контроль на стадии предварительного расследования. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Саранск, 1999. 333 p.
11. Учебник уголовного процесса. Под редакцией А. С. Кобликова. Москва: Изд. СПАРК, 1995. 382 p.
12. Филимонов Б. А. О теоретических основах предварительного расследования в уголовном процессе ФРГ. Вестник МГУ. Серия 11 Право, №2/1993. p. 21-30.
13. Чувилев А. А. Правомерность, содержание и пределы принуждения при производстве следственных действий. В сборнике: Правовое принуждение в борьбе с преступностью, М., 1989. p. 42-61.
14. Шейфер С. А. Следственные действия. Система и процессуальная форма. М., 1981. 149 p.

CZU 343.1:[343.54:343.62]

PARTICULARITĂȚILE EFECTUĂRII MĂSURILOR SPECIALE DE INVESTIGAȚII
ÎN CAZURILE INFRAȚIUNILOR DE ABUZ SEXUAL ONLINE

Lilia POPA,

doctorandă, procuror în cadrul

Procuraturii pentru Combaterea Criminalității

Organizate și Cauze Speciale a Procuraturii Generale

ORCID: 0000-0002-5366-1887

Rezumat

Subiectul respectiv are ca scop elucidarea capacităților de utilizare a măsurilor speciale de investigații pentru cercetarea infracțiunilor de exploatare sexuală și abuz sexual online, reflectarea aspectelor critice pentru asigurarea respectării dreptului superior al copilului în cadrul procesului penal, precum și protejarea drepturilor omului în cadrul acestor activități.

În context, articolul abordează măsurile și instrumentele specifice de investigații în vederea prevenirii, descoperirii și investigării cazurilor de abuz sexual și exploatare sexuală a copiilor în mediul online.

Concomitent, cercetarea respectivă scoate în evidență problemele și deficiențele legislative și cele practice aplicabile efectuării măsurilor speciale de investigații în astfel de cauze, precum și elaborări de lege ferenda.

Cuvinte-cheie: măsuri speciale de investigație, abuz sexual online, copil, organ de urmărire penală, procuror, ofițer de investigație, proces penal.

Summary

The purpose of this subject matter is to elucidate the capabilities of using special investigative measures to investigate crimes of online exploitation and sexual abuse, to reflect the critical aspects for ensuring respect of the child's best interest in the criminal process, as well as to protect human rights in these activities.

In context, the article addresses the specific investigative measures and tools in order to prevent, discover and investigate cases of sexual abuse and sexual exploitation of children in the online environment.

At the same time, the respective research highlights the legislative and practical problems and deficiencies applicable to the carrying out of special investigative measures in such cases, as well as elaborations of de lege ferenda.

Key-words: special investigative measures, online sexual abuse, child, criminal prosecution, investigating officer, prosecutor.

Recenzent: **Dinu OSTAVCIUC**, doctor în drept, conferențiar universitar,
rector, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Introducere. Tendințele curente în investigarea cauzelor de abuz și exploatare sexuală asupra copiilor indică la creșterea pericolului real, manifestat inclusiv prin folosirea pe scară largă a internetului de către agresori, pentru a comunica între ei, a distribui și partaja materiale și pentru a ajunge la copii.

Făptuitorii surprind în imaginile fotografice și materiale video abuzurile pe care le comit în viața reală și apoi le distribuie și difuzează pe internet. Pentru realizarea acțiunilor sale criminale, ei utilizează diverse dispozitive electronice și tehnologii informaționale: telefoane mobile, calculatoare, camera web, programe, rețele de socializare sau alte tipuri de platforme online, pentru a-i recruta, constrânge, amenința sau șantaja pe copii să participe la acte sexuale ilegale.

Fișierele fotografice și video în care sunt etalați copiii abuzați sexual sunt distribuite online pe scară largă, iar în multe cazuri, abuzul este descoperit numai atunci când acțiunile abuzatorilor

sunt depistate online sau post factum.

La moment, potrivit legislației naționale, formele principale de abuz și exploatare sexuală online sunt incriminate la Capitolul IV din Codul penal „*Infracțiuni privind viața sexuală*” și Capitolul VII „*Infracțiuni contra familiei și minorilor*”, acțiunile făptuitorilor cel mai des fiind calificate potrivit prevederilor art. 173 *Hărțuirea sexuală*; art. 175 *Acțiuni cu caracter sexual săvârșite cu o persoană care nu a împlinit vârsta de 16 ani*; art. 175¹ *Ademenirea minorului în scopuri sexuale*, art. 208¹ *Pornografia infantilă*, în unele cazuri art. 206 din Codul penal *Traficul de copii* și art. 208² *Recurgerea la prostituția practică de un copil* [1].

Pentru a asigura compatibilitatea normelor penale naționale cu standardele internaționale, legislația națională a fost modificată și ajustată, în vederea stabilirii răspunderii penale pentru toate acțiunile care au ca obiect atentarea la libertatea și inviolabilitatea sexuală a copiilor, scopul fiind de a detalia și lărgi spectrul de mijloace prin intermediul cărora copilul poate fi abuzat și exploatat, precum și sporirea nivelului de protecție a acestuia împotriva abuzatorilor.

Metode și materiale aplicate. Articolul a fost elaborat prin utilizarea materialului teoretic, normativ și empiric. Publicația s-a datorat aplicării mai multor metode de investigare științifică specifice teoriei și doctrinei procesual-penale și criminalistice: metoda logică, metoda analizei comparative, analiza sistemică etc.

Scopul cercetării. Examinarea și analiza cadrului normativ intern și a doctrinei privind efectuarea măsurilor speciale de investigații în cauzele privind abuzul sexual online, precum și eficacitatea și eligibilitatea măsurilor respective în vederea administrării probatoriului în aceste cauze penale.

Rezultate obținute și discuții. Utilizarea măsurilor speciale de investigații în cadrul procesului penal oferă posibilitatea prevenirii săvârșirii infracțiunii sau tănuirii acesteia, a fixării procesului criminal, a neadmiterii distrugerii urmelor infracțiunii, a identificării tuturor participanților etc., acestea având, totodată, și un rol important în planificarea acțiunilor de urmărire penală. Or, „planificarea urmăririi penale constituie o metodă tactică fundamentală, care imprimă un caracter științific activității de descoperire și cercetare a infracțiunilor care începe încă în faza actelor premergătoare, de la verificarea datelor inițiale și elaborarea primelor versiuni, până la documentarea finală a împrejurărilor în care s-a comis infracțiunea. Desfășurarea planificată a urmăririi penale constituie, în același timp, o premisă importantă pentru creșterea fermității împotriva acțiunilor infracționale. Pe de altă parte, planificarea cercetării reprezintă un proces complex de analiză a activităților care trebuie executate și a succesiunii lor logice, constituindu-se într-un ghid care conferă perspectivă și eficiență investigării” [16, p. 39].

Potrivit art. 132¹ alin. (2) Cod procedură penală, „*Măsurile speciale de investigații se dispun și se efectuează dacă sunt îndeplinite cumulativ următoarele condiții:*

1) *pe altă cale este imposibilă realizarea scopului procesului penal și/sau poate fi prejudiciată considerabil activitatea de administrare a probelor;*

2) *există o bănuială rezonabilă cu privire la pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, cu excepțiile stabilite de lege;*

3) *acțiunea este necesară și proporțională cu restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.*”

Prin urmare, legea procesuală penală stabilește în expres condițiile în care se dispun și se efectuează măsurile speciale de investigații, fără excepții.

Specific procesului penal cu privire la cercetarea infracțiunilor de abuz sexual online este că până de curând organul de urmărire penală putea dispune efectuarea măsurilor speciale de investigații doar într-un număr redus de cazuri, având în vedere legislația restrictivă pentru investigatori, și anume faptul că majoritatea infracțiunilor din această categorie erau și sunt catalogate ca infracțiuni mai puțin grave (art. 173, art. 175, art. 175¹ și art. 208¹ din Codul penal).

Ceea ce este paradoxal, o simplă identificare a abonatului, a proprietarului sau utilizatorului

unui sistem de comunicații electronice, cercetarea domiciliului și instalarea în el a aparatelor ce asigură supravegherea și înregistrarea audio, monitorizarea conexiunilor comunicațiilor telegrafice și electronice, ca măsuri vitale în cercetarea unei astfel de infracțiuni, de regulă, nu puteau fi efectuate.

În context, este relevant a menționa că la 17.11.2022 a fost adoptată Legea nr. 316 pentru modificarea unor acte normative (asigurarea drepturilor victimelor în cazul infracțiunilor privind viața sexuală și violența în familie) [3], potrivit căreia au fost operate completări și modificări la art. 173-175 și 175¹ din Codul penal, grație căreia au fost scoase restricțiile utilizării active a posibilităților activității speciale de investigații, fără de care nu pot fi elucidate toate circumstanțele comiterii infracțiunii, probarea implicării în activitatea criminală, precum și tragera la răspundere penală a făptuitorilor.

Astfel, în accepțiunea legii penale în vigoare, hărțuirea sexuală în varianta agravată, incriminată la alin. (2) al art. 173 din Codul penal, se exprimă în hărțuirea sexuală săvârșită cu bună știință asupra unui minor, care se pedepsește cu închisoare de la 3 la 7 ani.

Concomitent, modificările operate la art. 175 din Codul penal, au redenumit infracțiunea, fiind completat cu alin. (2), care stabilește o pedeapsă de la 3 la 6 ani și alin. (3), spre deosebire de versiunea anterioară, care avea un singur alineat.

Relevante sunt și modificările operate la art. 175¹ din Codul penal, potrivit cărora după cuvintele „în vederea stabilirii unei întâlniri cu un minor”, a fost introdus textul „inclusiv prin intermediul tehnologiilor informaționale sau comunicațiilor electronice”, efectul cărora constă în faptul că rețeaua de comunicații electronice este prezentată ca mijloc de comitere a infracțiunii, respectiv utilizarea măsurilor speciale de investigații, se impune din start ca unica cale posibilă de administrare a probelor.

O situație tipică în cazul comiterii hărțuirii sexuale în privința minorului este cauza penală cu nr. 2020560023, pornită la 24.02.2020 [4], pe faptul hărțuirii sexuale a unei minore, săvârșită prin intermediul rețelei de socializare Facebook și aplicației Messenger, de către o persoană necunoscută. Astfel, ținând cont de faptul că la momentul comiterii infracțiunii și instrumentării cauzei, infracțiunea prevăzută la art. 173 din Codul penal, era catalogată ca una mai puțin gravă (cu pedeapsa stabilită până la 3 ani), organul de urmărire penală nu a avut posibilitatea autorizării și efectuării măsurilor speciale de investigație relevante cazului (*instalarea în domiciliu a aparatelor care asigură supravegherea și înregistrarea audio și video, monitorizarea conexiunilor comunicațiilor telegrafice și electronice*), limitându-se la efectuarea acțiunii de urmărire penală posibile – percheziția, în cadrul căreia au fost ridicate și fixate probe și de comitere a infracțiunilor de pornografie infantilă, incriminate ulterior învinuitului. Concomitent, examinarea dispozitivelor electronice utilizate de către acesta și paginilor din rețelele de socializare, a stabilit că suspectul a comis infracțiunea de hărțuire sexuală *în timp real* (adică acțiunile au fost săvârșite prin contact virtual cu victima), în privința mai multor victime, însă din motiv că organele competente au fost limitate prin imposibilitatea utilizării măsurilor speciale de investigație ca interceptarea convorbirilor telefonice, documentarea în regim real a acțiunilor făptuitorului, prevenirea și descoperirea acestor infracțiuni a fost imposibilă.

În ipoteza unui astfel de caz în Republica Moldova, deoarece actele normative de procedură penală naționale restricționează activitatea de identificare a persoanelor care comit astfel de acțiuni față de copii, precum și a copiilor-victime ale infracțiunilor de abuz și exploatare online, acestea sunt generatoare de pericol al încălcării art. 3 și 8 al CtEDO [13, p. 286-354].

La caz, este necesar a specifica categoria de infracțiuni prevăzută la art. 208¹ din Codul penal – *pornografia infantilă*, cercetarea cărora a constatat că în majoritatea cazurilor ofițerii de investigații ai DIII a IGP al INI al MAI se autosesizează urmare a rapoartelor obținute din baza de date a „ICSE”, administrat de OIPC „Interpol” sau bazele de date polițienești internaționale „GRIDCOP” și „ICACCOPS”. La fel, în adresa organului de urmărire penală sunt expediate sesizări

de către NCMEC (Centrul Național pentru Copii Dispăruți și Exploatați din SUA) și ICMEC (Centrul Internațional pentru Copii Dispăruți și Exploatați).

Numărul victimelor este mai mare decât sugerează aceste statistici, deoarece multe crime sexuale împotriva copiilor rămân nedescoperite și neraportate. Indiferent de tipul de abuz, violență suferită sau de circumstanțele în care s-a produs, majoritatea victimelor țin în secret faptele și nu caută ajutor.

Respectiv, se constată că deoarece organul de urmărire penală pe această categorie de infracțiuni a fost sesizat despre comiterea infracțiunii *post factum*, este posibilă efectuarea doar a măsurilor speciale de investigații până la pornirea urmăririi penale, și anume culegerea de informații despre persoane și fapte, chestionarea, identificarea persoanelor (aceste măsuri speciale de investigații se pot efectua și în cadrul fazei de verificare a sesizării cu privire la infracțiune [17, p. 55], precum și în faza de urmărire penală).

Chiar dacă legislatorul la art. 132⁸ alin. (2) din Codul de procedură penală, a permis în exclusivitate la cauzele penale care au ca obiect urmărirea penală cu privire la săvârșirea infracțiunii prevăzute la art. 208¹ Cod penal (pornografia infantilă), efectuarea măsurii speciale de investigație interceptarea și înregistrarea comunicărilor, utilizarea ei pe această categorie se impune ca una ineficientă.

În ipoteza în care dispoziția art. 208¹ Cod penal – *pornografia infantilă*, descrie clar acțiunile comise și incriminate făptuitorului, și anume: „*producerea, distribuirea, difuzarea, importarea, exportarea, oferirea, vinderea, procurarea, schimbarea, folosirea sau deținerea de imagini sau alte reprezentări ale unui sau mai mulți copii implicați în activități sexuale explicite, reale sau simulate, ori de imagini sau alte reprezentări ale organelor sexuale ale unui copil, reprezentate de manieră lascivă sau obscenă, inclusiv în formă electronică*”, se percepe că acestea sunt comise nemijlocit cu utilizarea dispozitivelor electronice și tehnologiilor informaționale, respectiv, în vederea descoperirii și cercetării acestei categorii de infracțiuni ar fi relevante, efectuarea măsurilor speciale de investigații ca: instalarea la domiciliu a aparatelor care asigură supravegherea și înregistrarea audio și video; monitorizarea conexiunilor comunicațiilor telegrafice și electronice, colectarea informației de la furnizorii de servicii de comunicații electronice; monitorizarea sau controlul tranzacțiilor financiare și accesul la informația financiară, documentarea cu ajutorul metodelor și mijloacelor tehnice, localizarea sau urmărirea prin sistemul de poziționare globală (GPS) ori prin alte mijloace tehnice.

Relevant la cele descrise este necesar a menționa cauza penală cu nr. 2020560162, pornită la 8 iulie 2020 [5] de către organul de urmărire penală al Direcției Investigare Infracțiuni Informatică a INI al IGP, în baza elementelor componenței de infracțiune prevăzută de art. 208¹ Cod penal. Potrivit materialelor cauzei penale, „(...) în perioada de timp 21.12.2018 - 21.06.2020 utilizatorul sistemelor informatice conectate la Internet prin adresa IP: xx.xx.xx.x, folosind programe software pentru partajarea de fișiere, a copiat, deținut și distribuit 157 de fișiere electronice, care au fost identificate și clasificate de către Bazele de date internaționale polițienești specializate în identificarea victimelor pornografiei infantile, abuzului și exploatării sexuale a copiilor, cu conținut de pornografie infantilă.

Deși organul de urmărire a fost informat despre adresa IP a utilizatorului (suspectului), acesta a avut posibilitatea de a efectua și autoriza doar acțiunile de urmărire penală: culegerea de informații despre abonat și percheziția. În baza informațiilor primite, la domiciliul suspectului a fost efectuată percheziția la 13 noiembrie 2020, în cadrul căreia de la suspect a fost ridicat dispozitivul electronic utilizat de către acesta la descărcarea, importarea, copierea, vizualizarea și păstrarea fișierelor în care erau etalați copii implicați în activități sexuale explicite și ulterior transmis pentru efectuarea expertizei informaționale. În același timp (cât a durat efectuarea expertizei, până la 04.05.2021), organul de urmărire penală a fost sesizat despre comiterea în continuare de pe aceeași adresă IP a infracțiunilor de pornografie infantilă de către același utilizator,

și anume: „(...) începând cu 22 ianuarie 2021 și în continuare, utilizatorul sistemelor informatice conectate la Internet prin adresa IP: xx.xx.xx.x, folosind programe software pentru partajarea de fișiere electronice, copie, folosește, deține și distribuie materiale care au fost identificate și clasificate de către Baza de date internațională polițienească „ICSE”, cu conținut de pornografie infantilă”. În cadrul percheziției efectuate la 14.07.2021 (deoarece pe altă cale nu era posibilă administrarea probelor în acest caz), organul de urmărire penală a depistat și ridicat alt dispozitiv electronic utilizat de suspect la comiterea în continuare a infracțiunii de pornografie infantilă, fiind în imposibilitatea utilizării măsurilor speciale de investigații – instalarea în domiciliu a aparatelor care asigură supravegherea și înregistrarea audio și video, monitorizarea conexiunilor comunicațiilor telegrafice și electronice, etc., relevante în prevenirea și descoperirea și altor infracțiuni din domeniul exploatării online a copiilor.

În atare condiții, e necesar de remarcat că cercetările și studiile în domeniu arată că abuzatorii de obicei nu comit doar o infracțiune, ci recidivează, iar faptele săvârșite de către aceștia ar putea fi calificate într-o formă mult mai ușoară.

Potrivit prevederilor Legii nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații, măsurile speciale de investigații se divizează în trei categorii, și anume:

- a) cele care se efectuează numai în cadrul unui proces penal (conform Codului de procedură penală), autorizate de judecătorul de instrucție, la demersul procurorului;
- b) cele care se autorizează de procuror și pot fi efectuate atât în cadrul procesului, cât și în afara acestuia – art. 18 alin. (1) pct. 2) al Legii nr. 59 din 29.03.2012;
- c) cele efectuate în afara procesului penal, autorizate de conducătorul subdiviziunii specializate – art. 18 alin. (1) pct. 3) al Legii nr. 59 din 29.03.2012 (n.a. - acestea pot fi realizate și în cadrul procesului penal).

Deși, impactul utilizării măsurilor speciale de investigații la cercetarea fenomenului de abuz și exploatare sexuală online a copiilor este puțin cunoscut și cercetat, practica denotă că cele mai des utilizate măsuri speciale de investigație sunt efectuate în afara procesului penal, autorizate de conducătorul subdiviziunii specializate, prin intermediul cărora organul de urmărire penală are posibilitatea de a obține date despre făptuitor și victimă și a verifica dacă există bănuiala rezonabilă cu privire la pregătirea sau săvârșirea infracțiunii. Aceste măsuri speciale de investigații sunt efectuate până la sesizarea organului de urmărire penală cu scopul constatării infracțiunii, adică cu scopul constatării bănuielii rezonabile [14, p. 136].

Informațiile obținute din aceste măsuri, atunci când ele se efectuează în cadrul procesului penal, servesc temei pentru planificarea și efectuarea în continuare a acțiunilor de urmărire penală ca percheziția, ridicarea informațiilor de la furnizorii de servicii și instituțiile bancare, etc.

Practica judiciară relevă că aceste trei măsuri se efectuează simultan, fără autorizarea judecătorului de instrucție, scopul este constatarea bănuielii rezonabile de comitere a abuzului sau exploatării sexuale online a copilului, dar uneori ele nu sunt suficiente și durează în timp, la fel limitează organul de urmărire penală la descoperirea altor infracțiuni comise de același făptuitor.

Prin realizarea chestionării – ofițerii de investigații și persoanele împuternicite de către aceștia, au posibilitatea de a obține informații relevante cazului, de la cei care dispun de informații despre evenimente, fapte, persoane, circumstanțe, etc., care sunt utile descoperirii abuzului sau exploatării online a copilului. „În timpul chestionării este necesar a utiliza metoda „cronologiei inverse” (...). Cu ajutorul chestionării se pot obține date referitoare la cercul de prieteni ai victimei, relațiile acesteia cu rudele și vecinii, informația cu privire la potențialii infractori, date despre circumstanțele comiterii infracțiunii etc.” [15, p. 113-114]. Un exemplu elocvent este situația din cauza penală cu nr. 202156003 pornită la 13.01.2021 conform elementelor infracțiunii prevăzute la art. 175 și 208¹ din Codul penal. Temei pentru pornirea urmăririi penale a servit plângerea mamei victimei minore, care a fost anunțată despre anumite acțiuni „pretins ilegale ale unui băiat din aceeași localitate în raport cu fiică-sa”, de către prietena fiicei. Datorită chestionării calitative

și la timp a rudelor, colegilor și prietenii victimei minore, organul de urmărire penală a avut posibilitatea de a descoperi și incrimina făptuitorului încă un capăt de acuzare, prevăzut la art. 174 din Codul penal.

Culegerea de informații despre persoane și fapte se impune ca o măsură importantă pentru obținerea informațiilor despre persoanele fizice și juridice, despre evenimente, fapte, circumstanțele în care a fost comisă exploatarea și abuzul sexual online, manifestată inclusiv prin stabilirea locului aflării persoanei suspecte de comiterea infracțiunii (dacă locuiește împreună cu copilul, a traversat sau nu frontiera, mijloacele de transport și persoanele care îl însoțeau), identificarea unor potențiale victime, precum și identificarea complicilor, etc. În speță, este oportun a menționa situația din cauza penală cu nr. 2021560178, care a fost pornită conform elementelor infracțiunii prevăzute la art. 208¹ din Codul penal, în care organul de urmărire penală al Direcției Investigare Infracțiuni Informatice a INI al IGP MAI, a fost sesizat despre faptul că „în perioada de timp 04.12.2020 - 25.08.2021, persoane necunoscute organului de urmărire penală, utilizatori ai sistemului informatic cu adresa IP: xx.xxx.xx.xxx, prin intermediul programelor specializate pentru copierea și distribuirea fișierelor în internet, ce utilizează rețelele de tip „Bittorrent” au copiat, deținut și distribuit în mediul online 16 696 de fișiere grafice, identificate ca fiind cu conținut de pornografie infantilă de către Bazele de date polițienești pentru identificarea utilizatorilor care distribuie pornografie infantilă în rețelele partajare de fișiere „ICCACOPS”.

Totodată, conform Bazei de date polițienească specializată în identificarea victimelor pornografiei infantile, abuzului și exploatării sexuale a copiilor „ICSE”, administrate de OIPC „Interpol”, fișierele respective fac parte din categoria pornografiei infantile și au fost anterior depistate de organele de drept din alte state.

Potrivit informațiilor obținute din Registrul regional de domenii internet pentru Europa, Orientul Mijlociu și Asia Centrală „RIPE NCC” adresa IP: xx.xxx.xxx.xxx, a fost alocată utilizatorilor de către compania „Moldtelecom” S.A din Republica Moldova. În urma examinării informației de la compania de telecomunicații „Moldtelecom” S.A, s-a stabilit că utilizatorul adresei IP: xx.xxx.xxx.xxx, este contractat de către utilizatorul cu accountname: Î.S. „Administrația de Stat a Drumurilor”, cu adresa conform contractului și conectării în mun. Chișinău, str. Bucuriei nr. 12/A. Verificând informația primită, reprezentanții organului de urmărire, împreună cu ofițerii de investigații, au stabilit că în cadrul acestei instituții activează câteva zeci de persoane, care utilizează adresa IP prin intermediul căreia sunt copiate, deținute și distribuite în mediul online 16 696 de fișiere grafice cu conținut de pornografie infantilă. Astfel, utilizând corect și subtil măsura specială de investigație – culegerea de informații despre persoane și fapte, a fost posibilă identificarea în termeni proximi a făptuitorului, care s-a dovedit a fi un cetățean străin, angajat la compania menționată în baza unui contract de muncă pe un termen limitat. În cadrul percheziției pe adresa sus indicată de la masa de lucru a suspectului, a fost ridicat un laptop de model „Lenova ideapad 510” s/n-s/n:PF0R2EVC, în care s-au depistat, în urma examinării, fișiere fotografice și video cu conținut de pornografie infantilă.”

De asemenea, se impune măsura de investigație – cercetarea obiectelor și documentelor, prin intermediul căreia ofițerul de investigație are posibilitatea de a examina propriu-zis obiectele (telefoane mobile, calculatoare) și documentele (acte de identitate, înscrisuri de ciornă, bonuri de plată, etc.), ce în coroborare cu alte probe determină realitățile în care a fost comis abuzul sau exploatarea sexuală a copilului. De reținut că, atunci când poate fi încălcată viața privată a persoanei, prevăzută de art. 8 CEDO, organele judiciare pot realiza măsurile respective cu acordul în scris al persoanei (de exemplu, al victimei și al reprezentantului legal al acesteia, al martorului etc.). Or, atunci când este afectată viața privată (de exemplu, examinarea conținutului unui telefon mobil al bănuitului), măsura respectivă se autorizează de către judecătorul de instrucție, la demersul motivat al procurorului [18, p. 25-34; 19, p. 26-32].

Analizând materialele cauzei penale cu nr. 2019560099, pornită pe faptul pornografiei in-

fantile, s-a stabilit că baza probatoriului s-a alcătuit din declarațiile martorului, care s-a dovedit a fi mătușa victimei minore. Martorul respectiv, prin intermediul aplicației „Instagram”, a primit câteva fișiere fotografice în care era etalată în ipostaze nud victima minoră. Ulterior, făptuitor a publicat aceste fișiere fotografice în grupul instituției unde își făcea studiile victima minoră. Grație prezentării și cercetării telefonului mobil pe care l-a prezentat martorul, dând acordul în acest sens, au fost cercetate discuțiile și conținutul conversațiilor purtate, a fost posibilă identificarea infractorului și ulterior a altor victime.

Urmărirea vizuală (autorizată de procuror) este măsura specială de investigație, care potrivit practicii, este mai des folosită în relevarea și fixarea acțiunilor persoanei, a imobilelor, mijloacelor de transport și altor obiecte. Scopul primordial al acestei măsuri este identificarea locurilor de unde abuzatorii au legătura și abuzează online victimele (domiciliu, locul de serviciu, alt local specializat, locurile unde este depozitat MASC). Informațiile obținute ca rezultat al acestei măsuri, ulterior servesc la planificarea acțiunilor de urmărire penală primordiale investigării cazului, și anume percheziția, reținerea persoanei, audierea martorilor, identificarea altor victime și complici. Utilitatea acestei măsuri speciale de investigație s-a făcut remarcată în cadrul cauzei penale cu nr. 2020560103, pornită la 21.05.2020, conform elementelor infracțiunii prevăzute la art. 208¹ din Codul penal. Astfel, organul de urmărire penală a fost sesizat despre faptul că utilizatorul adresei IP, alocată unei adrese din orașul Bălți, copiază, descarcă și distribuie fișiere cu conținut de pornografie infantilă. Verificând informația obținută de la furnizorul de servicii, ofițerii de investigație au constatat că persoanele care sunt proprietarii imobilului și au contractat aceste servicii sunt plecați peste hotare (inclusiv la momentul comiterii infracțiunii) și revin în țară doar pentru o perioadă scurtă de timp. În rezultat, pentru identificarea făptuitorului a fost necesară utilizarea măsurii speciale – urmărirea vizuală, și anume urmărirea imobilului, din care era comisă infracțiunea, mai exact cine avea acces la adresa IP, constatându-se în final că infracțiunea a fost comisă de fratele proprietarei, în grija căruia a rămas imobilul și la care avea acces doar el.

„Este necesar a remarca că organele de drept în prezent își desfășoară activitatea aplicând unele tehnici și instrumente de analiză vechi, în timp ce abuzatorii reușesc tot mai bine să își ascundă urmele digitale și să opereze în medii virtuale anonime. Tendințele determină necesitatea stringentă de a actualiza instrumentele de investigație prin aplicarea Inteligenței Artificiale, astfel încât ofițerii de investigație să poată căuta, selecta și documenta cazurile într-un mod mai eficient, analizând un volum mare de informații privind activitățile on-line, identificând posibile similitudini în modul de comitere a abuzului și urmărind acțiunile săvârșite pentru a identifica abuzatorii sexuali on-line” [11; 12].

Concluzii. Ținând cont de faptul că în activitatea specială de investigații, legată de cercetarea infracțiunilor de abuz și exploatare sexuală online, sunt utilizate diverse produse program, care au ca sarcină: stabilirea adreselor IP și a site-urilor pe care le-a folosit utilizatorul; constatarea softurilor utilizate de către persoana vizată; urmărirea activității online a abuzatorului și a victimei; identificarea informației codificate sau ascunse; examinarea suporturilor de stocare a datelor informatice; cercetarea sistemelor informatice și a bazelor de date, este necesar a puncta specificul lor cu respectarea unor principii:

- a) implicarea specialiștilor de înaltă calificare în domeniul IT;
- b) planificarea, strategia și tactica măsurilor speciale de investigații urmează a fi elaborate în baza utilizării noilor realizări în domeniul IT;
- c) completarea tehnicii specializate cu dispozitive și tehnologii moderne;
- d) instruirea continuă a angajaților subdiviziunilor specializate.

Reieșind din specificul cercetării efectuate, suplimentar la cele indicate se mai conturează și următoarele propuneri:

- a) elaborarea unor prevederi legale privind instituirea efectuării măsurilor speciale de investigație relevante și utile, ca excepție, în cazul infracțiunilor privind abuzul și exploatarea sexuală, chiar dacă gravitatea infracțiunii nu permite, fie modificarea și completarea sancțiunii legii

penale a infracțiunilor respective;

b) implementarea și dezvoltarea unor soluții tehnice care ar face posibilă identificarea abuzului în regim real, în timpul transmisiunii live;

c) consolidarea eforturilor pentru a analiza situația, a formula concluzii, a elabora măsuri de reacție;

d) preluarea practicilor organelor competente din țările avansate în preocuparea de acest domeniu;

e) obligarea prin lege a furnizorilor de servicii de a raporta autorităților competente abuzurile sexuale online asupra copiilor (*inclusiv în regim live*), care au loc pe platformele lor.

BIBLIOGRAFIE:

1. Codul penal al Republicii Moldova. Publicat: 14.04.2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195;
2. Codul de procedură penală, adoptat prin Legea nr. 122-XV din 14.03.2003, publicată în Monitorul Oficial nr.104-110/447 din 07.06.2003;
3. Legea nr. 316 din 17.11.22, MO394-400/09.12.22 art.737; în vigoare 09.01.23;
4. Cauza penală cu nr. 2020560023, pornită la 24.02.2020, de către organul de urmărire penală al DIII a INI al IGP, conform elementelor infracțiunii prevăzute de art. 173 și 208/1 din Codul penal;
5. Cauza penală cu nr. 2020560162, pornită la 8 iulie 2020 de către organul de urmărire penală al DIII a INI al IGP, în baza elementelor componente de infracțiune prevăzută de art. 208¹ Cod penal;
6. Cauza penală cu nr. 202156003 pornită la 13.01.2021 de către organul de urmărire penală al DIII a INI al IGP, conform elementelor infracțiunilor prevăzute la art. 175 și 208¹ din Codul penal;
7. Cauza penală cu nr. 2021560178, pornită de către organul de urmărire penală al DIII a INI al IGP, conform elementelor infracțiunii prevăzute la art. 208¹ din Codul penal;
8. Cauza penală cu nr. 2019560099, pornită de către organul de urmărire penală al DIII a INI al IGP, conform elementelor infracțiunii prevăzute la art. 208¹ din Codul penal;
9. Cauza penală cu nr. 2020560103, pornită la 21.05.2020 de către organul de urmărire penală al DIII a INI al IGP, conform elementelor infracțiunii prevăzute la art. 208¹ din Codul penal;
10. Ghidul metodologic cu privire la instrumentarea cauzelor cu copii victime/martori ai infracțiunilor, aprobat prin Ordinul Procurorului General nr. 25/25 din 03.08.2015;
11. https://valueforgood.com/publications/AI_Making_Internet_Safer_for_Children.pdf [accesată: 10.05.2023];
12. Ghid privind Normele/instrumentele juridice internaționale și naționale în domeniul combaterii abuzului și exploatării sexuale a copiilor cu utilizarea tehnologiilor informaționale și de comunicare, anexă la Ordinul Procurorului General nr. 80/15;
13. Dinu Ostavciuc, Principiile procesului penal, Chișinău, 2022. ISBN: 978-9975-135-64-1;
14. Dinu Ostavciuc, Sesizarea organului de urmărire penală, Editura Cartea Militară, Chișinău, 2020. ISBN: 978-9975-3366-5-9;
15. Dinu Ostavciuc, Aspecte procesual-penale și tactici criminalistice privind cercetarea traficului de copii, Editura PRO Universitaria, București, 2023. ISBN: 978-606-26-1707-3;
16. Tudor Osoianu, Iurie Odagiu, Dinu Ostavciuc, Constantin Rusnac, Tactica și procedura de realizare a procedurilor probatorii în cadrul urmăririi penale, Curs universitar, Editura Cartea Militară, Chișinău, 2020. ISBN: 978-9975-3366-0-4;
17. Tudor Osoianu, Dinu Ostavciuc, Urmărirea penală, Curs universitar, Chișinău, 2021. ISBN: 978-9975-157-58-2;
18. Tudor Osoianu, Dinu Ostavciuc, Controlul judiciar al urmăririi penale, Monografie, Editura PRO Universitaria, București, 2023. ISBN: 978-606-26-1706-6;
19. Tudor Osoianu, Dinu Ostavciuc, Controlul judiciar al urmăririi penale, Curs universitar, Editura PRO Universitaria, București, 2023. ISBN: 978-606-26-1705-9.

CZU: 343.1

ARGUMENTAREA NECESITĂȚII ÎNREGISTRĂRILOR AUDIO/VIDEO
ÎN PROCEDURA PENALĂ PRIN PRISMA DREPTURILOR OMULUI

Oxana POPA,

doctorandă, ofițer superior,

Secția relații externe a Direcției cooperare internațională,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,

ORCID: 0009-0001-5786-5203

Rezumat

În procesul penal probele sunt pilonii pe care se bazează organele de urmărire penală în activitatea de aflare a adevărului. Situația actuală în lumea criminalității, precum și tendințele sale pun tot mai mult pe ordinea de zi problema susținerii științifice și tehnice a organelor judiciare în activitatea legată de realizarea scopului procesului penal. Realizările progresului tehnico-științific constituie principalele surse de îmbunătățire a calității mijloacelor de probă, de modernizare a mijloacelor existente, precum și de dezvoltare a noi mijloace de probă. Un loc aparte în sistemul probator îl ocupă înregistrările audio sau video și acesta este bine meritat, nu doar prin faptul că permit înregistrarea săvârșirii infracțiunii și a făptuitorului, ci și înregistrarea urmelor materiale ale infracțiunii. Spre deosebire de multe alte probe colectate în cadrul procesului penal, înregistrările video și audio permit cu certitudine reconstituirea cea mai obiectivă a faptei infracționale, astfel acestea pot fi folosite ca mijloc universal de stabilire a realității. Utilizarea înregistrărilor audio sau video în cercetarea infracțiunilor contribuie la extinderea probatoriului și drept consecință pot duce la prevenirea noilor infracțiuni. Cu toate acestea, în pofida tuturor avantajelor prezentate de înregistrările audio/video, nu există o reglementară clară, fixă sau o interpretare explicită asupra admisibilității, limitei și provenienței acestora.

Cuvinte-cheie: probă, mijloc de probă, înregistrare audio/video, organ de urmărire penală, principiu de drept.

Summary

In the criminal process, the evidence is the pillar on which the criminal investigation bodies rely in the process of discovering the truth. The current situation in the world of crime, as well as its trends, put more and more on the agenda the issue of scientific and technical support of judicial bodies in the activity related to the achievement of the purpose of the criminal process. The achievements of technical and scientific progress are one of the main sources of improving the quality of evidence, of modernizing existing means, as well as the development of new evidence. A special place in the evidentiary system is occupied by audio or video recordings, and this is well deserved, not only because they allow the recording of the commission of the crime and the perpetrator, but also the recording of the material traces of the crime. Unlike many other evidences collected in the criminal process, video and audio recordings allow with certainty the most objective reconstruction of the criminal act, thus they can be used as a universal means of establishing reality. The use of audio or video recordings in the investigation of crimes contributes to the expansion of evidence, which can have the consequence of preventing new crimes. However, despite all the advantages presented by audio/video recordings, there is no clear, fixed regulation or interpretation on their admissibility, limit, provenance, etc.

Keywords: evidence, means of evidence, audio/video recording, criminal investigation body, principle of law.

Introducere. În contextul evoluției tehnologice și electronice putem cu ușurință observa impactul acestor domenii asupra vieții cotidiene. Remarcabil este și aportul utilizării acestora în cadrul procesului penal, atât la faza de urmărire, cât și la faza de judecată.

Tehnologiile informaționale au mărit considerabil capacitatea de colectare, procesare și diseminare a informațiilor obținute în procesul penal.

Dezvoltarea continuă a tehnologiilor informaționale, a elementelor electronice, evident au avut drept consecință modernizarea și diversificarea utilajului tehnic folosit de organele judiciare în procesul de aflare a adevărului. Impactul utilizării înregistrărilor audio/video în cadrul procesului penal este unul considerabil, deoarece facilitează munca organelor judiciare, cu condiția

respectării legislației procesual penale o dată cu aplicarea acestora.

Necesitatea înregistrărilor audio/video în procesul penal este una evidentă, deoarece acestea permit organului de urmărire penală analiza obiectivă a realității infracționale, reconstituirea cât mai obiectivă a infracțiunii, totodată, economisesc timp și efort, ceea ce contribuie la respectarea termenului rezonabil de cercetare a dosarului penal. Înregistrările audio/video prezintă o probă care poate fi prezentată în mod liber atât de partea acuzării, cât și de partea apărării.

Metode și materiale aplicate. La elaborarea acestei publicații a fost folosită totalitatea documentelor, informațiilor necesare pentru elaborare unei lucrări de cercetare, fondul teoretic și normativ. De asemenea, cercetarea respectivului subiect a fost posibilă prin aplicarea mai multor metode de investigare științifică, specifice teoriei și doctrinei procesual-penale: metoda logică, metoda analizei comparative, analiza sistemică etc.

Scopul cercetării. Cercetarea și analiza cadrului normativ intern, jurisprudenței și doctrinei privind necesitatea înregistrărilor audio/video în procesul penal, utilizarea informațiilor obținute prin intermediul acestora, precum și coraportul dintre utilizarea acestora în procesul penal în scopul aflării adevărului și drepturile fundamentale ale omului.

Rezultate obținute și discuții. Probele într-un dosar penal pot fi prezentate sub diferite forme, scrise, orale și materiale, însă în cadrul prezentării apare necesitatea înregistrării în format video pentru asigurarea veridicității acestora. Înregistrările audio sau video efectuate de organul de urmărire penală, la faza de cercetare penală, permite ulterior instanței de judecată să se afle practic la fața locului, ceea ce ar facilita o analiză obiectivă și o decizie cât mai echitabilă.

Legislația procesual penală, și anume art. 260 CPP, prevede că în cadrul unui proces penal în curs de desfășurare fiecare activitate realizată de organul de urmărire penală la faza de urmărire urmează să fie consemnată într-un act denumit proces-verbal. Toate procesele-verbale întocmite la faza de urmărire penală îmbracă o formă standard, garantând veridicitatea acțiunilor organului de urmărire penală și reprezentând probe ce urmează a fi anexate la materialele dosarului, iar mai apoi vor fi prezentate și examinate în fața instanței de judecată.

Art. 115 al CPP prevede aplicarea înregistrărilor audio sau video la audierea persoanei, prin urmare la audierea bănuțului, învinuțului, inculpatului, părții vătămate, a martorilor, la cererea acestora sau din oficiu de către organul de urmărire penală ori instanță se efectuează înregistrări audio sau video. Despre aplicarea înregistrărilor audio sau video se comunică persoanei care urmează să fie audiată înainte de începerea audierii.

Prin urmare despre înregistrarea realizării anumitor activități în cadrul procesului de urmărire penală se face mențiune în procesul-verbal al descrierii acțiunii respective, fapt care într-un anumit mod garantează legalitatea acestei înregistrări, precum și permite anexarea la materialele dosarului, iar ulterior și prezentarea în instanța de judecată. Redarea la faza cercetării judecătorești a înregistrării efectuate la faza de urmărire penală permite instanței de a aprecia care au fost emoțiile, starea, conduita, precum și declarațiile directe ale persoanei audiate. Această înregistrare este un avantaj foarte mare pentru organul de urmărire penală, deoarece persoana audiată la faza de urmărire își poate schimba brusc declarațiile la etapa de judecată, iar datorită acestor înregistrări poate fi cu ușurință atrasă la răspundere pentru depoziții false.

Înregistrarea audio/video reprezintă o necesitate pentru organul de urmărire penală, mai ales în contextul în care acesta este limitat de mijloacele de probă. De asemenea, prezintă un avantaj în cazul în care subiecții au fost audiați la faza de urmărire, iar ulterior sunt în imposibilitate de a se deplasa pentru depunerea declarațiilor în fața instanței de judecată.

Cu referire la înregistrările audio-video, menționăm art. 93 alin. 2 pct.6 CPP, care prevede expres că în cadrul procesului penal sunt admise în calitate de probe elementele de fapt constatate prin intermediul înregistrărilor audio sau video, precum și fotografiile. Prin urmare, părțile implicate într-un proces penal pot prezenta înregistrări audio sau video, pentru a-și susține propria poziție. Totodată, legislația procesual penală nu a prevăzut expres anumite condiții referitoare la

înregistrări. Așadar, după cum am spus anterior, fiecare din părți este în drept a prezenta înregistrări fie audio, fie video, pentru a-și susține poziția (apărării sau acuzării), însă ulterior urmează ca organul de urmărire penală sau instanța de judecată să se expună asupra chestiunii admisibilității acestor înregistrări în calitate de probe, precum și anexării lor la materialele dosarului.

Doctrina română exprimă opinii potrivit cărora înregistrările audio sau video, ca mijloace de probă, sunt înregistrările pe bandă magnetică sau orice alt tip de suport ale unor convorbiri sau comunicări și înregistrările de imagini din al căror conținut rezultă fapte sau împrejurări de natură să contribuie la aflarea adevărului [1, p. 192].

În literatura de specialitate se precizează că înregistrările audio și video reprezintă o garanție pentru aflarea adevărului, micșorarea în timp a fazei de urmărire penală și a cheltuielilor efectuate în procesul penal și chiar de apărare pentru oamenii corecți, cu condiția că probele obținute astfel să nu fie falsificate [2, p. 201].

Din interpretarea logico-juridică a prevederilor art. 93 alin. (2) pct. 6, 8 și art. 164 CPP, deducem că legiuitorul a stabilit ca mijloace de probă: înregistrările audio sau video, fotografiile, mijloacele de control tehnic, electronic, magnetic, optic și alți purtători de informație tehnico electronică. În același context, analizând normele procesual penale relevante probelor, observăm că legiuitorul a stabilit: ca proba să fie admisă în procesul penal aceasta trebuie să fie pertinentă, concludentă și utilă. Aceste caracteristici a probelor urmează a fi tratate prin prisma definițiilor acordate la art. 6 pct. 33-36 CPP. Deci, rezultă că legiuitorul a stabilit doar condiții de fond care trebuie să fie respectate la momentul înaintării și admiterii unei probe în procesul penal, evitând să stabilească condiții de formă a probelor.

Dacă legislația procesual penală restrânge acțiunile organului de urmărire penală în ceea ce privește procesul de colectare a probelor, și anume a înregistrărilor audio-video, prin prisma art. 94, 95 CPP, partea apărării în acest sens are mai multe privilegii.

Un moment important ce urmează a fi subliniat în procesul de colectare a înregistrărilor audio sau video este că legiuitorul a omis prevederea expresă a limitelor acestor activități. Libertatea de acțiune a unei persoane se încheie acolo unde este lezat un anumit drept al celeilalte persoane, fapt ce poate fi invocat de către părți în cadrul procesului penal, și anume la etapa expunerii asupra admisibilității probelor acumulate. Astfel, art. 95 alin. (3) CPP prevede: „Dacă administrarea probelor a fost efectuată cu respectarea dispozițiilor prezentului cod, argumentarea inadmisibilității probelor se face de către partea care cere respingerea lor. În caz contrar, obligația de a argumenta admiterea lor revine părții care le-a administrat sau părții în favoarea căreia au fost administrate probele”. Prin urmare, datorită acestei prevederi este asigurat „dreptul la un proces echitabil”, iar în mod indirect și „egalitatea armelor în procesul penal”, fapt care oferă fiecărei părți posibilitatea rezonabilă de a-și susține cauza în condiții care să nu o plaseze într-o situație dezavantajată în raport cu adversarul ei.

Deci, dacă o parte sesizează organele competente că înregistrarea audio sau video a fost efectuată cu încălcări și poate proba cele invocate, înregistrările respective vor fi calificate drept inadmisibile, iar ulterior excluse de la materialele dosarului [3, p. 6].

La prima vedere înregistrările audio sau video reprezintă uneori unica probă ce poate susține poziția unei părți de bună-credință în cadrul unui proces penal. Totodată ar fi binevenit ca legiuitorul să prevadă și demonstrarea, în mod obligatoriu, de către partea care a prezentat înregistrarea, a sursei provenienței acesteia, fapt care a fost omis. Un alt moment important este, pe de o parte, clarificarea importanței probelor obținute prin intermediul mijloacelor audio sau video, impactul pe care acestea îl vor avea în dosar și scopul ce urmează atins, iar pe cealaltă parte, drepturile subiective ale celuilalt subiect procesual. Considerăm oportună includerea în legislația procesual penală a prevederii ce ar stipula admisibilitatea înregistrărilor audio sau video după trei criterii, și anume:

- Sursa provenienței înregistrării informației (legalitatea obținerii acesteia, timpul obținerii, procedura obținerii etc.);
- Subiectul ce apare în înregistrare (manifestarea voinței acestuia);

- Conținutul înregistrării (dacă aceasta a fost supusă sau nu imixtiunii factorilor externi sau prelucrării, montajului).

Practica ne demonstrează că uneori înregistrările audio sau video sunt unicul mijloc de probă în procesul penal, unica metodă prin care partea își poate demonstra nevinovăția, sau din contra vinovăția suspectului. În unele cazuri (de exemplu: sustrageri, escrocherii) înregistrarea audio sau video poate fi unica soluție de a demonstra fapta, de a descoperi făptuitorul, precum și de a sublinia legătura de cauzalitate [4, p. 14].

Posibilitatea utilizării în cadrul procesului penal a înregistrărilor audio sau video este de remarcat, deoarece datorită progresului tehnic multe persoane fizice aleg opțiunea de a monta pe teritoriul proprietății private camere video în scopul supravegherii bunurilor personale.

Cu referire la Legea nr. 133/2011 privind protecția datelor cu caracter personal, atunci când persoanele fizice instalează pe teritoriu privat camere video, în cazul în care unghiul de captare al camerelor de supraveghere video excede spațiul privat al proprietarului/gestionarului camerelor, utilizat în scopuri personale și de familie, intervine aplicabilitatea legii menționate.

În acest caz, dacă unghiurile de captare ale camerelor sunt orientate către proprietatea privată a persoanelor terțe (inclusiv casele, gardul vecinilor, ușile apartamentelor), atunci prelucrarea datelor prin intermediul acestor camere poate avea loc doar cu condiția deținerii consimțământului scris al persoanelor terțe vizate.

De asemenea, supravegherea video poate cuprinde și o parte din spațiul public, cu condiția că unghiul de captare să fie pertinent și neexcesiv scopurilor declarate; și iarăși suntem în prezența unei lacune de drept, deoarece nu avem menționat din punct de vedere legislativ ce este unghi pertinent și ce este unghi nepertinent. În cazul, în care supravegherea video depășește limita spațiului privat și implică spațiul public, sistemul de supraveghere video urmează a fi notificat CNPDCP în modul prevăzut de art. 23 al Legii privind protecția datelor cu caracter personal, iar proprietarul și gestionarul camerelor urmează a se înregistra în Registrul de evidență al operatorilor de date cu caracter personal.

Deci, analizând prevederile legii mai sus menționate, stabilim că înregistrările obținute cu încălcarea prevederilor prezentei legi, deși pot fi relevante pentru procesul penal, nu pot fi prezentate și anexate la materialele dosarului.

Probele obținute prin intermediul înregistrărilor audio sau video, deși oferă organelor judiciare elemente de extremă importanță în aflarea adevărului, sunt apreciate după aceleași reguli ca și celelalte mijloace de probe, fiind necesară coroborarea lor cu celelalte probe administrate în cauză, pentru ca organele judiciare să-și formeze convingerea că ele exprimă adevărul. Există situații în care, datorită valorii lor informative, înregistrările dovedesc chiar faptul principal, fiind izvorul unor probe directe. Un moment relevant în utilizarea înregistrărilor audio-video în calitate de probe atât la faza de urmărire, cât și la faza de judecată, este precizia acțiunilor și declarațiilor părților, cu condiția că acestea nu au fost viciate. De asemenea, posibilitatea prezentării înregistrărilor audio sau video permite părților să își realizeze pe deplin drepturile procesuale, fără a aduce atingere drepturilor și libertăților celorlalți subiecți procesuali.

Referințe bibliografice:

1. Lorinez Anca Lelia. Drept procesual penal. Curs universitar. Ediția a III-a, Universul Juridic.
2. Jidovu Nicu. Drept procesual penal. Ediția a 2-a, Ed. C.H. Beck, București. 2007.
3. Ostavciuc Dinu. Principiile procesului penal. Chișinău, 2022.
4. Миленин Юрий Николаевич. Аудио и видео документы как доказательства в уголовном процессе.
5. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110.
6. Legea nr. 133/2011 privind protecția datelor cu caracter personal. În: Monitorul Oficial nr. 170-175 art. 492.

CZU 341.6

CURTEA INTERNAȚIONALĂ DE RĂZBOI DE LA HAGA: CARACTERISTICĂ ȘI COMPETENȚE

THE INTERNATIONAL COURT OF WAR AT THE HAGUE: CHARACTERISTIC AND SKILLS

Igor SOROCEANU,

doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,

ORCID: 0000-0002-8719-0454

Rezumat

Existența unei instanțe superioare, la nivel internațional, în domeniul sancționării faptelor de genocid, de război, împotriva umanității și celor de agresiune, are menirea de a condamna făptuitorii la nivel ierarhic superior și de a nu admite eschivarea de la răspundere penală pentru asemenea ilegalități comise în realitatea obiectivă. Curtea Penală Internațională, fiind o instanță fondată la finele secolului trecut, a reușit până în prezent să desfășoare o vastă activitate. În materialul de față ne propunem să elucidăm într-o formă succintă caracteristica generală și competențele esențiale de care dispune Înalta Curte Penală Internațională de la Haga.

Cuvinte-cheie: genocid, război, umanitate, agresiune, răspundere internațională, state părți.

Summary

The existence of a higher court, at the international level, in the field of sanctioning the acts of genocide, war, against humanity and those of aggression, is intended to condemn the perpetrators at a higher hierarchical level and not to admit the evasion of criminal responsibility for such illegalities committed in objective reality. The International Criminal Court being a court that has its activity roots from the end of the last century, has managed to carry out a vast activity until now. Therefore, in the following conditions, we propose to elucidate in a simplified form the general characteristic and the essential competences of the High International Criminal Court in The Hague.

Keywords: genocide, war, humanity, aggression, international responsibility, states parties.

Recenzent: **Radion COJOCARU**, doctor, profesor universitar,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Republica Moldova,
Universitatea „Dunarea de Jos” din Galați, România

Introducere. Curtea Penală Internațională (CPI) investighează și, acolo unde este justificat, judecă persoanele acuzate de cele mai grave crime care preocupă comunitatea internațională, precum ar fi: crimele de genocid, crimele de război, crimele împotriva umanității și crimele de agresiune.

Curtea participă la o luptă globală pentru a pune capăt impunității, iar prin justiția penală internațională, își propune să tragă la răspundere pe cei responsabili pentru crime și să ajute la prevenirea repetării acestora [5].

Scopul cercetării și gradul de investigare a problemei în momentul de față. Importanța și scopul de elaborare a prezentului demers științific apare din intenția autorului de a efectua o relevare succintă a unor teze definitorii ale caracteristicii generale și a competențelor pe care le posedă Curtea Internațională de Război de la Haga.

Materiale utilizate și metode aplicate. În procesul elaborării articolului științific, ne-am ghidat de mai multe și diverse metode de cercetare care au făcut posibilă investigarea corespunzătoare a subiectului respectiv, dintre care putem enumera: metoda analizei, metoda sintezei, metoda deducției, metoda istorică, precum și metoda comparativă.

Baza teoretico-juridică a demersului științific cuprinde Tratatul internațional care formează baza juridică de activitate a Înaltei Curții, precum și materialul definitoriu al literaturii de specialitate, care, direct sau indirect, abordează esența și conținutul subiectului supus cercetării.

Rezultate obținute în baza analizelor științifice efectuate. Curtea Penală Internațională nu-și poate atinge obiectivele sale de una singură. Ca instanță superioară, aceasta urmărește să completeze, nu să înlocuiască, instanțele naționale, a fiecărui stat în parte care a ratificat Statutul de la Roma din 17 iulie 1998. Guvernată de un tratat internațional [1] numit Statutul de la Roma¹, CPI este prima instanță penală internațională permanentă din lume.

Susținând Curtea, țările care s-au alăturat sistemului Statutului de la Roma au luat atitudine împotriva celor care, în trecut, nu ar fi avut în fața cui să răspundă după ce au comis crime internaționale sistematice, pe scară largă.

Astăzi, Curtea are:

- peste 900 de membri ai personalului, din aproximativ 100 de state;
- 6 limbi oficiale: engleză, franceză, arabă, chineză, rusă și spaniolă, prin intermediul cărora își desfășoară activitatea;

- deține un Birou de Legătură al CPI în cadrul Organizației Națiunilor Unite la New York și 7 Birouri de țară ale CPI la Kinshasa și Bunia (Republica Democratică Congo, „RDC”), Kampala (Uganda), Bangui (Republica Centrafricană, „CAR”), Abidjan (Coasta de Fildeș), Tbilisi (Georgia) și Bamako (Mali);

- un sediu central, situat în orașul Haga, Olanda;

- un bugetul pentru anul 2023, de 169.649.200 €;

Până în prezent, CPI a examinat 31 de cauze, unele având mai mult de un suspect. Judecătorii CPI au emis 40 de mandate de arestare. Datorită cooperării statelor, 21 de persoane au fost reținute în centrul de detenție al CPI și s-au prezentat în fața Curții. 16 persoane rămân în libertate. Judecătorii CPI au emis 10 condamnări și 4 achitări [5].

Așa cum în Republica Moldova, „statul a intervenit și a adoptat norme în vederea clarificării subiectului în limba în care se desfășoară procesul penal și cum se desfășoară acesta atunci când participanții posedă limbi diferite, ținând cont de comunitățile multietnice” [2, p.156], și la nivelul CPI în vederea asigurării și respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, celor ce nu posedă limbile oficiale ale CPI le sunt asigurați traducători ori, interpreți.

După cum am menționat mai sus, Tratatul fondator al Curții, numit Statutul de la Roma, acordă jurisdicție CPI asupra a patru crime principale.

În primul rând, infracțiunea de genocid este caracterizată prin intenția specifică de a distruge total sau parțial un grup național, etnic, rasial sau religios prin uciderea membrilor săi sau prin alte mijloace: cauzarea de vătămări corporale sau psihice grave membrilor grupului; impunerea în mod deliberat asupra grupului a unor condiții de viață menite să aducă distrugerea fizică a acestuia în totalitate sau în parte; impunerea de măsuri menite să prevină nașterile în cadrul grupului; transferarea forțată a copiilor grupului într-un alt grup.

În al doilea rând, CPI poate urmări penal făptuitorii care au comis crime împotriva umanității, ce sunt încălcări grave comise ca parte a unui atac la scară largă împotriva oricărei populații civile. Cele 15 forme de crime împotriva umanității enumerate în Statutul de la Roma includ infracțiuni precum: violul, disparițiile forțate, înrobirea – în special a femeilor și a copiilor, sclavia sexuală, tortura, apartheidul, deportarea, etc.

¹ Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale (denumit adesea Statutul Curții Penale Internaționale sau Statutul de la Roma) este tratatul care a instituit Curtea Penală Internațională (CPI). A fost adoptat la o conferință diplomatică de la Roma din 17 iulie 1998 și a intrat în vigoare la 1 iulie 2002 ([https://ro.wikipedia.org/wiki/Statutul_de_la_Roma_al_Cur%C8%9Bii_Penale_Interna%C8%9Bionale#:~:text=Statutul%20de%20la%20Roma%20al%20Cur%C8%9Bii%20Penale%20Interna%C8%9Bionale%20\(denumit%20adesea,vigoare%20la%201%20iulie%202002\).](https://ro.wikipedia.org/wiki/Statutul_de_la_Roma_al_Cur%C8%9Bii_Penale_Interna%C8%9Bionale#:~:text=Statutul%20de%20la%20Roma%20al%20Cur%C8%9Bii%20Penale%20Interna%C8%9Bionale%20(denumit%20adesea,vigoare%20la%201%20iulie%202002).))

În al treilea rând, crimele de război care reprezintă încălcări grave ale convențiilor de la Geneva în contextul conflictelor armate și includ, de exemplu, folosirea copiilor soldați; uciderea sau torturarea unor persoane civile sau a prizonierilor de război; direcționarea intenționată a atacurilor împotriva spitalelor, monumentelor istorice sau clădirilor dedicate religiei, educației, artei, științei sau scopurilor caritabile.

A patra infracțiune care intră în competența CPI este crima de agresiune: utilizarea forței armate de către un stat împotriva suveranității, integrității sau independenței altui stat. Definiția acestei infracțiuni a fost adoptată prin modificarea Statutului de la Roma la prima Conferință de revizuire a Statutului din Kampala, Uganda, în 2010.

La 15 decembrie 2017, Adunarea Statelor Părți a adoptat prin consens o rezoluție privind activarea jurisdicției Curții asupra crimei de agresiune, începând cu 17 iulie 2018.

Jurisdicția. Curtea își poate exercita competența în situația în care genocidul, crimele împotriva umanității sau crimele de război au fost comise la sau după 1 iulie 2002 și infracțiunile au fost comise de un resortisant al unui stat parte sau pe teritoriul unui stat parte sau într-un stat care și-a acceptat jurisdicția Curții; sau crimele au fost înaintate procurorului CPI de către Consiliul de Securitate al Națiunilor Unite (CSNU) în conformitate cu o rezoluție adoptată în temeiul capitolului VII al Cartei ONU.

Începând cu 17 iulie 2018, o situație în care s-ar părea să fi avut loc un act de agresiune poate fi sesizată Curții de către Consiliul de Securitate, acționând în temeiul Capitolului VII al Cartei Națiunilor Unite, indiferent dacă implică state părți.

În absența unei sesizări a CSNU cu privire la un act de agresiune, procurorul poate iniția o anchetă din proprie inițiativă sau la cererea unui stat parte. Procurorul va verifica mai întâi dacă Consiliul de Securitate a luat o hotărâre cu privire la un act de agresiune comis de statul în cauză. În cazul în care nu a fost luată o astfel de determinare în termen de șase luni de la data notificării situației către CSNU de către procuror, acesta poate, totuși, să inițieze ancheta, cu condiția ca Secția de Prejudiciare să fi autorizat începerea anchetei. În aceste circumstanțe, Curtea nu își va exercita competența cu privire la o infracțiune de agresiune, atunci când este săvârșită de o națiune.

Cooperare. Ca instituție judiciară, CPI nu are propria sa forță de poliție sau organism de executare; astfel, se bazează pe cooperarea cu țările din întreaga lume pentru a beneficia de sprijin și asistența necesară, în special pentru efectuarea de arestări, transferul persoanelor arestate la centrul de detenție al CPI din Haga, înghețarea bunurilor suspectilor și executarea sentințelor.

Deși nu este o organizație a Națiunilor Unite, Curtea are un acord de cooperare cu ONU. Atunci când o situație nu este de competența Curții, Consiliul de Securitate al Națiunilor Unite poate sesiza CPI, acordându-i competență. Acest lucru s-a făcut în situațiile din Darfur (Sudan) și Libia.

CPI lucrează activ pentru a construi înțelegerea și cooperarea în toate regiunile, de exemplu, prin organizarea de seminare și conferințe la nivel mondial. Curtea cooperează atât cu statele părți, cât și cu celelalte.

Curtea lucrează în cooperare deosebit de strânsă cu statul său gazdă, Țările de Jos (Olanda), în ceea ce privește chestiunile practice, cum ar fi construirea noilor clădiri permanente ale Curții, transferul suspectilor la Centrul de detenție al CPI, facilitarea apariției acestora în fața Curții și multe alte chestiuni.

Țările și alte entități, inclusiv grupurile societății civile, cum ar fi ONG-urile, cooperează, de asemenea, cu Curtea în numeroase moduri, precum creșterea gradului de conștientizare și consolidare a sprijinului pentru Curte și mandatul acesteia. Curtea urmărește să sporească această cooperare continuă prin seminare și conferințe.

Zece fapte cheie despre procesul legal. În plus față de caracteristicile cheie enumerate mai sus, unele dintre elementele de bază ale activității Curții pot fi observate în ordinea care succede:

- 1) CPI nu îi urmărește pe suspecții sau făptuitorii sub 18 ani, când a fost comisă o infracțiune;
- 2) înainte ca procurorul să poată investiga, el trebuie să efectueze o examinare preliminară luând în considerare astfel de chestiuni ca probe suficiente, competență, gravitate, complementaritate și interesele justiției;
- 3) atunci când efectuează cercetări, procurorul trebuie să colecteze și să dezvăluie atât probe incriminatoare, cât și cele exoneratoare;
- 4) inculpatul este considerat nevinovat până la proba vinovăției. Sarcina probei revine procurorului;
- 5) în toate etapele procedurii (preproces, proces și apel), inculpatul are dreptul la informații într-o limbă pe care o înțelege pe deplin, astfel că procedurile CPI se desfășoară în mai multe limbi, cu echipe de interpreți și traducători la lucru;
- 6) judecătorii preliminari emit mandate de arestare și se asigură că există suficiente dovezi înainte ca un caz să poată merge în judecată;
- 7) înainte ca un caz să fie trimis în judecată (în timpul fazei preliminare), inculpatul este menționat ca suspect. Odată ce cauza este trimisă în judecată, întrucât în acel moment acuzațiile au fost confirmate, inculpatul este denumit învinuit;
- 8) judecătorii de fond studiază probele procurorului, apărării și avocaților victimelor, pronunță verdictul și, dacă o persoană este găsită vinovată, emite sentința și decizia privind reparațiile prejudiciilor, dacă acestea există;
- 9) judecătorii de apel iau hotărâri cu privire la apelurile din partea procurorului sau apărării;
- 10) dacă un caz este închis fără un verdict de vinovăție, acesta poate fi redeschis atunci când procurorul prezintă noi probe.

Statele părți la Statutul de la Roma. Statele părți susțin Curtea, acceptă jurisdicția CPI și lucrează pentru a încorpora regulile stipulate în Statutul de la Roma propriilor sisteme judiciare. Astfel, fiecare țară, care devine stat parte, aduce lumea mai aproape de o protecție universală a CPI în cadrul sistemului Statutului de la Roma.

Statele părți la Statutul de la Roma se reunesc cel puțin o dată pe an la sesiunile Adunării statelor părți, pentru a asigura supravegherea managementului Curții, de exemplu prin stabilirea bugetului, asigurarea finanțării, alegerea judecătorilor și a procurorului Curții.

Deși cheltuielile Curții sunt finanțate în principal de statele părți, aceasta poate primi și contribuții voluntare de la guverne, organizații internaționale, persoane fizice, corporații și alte entități.

În timp ce statele părți la Statutul de la Roma au obligația de a coopera cu Curtea, țările care nu sunt încă state părți pot oferi, de asemenea, cooperare voluntară ad-hoc.

Centrul de detenție al CPI este folosit pentru a-i ține în custodie sigură și umană pe cei deținuți de această structură, Dar: nu este folosit pentru executarea sentințelor; persoanele condamnate execută pedepse într-unul dintre statele părți care au încheiat acorduri privind executarea pedepselor cu CPI și au acceptat să plaseze o anumită persoană sau persoane condamnate într-o unitate națională. Până la realizarea unui astfel de aranjament, o persoană condamnată rămâne temporar la Centrul de detenție.

Curtea se străduiește să asigure bunăstarea psihică, fizică și spirituală a celor aflați în Centrul de detenție; deținuții au acces la aer curat, timp de agrement, activități sportive, cărți din bibliotecă, știri, computere (pentru pregătirea dosarelor), alimente de calitate și facilități pentru gătit. Deținuții au dreptul la intimitate cu avocații apărării, la o comunicare privilegiată cu un

reprezentant consular sau diplomatic, la vizite la un ministru sau consilier spiritual și la vizite cu familia, inclusiv soțul sau partenerul.

Comitetul Internațional al Crucii Roșii (CICR) este autoritatea de inspecție a Centrului de detenție, are acces nerestricționat la acesta și examinează, în cadrul vizitelor neanunțate, tratamentul persoanelor deținute, condițiile lor de viață, inclusiv condițiile fizice și psihologice, în conformitate cu standardele internaționale acceptate care reglementează tratamentul persoanelor private de libertate.

În același timp, presa și publicul larg nu au permisiunea de a efectua vizitele la Centrul de detenție [6].

Referințe bibliografice:

1. Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale din 17 iulie 1998 // Monitorul Oficial nr.211 din 28.03.2002;
2. Ostavciuc Dinu, Limba în care se desfășoară procesul penal și dreptul la interpret. În: Studii și cercetări juridice ale Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice. Chișinău, Editura F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2023, p.156, numărul total de pagini: 292, ISBN 978-9975-3201-1-5;
3. Manea Nina, Curtea penală internațională – funcții și competențe. În: Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova: Științe socio-umanistice, Volumul II, Chișinău, Editura USM, 2014, p.3, numărul total de pagini: 261, ISBN 978-9975-71-559-1;
4. Lazari Constantin, Curtea Penală Internațională. În: Materialele Conferinței internaționale științifico-practice „Probleme actuale ale legislației naționale în contextul procesului integrat european”, consacrată memoriei ilustrului jurist, savant și pedagog Constantin Florea. Chișinău, 2008, p.136, numărul total de pagini: 370, ISBN 978-9975-70-732-9;
5. About the Court, <https://www.icc-cpi.int/about/the-court>, vizualizat la 16.04.2023;
6. How the Court works, <https://www.icc-cpi.int/about/how-the-court-works>, vizualizat la 17.04.2023.

CZU 343.122

REVIZUIREA PROCESULUI PENAL ÎN TEMEIUL HOTĂRÂRII CURȚII CONSTITUȚIONALE

REVISION OF THE CRIMINAL PROCESS ON THE BASIS OF THE DECISION
OF CONSTITUTIONAL COURT

Veaceslav DANDEȘ,

doctorand, avocat,

asistent universitar, Catedra de drept,

Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul, Republica Moldova

ORCID: 0000-0001-5911-4668

Rezumat

Relațiile sociale sunt într-o permanentă dinamică, situație în care sistemul juridic urmează să reacționeze prompt și calitativ la aceste schimbări, reacții care din punct de vedere juridic se materializează prin intervenirea modificărilor, completărilor, abrogărilor prevederilor legale ce nu corespund realității și nu fac decât să ducă la inaplicabilitatea sau interpretarea greșită a legii și, respectiv, duc la erori judiciare.

Eroarea judiciară se referă la un anumit viciu care este atât de fundamental, încât invalidează în întregime o hotărâre judecătorească definitivă și odată fiind cunoscut poate să determine o altă soluție judiciară celei afectate de acest viciu. Astfel, hotărârea întemeiată pe o eroare judiciară nu trebuie să-și prelungească existența, chiar dacă este investită cu puterea lucrului judecat.

Cu toate acestea, remarcăm că în practica sa, Curtea Constituțională a Republicii Moldova menționează că legea penală nu poate să exceleze în texte explicative. Oricât de clar ar fi redactată o normă juridică, în orice sistem de drept există un element inevitabil de interpretare judiciară, inclusiv într-o normă de drept penal. Deși certitudinea este dezirabilă, aceasta ar putea antrena o rigiditate excesivă. Rolul decizional conferit instanțelor de judecată urmărește tocmai înlăturarea dubiilor ce persistă cu ocazia interpretării normelor.

Totodată, se evidențiază că institutul revizuirii procesului penal a suferit modificări esențiale, prin completările operate în baza Legii nr. 66/2012, conform căroră, actualmente, temeiurile de revizuire au fost expuse într-o nouă redacție, implicit la art. 458 alin.(3) pct.4) a Codului de procedură penală a Republicii Moldova fiind stabilit, că: „revizuirea poate fi cerută în cazurile în care Curtea Constituțională a recunoscut drept neconstituțională prevederea legii aplicată în cauza respectivă”.

Din acest motiv, în prezentul studiu, vom încerca să analizăm importanța și necesitatea completării ce ține de temeiul de revizuire a situației când „Curtea Constituțională a recunoscut drept neconstituțională prevederea legii aplicată în cauza respectivă”, reieșind din situația juridică concretă atât a normei date, cât și prin determinarea importanței unei astfel de reglementări și relevarea concluziilor cu privire la aplicabilitatea acestui institut procesual.

Cuvinte-cheie: revizuire, Curtea Constituțională, lege, neconstituțional.

Summary

Social relations are in a permanent dynamic, a situation in which the legal system must react promptly and qualitatively to these changes. These reactions, which from a legal point of view materialize through the intervention of amendments, additions and repeals of legal provisions that do not correspond to reality, only lead to the inapplicability or misinterpretation of the law, and respectively lead to judicial errors.

The judicial error refers to a certain vice that is so fundamental that it completely invalidates a final judicial decision and once it is known, it can determine another judicial solution to the one affected by this vice. The decision based on a judicial error must not extend its existence, even if it is vested with the power of *res judicata*.

However, we note that in its practice, the Constitutional Court of the Republic of Moldova mentions that the criminal law cannot exceed in explicative texts. No matter how clearly a legal rule is drafted, there is an unavoidable element of judicial interpretation, including in a rule of criminal law. Although certainty is desirable, it could lead to excessive rigidity. The decision-making role conferred on the courts aims precisely to remove the doubts that appear when interpreting the law.

At the same time, it is highlighted that the institution of the revision of the criminal process has undergone essential changes, through the additions made on the basis of Law no. 66/2012, according to which, currently, the

grounds for revision have been exposed in a new wording and implicitly in article 458 paragraph (3) point 4) the criminal procedure code of the Republic of Moldova is established: „the review can be requested in cases where the Constitutional Court declared as unconstitutional the provision of the law applied in the respective case”.

For this reason, in the present study, we will try to analyze the importance and necessity of completing the basis for reviewing the situation when the „Constitutional Court recognized as unconstitutional the provision of the law applied in the respective case”, emerging from the concrete legal situation both of the given norm and by determining the importance of such a regulation and revealing the conclusions regarding the applicability of this procedural institute.

Keywords: review, Constitutional Court, law, unconstitutional.

Introducere. Prin eroare judiciară înțelegem perceperea, interpretarea, sancționarea greșită, cu bună sau rea-credință, a datelor faptice și juridice ridicate în cadrul procesului de înfăptuire a justiției.

Realizarea actului de justiție se face printr-un complex de activități care pot fi influențate de o serie de factori, unii obiectivi, ce țin de cadrul legislativ existent sau progresele științei, alții subiectivi, ținând de pregătirea profesională, experiența, moralitatea și loialitatea celor care participă la înfăptuirea acestuia. Uneori, din păcate, acțiunea inadecvată a unuia sau a ambilor factori, ca în orice activitate umană, poate conduce la erori. Când se produce o eroare judiciară, statul și societatea în ansamblu au obligația să o constate, să o recunoască și să îi îndrepte, prin toate remediile posibile, consecințele produse.

De fapt, eroarea judiciară ca atare se poate califica abia în momentul descoperirii și condamnării adevăratului făptuitor, până atunci hotărârea de condamnare definitivă are o valoare relativă de adevăr, fiind executabilă ca atare.

Organizarea procesului judiciar și a sistemului căilor de atac în mai multe etape, inclusiv al celor extraordinare, constituie remedii firești pentru corectarea erorilor judiciare, dar mai importante decât aceste remedii sunt mijloacele de prevenire a erorilor judiciare.

Printre factorii care pot duce la erori judiciare se configurează acele circumstanțe care țin de interpretarea și aplicarea legii respective.

Institutul revizuirii procesului penal a suferit modificări esențiale prin completările operate în baza Legii nr. 66/2012 [3, art. 458 alin. (3) pct.4)], conform cărora, actualmente, temeiurile de revizuire au fost expuse într-o nouă redacție, și anume: „revizuirea poate fi cerută în cazurile în care: [...] Curtea Constituțională a recunoscut drept neconstituțională prevederea legii aplicată în cauza respectivă”.

Inițiator și raportor al proiectului de lege în fața Guvernului RM, la data de 11.11.2011, a fost ministrul Justiției [8], însă, reieșind din datele publicate, nu avem o notă informativă care să fi explicat motivarea includerii unor astfel de completări în Codul de procedură penală.

Din rapoartele Comisiilor parlamentare, deducem că această inițiativă a Guvernului Republicii Moldova a avut ca obiectiv îmbunătățirea cadrului legislativ procesual penal care se bazează pe prioritățile respectării drepturilor, intereselor și libertăților fundamentale ale omului, prevăzute de Programul de activitate al Guvernului „Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare” și a Planului de acțiuni al Guvernului pentru anii 2011-2014 [9].

Lecturarea Programul de activitate al Guvernului și a Planului de acțiuni al Guvernului pentru anii 2011-2014 relevă, că nu există indicații directe și explicite cu privire la motivarea necesității introducerii modificării date.

Din acest motiv, vom încerca să analizăm importanța și necesitatea completării ce ține de temeiul de revizuire a situației în care „Curtea Constituțională a recunoscut drept neconstituțională prevederea legii aplicată în cauza respectivă”, reieșind din situația juridică concretă atât a normei date, cât și prin determinarea importanței unei astfel de reglementări.

De menționat, că „neconstituțional” înseamnă a nu fi în concordanță cu prevederile Consti-

tuției. De asemenea, în practica și literatura de specialitate, întâlnim ca sinonime pentru sintagma neconstituțional, și anume: ilegal, fără drept, inapărat, inadmisibil, nepermis, iliberal și nedemocratic.

În practica sa, Curtea Constituțională a Republicii Moldova menționează, că legea penală nu poate să exceleze în texte explicative, iar rolul decizional conferit instanțelor de judecată urmărește tocmai înlăturarea dubiilor ce persistă cu ocazia interpretării normelor.

Astfel, interpretarea și aplicarea legii ține de competența directă a instanțelor de judecată, situație în care, pe lângă eventualul factor subiectiv de interpretare eronată, putem evidenția și factori obiectivi, și anume cel al necorespunderii normei juridice, ce urmează a fi aplicată, cu prevederile Constituției.

Analiza soluțiilor Curții Constituționale a RM față de normele juridice de drept penal sau procesual penal, relevă că și până la adoptarea Codului de procedură penală, în vigoare de la 12 iunie 2003, avem un șir de hotărâri cu privire la excepția de neconstituționalitate, printre care:

- Hotărârea nr. 20 din 16.06.1997 cu privire la excepția de neconstituționalitate a art. 97 alin. 4 din Codul de procedură penală (Monitorul Oficial 43-44/23, 03.07.1997);

- Hotărârea nr. 22 din 30.06.1997 privind constituționalitatea unor articole din Codul de procedură penală (Monitorul Oficial 46-47/26, 17.07.1997);

- Hotărârea nr. 33 din 23.11.97 privind controlul constituționalității art. 302 alin. 1 pct.4) din Codul de procedură civilă și art. 327 alin. 1 pct. 5) din Codul de procedură penală (Monitorul Oficial 82-83/35, 11.12.1997);

- Hotărârea nr. 72 din 23.12.1999 despre controlul constituționalității art. 79 alin. 1, 2, 5 și 6 și art. 79/1 alin. 1 și 2 Cod de procedură penală al Republicii Moldova (Monitorul Oficial 1-4/1, 06.01.2000);

- Hotărârea nr. 13 din 23.03.2000 despre controlul constituționalității Legii nr. 261-XIV din 24 decembrie 1998 privind aplicarea unor articole din Codul penal (Monitorul Oficial 35-36/14, 31.03.2000);

- Hotărârea nr. 20 din 16.05.2000 pentru controlul constituționalității art. 53/2 din Codul penal (Monitorul Oficial 59-62/22, 25.05.2000);

- Hotărârea nr. 1 din 11.01.2001 privind controlul constituționalității dispozițiilor art. 183 din Codul penal (Monitorul Oficial 8-10/1, 25.01.2001);

- Hotărârea nr. 7 din 13.02.2001 pentru controlul constituționalității prevederilor art. 82 și art. 223 din Codul de procedură penală (Monitorul Oficial 19-20/6, 22.02.2001);

- Hotărârea nr. 17 din 02.04.2002 pentru controlul constituționalității unor prevederi din art. 155/3 din Codul penal în redacția Legii nr. 1436-XIII din 24 decembrie 1997 pentru modificarea și completarea Codului penal (Monitorul Oficial 50-52/11, 11.04.2002).

Codul de procedură penală al RM din 1961, în redacția Legii din 10.04.96 [1, art. 10], admitea deja că: „dacă în procesul judecării cauzei instanța de judecată stabilește că norma juridică ce urmează a fi aplicată contrazice prevederile Constituției și este expusă într-un act juridic care, conform Constituției, se supune controlului constituționalității, examinarea cauzei se suspendă și instanța de judecată înaintează Curții Supreme de Justiție propunerea de a sesiza Curtea Constituțională. Curtea Supremă de Justiție examinează propunerea și, fără să se expună asupra ei, sesizează Curtea Constituțională”.

Însă doar în prevederile de procedură penală, adoptate și intrate în vigoare la 12 iunie 2003, legiuitorul a stabilit la art. 7 alin. (6) CPP RM [1], că „hotărârile Curții Constituționale privind interpretarea Constituției sau privind neconstituționalitatea unor prevederi legale sunt obligatorii pentru organele de urmărire penală, instanțele de judecată și pentru persoanele participante la procesul penal”.

Astfel, anume prin norma de la art. 7 alin. (6) CPP RM, hotărârile Curții Constituționale privind interpretarea Constituției sau privind neconstituționalitatea unor prevederi legale au dobân-

dit caracterul de parte integrantă a legislației naționale, adică caracter de „norme juridice noi”.

Conform deciziilor Curții Constituționale [6], s-a expus că: „problema conformității unei legi ori altui act normativ cu Constituția, sau, la modul concret, stabilirea dacă organul legiuitor și-a exercitat ori nu prerogativele legislative în limitele Constituției, se soluționează, de regulă, prin controlul difuz ori concret (centralizat). Inexistența instituției precedentului judiciar în sistemul judecătoresc național face imposibil controlul difuz al constituționalității legilor de către instanțele ordinare judecătorești. Totodată, Curtea Constituțională este abilitată cu controlul concret (centralizat)”.

Curtea a indicat [6], că: „excepția de neconstituționalitate exprimă o legătură organică, logică între problema de constituționalitate și fondul litigiului principal. Ea poate fi invocată ca incident din inițiativa părților sau din oficiu de instanța de judecată. Elementele principale ale excepției de neconstituționalitate sunt:

- necesitatea efectuării unui control de neconstituționalitate;
- existența raportului triunghiular între partea aflată în proces, ale cărei drepturi sau interese au fost eventual lezate printr-o normă neconstituțională; instanța de judecată, în fața căreia se invocă neconstituționalitatea; Curtea Constituțională chemată să soluționeze excepția de neconstituționalitate;
- obiectul excepției de neconstituționalitate (care este mai larg, incluzând nu numai legile, ci și alte acte normative)”.

Astfel, este certă situația că dacă o lege este declarată neconstituțională, atunci ea nu mai poate fi aplicată și nu mai este obligatorie pentru populație. Această concluzie este dictată și de legiuitor, care prin legea organică cu privire la actele normative, la art. 69 statuează [4], că: „actele normative sau dispozițiile acestora declarate neconstituționale se aduc în concordanță cu hotărârile Curții Constituționale în modul stabilit de Codul jurisdicției constituționale nr. 502/1995 și Legea nr. 317/1994 cu privire la Curtea Constituțională”.

Iar conform prevederilor Legii cu privire la Curtea Constituțională, la art. 26 alin. (7) [5], se prevede, că: „hotărârile Curții Constituționale produc efect numai pentru viitor”.

Însă anume în baza art. 28 alin. (3) a Legii nr. 317/1994 cu privire la Curtea Constituțională [5], identificăm norma juridică care reglementează direct existența anumitor efecte juridice (consecințe) a soluției de neconstituționalitate, efecte (negative) care urmează a fi înlăturate. Această normă are un caracter de trimitere, și nu stabilește concret modalitățile de înlăturare, însă făcând referire că această „înlăturare” se realizează „conform legislației în vigoare”, deducem că intenția legiuitorului a fost în stabilirea mecanismelor date prin norme speciale și concrete aplicabile situației respective.

O astfel, de abordare este dictată și motivată, în cadrul procedurii penale, anume de rigorile stricte de procedură penală bazate pe respectarea principiului securității raporturilor juridice și coroborării prevederilor art. 2 alin. (1) CPP RM [1] cu art. (2) alin. (4) CPP RM, din care reiese limita, conform căreia „normele juridice cu caracter procesual din alte legi naționale pot fi aplicate numai cu condiția includerii lor în prezentul cod” (adică cu includerea în Codul de procedură penală).

Considerăm că necesitatea introducerii acestui temei (în redacția Legii nr.66/2012) vine, mai întâi de toate, a fi într-o respectare a prevederilor legale deja existente, inclusiv a celor de procedură care recunoșteau obligativitatea hotărârilor Curții Constituționale, și instituirii astfel a mecanismului procedural de aplicare a acestora în procesul penal.

De menționat că, conform art. 427 alin. (1) pct. 14) CPP RM, „hotărârile instanței de apel pot fi supuse recursului pentru a repara erorile de drept comise de instanțele de fond și de apel în următorul temei: Curtea Constituțională a recunoscut neconstituțională prevederea legii aplicate în cauza respectivă” [1].

Însă acest temei, în cadrul procedurii recursului ordinar, avea deficiențe de aplicare, or con-

form prevederilor art. 422 CPP RM era stabilit, [1] că „termenul de recurs este de 2 luni de la data pronunțării deciziei, dacă legea nu dispune altfel, iar în cazul redactării deciziei – de 2 luni după înștiințarea în scris a părților despre semnarea deciziei redactate de toți judecătorii completului de judecată”.

Astfel, dacă hotărârea Curții Constituționale de recunoaștere neconstituțională a prevederii legii aplicate în cauza respectivă era luată după data rămânerii definitive a sentinței de condamnare sau după examinarea cauzei în ordine de recurs ordinar, era imposibil juridic a înainta repetat o cerere de recurs repetată deja în baza acestui temei.

În acest sens, remarcăm că până la adoptarea Legii nr. 66 din 2012, anume în situația existenței unei hotărâri irevocabile, temeiul „când Curtea Constituțională a recunoscut neconstituțională prevederea legii aplicate în cauza respectivă” era prevăzut ca modalitate de inițiere a procedurii de atac extraordinară – recursul în anulare – adică art. 453 alin. (1) pct. b) CPP RM [1], care în coroborare cu prevederile art. 454 CPP RM [1] ce țin de termenul de declarare a recursului în anulare, acorda dreptul de a iniția oricând procedura.

Odată cu adoptarea Legii nr. 66 din 2012 [4], art. 453 CPP a fost expus într-o redacție nouă, iar temeiul dat a fost introdus prin completare la art. 458 alin. (3) pct. 4) CPP.

În această cronologie de reglementări și modificări legislative, în care același temei a fost expus într-o procedură de atac și introdus în cadrul altei proceduri de atac, apare problema necesității unei astfel de schimbări.

Răspunsul rezidă în cele explicate cu privire la eroarea judiciară și efectele acesteia. Or, în mod esențial, în cazul erorii judiciare bazate pe o normă declarată neconstituțională, aceasta afectează fiecare din hotărârile emise pe caz (sentința instanței de fond, decizia instanței de apel și decizia instanței de recurs), ceea ce prin prisma asigurării efective a dreptului accesului la justiție, cu dreptul de a ataca soluțiile instanțelor care s-au expus pe caz anume din perspectiva examinării cauzei pe deplin în aceeași modalitate ca și instanța de fond, doar cu aplicarea la caz a soluției de neconstituționalitate a Curții Constituționale, putea fi asigurată doar în cadrul procedurii de revizuire. Aceasta reprezintă de jure o nouă rejudecare a cauzei, ceea ce era deficient asigurat în cadrul recursului în anulare, or aceasta în primul rând avea o procedură specifică de examinare – în absența părților, iar în al doilea rând soluția dată în recurs în anulare nu era pasibilă verificării, nu numai de condamnat, dar și de partea acuzării (de exemplu: în condițiile ipotezei admiterii recursului în anulare, cu casare integral, rejudecare și adoptare a unei decizii de achitare).

Astfel, se întrevește că lacunele de reglementare și de aplicare a acestui temei în calitate de bază a recursului în anulare (procedură extraordinară) au fost înlăturate, prin procedura de revizuire.

Analizând acest temei de revizuire, remarcăm că legiuitorul prin sintagma „prevederea legii aplicate în cauza respectivă” se referă la oricare normă de drept care a fost recunoscută neconstituțională și care este aplicată pe caz.

În ipoteza identificării unor situații specifice, este de notat că teoretic am putea delimita aceste norme pe trei categorii, și anume:

- norme de drept penal, adică norme reglementate de Codul penal, care prevăd fapta interzisă de legea penală și pedepsele corespunzătoare.

- normele de drept procedural penal, adică normele care reglementează activitatea stipulată de lege, desfășurată de organele abilitate, cu participarea părților și altor persoane în scopul soluționării unei cauze penale în mod just.

- celelalte norme de drept material care sunt aplicabile cazului (de exemplu: în cazul infracțiunii de la art. 264 Codul penal – răspunderea penală pentru „încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport” – normele Regulamentului Circulației Rutiere – sunt norme de drept material care reglementează regulile de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de

transport).

Printr-o astfel de delimitare, apare o altă problemă, cu privire la asigurarea securității raporturilor juridice, și efectul neretroactivității legii noi.

În cazul primei categorii, a normelor de drept penal, însuși legiuitorul a stabilit la art. 10 Codul penal că „legea penală care înlătură caracterul infracțional al faptei ce ușurează pedeapsa ori, în alt mod, ameliorează situația persoanei ce a comis infracțiunea are efect retroactiv, adică se extinde asupra persoanelor care au săvârșit faptele respective până la intrarea în vigoare a acestei legi, inclusiv asupra persoanelor care execută pedeapsa ori care au executat pedeapsa, dar au antecedente penale”.

Pe cale de consecință, dacă în practica națională și în teoria dreptului constituțional s-a consfințit că Curtea Constituțională prin soluții de neconstituționalitate „adoptă legi noi”, suntem în situația în care o hotărâre a Curții Constituționale prin care a fost recunoscută neconstituțională prevederea legii penale are aplicabilitate cu efect retroactiv.

În cazul celorlalte două categorii de norme, ipotetic delimitate mai sus, răspunsul aplicabilității în timp îl găsim în explicațiile Curții Constituționale nr. 21 din 01.10.2018 pentru controlul constituționalității articolului 458 alin. (3) pct. 4) din Codul de procedură penală [7], care stabilesc: „66. Așadar, Curtea reține că articolul 458 alin. (3) pct. 4) din Codul de procedură penală este în conformitate cu articolul 7 din Constituție în măsura în care revizuirea va putea fi solicitată, în baza hotărârii de declarare a neconstituționalității unei prevederi legale aplicate în cauză, doar dacă hotărârea Curții conține în mod expres o asemenea mențiune.

67. Curtea notează că, în prezenta cauză, ea a examinat posibilitatea revizuirii hotărârilor judecătorești irevocabile bazate pe norme de drept penal procedural declarate neconstituționale și, prin urmare, regula mențiunii exprese a posibilității revizuirii, descrisă la § 66 din prezenta hotărâre, se va aplica doar în raport cu acestea.

68. În cazul declarării neconstituționalității unei norme de drept penal substanțial este firesc ca față de acestea să se aplice regula efectului retroactiv al normei penale mai favorabile, garantate de articolul 22 din Constituție.

69. Având în vedere ponderea securității raporturilor juridice, în această situație, efectele prezentei hotărâri se aplică doar pentru viitor.”

Astfel, se prefigurează, că Curtea Constituțională, în procesul de verificare a excepției de neconstituționalitate, a acordat o interpretare a aplicării soluțiilor sale de neconstituționalitate în cazul normelor de drept procedural penal, din care reiese regula efectului neretroactiv al soluțiilor de neconstituționalitate adoptate și, respectiv, excepția că efectul retroactiv (adică aplicarea în calitate de teme de revizuire) este existent doar dacă este expres prevăzut în acea hotărâre a Curții Constituționale.

Prin exemplul acestei Hotărâri a Curții Constituționale identificăm o altă situație inedită din punct de vedere juridic, și anume că Curtea Constituțională, realizând verificarea neconstituționalității, a acordat explicații de interpretare și aplicare a prevederilor art. 458 alin. (3) pct. 4) CPP, care nu se regăsesc în această normă, adică Curtea a realizat prin efectul soluției sale o nouă normă juridică.

De asemenea, această soluție a Curții Constituționale relevă încă o noutate inexistentă în legislația procedural penală. Astfel, conform părții dispozitive a soluției Curții [7]:

„1. Se admite parțial sesizarea dlui Ștefan Creangă, deputat în Parlamentul Republicii Moldova.

2. Se recunoaște constituțional articolul 458 alin. (3) pct. 4) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 122 din 14 martie 2003, în măsura în care revizuirea va putea fi solicitată, în baza hotărârii de declarare a neconstituționalității unei prevederi legale aplicate în cauză, doar dacă hotărârea Curții conține în mod expres o asemenea mențiune.

3. Efectele prezentei hotărâri se aplică doar pentru viitor”.

Respectiv, la caz, nu avem o hotărâre prin care să fi fost declarată neconstituționalitatea normei, ci avem o recunoaștere a fi constituțională, sub condiție, prin aplicarea sintagmei „în măsura în care”.

Această situație juridică implică concluzia că prin soluțiile sale, Curtea pe lângă hotărâri de declarare a neconstituționalității mai are încă o categorie de hotărâri de declarare a constituționalității, însă sub condiție. Aceste hotărâri de constituționalitate sub condiție considerăm că urmează a fi interpretate și aplicate de instanțe nu numai în calitate de o nouă normă, dar și în calitate de „hotărâre de neconstituționalitate indirectă”.

Pe cale de consecință, o astfel de situație juridică nu mai este ipotetică, ci și practic existentă, din care motiv prevederile art. 458 alin. (3) pct. 4) al Codului de procedură penală urmează a fi completate cu acest caz al declarării constituționale sub condiție, în calitate de temei de revizuire.

Referințe bibliografice

1. Codul de procedură penală din 24.03.1961. Publicat la 24.04.1961 în B. Of. nr. 010, promulgat la 24.03.1961. Data intrării în vigoare: 24.04.1961. Abrogat prin LP nr. 122/14.03.02.
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. Republicat la 05.11.2013 în Monitorul Oficial nr. 248-251, art. 699. Data intrării în vigoare: 12.06.2003.
3. Legea nr. 66 din 05.04.2012 pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14 martie 2003. Publicată la 27.07.2012 în Monitorul Oficial nr. 155-159, art. 510.
4. Legea nr. 100 din 22.12.2017 cu privire la actele normative. Publicată la 12.01.2018 în Monitorul Oficial nr. 7-17 art. 34.
5. Legea nr. 317 din 13.12.1994 cu privire la Curtea Constituțională. Publicată la 07.02.1995 în Monitorul Oficial nr. 8 art. 86.
6. Hotărârea Curții Constituționale a RM cu privire la interpretarea art. 135 alin. (1) lit.g) din Constituția Republicii Moldova nr. 15 din 06.05.1997, Monitorul Oficial al RM nr. 33-34/14 din 22.05.1997.
7. Hotărârea Curții Constituționale a RM nr. 21 din 01.10.2018 pentru controlul constituționalității articolului 458 alin. (3) pct. 4) din Codul de procedură penală (efectul retroactiv al hotărârilor Curții Constituționale în materie de drept penal procedural). Monitorul Oficial nr. 416-422 art. 145 din 09.11.2018.
8. http://www.old.gov.md/public/files/ordinea_de_zi/11.11.2011/Intr04.pdf, Vizitat la 20.02.2023.
9. http://descentralizare.gov.md/public/files/noutati/2011/ianuarie/Programul_Guvernului.pdf. Vizitat la 20.02.2023.

CZU 378.091:351.74

IMPACTUL STRATEGIEI INTERACTIVE APLICATE ÎN PROCESUL DE PREDARE-
ÎNVĂȚARE-EVALUARE A FUNCȚIONARILOR PUBLICI CU STATUT SPECIAL
ȘI A CARABINIERILOR DIN CADRUL MAI

THE IMPACT OF THE INTERACTIVE STRATEGY APPLIED IN THE TEACHING-LEARNING-ASSESS-
MENT PROCESS OF PUBLIC CIVIL SERVANTS WITH SPECIAL STATUS AND OF THE CARABI-
NEERS FROM THE FRAMEWORK OF THE MIA

Andrian CIUMAC,

*doctorand, specialitatea științifică: „Teoria generală a educației”,
Universitatea de Stat din Moldova, mun. Chișinău,
ORCID: 0000-0001-9679-069X*

Cezar PEȚA,

*doctor, profesor universitar,
Universitatea „Andrei Șaguna”, Constanța, România,*

Rezumat

Din perspectiva actualității precum și a eficienței, învățământul modern identifică și ne oferă o metodologie de altă stofă, o metodologie axată pe acțiune, astfel accentul fiind pus în mod direct pe metodele didactice interactive, care prin natura sa declanșează în mod sigur mecanismele cugetării productive, impact scontat în contextul pregătirii unei resurse umane de calitate în cadrul proceselor de formare profesională destinate funcționarilor publici cu statut special și carabinierilor din cadrul Ministerului Afacerilor Interne. Anume această realitate ne instigă să revalorificăm în mod decis și neîntârziat toate concepțiilor cu privire la actualizarea metodologiei învățământului din domeniu.

Cuvinte-cheie: metodologie, strategii, metode, proces, interactiv, predare, învățare, evaluare.

Summary

From the perspective of actuality as well as efficiency, modern education identifies and offers us a methodology of a different fabric, a methodology focused on action, thus the emphasis is placed directly on interactive didactic methods, which by their nature reliably trigger the mechanisms of productive thinking, expected impact in the context of the preparation of a quality human resource within the professional training processes intended for civil servants with special status and carabinieri from the Ministry of Internal Affairs. By the way of explanation, this reality prompts us to reevaluate decisively and without any delay all conceptions regarding the updating of the teaching methodology in the field.

Keywords: methodology, strategies, methods, process, interactive, teaching, learning, assessment.

Introducere. Actualul context cu privire la eficiența activității instructiv-educative, din perspectiva proceselor de formare profesională destinate funcționarilor publici cu statut special și carabinierilor din cadrul Ministerului Afacerilor Interne (MAI), ținând cont de imperativul calității în educație, incontestabil ne obligă să reconsiderăm și să reprojecțăm neîntârziat, la nivelul instituțiilor de învățământ și centrelor de instruire din cadrul MAI, totalitatea viziunilor care urmăresc eficientizarea, modernizarea și perfecționarea metodologiei învățământului.

Potrivit cu cele reflectate ținem să menționăm, că anume din perspectiva actualității precum și a eficienței, învățământul modern identifică și ne oferă o metodologie de altă stofă, o metodologie axată pe acțiune, astfel accentul fiind pus în mod direct pe metodele interactive, care prin natura sa declanșează în mod sigur mecanismele cugetării productive, impact scontat în contextul

pregătirii unei resurse umane de calitate. Anume din unghiul acesta de vedere, în circumstanțele procesului instructiv-educativ, termenul interactiv este perceput drept un indicator, un garant al calității acestuia.

Urmărind franc obiectivul privind pregătirea și obținerea unei resurse umane de calitate pentru MAI prin intermediul proceselor de formare profesională, a căror misiune se rezumă la obținerea, consolidarea, aprofundarea și extinderea competențelor esențiale domeniului enunțat, este principial de valorificat în mod optim anume aspectele instructiv-educative, destinate funcționarilor publici cu statut special și carabinierilor din cadrul MAI, încât acestea să permită dobândirea profesionalismului.

Scopul. Scopul lucrării este cercetarea și estimarea prin comparare a impactului metodelor interactive aplicate în contextul proceselor de formare profesională a funcționarilor publici cu statut special și a carabinierilor din cadrul Ministerului Afacerilor Interne.

Metode aplicate și materiale utilizate. Pentru realizarea studiului dat a fost aplicată metoda deducțiilor logice, comparația, studierea literaturii de specialitate și a legislației, a practicii desfășurării proceselor de formare profesională în cadrul MAI și în afara acestuia.

Rezultatele obținute și discuții. În introducerea prezentului articol, dacă e să ne referim la obiectivul principal al domeniului nostru de interes, precum și al fenomenului cercetat în acest sens, în vederea obținerii unei clarități depline, dar și pentru a discerne într-un mod cât mai optim acest subiect, având în vedere dimensiunea metodologică a învățământului, considerăm oportun să expunem într-o lumină mai limpede particularitățile definitorii, precum și cele caracteristice ale acestei dimensiuni:

– *Metodologia didactică* este știința care studiază natura, funcțiile, locul și clasificarea metodelor utilizate în organizarea procesului de instruire și învățare [2].

– *Strategia didactică* reprezintă modalitatea eficientă prin care profesorul îi ajută pe elevi să-și dezvolte capacitățile intelectuale, priceperile, deprinderile aptitudinile și, nu în ultimul rând, sentimentele și emoțiile. Ea se constituie dintr-un ansamblu complex de metode, tehnici, mijloace și forme de organizare a activității didactice complementare, pe baza cărora profesorul elaborează un demers didactic educațional în vederea realizării procesului instructiv-educativ eficient [8].

– *Metoda didactică* reprezintă o modalitate de acțiune, un instrument cu ajutorul căruia elevii, sub îndrumarea profesorului sau în mod independent, își însușesc și aprofundează cunoștințe, își informează și dezvoltă priceperi și deprinderi intelectuale și practice, aptitudini, atitudini etc. [6].

– *Metoda didactică interactivă* reprezintă modalități moderne de stimulare a învățării încă de la vârstele timpurii, sunt instrumente didactice care favorizează schimbul de idei, de experiențe, de cunoștințe [4].

Prin urmare, analizând unele particularități definitorii ale dimensiunii metodologice ale învățământului, din perspectiva referințelor oferite de actuala literatură de specialitate putem menționa, că această dimensiune, alături de obiectivele pedagogice, conținutul învățământului, evaluarea didactică și proiectarea pedagogică reprezintă unul din pilonii fundamentali ai învățământului, care asigură obținerea obiectivelor educației prin implicarea celor care învață în circumstanțele unei învățări productive prin intermediul valorificării corespunzătoare a totalității strategiilor, metodelor, tehnicilor și procedeelelor din domeniu. Mai mult, referindu-ne la metodologia instruirii funcționarilor publici cu statut special și carabinierilor din cadrul MAI, vom percepe modul în care acestora li se predă materia, modul în care aceștia învață, precum și modul în care ei sunt evaluați. Cel mai important lucru pe care necesită să-l sesizăm în contextul menționat, constă în faptul că această metodologie este destinată exclusiv eficientizării procesului instructiv-educativ, situație posibilă doar în circumstanța unei aplicări reușite a metodelor și procedeelelor identificate în acest sens, dar pentru aceasta este nevoie ca mai întâi de toate să înțelegem, dar și să cunoaștem natura, funcțiile și clasificarea metodelor și procedeelelor didactice.

Necesitatea de a cunoaște natura, funcțiile și clasificarea metodelor și procedeele didactice reiese din situația în care o metodă sau un procedeu nicidecum nu poate fi considerat drept unul util sau inutil, contează modul în care acestea sunt aplicate în funcție de necesitățile, dar și particularitățile de instruire, doar predispunerea acestora de a se adapta la anumite contexte le poate constata drept eficiente sau mai puțin eficiente.

A cunoaște natura, funcțiile și clasificarea metodelor și procedeele didactice este un aspect extrem de important, deoarece se presupune cunoașterea destinației, precum și a compatibilității aplicării acestora în funcție de eficiență.

Eficiența metodelor și procedeele didactice se apreciază în funcție de faptul cum acestea influențează procesul instructiv-educativ și actorii săi. Anume calitatea sa transformatoare este percepută drept acea modalitate eficientă care a permis materializarea finalităților proiectate.

Din perspectiva metodologică, un alt aspect însemnat al activității instructiv-educative este cel al avantajelor și dezavantajelor metodelor didactice, aspect potrivit căruia necesită să adoptăm decizii într-un mod hotărât și pragmatic cu privire la selectarea și aplicarea metodelor care ne permit atingerea obiectivelor fixate în acest context. Aspectul menționat, la fel ca și cele descrise mai sus, pretinde deținerea anumitor cunoștințe în domeniu.

Focusându-ne pe metodele didactice interactive, pe care le considerăm datorită cumulului solid de argumente oferite în acest sens de literatura de specialitate drept relevante domeniului nostru de interes, vom prezenta unele dezavantaje esențiale a metodelor tradiționale, care ne determină în mod cert în contextul procesului de formare profesională a funcționarilor MAI să valorificăm metodele interactive.

În corespundere cu cele afirmate, menționăm unele dezavantaje a metodelor didactice tradiționale:

1. Concentrare mai mult pe memorie decât pe gândire („școala memoriei”);
2. Contribuie în mică măsură la dezvoltarea creativității, independenței, activității.
3. Sunt insuficient luate în considerare caracteristicile individuale ale percepției informației.
4. Predomină stilul subiect-obiect al relațiilor dintre profesori și elevi [1].

Fiind scoase de către noi în evidență unele dezavantaje ale metodelor didactice tradiționale, bineînțeles că nu putem afirma că lipsesc și dezavantajele în perspectiva aplicării metodelor didactice interactive; din acest considerent vom menționa și unele dezavantaje ale acestora:

1. Apare pericolul diminuării densității lecției;
2. Apare pericolul neparticipării suficiente a unui anumit număr de elevi la procesul colectiv de învățare;
3. Dialogul consumă mult timp și uneori se dovedește ineficient;
4. Generează profesorului greutate în sensul că-l pune uneori în imposibilitatea de a evalua corect elevul cu potențial mai mic de asimilare a cunoștințelor în comparație cu elevul dotat [3].

Chiar dacă metodele didactice interactive, după cum am văzut, nu pot fi considerate drept o soluție ideală/perfectă în contextul organizării și desfășurării proceselor de formare profesională destinate funcționarilor MAI, totuși acestea prezintă mult mai multe avantaje în comparație cu metodele didactice tradiționale, astfel oferindu-le celor care învață sentimentul de calitate a actului educațional, confort și siguranță exprimată prin încrederea în sine.

În susținerea celor menționate, evidențiem câteva dintre avantajele metodelor didactice interactive:

1. Realizează o bună receptare a mesajului scris;
2. Încurajează exprimarea unor puncte de vedere proprii;
3. Formează abilități de sistematizare și consolidare a cunoștințelor noi prin raportarea permanentă la contextul profesional;
4. Încurajează participarea la lecție a întregii clase de elevi, lucrul în echipă;

5. Presupun un efort intelectual concentrat prin schimbul reciproc de idei, favorizând dialogul și discuția – condiții care contribuie la educarea spiritului critic și a obiectivității;
6. Devin o provocare pentru elevi, trezindu-le interesul și curiozitatea;
7. Contribuie la creșterea gradului de inventivitate în sensul găsirii unor conexiuni noi între idei;
8. Determină creșterea respectului de sine, a încrederii în forțele proprii;
9. Consolidează relațiile dintre elevi cu diferite niveluri de asimilare a cunoștințelor;
10. Generează sentimente de acceptare, simpatie și instaurează buna înțelegere, armonia;
11. Solicită spiritul activ și independent al elevilor [3].

Drept generalizare a celor câteva avantaje menționate ale metodelor didactice interactive, putem susține că acestea inevitabil condiționează edificarea unui mediu favorabil pentru organizarea și desfășurarea calitativă a activităților instructive-educative, fapt care contribuie substanțial la consolidarea și evoluția cugetării, precum și a activității ei, astfel facilitând dobândirea perspicacității și a discernământului. Mai mult, aceste metode permit atât asimilarea solidă cât aplicarea corectă a noilor cunoștințe, abilități și atitudini.

Potrivit cu cele menționate în alineatele precedente, din perspectiva eficienței, dar și avantajelor metodelor didactice, în contextul procesului de formare profesională a funcționarilor publici cu statut special și carabinierilor din cadrul MAI putem afirma, că anume metodele interactive generează valoarea formativă care are beneficii fenomenale asupra celor care învață prin formarea competențelor cognitive, psihomotorii și atitudinale necesare transformării acestora în profesioniști capabili să îndeplinească eficient toate misiunile solicitate.

În corespundere cu unghiul nostru de vedere, dar și potrivit referințelor oficiale din domeniu, vom prezenta și alte argumente în sprijinirea și promovarea metodelor interactive, pe care le considerăm extrem de importante pentru procesele de formare profesională destinate funcționarilor MAI.

Utilizarea metodelor interactive de predare - învățare - evaluare în activitatea didactică contribuie la îmbunătățirea calității procesului instructiv-educativ, având un caracter activ-participativ și o reală valoare activ-formativă asupra personalității elevului [5].

O altă particularitate atractivă, caracteristică metodelor interactive, este faptul că aceste metode sunt în stare să încurajeze și să favorizeze efectiv studierea prin cooperare, situație în care învățarea devine esențial mai eficientă și, bineînțeles, mai productivă datorită unor componente precum sunt comunicarea, interacțiunea și colaborarea. Rezultatele îmbucurătoare garantate de aceste metode se obțin datorită unei învățări mult mai active în comparație cu cele asigurate de alte categorii de metode didactice.

Caracterul interactiv sporește incontestabil productivitatea celui care învață, astfel oferindu-i posibilitatea să se autoaprecieze și să-și cunoască propria capacitate. Mai mult, caracterul interactiv al acestor metode îi motivează în mod energic pe toți cei care învață prin cooperare, astfel condiționându-le împrejurări favorabile pentru a se autoafirma în mediul unei concurențe reale, declanșate pentru realizarea scopurilor colective. La fel ținem să menționăm, că particularitățile caracteristice metodelor interactive pe care le-am amintit mai sus asigură tranziția revoluționară a procesului didactic de la informativ la formativ, o valoare care a permis reconsiderarea demersului educațional din perspectiva calității.

În aceeași ordine de idei remarcăm, că în condiția valorificării metodelor interactive, demersul didactic se proiectează în așa fel încât profesorul nu mai este cel din centru atenției, iar acest loc este ocupat de către elev. În aceste circumstanțe profesorul nu mai deține funcția de difuzor al conținuturilor informaționale, ci el preia funcția de organizator, regizor, animator al activităților instructiv-educative, astfel luând înfățișarea unui membru al echipei cu drepturi depline. Doar așa se izbuteste sporirea nivelului de activism, precum și a implicării celor care învață

în procesele desfășurate.

În circumstanțele descrise mai sus, metodele interactive reușesc să livreze beneficiarilor o învățare durabilă, de calitate, astfel având o valoare strategică pentru progresul și consolidarea resurselor afective, cognitive și, fără îndoială, ale celor acționale, deoarece se fundamentează în contexte reale de aplicare, în contexte de acțiune, etc.

În împrejurările marii necesități de a reconsidera demersul educațional la nivelul instituțiilor de învățământ și centrelor de instruire din cadrul MAI, din perspectiva calității descrise mai sus ținem să menționăm, că misiunea cadrelor didactice atrase în organizarea și desfășurarea proceselor de formare profesională destinate funcționarilor MAI este una fundamentală. Exclusiv prin renunțarea hotărâtă la practicile educaționale învechite, monotone, care abundă în formalism și chiar birocrație, cadrele didactice vor izbuti să preia funcția de organizator sigur al unui anturaj prietenos și eficient de studiere, ajustat la specificul și trebuințele atât ale MAI, cât și ale funcționarilor acestuia, astfel izbutind formarea competențelor cognitive, psihomotorii și atitudinale necesare transformării acestora în profesioniști. Anume cadrul didactic va crea acele condiții necesare și prielnice funcționarilor MAI pentru a-i atrage pe aceștia în propria lor formare, astfel oferindu-le ocazii deosebite de a se implica în convorbiri eficiente, dezbateri utile, argumentări obiective și multe alte practici binevenite de interacțiune.

Toate acestea sunt posibile doar în situația în care cadrul didactic va proiecta și va aplica în mod eficient procesele de predare-învățare-evaluare axate pe competențe, pe contexte reale de activitate profesională și, desigur, pe metode didactice interactive.

Pentru a stimula activismul și creativitatea elevului, profesorul însuși trebuie să fie un tip creativ și activ, să manifeste un comportament și o atitudine pozitivă în acest sens. Instruirea interactivă redimensionează rolurile și ipostazele cadrului didactic. Inventarul acestora este făcut de către Mușata Bocoș în termenii următori: cadrul didactic este:

- pedagog care nu impune informațiile științifice, ci „construiește dispozitive de învățare”, practicând o pedagogie diferențiată și individualizată;
- proiectant, tutore, manager, moderator, organizator și gestionar al conținuturilor, activităților și experiențelor de formare;
- mediator al învățării elevului într-un cadru euristic;
- facilitator al învățării și autoformării;
- consilierul elevului care are nevoie de sprijin în învățare;
- partener al elevului într-o relație educațională interactivă;
- coordonator al muncii elevilor;
- animator și catalizator al activității de formare, al comunicării, al interacțiunilor și al schimburilor interindividuale;
- scenograf, pregătind decorul desfășurării învățării eficiente;
- actor al demersurilor instructiv-educative;
- strateg gânditor pentru a ajuta elevul în construirea cunoașterii prin restructurări continue;
- reflexiv în timpul, înaintea și după acțiunea educațională, promovând gândirea reflexivă și predarea reflexivă;
- co-evaluator, alături de elev, al procesului și produsului învățării [6].

În concluzia activității informațional-analitice desfășurate, privind particularitățile metodelor didactice interactive, relevante procesului de formare profesională a funcționarilor MAI, putem afirma în mod cert, că misiunea cadrelor didactice în valorificarea acestor metode, pentru atingerea obiectivelor fixate, este una cu adevărat esențială, misiune care nu se rezumă doar la cele menționate mai sus. În consecință, evidențiem și alte condiții specifice solicitate de către metodele interactive, pe care cadrele didactice este necesar să le asigure în mod obligatoriu. Prin urmare,

în acest sens, cadrele didactice vor controla într-un mod deosebit și vor gestiona mai eficient așa resurse alocate pentru organizarea și desfășurarea calitativă a activităților instructiv-educative precum timpul pe care metodele interactive îl solicită într-o manieră mai deosebită de alte metode și, desigur, resursele materiale potrivite metodelor interactive selectate pentru aplicare.

Repartiția chibzuită a tuturor resurselor în corespundere cu necesarul de instruire, precum și strategiile, tehnicile și metodele didactice interactive selectate, presupun o responsabilitate imensă în faza de proiectare a activităților instructiv-educative. În aceeași ordine de idei menționăm, că cadrele didactice necesită să ia în considerare aplicarea metodelor didactice interactive și așa particularități precum predispunerea celor ce învață de a colabora, deschiderea acestora spre socializare și alte caracteristici specifice subiecților educației, desfășurate la nivelul instituțiilor de învățământ și centrelor de instruire din cadrul MAI.

În încheierea cercetării noastre, pe baza rezultatelor obținute în urma abordărilor multiaspectuale a constatărilor din domeniu, ne lăsăm convinși de faptul, că aplicarea corespunzătoare a metodelor didactice interactive de predare, învățare și evaluare, în contextul proceselor de formare profesională a funcționarilor publici cu statut special și a carabinierilor din cadrul MAI, nu este o opțiune, ci o necesitate incontestabilă a actualității.

Utilizarea strategiilor interactive orientează învățământul spre o școală formativă care tinde să dezvolte și să desăvârșească dezvoltarea integră a elevului. Acest lucru devine posibil în condițiile unei abordări curriculare, care pune în prim-plan obiectivele și orientările metodologice ale învățării interactive, flexibile, perfectibile. În acest context, relaționarea dintre formatori și elevi pentru activitatea de învățare este colaborarea creatoare [7].

Soluționarea neclarităților în cadrul activităților instructive-educative, realizate cu ajutorul metodelor didactice interactive, le va acorda cursanților ocazii bune de a experimenta satisfacția proceselor desfășurate, precum și a rezultatelor obținute, fapt care va genera năzuința de a studia mai intens și mai eficient. Încurajările oferite de către metodele didactice interactive le vor permite în mod optim tuturor cursanților să se implice energic în activitățile procesului instructiv-educativ.

Aplicarea metodelor didactice interactive de predare, învățare și evaluare, în contextul proceselor de formare profesională a funcționarilor MAI, indiscutabil va contribui la sporirea eficacității învățării.

Din perspectiva formativă a metodelor didactice interactive remarcăm, că competențele dobândite de către funcționarii MAI în cadrul proceselor de formare profesională, de fapt îi va caracteriza pe aceștia atât pentru sistemul MAI cât și pentru actuala societate drept personalități complexe din punct de vedere cognitiv, psihomotoriu și atitudinal, situație care va atesta profesionalismul acestora.

Concluzii. Fiind profund interesați de obținerea calității în educație, vom urmări eficientizarea actului educațional, din perspectiva proceselor de formare profesională destinate funcționarilor MAI, în cadrul instituțiilor de învățământ și centrelor de instruire ale ministerului, este necesar să regândim și să revalorificăm în mod decis concepțiile cu privire la eficientizarea metodologiei învățământului prin utilizarea metodelor didactice interactive care permit materializarea valorii formative a competențelor.

După cum ne-am convins, pe baza argumentelor generalizate în cercetarea noastră, preluarea, adaptarea și utilizarea consecventă a metodelor didactice interactive în cadrul proceselor de formare profesională, realizate în instituțiile de învățământ și centrele de instruire ale MAI, sunt acele acțiuni care vor contribui neîndoielnic la creșterea esențială a calității acestor procese, destinate funcționarilor publici cu statut special și carabinierilor.

Bibliografie:

1. Caracteristicile metodelor de predare tradițională. <https://fondeco.ru/ro/osobennosti-metodiki-tradicionnogo-obucheniya-tradicionnye/> (accesat: 04.05.2023 10:15);
2. Metodologia didactică. <http://dspace.usarb.md:8080/jspui/bitstream/123456789/824/1/metodologie.pdf> (accesat: 04.05.2023 19:00);
3. Metode și tehnici interactive de predare. <https://www.scrigroup.com/didactica-pedagogie/METODE-SI-TEHNICI-INTERACTIVE-91383.php> (accesat: 04.04.2023 14:50);
4. Metode și tehnici de învățare interactivă. <https://www.isjcl.ro/images/Curriculum/Metode%20%C8%99i%20tehnici%20de%20%C3%AEnv%C4%83%C8%9Bare%20interactiv%C4%83.pdf> (accesat: 03.04.2023 14:30);
5. Metode interactive utilizate în învățământul primar. https://www.utgjiu.ro/revista/dppd/pdf/2010-02/4_CRISTINA_TOMESCU.pdf (accesat: 03.04.2023 19:15);
6. Programul de formare, metode interactive de predare, învățare, evaluare. https://www.academia.edu/26072054/Curs_METODE_INTERACTIVE_DE_PREDARE_%C3%8ENV%C4%82%C5%A2ARE_EVALUARE_ (accesat: 03.04.2023 10:25);
7. Strategii didactice centrate pe elev. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/297-301_5.pdf (accesat: 04.04.2023 18:45);
8. Utilizarea strategiilor didactice în procesul de predare-învățare-evaluare la educație civică. http://dir.upsc.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/1129/Conf_2015_V3_pg21-29.pdf?sequence=1&isAllowed=y (accesat: 05.04.2023 17:20).

CZU 343.1:339.543

ASPECTE GENERALE PRIVIND COMPETENȚA ORGANULUI DE URMĂRIRE PENALĂ
AL SERVICIULUI VAMALGENERAL ASPECTS REGARDING THE COMPETENCE OF THE CRIMINAL PROSECUTION
AUTHORITY OF THE CUSTOMS SERVICE

Mariana PAVLENCU,

doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil”,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,
ORCID: 0000-0003-0074-5267

Vitalie COSTIȘANU,

doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,
procuror în cadrul PCCOCS
ORCID: 0000-0001-9450-0126

Rezumat

Una din autoritățile administrative din Republica Moldova care implementează politica vamală a statului prin aplicarea uniformă și imparțială a legislației în domeniu cu scopul asigurării, în limita competențelor sale, a securității economice a statului este Serviciul Vamal. Printre atribuțiile principale ce-i revin este desfășurarea unei activități operative de investigații cu scopul depistării persoanelor culpabile de pregătirea și comiterea unor contravenții vamale, de contrabandă și de alte infracțiuni ce țin de competența organului de urmărire penală.

Serviciul Vamal este o instituție a statului, responsabilă de gestionarea și controlul importului și exportului de bunuri din și în țară, precum și de aplicarea măsurilor de protecție a frontierelor. Este important de menționat că, în conformitate cu prevederile legale, Serviciul Vamal nu poate efectua anchete penale în cazul infracțiunilor, deoarece această competență aparține exclusiv organului de urmărire penală. Totuși, Serviciul Vamal poate colabora cu organul de urmărire penală în cadrul investigațiilor penale și poate furniza informații și probe relevante în acest sens.

Cuvinte-cheie: politică vamală, autoritate administrativă, infracțiuni, organ de urmărire penală, investigații.

Summary

One of the administrative authorities in the Republic of Moldova that exercises its functions and powers and implements the state's customs policy through the uniform and impartial application of customs legislation in order to ensure, within the limits of its powers, the economic security of the state is the Customs Service. Among the main attributions that fall to him is the competence carried out in the operative activity of investigations with the aim of detecting persons guilty of the preparation and commission of customs violations, smuggling and other crimes that belong to the competence of the criminal investigation body.

The Customs Service being a state institution responsible for managing and controlling the import and export of goods from and into the country, as well as the application of border protection measures. It is important to note that, in accordance with the legal provisions, the Customs Service cannot carry out criminal investigations in the case of crimes, as this competence belongs exclusively to the criminal investigation body. However, the Customs Service may cooperate with the prosecuting authority in criminal investigations and may provide relevant information and evidence in this regard.

Keywords: customs policy, administrative authority, crimes, criminal investigation body, investigations.

Introducere. Atât legislația Republicii Moldova, cât și doctrina operează cu mai mulți termeni atunci când se referă la organele vamale, și anume cei de organ executiv, de organ al administrației publice, autoritate publică, organ public, etc. [21, p. 20]

Astfel, cu referire la noțiunea organelor vamale, în literatura de specialitate sunt întâlnite

mai multe definiții și dacă doctrina rusă și legislația Republicii Moldova folosesc noțiunea de „*organe vamale*”, atunci cercetătorii români și reglementările UE folosesc noțiunea de „*autoritate vamală*” sau de „*administrație vamală*”, în toate cazurile termenii respectivi având același sens [8, p. 25].

Metode și materiale aplicate. Acest articol este elaborat prin folosirea informațiilor obținute în rezultatul numeroaselor cercetări a diverselor materiale teoretice, normative și empirice. Problematika respectivă a fost cercetată cu folosirea mai multor metode de investigare științifică, specifice teoriei și doctrinei procesual-penale: metoda logică, metoda analizei comparative, analiza sistemică etc.

Rezultate obținute și discuții. Cercetătorul rus S.V. Halipov se referă la organele vamale ca la un sistem unic, centralizat, care formează mecanisme individuale subordonate pe verticală ce se compun din următoarele verigi: organele puterii executive (aparatură centrală), direcțiile vamale regionale, vămile și posturile vamale [27, p. 22], iar cercetătorii români I. Condor și S. Cristea Condor, insistă pe rolul de bază al acestui subiect – autoritatea vamală este abilitată să efectueze controlul vamal al mărfurilor și persoanelor fizice [5, p. 18].

În acest context, este de o reală valoare abordarea cercetătorului autohton Ianuș Erhan, care propune următoarea definiție a organelor vamale – *organ al puterii executive, care are caracter juridic, activează din numele statului, este împuternicit cu atribuții, își îndeplinește funcțiile și sarcinile în sfera activității vamale și în alte domenii cu ajutorul formelor și metodelor de activitate specifice* [9, p. 12] și este responsabil de aplicarea reglementărilor vamale și a altor reglementări conexe [8, p. 27].

Ce ține de legislația vamală a UE, noțiunea de „*organ vamal*” (administrație vamală) este dată de art.4 al Codului vamal modernizat [7, p. 38], care stabilește că „...prin „*autorități vamale*” înțelegem administrațiile vamale ale statelor membre responsabile pentru aplicarea legislației vamale și orice alte autorități abilitate, prin legislația națională, să aplice anumite dispoziții vamale” [19].

Generalizând constatările făcute supra, putem afirma că Serviciul Vamal este o autoritate administrativă din subordinea Ministerului Finanțelor [11], care implementează politica vamală a statului prin aplicarea uniformă și imparțială a legislației în domeniul în scopul asigurării securității economice a statului. Iar activitatea Serviciului Vamal este un gen special de acțiune aflată în serviciul public, fiind parte componentă a sistemului organelor de drept și al organelor securității statului [20].

În vederea îndeplinirii scopului pentru care a fost instituit, Serviciul Vamal este abilitat cu o serie de competențe funcționale: implementarea politicii vamale a statului prin aplicarea uniformă și imparțială a legislației vamale; facilitarea comerțului; asigurarea respectării reglementărilor vamale și a legislației fiscale la trecerea mărfurilor și a mijloacelor de transport peste frontiera vamală; perceperea drepturilor de import și a drepturilor de export; efectuarea vămuirii; efectuarea controlului și a supravegherii vamale, inclusiv prevenirea, depistarea și combaterea contrabandei și a eschivării de la achitarea drepturilor de import/export și a altor plăți; contribuirea la prevenirea și combaterea spălării banilor, la combaterea terorismului internațional, precum și a traficului ilicit de droguri, armament și muniții, în limita competențelor sale; asigurarea îndeplinirii obligațiilor internaționale ale statului în domeniul vamal, în limita competențelor sale [16].

Funcțiile organului vamal constituie totalitatea acțiunilor prevăzute de legislația vamală și îndreptate la realizarea politicii vamale. Întru realizarea acestor funcții, organele vamale sunt înzestrate cu anumite atribuții, prin care înțelegem totalitatea drepturilor și obligațiilor de care dispun acestea și funcționarii vamali și care sunt stabilite în Codul Vamal și alte acte normative [21, p. 28].

Caracteristic pentru organele vamale este faptul că acestea au rolul să asigure respectarea regimului de trecere peste frontiera vamală a mărfurilor și mijloacelor de transport, evidențiindu-se în primul rând ca organe de aplicare a legii [9, p. 12].

Analizând competența funcțională a organelor vamale, considerăm că aceasta poate fi sistematizată în trei funcții de bază: *de reglementare, de ocrotire a normelor de drept și cea fiscală*.

Prin urmare, activitatea organelor vamale se caracterizează prin ocrotirea normelor de drept, cu aplicarea a diferite măsuri în vederea asigurării respectării drepturilor și libertăților persoanei, a agenților economici, instituțiilor și organizațiilor [9, p. 12].

Este sub orice critică locul și rolul organelor vamale în ierarhia organelor de drept, în condițiile în care art. 9 alin.(2) din CV stabilește expres că „*Organele vamale sunt organe de drept care constituie un sistem unic al Serviciului Vamal, format din aparatul central al Serviciului Vamal, birouri vamale și posturi vamale*” [4].

În același context, art. 6 alin.(1) din Legea privind activitatea specială de investigații, prevede că „*activitatea specială de investigații se efectuează de către ofițerii de investigații ai subdiviziunilor specializate din cadrul ori subordonate Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Apărării, Centrului Național Anticorupție, Serviciului de Informații și Securitate, Serviciului de Protecție și Pază de Stat, Serviciului Vamal, Serviciului Fiscal de Stat și Administrației Naționale a Penitenciarelor*” [18], iar art. 403 alin.(1) din CC [1] stabilește că Serviciul Vamal este competent să examineze contravențiile prevăzute la art. 79 alin. (3), art. 265, 287, 287¹, 287² din aceeași lege.

De remarcat că inițial Serviciul Vamal nu dispunea de competențe în domeniul urmăririi penale, în atribuțiile sale intrând doar efectuarea unei cercetări prealabile până la începerea urmăririi penale și doar după operarea modificărilor de la art. 106 din CPP (*redacția 1961*), prin puterea Legii nr. 472-XIV din 25.06.1999 [17], au fost instituți anchetatorii penali ai organelor securității naționale și anchetatorii penali ai organelor vamale.

Serviciul Vamal al Republicii Moldova a fost primul organ vamal din spațiul CSI care și-a creat organul său de urmărire penală. Apreciind rezultatele pozitive ale organelor vamale din Republica Moldova, serviciile vamale din Georgia, Azerbaidjan și Kazahstan și-au creat și ele organe de urmărire penală. Concomitent, și organele vamale ale Rusiei, Belarusului și Armeniei au în competență cercetarea prealabilă a infracțiunilor vamale, adică pornirea nemijlocită a urmăririi penale și efectuarea acțiunilor de urmărire penală preliminară, cu expedierea ulterioară a cauzelor penale organelor de anchetă [6, p. 35].

În multe state ale UE, cum ar fi Marea Britanie, Franța, Austria, Belgia, Germania, Ungaria, Suedia, Lituania, etc., organele vamale sunt abilitate cu funcția de investigare și anchetare a cauzelor penale pe faptul infracțiunilor vamale. În activitatea lor organele vamale ale țărilor menționate au competențe de investigare, respectiv anchetare a cauzelor penale până la transmiterea acestora în instanța de judecată [6, p. 34].

De asemenea, sunt o categorie de state ale UE în care organele vamale nu dispun de funcții în anchetarea infracțiunilor vamale (Italia, România, Bulgaria, etc.). Cel mai elocvent exemplu este cel al României, în care problema acordării organelor vamale a atribuțiilor respective constituie unul dintre cele mai discutate aspecte. Astfel, infracțiunile care sunt descoperite de către reprezentanții autorităților vamale române sunt preluate imediat pentru examinare de către organe ale poliției [6, p. 34].

Analizând experiența țărilor europene, putem concluziona că argumentele principale pentru anchetarea infracțiunilor vamale de către organul de urmărire penală din structura serviciilor vamale sunt: cunoștințele profesionale ale colaboratorilor vamali în domeniul depistării și documentării infracțiunilor vamale, schimbul operativ de informații între subdiviziunile vamale, accesul nelimitat în zona de control vamal, cunoașterea și folosirea pe larg a tehnologiilor de control

avansate, etc. [8, p. 146]

Autorul B.N. Gabricidze consideră că organele vamale, chiar dacă îndeplinesc funcții procesual-penale și contravenționale, au și caracter administrativ-executiv, totodată fiind în același rând cu alte organe de ocrotire a normelor de drept, mai ales cu poliția [24, p. 89].

De remarcat că, în calitate de organ de drept, instituțiile vamale apără suveranitatea și securitatea economică a statului, drepturile și interesele legitime ale persoanelor fizice și juridice. În plus, organele vamale duc lupta cu infracțiunile și contravențiile vamale [23, p. 24].

Este adevărat faptul că orice organ al puterii executive poate fi considerat ca organ de ocrotire a normelor de drept. Caracterul de organ de drept al instituțiilor vamale este determinat de înseși structura activității vamale, precum și de faptul că toate sarcinile și atribuțiile de bază în domeniul dat acestea le îndeplinesc luând în considerație interesele țării, asigurarea suveranității și securității economice a acesteia [28, p. 98].

Sarcinile de bază asigurate de către organele vamale denotă caracterul de protecție a normelor de drept al activității acestora. Activitatea organelor vamale trebuie să fie îndreptată în sensul protecției suveranității și securității economice a statului, asigurării drepturilor cetățenești, a agenților economici și a organelor statale, în vederea respectării de către aceștia a obligațiilor în raporturile vamale [26, p. 89].

Prin urmare, organele vamale au un rol important în ocrotirea normelor de drept, acest lucru fiind determinat de faptul că infracțiunile comise în cadrul activității vamale constituie una dintre cele mai răspândite forme de activitate criminală, care aduce un prejudiciu economic și politic esențial intereselor statului [22, p. 224].

Funcția de ocrotire a normelor de drept reprezintă o activitate esențială a organelor de drept [25, p. 448] și se realizează prin constatarea infracțiunilor, efectuarea urmăririi penale și realizarea măsurilor speciale de investigații.

Activitatea de ocrotire a normelor de drept este efectuată de către organele vamale de toate nivelurile. Astfel, Aparatul Central al Serviciului Vamal organizează activitatea de combatere a fraudelor, contravențiilor și infracțiunilor vamale, realizează măsurile de contracarare a trecerii peste frontiera vamală a substanțelor narcotice și psihotrope, a armelor și munițiilor, a valorilor culturale etc. Birourile și posturile vamale sunt responsabile de aplicarea și realizarea nemijlocită a atribuțiilor în domeniul dat într-o anumită regiune de activitate [6, p. 34].

În cadrul administrației vamale din Republicii Moldova activează următoarele subdiviziuni specializate în domeniul ocrotirii normelor de drept:

- urmărirea penală;
- investigațiile operative;
- echipele mobile;
- asistența administrativă.

Acest cadru instituțional corespunde standardelor europene și înglobează o competență vastă pentru realizarea atribuțiilor organelor vamale în domeniul menționat [6, p. 34].

Prin comiterea infracțiunilor vamale se amenință sau se lezează efectiv valori sociale de maximă importanță pentru securitatea economică a statului și pentru interesele legitime și legale ale cetățenilor Republicii Moldova. Un mijloc de apărare a valorilor date este incriminarea și sancționarea faptelor respective [21, p. 239].

Potrivit prevederilor alin. (1), art. 222 din CV „Urmărirea penală în domeniul vamal se efectuează de organul de urmărire penală din Serviciul Vamal și de subdiviziunile lui teritoriale”, iar art. 221 stabilește că „Obiectul urmăririi penale în cauzele ce țin de competența organelor vamale îl constituie colectarea de probe privind infracțiunea, identificarea făptuitorului ei și punerea lui sub învinuire în conformitate cu legislația” [4].

Art. 223 din CV stabilește competența organelor de urmărire penală în domeniul vamal [10, p. 332].

Astfel, potrivit acestei norme, organul de urmărire penală a Serviciului Vamal „...efectuează cercetarea penală și ancheta preliminară în toate cazurile de contrabandă și de alte infracțiuni a căror cercetare este atribuită de Codul de procedură penală competenței organelor vamale” [4].

Această normă de fapt este una de blanchetă care face trimitere la prevederile art. 268 din CPP, potrivit căreia „Organul de urmărire penală al Serviciului Vamal efectuează urmărirea penală în privința infracțiunilor prevăzute în art. 248, 248¹, 248² și 249 din Codul penal” [2].

Făcând o analiză de ansamblu a reglementărilor indicate supra, concluzionăm că, în pofida caracterului învechit al prevederilor de la art. 223 din CV, care operează cu noțiuni de genul „cercetare penală”, „anchetă preliminară”, reminiscențe ale legislației precedente, prevederi care nu mai corespund situației de fapt, le considerăm mai vaste ca conținut în plan comparativ cu prevederile normei de la art. 268 din CPP, or acestea limitează competența organului vamal de a efectua urmărirea penală doar în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 248 (*contrabanda*), 248¹ (*contrabanda cu mărfuri accizate*), 248² (*colectarea, deținerea, producerea, transportul, preluarea, depozitarea, predarea, desfacerea și vânzarea mărfurilor introduse prin contrabandă*) și 249 (*eschivarea de la plata drepturilor de import*) din CP, situație care nu corespunde realității.

În această ordine de idei, este de menționat că, potrivit prevederilor art. 269¹ din CPP [2], competența de a efectua urmărirea penală în cazul infracțiunilor împotriva justiției revine organului de urmărire penală în competența căruia se află infracțiunea de bază. Prin urmare, și organul de urmărire penală a Serviciului Vamal este competent să exercite urmărirea penală în cazul infracțiunilor împotriva justiției care au fost comise la investigarea sau în legătură cu investigarea infracțiunilor prevăzute la art. 248, 248¹, 248² și 249 din CP.

Într-o altă ordine de idei, în cazurile de conexitate a unor fapte cu infracțiunile atribuite în competența Serviciului Vamal, considerăm că urmărirea penală în cazul acestora urmează a fi exercitată tot de către organul de urmărire penală al Serviciului Vamal.

În final, măcar și teoretic, pot exista situații în care procurorul general și adjuncții săi să dispună organului de urmărire penală al Serviciului Vamal (*art. 271 alin.(7) din CPP*) efectuarea urmăririi penale într-o cauză penală, alta decât cea de investigare a infracțiunilor prevăzute la art. 268 din CPP.

Având în vedere constatările prezentate supra și pentru a nu lăsa loc pentru interpretări, considerăm necesar de a modifica prevederile normelor de la art. 268 din CPP și respectiv art. 223 din CV, astfel încât acestea să aibă conținuturi dacă nu identice, atunci similare care să cuprindă situațiile analizate.

În acest context considerăm că normele respective urmează să aibă următorul conținut: „Organul de urmărire penală al Serviciului Vamal efectuează urmărirea penală în privința infracțiunilor prevăzute la art. 248, 248¹, 248² și 249 din Codul penal, în privința infracțiunilor asociate, conexe sau în privința infracțiunilor a căror competență i-a fost atribuită”.

Dacă este să reieșim din prevederile art. 268 și respectiv art. 273 alin.(1) lit. c) din CPP, competența de a constata și de a exercita urmărirea penală, în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 248, 248¹, 248² și 249 din CP, revine în mod exclusiv Serviciului Vamal. Cu toate acestea, în practică apar unele confuzii legate de faptul că, de multe ori, infracțiunile de contrabandă sunt constatate de Poliția de Frontieră, subdiviziune a MAI, care inter alia este responsabilă de supravegherea frontierei de stat a Republicii Moldova.

Astfel, potrivit prevederilor art. 273 alin.(1), lit. a¹) din CPP [2], Poliția de Frontieră este competentă de a constata infracțiuni atribuite prin lege în competența sa, în condițiile în care Legea procesual-penală nu determină o competență diferită pentru această entitate, alta decât cea

stabilită pentru organul de urmărire penală al MAI, ceea ce poate determina numeroase dificultăți la aplicarea legislației în vigoare.

În speță, art. 1 alin. (2) din Legea nr. 283 stabilește că Poliția de Frontieră nu este o entitate separată, dar „...este autoritate administrativă, în subordinea Ministerului Afacerilor Interne, care exercită atribuțiile și implementează politica statului în domeniul managementului integrat al frontierei de stat, al combaterii migrației ilegale și a criminalității transfrontaliere” [15]. Cu toate acestea, art.6 alin.(2) lit. a) din aceeași lege stabilește că „Poliția de Frontieră realizează, în limita competențelor, acțiuni de prevenire, depistare și contracarare a migrației ilegale și a **altor infracțiuni transfrontaliere** legate de circulația ilegală a persoanelor și mijloacelor de transport, legate de traficul de arme și muniții, inclusiv arme de distrugere în masă și materiale conexe, traficul de substanțe și deșeuri radioactive și/sau nucleare, deșeuri periculoase, traficul de obiecte de artă, obiecte de valoare istorică și arheologică, obiecte de proprietate intelectuală, traficul de specii de animale și soiuri de plante pe cale de dispariție..., efectuează măsuri speciale de investigație, precum și exercită urmărirea penală”.

Potrivit prevederilor art. 3 din Legea nr. 215 din 04.11.2011, prin **criminalitate transfrontalieră** se înțelege activitatea infracțională desfășurată de o persoană sau de mai multe persoane pe teritoriul a cel puțin două state, prin care se aduce un prejudiciu valorilor sociale apărute de normele juridice [14].

Având în vedere că infracțiunea de contrabandă, sub aspectul laturii obiective, se realizează prin acțiuni de *introducere sau de scoatere de pe teritoriul Republicii Moldova a mărfurilor, drogurilor, substanțelor cu efecte puternice, toxice, otrăvitoare, radioactive, explozive, precum și a deșeurilor nocive și a produselor cu destinație dublă, a armamentului, a dispozitivelor explozive, a munițiilor, a valorilor culturale, eludând-se controlul vamal ori tăinuindu-le de el prin ascundere în locuri special pregătite sau adaptate în acest scop* [3] și în virtutea activității prestate de către Poliția de Frontieră și Serviciul Vamal, care în comun supraveghează frontiera de stat (art. 18 alin. (1) din Legea nr. 215) [14], faptele de contrabandă pot fi constatate de ambele entități, iar exercitarea urmăririi penale ține de competența organului de urmărire penală al Serviciului Vamal.

Contrar acestor constatări, art. 6 alin. (2) lit. a) din Legea nr. 283 [15] stabilește că „Poliția de frontieră realizează, în limita competențelor, acțiuni de prevenire, depistare și contracarare a migrației ilegale și a altor infracțiuni transfrontaliere legate de circulația ilegală a persoanelor și mijloacelor de transport, legate de traficul de arme și muniții, inclusiv arme de distrugere în masă și materiale conexe, traficul de substanțe și deșeuri radioactive și/sau nucleare, deșeuri periculoase, traficul de obiecte de artă, obiecte de valoare istorică și arheologică, obiecte de proprietate intelectuală, traficul de specii de animale și soiuri de plante pe cale de dispariție...”. Alin.(5) al aceleiași norme completează aceste prevederi, indicând că „Pentru asigurarea realizării sarcinilor de prevenire și combatere a criminalității transfrontaliere, inclusiv a traficului de ființe umane, a organizării migrației ilegale, a trecerii ilegale a frontierei de stat, a contrabandei, a falsificării și folosirii frauduloase a documentelor, Poliția de Frontieră, în limitele stabilite de legislație, exercită urmărirea penală, constată și examinează contravențiile, întreprinde expertiza judiciară, efectuează măsuri speciale de investigație” [15], ceea ce ne poate determina să credem că Poliția de Frontieră este competentă să exercite urmărirea penală, inclusiv în cauzele de contrabandă.

Această confuzie este întreținută și de prevederile pct. 7, alin. (4) lit. (e) din Regulamentul privind organizarea și funcționarea Inspectoratului General al Poliției de Frontieră [12], care stabilește că această entitate „...efectuează urmărirea penală în privința infracțiunilor atribuite în competență, a celor conexe, precum și a infracțiunilor constatate de către angajații Poliției de Frontieră în legătură cu exercitarea atribuțiilor de serviciu...”.

Reieșind din logica prevederilor legale indicate supra, s-ar putea considera că organul de

urmărire penală al Poliției de Frontieră este competent să efectueze urmărirea penală în cazul infracțiunilor transfrontaliere și, deci, și în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 248, 248¹, 248² și 249 din CP sau cel puțin în cazul în care Poliția de Frontieră nemijlocit a constatat aceste infracțiuni în cadrul activității prestate, ceea ce în opinia noastră este inadmisibil, potrivit raționamentelor după cum urmează.

Întru realizarea atribuțiilor de serviciu, Poliția de Frontieră este abilitată nu doar cu dreptul de a verifica valabilitatea actelor de călătorie a persoanelor și a documentelor de însoțire a mărfii, dar poate efectua și controlul fizic atât al persoanei, cât și al încărcăturilor.

În aceste condiții, organul de constatare al Poliției de Frontieră, întru respectarea prevederilor art. 273 alin.(3) din CPP [2], în 24 de ore va remite materialele acumulate organului de urmărire penală al Poliției de Frontieră, care la rândul său, va stabili dacă din actul de sesizare rezultă cel puțin o bănuială rezonabilă că s-a comis o infracțiune de contrabandă și nu există circumstanțe care împiedică începerea urmăririi penale pentru a dispune începerea urmăririi penale. urmând ca în termen de trei zile să-și decline competența în favoarea organului de urmărire penală al Serviciului Vamal (*art.271 alin.(2) din CPP*).

În situația cercetată suntem în condițiile concurenței dintre prevederile Legii cu privire la Poliția de Frontieră și prevederile Legii procesual penale privind competența Poliției de Frontieră și a Serviciului Vamal la investigarea infracțiunilor transfrontaliere prevăzute la art. 248, art.248¹, art. 248² și art. 249 din CP. Deci, suntem în condițiile unui conflict de norme dintre două acte normative de același nivel – *legi organice*, și în aceste condiții apare cât se poate de stringent chestiunea legată de aplicarea acestor instrumente pe domeniul competenței organului de urmărire penală.

Pentru soluționarea situației create, ținem să menționăm că, între normele Legii cu privire la Poliția de Frontieră și CPP, pe domeniul urmăririi penale, în general, și aspectele legate de competența organului de urmărire penală al Serviciului Vamal și Poliției de Frontieră, în special, este un raport de parte la întreg. Pe cale de consecință, Legea procesual penală are forță juridică superioară, iar potrivit art. 7 din Legea nr. 100 din 22.12.2017 [13], „*Actul normativ cu forță juridică superioară poate modifica sau abroga un act normativ cu forță juridică inferioară al aceluiași emitent...*”

Mai mult, potrivit prevederilor art. 2 alin.(1) din CPP „*Procesul penal se reglementează de prevederile Constituției Republicii Moldova, de tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte și de prezentul cod*”, iar alin. (4) din aceeași lege stabilește că „*Normele juridice cu caracter procesual din alte legi naționale pot fi aplicate numai cu condiția includerii lor în prezentul cod*”.

Astfel, competența organului de urmărire penală al Poliției de Frontieră, descrisă și în Legea cu privire la Poliția de Frontieră, va trebui apreciată și interpretată doar în sensul limitelor instituite de CPP și în niciun caz în mod extensiv.

Prin urmare, competența de a efectua urmărirea penală, în cazul infracțiunilor prevăzute de art. 248, art.248¹, art. 248² și art. 249 din CP, revine în mod exclusiv organului de urmărire penală al Serviciului Vamal, indiferent cine a constatat infracțiunile respective și doar în condițiile art. 271 alin. (7) din CPP. Așa că efectuarea urmăririi penale poate fi dispusă unui alt organ de urmărire penală, inclusiv celui al Poliției de Frontieră.

Concluzii. Organul de urmărire penală este competent să exercite urmărirea penală și în cazul infracțiunilor împotriva justiției, pe care le-a stabilit nemijlocit în cadrul investigării infracțiunilor atribuite în competență.

Infracțiunile aflate în competența organului de urmărire penală al Serviciului Vamal pot fi constatate și de alte organe de urmărire penală, altele decât cel al Serviciului Vamal, inclusiv de organul de constatare al Poliției de Frontieră, doar că după pornirea urmăririi penale, în termen

de 3 zile, cauza penală va fi remisă pentru continuarea urmăririi penale organului de urmărire penală al SV (art. 271 alin. (2) din CPP).

Organul de urmărire penală exercită urmărirea penală în cauzele penale conexe cauzelor aflate în competența sa, cu condiția că competența i-a fost atribuită prin ordonanța procurorului general sau a adjuncților săi (art. 271 alin. (7) din CPP). În aceleași condiții, organul de urmărire penală al Serviciului Vamal poate exercita urmărirea penală în orice cauză penală, indiferent de faptul dacă are sau nu legătură cu cauza penală investigată.

Considerăm că, pentru a evita aglomerarea neîntemeiată a organului de urmărire penală al Serviciului Vamal cu investigarea diferitelor infracțiuni cu caracter transfrontalier, se impune necesitatea intervenției legiuitorului pentru stabilirea competenței Poliției de Frontieră la investigarea unor fapte transfrontaliere mai puțin periculoase (*contrabandă cu droguri, substanțe periculoase, armament, etc.*).

Referințe bibliografice

1. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24 octombrie 2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 17.03.2017, nr. 78-84.
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 07.06.2003, nr.104-110/447.
3. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.04.2009, nr. 72-74 art. 195.
4. Codul vamal al Republicii Moldova nr. 1149 din 20 iulie 2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 23.12.2000, nr. 160-162/1201.
5. CONDOR I., CRISTEA CONDOR S. Drept vamal și fiscal. București: Lumina Lex, 2002, 307 p. ISBN 973-588-447-X.
6. ERHAN Ianuș. Atribuțiile organelor vamale în domeniul ocrotirii normelor de drept. În: Revista „Legea și Viața”, 2013, nr. 1(253). ISSN 1810-309X.
7. ERHAN Ianuș. Organele vamale – aspect conceptuale: noțiuni, competențe legale și principii de activitate. În: Revista Națională de Drept, 2012, nr. 9. ISSN 1811-0770.
8. ERHAN Ianuș. Statutul juridic al organelor vamale în Republica Moldova (monografie). Chișinău: Tipografia „Print-Caro”, 2015. 217 p. ISBN 978-9975-56-217-1.
9. ERHAN Ianuș. Locul și rolul organelor vamale în cadrul sistemului de organe statale. În: Revista națională de drept, 2010, nr. 11. ISSN 1811-0770.
10. GUREU Valeriu și al. Drept vamal (Note de curs). Chișinău: Tipografia „Print-Caro”, 2016. 382 p. ISBN 978-9975-56-337-6.
11. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 4 din 02 ianuarie 2007 cu privire la aprobarea efectivului-limită și a Regulamentului privind organizarea și funcționarea Serviciului Vamal. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.01.2007, nr. 3-5/15.
12. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1145 din 21 noiembrie 2018 cu privire la organizarea și funcționarea Inspectoratului General al Poliției de Frontieră. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.12.2008, nr. 480-485 art. 1308.
13. Legea nr. 100 din 22 decembrie 2017 cu privire la actele normative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.01.2018, nr. 7-17/34.
14. Legea nr. 215 din 04 noiembrie 2011 cu privire la frontiera de stat a Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 20.04.2012, art. nr. 243.
15. Legea nr. 283 din 28 decembrie 2011 cu privire la Poliția de Frontieră. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 20.04.2012, nr. 76-80.
16. Legea nr. 302 din 21 decembrie 2017 cu privire la Serviciul Vamal. În: Monitorul Oficial al

- Republicii Moldova, 02.03.2018, nr. 68-76 art. 143.
17. Legea nr. 472-XIV din 25 iunie 1999 pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 15.07.1999, nr. 73-77/335.
 18. Legea nr. 59 din 29 martie 2012 privind activitatea specială de investigații. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 08.06.2012, nr. 113-118.
 19. Regulamentul (CE) nr. 450/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 23 aprilie 2008 de stabilire a Codului Vamal Comunitar (Codul Vamal Modernizat) [online]. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 145/1 din 04.06.2008 [citat 11.02.2023]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:02008R0450-20130619&from=DE>.
 20. SMEȘNAIA Tatiana. Noua Lege cu privire la Serviciul Valam [online]. Monitorul Fiscal, 07 martie 2018 [citat 08 februarie 2023]. Disponibil: <https://monitorul.fisc.md/editorial/noua-lege-cu-privire-la-serviciul-vamal.html/>.
 21. ȚURCAN P., ERHAN I., CIOBANU O., ROTUNDU E. Drept vamal (Note de curs). Chișinău: Tipografia „Print-Caro”, 2016. 255 p. ISBN 978-9975-56-313-0.
 22. АГАБАЛАЕВ М.И. Организационно-правовые основы деятельности и основные функции таможенных органов Российской Федерации. Москва: Экономика, 2006. 256 с. ISBN 5-282-02560-4.
 23. АНДРИАШИН Х.А., СВИНУХОВ В.Г., БАЛАКИН В.В. Таможенное право. Учебник. Москва: Магистр, 2008. 367 с. ISBN 78-5-9776-0042-2.
 24. ГАБРИЧИДЗЕ Б.Н., ЧЕРНЯВСКИЙ А.Г. Курс таможенного права Российской Федерации. Москва: Дело и Сервис, 2002. 528 с. ISBN 5-8018-0162-6.
 25. ДРАГАНОВ В.Г., РАССОЛОВ М.М. Таможенное право. Москва: Закон и право, 2001. 639 с. ISBN 5-238-00272-6.
 26. НОЗДРАЧЕВ А.Ф. Таможенное право. Москва: Волтерс Клувер, 2007. 688 с. ISBN 978-5-466-00218.
 27. ХАЛИПОВ С.В. Таможенное право. Москва: Зерцало-М, 2004. 384 с. ISBN 5-94373-092-3.
 28. ЧЕРНЯВСКИЙ А.Г. Таможенное право. Москва: ЮСТИЦИЯ, 2016. 556 с. ISBN 978-5-4365-0911-2.

CZU 343.12

FAPTA NU A FOST SĂVÂRȘITĂ DE BĂNUIT SAU ÎNVINUIT – TEMEI DE SCOATERE
A PERSOANEI DE SUB URMĂRIRE PENALĂ

THE CRIME HAS NOT BEEN COMMITTED BY THE SUSPECT OR THE ACCUSED – BASIS
TO REMOVE THE PERSON FROM THE CRIMINAL INVESTIGATIONS

Olesea CREȚU,
doctorandă, formator,
Departamentul formare continuă și managerială
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID ID: 0000-0001-8643-9089

Rezumat

Scopul procesului penal este protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și protejarea persoanei de fapte ilegale ale persoanelor cu funcții de răspundere în activitatea lor legală de cercetare a infracțiunilor presupuse sau săvârșite, astfel ca orice persoană care a comis o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată [2, art.1, al.2].

Urmărirea penală, ca prima fază a procesului penal, constă din administrarea materialului probator necesar cu privire la existența infracțiunii, la identificarea făptuitorului, în scopul stabilirii dacă poate fi trimisă cauza în judecată.

Administrarea materialului probator presupune activitatea de descoperire, fixare, verificare și apreciere a probelor prin diferite mijloace și procedee probatorii, prevăzute de lege. Iar identificarea făptuitorului se prezumă din faptul că probele administrate trebuie să contribuie la depistarea celor care au săvârșit infracțiunea. Presupusul făptuitor, pe parcursul procesului penal, îmbracă diferite „haine juridice” – de la „bănuț” până la „condamnat/achitat”. Totodată, prezentarea probelor de neapartenență a făptuitorului la săvârșirea infracțiunii este temei de a înceta orice acțiuni procesuale în privința acestei persoane, la orice etapă a procesului penal.

Cuvinte-cheie: bănuț, învinuit, proces penal, ordonanță, încetare.

Summary

The purpose of the penal process is to protect the person, the society and the state from crimes, as well as to protect the person from the illegal actions of the people holding positions of responsibility in their legal activity of investigating supposed or committed crimes, so that each individual that has committed a crime is punished accordingly and not one innocent person is held accountable and convicted [2, art.1, para.2].

The criminal investigation, as a first phase of the penal process, consists of administering the necessary evidentiary materials regarding the existence of the crime and identifying the perpetrator, with the purpose of establishing if the case can be sent to a court of law.

The administering of the evidentiary materials implies discovering, securing, checking and assessing the evidence through various probative methods and procedures that are stipulated by law. The identification of the perpetrator is presumed from the fact that the administered evidence must contribute to detecting those who have committed the crime. During the penal process, the supposed offender dons different ‘judicial clothes’: from ‘suspect’ to ‘convict/acquitted’. At the same time, presenting evidence that the perpetrator did not partake in committing the crime represents basis for terminating all procedural actions in regard to this person, at any stage of the penal process.

Keywords: suspect, accused, penal process, ordinance, termination.

Introducere. Statul de drept presupune armonizarea, echilibrarea raporturilor celor două componente, în sensul domniei legii, adică a supremației ei absolute în scopul prezervării drepturilor și libertăților individuale. Cetățeanul Republicii Moldova posedă drepturile și obligațiile prevăzute de legislație, ocupă în cadrul societății un anumit statut juridic, poartă răspundere în fața statului, dar totodată se află sub protecția acestuia.

Procesul penal, privit în structura sa, poate fi considerat ca fiind un raport juridic, care se

dezvoltă progresiv între diferite persoane participante, interesate în soluționarea conflictului de drept penal substanțial, creat prin săvârșirea unei infracțiuni. Subiecții principali ai acestui raport sunt, pe de o parte, societatea, iar pe de altă parte, cel ce a săvârșit fapta (acțiunea sau inacțiunea) prejudiciabilă.

Conflictul de drept penal se consideră soluționat prin adoptarea unei hotărâri penale definitive a instanței de judecată: de condamnare, de achitare sau de încetare a procesului penal. Totodată, acestea pot fi soluționate și la faza de urmărire penală prin hotărârea procurorului de încetare a urmăririi penale, scoatere a persoanei de sub urmărire și clasare a procesului penal.

Metode și materiale aplicate. La elaborarea acestui articol a fost folosit material teoretic, normativ și empiric. De asemenea, cercetarea respectivului subiect a fost posibilă prin aplicarea mai multor metode de investigare științifică, specifice teoriei și doctrinei procesual-penale: metoda logică, metoda analizei comparative, analiza sistemică etc.

Rezultate obținute și discuții. Scoaterea de sub urmărire penală este soluția legală și motivată de încetare a oricăror acțiuni de urmărire penală în privința bănuțului/învinuțului, fiind dispusă de procuror.

Scoaterea de sub urmărirea penală este prevăzută în art. 284, capitolul V, titlul I, Partea specială Cod procedură penală, și constă în activitatea procedurală prin care urmărirea penală în privința persoanei este întreruptă, de regulă, în mod definitiv, dacă se constată existența unuia din cazurile care exclud urmărirea penală.

Conform pct.1 alin.2 art. 284 CPP, persoana bănuțită sau învinuțită de săvârșirea unei infracțiuni poate fi scoasă de sub urmărire penală, dacă se constată că fapta nu a fost săvârșită de aceasta.

Persoană fizică (autorul, organizatorul, instigatorul sau complicele), subiectul infracțiunii pe parcursul procesului penal, primește diferite calități procesuale. Aceeași persoană îmbracă diverse „haine juridice” pe parcursul procesului penal, fiecare dintre ele indicând asupra fazei procesului, drepturilor și obligațiilor de care dispune potrivit legii. Astfel, în procesul penal cel care a săvârșit infracțiunea are calitatea de bănuț, învinuț, inculpat.

Bănuțul este persoana fizică față de care există anumite probe că a săvârșit o infracțiune până la punerea ei sub învinuire [2, art. 63]. Prin sintagma „anumite probe” cu care se operează în alin. (1) al art. 63 CPP se au în vedere elemente de fapt dobândite pe cale procesuală, care confirmă existența infracțiunii și servesc la identificarea făptuitorului [4, p.202].

Calitatea procesuală de bănuț este obținută prin următoarele acte procesuale:

- proces-verbal de reținere;
- ordonanță de recunoaștere în calitate de bănuț;
- ordonanță sau încheiere de aplicare a măsurii preventive neprivative de libertate.

În funcție de actul procesual prin care persoana și-a obținut calitatea de bănuț, termenul de aflare în acest statut este de până la 72 de ore, 10 zile și respectiv 3 luni.

La momentul expirării, după caz, a unuia dintre termenii indicați, organul de urmărire penală este obligat a elibera bănuțul reținut ori a revoca măsura preventivă aplicată, dispunând scoaterea sau punerea lui sub învinuire.

Deci, în cazul în care procurorul în termenele expuse (72 de ore, 10 zile, 3 luni), nu dispune punerea bănuțului sub învinuire, se prezumă faptul că acesta nu a săvârșit infracțiunea de care era bănuț și urmează a fi scos de sub urmărire. Totodată, actele procesuale întocmite în privința bănuțului peste termenele indicate sunt omisiuni ce duc, conform art. 251 alin. (2) C.pr.pen., la nulitatea actelor procesuale elaborate după expirarea termenelor de procedură, circumstanțe ce pot avea drept consecință încetarea urmăririi penale.

Calitatea de bănuț încetează din momentul eliberării reținutului, revocării măsurii preventive aplicate în privința lui ori, după caz, anulării ordonanței de constituire în calitate de bănuț și scoaterii lui de sub urmărire, sau din momentul emiterii de către procuror a ordonanței de punere sub învinuire.

Învinuitul este definit drept persoană fizică față de care s-a emis, în conformitate cu legea, o ordonanță de punere sub învinuire [2, art. 65]. Persoana pierde calitatea de învinuit [2, alin. (4), art. 65] din momentul dispunerii încetării procesului penal sau scoaterii de sub urmărire penală. Soluția scoaterii de sub urmărire penală este dispusă de către procuror din oficiu sau la propunerea organului de urmărire penală, prin ordonanța motivată [9, p. 371].

Apreciind că urmărirea penală a fost efectuată pe deplin, au fost verificate toate versiunile înaintate și au fost constatate toate împrejurările și circumstanțele săvârșirii infracțiunii, ofițerul de urmărire penală ia decizia într-un document procesual corespunzător. Ofițerul de urmărire penală constatând, prin aprecierea lăuntrică, că probele administrate într-o cauză penală formează unul din temeiurile ce exclud urmărirea penală, înaintează procurorului un raport cu propunerea de încetare a urmăririi penale.

Aprecierea probelor este unul dintre cele mai importante momente ale procesului penal, deoarece întregul volum de muncă depus de către organele de urmărire penală, instanțele de judecată și părțile din proces se concentrează pe soluția ce va fi dată în urma acestei activități [7, p. 145].

Aprecierea probelor reprezintă procesul mental de evaluare și comparare a probelor pentru a desprinde o concluzie asupra valorii lor în ceea ce privește stabilirea faptelor și împrejurărilor supuse probațiunii [8, p. 289]. Aprecierea probelor are ca scop determinarea autenticității și valorii lor, precum și suficiența cantității în vederea stabilirii obiectului probatoriului [13, p. 660].

Reprezentantul organului de urmărire penală sau judecătorul apreciază probele conform propriei convingeri, formate în urma examinării lor în ansamblu, sub toate aspectele și în mod obiectiv, călăuzindu-se de lege [2, art. 101]. Aprecierea probelor se efectuează în baza intimei convingeri, care mai poartă denumirea de *principiul liberei aprecieri a probelor* [13, p. 656, op.cit.]. Acest principiu are următoarele caracteristici:

- legea procesuală nu indică concret modul de dovedire a circumstanțelor respective și nu stabilește din timp forța probatorie;

- aprecierea probelor se efectuează în baza propriei convingeri, dar ea nu poate fi arbitrară. La baza ei trebuie să stea o examinare în ansamblu sub toate aspectele și-n mod obiectiv a probelor;

- persoana care efectuează aprecierea probelor nu este legată de aprecierea probelor efectuată de o altă persoană sau de alte organe în stadiile procesului penal;

- în cadrul aprecierii probelor trebuie să fie strict respectate prevederile legii.

Doar în urma acestei etape, organul de urmărire penală întocmește raportul cu propunerea de încetare a urmăririi penale și împreună cu cauza penală îl înaintează procurorului. Raportul dat trebuie să conțină următoarele informații [10, p. 253]:

- fapta care a servit temei pentru pornirea urmăririi penale;

- încadrarea juridică a faptei;

- informații cu privire la persoana bănuțului, învinuitului;

- descrierea probelor pe care se axează propunerea înaintată;

- informații despre corpurile delictive și măsurile luate în privința lor, precum și locul unde se află ele;

- măsurile preventive, asiguratorii și alte măsuri dacă au fost aplicate în cursul urmăririi penale;

- cheltuielile judiciare.

Unul din temeiurile de a scoate persoana de sub urmărire penală se referă la reglementarea pct. 1 din alin. 2 al art. 284: „fapta nu a fost săvârșită de bănuț sau învinuit”.

Fapta este acțiunea sau inacțiunea prejudiciabilă prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție și pasibilă de pedeapsă penală. Săvârșirea oricărei infracțiuni atrage, pentru cel care a comis-o, o pedeapsă, iar pedeapsa implică, din partea persoanei care o suportă, răspunderea sa penală pentru fapta săvârșită.

În contextul stabilirii obiectului probațiunii, organul de urmărire penală este obligat să stabilească faptul infracțiunii cu toate semnele componenței incriminatorii. Semnele componenței infracțiunii se împart în *semne obligatorii*, care sunt specifice componențelor tuturor infracțiunilor, fără excepție, și *semne facultative*, care exprimă trăsăturile specifice ale componenței unei anumite categorii de infracțiuni. Printre semnele facultative distingem: *legătura de cauzalitate dintre faptă și urmarea prejudiciabilă pe care aceasta o produce, locul, timpul, împrejurările, modul, instrumentele și mijloacele de săvârșire a faptei*. Anume aceste elemente sunt importante în stabilirea legăturii de cauzalitate dintre: subiect - faptă - consecință. Aflarea bănuțului/învinuțului în altă parte decât locul săvârșirii faptei prezintă o dovadă a nevinovăției, justificare a unui alibi.

Conform prevederilor *prezumției de nevinovăție*, în cazul în care apărarea a pretins un alibi, responsabilitatea de a colecta dovezi de susținere sau de respingere a alibiului revine procurorului. Cu toate acestea, în unele surse se menționează în mod expres că dovada alibiului îi revine acuzatului [5].

Argumentul de apărare, bazat pe alibiul inculpatului, poate fi considerat respins doar dacă instanței i s-au prezentat dovezi solide că, la momentul crimei, învinuțitul se afla într-adevăr la locul infracțiunii presupuse.

Deci, constatarea că, la data săvârșirii infracțiunii, cel acuzat se afla în altă parte decât la locul săvârșirii ei, dovedită prin probe pertinente, concludente și utile, demonstrează nevinovăția bănuțului/învinuțului.

Argumentarea prin imposibilitatea comiterii unei infracțiuni din cauza caracteristicilor de personalitate ale acuzatului, a caracteristicilor de personalitate ale victimei, a particularităților presupusei infracțiuni etc., nu poate servi drept „alibi”, fiind o justificare subiectivă. Alibiul poate fi dovedit prin declarațiile a cel puțin unui martor de bună-credință.

Mărturia – proces sau act de cunoaștere a realității – depinde de capacitatea fiecărei persoane de a recepta faptele, de a le prelucra în funcție de subiectivismul și selectivitatea sa psihică, de ale memora, de capacitatea sa de a reține și memora doar elemente necesare și importante, deci esențialul și, nu în ultimul rând, de aptitudinea sa de a le reda. Martorul de bună-credință este un prețios auxiliar al justiției, prin faptul că prin relatările sale furnizează elemente importante pentru stabilirea adevărului material necesar în vederea rezolvării proceselor [12].

În cazul în care se constată că fapta nu a fost săvârșită de către bănuț sau de către învinuț, procurorul dispune prin ordonanță motivată *scoaterea persoanei de sub urmărire penală* (art. 284 din CPP). *Scoaterea persoanei de sub urmărire penală* este o încetare a urmăririi penale în privința persoanei bănuț, învinuț de săvârșirea unei infracțiuni, și poate fi dispusă în orice cauză penală, indiferent dacă persoana a fost sau nu pusă sub învinuire. Astfel, *scoaterea de sub urmărire penală* este o soluție corespunzătoare celei de achitare, pronunțată de instanță în cursul judecății.

Persoana poate fi scoasă de sub urmărirea penală integral sau numai cu privire la un capăt de învinuire. Deci, *scoaterea de sub urmărire* poate fi totală (stingerea în întregime a procesului penal) sau parțială (în raport cu anumite fapte și persoane) [5]. *Scoaterea de sub urmărire penală parțială* (numai la un capăt de acuzare) constituie o schimbare a învinuirii, potrivit alin. (2) al art. 283 C. pr. pen.

Procurorul, la propunerea organului de urmărire penală sau din oficiu, în cazul în care constată temeiurile prevăzute în alin. 1 și 2, art. 284 C. pr. pen., prin ordonanță motivată dispune *scoaterea persoanei de sub urmărirea penală*.

În cazul în care procurorul dispune *scoaterea persoanei de sub urmărire*, el restituie dosarul organului de urmărire penală, eventual cu rezoluția de a continua urmărirea penală, fixând termenul efectuării acesteia.

La dispunerea încetării urmăririi penale în privința persoanei, procurorul, dacă este cazul, ia totodată măsurile necesare pentru:

- 1) revocarea măsurii preventive și a altor măsuri procesuale în modul prevăzut de lege;
- 2) restituirea cauțiunii în cazurile și în modul prevăzut de lege;

- 3) aplicarea măsurilor de siguranță;
- 4) încasarea cheltuielilor judiciare sau alte acțiuni prevăzute de lege [14].

Dacă constată că nu este cazul să dispună încetarea urmăririi penale sau dacă a dispus încetarea parțial, ori dacă din alte considerente persistă necesitatea continuării procesului penal, procurorul, după caz, restituie cauza penală organului de urmărire penală, cu indicația respectivă, fixând termenul urmăririi penale, sau ia o altă decizie în conformitate cu Codul de procedură penală.

În cazul scoaterii persoanei de sub urmărirea penală pe temeiul neapartenenței bănuیتului, învinuitului la infracțiunea imputată, procurorul este obligat să-i explice mecanismul de utilizare a dreptului la reabilitare, dreptului de reparare a prejudiciului cauzat. Hotărârea de scoatere a persoanei de sub urmărire penală devine temei de reabilitare din momentul în care devine definitivă. Temeiurile, procedura și modul de reparare a prejudiciului și repunerea în drepturi sunt reglementate de Legea nr. 1545/1998 privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale Procuraturii și ale instanțelor judecătorești.

În concluzie. Omul este elementul constitutiv de bază al societății, posesor de drepturi și obligații. Unul din drepturile bănuیتului/învinuitului, care derivă din scopul procesului penal, este prezumția de nevinovăție. Este un drept care în procesul penal garantează protecția persoanelor împotriva învinuirilor și tragerii la răspundere penală. Conform acestei garanții, persoana vă fi considerată nevinovată, până ce vinovăția nu-i va fi dovedită printr-o hotărâre penală definitivă. Totodată, nimeni nu este obligat să-și dovedească nevinovăția, sarcina de demonstrare a vinovăției fiind în mod exclusiv de competența procurorului.

Odată stabilită neapartenența bănuیتului/învinuitului la infracțiunea imputată, procurorul este obligat să scoată persoana de sub urmărire penală și să înceteze orice acțiuni de urmărire penală împotriva acesteia, explicându-i totodată dreptul la reabilitare.

Referințe bibliografice:

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iunie 1994.
2. Codul de procedură penală, Legea nr. 122-xv din 14 martie 2003 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 104-110/447 din 07.06.2003.
3. Codul penal, Legea nr. 985, din 18.04.2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74 din 14.04.2009.
4. Dolea Ig., Roman D., Sedlețchi I., Vîzdoagă T., Rotaru V., Cerbu A., Ursu S., Manual de Drept procesual penal, Ed. Cartier, 2005.
5. <https://ro.wikipedia.org/wiki/Alibi> (accesat la 11.04.2023, ora 15.00).
6. <http://referat-referate.blogspot.md/2016/10/scoaterea-persoanei-de-sub-urmarirea.html> (accesat la 15.01.2019, ora 12.12).
7. Garraud R., Drept procesual penal, București: Ed. Academiei, 1999.
8. Păvăleanu V., Drept procesual penal. Partea generală, Ed. Lumina Lex, 2002.
9. Osoianu T., Ostavciuc D., Urmărirea penală, Chișinău, 2021, Ed. Cartea Militară, ISBN 978-9975-157-58-2.
10. Osoianu T., Ostavciuc D., Urmărirea penală, suport de curs. Chișinău, 2021, Ed. Cartea Militară, ISBN 978-9975-3366-8-0.
11. Didâc V., Șterbeț V., Botezatu R., Vizdoaga T., Dreptul procesual penal, Conducerea și efectuarea urmăririi penale de către procuror, Suport de curs. Chișinău, 2008.
12. https://www.academia.edu/42076294/Tema_2_Marturia_Judiciara_de_Buna (accesat la 12.04.2023, ora 09.20).
13. Ostavciuc D., Principiile procesului penal. Chișinău, 2022, ISBN 978-9975-135-64-1.
14. Legea nr. 1545/1998 privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală.
15. <https://dexonline.ro/>.

CZU: 343.132

TEMEIURILE DE DISPUNERE A INVESTIGAȚIEI SUB ACOPERIRE

THE GROUNDS FOR DISPOSING THE INVESTIGATION UNDER COVERAGE

Elena CICALA,

doctorandă, asistent universitar,

Catedra „Activitate specială de investigație și anticorupție”,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,

ORCID: 0009-0003-0306-3322

Rezumat

Prevenirea și descoperirea unor categorii de infracțiuni de cele mai multe ori este imposibilă fără aplicarea unor metode speciale de investigații. Iar începând cu anul 1992, instrumentarea unor cauze penale privind infracțiunile grave devine posibilă în Republica Moldova datorită folosirii în calitate de probe a rezultatelor activității operative de investigații, în condițiile legii. Prevenirea și contracararea infracțiunilor, precum și înfrângerea împotrivirii manifestate de infractori la cercetarea infracțiunilor pot fi eficiente numai prin desfășurarea promptă și proporțională a unei activități netradiționale în cadrul procesului penal. Astfel, prin Legea nr. 66 din 05.04.2012, activitatea specială de investigații devine o instituție importantă a dreptului procesual-penal, fiind reglementată și de Codul de procedură penală în vigoare. Totodată, activitatea specială de investigații, numită anterior „activitate operativă de investigații”, are un caracter mult mai complex, avându-se în vedere sarcinile urmărite, mijloacele și metodele folosite, în special, de organele de informații și contrainformații ale statului.

Cuvinte-cheie: activitate specială de investigații, măsuri speciale de investigații, teme, investigația sub acoperire, subdiviziuni specializate, proces penal, autorizație.

Summary

The detection and discovery of certain categories of crimes is most often impossible without the application of special investigative methods. And since 1992, the implementation of criminal cases regarding serious crimes becomes possible in the Republic of Moldova due to the use as evidence of the results of operative investigative activity, under the law. The prevention and countering of crimes, as well as the defeat of the opposition shown by criminals to the investigation of crimes, can only be effective through the prompt and proportionate development of a non-traditional activity within the criminal process. Thus, by Law no. 66 of 04/05/2012, the special investigation activity becomes an important institution of criminal procedural law, being also regulated by the Criminal Procedure Code in force. At the same time, the special investigation activity, previously called “investigative operative activity”, has a much more complex character, considering the tasks pursued, the means and methods used, in particular, by the state’s intelligence and counter-intelligence bodies.

Keywords: special investigative activity, special investigative measures, basis, undercover investigation, specialized subdivisions, penal trial, authorization.

Introducere. Lumea înconjurătoare, plină de taine, încă din antichitate era percepută de către om ca o sursă de amenințare, de aceea dorința de a cunoaște, cerceta, a se informa, a obține ceva a devenit prima și cea mai străveche ocupație.

Cercetarea/ investigarea prezintă totalitatea activităților efectuate în scopul acumulării datelor despre adversarul verosimil sau real, despre împrejurări, localități, etc., care sunt necesare pentru stabilirea adevărului, aprecierea situației și luarea deciziilor corespunzătoare [1, p. 1097].

Triburile antice, prin intermediul diferitelor procedee tactice-secrete, dobândeau în mod tainic date despre vecinii lor, despre secretele obținerii focului, producerii uneltelor de muncă, armelor de luptă confecționate din piatră, modul de prelucrare a blănurilor de animale, confecționării hainelor, încălțăminte, etc.

Activitatea de recunoaștere (investigare) există atâta timp cât există umanitatea, conflictele

de interese și războaiele, fiind orientată spre obținerea datelor importante despre adversari, rivali și destinate învingerii lor [2, p. 5].

Autorii unor lucrări științifice și a altor publicații de profil afirmă că, potrivit materialelor documentare, Hannibal Barca, un om de stat și general cartaginez, a fost nu numai un excelent și talentat comandant de oști, dar și primul organizator al activității de recunoaștere, care pentru învingerea inamicului folosea diverse șiretlicuri, cât și un șir de acțiuni speciale cu caracter de cercetare (investigare) [3, p. 322-344].

Metode și materiale aplicate. Un șir de metode, unanim recunoscute pentru eficiența lor, au fost utilizate în cursul întregii cercetări, dintre acestea enumerăm: metoda istorică, metoda analizei, metoda sintezei, metoda empirică, examinarea practicii judiciare în vederea analizei modului de respectare a condițiilor impuse la efectuarea măsurii speciale în cadrul activității speciale de investigații și a activității procesual penale.

Scopul cercetării. Examinarea teoretico-conceptuală și aplicativă a conținutului temeiurilor de efectuare a investigației sub acoperire, prin prisma dreptului procesual-penal și activității speciale de investigații, bazată pe rigorile legale și necesitatea practică actuală, orientată spre extinderea câmpului de aplicare.

Rezultate obținute și discuții. Dezvoltarea și variația fenomenului infracțional, în general, a criminalității organizate și a terorismului, în special, caracterul transfrontalier al rețelelor criminale, resursele logistice deosebite alocate de acestea pentru consolidarea activităților ilicite au făcut ca procedeele investigative clasice folosite de organele de urmărire penală să devină practic ineficiente și nerealiste. De aceea, societatea modernă a impus crearea unor instrumente investigative complexe, dublate de adoptarea unor decizii-standard la nivel național și internațional, menite a conferi autorităților statale capacități sporite de control și combatere a infracționalității grave, chiar dacă, de multe ori, adoptarea și utilizarea unor astfel de mijloace au ridicat serioase controverse în materia încălcării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Este vădit că evoluția omenirii este o legitate obiectivă, un proces care se manifestă în toate domeniile. În domeniul criminalității aceasta se manifestă prin creșterea numărului faptelor prejudiciabile comise, apariția noilor metode de operare, majorarea numărului indivizilor implicați în activități ilegale, formarea grupărilor și organizațiilor criminale etc. [4, p. 6]

Treptat din arsenalul vast de procedee tactice aplicate de către serviciile de recunoaștere strategică și protecție a securității de stat în lupta cu criminalitatea s-a preluat și investigația sub acoperire.

În opinia autorilor V. Mârzac și B. Glavan, *investigația sub acoperire* reprezintă o măsură specială de investigații, realizarea căreia este bazată pe introducerea conspirată a ofițerului subdiviziunii specializate (sau a confidentului) în structurile criminale sau în rândurile funcționarilor unor organizații, firme, întreprinderi etc., care participă la săvârșirea unei infracțiuni sau menținerea legăturii cu un astfel de grup determinat, față de care există elemente obiective care duc la presupunerea că săvârșește infracțiuni din sfera criminalității organizate ori că este pe cale de a le comite [5, p. 74]. Măsura specială de investigație sub acoperire presupune colectarea de date și informații prin acțiuni care, în esență, sunt alte măsuri speciale de investigații prevăzute de art. 18 Legea nr. 59/2012.

Printre altele, în legislația Republicii Moldova, măsura specială poate fi întâlnită și sub altă denumire – încadrarea *controlată* în *grupul sau organizația criminală* care, după esență, scop și tactică de realizare nu se deosebește cu nimic de infiltrarea operativă, fiind vorba de Legea privind prevenirea și combaterea criminalității organizate [6, art.12 alin.(3)].

De asemenea, în literatura străină, dar și în cea autohtonă mai sunt întâlnite și alte noțiuni, într-un final ele exprimând același înțeles și sens.

Ca și alte măsuri speciale de investigații, investigația sub acoperire nu este o acțiune singu-

lară, dar prezintă un sistem de măsuri orientate spre obținerea și realizarea informației operative în scopul soluționării sarcinilor trasate [7, p. 69].

Conceptul ce a stat la bază a urmărit scopul consolidării mecanismului legislativ ce ar asigura protecția persoanei contra abuzurilor din partea organelor de drept, respectarea principiului legalității și democrației, limitarea ingerinței în viața privată, etc., însă, cei ce s-au grăbit a implementa acest concept, au uitat că securitatea statului, sub toate aspectele trebuie să fie pusă în fața oricăror priorități, în condițiile în care fenomenul terorismului, atentatelor la securitatea informațională și economică a statelor a luat amploare.

Asigurarea legalității este strâns legată de cunoașterea și aplicarea corectă a temeiurilor și condițiilor efectuării măsurilor speciale, fiindcă procedura stabilită de lege cu privire la efectuarea măsurilor speciale de investigații, doar în prezența anumitor temeiuri și condiții constituie atât o posibilitate de restricționare legală a drepturilor și libertăților constituționale ale cetățenilor implicați în domeniul activității speciale de investigații, cât și un mijloc de protejare a respectivelor drepturi contra eventualelor abuzuri ce ar putea fi comise de unii funcționari competenți să efectueze măsurile speciale.

Valoarea temeiurilor legale de efectuare a măsurii speciale constă și în faptul că acestea permit verificarea legalității realizării investigației sub acoperire. Nu în ultimul rând, interpretarea corectă a temeiurilor de efectuare este importantă și pentru utilizarea în continuare a rezultatelor obținute prin realizarea respectivei măsuri [8, p. 368].

În acest context legea specială și legea de procedură penală stabilesc că măsurile speciale de investigații pot fi efectuate doar în scopul soluționării sarcinilor legitime și numai în cazul în care există anumite temeiuri prevăzute de legislație.

Din punct de vedere teoretic, clasificarea temeiurilor dă posibilitatea la nivel cognitiv de a le distinge și de a cunoaște împrejurările și necesitățile la care pot răspunde fiecare din ele. Prin urmare, având în vedere că măsura specială se realizează în funcție de împrejurările în care se cere a aduce claritate, securitate, prevenție etc., adică în cadrul sau în afara procesului penal, considerăm că și temeiurile dispunerii și efectuării lor pot fi divizate după aceleași criterii.

Lista completă a temeiurilor pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații se regăsește în art. 19 al Legii nr. 59/2012, în total fiind indicate cinci puncte, două dintre care se repetă în art. 132² al CPP, întreaga listă a respectivelor temeiuri, constituită din ambele acte normative, poate fi divizată în două categorii: 1) temeiuri reale (informații, circumstanțe, împrejurări) și 2) temeiuri formale (dispoziții, interpelări, rapoarte). Cu toate acestea, astăzi cadrul aplicativ al normelor conținute în aceste legi mai raportează un șir de neclarități, dar și lacune, fapt ce determină la cercetări ample cu tendința de a identifica soluții ce ar asigura perfecțiunea și compatibilitatea acestora cu normele internaționale ce reglementează același domeniu.

Temeiuri reale. Prevederile cu caracter analogic, dar oarecum mai extinse, pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații rezultă din prevederile Legii privind activitatea specială de investigații [12, art. 19].

Temeiuri formale. În conformitate cu prevederile art. 132³ CPP, temeiurile pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații sunt:

- 1) actele procesuale de dispoziție ale ofițerului de urmărire penală, ale procurorului sau ale judecătorului de instrucție în cauzele penale aflate în procedura acestora;
- 2) interpelările organizațiilor internaționale și ale autorităților de drept ale altor state, în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte;
- 3) cererile de comisie rogatorie ale organelor de drept ale altor state, în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte.

Procurorul coordonează, conduce și controlează efectuarea măsurii speciale de investigații sau desemnează un ofițer de urmărire penală pentru realizarea acestor acțiuni [11, p. 62-63].

Pe lângă temeiurile juridice ale efectuării măsurii speciale sunt necesare, anumite temeiuri faptice, adică cumulum de informații elaborate de practică, referitoare la evenimentele și acțiunile incluse în obiectul activității speciale de investigații, de prezența cărui depinde efectuarea măsurii speciale de investigație în cauză. Astfel, temeiurile faptice pot fi determinate ca fiind suficiența și plenitudinea informațiilor necesare efectuării măsurii speciale de investigații corespunzătoare [9, p. 178]. Sursele informațiilor despre faptele ce constituie temei pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații, de obicei, sunt: aprecierea și analiza situației operative; studierea modului de viață al persoanelor predispuse spre comiterea infracțiunilor, reieșind din comportamentul premergător; examinarea cauzelor și condițiilor infracțiunilor deja comise și aflate în proces de cercetare; studierea și analiza materialelor cauzelor penale; comunicările mijloacelor de informare în masă; rezultatele măsurilor speciale de investigații; rezultatele activității altor organe de stat etc. [10, p. 182]

Trebuie de menționat faptul că investigația sub acoperire se autorizează de către procuror pe perioada necesară descoperirii faptului existenței infracțiunii și poate fi realizată atât în cadrul unui proces penal, cât și în afara acestuia, dar în cadrul unui dosar special format. Din aceste considerente este necesar să fie examinat conținutul temeiurilor de efectuare a acțiunii în cauză, reglementate atât de normele Legii nr. 59/2012, cât și de Codul de procedură penală.

Astfel, având în vedere că măsura specială se realizează în funcție de împrejurările în care se cere a aduce claritate, securitate, prevenție etc., adică în cadrul sau în afara unui proces penal, considerăm că și temeiurile dispunerii și efectuării măsurii pot fi divizate după același criterii [13, p. 96-97], respectiv în:

Temeiurile dispunerii măsurii speciale în afara procesului penal:

- informațiile, devenite cunoscute ofițerului de investigații, privind:
 - o fapta prejudiciabilă în curs de pregătire, de comitere, precum și acțiunile persoanelor care o pregătesc, o comit sau au comis-o. Examinând informațiile prevăzute de lege în calitate de temei pentru înfăptuirea acțiunilor speciale de investigații determinăm că legislatorul nu stabilește limite sau criterii referitoare la apariția informației, cum ar fi: sursa de provenire, caracterul public sau secret al informației, gradul de veridicitate a ei etc. Unica cerință față de aceste informații constă în aceea că ele trebuie să se refere numai la activități ilegale și autorii acestora, la persoanele care se ascund de organele de urmărire penală sau de instanța de judecată ori se eschivează de la executarea pedepsei penale, cât și la persoanele dispărute fără urmă sau se referă la necesitatea stabilirii identității cadavrelor umane neidentificate.
 - o persoanele dispărute fără urmă și necesitatea stabilirii identității cadavrelor necunoscute;
 - o circumstanțele care pun în pericol ordinea publică, securitatea militară, economică, ecologică sau de altă natură a statului;
 - o circumstanțele ce pun în pericol securitatea ofițerului de investigații, investigatorului sub acoperire sau a membrilor familiei acestora;
- interpelările venite de la organizațiile internaționale și de la alte autorități de drept ale altor state, în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, ca temei pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații, printre care și investigația sub acoperire, sunt prevăzute de art.132² al Codului de procedură penală, precum și de art. 19 a Legii nr. 59/2012 privind activitatea specială de investigații.

Temeiurile de dispunere a măsurii speciale în carul procesului penal:

- circumstanțele neclare în legătură cu pornirea urmăririi penale;
- actele procesuale ale ofițerului de urmărire penală sau ale procurorului sau ale judecăto- rului de instrucție în cauzele penale aflate în procedura acestora;
- informațiile devenite cunoscute ofițerului de investigații, privind:
 - o fapta prejudiciabilă;

o persoanele care se ascund de organele de urmărire penală sau de instanța de judecată ori se eschivează de la executarea pedepsei penale;

o circumstanțele care prezintă un pericol real pentru viața, sănătatea și patrimoniul participanților în procesul penal sau al rudelor acestora.

– cererile de comisie rogatorie ale organelor de drept ale altor state, în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte. Comisiile rogatorii reprezintă o procedură de colaborare în cadrul procesului penal, în scopul efectuării acțiunilor procedurale de către organul competent al altui stat, obținerii unor probe și soluționării altor probleme legate de cauza penală cercetată. Organul de urmărire penală sau instanța de judecată, în cazul în care se consideră necesară efectuarea măsurii în cauză sau unei alte acțiuni procesuale pe teritoriul unui stat străin, se va adresa prin comisie rogatorie la organul competent a statului respectiv. Cererea de comisie rogatorie privind efectuarea investigației acoperite în cadrul unui proces penal și actele anexate la aceasta trebuie traduse în limba oficială a statului solicitat sau într-o altă limbă, potrivit prevederilor tratatului internațional aplicat [14, art. 536].

Temeiurile nominalizate se referă la efectuarea tuturor măsurilor speciale de investigații, inclusiv în cazul aplicării investigației sub acoperire. Toate aceste temeuri și clasificarea lor în categorii sunt examinate și descrise în literatura de specialitate, de aceea în cazul dat este suficient de evidențiat doar unele momente referitoare la investigațiile sub acoperire:

– temeurile stipulate în lege nu numai oferă dreptul, dar servesc și ca imbold pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații, impunând funcționarii împuterniciți să inițieze și să desfășoare acțiunile necesare;

– temeurile sunt strâns legate de sarcinile stabilite în art. 2 al Legii privind activitatea specială de investigații, orientând ofițerii de investigații la îndeplinirea măsurilor de căutare a informației despre persoanele care intenționează, pregătesc, comit sau au comis fapte criminale, cât și la colectarea de informații despre posibile evenimente și/sau acțiuni ce ar putea pune în pericol securitatea statului;

– investigațiile acoperite sunt folosite frecvent la prevenirea și descoperirea faptelor criminale, în scopul asigurării securității de stat și, după caz, pot fi desfășurate în alte direcții: căutarea criminalilor periculoși, stabilirea circumstanțelor și locului aflării persoanelor dispărute fără urmă, identificarea cadavrelor și rezolvarea altor situații complicate, în baza temeurilor legitime.

Investigațiile acoperite deseori prezintă unica metodă de rezolvare a sarcinilor activității speciale, deosebindu-se de celelalte acțiuni desfășurate în aceleași scopuri prin categoria, calificarea profesională a executorilor, caracterul contactelor cu obiectul investigării, volumul cheltuielilor financiare necesare și caracterul acțiunilor desfășurate în vederea obținerii rezultatelor pozitive.

Din examinarea coraportului temeurilor și sarcinilor activității speciale de investigații reiese că pentru efectuarea acțiunilor speciale, inclusiv a investigației acoperite, sunt eficienți doar unii indici pe care se bazează bănuiala referitor la pregătirea sau comiterea infracțiunilor.

Cu atât mai mult, conform prevederilor legii penale și procesual-penale, în cazul în care fapta depistată întrunește elementele constitutive ale unei infracțiuni, este obligatorie efectuarea măsurii speciale pentru stabilirea circumstanțelor cazului, identificarea victimelor, depistarea probelor, stabilirea și reținerea infractorilor și rezolvarea altor probleme legate de cercetarea cauzelor penale [16, p. 3].

Posibilitatea folosirii investigației sub acoperire în cadrul procesului penal este limitată și poate avea loc doar cu respectarea următoarelor condiții:

– pe altă cale este imposibilă realizarea scopului procesului penal și/sau poate fi prejudiciată considerabil activitatea de administrare a probelor;

– există o bănuială rezonabilă cu privire la pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni grave,

deosebit de grave și excepțional de grave;

– acțiunea este necesară și proporțională cu restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului;

– investigatorului sub acoperire i se interzice să provoace comiterea de infracțiuni [14, art. 132², 136 alin. (6)].

Realizarea investigației acoperite în lipsa temeiurilor și cu nerespectarea condițiilor nominalizate atrag după sine consecințele juridice prevăzute de lege.

Concluzii. Generalizând prezentul studiu, considerăm necesar a menționa importanța deosebită care revine temeiurilor de dispunere a măsurilor speciale de investigații în activitatea de prevenire, descoperire și combatere a criminalității.

La general, în literatura autohtonă de specialitate nu există o noțiune a temeiurilor de dispunere a măsurilor speciale de investigații, iar cea străină se străduiește, în mod constat de ceva ani, a formula propriile noțiuni adaptate la specificul măsurilor speciale reglementate prin legislația lor. Astfel, lipsa unei definiții împiedică oamenii de știință de punctul de pornire, generează diferențe în perceperea esenței măsurilor speciale de investigații de către practicieni, fapt care inevitabil determină apariția erorilor în activitate. În realitatea practică a activității speciale de investigații, nu toate informațiile parvenite de la persoane, informatori sau alți colaboratori confidențiali constituie temei al inițierii procesului penal, decât în urma unei verificări prealabile a tuturor circumstanțelor invocate în calitate de pretinse infracțiuni, fapt ce se realizează doar în baza unei documentări operative. Prin urmare, documentarea reprezintă un mijloc de cunoaștere a adevărului, constituind baza informațională a activității speciale de investigații menită să asigure atingerea scopurilor și sarcinilor prestabilite.

Circumstanțele neclare despre infracțiuni, în calitate de temei al dispunerii și efectuării măsurii speciale de investigații, sunt acele informații care, de regulă, sunt perfectate documentar, prevăzute în legislația specială de investigații sau în actul normativ al serviciului specializat, parvenite la ofițerul de investigații, care trebuie să conțină date concrete ce indică la temeiurile înfăptuirii măsurilor speciale de investigații. Cu această ocazie, posibilitatea utilizării rezultatelor măsurii speciale în calitate de probe se datorează faptului că atât obiectul activității procesual-penale, cât și obiectul activității speciale de investigații aparțin uneia și aceleiași realități obiective – evenimentului infracțional. Comiterea unei infracțiuni nu presupune aplicarea imediată a unei pedepse, decât numai în urma aflării adevărului, fapt ce devine posibil doar în urma realizării imediate a unui complex de activități specifice de către organele judiciare împuternicite în vederea identificării făptuitorului, stabilirii vinovăției, acumulării probelor, etc. În final, va avea loc judecarea cauzei și condamnarea făptuitorului de către instanța de judecată. Reacția promptă a statului față de încălcarea comisă trebuie să se materializeze în restabilirea grabnică a ordinii de drept și tragerea imediată la răspundere a făptuitorului. Pentru aceasta, între momentul săvârșirii infracțiunii și cel al aplicării unei sancțiuni penale cu privire la autorul ei este plasat procesul penal ca activitate organizată în scopul luării soluției corespunzătoare informațiilor concrete ale fiecărei cauze penale.

Referințe bibliografice

1. Советский энциклопедический словарь. Москва, изд. «Советская энциклопедия», 1987 г.
2. Дамаскин И.А. «100 великих разведчиков», Москва, 2004.
3. Плутарх. Избранные сочинения, том первый, издательство «Правда», 1987 г. <https://en.wikipedia.org/wiki/Hannibal> (citată 03.04.2023).
4. Ostavciuc Dinu. Principiile procesului penal. Monografie; coperta: Ruslan Condrat. – Chișinău: S. n., 2022 (Print-Caro). – 719 p. – ISBN 978-9975-135-64-1.

5. Mîrzac V., Glavan B. Activitatea specială de investigații. Chișinău, 2018. ISBN 978-9975-4321-2-3.
6. Legea privind prevenirea și combaterea criminalității organizate nr. 50 din 22.03.2012.
7. Lașcu, L.C. Investigatorul acoperit. În: Revista de Drept Penal, nr. 3/2002.
8. Glavan Boris. Activitatea specială de investigații și procesul penal: aspecte comune și delimitări. Studiu monografic. Chișinău, 2022. ISBN 978-9975-135-63-4.
9. Legea nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații.
10. Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu. Urmărirea penală. Suport de curs. Chișinău, 2021.(F.E.-P. „Tipografia Centrală”). ISBN 978-9975-3366-8-0.
11. Михайлов В.И., Федоров А.В. Таможенные преступления: уголовно-правовой анализ и общие вопросы оперативно-розыскной деятельности. СПб, 1999.
12. Gherman M., Blându E., Botnari I. Temeiurile și condițiile de efectuare a măsurilor speciale de investigații: Studiu monografic. Chișinău, 2023. ISBN 978-9975-135-70-2.
13. Berchesan Vasile. Metodologia investigării infracțiunilor, Ed. Paralela 45, București, 1998.
14. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110. În vigoare din 12.06.2003.

CZU 343.341:343.8

PARTICULARITĂȚILE CERCETĂRII INFRAȚIUNILOR COMISE DE GRUPURILE CRIMINALE ORGANIZATE DIRIJATE DIN PENITENCIARE

PARTICULARITĂȚILE CERCETĂRII INFRAȚIUNILOR COMISE DE GRUPURILE CRIMINALE ORGANIZATE DIN PENITENCIARE

Ion BOTNARI,

doctorand,

Școala doctorală „Științe penale și drept public”,

Academia Ștefan cel Mare a MAI,

ORCID: 0000-0002-4262-9777

Rezumat

Articolul de față analizează particularitățile cercetării infracțiunilor comise de grupurile criminale organizate, dirijate din penitenciare. În contextul creșterii numărului de infracțiuni dirijate din penitenciare, corespunzător preocuparea privind fenomenul infracțional din interiorul sistemului penitenciar necesită o înțelegere mai profundă a modului în care grupurile criminale organizate acționează, impunându-se necesitatea permanentă a acțiunilor de prevenire și combatere a activității lor.

Prin intermediul unei analize detaliate a literaturii de specialitate, a studiilor de caz relevante, a practicii judiciare și a cunoștințelor personale acumulate în mediul practic, se examinează strategiile de comunicare, distribuția sarcinilor, structura, aspectele legate de finanțare și gestionare a resurselor, dar și metodele de atragere a funcționarilor în procesul de pregătire și comitere a infracțiunilor.

Mai mult decât atât, se examinează modalitățile prin care grupurile criminale organizează și controlează activitățile ilegale din exteriorul penitenciarelor, inclusiv influența exercitată asupra mediului extern și legăturile cu alte organizații criminale.

Un alt aspect discutat în cadrul acestui articol se referă la provocările și dificultățile întâmpinate la investigarea infracțiunilor comise de aceste grupuri criminale organizate. Se dezbate aspecte legate de accesul limitat la informații, securitatea și protecția martorilor, precum și cooperarea între autoritățile penitenciare și cele de aplicare a legii.

În final, se propun măsuri și recomandări pentru îmbunătățirea investigațiilor, prevenirii și combaterii infracțiunilor comise de grupurile criminale organizate, dirijate din penitenciare. Aceste recomandări vizează consolidarea cooperării dintre instituții implicate, îmbunătățirea schimbului de informații și dezvoltarea unor strategii eficiente de contracarare a influenței criminale din penitenciare.

Prin acest articol, autorul își prezintă aportul de contribuție la înțelegerea complexității fenomenului infracțional din penitenciare și promovarea unor abordări mai eficiente în investigarea și combaterea grupurilor criminale organizate din acest mediu particular.

Cuvinte-cheie: cercetare, infracțiuni, grupuri criminale organizate, penitenciare, dirijare, particularități, prevenire, investigare, combatere.

Rezumat

Articolul de față analizează particularitățile cercetării infracțiunilor comise de grupurile criminale organizate, dirijate din penitenciare. În contextul creșterii numărului de infracțiuni dirijate din penitenciare, corespunzător preocuparea privind fenomenul infracțional din interiorul sistemului penitenciar necesită o înțelegere mai profundă a modului în care grupurile criminale organizate acționează, impunându-se necesitatea permanentă a acțiunilor de prevenire și combatere a activității lor.

Prin intermediul unei analize detaliate a literaturii de specialitate, a studiilor de caz relevante, a practicii judiciare și a cunoștințelor personale acumulate în mediul practic, se examinează strategiile de comunicare, distribuția sarcinilor, structura, aspectele legate de finanțare și gestionare a resurselor, dar și metodele de atragere a funcționarilor în procesul de pregătire și comitere a infracțiunilor.

Mai mult decât atât, se examinează modalitățile prin care grupurile criminale organizează și controlează activitățile ilegale din exteriorul penitenciarelor, inclusiv influența exercitată asupra mediului extern și legăturile cu alte organizații criminale.

Un alt aspect discutat în cadrul acestui articol se referă la provocările și dificultățile întâmpinate la investigarea infracțiunilor comise de aceste grupuri criminale organizate. Se dezbate aspecte legate de accesul limitat la informații, securitatea și protecția martorilor, precum și cooperarea între autoritățile penitenciare și cele de aplicare a legii.

În final, se propun măsuri și recomandări pentru îmbunătățirea investigațiilor, prevenirii și combaterii infracțiunilor comise de grupurile criminale organizate, dirijate din penitenciare. Aceste recomandări vizează consolidarea cooperării dintre instituții implicate, îmbunătățirea schimbului de informații și dezvoltarea unor strategii eficiente de contracarare a influenței criminale din penitenciare.

Prin acest articol, autorul își prezintă aportul de contribuție la înțelegerea complexității fenomenului infracțional din penitenciare și promovarea unor abordări mai eficiente în investigarea și combaterea grupurilor criminale organizate din acest mediu particular.

Cuvinte-cheie: cercetare, infracțiuni, grupuri criminale organizate, penitenciare, dirijare, particularități, prevenire, investigare, combatere.

Recenzent: **Dinu OSTAVCIUC**, doctor în drept, conferențiar universitar,
rector, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Introducere. Forma de manifestare organizată în cadrul săvârșirii infracțiunilor este foarte periculoasă pentru orice societate din lume, dar mai cu seamă pentru societățile aflate într-o etapă de tranziție, reformare și ajustare a proceselor de viață, așa cum este la moment în Republica Moldova.

Odată cu obținerea independenței țării, domeniile de viață au cunoscut o anumită evoluție, cum este și normal să fie. Schimbările de ordin economic, comercial, transport au constituit premisa apariției și dezvoltării diferitelor forme și tipuri de criminalitate, inclusiv grupuri de crimă organizată.

Evoluția tehnicilor și metodelor de cercetare din partea mediului academic și a capacității de investigare și atragere la răspundere din partea instituțiilor de aplicare a legii reprezintă un factor cheie și strict proporțional cu dezvoltarea mediului de acțiune al elementelor criminale, iar în acest caz activitatea desfășurată în cadrul instituțiilor, în care infractorii își ispășesc pedeapsa cu privațiune de libertate, nu face o excepție.

Amplasarea geografică, evoluția economică a țării noastre, aflarea într-un anumit context politic de prezență într-o comunitate de state reprezintă conexiunea cu moștenirea unui concept de bază care vizează criminalitatea organizată din țara noastră, și anume cel fundamentat pe existența liderului unei comunități criminale, denumit convențional – în traducere din limba rusă – hoț în lege.

Hoțul în lege este liderul unei comunități de oameni, care a fost recunoscut prealabil cu acest statut de către un număr minim de alți trei hoți în lege și întrunește mai multe caracteristici, cum ar fi: anterior a ispășit pedeapsa în penitenciar, nu se subordonează și nu conlucrează cu autoritățile de aplicare a legii, aplicarea pe corp a anumit semne distinctive (de exemplu, steluțe tatuate în regiunea umerilor și eventual sub genunchi), nu este căsătorit – regulă de la care sunt multe excepții în ultimii ani, nu a acceptat să ofere declarații, contribuie la susținerea celor care ispășesc pedeapsa cu privațiune de libertate, se bucură de autoritate în mediul criminal și altele. Printre primii hoți în lege din țara noastră pot fi menționați conform alias-urilor/poreclelor atribuite: Micu, Patron, Malhaz, Machena, Jeca, care partajau domeniile și zonele de influență, inclusiv în instituțiile penitenciare, în care membrii grupurilor criminale afiliate ajungeau drept urmare a acțiunii organelor de aplicare a legii.

Marea provocare pentru instituțiile statului, care a fost și rămâne până la moment, este flexibilitatea și adaptabilitatea de care dau dovadă grupurile criminale organizate, cu toate că se depun eforturi colosale pentru documentarea activităților ilegale ale grupurilor și organizațiilor criminale, liderii și membrii acestora provocând „bătăi de cap” în continuare; în timp, în cadrul penitenciarelor

din țara noastră, s-a instalat o adevărată subcultură criminală, iar reeducarea și resocializarea persoanelor condamnate reprezintă o adevărată provocare pentru personalul implicat în acest proces.

În legătură cu această situație, A. Crudu menționează că „*fiind extrem de înrădăcinată, subcultura criminală din Republica Moldova dictează personalului penitenciar regulile de separare informală a condamnaților, iar aceștia din urmă acceptă această separare pentru a crea aparența controlului asupra întregului penitenciar, cu alte cuvinte, colaborarea personalului penitenciar cu liderii subculturii criminale nu face altceva decât să întărească și mai mult rolul ultimilor în rândul tuturor condamnaților*” [1].

În comparație cu acțiunile organelor de aplicare a legii, care implică pe alocuri o serie de activități birocratice, convocări și dezbateri în anumite grupuri de lucru, elaborarea de demersuri de obținere a informațiilor, examinarea răspunsurilor, punerea în aplicare a anumitor programe de resocializare, membrii grupurilor criminale interacționează și acționează mult mai rapid, fapt care reprezintă un avantaj pentru aceștia.

Pe lângă aceste aspecte, dezvoltarea continuă a relațiilor, inclusiv la nivel internațional, utilizarea tehnologiilor noi de comunicare, aplicarea diferitelor sisteme de plăți, utilizarea anumitor metode și instrumente noi fac foarte anevoioasă munca de colectare a datelor și informațiilor, care ulterior să fie utilizate în calitate de mijloace probatorii pentru atragere la răspundere.

Tocmai în legătură cu aceste aspecte sunt elaborate politici de stat, programe, strategii, acorduri care să pună în mișcare instituțiile statului ca să cunoască trend-urile infracționale, metodele utilizate, instrumentele, capacitatea de adaptare a grupurilor criminale organizate, dar mai ales capacitatea logistică a acestora.

Nu în zadar asistăm la crearea de către stat a instituțiilor a căror menire este monitorizarea aspectelor financiare la comiterea infracțiunilor, cum ar fi Serviciul de Prevenire și Combateră a Spălării Banilor și Finanțării Terorismului, Agenția de Recuperare a Bunurilor Infracționale. Rolul acestor instituții este destul de clar din denumirea acestora, iar aplicabilitatea unei politici adecvate pe aceste domenii este destul de eficientă, inclusiv în materia de prevenire și combatere și a infracțiunilor săvârșite de grupurile criminale organizate, dirijate din penitenciare.

Revenind la provocările pentru instituțiile de aplicare în materia ce ține de cercetarea infracțiunilor, comise de grupurile criminale organizate din penitenciare, nu putem trece cu vederea problematica utilizării frecvente a dispozitivelor de comunicare mobilă, prin intermediul cărora se pregătesc și comit diferite infracțiuni atât la libertate cu ajutorul unor complici, cât și din penitenciar în calitate de autori, instigatori și/sau organizatori. Acest aspect are loc în cazul imposibilității aplicării de bruiere a semnalului, context în care majoritatea penitenciarelor din țară sunt amplasate în localități sau în proximitatea acestora, dar și prin implicarea funcționarilor, care pot fi implicați în introducerea ilicită a tot felul de dispozitive interzise în penitenciare.

Nu mai puțin importantă este capacitatea reală de deținere, în special în izolatoarele de detenție provizorie, unde din cauza faptului suprapopulării devine practic imposibilă amplasarea deținuților astfel ca comunicarea între ei să fie imposibilă. Acest scenariu se referă mai mult la situațiile în care membrii aceluiași grup criminal sunt plasați în aceeași instituție penitenciară imediat după reținerea acestora.

Scopul elaborării prezentului articol este de a scoate în evidență problematica și specificul infracțiunilor dirijate din instituțiile penitenciare – în special prin forma lor de manifestare organizată – în vederea înțelegerii mecanismelor prin care grupurile criminale dirijate din penitenciare funcționează, dar și pentru a familiariza societatea cu acest timp de amenințare. Aceste aspecte ajută la identificarea unor soluții eficiente de prevenire și combatere, astfel ca organele de drept să riposteze și să reacționeze adecvat la această formă de criminalitate organizată.

Metode și materiale aplicate. Baza metodică de cercetare utilizată în elaborarea acestui articol științific include analiza documentară, inclusiv din surse deschise, interviuri și observație participativă, care au permis obținerea unei imagini cuprinzătoare asupra particularităților cer-

cetării infracțiunilor comise de grupurile criminale organizate din penitenciare. Cercetătorul a avut ocazia să monitorizeze activitatea penitenciarelor și să constate activitățile infracționale desfășurate de grupurile criminale organizate prin prisma atribuțiilor funcționale anterioare și participarea în grupul de lucru de investigare a infracțiunilor comise de grupuri criminale afiliate organizației criminale condusă de așa-numitul „hoț în lege” Machena. Aplicabilitatea acestei metode a permis identificarea comportamentelor, strategiilor și interacțiunii membrilor acestor grupuri, oferind o perspectivă directă de cunoaștere a fenomenului cercetat.

Rezultate obținute și discuții. După cum am relatat în introducere, în penitenciarele din țara noastră este instalată o adevărată subcultură criminală, care reprezintă de fapt asocierea la anumite activități criminale, fie săvârșite din imprudență, fie nu are altă alegere persoana care ispășește pedeapsa.

Autorii V. Moraru și V. Samoilenko expun despre subcultura criminală că „În sens juridic, nu ar fi greșit să spunem că subcultura criminală funcționează asemeni unui grup criminal organizat. Toate normele și tradițiile lumii interlope în cele din urmă nu constituie decât paravan pentru săvârșirea unor noi infracțiuni... Zădărnicierea planurilor infracționale ale elitei criminale este o latură foarte importantă în combaterea subculturii criminale deoarece datorită acestui fapt, îi împiedicăm pe condamnați să dobândească mijloace financiare necesare pentru conservarea și răspândirea ei în mediul de detenție.” [2]

Nu putem să nu fim de acord cu autorii, ba chiar mai mult, noile trend-uri infracționale relevă faptul că persoanele care ispășesc pedeapsa cu privațiune de libertate intră în complicitate cu funcționarii, inclusiv din rândul managementului, fapt care implică aspecte de corupție, capacitate minimă de relevare a infracțiunilor și o presiune foarte mare pe anumite categorii de persoane, și anume cele în etate. Întâlnim des în presă informații cu privire la implicarea funcționarilor din penitenciare în diferite scheme criminale de rând cu deținuții [3], [4]. Trebuie să fim atenți la aceste informații, deoarece de multe ori se încalcă principiului prezumției nevinovăției în aceste situații [5].

Studierea practicii de cercetare a infracțiunilor săvârșite de grupuri criminale organizate demonstrează că investigațiile din această categorie sunt pornite de obicei în baza:

- materialelor acumulate în cadrul efectuării măsurilor speciale de investigații;
- faptelor de săvârșire a infracțiunilor, constatate de instituțiile de aplicare a legii;
- autodenunțului;
- plângerii persoanelor.

În cadrul primelor două aspecte, de regulă nu sunt necesare măsuri de verificare prealabilă și investigația se pornește imediat.

În cazul examinării autodenunțului și/sau a plângerii persoanelor, obligatoriu este necesar de relevat următoarele aspecte:

- este vorba despre o infracțiune săvârșită sau în curs de pregătire?
- care este norma penală și caracteristica criminalistică a infracțiunii săvârșite sau a celei în curs de pregătire?
- care este obiectul atentării infracționale (viața și sănătatea persoanei, bunurile acesteia, etc.)?
- se cunosc date despre persoane concrete implicate?
- se cunosc date despre locul și timpul comiterii infracțiunii?
- există date și informații care în cursul investigației vor asigura mijloacele probatorii?

În baza analizei răspunsurilor la aceste întrebări, se adoptă una dintre următoarele decizii: pornirea imediată a investigației penale sau efectuarea unei verificări prealabile a informațiilor disponibile.

În funcție de decizia luată, acțiunile ulterioare pot îmbrăca diferite forme, ținând cont de perspectiva și sarcinile investigației, și anume: organizarea reținerii în flagrant, dispunerea monitorizării anumitor persoane și obiecte, efectuarea măsurilor speciale de investigații, colectarea

anumitor informații, etc.

Investigarea acțiunilor grupurilor criminale organizate presupune trei situații tipice, conform algoritmului:

- infracțiunea este deja săvârșită, împrejurările sunt cunoscute parțial, există informații despre autori, dar este incert faptul apartenenței la un grup criminal organizat.

- există informații cu privire la comiterea infracțiunii, dar nu este nicio confirmare. Se cunosc datele autorilor, dar este incert motivul și împrejurările comiterii infracțiunii.

- există date cu privire la săvârșirea infracțiunii, dar nu sunt cunoscute toate împrejurările și motivul; nu se știe mai nimic despre autorii infracțiunii.

Totodată, unii autori menționează că „la cercetarea infracțiunilor săvârșite de formațiunile criminale putem defini următoarele situații tipice:

- activitatea formațiunii criminale este cercetată de către organul de urmărire penală, se cunosc liderii, membrii activi, o parte din membrii formațiunii, unele sfere de activitate;

- existența formațiunii criminale a fost stabilită ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni de către membrii acesteia sau de către alte persoane în interesul ei, fiind reținuți unii membri activi și alți membri;

- în cazul cercetării unei infracțiuni se constată semnele săvârșirii acesteia de către o formațiune criminală.” [6, p. 46].

Până la această etapă, am trecut în revistă aspecte generale care vizează specificul cercetării infracțiunilor comise de grupurile criminale organizate; în contextul în care articolul vizează expres infracțiunile dirijate din penitenciare, vom trece în revistă specificul cercetării acestora prin prisma celor trei situații tipice descrise mai sus, având în vedere caracterul practic al acestora.

Deci, în cazul în care infracțiunea este deja săvârșită, constatăm trei aspecte de bază:

- împrejurările sunt cunoscute parțial;

- deținem informații despre autori;

- este incert faptul apartenenței la un grup criminal organizat.

În vederea clarificării tuturor circumstanțelor și pentru stabilirea apartenenței autorilor la un grup criminal organizat dirijat din penitenciar, vom specifica că rolul de dirijare aparține organizatorului, care în acest caz obligatoriu se deține în penitenciar, iar cu referire la ceilalți autori sunt cercetate integral împrejurările pentru stabilirea rolului fiecăruia în parte.

Atâta timp cât infracțiunea deja este săvârșită, organul de urmărire penală se concentrează pe:

- acordarea asistenței, protecției victimei/-lor;

- colectarea informațiilor despre autorii cunoscuți:

- în acest sens este recomandată utilizarea resurselor informaționale existente, în special cele aflate în Registrul persoanelor reținute, arestate și condamnate deținut de Administrația Națională a Penitenciarelor;

- mijloacele de transport utilizate de autori – solicitarea și analiza datelor de pe camerele de supraveghere video constituie un mijloc eficient de verificare a împrejurărilor, declarațiilor, prezenței într-o anumită locație pentru anumite intervale de timp;

- telefonie utilizată de autori (cartele SIM, IMEI) – solicitarea și analiza datelor de la operatorii de telefonie ne vor ajuta să clarificăm aspectele de relaționare în interiorul grupului, inclusiv potențiala subordonare, în funcție de consecutivitatea și frecvența apelurilor, dar și prezența în anumite locații pentru anumite intervale orare. Aceste aspecte ne vor ajuta și la stabilirea împrejurărilor;

- sistemele și instrumentele de plată utilizate de autori și alți participanți – solicitarea și analiza datelor ne permite verificarea anumitor declarații, stabilirea bugetului estimativ al grupului criminal, partajarea rolurilor, prezența în anumite locații;

- antecedentele autorilor – solicitarea și analiza datelor pot scoate în evidență relații anterioare între autori, persoane necunoscute investigatorilor, dar și informații specifice, cum ar fi cunoștințe într-un anumit domeniu (*ex. medicamente, pietre prețioase, produse de tutun, etc.*).

Liniile directorii specificate cu privire la colectarea informațiilor despre autori au drept scop stabilirea apartenenței la grup criminal organizat, prin relevarea rolurilor, statorniciei, adaptabilității, numărului de infracțiuni săvârșite și de către care executor, etc.

Procedura și ordinea de desfășurare a acțiunilor de investigație pentru scenariul când infracțiunea este deja săvârșită: cercetarea locului/-rilor faptei/-lor, interogarea martorilor, examinarea și ridicarea documentelor, dirijarea acțiunilor de investigație pentru legalizarea informațiilor operative, monitorizarea sau controlul tranzacțiilor financiare și accesul la informația financiară, colectarea informației de la furnizorii de servicii de comunicații electronice.

Dacă infracțiunea este deja săvârșită, în cazul comiterii infracțiunii despre care nu există încă confirmare, grupul de urmărire penală/echipa de investigare se va concentra la maxim pe stabilirea împrejurărilor comiterii infracțiunii și mai ales pe motivul acesteia.

Relevarea cât de curând a motivului va constitui de fapt confirmarea comiterii, după care vor fi efectuate măsurile speciale de investigații și acțiuni de urmărire penală pentru stabilirea tuturor împrejurărilor. Tocmai în legătură cu aceste aspecte, unitățile de investigație elaborează versiunile de lucru (ipoteze de activitate) și se purcede la verificarea circumstanțelor.

Procedura și ordinea de desfășurare a acțiunilor de investigație pentru scenariul când infracțiunea nu are confirmare: vizite de consemnare la locul/-ile faptei/-lor, reținerea suspectilor, interogarea martorilor, audieri ale victimelor, interogarea suspectilor, confruntare, verificarea declarațiilor la fața locului, efectuarea de percheziții la locul de reședință și locul de muncă a suspectilor, confiscarea și sechestrarea bunurilor, numirea expertizei.

A treia situație poate fi descrisă astfel: a fost stabilită infracțiunea, dar nu toate împrejurările și motivele săvârșirii infracțiunilor au fost elucidate și nu există informații despre autori.

Procedura și ordinea de desfășurare a acțiunilor de investigație pentru acest scenariu cuprinde următoarele direcții: identificarea persoanelor implicate la săvârșirea infracțiunii, căutarea și reținerea acestora, elucidarea circumstanțelor și motivului, în funcție de care se înaintează și versiunile de lucru.

Sarcina principală a echipei de investigație este identificarea persoanelor implicate în săvârșirea infracțiunilor, percheziția și reținerea acestora, obținerea de informații din surse operative despre apartenența suspectilor la un grup criminal organizat.

Pentru toate cele trei scenarii expuse, este necesar de se avea în vedere următoarele aspecte specifice infracțiunilor comise de grupurile criminale organizate coordonate din penitenciar, și anume:

- organizatorul infracțiunii este deținut într-o instituție penitenciară, iar în cele mai dese cazuri cumulează și rolul de instigator;
- acumularea informațiilor despre potențiale victime sunt în cele mai dese cazuri:
 - deținuți ai penitenciarului, care au fost atrași în jocurile de hazard, unde au acumulat datorii, iar pentru a le întoarce oferă anumite informații.
 - rețelele de socializare, portaluri de știri, etc.
- categorii de infracțiuni comise frecvent:
 - în afara instituției penitenciare: escrocherii, furt, jaf, distribuirea drogurilor, etc.
 - în interiorul penitenciarului: ultragierea și coruperea funcționarilor, distribuirea drogurilor, etc.
- în cea mai mare parte a cazurilor utilizează identități false în rețelele de socializare;
- pentru colectarea și depozitarea mijloacelor financiare folosesc carduri bancare sau alte instrumente de plată înregistrate pe persoane terțe;
- pentru asigurarea comunicării utilizează cartele SIM înregistrate pe persoane terțe sau prepaid. Atât cartelele SIM, cât și aparatele de telefonie mobilă le schimbă între ei (cei din penitenciar);
- ținta sunt de obicei persoane în etate și/sau persoane de sex feminin;
- orientarea către acumularea mijloacelor financiare și transmiterea a unei părți către vis-

tieria criminală, denumită conform limbajului subculturii criminale „общак”. Este foarte important a se atrage atenția tendința de atragere în aceste activități a rudelor și/sau persoanelor care nu își dau seama despre faptul că primirea/predarea unor sume de bani constituie favorizarea unei infracțiuni sau mai rău – primirea banilor direct de la victima unei escrocherii. În limbajul condamnaților persoanele care asigură primirea, păstrarea temporară și transmiterea mijloacelor financiare la comanda lor sunt numiți „picioare”, în rusă – „ноги”, care prezintă un interes deosebit pentru grupul de urmărire penală din perspectiva administrării probatoriului necesar pentru demonstrarea vinovăției membrilor grupului criminal organizat.

Pentru toate cazurile de investigare a infracțiunilor comise de grupurile criminale organizate dirijate din penitenciare este recomandat:

- stabilirea tuturor persoanelor implicate și a rolului acestora;
- calificarea corectă și adecvată a faptelor comise;
- includerea în grupul de urmărire penală a colaboratorilor cu capacități analitice, care să dispună de capacități și instrumente de analiză;
- introducerea datelor depline în sistemele informaționale deținute;
- asigurarea schimbului de informații între instituții.

Din cele expuse se desprinde că cercetarea infracțiunilor comise de grupurile criminale organizate din penitenciare reprezintă o provocare complexă pentru autoritățile responsabile de aplicarea legii. Limitările tehnologice și de resurse influențează procesul de investigație, dar prin intermediul colaborării între autoritățile din penitenciare și cele din afara acestora, precum și prin investiții în tehnologie avansată se poate îmbunătăți eficiența și eficacitatea cercetării acestor infracțiuni.

Una dintre provocările majore este reprezentată de faptul că grupurile criminale organizate din penitenciare operează într-un mediu închis, în care comunicarea este restricționată și controlată de autorități. Acest lucru face ca investigarea infracțiunilor să devină extrem de complexă, deoarece membrii acestor grupuri se angajează în tactici sofisticate pentru a-și proteja identitatea și a evita detectarea. Activitățile infracționale sunt coordonate prin intermediul unor rețele complexe de comunicare, care folosesc metode criptate sau comunicare în persoană, ceea ce provoacă impedimente la obținerea de dovezi concludente. Tocmai în legătură cu acest aspect, unii cercetători recomandă deținerea membrilor reținuți ai grupării criminale organizate nu doar în celule diferite, dar chiar și în izolatoare diferite, deoarece aceștia au legături criminale și cu deținuții din penitenciare, iar informația se poate transmite foarte repede [7]. Din aceste considerente, ar fi rațional ca acțiunile inițiale de urmărire penală în cauzele împotriva activității criminale organizate să fie clasificate în acțiuni inopinate și acțiuni condiționate preliminar. Acțiunile inopinate, în cauzele indicate mai sus, se realizează, de regulă, când infracțiunea se descoperă pe neașteptate sau când, în procesul cercetărilor, apare riscul de pierdere a probelor sau se descoperă că persoanele bănuite au intenția de a se ascunde de organele de urmărire penală sau de judecată. În asemenea cazuri, gradul de urgență a realizării acțiunilor menționate este atât de mare, încât uneori ele trebuie îndeplinite fără pregătirea specială corespunzătoare [8].

Concluzii și recomandări. Principalele concluzii ale prezentului studiu indică faptul că cercetarea infracțiunilor comise de grupurile criminale organizate din penitenciare este un domeniu complex și sensibil, care necesită o abordare multidisciplinară și o cooperare strânsă între autoritățile implicate. Astfel, au fost identificate următoarele concluzii:

○ Penitenciarele reprezintă un mediu propice pentru formarea și dezvoltarea grupurilor criminale organizate, datorită concentrației ridicate de infractori și a interacțiunilor sociale intense. Acest lucru impune o atenție sporită din partea autorităților pentru prevenirea și combaterea fenomenului.

○ Grupurile criminale organizate din penitenciare sunt implicate într-o varietate de infracțiuni, inclusiv trafic de droguri, escrocherii, extorcări, șantaj, furturi și altele. Aceste grupuri au în cele mai dese cazuri o ierarhie bine definită, o structură flexibilă și metode sofisticate de comunicare și ascundere a activităților ilegale.

o Colaborarea între instituțiile penitenciare, poliție, procuratură și alte agenții de aplicare a legii este esențială pentru a contracara eficient activitățile infracționale ale grupurilor criminale organizate. Schimbul de informații, coordonarea investigațiilor și elaborarea unor strategii comune de intervenție reprezintă instrumente eficiente în lupta împotriva criminalității organizate în penitenciare.

Recomandările pentru autoritățile implicate în cercetarea infracțiunilor comise de grupurile criminale organizate din penitenciare sunt următoarele:

- Dezvoltarea și implementarea unor politici și programe de prevenire a formării și extinderii grupurilor criminale organizate în penitenciare. Acestea ar putea include măsuri de identificare timpurie a potențialilor membri, monitorizarea sporită a comunicării și a interacțiunilor între deținuți, precum și dezvoltarea de programe de reintegrare socială pentru deținuți.

- Consolidarea capacității de investigație și de aplicare a legii prin instruirea și specializarea personalului implicat în combaterea criminalității organizate în penitenciare. Autoritățile ar trebui să asigure accesul la resurse tehnologice avansate și să promoveze schimbul de bune practici între diferitele instituții implicate.

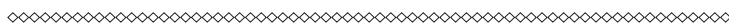
- Sprijinirea cercetărilor viitoare în domeniul criminalității organizate în penitenciare prin acordarea de finanțare și resurse adecvate. Este necesară o abordare continuă și interdisciplinară pentru a înțelege și a combate eficient fenomenul, deoarece grupurile criminale organizate evoluează și adoptă noi tactici și strategii de operare.

În final, cercetările viitoare ar putea fi orientate către investigarea impactului măsurilor și politicilor implementate, evaluarea eficienței eforturilor de prevenire și combatere a criminalității organizate în penitenciare, precum și identificarea și analizarea noilor tendințe și mode ale grupurilor criminale organizate. Aceste studii ar putea contribui la dezvoltarea și îmbunătățirea strategiilor de intervenție și la crearea unui mediu mai sigur în penitenciare.

Bibliografie

1. Crudu A. Clasificarea și repartizarea condamnaților în cadrul unui sistem progresiv de executare a pedepsei. În: Revista Națională de Drept, nr. 1 (247) din 2022, p. 136-144;
2. Moraru V., Samoilenko V. Rolul infrastructurii penitenciare și a cadrului legal în diminuarea efectelor produse de subcultura criminală a persoanelor private de libertate, „Seria Științe Sociale”, CZU: 343.82:316.624.3-058.56;
3. <https://deschide.md/ro/stiri/social/80157/SURSE--Cine-este-colonelul-de-justiție-implicat-în-escrocheria-„securitatea-bancară”-2800-de-cazuri-prejudiciu---27-mln-euro.htm>;
4. <https://nordnews.md/directorul-adjunct-de-la-penitenciare-retinut-de-sis-pentru-escrocheria-cu-securitatea-bancara/>;
5. Ostavciuc Dinu. Declarațiile publice pot sau nu afecta prezumția nevinovăției? În: Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Numărul 15 / 2022 / ISSN 1857-0976, p. 118-130;
6. Ostavciuc Dinu, Odagiu Iurie. Cercetarea infracțiunilor din materia crimei organizate. Ghid metodic pentru ofițerii de urmărire penală, Chișinău, 2020;
7. Informații aferente escrocheriilor cu carduri bancare dirijate din penitenciare, accesibile în rețeaua globală internet pe link-ul https://www.google.com/search?q=infracțiunile+de+escrocherie+cu+carduri+bancare+din+penitenciare&client=opera&sxsr=APwXEdfZQzvevfWbXg5yj1joOzEuvKhH-g%3A1686019515392&ei=u51-ZPLMF-CP9u8PuLSCgAw&ved=0ahUKEwiyLrKS0K3_AhXgh_0HHTiaAMAQ4dUDCA4&uact=5&oq=infracțiunile+de+escrocherie+cu+carduri+bancare+din+penitenciare&gs_lcp=Cgxnd3Mtd2l6LXNlcnAQAZoICAAQogQQsAM6BAghEBU6BQgAEKIEOgUIIRCgAToHCCEQoAEQCkoECEEYAVDXMFj_jQFgy48BaAJwAHgAgAGkAYgB9hGSAQQwLjE4mAEAoAEBwAEBYAE&sclient=gws-wiz-serp;
8. Rusu V., Jitariuc V. Particularități ale acțiunilor de urmărire penală în cazul infracțiunilor comise de grupele criminale organizate. În: Materialele Conferinței Științifice cu participare Internațională, „Justiția – Pilon Fundamental al Edificării Statului de Drept”, ediția a XI-a. Bălți, 2022, p. 47.

SECȚIUNEA III Drept public și drept civil

CZU: 336.227.2(100)

ELUDAREA INTERNAȚIONALĂ FISCALĂ

INTERNATIONAL TAX EVASION

Alexandru ARMEANIC,
doctor, conferențiar universitar,
Academia de Studii Economice din Moldova
ORCID: 0000-0002-4466-8884

Eugeniu STOIAN,
doctorand, asistent universitar,
Academia de Studii Economice din Moldova
ORCID: 0000-0002-8569-3584

Rezumat

Eludarea fiscală internațională este o practică prin care persoanele fizice sau juridice își organizează tranzacțiile comerciale și financiare pentru a minimiza sau evita plata impozitelor în țările în care își desfășoară activitatea. Această practică este adesea pusă în aplicare prin structuri complexe de planificare fiscală, prin transferul profiturilor în jurisdicții cu impozitare redusă sau inexistentă și prin utilizarea acordurilor de evitare a dublei impuneri. Evaziunea fiscală internațională este considerată o problemă majoră pentru guverne și pentru economiile naționale, deoarece reduce veniturile fiscale și denaturează concurența loială între companii. În ultimii ani, comunitatea internațională a luat măsuri de combatere a evaziunii fiscale prin adoptarea de legislație și acorduri internaționale pentru a asigura transparența și cooperarea între țări în domeniul fiscal.

Cuvinte-cheie: eludare fiscală, impozitare, legislație, serviciu fiscal, zone offshore.

Abstract

International tax evasion is the practice by which individuals or companies organize their commercial and financial transactions in order to minimize or avoid paying taxes in the countries where they conduct business. This practice is often implemented through complex tax planning structures, the transfer of profits to low or no tax jurisdictions and the use of double taxation agreements. International tax evasion is considered a major problem for governments and national economies, as it reduces tax revenues and distorts fair competition between companies. In recent years, the international community has taken steps to combat tax evasion by adopting legislation and international agreements to ensure transparency and cooperation between countries in the tax field.

Keywords: tax evasion, taxation, legislation, tax service, offshor areas.

Introducere. Republica Moldova aderă la un important acord internațional în domeniul fiscal. Comisia economie, buget și finanțe a aprobat raportul la proiectul de lege pentru ratificarea Acordului multilateral al autorităților competente pentru schimbul automat de informații privind

conturile financiare. Comisia securitate națională, apărare și ordine publică a dat aviz pozitiv acestui proiect de lege. Astfel, documentul va fi propus spre aprobare în plenul Parlamentul.

Ratificarea acordului va permite Republicii Moldova să efectueze schimbul de informații în scopul identificării persoanelor fizice sau entităților care se eschivează de la declararea veniturilor și plata impozitelor prin transferul banilor în conturile din străinătate. R. Moldova va perfecta o listă a statelor cu care intenționează să realizeze în mod automat acest schimb de informații.

Prin urmare, Serviciul Fiscal de Stat va avea o imagine de ansamblu asupra conturilor deținute în străinătate de rezidenții Republicii Moldova. Schimbul va cuprinde informații pentru identificarea persoanei (nume, adresă, cod fiscal) și informații referitoare la numărul contului, numele și numărul de identificare (dacă există) al instituției financiare raportoare, precum și informații despre soldul sau valoarea contului etc.

Potrivit Parlamentului, până în prezent la Acordul multilateral al autorităților competente pentru schimbul automat de informații privind conturile financiare au aderat 114 state.

În noiembrie 2016, Republica Moldova a aderat la Forumul Global al Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE) privind transparența și schimbul de informații în scopuri fiscale [1].

Metodologia cercetării. Aș vrea să menționăm că, din diverse motive, modelarea sistemelor fiscale ale unor state poate conduce, pentru întregul teritoriu sau pentru o parte a acestuia, la introducerea unui tratament fiscal preferențial. În acest caz, zonele în cauză dobândesc un statut preferențial; ele sunt denumite în mod obișnuit zone offshore. Principalele caracteristici care indică prioritatea impozitării preferențiale sunt absența impozitului pe venit, scutirea de impozitare a anumitor tipuri de activități comerciale și aplicarea de avantaje fiscale pentru societățile cu o anumită formă juridică sau pentru nerezidenți.

Zonele offshore pot fi subdivizate condiționat în diferite grupe, în primul rând în funcție de tipul, valoarea și frecvența impozitelor și taxelor plătite. Pe această bază, jurisdicțiile sunt definite ca fiind cele în care se plătesc impozite la cote foarte scăzute și cele în care se percep taxe și tarife de înregistrare unice și anuale. Este posibil să se clasifice zonele offshore în conformitate cu alte motive, inclusiv existența unor dispoziții speciale în legislație care determină un statut special al societăților offshore, stimulente fiscale pentru anumite activități, caracteristici speciale ale tratamentelor fiscale ce țin de anumite teritorii ale statelor cu impozitare obișnuită etc. Există, de asemenea, jurisdicții specializate în acordarea de scutiri de impozit pentru societățile cu o anumită formă juridică [2].

Rezultate și discuții. De exemplu, Principatul Andorra face parte din zonele fiscale favorabile în primul rând datorită faptului că pe teritoriul său nu se percepe niciun impozit pe profit. Cu toate acestea, beneficiile sunt puternic limitate de faptul că legea permite investitorilor străini să participe doar în calitate de coproprietari ai societăților naționale, cu maximum 1/3 din capitalul social.

Se percepe un impozit indirect pe consum de 4%. Nu există impozit pe venitul individual pentru persoanele fizice rezidente. Pentru a obține un astfel de statut fiscal, un străin trebuie să achiziționeze o proprietate în Andorra și să petreacă cel puțin 183 de zile pe an pe teritoriu. Străinii care sunt rezidenți în această țară, dar nu lucrează pe teritoriul acesteia, plătesc un impozit pe „reședința pasivă” în valoare de 1 milion de pesetas spaniole [2].

Sistemele de impozite și taxe din Bahamas și Bermuda sunt offshore și au multe în comun. Jurisdicția lor preferențială se manifestă în principal prin faptul că pe teritoriile acestor insule nu există impozit pe profit, impozit pe distribuirea profitului, impozite indirecte pe consum, impozite pe capital și pe proprietate, impozite pe transferuri. În conformitate cu Legea privind societățile comerciale internaționale din 1989, aceste beneficii sunt disponibile în primul rând pentru societățile comerciale internaționale care sunt nerezidente. Acestor societăți le este inter-

zis să desfășoare orice activitate în insule.

Plata impozitelor obișnuite este înlocuită de o taxă anuală care, în funcție de mărimea capitalului social, variază între 100 și 300 USD. În plus, sunt percepute și alte taxe, cum ar fi impozitul pe veniturile din jocuri de noroc din Bahamas. În insule nu există impozit pe venit [6, 8].

Insulele Virgine Britanice oferă, de asemenea, un tratament fiscal preferențial pentru companiile internaționale de afaceri. Temeiul juridic pentru activitățile offshore din insule este prezentat de Companies Act din 1885, modificat în 1977, și de International Business Companies Ordinance din 1984. Societățile comerciale internaționale sunt scutite de impozitul pe venit și de taxa de timbru și nu există impozite pe succesiuni sau donații. Dobânzile și dividendele plătite de nerezidenți sunt, de asemenea, scutite. În schimb, societățile comerciale internaționale cu un capital social de până la 50 000 USD plătesc o taxă de 300 USD, iar societățile al căror capital depășește această sumă plătesc 1 000 USD. Companiile rezidente trebuie să plătească impozit pe venit la o rată de 15%, iar persoanele fizice – 20%.

Sistemul fiscal al Ungariei, în ansamblu, se caracterizează printr-un nivel relativ ridicat de impozitare. Astfel, societățile rezidente sunt supuse TVA la o cotă de 25%, precum și unui impozit pe venit de 18% și unui impozit local de afaceri de 2% [5, 8].

Cu toate acestea, în conformitate cu Legea nr. 81 din 1996 privind impozitul pe profit și impozitul pe dividende, societățile ai căror proprietari sunt cetățeni străini sunt supuse unei rate reduse de impozitare de 3% și sunt scutite de impozitele locale municipale, cu condiția ca acestea să își desfășoare activitățile în afara Ungariei. Un tratament fiscal și mai favorabil se aplică societăților holding. Veniturile lor din dividendele străine sunt complet scutite de impozitul pe venit și de impozitul local. Cu toate acestea, societățile nerezidente sunt obligate să țină o contabilitate, să prezinte la timp rapoarte autorităților fiscale și să dețină un cont într-o bancă maghiară. Este important faptul că același nerezident poate fi fondatorul unei singure societăți nerezidente maghiare. Directorul societății trebuie să fie un cetățean maghiar; în caz contrar, este numit un consiliu de supraveghere format din reprezentanți ai populației locale. Nerespectarea cerințelor de mai sus poate duce la o decizie de retragere a statutului favorabil al societății din momentul constituirii și la solicitarea plății tuturor impozitelor în ordinea generală.

Gibraltarul este o jurisdicție offshore europeană tipică. Societățile „scutite de taxe” înregistrate trebuie să îndeplinească cerințele standard pentru firmele offshore – nu pot fi deținute de rezidenți locali și nu pot desfășura activități comerciale pe teritoriul său. Rata de bază a impozitului pe venit în Gibraltar este de 35%. Se aplică un tratament fiscal preferențial: societăți nerezidente de tip offshore, societăți care beneficiază de scutire de impozit pentru o anumită perioadă (până la 25 de ani), societăți preferențiale. De exemplu, acest din urmă tip de societate poate desfășura activități comerciale atât în afara Gibraltarului, cât și în Gibraltar, dar trebuie să plătească impozit la o rată de 2% pentru veniturile obținute în străinătate, dacă nu au intrat în Gibraltar, și la o rată de 17% pentru veniturile primite de bănci pe teritoriul jurisdicției. Companiilor preferențiale, spre deosebire de companiile offshore, li se acordă dreptul de a achiziționa bunuri imobiliare și de a înființa un birou real [3].

Irlanda este o jurisdicție fiscală universală cu o serie de avantaje fiscale. Posibilitatea de înregistrare a societăților offshore nerezidente este combinată cu o varietate de stimulente fiscale pentru companiile producătoare și financiare. De exemplu, pentru companiile de producție, inginerie și servicii informatice, impozitul pe profit este stabilit la 10%. Veniturile obținute din brevete de invenții și din vânzarea de opere de artă sunt excluse de la impozitare, cu condiția ca acestea să fie create în Irlanda. Spre deosebire de multe alte zone fiscale preferențiale din această țară, companiile offshore nerezidente pot funcționa în Irlanda. Cu toate acestea, ele își păstrează dreptul de a fi scutite de impozit pentru partea de venit obținută în străinătate. Veniturile obținute dintr-o sursă din Irlanda sunt impozitate la o rată preferențială de 10%. Jurisdicția offshore ir-

landeză a fost înființarea în 1987. În cadrul Centrului Internațional de Servicii Financiare se pot înființa companii străine care furnizează servicii financiare și de investiții în afara Irlandei. Companiile care doresc să dobândească dreptul de a opera în cadrul Centrului trebuie să obțină un certificat de la Ministerul irlandez de Finanțe. Acestea sunt apoi supuse impozitului pe venit la o rată de 10% și, în plus, sunt scutite de reținerea la sursă și de impozitul pe sumele plătite unui creditor străin și de plata dividendelor [3].

Insulele Cayman, în calitate de teritoriu independent al Regatului Unit, oferă, de asemenea, beneficii fiscale semnificative. Această jurisdicție se distinge prin faptul că toate societățile constituite sunt complet scutite de plata oricăror impozite, inclusiv impozitul pe profit și pe câștigurile de capital, impozitul pe venit, impozitul pe proprietate. Plata acestora este înlocuită de colectarea diferitelor taxe de înregistrare. Regimul fiscal cel mai favorabil este pentru așa-numitele societăți scutite care își desfășoară activitatea în afara țării. Acestea li se percepe doar o taxă de înregistrare cuprinsă între 410 și 574 de dolari SUA, în funcție de valoarea capitalului, și o taxă administrativă anuală de aceeași valoare [4].

Republica Cipru este, de asemenea, o zonă offshore, deși nivelul general de impozitare în acest stat corespunde unei medii. Societăților offshore li se acordă un tratament fiscal preferențial. Astfel de societăți pot beneficia de un tratament fiscal preferențial cu condiția ca acestea să fie deținute integral de rezidenți străini și să funcționeze în afara Ciprului. Doar biroul societății de la care este gestionată afacerea offshore poate fi situat pe insulă. Aproximativ 1 300 de societăți au acest statut. Rata impozitului pe profitul societăților offshore, care până de curând era de 4,25%, a fost majorată la 12%. Așa-numitele trusturi offshore și parteneriate offshore sunt complet scutite de impozitare. Cu toate acestea, trebuie ținut cont de faptul că Cipru intenționează, în viitorul apropiat, să își alinieze legislația fiscală la cerințele UE și să elimine diferențele dintre impozitarea societăților offshore și cea a societăților naționale.

În plus, în Cipru se aplică taxa pe valoarea adăugată la o rată de 8%, impozitul pe proprietate la o rată maximă de 45%, taxa pe apărare – 2-3% din venit, precum și taxa pe capital și taxa de timbru.

Rata globală a impozitului pe venit variază de la 0 la 40%, în funcție de diferitele circumstanțe. Veniturile din investiții străine și din pensii transferate de nerezidenți sunt impozitate cu o rată de 5%. Pentru angajații străini ai companiilor offshore, rata impozitului pe venit este redusă la jumătate, iar dacă serviciile lor sunt exportate, atunci de zece ori mai mică.

Principatul Liechtenstein acordă, de asemenea, avantaje fiscale semnificative pentru așa-numitele fundații familiale și societăți cu răspundere limitată. Condiția prealabilă pentru a beneficia de tratamentul fiscal preferențial este ca cel puțin 30 000 CHF și 50 000 CHF din capitalul inițial să fie plătiți în avans. Fondul nu poate desfășura activități de tranzacționare, dar activele sale pot fi utilizate în scopuri familiale, inclusiv pentru educație, petrecerea timpului liber și bunuri imobiliare. Obligațiile fiscale ale societăților pe acțiuni sunt limitate la plata impozitului anual pe capital. Acestea sunt scutite de plata altor impozite, cum ar fi impozitul pe venit și pe câștigurile de capital, TVA, impozitul pe proprietate și altele. Impozitul anual pe capital este de 0,1%, iar la plata dividendelor către proprietarul societății se percepe un impozit pe cupon de 4% [6].

Sistemul fiscal luxemburghez se caracterizează, în general, printr-o impozitare moderată. Rata de impozitare a veniturilor în această țară este de 33%, iar impozitul pe venit este perceput pe o scară progresivă, de la 20% la 33%. Există, de asemenea, un impozit de capitalizare de 1% pe capitalul social vărsat și un impozit pe capitaluri proprii de 0,2%.

În conformitate cu Legea din 31 iulie 1929, în această țară se acordă un statut fiscal preferențial holdingurilor nerezidente, care oferă o scutire totală de majoritatea impozitelor, inclusiv de impozitul pe venit. Cu toate acestea, ar trebui să se țină seama de faptul că astfel de societăți sunt excluse din tratatele bilaterale de evitare a dublei impunerii. În plus, în Luxemburg

pot fi înregistrate și societăți holding rezidente, care fac obiectul unor astfel de acorduri.

Insulele Marshall oferă un tratament fiscal favorabil, în special pentru societățile comerciale internaționale. Baza juridică pentru impozitarea acestora este Business Corporations Act 2001. Procedura standard de înregistrare poate fi finalizată în decurs de o zi. Singura cerință pentru a menține statutul favorizat al societății este de a avea un agent înregistrat în insule. Acest lucru este însoțit de o taxă anuală de 450 USD, inclusiv taxa de agent și taxa guvernamentală. Veniturile și activele societăților nerezidente nu sunt supuse niciunui impozit, cu condiția ca acestea să nu își desfășoare activitatea economică pe insule [4].

Principatul Monaco stabilește o impozitare preferențială pentru persoanele fizice rezidente. În special, persoanele fizice rezidente, inclusiv cetățenii străini, sunt scutite de impozitul pe venitul personal. Rezenții sunt persoanele fizice care stau în Monaco cel puțin 183 de zile pe parcursul anului. Pentru veniturile obținute din activități comerciale, persoanele fizice plătesc impozit în conformitate cu normele stabilite pentru societăți.

Societățile sunt supuse unei rate de impozitare de 33,33% pentru activitățile lor comerciale în Monaco. Sediile sociale ale societăților situate în Monaco care nu desfășoară nicio activitate în Principat sunt impozitate cu o rată de 8-30% din cheltuielile lor totale. Se plătesc, de asemenea, TVA de 20,6%, taxe de transfer de 16% și taxe de înregistrare [2].

Singapore este, în principiu, un stat cu o fiscalitate obișnuită; de exemplu, rata generală a impozitului pe venit în această țară este de 33%. Tratamentul preferențial excepțional în această țară este prevăzut doar pentru companiile care își desfășoară activitatea în străinătate și care nu repatriază profiturile. În special, operațiunile financiare și economice ale societăților rezidente sunt scutite de impozitul pe venit dacă sursa veniturilor lor se află în afara Singapore, iar fondurile primite sunt creditate în conturi în bănci străine. Dividendele în favoarea unei societăți rezidente nu sunt, de asemenea, impozitate, dar numai dacă sunt investite în afara țării. Societățile de tip holding beneficiază de stimulente fiscale speciale. Dacă o astfel de societate are sediul în Singapore, impozitul pe venit se plătește la o rată redusă de 10%. Profiturile holdingului, distribuite sub formă de dobânzi și redevențe, sunt, de asemenea, scutite de impozitare. Impozitul pe venit în această țară este destul de ridicat și are rate cuprinse între 3,5% și 33% [2, 8].

Concluzii. Eludarea fiscală internațională este o practică complexă și persistentă care are un impact asupra economiilor și finanțelor publice la nivel mondial. Evaziunea fiscală internațională afectează guvernele și economiile naționale prin reducerea veniturilor fiscale și prin denaturarea concurenței între companii. Înțelegerea și abordarea acestei probleme este esențială pentru a asigura o concurență loială și pentru a menține resursele necesare finanțării serviciilor publice.

Evaziunea fiscală internațională implică utilizarea unor strategii complexe de planificare fiscală, transferul profiturilor în jurisdicții cu impozite reduse sau fără impozite și exploatarea acordurilor de evitare a dublei impunerii. Aceste metode permit persoanelor fizice și companiilor să evite sau să minimizeze plata impozitelor în țările în care își desfășoară activitatea. Evaziunea fiscală internațională are consecințe semnificative pentru economia mondială. Reducerea veniturilor fiscale poate afecta capacitatea guvernelor de a finanța serviciile publice și investițiile. De asemenea, creează dezechilibre în competiția economică dintre țări și poate crește inegalitatea socială și economică.

Comunitatea internațională a luat măsuri pentru a combate evaziunea fiscală internațională. În special, aceasta a adoptat o legislație și acorduri internaționale pentru a asigura transparența și cooperarea în materie fiscală între țări. De exemplu, punerea în aplicare a Standardului comun de raportare (CRS) și a inițiativei BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) promovate de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE) reprezintă eforturi importante în acest sens.

Evaziunea fiscală internațională este o problemă complexă și transfrontalieră care necesită o abordare cuprinzătoare și coordonată. Cooperarea între guverne, schimbul de informații fisca-

le și aplicarea unor standarde comune de transparență sunt esențiale pentru a combate eficient această practică și pentru a asigura condiții de concurență echitabile între statele membre.

În concluzie menționăm că eludarea fiscală internațională este o problemă gravă care necesită atenție și acțiuni la nivel mondial. Abordarea acestei probleme poate contribui la creșterea veniturilor fiscale, la asigurarea unei concurențe loiale între companii și la consolidarea finanțelor publice. Eforturile de combatere a evaziunii fiscale internaționale, prin legislație și acorduri internaționale, precum și prin cooperare între guverne, sunt esențiale pentru a asigura transparența și corectitudinea în domeniul fiscal. Este important ca țările să continue să colaboreze și să pună în aplicare măsuri eficiente pentru a descuraja și sancționa practicile de evaziune fiscală internațională, asigurând astfel o distribuție echitabilă a impozitelor și o stabilitate economică de durată.

Referințe bibliografice

1. Serviciul Fiscal de Stat al Republicii Moldova, <https://sfs.md/ro/cooperare-internationala>.
2. ARMEANIC A., Fiscalitatea în statele contemporane, editura CE USM, Chișinău 2003, 125 p.
3. The use of Offshore tax havens for investments and tax avoidance, <https://www.financemagnates.com/forex/education-centre/the-use-of-offshore-tax-havens-for-investments-and-tax-avoidance/>.
4. Listing of tax havens by the EU, <https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/147404/7%20-%202001%20EPRS-Briefing-621872-Listing-tax-havens-by-the-EU-FINAL.PDF>.
5. What is 'Offshore'? International Tax evasion and avoidance and how to combat it, https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/20.500.12413/15516/ICTD_SummaryBrief_23_Online.pdf?sequence=3&isAllowed=y.
6. Combating international #tax avoidance Ending offshore profit shifting, <https://www.oecd.org/about/impact/ending-offshore-profit-shifting.htm>.
7. Tax havens, <https://gfintegrity.org/issue/tax-havens/>.
8. NBER working papers series, basic concepts of international taxation, Jacob Frenkel, Assaf Razin, Efraim Sadka, Working Paper no. 3540: (PDF) Basic Concepts of International Taxation (researchgate.net).

CZU 347.91/.95

COMPETENȚA GENERALĂ LA ÎNAINȚAREA ACȚIUNII PRIVIND EXERCITAREA
DREPTULUI DE GAJ

GENERAL JURISDICTION TO BRING ACTION REGARDING THE EXERCISE
OF THE RIGHT OF PLEDGE

Alexandru PRISAC,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Universitatea de Studii Europene din Moldova
ORCID: 0000-0003-0954-7670

Dumitrița RUSU,
doctorandă,
Universitatea de Studii Europene din Moldova
ORCID: 0009-0002-6043-7864

Rezumat

În acest articol sunt analizate aspectele privind exercitarea dreptului de gaj de la etapa incipientă, atunci când se alege instanța de judecată pentru depunerea acțiunii civile respective. Altfel spus, au fost analizate normele juridice privind competența generală a mai multor organe jurisdicționale la depunerea acțiunii privind exercitarea dreptului de gaj. Totodată, a fost analizat rolul executorului judecătoresc la transmiterea silită în posesie a bunului gajat. De asemenea, s-au evidențiat anumite funcții ale notarului la autentificarea actelor notariale ce conțin clauze cu privire la gaj. Rolul fiecărui subiect de drept menționat a fost analizat în ansamblu în interacțiunea lor.

Un accent important s-a pus pe evidențierea organelor jurisdicționale ce nu sunt în drept de a dispune transmiterea silită în posesie a bunului gajat, deși există interpretări eronate privind împuternicirea acestor organe jurisdicționale de a dispune transmiterea silită a bunurilor gajate.

Cuvinte-cheie: gaj, jurisdicțional, competență, instanță, acțiune civilă, exercitare.

Summary

In this article, the aspects regarding the exercise of the right of pledge are analyzed from the initial stage when the court is chosen for filing the respective civil action. In other words, the legal norms regarding the general competence of several jurisdictional bodies when filing the action regarding the exercise of the right of pledge were analyzed. Also, the role of the bailiff in the forcible transfer of possession of the pledged property was analyzed. Also, certain functions of the notary were highlighted when authenticating notarial documents containing clauses regarding the pledge. The role of each legal subject mentioned was analyzed in the ensemble in their interaction.

An important emphasis was placed on highlighting the jurisdictional bodies that do not have the right to order the forcible delivery of the pledged property, although there are erroneous interpretations regarding the empowerment of these jurisdictional bodies to order the forcible delivery of the pledged property.

Keywords: pledge, jurisdictional, jurisdiction, court, civil action, exercise.

Introducere. La înaintarea acțiunii privind exercitarea dreptului de gaj urmează a fi întrunite mai multe condiții de către creditorul gajist, atât din punctul de vedere al normelor de drept material, cât și al normelor de procedură civilă. Aceste condiții urmează a fi întrunite de la etapa extrajudiciară și până la depunerea acțiunii în instanța de judecată. Totuși, ar putea apărea problema dacă exercitarea dreptului de gaj să fie realizată prin intermediul altor organe jurisdicționale decât instanța de judecată. Aceste probleme sunt actuale, fiindcă creditorii gajiști permanent au urmărit satisfacerea promptă a creanțelor garantate. Instituțiile financiare, de asemenea, pot urmări lobarea legiuitorului de a investi prin lege noi organe jurisdicționale, altele decât instanța de

judecată, și de a le împuternici în vederea soluționării cererilor privind exercitarea dreptului de gaj. Toate aceste aspecte țin de competența generală a organelor jurisdicționale care este definită, de cele mai multe ori, ca fiind aceeași instituție interramurală ce delimitează împuternicirile organelor jurisdicționale la examinarea și soluționarea cauzelor juridice. Din considerentul existenței mai multor organe jurisdicționale, în competența cărora intră soluționarea litigiului de drept apărut între părți și apărarea drepturilor acestuia, este necesar a delimita corect și exact împuternicirile acestor organe de jurisdicție din acest domeniu [9]. Problemele evidențiate urmează să le punem în discuție mai jos, atât din punct de vedere doctrinar, cât și practic.

Metode și materiale aplicate. Rezultatele lucrării au fost obținute în urma utilizării următoarelor metode de cunoaștere: sinteza, analiza și comparația. În special, metoda analizei a contribuit la evidențierea gradului de perfecțiune a reglementărilor privind competența instanțelor de judecată din Republica Moldova la înaintarea acțiunii privind exercitarea dreptului de gaj.

Rezultatele obținute și discuții. Inițial, definim cele două categorii analizate în interacțiunea lor: 1) competența generală; 2) exercitarea dreptului de gaj.

Creditorul gajist/ipotecar este în drept să exercite dreptul de gaj/ipotecă dacă debitorul nu execută în conformitate cu prevederile contractului obligația garantată sau o execută necorespunzător, precum și în alte cazuri prevăzute de contractul de gaj/ipotecă [1, p. 669]. Deci, dreptul de gaj se exercită odată ce debitorul nu execută sau nu execută corespunzător obligația sa.

Competența generală este acea instituție juridică ce îndeplinește funcția de delimitare a cauzelor ce urmează a fi examinate și soluționate de către instanța de judecată sau de alte organe jurisdicționale [8, p. 127]. Din analiza prevederilor Codului civil al Republicii Moldova [2], constatăm că organul jurisdicțional împuternicit prin lege de a examina acțiunea privind exercitarea dreptului de gaj este instanța de judecată. Deci, această acțiune civilă se referă la o acțiune civilă de realizare ce urmărește aplicarea forței de constrângere a statului pentru satisfacerea creanței sale. Cu alte cuvinte, această acțiune civilă intră în categoria modalităților de transmitere silită în posesie a bunului gajat care este reglementată în conținutul art. 757 din Codul civil al Republicii Moldova. În special, organele jurisdicționale împuternicite prin lege de a dispune transmiterea silită în posesie sunt stipulate în alin. (1) al art. 757 din CC, și anume: „Creditorul gajist care nu poate intra în posesia bunului corporal gajat conform art. 755 sau, în cazul ipotecii, conform art. 756 are dreptul să obțină posesia bunului:

a) în baza unei ordonanțe sau hotărâri judecătorești, conform dispozițiilor Codului de procedură civilă și ale Codului de executare. Doar împrejurările prevăzute la art. 761 alin. (2) lit. a), e) constituie obiecții motivate pe care debitorul gajist le poate înainta împotriva ordonanței judecătorești;

b) fără a recurge la procedură judecătorească, prin intermediul unui executor judecătoresc, conform dispozițiilor prezentului capitol și ale Codului de executare”.

Din analiza acestor prevederi, rezultă că legea civilă împuternicește două organe jurisdicționale de a dispune transmiterea silită în posesie a bunului gajat: instanța de judecată și executorul judecătoresc. De asemenea, în dispozițiile art. 759 din Codul civil este stipulat și al treilea subiect de drept implicat în exercitarea dreptului de ipotecă, care este notarul. Însă ținem să menționăm că acesta nu ia locul unui organ jurisdicțional prin intermediul căruia s-ar aplica forța de constrângere a statului, ci constituie un subiect de drept prin intermediul căruia se instituie acel mecanism de transmitere silită în posesie a bunului gajat prin investirea formulei executorii care rezultă din voința ambelor părți. Prin urmare, principalele organe jurisdicționale ce sunt investite de a aplica forța coercitivă a statului, atunci când nu există acordul benevol al debitorului gajist sunt: instanța de judecată și executorul judecătoresc.

Instanța de judecată permanent a fost organul jurisdicțional principal competent în dispunerea transmiterii silită a bunului gajat. Totuși, poate apărea întrebarea dacă prevederile art. 15 alin. (4) din Codul civil al Republicii Moldova se aplică și în privința competenței organelor

jurisdicționale la exercitarea dreptului de gaj. O eventuală confuzie ar putea constitui o eroare esențială pentru interpretarea și aplicarea normelor privind competența generală a instanțelor de judecată. Dispozițiile art. 15 alin. (4) din Codul civil stipulează: „Referințele din prezentul cod la un judecător sau la o instanță de judecată sunt referințe și la alte organe de jurisdicție competente în condițiile legii, iar referințele la dispozițiile legale de procedură civilă sunt referințe și la regulile de procedură ale respectivelor organe de jurisdicție competente”. Deci, în colaborare cu prevederile art. 757 alin. (1) din Codul civil apare problema de a ști, dacă referința la instanța de judecată, care este competentă de a examina acțiunea civilă privind exercitarea dreptului de gaj, se referă și la alte organe jurisdicționale decât instanța de judecată. În special, apare întrebarea dacă în privința examinării cererii privind exercitarea dreptului de gaj ar fi competent și arbitrajul? În acest sens, este de menționat cele expuse de autoarea Cristina MARTIN în ceea ce privește interacțiunea arbitrajului cu instanțele de judecată, care are o semnificație și la întrebările evidențiate de noi, legate de competența generală la înaintarea acțiunii privind dreptul de gaj. Astfel, autoarea menționează: „Având în vedere faptul că nu există un concept al arbitrabilității unificat la nivel internațional, legile naționale deseori impun anumite restricții sau limitări privind litigiile care pot fi deferite arbitrajului. De exemplu, statelor sau entităților publice li s-ar putea interzice semnarea convențiilor arbitrale în general, sau acestea ar putea necesita anumite permisiuni sau coordonări în acest sens. Alături de restricțiile referitoare la subiecți (arbitrabilitate subiectivă) sunt limitările ce se referă la obiectul litigiului (arbitrabilitate obiectivă). De esența acestor litigii țin anumite aspecte specifice, ce creează impresia că doar instanțele de stat ar trebui să le soluționeze” [7, p. 36-37]. Deci, problema dacă litigiile privind exercitarea dreptului de gaj ar ține doar de competența instanței de judecată sau și de competența arbitrajului, la fel ridică aceleași semne de întrebare ca și-n multe alte cauze civile.

Răspuns la aceste întrebări urmează să fie acordat pornind de la o interpretare sistemică a prevederilor art. 15 alin. (4) din CC în colaborare cu prevederile art. 757 alin. (1) din Codul civil al Republicii Moldova și prevederile art. 3 din Legea cu privire la arbitraj [5], precum și de la aceea că acțiunea privind exercitarea dreptului de gaj urmărește aplicarea forței de constrângere a statului pentru transmiterea silită în posesie a bunului gajat. Dat fiind faptul că hotărârea pronunțată în arbitraj nu este înzestrată inițial cu forță executorie, nici nu se poate dispune transmiterea silită în posesie a bunului gajat. Or, pentru a fi înzestrată cu putere de constrângere, o hotărâre a arbitrajului urmează a fi recunoscută de către instanța de judecată în condițiile prevăzute de Codul de procedură civilă al Republicii Moldova [4].

Cu referire la drepturile patrimoniale asupra locuințelor, dispozițiile art. 3 alin. (2) din Legea cu privire la arbitraj stipulează implicit că acestea nu ar putea face obiectul unei convenții arbitrale. Aceste prevederi menționează: „Pretențiile care țin de dreptul familiei, pretențiile izvorâte din contractele de locațiune (chirie) a încăperilor de locuit, inclusiv litigiile cu privire la încheierea, validitatea, încetarea și calificarea unor astfel de contracte, pretențiile și *drepturile patrimoniale* cu privire la locuințe nu pot face obiectul unei convenții arbitrale”. Dat fiind faptul că dreptul de gaj, de asemenea, constituie un drept patrimonial, rezultă că dreptul de gaj asupra locuințelor nu poate face obiectul unei convenții arbitrale.

În ceea ce privește executorul judecătoresc, acesta, în general, nu ar putea fi privit ca organ jurisdicțional, deoarece potrivit art. 2 alin. (1) din Legea nr. 113 din 17.06.2010 privind executorii judecătorești [6], „Executorul judecătoresc este persoană fizică investită de stat cu competența de a îndeplini activități de interes public prevăzute de prezenta lege și de alte legi. În exercitarea atribuțiilor de serviciu, executorul judecătoresc este exponentul puterii de stat. Doar executorul judecătoresc licențiat și investit în condițiile prezentei legi poate efectua executarea silită”. Deci, executorul judecătoresc nu este un organ jurisdicțional și nu poate fi analizat statutul lui în această calitate din punctul de vedere al competenței generale, fiindcă acesta nu soluționează cauze civile. Potrivit art. 24¹ alin. (1) din Codul de executare al Republicii Moldova, „Executorul judecătoresc

poate vinde bunurile gajate/ipotecate în condițiile și modalitățile prevăzute de Legea nr. 449-XV din 30 iulie 2001 cu privire la gaj și Legea nr. 142-XVI din 26 iunie 2008 cu privire la ipotecă” [3]. Observăm, că la transmiterea silită în posesie a bunului gajat, rolul executorului judecătoresc este doar de a aplica puterea de stat în vederea realizării acestui drept care deja a fost stabilit printr-un act cu forță executorie. Rolul său nu este de a soluționa anumite cauze civile, ceea ce nu îl caracterizează ca organ jurisdicțional, și este evident că nici nu este în drept de a soluționa acțiunea privind exercitarea dreptului de gaj.

Concluzii. Din punctul de vedere al competenței generale exclusive, doar instanța de judecată este competentă de a examina acțiunea privind exercitarea dreptului de gaj. Pornind de la reglementările legislative actuale ale Republicii Moldova, alte organe jurisdicționale, la momentul actual, nu sunt împuternicite de a examina acțiunea privind exercitarea dreptului de gaj și nici nu permit de a transmite soluționarea acestor litigii în competența arbitrajului în temeiul unei convenții arbitrale sau în baza unui compromis.

Referințe bibliografice

1. Baieș S., Mîțu Gh., Cazac O. [et. al.] Teoria generală a obligațiilor. Chișinău: S.n., 2015 (Î.S.F.E. - P. „Tipografia Centrală”). 752 p.
2. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06 iunie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 82-86, art. 661. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 66-75, art. 132.
3. Codul de executare al Republicii Moldova nr. 443 din 24 decembrie 2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 214-220, art. 704.
4. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225 din 30 mai 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2003, nr. 111-115, art. 451.
5. Legea cu privire la arbitraj nr. 23 din 22 februarie 2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr. 88-89, art. 314.
6. Legea privind executorii judecătorești nr. 113 din 17 iunie 2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 2-8, art. 01.
7. MARTIN C. Arbitrabilitatea litigiilor în materie de societăți comerciale. În: *Revista Națională de Drept*. 2018, nr. 10-12(216-218), pp. 36-42. ISSN 1811-0770. p. 36-37.
8. Prisac A. Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova. Chișinău: Cartea Juridică, 2019, 1316 p.
9. Гражданское процессуальное право: Учебник под. ред. Шакарян М. С., Изд. Проспект, Москва. 2004, с. 126.

CZU 339.9

PROIECTUL CONDUCTEI TRANSCASPICE. OPORTUNITATE PENTRU CONSOLIDAREA
SECURITĂȚII ENERGETICE EUROPENE

TRANSCASPIAN PIPELINE PROJECT. OPPORTUNITY FOR THE CONSOLIDATION
OF EUROPEAN ENERGY SECURITY

Mihai MELINTEI,

asistent universitar, doctorand,
Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, România

Marius ȘPECHEA,

lector universitar, doctor,
Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, România

Rezumat

În prezent asistăm la o modificare dinamică și asimetrică a sistemului relațiilor internaționale. Multipolaritatea lumii apare ca urmare a modificării raporturilor de putere datorate dezvoltării economice și extinderii influenței politice a unor state la nivel internațional. În acest context, concurența globală pentru accesul la resursele naturale evoluează, crescând direct proporțional cu nivelul cererii de resurse energetice din țările cu economii emergente, industrializate și cu consum crescut, datorită creșterii populației și a intensificării tehnologizării. În această metamorfoză a sistemului de relații internaționale, regiunea Mării Caspice apare ca un spațiu al amenințărilor de securitate, dar și ca o regiune de oportunități energetice. Proiectul conductei Transcaspice are un potențial important pentru consolidarea securității energetice europene și a cooperării economice pe direcția Marea Neagră – Marea Caspică.

Cuvinte-cheie: securitate energetică, conducta Transcaspică, Coridorul sudic de gaze, energie, gaze naturale.

Abstract

We are currently witnessing a dynamic and asymmetric change in the system of international relations. The multipolarity of the world appears as a result of the changes in the balance of power due to economic development and the expansion of the political influence of some states at the international level. In this context, the global competition for access to natural resources is evolving, increasing in direct proportion to the level of demand for energy resources in countries with emerging, industrialized economies and increased consumption, due to population growth and the intensification of technology. In this metamorphosis of the system of international relations, the region The Caspian Sea appears as a space of security threats, but also as a region of energy opportunities. The Transcaspian pipeline project has an important potential for strengthening European energy security and economic cooperation in the direction of the Black Sea - Caspian Sea.

Keywords: energy, the Trans-Caspian pipeline, the Southern Gas Corridor, security, natural gas.

Introducere. În prezent asistăm la o modificare dinamică și asimetrică a sistemului relațiilor internaționale. Multipolaritatea lumii apare ca urmare a modificărilor raportului de putere datorate dezvoltării economice și extinderii influenței politice a unor state la nivel internațional. În acest context, concurența globală pentru accesul la resursele naturale evoluează, crescând direct proporțional cu nivelul cererii de resurse energetice din țările cu economii emergente, industrializate și cu consum crescut, datorită creșterii populației și a intensificării tehnologizării [2].

Un fapt incontestabil al secolului XXI îl reprezintă dependența tot mai mare a economiilor lumii de resursele energetice. Economia mondială depinde în continuare de petrol și gaze naturale, iar confruntarea pentru resurse domină geopolitica secolului XXI [15]. În ultimul deceniu uti-

lizarea gazelor naturale a crescut considerabil, reprezentând o treime din creșterea cererii totale de energie, mai mult decât orice alt combustibil fosil. Conform IEA (International Energy Agency), se preconizează că cererea pentru gaz în următorii ani va continua să crească, atât sub forma sa naturală cât și lichefiată [15]. Problema resurselor are multe direcții, deficitul acestora având un rol important în escaladarea sau amplificarea conflictelor, polarizarea și catalizarea forțelor [1, p. 21]. În această metamorfoză a sistemului de relații internaționale, regiunea Mării Caspice apare ca un spațiu al amenințărilor de securitate, dar și ca o regiune de oportunități geo-economice.

Regiunea Caspică a intrat în atenția actorilor internaționali prin prisma a două perspective. Pe de o parte, conflictele din spațiul post-sovietic și, pe de altă parte, marile zăcăminte de hidrocarburi (petrol și gaze naturale). Aceste două aspecte au creat o situație complexă în urma efectului „disputei Caspice” din partea mai multor actori internaționali. Esența „disputei Caspice” constă atât în controlul asupra producției de petrol și gaze, cât și în controlul asupra rutelor de transport a acestora, în principal conductele terestre și submarine, prin care resursele energetice sunt transportate pe piețele mondiale. Trei dintre primele cinci țări cu rezerve globale de gaze naturale au acces la Marea Caspică. Rusia ocupă primul loc cu 38 trilioane m³ de gaz, urmată de Iran cu 32 trilioane m³ de gaz, iar Turkmenistanul ocupă locul 4 cu 19,5 trilioane m³ de gaze [11]. Astfel, regiunea Mării Caspice dobândește în actualul sistem de relații internaționale un statut de „energy ring” în Eurasia centrală, unde investițiile, interesele și inițiativele centrelor regionale și globale de putere vor fi concentrate în următorul deceniu.

Repere generale și condițiile de construcție a gazoductului Transcaspic

Practica energetică corelează noile tehnologii și oportunități cu vechile domenii de succes. Regiunea Caspică marchează cel mai recent caz în această tendință de evoluție istorică a proiectelor energetice din regiune. În vara anului 1906, a fost finalizată prima conductă de petrol din Caucazul de Sud, care lega orașul Baku și Marea Caspică cu orașul Batumi și Marea Neagră. Cea mai mare conductă de petrol din lume avea la acea vreme 882 km lungime și 204 mm în diametru. Capacitatea de producție a fost de 900 de mii de tone de petrol pe an. În acest context, trebuie remarcat faptul că regiunea Caspică, în special câmpurile petroliere din Baku, a devenit locul în care în 1863, Dmitriy Mendeleev a propus ideea folosirii unei conducte pentru pomparea petrolului [4, p. 45].

Astăzi, un secol mai târziu, conducta construită în 1906 a fost înlocuită de o rețea modernă de gaze naturale și conducte de petrol care leagă Caucazul de Sud și regiunea Caspică de Europa prin proiectele energetice TANAP și TAP, parte a Coridorului sudic de gaze (SGC) [28]. Cu toate acestea, pe lângă conductele actuale din regiune și cele aflate în construcție (de exemplu: Igdirdere), mai lipsește o altă piesă importantă: conducta Transcaspică, care poate furniza gaze naturale din Turkmenistan. O conductă Transcaspică are potențialul de a schimba semnificativ securitatea energetică a statelor europene, aflate într-o situație complexă după invazia Rusiei în Ucraina. U.S. Energy Information Administration (EIA) estimează că regiunea Caspică are un potențial de 48 de miliarde de barili de petrol și 292 de trilioane de m³ de gaze naturale în rezerve. Câmpurile offshore reprezintă 41% din totalul petrolului din regiunea Caspică (19,6 miliarde de barili) și 36% din gaze naturale (106 trilioane m³). În general, majoritatea rezervelor de petrol offshore sunt situate în nordul Mării Caspice, în timp ce majoritatea rezervelor de gaze naturale offshore sunt situate în partea de sud a Mării Caspice, unde se află Azerbaidjan, Turkmenistan și Iran. În plus, U.S. Geological Survey (USGS) estimează încă 20 de miliarde de barili de petrol și 243 de trilioane de m³ de gaze naturale în resurse recuperabile din punct de vedere tehnic, încă nedescoperite. Multe dintre ele se află în sudul bazinului Caspic, unde disputele teritoriale privind apele offshore împiedică explorarea lor [30].

Perspectiva pentru exportul de gaze turkmene către piața energetică europeană se bazează pe conceptul Transcaspian Gas Pipeline (TCGP). Sugerat pentru prima dată de Statele Unite ale Americii în 1996, TCGP poate livra gaz turkmen din Marea Caspică prin intermediul rețelei de conducte SGC pentru terminalele din Europa [24]. Din punct de vedere economic și al securității energetice, Azerbaidjan, Turkmenistan și statele din Europa au nevoie de conducta Transcaspică, fiecare actor statal urmând propriile motive politice. Europa caută în mod activ alternative la resursele energetice importate din Federația Rusă pentru a-și spori securitatea energetică. Azerbaidjanul încearcă să-și consolideze poziția de cel mai mare exportator și țară de tranzit din regiune. Turkmenistanul se confruntă cu o criză economică și caută noi piețe de desfacere pentru a-și vinde gazul natural.

Semnarea de către președinții Azerbaidjanului, Iranului, Kazahstanului, Rusiei și Turkmenistanului a *Convenției privind statutul juridic al Mării Caspice* (august 2018) [18], care a marcat repartizarea cotelor fiecărei țări în zăcăminte de petrol și gaze din Bazinul Caspic și construcția de conducte, permite Turkmenistanului să se înscrie în cursa pentru furnizarea de gaze naturale prin Coridorul sudic de gaze (SGC) către UE. După cum se menționează în documentul Convenției, regulile pentru construcția de conducte de gaze prevăd acordul numai cu țările vecine și nu cu toate statele care se învecinează cu Marea Caspică [18]. Astfel, după semnarea acordului, Turkmenistanul a anunțat că este gata să construiască gazoductul ce traversează Marea Caspică. Acest lucru poate dezvolta semnificativ infrastructura proiectului Coridorului sudic de gaze. Conducta Transcaspică poate crește capacitatea de transport de gaze din Asia către Europa prin implicarea Turkmenistanului ca furnizor suplimentar de gaze, alături de Azerbaidjan.

Turkmenistanul ocupă locul 4 în lume în ceea ce privește cantitatea de rezerve de gaz. Participarea acestei țări la proiectul SGC ar putea crește oferta de gaze naturale, care este de așteptat să atingă 31 de miliarde de metri cubi în 2026 și 60 de miliarde de metri cubi în 2030 [12]. Pe lângă aceste evoluții pozitive în cooperarea energetică regională, un alt factor care contribuie la revitalizarea proiectului energetic Transcaspic este convergența intereselor strategice dintre Turkmenistan, Azerbaidjan și UE.

La 21 ianuarie 2021, Azerbaidjan și Turkmenistan au semnat un *Memorandum de înțelegere* pentru explorarea și dezvoltarea în comun a zăcămintului de hidrocarburi Dostluq/Dostluk (fost Kepez) din Marea Caspică [5]. Câmpul Dostluq/Dostluk este situat la o distanță identică de 140 km de țărmul Azerbaidjanului și de cel al Turkmenistanului. Hidrocarburile se găsesc la o adâncime de 3,5 mii de metri. Rezervele de petrol ale câmpului sunt estimate la aproximativ 60 de milioane de tone. La o adâncime de 4.000 de metri, există aproximativ 100 de miliarde de metri cubi de rezerve de gaze naturale [5]. Proiectul Dostluq/Dostluk deschide noi oportunități în cooperarea energetică între Azerbaidjan și Turkmenistan. Azerbaidjanul are conductele de petrol și gaze submarine Azeri-Chirag-Gunashli în Marea Caspică, astfel încât țara are capacitatea de a extrage și livra rapid petrol și gaze. Memorandumul semnat de Baku și Ashgabat se concentrează pe interconectarea zonelor de hidrocarburi din Azerbaidjan cu cele din Turkmenistan și este o modalitate tangibilă, rapidă și accesibilă de a demonstra că partea de est a Mării Caspice poate fi conectată cu partea de vest a regiunii Caspice printr-o conductă de gaz. În consecință, conducta Azeri-Chirag-Gunashli și infrastructura subacvatică pot fi utilizate pentru furnizarea de gaze naturale de la Dostluq/Dostluk către Coridorul sudic de gaze (SGC). După cum a menționat vicepreședintele companiei de stat turkmene, Turkmengaz, dezvoltarea zăcămintului Dostluq/Dostluk din Marea Caspică de către Turkmenistan și Azerbaidjan va permite exportul de gaze naturale din Turkmenistan către Occident [21].

Câmpul Dostluq/Dostluk a fost mult timp un subiect de dispută, ceea ce nu a permis Azerbaidjanului și Turkmenistanului să treacă la o soluție practică în problema delimitării. Decizia

luată în ianuarie 2021 a devenit un compromis și un beneficiu pentru ambele țări. Evident, pentru Turkmenistan, acesta este un pas înainte în sensul că ponderea de petrol și gaze care va fi produsă va trece prin conductele Coridorului sudic de gaze. La cea de-a 7-a reuniune ministerială a Consiliului Consultativ al Coridorului sudic de gaze [5], ministrul turc al Energiei și Resurselor Naturale, Fatih Donmez, a atras atenția asupra acordului dintre Azerbaidjan și Turkmenistan privind dezvoltarea în comun a zăcămintului Dostluq/Dostluk din Marea Caspică. Fatih Donmez a menționat că Memorandumul semnat va deschide calea pentru implementarea acordurilor privind tranzitul gazului turkmen către piața energetică din Turcia și Europa. Ministrul a adăugat că Turcia este pregătită să ofere ambelor țări tot sprijinul politic, tehnic și economic posibil [8]. În geopolitica energetică a regiunii Caspice, Turcia este cel mai important stat de tranzit pentru hidrocarburile din Marea Caspică către Vest și are legături strategice strânse cu Azerbaidjan. În acest context, trebuie menționat că înainte de semnarea Memorandumului între Baku și Ashgabat, în 2019 Ankara, Baku și Ashgabat au semnat o Declarație privind dezvoltarea și cooperarea energetică, precum și implementarea proiectelor de transport și tranzit de resurse energetice [20].

Prin cooperarea cu Azerbaidjan în sectorul energetic, Turkmenistanul va putea să intre pe piața europeană a energiei și să-și demonstreze rolul de jucător major în securitatea energetică a UE. Oficial, Ashgabat înțelege că aceasta este o oportunitate excepțională pentru Turkmenistan de a-și dezvolta industria energetică și de a-și crește exporturile de gaze naturale. La 11 februarie 2021, la cea de-a 7-a reuniune a miniștrilor Consiliului consultativ al Coridorului sudic de gaze, președintele Turkmengaz, Batyr Amanov, a declarat următoarele: *Coridorul sudic de gaze joacă un rol important în diversificarea aprovizionării cu energie a Uniunii Europene, iar cooperarea cu succes în cadrul proiectului conductei Transcaspice poate avea un rol important pe viitor în îmbunătățirea securității energetice a Turciei și a țărilor europene. Turkmenistanul, ca participant activ în sistemul de relații internaționale, contribuie și el la dezvoltarea cooperării energetice globale* [23].

Negocierile UE - Turkmenistan și riscurile regionale

Țările Uniunii Europene, a căror principală prioritate în domeniul securității energetice este diversificarea surselor de aprovizionare cu energie, susțin proiectul gazoductului Transcaspic. Reprezentanții UE și-au exprimat în repetate rânduri disponibilitatea de a contribui la atragerea de investiții din partea băncilor europene în implementarea acestui proiect [26]. În același timp, câmpurile de petrol și gaze din Caspic sunt relativ departe de piețele europene de export, necesitând infrastructură costisitoare și investiții mari în transportul petrolului. Baza negocierilor dintre UE și Turkmenistan este *Memorandumul de înțelegere* semnat în 2008 [9]. Documentul stabilește direcțiile pentru schimbul de informații privind politica energetică, diversificarea rutelor de tranzit și promovarea energiei regenerabile și a eficienței energetice.

Din perspectiva Ashgabat-ului, conducta Transcaspică poate contribui la diversificarea pieței sale de export de energie, dar și la piața europeană de import de energie. Turkmenistanul exportă în prezent cantități semnificative de gaze către Europa, indirect prin rețeaua principală de transport a Federației Ruse. Un coridor de export direct de gaze către vest ar permite Turkmenistanului să-și diversifice rutele de export, reducând dependența accentuată a gazelor naturale exportate în China [19].

Uniunea Europeană, care trebuie să importe aproape 80% din gazul său natural, a implementat o politică legală pentru a asigura diversificarea piețelor sale de energie [10]. UE ar dori să-și reducă dependența de gazul rusesc din cauza preocupărilor legate de monopolul aprovizionării gazelor ruse de pe piața europeană și a invaziei din Ucraina. Prin urmare, nu este surprinzător faptul că Bruxelles-ul este interesat să continue traseul Coridorului sudic de gaze (SGC) spre est,

unde se deschid perspectivele de dialog cu Turkmenistanul. Cu toate acestea, concurența regională în Marea Caspică a limitat capacitatea economică a Turkmenistanului, iar dihotomia valorilor fundamentale dintre regimul de conducere turkmen și UE prezintă un obstacol substanțial în calea construcției unei conducte cu mult înainte ca gazul turkmen să intre pe piața energetică europeană.

Turkmenistanul are nevoie de investiții majore pentru a construi conducta Transcaspică. În acest context, Banca Mondială s-a oferit să lanseze negocieri privind aprovizionarea Europei cu gaz din Turkmenistan. În 2019, expertul șef în petrol și gaze al Băncii Mondiale, Alexander Huurdeman, a remarcat că „*Banca Mondială este pregătită să discute cu partea turkmenă problema aprovizionării cu gaze naturale către Europa*” [6]. Turkmenistanul furnizează în prezent gaze naturale piețelor din Rusia și Asia, în special Chinei, prin gazoductul „Asia Centrală-Central”, care funcționează din 1974. Deși Rusia a fost cel mai mare cumpărător de gaze naturale turkmene până în 2010, prețul și cererea mai scăzută au determinat Rusia să reducă importul de gaze turkmene și, în cele din urmă, să oprească importurile de gaze din Ashgabat în 2016 [27]. Moscova a reluat importurile în cantități mici de gaze în aprilie 2019, compania turkmenă de gaze Turkmengaz semnând un contract cu Gazprom pentru furnizarea de gaze până în iunie 2024. Potrivit contractului, Turkmengaz va furniza pentru Gazprom 5,5 miliarde de metri cubi de gaz pe an [13].

În căutarea de noi cumpărători de gaze naturale, Turkmenistanul a început în 2010 negocierile privind construcția conductei TAPI, care să traverseze Turkmenistan, Afganistan, Pakistan și India, de la zăcămintul Galkynysh din sudul Turkmenistanului până în orașul indian Fazilka. Cu toate acestea, din cauza situației geopolitice din regiune (problema talibanilor din Afganistan, situația tensionată dintre Pakistan și India), precum și dezavantajului comercial al proiectului, gazoductul TAPI nu a fost încă construit și rămâne suspendat [14].

Astfel, din cauza lipsei de rute alternative și, în consecință, insuficienței piețelor alternative de vânzare, în ciuda rezervelor uriașe de gaze naturale de aproximativ 19,5 trilioane de metri cubi, volumul producției și exporturilor de gaze din Turkmenistan este modest. În acest context, Guvernul Turkmenistanului are în vedere și alte opțiuni pentru furnizarea de gaze naturale pe piețele mondiale. Singura modalitate posibilă de a exporta gaze turkmene pe piețele europene rămâne gazoductul Transcaspic. Luând în considerare cererea în creștere de gaze în Europa, a cărei creștere este estimată la 19% până în 2025 și 25% până în 2030, proiectul gazoductului Transcaspic pare a fi foarte relevant. În același timp, proiectul trebuie privit și în lumina riscurilor regionale [29]. În regiunea Caspică în direcția energetică se formează triumphiuri geopolitice în format Rusia - Iran - Azerbaidjan; Rusia - Turcia - Azerbaidjan. Astfel, putem concluziona că în regiune există un avantaj important, Marea Caspică creând o atmosferă de cooperare. Concurența în regiunea Caspică predomină la nivelul strategiilor geopolitice și al portofoliilor de investiții și nu are nicio perspectivă de exacerbare politico-militară a relațiilor dintre cele cinci țări caspice. Cu toate acestea, țările terțe din regiune, care nu împărtășesc responsabilitatea securității în regiunea Caspică, au alte interese, care nu se aplică domeniului cooperării economice, ci duc la confruntare.

Perspectiva României în cooperarea energetică cu regiunea Caspică

În ecuația energetică a gazoductului Transcaspic, România poate juca un rol deosebit, ca centru de securitate energetică al Europei de Sud-Est. În 2017, viceprim-ministrul Turkmenistanului, Rashid Meredov, în cadrul unei întâlniri la București cu președintele României Klaus Iohannis, a menționat că România este poarta de intrare a Turkmenistanului în Europa pentru exportul de gaze turkmene în UE [22]. Din acest punct de vedere, trebuie subliniat interesul pentru asigurarea conectivității între Europa și Asia Centrală, prin realizarea proiectului Marea Neagră - Marea Caspică, care poate valorifica legătura directă a regiunilor prin portul maritim Constanța la Marea

Neagră și portul georgian Batumi [16]. În acest sens, România poate implementa experiența acumulată din proiectul Caspian Pipeline Consortium, care transportă țiței din Kazahstan și Rusia către Marea Neagră [16]. Un consorțiu similar poate fi inițiat pentru transportul gazelor naturale din Turkmenistan la Marea Neagră, din porturile georgiene până în portul Constanța, sau prin conectarea Turkmenistanului la proiectul energetic AGRI [16].

Compania națională de petrol a Kazahstanului (KazMunayGas) are un rol din ce în ce mai mare în parteneriatele publice și private din regiunea Mării Negre, care ajută la alimentarea unei capacități energetice mai mari și la diversificarea energetică. KazMunayGas (KMG) operează cea mai mare rafinărie din România, Petromidia, unde a investit în jur de 1,2 miliarde de dolari SUA în noi tehnologii și inovații, pe o perioadă de peste zece ani [16]. La nivel regional, KMG exportă mai puțin de 20% din resursele sale energetice, în timp ce media pentru întreaga Uniune Europeană se apropie de 55% în ceea ce privește dependența de import. Prin urmare, rețeaua de interes comun pentru România și regiune este evidentă: Kazahstanul are resurse energetice, iar România are bază energetică și active UE. La această rețea de interese se poate alătura Turkmenistan, dezvoltând împreună cu rețeaua petrolieră din Kazahstan un consorțiu și formând un centru energetic în România pentru exportul și tranzitul de gaze naturale în Europa de Sud-Est [16].

România are capacitatea necesară de a prelua controlul asupra dezvoltării energetice și de a deveni un catalizator al integrării economice și energetice în Uniunea Europeană și în regiunea Mării Negre. Atuurile și avantajele amplasării geografice și ale aprovizionării pentru stabilirea legăturii dintre regiunea Caspică și Europa de Sud-Est sunt în România [16]. De asemenea, România are potențialul de a deveni un centru energetic al Mării Negre și statul de legătură Marea Neagră - Marea Caspică, care poate asigura securitatea energetică în regiune în strânsă coeziune cu securitatea economică și fluxurile investiționale mai mari, ceea ce contribuie la dezvoltarea socială, protecția și creșterea națională. Astfel, gazoductul Transcaspic oferă României o nouă agendă de discuții cu Ashgabat, care include un schimb de opinii asupra stadiului și perspectivelor consolidării relațiilor de parteneriat bilateral pe direcțiile energetice [16].

De asemenea, în contextul semnării la Sofia a *Memorandumului de înțelegere* între Azerbaidjan, Bulgaria, România, Slovacia și Ungaria [7], privind importul de aprovizionare cu gaze naturale din Azerbaidjan, de la câmpul Şahdəniz, România va putea tranzita mai mult gaz azer, utilizând infrastructura Southern Gas Corridor, capacitățile de transport ale conductelor TANAP, IGB și a gazoductului Transbalcanic, care are o capacitate de 16-18 miliarde de m³ de gaz pe an [17]. În acest sens, se poate remarca că statele europene tind să dezvolte cooperarea energetică cu regiunea Caspică, iar conducta Transcaspică poate deveni o nouă rută solidă de furnizare a resurselor energetice. Astfel, România și Azerbaidjan au intenția de a explora oportunitățile de dezvoltare în comun a unui proiect de gaze naturale lichefiate la Marea Neagră [17]. Proiectul ar consta într-un terminal de lichefiere a gazelor naturale și un terminal de regazeificare, precum și alte instalații și facilități necesare în scopul transportului de gaze din regiunea Caspică în România. Realizarea unei facilități de gaz natural lichefiat la Marea Neagră, între România și Azerbaidjan, va conduce la diversificarea și suplimentarea coridoarelor energetice de furnizare a gazelor din Bazinul Mării Caspice către Europa și la operaționalizarea rutei de transport Marea Neagră - Marea Caspică [17].

România, în contextul operaționalizării rutei de transport energetice Marea Neagră - Marea Caspică, va putea să transmită potențialul excedent de gaze către alte țări din regiune, una dintre ele fiind Republica Moldova. Chișinăul poartă negocieri cu Baku și Atena privind opțiunea de aprovizionare cu gaze naturale a Republicii Moldova prin utilizarea conductelor Southern Gas Corridor și a gazoductului Transbalcanic. În acest sens, R. Moldova a efectuat lucrări de reconstrucție a conductei magistrale ŞDKRI (Şebelinka - Dnepropetrovsk - Krivoi-Rog - Ismail) pentru asigurarea condițiilor de recepționare a gazelor naturale în regim revers prin conducta Transbalcanică la

stația de măsurare a gazelor SMG Căușeni [3].

Concluzii.

Se poate remarca că Turkmenistanul are capacitățile necesare de a deveni lider în exporturile de gaze naturale din regiunea Caspică către Europa. După câțiva ani de analiză a tuturor opțiunilor de export posibile, evoluțiile gravitează către cele mai logice posibilități noi - o conductă Transcaspică către Azerbaidjan și mai departe prin infrastructura energetică deja existentă a SGC către Europa.

Lucrările în cadrul triumphiului energetic Azerbaidjan - Turcia - Turkmenistan inspiră încredere pentru proiectul gazoductului Transcaspic, deoarece construcția sa va duce inevitabil la creșterea veniturilor și, cel mai important, la rolul geostrategic jucat de Baku, Ankara și Ashgabat pentru piața energetică europeană. În ceea ce privește UE, interesul Bruxelles-ului pentru conducta Transcaspică continuă să se explice prin dorința de a reduce dependența de aprovizionarea cu gaze rusești prin crearea unor rute alternative de alimentare. Este un subiect care atrage atenția în mod repetat, deoarece UE dorește să-și sporească securitatea energetică.

În același timp, devine din ce în ce mai evident că Rusia și Turcia, deși au o relație tensionată pe anumite probleme geopolitice, încă încearcă să negocieze și să găsească soluții avantajoase comune în zonele în care interesele lor se intersectează, cum ar fi domeniul energetic. Acest lucru creează o nouă amenințare de securitate în regiunea extinsă a Mării Negre și oferă părților părghia necesară pentru a controla rutele energetice din regiunea Caspică care își au destinația finală în Europa. Totodată, Memorandumul semnat de Azerbaidjan și Turkmenistan în ianuarie 2021 a deschis o nouă eră a cooperării energetice în Marea Caspică. Această cooperare poate crea baza pentru conducta Transcaspică, precum și poate îmbunătăți securitatea energetică în regiune. În încheiere se poate menționa că proiectul conductei Transcaspice are un potențial important pentru consolidarea cooperării economice și dezvoltării în regiunea Caspică. În același timp, va contribui la satisfacerea nevoilor energetice ale UE în cel mai economic mod și fără a încălca principiile Pactului Verde European.

BIBLIOGRAFIE

CĂRȚI:

1. Chernow R. *Titan: The Life of John D. Rockefeller*. New York: Random House, 1998. 832 p.

CONTRIBUȚII:

în reviste:

2. Cherp A., Jewell J., *The concept of energy security: Beyond the four As*. Energy Policy, 2014, Vol. 75, p. 416.
3. Melintei M., *Problema energetică a dosarului transnistrean. Origini și evoluții*. Anuarul Laboratorului pentru Analiza Conflictului Transnistrean, 2022, Vol. 6, Nr. 1, p. 59.
4. Melintei M., *Energy asymmetry of the Caspian region. Trans-Caspian gas pipeline project: an opportunity to strengthen the security of European energy*. Caspium Securitatis: Journal of Caspian Safety & Security, 2021, Nr. 4, p. 45.

REFERINȚE ELECTRONICE

5. Azərbaycan Respublikasının Energetika Nazirliyi, *Cənub Qaz Dəhlizi Məşvərət Şurası çərçivəsində nazirlərin VII iclası keçirilib*, 2021, <https://minenergy.gov.az/az/xeberler-arxiv/cenub-qaz-dehlizi-mesveret-surasi-cercivesinde-nazirlarin-vii-iclası-kecirilib> (vizitat

- 02.05.2023).
6. Bankwatch Network, *Southern Gas Corridor*, <https://bankwatch.org/project/southern-gas-corridor-euro-caspian-mega-pipeline> (vizitat 04.05.2023).
 7. BTA, *Memorandum of Understanding Signed in Sofia to Increase Security of Natgas Supplies to EU and Central and South-Eastern Europe*, 2023, <https://www.bta.bg/en/news/economy/446308-memorandum-of-understanding-signed-in-sofia-to-increase-security-of-natgas-suppl> (vizitat 08.05.2023).
 8. Daily Sabah, *Turkey's natural gas futures trading market to open this year*, 2021, <https://www.dailysabah.com/business/energy/turkeys-natural-gas-futures-trading-market-to-open-this-year> (vizitat 02.05.2023).
 9. European Commission, *The EU and Turkmenistan strengthen their energy relations with a Memorandum of Understanding*, 2008, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/e/IP_08_799 (vizitat 04.05.2023).
 10. European Commission, *Third energy package*, 2019, https://ec.europa.eu/energy/topics/markets-and-consumers/market-legislation/third-energy-package_en?redir=1 (vizitat 04.05.2023).
 11. Fawthrop A., *Profiling the top five countries with the biggest natural gas reserves*, 2021, <https://www.nsenergybusiness.com/features/biggest-natural-gas-reserves-countries/> (vizitat 02.05.2023).
 12. Gabrielyan Ayk, *Transkaspiskiy gazoprovod - novyy ochag napryazhennosti mezhdu Rossiyei i Turtsiyey?*, 2017, http://www.iimes.ru/?p=36555#_edn9 (vizitat 02.05.2023).
 13. Gazprom, *Purchase contract signed for Turkmen gas*, 2019, <https://www.gazprom.com/press/news/2019/july/article483669/> (vizitat 04.05.2023).
 14. Hydrocarbons Technology, *Turkmenistan-Afghanistan-Pakistan-India (TAPI) Gas Pipeline Project*, <https://www.hydrocarbons-technology.com/projects/turkmenistan-afghanistan-pakistan-india-tapi-gas-pipeline-project/> (vizitat 04.05.2023).
 15. Melinte M., *Turkey – future regional gas hub. Opportunities and risks for Romania*, 2023, <https://energystudies.ro/turkey-future-regional-gas-hub-opportunities-and-risks-for-romania/> (vizitat 02.05.2023).
 16. Melinte M., *Rolul României în cadrul Coridorului energetic Trans-Caspic*, 2022, <https://energystudies.ro/rolul-romaniei-in-cadrul-coridorului-energetic-transcaspic/> (vizitat 05.05.2023).
 17. Melinte M., *MoU: Azerbaijan, Bulgaria, Hungary, Romania, Slovakia*, 2023, <https://energystudies.ro/mou-azerbaijan-bulgaria-hungary-romania-slovakia/> (vizitat 08.05.2023).
 18. Ministerstvo Inostrannykh Del Rossiyskoy Federatsii, *Konventsia o pravovom statuse Kaspiyskogo morya*, 2018, https://archive.mid.ru/ru/foreign_policy/international_contracts/multilateral_contract/-/storage-viewer/multilateral/page-1/53319 (vizitat 02.05.2023).
 19. Ministry of Foreign Affairs of Turkmenistan, *Turkmenistan and European Union continue the dialogue on energy cooperation*, <https://www.mfa.gov.tm/en/news/1419> (vizitat 04.05.2023).
 20. Nuran Erkul Kaya, Hicran İsmayılova, *Ankara, Baku i Ashkhabad ukreplyayut energeticheskoye sotrudnichestvo*, 2019, <https://www.aa.com.tr/ru/экономика/анкара-баку-и-ашхабад-укрепляют-энергетическое-сотрудничество-/1458093> (vizitat 03.05.2023).
 21. Orkhan Jalilov, *Azerbaijan, Turkmenistan Agree to Deepen Cooperation on Dostlug Offshore Field*, 2021, <https://caspiannews.com/news-detail/azerbaijan-turkmenistan-agree-to-deepen-cooperation-on-dostlug-offshore-field-2021-7-30-0/> (vizitat 03.05.2023).
 22. Președintele României, *Primirea de către Președintele României, domnul Klaus Iohannis, a Vicepremierului și Ministrului Afacerilor Externe al Turkmenistanului, domnul Rașid Mere-*

- dov, 2017, <https://www.presidency.ro/ro/media/comunicate-de-presa/primirea-de-catre-presedintele-romaniei-domnul-klaus-iohannis-a-vice-premierului-si-ministrului-afacerilor-externe-al-turkmenistanului-domnul-rasid-meredov> (vizitat 05.05.2023).
23. Prezident Azerbaydzhanskoy Respubliki, *Il'kham Aliyev vystupil na VII zasedanii ministrov v ramkakh Konsul'ta-tivnogo soveta Yuzhnogo gazovogo koridora v formate videokonferentsii*, 2021, <https://ru.president.az/articles/50591> (vizitat 03.05.2023).
 24. Rahimov R., *Prospects for the Trans-Caspian Gas Pipeline Under the Trump Administration*, 2019, <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/prospects-for-the-trans-caspian-gas-pipeline-under-the-trump-administration> (vizitat 03.05.2023).
 25. Report, *Azərbaycan və Türkmənistan Xəzərdə "Dostluq" yatağının birgə işlənilməsi ilə bağlı Memorandum imzalandı*, 2021, <https://report.az/xarici-siyaset/azerbaycan-ve-turkmenistan-xezerde-dostluq-yataginin-birge-islenilmesi-ile-bagli-memorandum-imzalandi/> (vizitat 02.05.2023).
 26. Reuters, *Exclusive: European Union sees supplies of natural gas from Turkmenistan by 2019*, 2015, <https://www.reuters.com/article/us-turkmenistan-gas-europe-exclusive-idUSKBN0NN0FM20150502> (vizitat 04.05.2023).
 27. Reuters, *Turkmen gas flows to Russia again after three-year standoff*, 2019, <https://www.reuters.com/article/us-turkmenistan-russia-gas/turkmen-gas-flows-to-russia-again-after-three-year-standoff-idUSKCN1RR1Z0> (vizitat 04.05.2023).
 28. SGC, *About us*, <https://www.sgc.az/en/about> (vizitat 02.05.2023).
 29. S&P Global Platts, *IEA slashes 2040 European gas demand forecast by further 21 Bcm*, 2020, <https://www.spglobal.com/platts/en/market-insights/latest-news/natural-gas/101320-iea-slashes-2040-european-gas-demand-fore-cast-by-further-21-bcm> (vizitat 04.05.2023).
 30. U.S Energy Information Administration, *Oil and natural gas production is growing in Caspian Sea region*, <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=12911> (vizitat 03.05.2023).

CZU: 347:342.92

TRĂSĂTURILE CADUCITĂȚII DIN DREPTUL CIVIL ȘI ADAPTAREA ACESTORA
ÎN DREPTUL ADMINISTRATIV

CHARACTERISTICS OF LAPSE IN CIVIL LAW AND THEIR ADAPTATION IN ADMINISTRATIVE LAW

Valeria BEJENARI,

doctorandă, asistent universitar,

Catedra „Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil”,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

ORCID: 0000-0003-2118-2379

Rezumat

La etapa actuală, aplicabilitatea caducității în dreptul privat rămâne a fi una rudimentară pentru Republica Moldova. De asemenea, în întregul drept public, noțiunea de caducitate este aproape necunoscută. De aceea, în cadrul acestui articol științific ne propunem să detectăm atât trăsăturile caducității din dreptul civil pentru a vedea care dintre acestea pot fi extrapolate și în dreptul administrativ, cât și locul și modul de percepere a caducității în sistemul de drept național.

Cuvinte-cheie: drept civil, drept administrativ, caducitate, trăsături, sistem de drept național.

Summary

At the current stage, the applicability of the lapse in private law remains a rudimentary one for the Republic of Moldova. Also, in the whole of public law, the notion of lapse is almost unknown. That is why, within this scientific article, it is natural to detect both the features of the lapse in civil law, to see which of them can be extrapolated to administrative law, as well as the place and manner of perception of lapse in the national law system.

Keywords: civil law, administrative law, lapse, features, national law system.

Introducere. În doctrina română de specialitate se atestă o diferență enormă între studiile privind caducitatea în dreptul privat și în dreptul public. Mai exact, dacă în dreptul civil aceasta își are locul său, în dreptul administrativ caducitatea nu este încă utilizată. Autorii de drept administrativ nu s-au preocupat nici în România, nici în Republica Moldova de trăsăturile caducității, așadar nu ne rămâne decât să le prezentăm pe cele din dreptul civil, pentru a vedea care dintre acestea pot fi adaptate și în dreptul administrativ.

Rezultate obținute și discuții. Înainte de a trece nemijlocit la exercițiul delimitării trăsăturilor caducității civile de trăsăturile caducității administrative, este necesar a elucida, întâi de toate, sensul noțiunii de caducitate.

În dreptul civil, termenul de „caducitate” este definit de unii autori ca fiind „lipsa de eficacitate a unui act juridic, determinată de un eveniment independent de voința sau de culpa părților, care survine după încheierea valabilă a actului și care împiedică, în mod obiectiv, producerea efectelor sale” [2], sau de către un alt autor, ca fiind „lipsa de efecte a unui act juridic prin intervenirea unor cauze ulterioare momentului încheierii acestuia și independent de voința autorului său” [1, p. 139].

Dacă ar fi să ne referim în continuare la abordările doctrinare ale caducității din dreptul civil, atunci remarcăm că se utilizează conceptul de caducitate, exclusiv în cazul actelor unilaterale: oferta, respectiv legatul. Abia la începutul anilor 2000 și sub influența doctrinei franceze, doctrina română extinde aplicabilitatea noțiunii și la contracte. În rest, în domeniul contractual, este folosită în loc de caducitate sintagma „imposibilitate fortuită de executare”.

Odată cu intrarea în vigoare a Codului civil al Republicii Moldova [6] în anul 2002, concep-

tul de caducitate era menționat, la nivel național, doar în articolul 686 al actului normativ citat, reglementând caducitatea ofertei prin următoarea dispoziție: „Oferta devine caducă dacă nu a fost acceptată în termen sau dacă este respinsă”.

Totodată, putem desprinde noțiunea de „caducitate” în dreptul privat din analiza practicii judiciare, mai exact din conținutul punctului 3.2. al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 1 din 07.07.2008 cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a legislației ce reglementează nulitatea actului juridic civil, care explică faptul că: „prin caducitate se înțelege ineficacitatea care lovește un act juridic valabil ce nu a produs încă efecte și care se datorează unui eveniment survenit după formarea valabilă a actului și independent de voința autorului” [7, p. 4].

Abia în anul 2019, ținându-se cont de ultimele evoluții legislative pe plan internațional și european, a fost posibilă republicarea Codului civil al Republicii Moldova – un important pas înainte și un efort de amploare pe calea modernizării infrastructurii juridice naționale și aducerea acestuia în linia celor mai moderne reglementări utilizate pe plan internațional, totodată ținând cont de problemele interpretării și aplicării redacției vechi a Codului civil. Prin operarea modificărilor și completărilor la Codul civil, instituția caducității și-a extins domeniul de aplicabilitate, sub forma următoarelor reglementări normative:

„Articolul 2208. Caducitatea dispoziției testamentare în folosul soțului

(1) Dispoziția testamentară prin care testatorul l-a desemnat moștenitor pe soțul său este caducă în cazul în care căsătoria este nulă sau a fost desfăcută înaintea decesului testatorului. Se asimilează desfacerii căsătoriei cazul în care la momentul decesului testatorul depusese o acțiune de divorț, a recunoscut acțiunea în divorț depusă de celălalt soț sau a depus cerere de divorț conform legii. Aceeași regulă se aplică și în cazul în care testatorul putea cere nulitatea căsătoriei și a intentat o acțiune în acest sens.

(2) Dispoziția testamentară nu este caducă dacă se prezumă că testatorul ar fi făcut-o și în condițiile indicate la alin. (1).

Articolul 2388. Caducitatea testamentului sau a dispoziției testamentare

În afară de alte cazuri prevăzute de lege, testamentul sau dispoziția testamentară devine caducă în măsura în care:

a) persoana în folosul căreia a fost întocmit testamentul a decăzut din dreptul la moștenire conform art. 2176;

b) bunul testat a pierit în totalitate după întocmirea testamentului, dar înainte de moartea testatorului, indiferent de cauza pieririi;

c) bunul testat este înstrăinat de către testator în timpul vieții sau nu i-a aparținut;

d) încalcă rezerva succesorală” [6].

Pentru a se putea vorbi de caducitate este necesar, în primul rând, ca actul respectiv să întrunească toate condițiile de validitate. Actul ineficace din cauza lipsei unei condiții de validitate este nul, nu caduc. Actul lovit de caducitate presupune apoi că până în momentul în care a devenit ineficace el nu a produs încă efecte. Din acest punct de vedere caducitatea se deosebește de rezoluțiune și mai ales de reziliere, care, de regulă, lovesc de ineficacitate – ex tunc sau ex nunc – acte ce au produs deja efecte. Un act care a primit un început de executare nu poate fi caduc.

Prin urmare, vom analiza trăsăturile caducității civile pentru a vedea care dintre aceste trăsături pot fi adaptate și în dreptul administrativ, astfel menționăm următoarele:

1. Reprezintă o stare a unui act juridic – nu este o cauză legală de stingere a contractului, ci numai o stare care furnizează părților mijloacele pentru a ajunge la constatarea judiciară a stingerii contractului.

2. Actul juridic civil lovit de caducitate este lipsit, ex nunc, de orice efect juridic – acest act nu a produs niciun efect juridic sau dacă a produs asemenea efecte, ele nu au putut fi realizate material.

Ca orice cauză de ineficacitate, caducitatea lipsește actul de efectele sale firești. Ea nu operează însă niciodată retroactiv, ca nulitatea sau rezoluțiunea, ci numai pentru viitor, pentru bunul motiv că, după cum am arătat, presupune acte care nu au produs încă efecte. Ea este mai radicală decât celelalte cauze de ineficacitate, întrucât exclude, în principiu, orice efect al actului [8, p. 32].

3. Cauza acestei stări rezidă în intervenția unei împrejurări posterioare nașterii actului respectiv – fundamentul caducității rezidă în dispariția unui element fundamental al actului, cum ar fi capacitatea, consimțământul, obiectul, cauza sau un element care ține de persona contractanților.

4. Împrejurarea în discuție este străină voinței autorului actului.

În dreptul administrativ, autorul Ovidiu Podaru elaborează propriile sale definiții ale caducității, referindu-se la cele două subcategorii ale caducității, pe care le vom descrie infra, mai exact: caducitatea absolută și caducitatea relativă. Așa cum caducitatea absolută și cea relativă diferă destul de mult în ceea ce privește efectele lor, deși cauzele și fundamentul sunt identice, același autor definește fiecare subcategorie în parte, astfel:

„a) caducitatea absolută: acea stare a unui act administrativ care, determinată de intervenția unei împrejurări de fapt (în principiu, o schimbare de circumstanțe), străină voinței autorului actului, determină singură ieșirea informală din vigoare a actului în cauză, fie că acesta a produs, fie că nu a produs încă efecte juridice;

b) caducitatea relativă: acea stare a unui act administrativ, cauzată de intervenția unei împrejurări de fapt, care, doar dublată de constatarea ei prin manifestarea de voință a organului competent, determină ieșirea din vigoare a actului în cauză” [3, p. 46].

Așadar, termenul de caducitate este utilizat, în dreptul administrativ, extrem de rar, aproape deloc, însă au fost folosite alte denumiri pentru caducitate, precum: încetarea de drept a actului, ajungerea la termen a actului, expirarea actului.

De aceea, considerăm importantă enumerarea următoarelor trăsături ale caducității administrative identificate de autorul Ovidiu Podaru în lucrările sale [3, p. 38-39; 4], și anume:

a) Caducitatea este, în primul rând, o stare a unui act administrativ (sau fapt juridic, operațiune material-tehnică sau chiar a legii);

b) Intervenția caducității determină, uneori de drept, alteori în urma unei manifestări exprese de voință, ieșirea din vigoare a actului administrativ. Așadar, caducitatea în sine nu este întotdeauna o modalitate de încetare a efectelor actului în cauză, ci numai uneori (este vorba despre cazurile de caducitate absolută);

c) Pierderea eficacității actului se face numai pentru viitor – ex nunc – și din acest punct de vedere, caducitatea se aseamănă cu abrogarea și se deosebește de revocarea pentru ilegalitate și de anulare, care produc efecte ex tunc;

d) Întotdeauna cauza caducității rezidă într-un fapt exterior voinței organului emitent. Și aceasta pentru că, dacă în cauză este tocmai această voință, atunci vorbim de revocare (retractare) sau abrogare.

Din cele analizate anterior, deducem faptul că unele trăsături ale caducității civile le întâlnim și pot fi adaptate în cazul caducității actului administrativ, precum lipsirea de efecte juridice, intervenția unei împrejurări posterioare și exterioare voinței organului emitent.

Deosebiri între cele două cu siguranță există, deoarece în dreptul privat marea majoritate a actelor sunt bilaterale, dacă ne referim la contracte, în vreme ce actele din dreptul public întotdeauna sunt unilaterale și sunt supuse unor exigențe formale.

Concluzii. După ce am trecut în revistă trăsăturile caducității civile versus trăsăturile caducității administrative, în final vom încerca să formulăm câteva concluzii preliminare.

O primă concluzie: caducitatea administrativă nu va fi niciodată similară caducității civile, pentru că fiecare ramură este guvernată de principii specifice, al căror fundament rezidă în propriile lor finalități.

A doua concluzie: în doctrina română de specialitate, se atestă o diferență enormă între studiile privind caducitatea în dreptul privat și în dreptul public. Mai exact, dacă în dreptul privat, aceasta își are locul său, în dreptul administrativ caducitatea nu este încă utilizată.

A treia concluzie se raportează la cadrul normativ al Republicii Moldova și, prin urmare, la aplicabilitatea instituției caducității în legislația civilă versus în legislația administrativă. Dacă Codul civil al Republicii Moldova reglementează anumite situații când poate interveni de drept caducitatea, și aici ne referim la actele juridice civile, atunci Codul administrativ al Republicii Moldova [5] nu conține absolut nicio prevedere vis-a-vis de instituția caducității, nici măcar nu oferă o definiție legală a caducității actului administrativ.

Referințe bibliografice:

1. Cosmovici P. Drept civil. Introducere în dreptul civil. București: Ed. All, 1994.
2. Mureșan M. ș.a. Dicționar de drept civil. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1980.
3. Podaru O. Caducitatea actului juridic în dreptul public. București: Ed. Hamangiu, 2019.
4. Podaru O. Drept administrativ. Vol. I. Actul administrativ (I) Repere pentru o teorie altfel. București: Ed. Hamangiu, 2010.
5. Codul administrativ al Republicii Moldova. Nr. 116 din 19 iulie 2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Nr. 309-320 din 17 iulie 2018.
6. Codul civil al Republicii Moldova. Nr. 1107 din 06 iunie 2002. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Nr. 66-75 din 01 martie 2019 art.132.
7. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 1 din 07 iulie 2008 cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a legislației ce reglementează nulitatea actului juridic civil. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2009, nr. 4-5.
8. Boca S. Delimitarea nulității de alte cauze de ineficacitate a actului juridic civil. În: Revista științifico-practică „Legea și Viața”, 2012, nr. 1, p. 29-34.

CZU: 343.1:347.91/.95

CONCEPTUL JURIDIC GENERAL AL INSTITUȚIEI LICHIDĂRII PERSOANEI JURIDICE

THE GENERAL LEGAL CONCEPT OF INSTITUTION OF LIQUIDATION OF THE LEGAL ENTITY

Sergiu VEREBCEANU,

avocat, doctorand,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

ORCID: 0009-0004-7277-5988

Rezumat

Angajarea răspunderii penale a persoanei juridice, considerarea acțiunilor sau inacțiunilor sale au constituit subiectul disputelor care au marcat doctrina penală pe toată durata secolului trecut. Conferințe internaționale, studii, articole, adnotări și monografii au fost de-a lungul timpului consacrate acestei problematice, constituind cadrul confruntărilor doctrinare. Ceea ce nu poate fi ignorat este faptul că răspunderea penală a persoanei juridice este reglementată de legislația penală a Republicii Moldova, astfel încât este necesar să fie analizată.

Cuvinte-cheie: persoană juridică, răspunderea penală a persoanei juridice, lichidare, dizolvare, pedeapsă principală, pedeapsă complementară.

Summary

The engagement of the legal person's criminal liability, the consideration of his actions or inactions were the subject of disputes that marked the criminal doctrine throughout the last century. International conferences, studies, articles, annotations and monographs have been devoted to this issue over time, constituting the framework of doctrinal confrontations. What cannot be ignored is the fact that the criminal liability of the legal person is regulated by the criminal legislation of the Republic of Moldova, so it is necessary to analyze it.

Keywords: legal person, criminal liability of the legal person, liquidation, dissolution, main punishment, complementary punishment.

Introducere. Odată cu trecerea de la economia centralizată la o economie de piață orice persoană juridică cu scop lucrativ încearcă să obțină un profit cât mai mare într-un timp cât mai scurt. Această tendință este firească, ea reprezentând în cele din urmă însuși scopul persoanei juridice, dar uneori obținerea unui profit mare cu respectarea dispozițiilor legale se dovedește un proces de durată. Așa fiind, persoana juridică va încerca reducerea timpului necesar pentru realizarea scopului, ignorând legea prin diverse metode de evaziune fiscală, fraude comerciale, trafic de bunuri sau de persoane, etc. În rândul marilor companii, mai ales al corporațiilor multinaționale (dar fenomenul s-a extins în ultimele decenii și în companiile mijlocii și chiar mici) se observă o supremație a principiului „management by results”, iar în procesul de luare a deciziilor nevoia de respectare a legii trece pe un plan secund, primordială fiind nevoia obținerii unor rezultate (financiare) cât mai bune [1 p. 37].

Principalul argument al autorilor clasici în favoarea neadmiterii angajării răspunderii penale a entităților colective se găsește în teoria ficțiunii persoanelor juridice, teorie a dreptului civil care s-a bucurat de o largă audiență în secolul al XIX-lea [2, p. 45-46].

Teoriile care de asemenea au susținut înlăturarea răspunderii penale au fost cele ale specialității capacității de folosință și de acțiune ca un factor de incompatibilitate cu ideea de răspundere penală; punibilitatea persoanelor juridice se referă la dificultatea tehnică de aplicare a unei pedepse a persoanelor juridice [2, p. 50-51].

În doctrină s-au ridicat pe bună dreptate semne de întrebare privind rațiunea respingerii acestor teorii în prezent, când necesitățile practice sunt mai imperioase decât erau altădată. Acestea s-au

materializat urmare a puterii și pericolului pe care activitatea persoanelor juridice o poate genera. Aici menționăm riscul pe care o are dezvoltarea tehnologică și implementarea noilor tehnologii, căci trăim într-o societate care, pentru a-și asigura bunăstarea, își asumă o serie de riscuri [2]. Necesitatea sancționării persoanei juridice derivă din utilitatea tragerii acesteia la răspundere penală.

Voința socială a oricărei societăți comerciale exprimată de adunarea generală este adusă la îndeplinire prin actele de executare ale persoanelor anume învestite, care realizează administrarea societății. Executarea operațiunilor societății poate fi încredințată unuia sau mai multor directori executivi care sunt funcționari ai societății. Iar în cazul în care o persoană juridică a dobândit calitatea de administrator, ea trebuie să-și desemneze un reprezentant permanent, persoană fizică prin care să-și îndeplinească funcția [3, p. 37]. Într-o altă concepție, persoana juridică va răspunde în următoarele împrejurări: dacă fapta se săvârșește în realizarea obiectivului de activitate al persoanei juridice, în numele sau în interesul acesteia. Răspunderea penală a persoanei juridice nu este condiționată de vreo calitate specială a persoanei fizice care săvârșește fapta prevăzută de legea penală (nu are relevanță dacă fapta este comisă de un organ sau reprezentant al persoanei juridice, de un salariat al acesteia sau de o persoană care nu are vreo calitate în cadrul persoanei juridice) [4, p. 664]. Deși această condiție nu este prevăzută de lege, este greu de reținut răspunderea penală a persoanei juridice dacă fapta se săvârșește de un simplu angajat al acesteia, fără putere decizională sau de reprezentare, fără a stabili măcar o legătură subiectivă între organele de conducere ale persoanei juridice și fapta realizată în concret de persoana fizică ce nu face parte din aceste organe de conducere (acestea ar trebui să cunoască, urmărească, tolereze sau accepte conduita persoanei fizice, ori să aibă o atitudine ușuratică sau neglijentă prin raportare la prevenirea unei astfel de atitudini) [4].

Persoana juridică, subiect al infracțiunii. Persoana juridică pentru a răspunde penal trebuie să existe momentul infracțiunii. Sub acest aspect nu pot fi subiect activ al infracțiunii acele entități care nu au dobândit personalitate juridică până la data comiterii infracțiunii [5, p. 123]. Persoana juridică este înființată, de regulă, pe durată nedeterminată. Aceasta va răspunde din momentul înființării și până la dizolvare. Entitățile în curs de constituire, precum și cele care și-au încetat existența prin dizolvare nu răspund penal. Se pune problema dacă răspunderea penală în cazul pierderii personalității juridice prin fuziune, absorbție sau divizare intervenită după comiterea infracțiunii și consecințele acesteia vor angaja în sarcina persoanelor juridice care au fost create prin divizare sau care au dobândit fracțiuni din patrimoniul persoanei divizate. Oare o astfel de răspundere penală nu încalcă principiul răspunderii penale personale (noua persoană juridică fiind diferită de cea care a săvârșit infracțiunea)?

Răspunsul este nuanțat după cum și principiul răspunderii penale a persoanei juridice trebuie adaptat la realitatea unei asemenea entități. Astfel, persoana fizică poate dispărea prin deces, iar transferul „personalității” în corpul altei persoane este de neconceput. În schimb persoana juridică poate dispărea prin mijloace legale prin care se poate sustrage din fața legii penale, având capacitatea de a dispărea juridic, ca subiect distinct de drept prin dizolvare sau reorganizare. În situația în care persoana juridică se reorganizează, ea încetează să mai existe din punct de vedere juridic, iar în locul ei apare o altă persoană juridică sau alte persoane juridice care preiau întru totul sau în parte patrimoniul primei. Răspunderea penală a noii persoane juridice nu constituie în acest caz o răspundere pentru fapta altuia, ci o răspundere pentru fapta proprie, noua persoană juridică înglobând în cadrul său o altă persoană sau o parte din altă persoană care a săvârșit o infracțiune și unde s-a constatat vinovăția acesteia. Persoana juridică nou creată poate avea ca scop tocmai evitarea tragerii la răspundere penală a persoanei juridice care a săvârșit infracțiunea sau persoana juridică nou creată poate avea o rațiune economică reală, care să aibă efecte pozitive asupra angajaților, consumatorilor, a vieții economice în general. În ambele situații, persoana juridică nou creată va răspunde pentru fapta persoanei juridice absorbite sau a părții din aceasta care se regăsește în noua formă de organizare [4, p. 666-667]. Uneori organizațiile criminale adoptă forme și structuri specifice industriei și comerțului, organizându-se ca persoane juridice și încercând astfel ca, în spatele unei aparențe de

legalitate, să desfășoare în siguranță și pe o scară cât mai largă activitățile ilicite [2].

Angajarea răspunderii penale a persoanei morale a intervenit în legislațiile statelor europene după constatarea faptului că această entitate creată prin voința persoanelor fizice poate avea drepturi și își poate asuma obligații, ceea ce presupune automat și responsabilitatea acesteia. Evoluția dezbaterilor și reglementărilor la nivelul Uniunii Europene cu privire la instituția răspunderii penale a persoanei juridice a avut un impact decisiv asupra legislației. Un act normativ relevant la nivelul Uniunii Europene este Decizia-cadru nr. 2003/568/JAI privind combaterea corupției în sectorul privat. Articolul 5 din această Decizie-cadru stabilește că: „Fiecare stat membru ia măsurile necesare pentru a garanta că persoanele juridice pot fi trase la răspundere pentru una din infracțiunile prevăzute la articolele 2 și 3/1, săvârșite în interesul lor de către orice persoană, acționând individual sau în calitate de membru al unui organism al persoanei juridice în cauză, care îndeplinește o funcție de conducere în cadrul persoanei juridice...” [5, p. 35-36].

Fapta persoanei juridice nu poate fi concepută în afara faptei persoanei fizice care prin acțiunile sau inacțiunile ei determină conduita persoanei juridice [5, p. 124]. Astfel, răspunderea penală a persoanei juridice a fost concepută inițial ca o răspundere pentru fapta altuia, fiind vorba, în definitiv, de o răspundere indirectă, prin ricoșeu, aceasta fiind dependentă de reținerea răspunderii penale a persoanei fizice reprezentând persoana morală. Unul din cele mai discutabile elemente în cazul tragerii la răspundere penală a persoanei juridice este latura subiectivă, ori majoritatea infracțiunilor care pot fi comise și de persoane juridice sunt săvârșite cu intenție, de aici apare întrebarea: cum putem proba intenția unei companii, fundații, unui holding, etc.? Deopotrivă discutabilă și de reconsiderat este latura obiectivă a infracțiunii. Vinovăția – intenția, culpa, motivul și scopul infracțiunii nu pot fi analizate decât în persoana organului sau a reprezentantului persoanei juridice [6, p. 52].

Modificarea în plan legislativ a statelor europene asupra acestei perspective de răspundere penală directă a persoanei juridice a constituit o novație la ajustarea normelor sociale existente. Se instituia, astfel, o diferențiere între răspunderea persoanei fizice și cea a persoanei juridice, cu consecința posibilității reținerii unei forme, independent de existența unei cauze pentru ca cealaltă formă să fie exclusă. De asemenea, s-a extins sfera persoanelor fizice asupra cărora se poate antrena răspunderea penală a persoanei juridice, fiind vorba de orice persoană fizică ce acționează în condițiile prevăzute de lege, punând în prim plan personalitatea juridică a acestei entități create prin voința altor persoane [5]. Norma juridică penală modernă atașează personalității juridice a persoanei și responsabilitatea morală a actelor proprii, distinct de cea a actelor altor persoane fizice, ceea ce reprezintă o evoluție în sensul realizării funcției represive a dreptului penal.

Instituția lichidării persoanei juridice. Primele forme istorice de lichidare a entităților colective erau în sine un act politic, iar în unele concepții doctrinare, această pedeapsă este similară cu „pedeapsa cu moartea”, deoarece ca urmare a acesteia persoana juridică încetează să mai existe din punct de vedere juridic. În Codul penal al Republicii Moldova din 2002 pentru prima dată a fost inclusă, printre prevederile legale, posibilitatea de a se atrage la răspundere penală persoana juridică, spre deosebire cel puțin de prevederile legale ale legii penale a RSSM din 1961. Promotorii ideii privind iresponsabilitatea penală a persoanelor juridice invocau în mod tradițional imposibilitatea de a aplica o pedeapsă unei entități juridice. Cu certitudine însă se poate constata faptul că unele sancțiuni de natură pur fizică, care tind să producă suferințe sau să elimine delincventul, prin natura lor nu sunt susceptibile de a fi aplicate persoanelor juridice. Astfel de pedepse sunt închisoarea sau pedeapsa cu moartea. În ceea ce privește răspunderea penală a persoanelor juridice, și anume în ceea ce privește spectrul de pedepse, fundamentul acestui argument a fost zdruncinat serios de experiența unor legislații străine (Franța, Olanda, SUA, Anglia, Belgia, etc.), care conțin un arsenal întreg de pedepse și măsuri de siguranță aplicabile, nu fără eficacitate, persoanelor juridice [7, p. 67-68].

Potrivit reglementărilor actuale din Codul penal al RM, persoanelor juridice li se pot aplica următoarele pedepse: amendă; privare de dreptul de a exercita o anumită activitate; lichidare [8]. Cea mai aspră pedeapsă, lichidarea, poate fi aplicată atât ca pedeapsă principală, cât și ca

pedeapsă complementară. Lichidarea prin efectul juridico-civil de dizolvare a persoanei juridice este o modalitate de sancționare penală prin care aceasta își încetează ființa juridică ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni. În cazul în care se dispune pedeapsa dizolvării, toate celelalte pedepse sunt inutile, deoarece nu se mai poate pune problema necesității prevenirii săvârșirii unor noi fapte prevăzute de legea penală, acest lucru realizându-se în mod cert prin dizolvarea persoanei juridice în cauză. Aplicarea dizolvării de către instanța de judecată face să pălească efectul retributiv al pedepsei principale a amenzii, indiferent cât de mare este nivelul acesteia. [4, p. 673].

Dizolvarea persoanei juridice trebuie dispusă dacă rezoluția infracțională a survenit înainte de constituirea persoanei juridice și dacă scopul înființării a fost exclusiv sau în principal săvârșirea de infracțiuni. Aceasta presupune că persoana juridică poate desfășura pe lângă activitatea infracțională și activități licite, dar primează activitățile ilicite atât sub aspectul desfășurării acestora, cât și al câștigurilor obținute sau al cifrei de afaceri rulate. În acest sens, practica judiciară a considerat că nu se impune pedeapsa complementară a dizolvării persoanei juridice, deoarece aceasta nu a fost constituită în scopul săvârșirii de infracțiuni; astfel, din probele administrate în cauză nu rezultă că obiectul explicit de activitate al inculpatei (*affectio societatis*) prefigura *ab initio* comiterea de infracțiuni sau că una sau mai multe dintre activitățile acestei societăți au fost astfel concepute încât să fie subordonate de la început unui scop disimulat de a comite acte evazioniste [4, p. 674].

Punerea în executare a pedepsei lichidării persoanei juridice are loc după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare prin care s-a dispus lichidarea persoanei juridice. Instanța de judecată transmite hotărârea sa instanței de judecată competente pentru a lua măsuri și a desfășura în continuare procesul de lichidare, în conformitate cu legislația civilă. Despre radierea persoanei juridice din Registrul de stat al întreprinderilor, persoana competentă înștiințează, în termen de 5 zile, instanța de judecată care a pronunțat hotărârea de condamnare prin care s-a dispus lichidarea întreprinderii [9, p. 136].

Concluzii. Instituția lichidării persoanei juridice este un proces complex, în care normele de drept penal interacționează cu cele de drept civil și procesual civil la realizarea scopului de ocrotire a valorilor sociale. În practică acest mecanism se realizează cu dificultăți, deoarece pedeapsa este îndreptată sau împotriva existenței ei în mod special, sau împotriva patrimoniului sau activității acesteia în mod general, cu valorificarea prin lichidare a patrimoniului ei.

Referințe bibliografice:

1. Petre Buneci, Ilie Dumitru. Drept penal social. Analiza infracțiunilor din domeniul muncii și securității sociale, București, Ed. Universul Juridic, 2016.
2. Florin Streteanu, Radu Chiriță. Răspunderea penală a persoanei juridice, București, Ed. Rosetti, 2002.
3. Costică Voicu, Florin Sandu, Alexandru Boroș, Ioan Molnar. Drept penal al afacerilor, București, Ed. Rosetti, 2002.
4. Norel Neagu. Drept penal. Partea generală, București, Ed. Universul Juridic, 2019.
5. Constantin Mitrache, Cristian Mitrache. Drept penal Român. Partea generală, ediția a VII-a revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2009.
6. Stela Botnaru, Iulia Buravenco. Măsuri alternative de prevenire și sancționare a persoanelor juridice în dreptul penal. În: Conferința științifică națională cu participare internațională. Infracțiunea - răspunderea penală - pedeapsa. Drept și criminologie. 25-26 martie 2021, Chișinău, Republica Moldova.
7. Gh. Gladchi, A. Mariș, V. Berliba, I. Dolea, V. Zaharia. Noua legislație penală și procesual penală. Realizări și controverse. Impactul asupra detenției, Institutul de Reforme Penale, Chișinău, 2007.
8. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18 aprilie 2002. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 14.04.2009, nr. 72-74, art. 195.
9. Vladislav Manea. Drept execuțional penal. Note de curs, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de drept, Catedra „Drept penal și criminologie”, Chișinău, 2014.

CZU 347.95 (478)

EVOLUȚIA COMPETENȚEI GENERALE ÎN MOLDOVA ȘI ȚARA ROMÂNEASCĂ

THE EVOLUTION OF GENERAL COMPETENCE IN MOLDOVA AND ROMANIAN COUNTRY

Alexandru PRISAC,

doctor în drept, conferențiar universitar,
Universitatea de Studii Europene din Moldova
ORCID: 0000-0003-0954-7670

Rezumat

În acest articol sunt prezentate cele mai esențiale repere ce țin de dezvoltarea reglementărilor privind competența generală în Moldova și Țara Românească. Această instituție are ca funcție delimitarea împuternicirilor organelor juridictionale de a examina și soluționa anumite cauze juridice, iar paradigmele dreptului s-au axat din punct de vedere istoric mai mult pe modificările în sistemul organelor juridictionale, ceea ce este evidențiat în acest articol.

Un accent important s-a pus pe evidențierea evoluției criteriilor de delimitare a atribuțiilor instanțelor de judecată față de alte organe juridictionale. De asemenea, s-a evidențiat delimitarea împuternicirilor instanțelor judecătorești specializate de cele de drept comun ce au existat în Moldova și Țara Românească.

O atenție deosebită a fost atrasă în acest domeniu reformelor lui Constantin Mavrocordat în Moldova și Valahia. De asemenea, au fost specificate criteriile de delimitare ale împuternicirilor organelor juridictionale pornind de la felurile competenței generale.

Cuvinte-cheie: juridictional, competență, instanță, împuternicire, reforme.

Summary

This article presents the most essential milestones regarding the development of regulations regarding general jurisdiction in Moldova and Wallachia. This institution has the function of delimiting the powers of jurisdictional bodies to examine and resolve certain legal cases, and the paradigms of law have historically focused more on changes in the system of jurisdictional bodies, which is highlighted in this article.

An important emphasis was placed on highlighting the evolution of the criteria for delimiting the attributions of courts compared to other jurisdictional bodies. Also, the delimitation of the powers of the specialized courts from the common law courts that existed in Moldova and Wallachia was highlighted.

Particular attention was drawn in this field to Constantin Mavrocordat's reforms in Moldavia and Wallachia. The delimitation criteria of the powers of jurisdictional bodies were specified, starting from the types of general competence.

Keywords: jurisdictional, jurisdiction, court, empowerment, reforms.

Introducere. Competența generală delimitează împuternicirile organelor juridictionale la examinarea și soluționarea cauzelor juridice. În acest articol am relatat evoluția acestei instituții în Moldova și Țara Românească și continuitatea acestora în R.S.S. Moldovenească.

În Moldova și Valahia, în reformele lui Constantin Mavrocordat una dintre cele mai importante schimbări a fost aplicarea principiului separării puterii în stat, și anume au avut loc primii pași în separarea atribuțiilor administrative de cele judecătorești, atât la nivel central, cât și la nivel local, realizându-se pregătirea premiselor pentru trecerea spre justiția modernă [3, p. 58].

Metode și materiale aplicate. Rezultatele lucrării au fost obținute în urma utilizării următoarelor metode de cunoaștere: sinteza, analiza și comparația. Cea din urmă a contribuit la evidențierea modalității reglementării competenței generale în Moldova și Valahia.

Rezultatele obținute și discuții. A fost absolut necesar de a modifica și competența generală a anumitor dregători, care a avut la bază Constituției din 7 februarie 1741. Competența

generală a marilor dregători a fost modificată substanțial de către domnitor. Deși a eliminat din competența marilor dregători dreptul de a judeca, le-a lăsat dreptul de a-i judeca pr subalternii proprii (de exemplu, marele vistiernic putea judeca abuzurile comise de subalternii săi în exercitarea funcției fiscale). Marele vornic putea judeca numai cauzele civile, iar cele penale erau de competența Divanului. În schimb, competența marilor vornici în materie civilă s-a lărgit, ei având dreptul de a judeca cauze de stăpânire de pământ, care anterior țineau numai de competența domnitorului și a marelui logofăt [1, p. 257]. Această îmbinare a împuternicirilor a aceluiași dregător deriva din caracterul polivalent al competenței generale care conținea normele mai multor ramuri de drept.

În Așezământul lui C. Mavrocordat din 1741 se fixa competența *ratione loci* pentru marii vornici, delimitându-le competența teritorială: „Vel vornicul de Țara de Jos să judece pe oamenii de ținuturile de jos. Vel vornicul de Țara de Sus – pe oamenii de ținuturile de sus”. Competența în materie civilă a ispravnicilor de ținut a fost lărgită prin poruncile lui C. Mavrocordat. De competența ispravnicilor de ținut prin reforma lui Mavrocordat țineau pricinile de moșii, în special hotărnicirile, pe care ispravnicul trebuia să le realizeze cu concursul a mazili din ținutul în care se găsea moșia, dar în calitate de moșie erau nu numai satele, părțile de sat, ci putea fi și via, locul de casă, un teren urban etc. Implicarea mazililor era, pe de o parte, o încercare de a-i implica în viața publică pe cei ce erau descendenți ai boierilor (este adevărat, de un rang inferior, de rangul trei) pentru a le capta susținerea, dar și valorificarea cunoștințelor unor persoane ce aveau sau au avut moșii [3, p. 56-57]. Aceste împuterniciri în soluționarea cauzelor juridice erau delimitate potrivit regulilor competenței generale exclusive, adică prin stipularea expresă a competenței fiecărui dregător.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, în ambele principate au continuat eforturile de ameliorare a domeniului judiciar, care aveau ca fundament teoretic numeroase proiecte înaintate de boierimea din Moldova și Țara Românească. Astfel, în Țara Românească, în 1822, boierimea a elaborat un proiect intitulat „Îndreptarea țării după cele ce au pățimit de la străini la 1821”. Acest proiect conținea reglementări ce tindeau să accentueze procesul început de Ipsilanti privind separarea puterii judecătorești de cea executivă. De asemenea, au fost fondate instanțe specializate. În Țara Românească existau două judecătătorii comerciale, una la București și alta la Craiova. În competența acestor instanțe intra judecarea pricinilor comerciale și apelațiile împotriva hotărârilor judecătătoriiilor de întâia cercetare [3, p. 58-62]. Aceste instanțe comerciale specializate activau în Țara Românească în baza Regulamentului Organic al Valahei.

În Moldova activa Tribunalul de Comerț din Galați. Instanța respectivă a fost fondată spre înlesnirea și siguranța negoțului, aceasta o observăm chiar și din componența sa, fiindcă doar președintele tribunalului era boier, iar ceilalți doi membri erau negustori, aleși dintre cei mai însemnați atât întru purtările cele bune, cât și întru știința rânduielilor și a economiei. Conform art. 334 al Regulamentului Organic al Moldovei: „Acest tribunal va judeca toate pricinile atingătoare atât de îndatoririle și alcătuirile urmate între neguțătorii boltași și bancheri, cât și toate actele de comerț” [4, p. 16-19]. Prin urmare, la delimitarea împuternicirilor acestor instanțe specializate, de instanțele de drept comun se aplica atât criteriul subiectiv, cât și cel obiectiv. Criteriul subiectiv era ca în acel proces civil să fie examinate cauzele privind raporturile materiale litigioase la care participă ca subiecți de drept neguțătorii boltași sau bancherii. Criteriul obiectiv rezida în faptul că obiect al examinării în procesul civil aflat pe rolul acestor instanțe judecătorești specializate să fie actele juridice comerciale. Aceste două criterii nu urmau a fi întrunite cumulativ. Observăm că aceste două criterii au fost utilizate ulterior și la delimitarea competenței Judecătătoriiilor Comerciale de Circumscripție de drept comun în Republica Moldova în varianta inițială a Codului de procedură civilă al Republicii Moldova.

În Basarabia, odată cu anexarea ei în 1812 la Imperiul Rus, țarul a urmărit păstrarea legilor și obiceiurilor locale și a decretat exercitarea justiției printr-un departament al administrației

civile, instituit conform Regulamentului din 23 iulie 1812 cu privire la administrația provizorie în Basarabia. Departamentul respectiv a fost apreciat de către doctrinari ca judiciar-polițienesc, fiindcă avea trei colegii: unul pentru soluționarea litigiilor civile, al doilea pentru examinarea infracțiunilor și al treilea pentru administrarea poliției [2, p. 14]. Acest Regulament prevedea atribuțiile judiciare și polițienești ale fiecărui colegiu în parte, fiind ușor de delimitat.

În anul 1862 în Imperiul Rus, în a doua jumătate a sec. XIX-lea, s-a urmărit modificarea substanțială a sistemului judecătoresc și sub auspiciul unei comisii specializate au fost elaborate principiile organizării judecătorești și ale noii proceduri judiciare [3, p. 66].

Pentru procedura judiciară civilă se stabilea:

- 1) separarea puterii judecătorești de cea executivă;
- 2) soluționarea cauzelor civile de către judecătorii de pace, tribunale, Curtea de Apel, Curtea de Casație;
- 3) includerea în competența judecătorilor de pace a acțiunilor cu valoare mică care datorită specificului puteau fi soluționate în teritoriu și nu erau însoțite de necesitatea determinării dreptului de proprietate asupra unui imobil;
- 4) examinarea fondului cauzei civile cel mult în două instanțe de judecată;
- 5) examinarea în prima instanță de către tribunal a tuturor pricinilor care nu țineau de competența judecătorilor de pace, toate deciziile acestuia fiind pasibile de apel în cadrul Curții de Apel;
- 6) soluționarea de către Curtea de Apel a tuturor pricinilor în care existau hotărâri definitive, acestea fiind, ulterior, pasibile de casație doar în anumite cazuri prevăzute de lege;
- 7) prezentarea de către procurori a încheierilor prelabile în pricinile care aveau tangențe cu interesele vistieriei și în alte cazuri stabilite de lege;
- 8) realizarea discursului în cadrul ședințelor de judecată publice nu de către secretar, ci de către unul din membrii instanței, căruia i-a fost încredințată examinarea pricinii;
- 9) examinarea cererilor de casație era dată în competența unei singure instanțe în cadrul întregului imperiu, și anume Curtea de Casație din cadrul Senatului;
- 10) instituirea reprezentanților împuterniciți pentru protecția drepturilor persoanelor aflate în litigiu, în cazul în care acestea nu se puteau prezenta personal la proces;
- 11) executarea hotărârilor judecătorești ținea de competența unor executori judiciari [3, p. 66].

Toate aceste modificări au urmărit în mare parte modernizarea reglementărilor atât ale competenței generale a instanțelor judecătorești, cât și ale competenței jurisdicționale.

În Basarabia aceste reforme din sistemul judiciar au început din anul 1863. La nivel local s-au format două instanțe de judecată: 1. Judecătoriile de pace de sector; 2. Congresul județean al judecătorilor de pace.

Stabilirea competenței judecătorilor de pace pentru soluționarea unei cauze avea loc ținându-se cont de două criterii: caracterul patrimonial al litigiului și mărimea acțiunii. Judecătoriile de pace soluționau doar cauzele cu caracter patrimonial, iar cele cu caracter nepatrimonial, numai dacă legea stabilea acest lucru. Ca exemplu, dreptul la educație asupra copilului unor părinți divorțați putea fi stabilit de către judecătoriile de pace, iar litigiile ce țineau de apărarea dreptului de autor nu puteau fi soluționate de această instanță.

Atrage atenția faptul că acțiunile ce aveau ca obiect proprietatea imobilă nu erau de competența justiției de pace, iar în Basarabia proprietatea funciară atât a răzeșilor, cât și a țăranilor ce au devenit proprietari în baza reformei sociale, era foarte răspândită, dar ea putea fi apărută doar prin adresarea la Tribunalul Chișinău și nu la judecătorii de pace. Congresul județean al judecătorilor de pace avea calitate de instanță de gradul doi [3, p. 170]. Observăm că în toate aceste cauze enumerate, competența judecătorilor de pace erau reglementate detaliat pentru a nu admite anumiți factori legislativi de coruptibilitate.

Toate aceste cauze civile enumerate mai sus țineau de competența generală exclusivă a judecătorilor de pace. Însă existau și reglementări privind competența generală alternativă. Astfel, în anul 1871 s-au creat în Basarabia și judecătorii de voloste care erau competente de a soluționa toate litigiile apărute între țărani. Deci, aceștia puteau apela și la judecata arbitrală. Țăranilor li se mai propunea să apeleze de comun acord la o judecată arbitrală, decizia căreia se fixa în registrul de voloste, după care ea devenea definitivă [3, p. 131]. Prin urmare, se lăsa la discreția țăranilor de a alege organul jurisdicțional pentru a fi soluționat litigiul civil. Adresarea în judecata arbitrală avea loc prin acordul comun al ambilor țărani aflați în litigiu, similar unei convenții de arbitraj sau compromis. Nu puteau face obiectului arbitrajului litigiile civile care intrau în competența generală exclusivă a judecătorilor de voloste. În special, litigiile care nu puteau face obiectul examinării în judecata arbitrală erau cele cu privire la bunurile imobile. Litigiul respectiv se examina exclusiv de judecătoria în a cărei circumscripție se afla acest bun imobil. Deci, la determinarea competenței instanței de judecată privind soluționarea litigiilor privind bunurile imobile se aplicau regulile competenței teritoriale jurisdicționale excepționale.

În Codul de procedură civilă al R.S.S. Moldovenești [5] din 26.12.1964 reglementările privind competența generală au avut un caracter mixt, întrucât normele privind această instituție juridică au fost regăsite în cadrul prevederilor cu referire la competența jurisdicțională materială. Astfel, art. 26 din CPC al R.S.S. Moldovenești, intitulat „*Competența judecătorilor de sector și municipale*”, prevedea: „Judecătorii de sector și municipale judecă în primă instanță:

1) toate procesele privind raporturile juridice civile, de familie, de muncă, funciare etc. dacă măcar una din părțile în litigiu este un cetățean, cu excepția cazurilor date prin lege în competența altor organe sau instanțe de judecată;

2) plângerile împotriva actelor organelor administrației publice locale, întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor, precum și ale persoanelor cu funcții de răspundere, săvârșite cu încălcarea legii sau depășirea împuternicirilor și care lezează drepturile cetățenilor;

3) pricinile cu procedură specială enumerate în articolul 244 din prezentul cod;

4) alte pricini date prin lege în competența sa”.

Deci, aceste prevederi conțineau atât norme privind competența generală a instanțelor de judecată, cât și reglementări privind competența jurisdicțională materială. Primul aliniat al art. 26 din CPC al R.S.S. Moldovenești prevede reglementări privind competența generală a instanțelor de judecată întrucât, pe de o parte, enumeră expres cauzele care fac parte din competența exclusivă a judecătorilor de sector și municipale (procesele privind raporturile juridice civile, de familie, de muncă, funciare etc., dacă măcar una din părțile în litigiu este un cetățean), iar, pe de altă parte, exclude din împuternicirile acestor instanțe procesele date prin lege în competența altor organe sau instanțe de judecată.

Reglementările mixte ale competenței generale în codificările normelor procesuale constituiau o problemă din punctul de vedere al percepției clare a esenței acestor prevederi în ansamblu cu altele stipulate în legile speciale. Toate aceste din considerentul, că după natura acestei instituții juridice, reglementările ei urmează a fi prevăzute în codificările procesuale civile, ca o prevedere cadru pentru celelalte norme juridice privind competența generală care le găsim în multe alte acte legislative. În aceste legi adiacente legii cadru se regăsesc norme speciale privind competența generală pentru anumite raporturi juridice concrete. Din acest considerent, prevederile privind competența generală din Codul de procedură civilă al R.S.S. Moldovenești din anul 1964 nu erau în consonanță cea mai reușită cu celelalte prevederi ale altor acte legislative ce stipulau norme juridice speciale privind competența generală. Bunăoară, în art. 7 din Regulamentul Judecăților tovarășești aprobat de Prezidiumul Sovietului Suprem al R.S.S.M din 07.04.1977 [7] era prevăzută competența generală exclusivă a Judecății tovarășești, deși în Codul de procedură civilă a R.S.S. Moldovenești o prevedere generală în acest sens nu exista. Judecătorii tovarășești fiind desființate prin Legea Republicii Moldova nr. 141 din 07.06.1994 Cu privire la modificarea

și abrogarea unor acte legislative în legătură cu desființarea instituției judecăților tovrășești [6], ceea ce a determinat, ulterior, legiuitorul autohton de a găsi noi soluții pentru îmbunătățirea cadrului legal privind competența generală.

O caracteristică specifică și apreciată de noi privind reglementarea instituției juridice analizate din Codul de procedură civilă al R.S.S. Moldovenești este că normele privind competența generală erau stipulate în partea generală a acestui act legislativ, însă cele privind competența jurisdicțională erau prevăzute în partea specială.

Concluzii. Coraportul dintre reglementările competenței generale și cele privind competența jurisdicțională este cel mai perfect, fiindcă reglementările primei le înglobează pe cele ce țin de a doua, ceea ce caracterizează un cod de procedură civilă sistematizat în parte generală și parte specială. Cu părere de rău, în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nu există un astfel de coraport al acestor reglementări, ceea ce ne determină să propunem *lege ferenda* de a transfera reglementările privind competența jurisdicțională din Capitolul IV, în Titlul II al Codului de procedură civilă al Republicii Moldova, iar în acest titlu să fie inclus un nou capitol cu denumirea „*Competența jurisdicțională în cauzele civile*”.

Referințe bibliografice:

1. Арамэ Е. Эволюция правовых институтов средневековой Молдовы. Кишинэу, 1999. 322 с.
2. Boldur A. Autonomia Basarabiei sub stăpânire rusească 1812-1828. Chișinău: Tipografia Eparhială Cartea Românească, 1929. 106 p.
3. Chisari-Lungu O. Debutul procesului de modernizare a justiției naționale. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2016, 170 p.
4. Chisari-Lungu O. Evoluția istorică a organizării judecătorești în Moldova și Țara Românească în prima jumătate a secolului al XIX-lea. În: Studia Universitatis, Seria Științe Sociale, nr. 1 (11), Chișinău, 2008. 232 p. p. 16-19.
5. Codul de procedură civilă al R.S.S. Moldovenești din 26.12.1964 (abrogat) [cit. 24.10.2022]. Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=286228>.
6. Legea privind modificarea și abrogarea unor acte legislative în legătură cu desființarea instituției judecăților tovrășești, nr. 141 din 07 iunie 1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 07.06.1994, nr. 6, art. 43.
7. Положение о Товарищеских Судах: от 7 апреля 1977 года. В: Указ Президиума Верховного Совета Молдавской ССР от 7 апреля 1977 г.

CZU 349.6

UNELE ASPECTE ALE CONSACRĂRII PRINCIPIULUI PREZUMȚIEI VINOVĂȚIEI
ÎN CAUZELE CE PRIVESC CONTRAVENȚIILE DE MEDIU

SOME ASPECTS OF THE CONSECRATION OF THE PRINCIPLE OF PRESUMPTION
OF GUILT IN CASES CONCERNING ENVIRONMENTAL CONTRAVENTIONS

Andrian CREȚU,

doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Drept privat”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
ORCID: 0000-0002-8144-5233

Mihaela BEJENARI,

doctorandă, asistent universitar,
Catedra „Drept privat”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
ORCID: 0000-0002-3118-1225

Rezumat

Subiectul abordat în articol este unul extrem de sensibil, deoarece una dintre cele mai importante probleme care privește existența umană rămâne a fi chestiunea protecției mediului. Aceasta condiționează constituirea unor norme ce ar proteja mediul, or procedeele utilizate la soluționarea problemelor de mediu trebuie să fie cele mai categorice. Prin urmare, soluționarea unei probleme specifice pentru societatea umană, cum ar fi cea a protecției mediului, nu poate fi realizată fără cunoașterea și aplicarea principiilor specifice care se cer a fi recunoscute obiectiv.

Articolul de față se referă la analiza cadrului național și standardele internaționale privind consacarea principiului prezumției vinovăției în procedura contravențională, prin efectul căreia sarcina probării nevinovăției se trece pe seama făptuitorului, urmând o serie de recomandări în vederea evitării încălcării drepturilor celui acuzat.

Cuvinte-cheie: principiul prezumției nevinovăției, principiul prezumției vinovăției, contravenție de mediu, procedură contravențională, sarcina probării vinovăției.

Summary

This subject is a sensitive one, because one of the most important problems concerning human existence remains the issue of environmental protection. This conditions the establishment of norms that would protect the environment, or the procedures used to solve environmental problems must be the most categorical. Therefore, the solution of a specific problem for human society, such as that of environmental protection, cannot be achieved without the knowledge and application of specific principles, which are required to be recognized objectively.

This article refers to the analysis of the national framework and the international standards regarding the consecration of the principle of presumption of guilt in the contravention procedure, by the effect that the burden of proof of innocence pass on perpetrator's account, following a series of recommendations in order to avoid the violation of the rights of the accused.

Keywords: presumption of innocence, presumption of guilt, environmental contravention, contravention procedure, burden of proof of innocence.

Art. 6 § 2, Curtea Europeană a Drepturilor Omului

„Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până ce vinovăția sa va fi legal stabilită.”

Introducere. Una dintre cele mai importante probleme care privește existența umană rămâne a fi chestiunea protecției mediului.

Tot mai frecvent se utilizează speculativ concepte precum „dezvoltarea durabilă” pentru a sublinia atenția către mediu în cadrul oricărui domeniu de dezvoltare. Astfel, autoritățile naționale introduc modificări instituționale și normative în direcțiile tangențiale protecției mediului pentru a facilita managementul corespunzător al resurselor naturale, fiind impresionante atât eforturile naționale, cât și cele internaționale. Întrucât problemele de mediu depășesc perimetrul național, dreptul mediului a devenit acum o prioritate internațională recunoscută de majoritatea statelor. Aceasta condiționează constituirea unor norme ce ar proteja mediul; or, procedeele utilizate la soluționarea problemelor de mediu trebuie să fie cele mai categorice.

Prin urmare, soluționarea unei probleme specifice pentru societatea umană, cum ar fi cea a protecției mediului, nu poate fi realizată fără cunoașterea și aplicarea principiilor specifice.

Actualitatea și importanța temei investigate rezultă și din faptul că perfecționarea relațiilor sociale existente, legate de raporturile ce țin de beneficiile furnizate de resursele naturale, precum și de elementele mediului uman, generează recunoașterea unor noi categorii de principii care nu au existat până la acest moment sau care nu au fost recunoscute, dar se cer a fi recunoscute obiectiv.

Practica judiciară actuală simte necesitatea stringentă de recomandări și comentarii științifice fundamentate, destinate soluționării aspectelor discutabile cu referire la aplicabilitatea principiilor ce au tangență cu dreptul mediului.

După cum e și firesc, în cadrul instrumentelor de protecție a mediului, răspunderea juridică are un rol subsidiar și prezintă o serie de particularități, în raport cu alte domenii de reglementare. În dreptul mediului, răspunderea juridică intervine în formele sale tradiționale: contravențională, civilă și penală. Se adaugă o serie de sancțiuni specifice de drept al mediului, autonomizate față de cele aparținând formelor clasice de răspundere, generate de „procesul de ecologizare a unor instituții juridice clasice și de cristalizare a unor laturi particulare ale acestora” [1; 2, p. 71-73].

Între cele trei forme de răspundere juridică evocate există în mod natural interferențe sau suprapuneri, fără ca acestea să anuleze individualitatea fiecăreia [3].

Răspunderea contravențională se regăsește în „*dreptul verde*” ca o formă autonomă a răspunderii juridice, cu un conținut substanțial, având rolul de a asigura o protecție juridică valorilor sociale subsumate noțiunii de „*mediu*”.

Răspunderea contravențională de mediu poate fi cumulată cu răspunderea civilă, cea din urmă fiind angajată, ca regulă, pentru provocarea unui prejudiciu ecologic.

Așadar, prejudiciul ce însoțește contravenția de mediu poate fi reparat în cadrul procedurii contravenționale, în funcție de existența unor tarife legale de evaluare a întinderii acestuia și de acordul persoanei vătămate ori în mod distinct, fapta contravențională fiind totodată și temei al răspunderii civile delictuale.

În acest context legal, repararea prejudiciului ecologic se realizează în puține situații în cadrul procedurii contravenționale, dat fiind specificul său, care îl face dificil de cuantificat, iar persoana abilitată să-l reclame greu de identificat.

Răspunderea penală și răspunderea contravențională alcătuiesc „*dreptul represiv al mediului*” [4], având ca scop ocrotirea valorilor sociale a căror importanță face ca anumite fapte să fie incriminate drept infracțiuni sau contravenții.

Indiferent de măsura și modul în care interferează cu celelalte forme de răspundere juridică, răspunderea contravențională are un profil distinct, ce răspunde în bună măsură trăsăturilor specifice dreptului mediului, devenind cea mai des angajată formă de răspundere în domeniu.

Procedura contravențională este suplă în comparație cu cele aferente ilicitului civil sau penal, constatarea faptei și aplicarea sancțiunii realizându-se concomitent cu momentul săvârșirii contravenției sau foarte aproape de acesta. Este o particularitate ce favorizează angajarea sa, dat

fiind că trecerea timpului afectează posibilitățile tehnice de constatare a contravenției de mediu, de identificare a autorului și de realizare a unor necesare expertize sau determinări tehnice.

Într-o apreciere generală, prezentul este marcat de evoluții în raport cu momentul evocat anterior, în special prin profesionalizarea „actorilor” răspunderii contravenționale de mediu (agenți constatatori, judecători, avocați, experți) și sub forma unei reacții sociale mai energică și mai informată față de atingerile aduse mediului ce intră în sfera ilicitului contravențional.

În această ordine de idei, se simte o necesitate stringentă de a aborda un concept nou în ce privește caracterul obiectiv al răspunderii contravenționale, anume pentru daunele de mediu (ecologice). În ce privește procedura examinării cazurilor de comitere a contravențiilor de mediu (ecologice), este necesar a argumenta și fundamenta posibilitatea aplicării principiului prezumției vinovăției ca principiu care va redresa procedura contravențională în general.

Anume aceste circumstanțe evidențiază actualitatea și importanța științifico-practică a acestei probleme prin prisma necesității realizării unui astfel de studiu.

Metode și materiale aplicate. În studiul în cauză a fost folosit material teoretic, normativ și empiric. Astfel, cercetarea respectivului subiect a fost posibilă prin consultarea literaturii de specialitate autohtonă, având în vedere specificul procesului contravențional în Republica Moldova și aplicarea metodelor de cercetare logică, științifică comparativă și de analiză sistemică etc.

Scopul cercetării. Cercetarea și analiza cadrului normativ intern, jurisprudenței și doctrinei privind posibilitatea revizuirii poziției asupra principiului prezumției nevinovăției, anume în ce privește contravențiile de mediu (ecologice), în vederea sensibilizării mediului științific.

Rezultate obținute și discuții. Făcând parte din categoria drepturilor fundamentale ale omului, prezumția de nevinovăție este prevăzută atât de Carta Drepturilor Fundamentale a UE, cât și de Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Astfel, Carta Drepturilor Fundamentale a UE reglementează această prezumție în cuprinsul art.48. Potrivit acestui text: (1) Orice persoană acuzată este prezumată nevinovată până ce vinovăția va fi stabilită în conformitate cu legea. (2) Oricărei persoane acuzate îi este garantată respectarea dreptului la apărare.

De asemenea, Convenția Europeană a Drepturilor Omului reglementează în cuprinsul articolului 6 alineatele (2) și (3), respectiv: „Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până ce vinovăția sa va fi legal stabilită”.

În esență, potrivit acestei prezumții, ridicată la rang de principiu, orice persoană este considerată nevinovată până la stabilirea vinovăției sale printr-o hotărâre definitivă. În mod rezonabil se poate afirma că prezumția de nevinovăție reprezintă principiul de bază al procedurii contravenționale.

Așadar, instanțele naționale urmează să se conducă de principiile specifice examinării cauzei contravenționale, *inter alia*, principiul dreptății care se regăsește în art. 7 din Codul contravențional, potrivit căruia „persoana poate fi sancționată numai pentru contravenția în a cărei privință este dovedită vinovăția sa, cu respectarea normelor prezentului cod”, și principiul prezumției nevinovăției, reglementat de art. 375 din Codul contravențional, potrivit căruia „persoana acuzată de săvârșirea unei contravenții se consideră nevinovată atâta timp cât vinovăția sa nu este dovedită în modul prevăzut de prezentul cod” [5].

Este lipsită de orice îndoială imperiozitatea acestor prevederi; or, legalitatea răspunderii presupune respectarea principiului prezumției de nevinovăție care implică, în esență, faptul că sarcina probei aparține acuzării și orice îndoială este favorizantă contravenientului conform formulei *in dubio pro reo*.

Este de menționat că legea nu obligă persoana acuzată să-și demonstreze nevinovăția, deși are dreptul să o facă. Or, persoana care a cauzat o contravenție ecologică este scutită de obligația de a dovedi că este sau nu este vinovată în comiterea faptei, această sarcină aparținând autorității. Din prezumția nevinovăției rezultă următoarea regulă: vinovăția neprobată este egală cu nevino-

văția probată [6, p. 12].

După cum observăm, principiul prezumției nevinovăției reprezintă un instrument-cheie de reglementare a raporturilor procedurale contravenționale, având o deosebită importanță teoretică și numeroase implicații practice legate de administrarea și aprecierea probelor.

În același timp, doar în materie de reparare a daunelor legislația stabilește că persoana care a cauzat dauna se prezumă a fi vinovată și, respectiv, este obligată la repararea daunei de mediu atâta timp cât nu demonstrează fapta altuia, indiferent de vinovăția sa.

Pornind de la aceste premise, menționăm că o caracteristică identificatoare a contravenției ecologice reprezintă faptul că obiect al acesteia reprezintă fapta care prin efectul său cauzează o daună de mediu.

După cum stabilește articolul 10 al Codului contravențional, constituie contravenție fapta — acțiunea sau inacțiunea — ilicită, cu un grad de pericol social mai redus decât infracțiunea, săvârșită cu vinovăție, care atentează la valorile sociale ocrotite de lege, este prevăzută de Codul contravențional și este pasibilă de sancțiune contravențională. Astfel, examinând conținutul condițiilor răspunderii contravenționale, identificăm că acestea de fapt sunt aceleași ca și în cazul răspunderii penale, doar că diferența se identifică prin valoarea pericolului social al faptei imputate.

În acest context, susținem că anume domeniul contravențional ne poate permite de a opera principiul prezumției vinovăției, și anume doar pentru cazurile contravenționale ecologice. Or, adoptarea principiului prezumției vinovăției ar oferi mai multe avantaje în soluționarea problemei de protecție a mediului.

Este indubitabil să menționăm faptul că la aprecierea necesității aplicării principiului prezumției vinovăției în dreptul procedural contravențional, urmează să-l examinăm doar în raport cu cel al nevinovăției.

În continuare, în contextul în care legea contravențională stabilește că sarcina probațiunii revine autorităților publice, forța probantă și anume vinovăția, iar mai bine spus lipsa acesteia urmează a fi probată de făptuitor.

Astfel, în cazul comiterii contravenției de mediu, în eventualitatea aplicării prezumției de vinovăție, persoana care a comis contravenția ecologică va fi sancționată dacă nu a demonstrat lipsa vinovăției, iar în ce privește repararea daunei civile cauzate ca rezultat al contravenției ecologice, pentru obligarea făptuitorului, victima va trebui să demonstreze prezența vinovăției făptuitorului.

Este necesar de a menționa că, deși literatura de specialitate este bogată în analiza normelor de protecție a mediului per categorii, mai puțin examinează conceptul de „prezumție a vinovăției în procedura contravențională”.

Totodată, complexitatea problematicii vizate deseori a solicitat o focusare nu doar asupra perimetrului de reglementare a normelor ce țin de dreptul mediului, ci și o secționare a analizei altor ramuri de drept. În această ordine de idei, apare întrebarea: de ce nu am putea acorda ambelor prezumții aceeași valoare, conferindu-le statut identic? Cu atât mai mult că, la mijlocul anilor șaptezeci ai secolului trecut, unii autori chiar puneau la îndoială importanța principiului prezumției nevinovăției în procesul penal [7, p. 75-80], fapt care încă o dată ne demonstrează necesitatea recunoașterii unor noi categorii de principii procedurale care nu au existat până la acest moment sau care nu au fost recunoscute, dar se cer a fi recunoscute obiectiv.

În ce privește aplicabilitatea principiului prezumției vinovăției la răspunderea contravențională ca rezultat al cauzării daunelor de mediu, considerăm că urmează a face o distincție între răspunderea obiectivă și răspunderea pe temeiul principiului prezumției vinovăției. Astfel, pornind de la ideea că lipsa dovezii faptului nu exclude însăși existența faptului, considerăm că la aplicarea măsurilor de răspundere contravențională pentru daune de mediu, atât caracterul obiectiv al răspunderii, cât și prezumția vinovăției presupun posibilitatea, de fiecare dată când se stabilește faptul prejudiciabil, de a fi aplicată răspunderea contravențională, fără ca autoritatea competentă să aibă sarcina demonstrării vinovăției [8, p. 136].

Această abordare este fundamentată prin faptul, că în cazul aplicării caracterului obiectiv al răspunderii contravenționale pentru daunele de mediu, vina, în principiu nu se exclude. Or, vinovăția făptuitorului nu reprezintă o condiție pentru tragerea la răspundere. În acest caz răspunderea este una obiectivă.

În situația în care se va implementa și aplica doar principiul prezumției vinovăției, chestiunea vinovăției reprezintă o condiție a aplicării măsurii de răspundere contravențională, însă sarcina de a proba chestiunea cu privire la vinovăție se pune pe seama făptuitorului, care ar fi interesat să demonstreze că nu este vinovat, sau este vinovat într-o formă mai ușoară. În acest caz răspunderea este una subiectivă.

Deoarece răspunderea obiectivă nu exclude vinovăția făptuitorului, iar persoana ce este obligată să suporte răspunderea va fi exonerată de răspundere, dacă demonstrează culpa unei terțe persoane, atunci în cazul răspunderii contravenționale pentru acte poluatoare de mediu, făptuitorul va fi prezumat vinovat pentru faptă atâta timp până nu demonstrează culpa unei terțe persoane [8, p. 136].

În asemenea caz, vinovăția la fel apare ca o chestiune care se examinează în cadrul procedurii contravenționale, însă care o abordează doar făptuitorul și doar drept condiție de exonerare, și nicidecum drept condiție de tragere la răspundere. Astfel, ținem să subliniem, că în cazul răspunderii obiective, făptuitorul nu este exonerat de răspundere, chiar dacă demonstrează lipsa culpei sale – aceasta este exclus din motiv că legea la consacrarea caracterului obiectiv al răspunderii în genere exclude vinovăția drept condiție de răspundere.

Toate acestea ne oferă nouă posibilitatea să ușurăm sarcina agentului constatator și a instanței, în procedura de constatare și aplicare a sancțiunilor contravenționale pe cazurile de poluare de mediu [8, p. 136].

Ținând cont de cele expuse și revenind la importanța problemei de protecție a mediului, este necesar de a menționa că dreptul internațional al mediului a fost analizat atât de cercetători *naționali* [9, p. 15], cât și de specialiști de profil *internațional* [10, p. 29] – fie cu accent asupra caracterului global al obiectivelor de mediu [11, p. 645], fie cu examinarea situației implementării măsurilor ecologice la nivel *regional* [12, p. 8].

Prin urmare, ținând cont de faptul că reglementarea juridică a protecției mediului se dezvoltă multidimensional, este imperios să menționăm că *principiul precauției*, raportat la faptele de poluare a mediului, servește fundament al aplicării principiului prezumției vinovăției în procedura de constatare și sancționare a contravențiilor de mediu. Aceasta se datorează faptului că, din punct de vedere juridic, *sarcina probei* se inversează. Ea revine acum celui care susține că activitatea sa nu are ori nu va avea niciun impact negativ, și nu celui care afirmă temerea justificată a existenței lui.

Un concept juridic nou, care la prima vedere pare o pură abstracție, așa-numitul principiu al *precauției* – necunoscut în drept cu trei decenii în urmă – și-a luat avânt și a devenit în ultima perioadă o realitate juridică, contestată cu pasiune de unii, acceptată cu entuziasm de alții, dar de neocolit.

Acest drept de precauție care, deși este consacrat destul de vag prin conținutul reglementărilor din *Legea privind protecția mediului* înconjurător [13], presupune o perspectivă destul de mare, cu atât mai mult că această abordare este consacrată în legislația europeană și fundamentată în literatura de specialitate [14, p. 152; 15; 16].

Acest principiu al prevenirii unui pericol de mediu pune începutul *instituției Dreptului de precauție* ce se exprimă în obligația statului de a întreprinde toate măsurile necesare pentru prevenirea unei eventuale daune de mediu, iar pentru cetățeni – dreptul de a pretinde de la stat ca să fie întreprinse toate actele necesare evitării unei eventuale daune. Această formulare clasică ar trebui reconceptualizată, întrucât la capitolul legat de contravențiile de mediu, sarcina de a întreprinde acțiuni de prevenire a daunelor de mediu va reveni tuturor persoanelor fizice și juridice,

care sunt beneficiari de folosințe de mediu.

Paradigmele schimbării se referă și la reevaluarea conceptuală a instituției contravenției de mediu (ecologică), prin prisma implementării principiului precauției. Astfel, dacă majoritatea contravențiilor de mediu (ecologice) astăzi reprezintă o componentă materială, atunci odată cu implementarea acestui principiu, toate componentele de contravenții de mediu (ecologice) urmează a fi formale. Aceasta, deoarece calificativul „dacă s-au produs daune...”, în mod logic, nu mai poate fi raportat la o cerință de precauție.

În contextul vizat, menționăm că principiul precauției a văzut lumina zilei odată cu alte două principii, respectiv *principiul poluatorul plătește* și *principiul prevenirii*.

Primul dintre aceste principii, respectiv poluatorul plătește, se integrează într-o răspundere civilă clasică: există un autor care acționează mai mult sau mai puțin necugetat, acțiunea lui produce un prejudiciu, între acțiunea autorului și prejudiciu existând o relație de cauzalitate, deci el trebuie să plătească.

Principiul prevenirii se situează pe o treaptă superioară. El prevede obligația de a interveni înainte ca prejudiciul să se producă. Dar prejudiciul este cert și relația cauzală între acțiunea care trebuie împiedicată sau omisiunea, pasivitatea care trebuie să ia sfârșit, este evidentă.

Cazul al treilea, cel al principiului de care ne ocupăm, este mult mai complex. El este unul de anticipare; prejudiciul nu s-a produs, iar eventualitatea producerii lui nu este demonstrată în mod incontestabil și nici demonstrabilă. Riscul este nesigur, realizarea lui fiind numai posibilă, eventual plauzibilă. Este vorba despre o acțiune preventivă anticipată în contextul incertitudinii cu privire la risc, dificil de definit, dar care are totuși o aplicare în dreptul pozitiv.

Concluzii. Aplicarea principiilor dreptului mediului reprezintă o operațiune importantă în definirea oricărei ramuri de drept, întrucât acestea conferă unitate și uniformitate de conținut, factor decisiv în relevarea specificității sale.

Totuși, odată cu globalizarea relațiilor economice și sociale, acestea evoluează sau dispar. În context, observăm faptul că apar principii noi, de exemplu – principiul precauției, principiul poluatorul plătește, principiul prevenirii etc.

Analiza consacării principiului prezumției vinovăției, în cauzele ce privesc contravențiile de mediu, a permis constatarea că deși inițiativele de protecție a mediului au pornit din raționamentul viziunii antropocentrice (mediu pentru om), acestea au escaladat într-o serie de măsuri care astăzi pot fi caracterizate preponderent ca având bază ideologică biocentristă (om pentru mediu). Principiul prezumției vinovăției pentru procedura în cazul contravențiilor ecologice prevede aplicarea următoarei reguli – „persoana prin fapta contravențională a căreia s-a produs un prejudiciu mediului este prezumată a fi vinovată în comiterea acestei contravenții atâta timp cât făptuitorul nu va dovedi nevinovăția sa, în modul prevăzut de prezentul cod, într-un proces judiciar public, în cadrul căruia îi vor fi asigurate toate garanțiile necesare apărării sale, și va fi constatată printr-o hotărâre judecătorească”.

Astfel, reconceptualizarea principiului menționat mai sus reprezintă o etapă inevitabilă în dezvoltarea jurisprudenței, care reflectă necesitatea de consolidare interdisciplinară a normelor mediului cu alte norme de drept internațional și național în ansamblu, precum și capacității de a completa cadrul normativ după standardele internaționale.

Referințe bibliografice:

1. Duțu M. Tratat de dreptul mediului, ed. 3, București, Ed. C.H. Beck, 2007, 560 p.
2. Duțu M. Specificul sancțiunilor de drept al mediului. În: Dreptul, 1994, nr. 10-11, p. 71-73.
3. Stătescu C., Bîrsan C. Drept civil, Teoria generală a obligațiilor, București, Ed. All, 1993, 116 p.
4. Duțu M., Duțu A., Răspunderea în dreptul mediului, București, Ed. Academiei Române, 2015, 281 p.
5. Codul contravențional al Republicii Moldova. Nr. 218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al

- Republicii Moldova, 17.03.2017, nr. 78-84.
6. Ostavciuc D. Prezumția de nevinovăție – cadrul național și standardele internaționale. În: Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI RM: științe juridice, 2022, nr. 15, p. 8-25.
 7. Мартынчик Е. Гарантии прав обвиняемого в суде первой инстанции. Кишинэу, 1975, 219 с.
 8. Crețu A. Procedura contravențională în cazurile de comitere a contravențiilor ecologice. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2017. 176 p.
 9. ZAMFIR N. Mechanisms of Implementing International Environmental Instruments into the Domestic Law of the Republic of Moldova. Chișinău, 2007.
 10. BODANSKY D., BRUNEE J., HEY J. International environmental law. În: The Oxford Handbook of International Environmental Law. Oxford Printing Press, Chapter 2, 2007. 29 p.
 11. YANG T., PERCIVAL R. V. The emergence of global environmental law. Santa Clara University School of Law, Ecology L.Q. 36-615, 2009. 645 p.
 12. BENNETT G. Guidelines on the application of existing international instruments in developing the PanEuropean Ecological Network. Nature and Environment, Council of Europe Publishing, no. 124, 2002. 8 p.
 13. Legea privind protecția mediului înconjurător. Nr. 1515 din 16.06.1993. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 30.10.1993, nr. 10.
 14. Torre-Schaub M. Le principe de précaution dans la lutte contre le réchauffement climatique: entre croissance économique et protection durable, Revue européenne de droit de l'environnement, n°2, 2002.
 15. Dupuy P. M. Le principe de précaution et le droit international de la mer, mélanges à L. Lucchini et J.P. Queneudec, Pedone, 2003.
 16. Lucchini L. Le principe de précaution en droit international de l'environnement: ombres plus que lumières, Annuaire français de droit international, CNRS ed. Paris, 1999.

Culegere și paginare computerizată. Bun de tipar 26.06.2023. Formatul 60x84/8. Tipar offset.

Coli conv. de tipar 41.35. Imprimată la tipografia Departamentului editorial poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, mun. Chișinău.